

GRATIANI CANONES

GENUINI AB APOCRYPHIS DISCRETI,

CORRUPTI AD EMENDATIORUM CODICUM FIDEM EXACTI,

DIFFICILIORES COMMODA INTERPRETATIONE ILLUSTRATI

OPERA ET STUDIO

CAROLI SEBASTIANI BERARDI

PRESBYTERI UNELIENSIS,

In Regio Athenæo Juriſconſultorum Collegio adſcripti,

Et Juriſprudentiæ Studiis in Regia Academia Præfecti.

PARTIS II. TOM. PRIMUS.

TAURINI, MDCCLIV.

EX TYPOGRAPHIA REGIA.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Secundo Volumine continentur.

Cap.

Imprimatur. Vic. Gen. S. Officii.

V. Allemandi P. ac R.

Se ne permette la ſtampa. Morozzo per la Gran Cancellería.

PARS SECUNDA.

De Canonibus Pontificum Maximorum nomine a Gratiano relatis.

EL quod Romanæ Apoſtolicæ Sedis dignitas maximo in honore habenda ſemper fuerit apud eos, qui in Eccleſiaſtica unitate conſiſtunt; vel quod Viri ſingulari ſapientia inſignes, atque integerrimi ad illam evehi conſueverint; vel etiam quod Chriſtus Dominus pro non defuturæ Petri fide ſe rogaturum ſpoponderit, illud certiſſimum eſt, Maximorum Pontificum Conſtitutiones, Reſponſa, Sententiasque ceteras publice propoſitas plurimum apud Viros Eccleſiaſticos valuiſſe ſemper, ac valere, quoties de fide explicanda, de moribus formandis, ac de ſtabilienda diſciplina Sacrorum agatur. Non omnium tamen hujuſmodi ſententiarum una, eademque ratio eſt; alia enim reſcriptis vis, atque auctoritas ineſt; alia conſtitutionibus, quas *motu proprio* editas Pragmatici adpellant, alia regulis ad res Eccleſiaſticas utiliter gerendas cuilibet præſtitutis; imo & inter ipſa reſcripta, quemadmodum inter conſtitutiones, & regulas univerſas ſingularia paſſim diſcrimina agnoſcuntur.

Et quidem in primis reſcriptorum duo ſunt genera, quorum alia ſunt adinſtar familiarium Epiſtolarum, quoties ſcilicet Pontifices Maximi a quibuſdam interrogantur, ſive ob arctiſſimam, quàm foveat amicitia, conſuetudinem, ſive conſilii petendi cauſſa, quaſi a Viro doctiſſimo, vel piiſſimo, & fere paterna charitate in fideles omnes adfecto; alia adinſtar potius legum ſunt, ac conſtitutionum, quibus vel Leges Eccleſiaſticæ jamdiu conſtitutæ declarantur interrogantibus, vel quid in certis locorum, temporum, aliiſve id genus adjunctis agendum ſit, ex auctoritate interroganti præcipitur. Prioris generis reſcripta quamplurima cernuntur apud veteres. Si enim inter ipſos antiquiſſimos Epiſcopos juriſdictione; atque or-

dine pares ea erat in rebus Ecclesiasticis administrandis mutua cura, ac sollicitudo, ut alter alterum identidem consuleret in dubiis rebus, præsertim gravissimis, vel consulenti pro rei merito responderet, vel demum respondenti morem gereret prudentissime, quemadmodum ex vulgatis Augustini, Cypriani, Basilii, aliorumque epistolis facile liquet; Si ipsi etiam Pontifices Maximi aliquando nonnullorum Episcoporum consilia vehementer efflagitarunt; Sic Leo Magnus Paschasinum Lilybæum Episcopum de Cyclo Paschali consuluit; Et Siricius in epist. ad Mediolanensem Ecclesiam, quæ habetur inter Epistolas S. Ambrosii ait: *Optarem .... ut vicissim discurrentibus literis sospitatis indicio juvaremur vestro*; sane frequentius contingere poterat, ut ab Episcopis ceteris Romani Pontifices interrogarentur, quorum prudentiæ, sapientiæ, ac vigilantiæ pastoralis summa fiducia habebatur. Hisce autem rescriptis nulla vis inerat obligandi, cum neque ipse rescribens in ea fuerit voluntate, ut obligaretur interrogans; nec qui rescriptum susceperat, ea mente interrogaverit, ut se obligaret.

Major sane habenda ratio est rescriptorum secundi generis, quoties scilicet Pontifex Maximus ita consulitur, ut dubia Sacrorum jura declaret, vel quid agendum sit, in certis propositis facti speciebus ipse constituat, & velut edicto decernat. Rescripta hæc adinstar Constitutionum sunt, & quasi Constitutiones interrogantes obligant. Ad hanc rem ita Augustinus in lib. 2. cap. 3. contra duas Pelagianorum epistolas: *Per Papæ rescriptum caussa Pelagianorum finita est, totoque orbe post ejus damnationem damnati sunt, ac literis Innocentii tota hac de re dubitatio sublata est*. Jungatur his rescriptum Innocentii Papæ ad Concilium Carthaginense, & aliud ejusdem rescriptum ad Concilium Milevitanum. Exceptio est, si forte quædam asperitas in ipsis a suscipiente detegatur, unde constet Pontificis animum alicujus fraude circumventum fuisse, quemadmodum & iidem Pontifices animadvertendum voluerunt in cap. 5. de rescriptis, & in cap. 6. de præbendis, & dignitatibus. Verum enimvero adhuc hac in re deliberandum arbitror. Siquidem plura in rescriptis hujusmodi contineri solent; Et primo quidem præcipua ipsa rescripti sententia, sive pars illa rescripti, qua interrogationi satisfit; deinde præfatio rescripti; tertio rationes sententiæ præcipuæ adjectæ; demum illa, quæ in rescribendo extra propositam speciem assuta fuerunt. Si præcipuam rescripti sententiam observaverimus, nulla erit dubitatio, quin illa vim legis habeat, in eo enim animus Pontificis minime defuit, ut interroganti quidpiam agendum ex auctoritate indiceret; imo & ipse interrogans frustra ad Pontificem Maximum confugisset interrogando, quoties adhuc sibi liberum esse arbitraretur, a regulis propositis omnino recedere. Eadem ratione apud Romanos veteres, qui in Magistratu publico constituti erant Imperatoribus rescribentibus obtemperabant. Ast quæ in præfationibus, rationibus adjectis, ceterisque, quæ extra propositam speciem adsuta fuerunt, potius ad ornatum orationis pertinent, nec ex eorundem Pontificum Maximorum voluntate obligandi vim habent. Non obligant hæc, quasi rescripti pars, quia in illis interroganti minime respondetur, ad quæ non pertinet interrogatio: Non obligant hæc quasi nova constitutio extra rescripti caussam motu proprio a Pontifice lata, cum leges hac ratione ferri, aut edi non soleant. Alias enim pro lege recipiendum penitus esset, Patriarchas quatuor Orientales in quatuor animalibus Ezechielis Prophetæ fuisse præfiguratos, quod legimus in præfatione cap. 8. de majorit. & obed. pro lege itidem recipiendum esset, ideo cognationem intra quartum tantummodo gradum

gradum concludi, quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis, quæ est ratio adjecta in cap. 8. de consanguin. & adfinit., aut ideo non posse conjugem sine facultate ab altero conjuge obtenta ad Monasticam vitam transire, quia una, eademque caro in Monasterio simul, & extra Monasterium sita esset, quæ est ratio adjecta in can. 19. & 21. cau. 27. qu. 2. juncto cap. 2. de conversione conjugatorum. Pro lege demum recipiendum esset, Sacramentum Baptismatis non in Sanctæ Trinitatis, sed tantum in Christi nomine expresso, valere, contra quam etiam hodie sentiant optimæ notæ Theologi, ac Canonum Cultores integerrimi, quod ita scripserit Nicolaus I. in can. 24. de conf. dist. 4., non quidem ut interrogantibus responderet, sed ut quid præter interrogationem adjiceret. Sunt hæc omnia, ut ajebam, ornamenta rescriptorum, venerabilia quidem ob dignitatem auctorum, non tamen adeo valent, ut vim generalis legis obtineant.

Maximum præ ceteris Pontificum Maximorum sententiis vim habent Constitutiones illæ, quæ editæ *motu proprio* a Pragmaticis adpellantur. Sunt autem, quæ in generalem Ecclesiæ universæ utilitatem feruntur, & quibus ut plurimum vel fidei, vel morum caussæ definiuntur. De his ita scribit Tertullianus in libro de pudicitia: *Audis etiam edictum esse propositum, & quidem peremtorium; Pontifex scilicet Maximus, quod est Episcopus Episcoporum, edicit: Ego, & mœchiæ, & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.* Hujusmodi Epistolarum, & Constitutionum multiplex divisio est. In primis ex eo, quod ad universos dirigantur, vel encyclicæ dicuntur, sive catholicæ, vel tractoriæ, sive tractatoriæ. *Catholicæ* (ait Œcumenius in Commentario in epistolam Jacobi, cui *Catholicæ* nomen inscribitur) *dicuntur illæ epistolæ, quasi encyclicæ, non enim separatim gentem unam, aut civitatem, quemadmodum D. Paulus Romanos, aut Corinthios his epistolis alloquitur discipulorum Domini chorus, nimirum Petrus, Johannes, & Judas, sed in universum fideles omnes.* Tractoriæ, seu tractatoriæ ita appellabantur a tractu, sive a circuitu, in quem mitti solebant Conciliorum celebrandorum gratia; atque hoc nomine donabantur etiam singulares Epistolæ Metropolitarum, quibus ipsi Suffraganeos suos ad Synodum convocabant. Hinc Augustinus epist. 217. ait: *Tractatoria ad me 5. Idus Decembris venit jam finito die, & me valde indispositum invenit, ut occurrere omnino non possem.* Item ratione qualitatis, seu conditionis illorum, ad quos diriguntur epistolæ, ac constitutiones, modo Clericæ dictæ sunt, modo Diaconales, modo Episcopales. Et quidem Clericæ epistolæ licet aliquando vocarentur illæ, quæ a Clero scriptæ essent, quandoque tamen etiam illæ significabantur, quæ mitterentur ad Clerum. Clericarum epistolarum mentionem fecit Cyprianus in sua epist. 4. Diaconales ad Diaconos scribebantur, ac potissimum regulas continebant, juxta quas res, bonaque Ecclesiastica Diaconorum curæ commissa administrari deberent. Episcopales etiam Entronisticæ vocabantur, quas videlicet initio Pontificatus sui, non tam Pontifex Maximus ad universos Episcopos, quam Episcopi universi ad Collegas suos, ipsum etiam Pontificem Maximum scribebant, ut scilicet ea ratione recens consecratum Pontificem agnoscerent, ac salutarent. Etiam ratione rerum, de quibus in eisdem constitutionibus agitur, vel Denunciativæ dicuntur, vel Declarativæ, vel Indicativæ, vel Paschales, vel Salutatoriæ, vel Synodales. Denunciativæ erant, quibus hæreticus, aut infidelis quispiam denunciabatur. Sic Flavianus scribebat ad Leonem Magnum, ut ceteris Episcopis Nestorium damnatum esse per epistolam significaret, & Augustinus in Commentario in Psalmum 36. serm. 2. agens de

Primiani damnatione ait: *atque adeo non immemores puritatis Ecclesiæ, conducibile existimavimus, omnes sanctos Consacerdotes, & omnes Clericos, & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria commoneri, ut omnes ejus communionem, utpote damnati, diligenti cura horreant*. Declarativæ dicebantur, in quibus suborta aliqua hæresi, aliquando prodito nomine auctoris, Pontifices illam publice detestabantur, & fideles omnes monebant, ut ab illa se, quoad fieri posset, averterent. Indicativæ epistolæ sunt, quibus hodie Pontifex Maximus utitur, ut notam faciat universæ Ecclesiæ defuncti cujuspiam Viri sanctitatem, quo in Ecclesia sacri eidem honores præstentur, idemque quasi intercessor in Cœlo apud Deum agnitus exoretur; atque hujusmodi epistolæ apud veteres Episcopos frequentabantur, cum unusquisque ex Episcopis ceteris indicare soleret illos invictos Christi Athletas, qui in illorum Diœcesi martyrii palmam dirarum vexationum tempore consequuti fuerant. Paschalis epistola erat, qua dies Paschalis festivitatis universæ Ecclesiæ per Pontificem Maximum indicebatur. *Primo loco* (est hic canon 1. Concilii Arelatensis 1. quo Episcopi Pontificem Maximum alloquuti perhibentur) *de observatione Paschæ Dominici, ut uno die, & uno tempore per omnem orbem a nobis observetur, & juxta consuetudinem literas ad omnes tu dirigas*. Egi de hoc Canone in 1. parte hujus operis cap. 4. ad can. 26. de cons. dist. 3. Quid in salutatoriis epistolis contineretur, non demonstrant perspicuis argumentis viri rerum antiquarum eruditi, quorum alii alias hujusmodi epistolarum imagines efformant, uti jam adnotavit Baluzius in tom. 2. miscellan. pag. mihi 83. Verosimile mihi videntur salutatoriæ epistolæ illæ fuisse, in quibus mutuæ charitatis fovendæ caussa se se identidem sacri Antistites invicem salutabant. De Synodalibus epistolis vix quidquam adjicere juvat; ex ipso enim nomine percipitur designari eas, quæ Concilii celebrandi caussa ad Episcopos diriguntur. Imo & cur in variis epistolarum, ac constitutionum speciebus hujusmodi explicandis diutius immorer, cum satis superque de illis viri eruditissimi docuerint, quos adire, ac consulere studiosus quilibet commode poterit?

Potius ad postremum Pontificiarum sententiarum genus progredior, quod regularum nomine ab initio designabam. Porro ad triplicem classem hujusmodi regulas re ligendas censeo. In primam refero illas, quæ præstitui solent Legatis ad Synodum profecturis, vel jam Synodo præsidentibus, ut iidem noverint quam Pontificis nomine sententiam palam faciant: in alteram refero illas, quibus Summus Pontifex cuidam Apostolicæ Sedis vice in certa Provincia fungenti declarat, quid ipsi gerendum incumbat. In postremam refero illas, quas idem Pontifex Maximus ad rectum Diœceseon singularum regimen Episcopis, aliisve Ecclesiastica jurisdictione pollentibus sequendas veluti mandato quodam indicit. Quoties de illis regulis agatur, quæ Legatis Pontificiis, aut in Concilia profecturis, aut jam Concilio præsidentibus præstituuntur, nondum quidem ipsæ vim generalis legis obtinent, maximi tamen semper habitæ fuerunt; Etenim Episcopi ceteri in Concilium convenientes ut plurimum illas explorare a Legatis, atque juxta illas suffragium ferre ut plurimum visi sunt. In Concilio Ephesino generali post recitatam Nicænorum Patrum formulam, narrataque Nestorii causa, qualis tum ex ejusdem epistolis ad Cyrillum, & Cyrilli rescriptis ad eundem deducebatur, statim dictum ab omnibus Episcopis legitur: *Sanctissimi Romani Episcopi scripta legantur*. Præterea *Juvenalis* (habentur & hæc in actis Concilii) *Hierosolymorum Episcopus dixit: Legantur & literæ Sanctissimi, ac Reverendissimi Cælestini Romanæ Ecclesiæ Archiepiscopi, quas de*

fide

fide perscripsit. Postquam vero Cœlestini epistolæ, aliaque Sanctorum Patrum veterum monumenta lecta sunt, progressi sunt ad damnationem Nestorii Antistites Ephesini ita asserentes. *Coacti per Sacros Canones, & epistolam Sanctissimi Patris nostri, & Comministri Cœlestini Romanæ Ecclesiæ Episcopi lacrymis subinde perfusi, ad lugubrem hanc contra eum sententiam necessario venimus*. In Concilio etiam Chalcedonensi, ut similia omittam bene multa, præsertim in actione 1., exhibentur Episcopi omnes frequentissime postulasse, ut legerentur Pontificiæ Leonis Magni epistolæ, juxta quas suffragia sua ipsi ferrent, vel confirmarent. Potissimum vero Pontificias hasce præstitutas regulas sequi tenentur Legati, quorum potestas mandati fines excedere haudquaquam potest. Hinc in memorato Concilio Chalcedonensi actione 1. Paschasinus Romanæ Sedis Legatus ait: *Beatissimi, atque Apostolici viri Papæ urbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est ejus Apostolatus, ut Dioscorus Alexandrinorum Episcopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur. Hoc nos observare necesse est. Si ergo præcipit vestra magnificentia, aut ille egrediatur, aut nos eximus*: Et paullo infra: *Nos contra præcepta Beatissimi, atque Apostolici Papæ Gubernatoris Sedis Apostolicæ venire non possumus*. Porro si qua forte in Conciliis suborta difficultas fuit, unde eveniret, ut omnes Episcopi non eisdem regulis consentirent, non aliter ad proferendam sententiam deveniendum quispiam censuit, quam primum certior idem Pontifex Maximus fieret, quidque ipse inter varias Episcoporum opiniones sentiret re maturiore consilio discussa exploraretur, atque acciperetur. Quid enim aliud actum est in Carthaginensi Concilio anni 419.? Convenerant eo Pontificii Legati, edoctique Zozimi Papæ mandatis nonnulla Africanis Episcopis proposuerant communi suffragio definienda: cum vero eadem essent apud Episcopos in discrimine posita, eo deducta res est, salva & Romanæ, & Africanæ Ecclesiæ pace, ut ad eundem Pontificem Maximum referrentur omnia; quo tandem rescribente, quid agendum esset, non contentione perniciosa, sed fraterna potius charitate, quemadmodum in actis Concilii legimus, deliberaretur. Est hæc prudentissima rerum gerendarum ratio, ac discutiendarum, ut sua auctoritas, atque jurisdictio unicuique servetur, & debita singulis reverentia, honorque pro officio, & dignitate exhibeatur.

Si vero de regulis illis agatur, quæ privatim servandæ proponuntur Legatis in certa provincia constitutis, istæ quidem venerabiles omnino sunt, non tamen hujusmodi, ut statim, & sine ullo discrimine pro legibus habeantur. Quid enim si Legatus, qui Provinciæ mores compertos habet luculentissime, difficillimum arbitretur, mentem mandantis executioni mandari, imo etiam ex ejusdem executione pro singularibus temporum, vel locorum adjunctis rei potius Ecclesiasticæ perniciem imminere, quam commodum suspicetur? *Romanus Pontifex*, inquit Bonifacius 8. in cap. 1. de constit., *locorum specialium, & personarum singularium consuetudines, & statuta, cum sint facti, & in facto consistant, potest probabiliter ignorare*. Licebit sane hac in re, non quidem præstitutas contemnere regulas, sed ab illis ita temperare, ut reverentia indicenti servetur; quod fiet, si omnia Legatus literis renunciaverit, caussasque simul expresserit, propter quas ab executione mandati censuerit abstinendum. Leo Magnus, qui Julianum Coensem Episcopum Pontificiæ Legationis munere decoraverat, ita ad eundem scribit in epist. 86. editionis Quesnellianæ: *Consulenti autem dilectioni tuæ de his, in quibus putaveris ambigendum, non deerit relationibus tuis meæ responsionis instructio &c.* Bonifacius 1. id perspicue docet

eet in epistola ad Rufum Episcopum Thessalonicensem Legatum suum his verbis : *Credebamus post epistolas nostras pro Ecclesiasticæ disciplinæ observatione transmissas omnibus aditum præsumtionibus præcludendum, cum ad consultationem dilectionis tuæ præbuissemus debitum pro causarum æstimatione responsum, constituentes ea debere servari, quæ Ecclesiastica exigit disciplina. Sed quantum nunc tuæ Sanctitatis nobis relatio patefecit, apud plerosque valuisse quod scripsimus, apud quosdam autem admonitionem nostram inefficacem cognovimus fuisse. Nec hoc fraternitati tuæ possumus imputare, cum te anxium pro commissa tibi Ecclesiarum sollicitudine, & rebus, & literis sentiamus. Vigilantiæ tuæ laudamus industriam, qui ne videaris tibi commissa negligere, id non prætermittis literis indicare, quod Sedis Apostolicæ debeat censura corrigere, hunc te Dei nostri habere professus timorem, quem prudentissimo inesse convenit Sacerdoti, qui tunc tibi esse poterit gloriosus, si ea, quæ curæ tuæ commissa sunt, prodesse Ecclesiæ fuerimus experti &c.*

Potiore sane jure idipsum servandum erit, quoties de regulis illis sermo instituatur, quæ Episcopis ad rectum Diœceseos suæ regimen servandæ aliquando præstituuntur. Non opus est pluribus, ubi Pontifices ipsi Maximi idipsum apertissimis verbis declaraverunt. *Si quando aliqua tuæ fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes ... qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per literas tuas, quare adimplere non possis, rationabilem caussam prætendas, quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum.* Ita Alexander III. Ravennatem Episcopum alloquebatur in cap. 5. de rescriptis; & in cap. 6. de præbendis, & dignitatibus inquiebat: *Si non potest ei sine scandalo provideri, æquanimiter sustinemus, si pro ea mandatum nostrum non duxeris exequendum.*

Si Codex Canonum a Paschasio Quesnellio editus nomine Codicis Canonum, & Constitutionum Ecclesiæ Romanæ genuinus esset, ac vetustissimus, adpareret jam ab antiquissimis Ecclesiæ sæculis viguisse, ut in Codices Canonum referrentur Pontificum Maximorum sententiæ; etenim in eo libello Innocentii Papæ rescripta, Syricii, Zosimi, Simplicii, Cœlestini, Damasi, Gelasii, & Leonis Magni epistolæ continentur. Verum cum jam in præfatione universi hujus operis observat. 4. de fide codicis plurimum dubitaverim, non vetustiorem noverim hujusmodi codicem producere, quam Codicem Dionysii Exigui, qui tamen non epistolas, sententiasve continet Pontificum Maximorum intermixtas Canonibus Conciliorum, sed posteriore, & quasi separato libello congestas. Neque enim epistolæ Pontificiæ ad Concilia minime pertinentes Conciliorum Canonibus, & actis prius interseri consueverunt, quam collectiones Canonum elucubrarentur juxta rerum, caussarumque ordinem, neglecto temporis ordine, qui ut plurimum apud veteres servabatur. Verum enimvero sive inter ipsos Conciliorum Canones, sive separatim, dandus erat in collectionibus Sacrorum monumentorum Pontificiis Constitutionibus locus, cum præsertim communi Collectorum omnium, sive Latinorum, sive Græcorum placito in collectiones redactæ fuerint nonnullorum dignitate inferiorum Patrum Ecclesiasticorum sententiæ. Ut enim sexcenta omittam, quæ in medium proferri possent exempla, vel unus Græcorum Codex manifestam rem faciet, in quo & Dionysii, Petri, Athanasii, Timothei, Theophili Alexandrinorum, & Gregorii Nazianzeni, & Basilii Cæsareensis, & Gregorii Nysseni, & Amphilochii Iconiensis, & demum Gennadii, Tarasiique Constantinopolitanorum epistolæ continentur. In horum omnium

nium conspectu hæc Pontificibus Maximis reverentia debebatur, ut eorundem etiam decreta Canonibus accenserentur, præsertim cum & eorum dignitas ceteris Ecclesiarum dignitatibus longe antecellat, & plurimorum Pontificum eorundem gravis, eximiaque doctrina morum integritati conjuncta honorem hunc sibi jure, & merito vindicaret.

Hinc autem inferre quispiam poterit, duplici ex caussa quamplurima Pontificum Maximorum monumenta venerabilia apud omnes esse debere. Prima omnium monumentorum generalis est, atque ex auctoritate proficiscitur, quæ in omnibus Petri Apostolorum Principis Successoribus, & Christi Vicariis par omnino est, & æqualis. Altera nonnullorum peculiaris est, atque ab eximia quorundam Pontificum doctrina cum sanctitate vitæ conjuncta potissimum pendet. Plane aliquot extiterunt inter Pontifices Maximos, quos non tantum ob prærogativam dignitatis suæ posterior ætas colit, verum etiam Patrum Ecclesiasticorum nomine donandos voluit, quod nomen ob singularia fere divinæ sapientiæ suæ testimonia, sive ore tenus, sive scripto prodita ipsimet sibi apud omnes conciliarunt. Memorabo heic honoris caussa Leonem I. & Gregorium I., qui & cognomento Magni vulgo adpellantur, quibus & Damasum adjiciam, quem eleganti ingenio præditum fuisse Hieronymus refert. Quoties igitur in hujusmodi Pontificum monumenta occurrerimus, nemo sane esse poterit, qui non illis eximium, & forte etiam præ ceteris ampliorem honorem deferat, obsequens in eisdem tum ex potestate, tum ex sapientia Sacrarum Legum eximium Conditorem.

Erant hæc generaliter prænotanda in secunda hujus operis parte: etenim in codice Gratiani, in quo plurima Pontificum Maximorum Decreta congesta sunt, observare semper juvabit, quænam sit monumentorum omnium hujusmodi vis, atque conditio, ut æqua exinde singulorum ratio habeatur. De ordine in secunda hujus operis parte servando, nihil est, quod adjiciam; Ille enim, idemque erit, quem in priore parte, cum de Conciliorum Canonibus agerem, sequutus sum; videlicet temporum rationem inibo, ut ab iis fragmentis Gratiani exordiar, quæ vetustissimis Pontificibus Maximis tribuuntur, atque ita quasi per gradus ad sequentium sæculorum Pontifices, monumentaque ipsis adscripta descendam, singula exacto criterio discutiendo simul, atque ad optimos codices redigendo.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

De Canonibus Clementi adscriptis.

Quæ Clementi Romano apud Gratianum tributa legimus, quasi ex pluribus ejusdem Pontificis epistolis depromta feruntur.

Ex epist. 1. ad Jacobum Fratrem Domini.

Apocrypha epistola est, partim a Rufino, partim ab Isidoro Mercatore conficta.

Can. 2. *dist.* 80. *ex integra Mercatoris epistola supplendus.*
Can. 1. *dist.* 93. *potius ad epistolam Fabiano Papæ tributam exigendus.*
Can. 6. *dist.* 93. *a Romanis Correctoribus ad integritatem restitutus.*
Can. 7. *dist.* 93. *ex integra Mercatoris epistola supplendus.*
Can. 8. *cau.* 2. *qu.* 7. *ad integram Mercatoris epistolam exigendus.*
Can. 5. *cau.* 6. *qu.* 1. *ad integram Mercatoris epistolam exigendus.*
Can. 2. *cau.* 8. *qu.* 1. *ex integra Rufini epistola supplendus.*
Can. 12. *cau.* 8. *qu.* 1. *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 13. *cau.* 8. *qu.* 1. *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 29. *cau.* 11. *qu.* 1. *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 30. *cau.* 11. *qu.* 1 *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 32. *cau.* 11. *qu.* 1. *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 12. *cau.* 11. *qu.* 3. *pertinet ad priorem epistolæ partem a Rufino editam.*
Can. 15. *cau.* 11. *qu.* 3. *referendus ad canonem* 1. *dist.* 93.
Can. 16. *cau.* 32. *qu.* 7. *parum, aut nihil Gratiani proposito accommodatus.*
Can. 24. *de pæn. dist.* 1. *fere consonat cum sententiis Johannis Apostoli.*

Ex epist. 2. ad eundem Jacobum.

Apocrypha epistola est a Mercatore conficta.

Can. 4. *dist.* 23. *consonat cum vulgatis omnibus exemplaribus.*
Can. 9. *cau.* 2. *qu.* 7. *plurimum consonat cum sententia Justiniani.*
Can. 28. *cau.* 16. *qu.* 7. *a Romanis Correctoribus restitutus.*
Can. 15. *cau.* 17. *qu.* 4. *consonat cum canonibus Turonensibus, & Bracarensibus.*
Can. 13. *de cons. dist.* 1. *idem est cum can.* 28. *cau.* 16. *qu.* 7.
Can. 39. *de cons. dist.* 1. *fere consonat cum vulgatis epistolæ exemplaribus.*
Can. 40. *de cons. dist.* 1. *ex integra epistola emendandus.*
Can. 23. *de cons. dist.* 1. *ex integra epistola supplendus.*

Can.

Ex epist. 3. ad omnes Episcopos. Apocrypha epistola est, & a Mercatore conficta.	*Can. 2. dist. 25. ex libris recognitionum Clementis derivatus.* *Can. 16. dist. 38. perperam de Episcopis a Gratiano expressus.* *Can. 2. dist. 43. referendus potius ad libros recognitionum Clementis.* *Can. 9. dist. 93. ex libris recognitionum Clementis derivatus.* *Can. 11. cau. 11. qu. 3. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 41. cau. 16. qu. 1. confirmatus in Concilio Triburiensi.* *Can. 14. de conf. dist. 1. ex libris recognitionum Clementis derivatus.*
Ex epist. 5. ad discipulos Hierosolymis habitantes. Apocrypha epistola est.	*Can. 14. dist. 37. ex libris recognitionum Clementis derivatus.* *Can. 2. cau. 12. qu. 1. ad errores Nicolaitarum accedit.*
His adjicitur	*Can. 30. de conf. dist. 2. pertinet potius ad Concilium Eugenii II.*

A Sancto Petro Apostolorum omnium Principe, a quo Romana Ecclesia primum instituta est, exordium cepissem, si ea, quæ Sancto Petro a Gratiano adscribuntur, potius ad Clementis epistolas non pertinerent. Tribuuntur illi canon 1. dist. 93., canon 12. & 13. cau. 8. qu. 1., can. 12. & 15. cau. 11. qu. 3. Verum hi in epistola Clementis 1. leguntur, ac non alia de caussa Petro adscripti sunt, nisi quod in eadem epistola Petrus loquens inducitur. Clemens igitur Pontifex Maximus vetustissimus Pontificum est, ex quo Gratianus nonnulla se monumenta depromsisse testatur, dummodo vulgatum Pontificum eorundem catalogum sequi malimus. Parum autem ad rem hanc meam facere potest curiosius investigare, vel quo anno Clemens universæ Ecclesiæ regimen susceperit, quove anno obierit; vel qua ratione Apostolo Petro successerit. Sunt enim hæc prorsus obscura, sive quod nulla hujusce caussæ vetustissima monumenta habeamus, sive quod argumenta, quæ ex antiquis historicis quoquo modo deduci possent, non omnino consonent, & jamdiu diversi diversa senserint. Hinc auctor epistolarum ad Mariam Cassobolitam, quæ Ignatio Martyri tribuuntur, Irenæus lib. 3., Eusebius lib. 3. cap. 13. & alii testantur Petro, & Paulo successisse Linum, Lino Anacletum, & Anacleto Clementem. Multo aliter eosdem enumerat Optatus Milevitanus in lib. 2. adversus Parmenianum, cui Augustinus morem gessit in epist. 165. in veteri editione, ut Petro & Paulo successissent Linus a Paulo, & Clemens a Petro ordinati, & Clementi Anacletus. Epiphanius hæresi 27. postquam Petrum & Paulum recensuit, Linum statim memorat, deinde Cletum, postea Clementem. Auctor lib. 3. carminum adversus Marcionem, qui Tertulliano tribuitur, & Hieronymus in catalogo eadem tradunt, omisso dumtaxat Pauli Apostoli nomine. Tertullianus demum, aliique nonnulli post Petrum statim Clementem collocant. Non mirum propterea erit, si varia Clementis Pontificatus tempora apud Scriptores Ecclesiasticos designentur: alii scilicet ab anno salutis 91. usque ad annum 100., alii ab anno 64. vel 65. usque ad 81. vel 83. Pontificatum gessisse scribunt, quin aliquid certi erui possit ex Eusebio, qui in annum 3. Trajani Imperatoris, sive in annum Christi 100. Clementis mortem retulit, quod Clemens ab Eusebio memoratus non sit idem cum Clemente Pontifice, sed quidam Flavius Clemens Consul Domitiani Imperatoris consobrinus, qui suscepta Christi fide circa ea tempora martyr occubuit. Frustra in rebus hujusmodi adlaborarem, præsertim quod viri eru-

dirissimi recentioris ætatis minime desint, qui ad hanc rem discutiendam argumenta, quæ habere potuerunt, aptiora congesserint. Satis mihi erit id vel obiter attigisse, ne forte quispiam suspicaretur, me Clementis Pontificis tempora certo designare voluisse, quod primum ipsi dederim post Petrum inter Pontifices Maximos locum.

Quod mea potius interest, in fragmentis Gratianeis versatur, quæ Clementi Pontifici adscribuntur: atque in iis omnibus vix unum invenies, quod vere Clementi eidem tribui possit.

De epistola 1. ad Jacobum Fratrem Domini.

Quæ in primis appellatur Clementis epistola prior ad Jacobum Fratrem Domini directa duos habet auctores, quorum unus alio recentior est. Prior epistolæ pars usque ad §. *Sed & nunc exponere jam quæ præcepit, Domino opem ferente, incipiam: Pœnitemini, inquit, & veram agite pœnitentiam &c.* est valde antiqua, & jam sub finem quarti sæculi a Rufino Torano edita, atque latino sermone exarata, quasi antea græce jam legeretur. Posterior ejusdem epistolæ pars primum apparuit apud Isidorum Mercatorem ætate longe recentiore. Quod forte ideo factum ab Isidoro suspicor, quod cum esset fictarum epistolarum codicem editurus, noluit statim ab initio res a se confictas edere, sed quandam veluti rerum fictarum præfationem a Rufino mutuatus est, quo commodius illuderet posteritati. Quamobrem jure dubitare poterimus, num potiore jure rejicienda sit secunda epistolæ pars, quam prima rejiciatur; etenim si in Isidoro Mercatore deceptorem agnoscimus manifestum, insignem etiam in Rufino deceptorem nobis ostendit Hieronymus, qui Rufini indolem apprime perspectam habebat, eundemque non tam Hæresiarcham, quam Falsarium, & Corruptorem alienorum operum appellavit: & quamquam hujusmodi observatio per se jam sufficere videretur, ut fidem huic epistolæ ex duabus laciniis pravorumque auctorum opera elucubratis, dissitoque tempore assutis confectæ denegemus, non desunt tamen clarissima argumenta, quibus falsitatem ejusdem epistolæ demonstremus. En epistolæ exordium: *Clemens Jacobo Fratri Domini, & Episcopo Episcoporum regenti Hæbreorum Sanctam Ecclesiam Hierosolymis, sed & omnes Ecclesias, quæ ubique Dei providentia fundatæ sunt cum Presbyteris, & Diaconibus, & ceteris omnibus Fratribus pax tibi sit semper.* Ex hac inscriptione Rufini mendacium arguimus. Quomodo enim Clemens ad Romanum Pontificatum evectus ad Jacobum Fratrem Domini scribere poterat, cum Jacobus jam pridem a pluribus annis occubuisset? Obierat Jacobus Hieronymo teste, & historicis post ipsum universis anno 7. imperii Neronis. Anno 14. imperii ejusdem obiit Petrus. Quocumque propterea tempore Clemens Petro successisse dicatur, illud semper verum erit, jam vel septem annos effluxisse ab obitu Jacobi ad Clementis Pontificatum, atque ad hanc ipsam Clementis epistolam, in qua etiam de morte Petri nonnulla dicuntur. Præterea inverosimile est, tunc temporis Jacobum appellari potuisse *Episcopum Episcoporum, & omnium Ecclesiarum, quæ ubique fundatæ essent, Rectorem*; hujusmodi enim nomina a vetustissimis Patribus nuspiam probari potuerunt in Episcopis; hinc Cyprianus in epist. ad Quintum ait: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit*; cui consonat Gregorius Magnus in lib. 4. epist. 32. & epist. 36. ad Eulogium Alexandrinum. Quod si & integram perpendamus epistolam, nonnulla

nulla aut falsa, aut imprudenter dicta, nedum incomposita dignoscemus. Dicitur enim ibi S. Petrus *Primitiæ electionis Domini, cui & primo Deus Pater Filium suum revelavit*; quod sane a veritate procul situm est, si Petrus cum Andrea Apostolo conferatur, cum primum Andreæ, deinde Petri facta a Christo electio fuerit. De Petro ita scribit Ambrosius in lib. de Incarnatione cap. 4. *Primatum egit confessionis, non honoris; fidei, non ordinis*. Item in eadem epistola legimus a Petro designatum fuisse Clementem, tanquam ipsius Successorem, de quo sane apud omnes non constat etiam vetustissimos, quemadmodum jam superius attigi; imo & id falsum censuerunt Irenæus lib. 3., Eusebius lib. 3. cap. 13., Nicephorus Callistus lib. 3. cap. 2., & Ivo Carnotensis parte 5. cap. 237. ut omittam Epiphanium, Tertullianum, & Hieronymum in locis superius commemoratis. His accedit, in hac epistola induci Clementem laudes suas publice promulgantem, ita etiam, ut nemo vividius, nemo impensius exornasset, quod quam inverosimile sit, nemo non videt, præsertim cum agatur de viro sanctissimo, cujus acta ad modestiam composita erant, ac sobrietatem. Itaque ibi proponitur sanctum Petrum ita de Clemente dixisse: *Qui mihi ab initio usque in finem comes in omnibus fuit, & per hoc veritatem totius meæ prædicationis agnovit, qui in omnibus tentationibus meis socius extitit, fideliter perseverans, quem præ ceteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, justum, patientem, & scientem ferre nonnullorum etiam ex his, qui in verbo Dei instituuntur, injurias*. Et paulo infra: *Quod si esset alius melior, si quis mihi alius adjutor tam sedulus adstitisset, si quis tam plene doctrinæ meæ rationem cepisset, sed & Ecclesiasticas dispositiones a me tam plene didicisset, habens alium talem, non te cogerem opus bonum suscipere nolentem*. Et multo postea inducitur Petrus a Clemente ipso postulans, ut Jacobum Fratrem Domini conscium faceret de ordinatione sua hac adjecta ratione. *Erit autem ei grande solatium, si didicerit, quod post me non imperitus vir aliquis, aut indoctus, atque ignorans Divini Verbi mysterium, & Ecclesiastici Ordinis disciplinam, vel doctrinæ regulam nesciens susceperit cathedram meam; scit enim, quia si indoctus, & inscius officium Doctoris accipiat, sine dubio discipuli, & auditores ignorantiæ tenebris obvoluti in interitum demergentur*. Quis sane crederet adeo fusa oratione Clementem ipsum suarummet laudum præconia prosequutum? Quod si & illam epistolæ partem consideremus, quam Mercatoris industria assutam fuisse prænotabam, ibidem legemus talem fidei professionem, quæ aliis non poterat convenire temporibus, quam quibus Arii jam, & Macedonii hæresis damnata fuerat; siquidem ibidem jam perspicue demonstratur Divinarum trium Personarum æqualitas his verbis: *Summam ergo totius fidei Catholicæ recensentes, in qua & integritas credulitatis ostenditur, & unius Dei omnipotentis, idest sanctæ Trinitatis æqualitas declaratur*: Et inferius de divina Verbi natura ita differitur, ac si jam Nicæna fides fuisset prodita ibi: *Patrem autem cum audis, agnosce quod habeat filium veraciter genitum, sicut possessor dicitur, qui aliquid possidet, & dominus qui habet, cui dominetur. Deus ergo Pater secreti Sacramenti vocabulum est, cujus vere Filius est Verbum, & speculum, & character, & imago vivens Patris viventis, in omnibus Patri similis, ejusdem naturæ in Divinitate genitus, & Genitori per omnia coæqualis*. Non ita veteres Patres de Verbi Divini natura differere solebant ante Arianam hæresim, sed omnia potius obscuris formulis obvolvebant. Immo si Clemens a consueta loquendi phrasi recessisset, & clarius Verbi ejusdem Divini naturam explicasset, illud saltem præstitissent posteriores Ecclesiæ Patres, ut idem

Clementis testimonium Arianis objicerent, quod unum disputationem omnem dirimere potuisset. At vero nemo ex Nicænis Patribus id præstitit, quod sane indicat quarto Ecclesiæ sæculo epistolam hanc fuisse prorsus ignotam. Post hæc supervacaneum erit plura adhuc argumenta congerere, ut Rufinus primum, deinde Isidorus de falsi crimine redarguantur. Unum illud adjiciam, in hac epistola de Paulo Apostolo nullam fieri mentionem, quod sane Clemens ad Jacobum scribens omittere non debuisset.

In medium nunc producamus Gratiani canones ex hac epistola depromtos, perspicuumque erit, quid de illis eruditus quispiam sentire debeat; neque enim dubitabit amplius, quo minus illos tanquam apocryphos, falsoque Clementi inscriptos

Can. 2. *dist.* 80. rejiciat. Hujusmodi sane erit canon. 2. dist. 80. ex eadem depromtus epistola, & quidem in ea parte, quam Isidorus Mercator Rufino adjecit. Gratianus nonnulla omisit, ex quibus adjunctis ita fragmentum integrum habebimus. *In illis vero civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos Archiflamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas ordinavit, qui reliquorum Episcoporum judicia, & majora, quoties necesse foret, negotia in fide agitarent, & secundum Dei voluntatem, sicut constituerunt sancti Apostoli, ita ut ne quis injuste periclitaretur, definirent. In illis autem Civitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines (quos tamen minores tenebant, quam memoratos Primates) Archiepiscopos institui præcepit, qui non tamen Primatum, sed Archiepiscoporum fruerentur nomine. Episcoporum quoque judicia, ut superius memoratum est, & majora Ecclesiarum negotia, si ipsi reclamaverint, aut aliquem timorem, aut istos, vel alios suspectos habuerint, ad jam dictos Primates, vel Patriarchas, ne aliquis nocenter periret, transferri perdocuit.* (legunt alii: *ne quis innocenter periret, transferri jussit.*) *In singulis vero reliquis civitatibus singulos, & non binos, vel ternos, aut plures Episcopos constitui præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum nomine, quia matres civitatum non tenent, sed Episcoporum tantum vocabulo potirentur, quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit.* Postrema hæc verba videntur ex Leone Magno depromta, qui in epist. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum cap. 11. ita scribit: *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris præemineret.* Quod autem a Clemente decretum dicitur, ne in una civitate duo Episcopi constituerentur, id referri melius posset ad canonem 8. Concilii Nicæni 1., ubi idipsum optime cautum reperimus. Ceterum ex hoc Gratiani fragmento uberius etiam colligere possumus, quam recte eadem epistola apocrypha dicatur, cum Archiepiscopi nomen, quod in hac epistola memoratur, longe recentius sit Clementis ætate, quemadmodum observavit jam Quesnellius in notis ad epist. 9. Leonis Magni.

Can. 1. *dist.* 93. Quæ Gratianus Sancti Petri nomine descripsit in can. 1. dist. 93. habentur in epistola eadem Clementis in ea parte, quæ a Rufino conficta est. Etenim inducitur ibidem Petrus Apostolus Clementem Ecclesiæ Dei præficiens, eundemque Romano populo commendans, ibi: *Si inimicus est alicui pro actibus suis &c.* usque ad illa verba: *Ecclesiam dispergit, & vastat.* Gratianus addidit verba illa: *iste Clemens*, ut sententiam integram redderet. In Concilio Metensi anni 888. nonnulla his propemodum similia leguntur. can. 12. ibi: *Quæsitum est a Sancta Synodo, quid de iis sacra fieri auctoritas juberet, qui cum prædictis excommunicatis communionem habeant.*

Nam

Nam non tantum laici, verum etiam Presbyteri in celebratione Missæ excommunicatos recipiunt: & quid de his, qui in eadem excommunicatione mortui fuerint. Verum ad hæc tanta auctoritas prolata est. Sanctus Petrus Apostolus in ordinatione Sancti Clementis ita plebes alloquitur: Si inimicus est alicui pro actibus suis, vos cum illo nolite amici esse, & prudenter observare debetis, avertere vos ab eo, cui ipsum sentitis adversum, sed nec loqui his, quibus ipse non loquitur. Istius transgressores Sanctus Petrus, & omnis auctoritas excommunicat. Postrema autem verba dicti canonis 1. a vers. *ideoque* usque in finem jam observaverunt Romani Correctores in epistola Clementis desiderari, sed potius pertinere ad epistolam 1. Fabiano Papæ tributam opera Isidori Mercatoris. Referebantur in epistola Fabiani verba eadem Petri, quæ diximus legi in epistola Clementis ibi; *unde & B. Apostolorum Princeps Petrus in ordinatione Clementis alloquens populum inter cetera ait: Si inimicus est (iste Clemens) alicui pro actibus suis .... & Ecclesiam dispergit, & vastat. Ideoque charissimi his Apostolicis institutis vos monentes instruimus &c.* Ex quibus constat verba illa: *Si inimicus est*, usque ad alia *& Ecclesiam dispergit, & vastat* continere sententiam Sancto Petro affictam. Cetera vero a versiculo *ideoque charissimi* esse orationem Fabiani, sive auctoris epistolæ Fabiano tributæ, qui ex dictis Sancti Petri populum instituere se velle profitetur. Porro Gratianus, aut quicumque Gratiano auctor extitit, ex hac eadem Fabiani epistola integrum hujusmodi fragmentum depromsit, ex quo facile evenit & verba Petri, & Fabiani sententias in unam quodammodo orationem coaluisse. Quicumque auctor sit memorati fragmenti ex epistola Fabiani depromti, illud facile constat, usum fuisse ipsum fragmento Leonis Magni, qui in epistola ad Episcopos per Italiam in Quesnelliano codice octava ita scribit: *Hanc ad dilectionem vestram epistolam misimus, ... ut effecta certior Sanctitas vestra, Fratres charissimi, sollicitius agere dignetur, & cautius, nec ubi Manicheæ perversitatis homines plebes vestras facultatem lædendi, & hujus sacrilegii possint invenire Doctores.* His addere possumus verba Sancto Petro tributa in epistola Clementis etiam tribui eidem Apostolo in epist. 3. tributa Anacleto Papæ prope finem, ex quo ulterius constat Isidoro Mercatori maximæ voluptati fuisse hujusmodi figmenta sæpe ac sæpius epistolis suis inserere, fortassis enim ille arbitrabatur, ex hujusmodi epistolarum sententiis invicem consonantibus majorem epistolis ipsis auctoritatem conciliari.

In priore epistolæ parte, quam Rufino adscripsimus, legitur canon 6. dist. 93., quem jam ad integrorum codicum fidem se Romani Correctores exegisse testantur. Similia Isidorus Mercator edixit in epistola 1. Anacleti, & in epist. 1. Evaristi, cujus fragmentum est in can. 11. dist. 93. Verum non arbitror ea ætate Diaconos adeo Episcoporum sollicitudinem attigisse, ut speculatores essent eorum, quæ in Ecclesia gererentur, & Episcopis cuncta renunciarent. Etenim nihil tale, aut primigenia ipsa Diaconorum institutio exigebat, qualis habetur in actibus Apostolorum, aut posterior Ecclesiæ consuetudo invexit; siquidem S. Isidorus Hispalensis, dum Diaconorum officium expenderet, & lib. 2. de Offic. Eccles. cap. 8., & epist. ad Ludifredum Cordubensem, nihil aliud Diaconos peragere posse scripsit, quam aut Sacerdotibus sacra facientibus ministrare, aut verbum Dei prædicare, aut oblationes in altari disponere. Forte Rufinus Diaconorum officia latius extendenda curavit, ut Hieronymi, quem maxime oderat, quique Diaconorum ambitum sæpe ac sæpius scripto contundebat, doctrinam, quoad fieri poterat, inanem redderet, veterumque Pontificum sententiis adversari clanculum demonstraret.

Can. 6. dist. 93.

Canon

Can. 7. dist. 93. Canon 7. dist. 93. habetur in ea epistolæ parte, quæ adsuta est ab Isidoro Mercatore; cum enim pronunciatum fuisset, Sacerdotes ceteris debere doctrina, sapientiaque præstare, hæc subjiciuntur: *Sacerdotes vero sal terræ, & mundi lumen docens præcepit in splendore bonorum operum Patrem glorificare Deum, de quibus Dominus ait: Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic enim persequuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos. Vos estis sal terræ; quod si sal evanuerit, in quo salietur?* ex his supplere unusquisque poterit memoratum canonem 7.

Can. 8. cau. 2. qu. 7. Rursus in parte epistolæ, quæ est Isidori Mercatoris, legimus sententiam canonis 8. cau. 2. qu. 7. Sententiam dixi; verba enim Gratiani non eadem omnino sunt. Isidorus nonnullas descripserat christianæ vitæ regulas, atque inter cetera hæc recensent: *Seniores venerari, & juniores diligere: Episcopos Sacerdotes suos, ac cunctos reliquos Ecclesiæ Ministros, atque omnem plebem sibi commissam verbo divino, & mandato instruere, ac dirigere, hosque omnes, & eorum Episcopos tota animi virtute diligere, ut oculos suos, quia oculi sunt illorum; Eorum præceptis in omnibus obedire, etiamsi ipsi aliter, quod absit, agant, memores scilicet illius dominici præcepti, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Ipsi autem Episcopi si exorbitaverint, ab istis non sunt reprehendendi, vel arguendi, sed supportandi, nisi in fide erraverint. Illi ergo super istos sunt, non autem isti super illos, quoniam major a minore nec argui, nec judicari potest.* Nemo sane ex his statim non agnoscit voluntatem & scopum Mercatoris, qui caussam Episcoporum tuendam susceperat. Cum enim Episcopi in frequentissimis Provincialibus Conciliis a Clericis suis molestiam paterentur, ubi præsertim suo muneri defuissent, nihil pressius urgeri Clericis inferioribus optabant, quam ut Clerici iidem humiliter suis subjicerentur Episcopis, & sine discrimine imperantibus obedirent, aut morem gererent. Sed & liquido adspicimus, Isidorum eundem Mercatorem in iis abusum esse nonnullis Sanctorum Patrum monumentis, quæ alia methodo congesta Clementi adscribere non dubitavit. Nonnulla etenim Isidori sunt Hispalensis in lib. 3. Sententiar. cap. 39., nonnulla Concilii 5. Romani sub Symmacho, nonnulla demum S. Benedicti in regula cap. 4. art. 60. Ita scribit Isidorus Hispalensis: *Non est judicandus a plebe rector inordinatus, dum magis noverint populi sui fuisse meriti perversi regimen suscepisse Pontificis. Nam pro meritis plebium disponitur a Deo vita Rectorum .... Rectores ergo a Deo judicandi sunt, a suis autem subditis nequaquam judicandi sunt .... quod si a fide exorbitaverit Rector, tunc erit arguendus a subditis; pro moribus vero reprobis tolerandus magis, quam distringendus a plebe est.* In Concilio 5. Romano sub Symmacho hæc legimus: *Oves pastorem nec reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, præsumant &c.* Et S. Benedictus ait: *Præceptis Abbatis in omnibus obedire, etiamsi aliter, quod absit, ipse agat, memor illius dominici præcepti: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.*

Can. 5. cau. 6. qu. 1. Sententiæ hujusmodi de Episcopis ab inferioribus minime accusandis frequentissime occurrunt apud Mercatorem. Revera in hac eadem epistola simile propemodum fragmentum est, quod legimus in can. 5. cau. 6. qu. 1., cujus inscriptionem rectius exararunt Romani Correctores ibi: *Clemens Papa Jacobo Hierosolymorum Episcopo*, cum antea legeretur: *Metropolitano Episcopo*. Hic sane canon 5. est in ea epistolæ parte, quæ opus est Mercatoris, ubi nonnulla tradit quasi ex Apostoli Petri doctrina depromta his verbis: *Neminem ab adjutorio fratris se subtrahere instruebat*

-vuebat (Petrus). *Homicidas vero, & adulteros, ac cunctos criminalibus nexibus alligatos, & qui eis coæquales non erant, ab eorum vexatione, & accusatione docente Domino prohibebat, & nonnisi a coæqualibus aliquid eis inferri debere docebat; quia discipulum supra magistrum esse, aut ullam ei injuriam inferre, nullatenus debere oportet. Infames etiam omnes, & quos Primates, & leges sæculi non suscipiunt, sed & laicos ab eorum accusatione, & vexatione semper repelli debere rogabat, & cunctos illi subditos esse præcipiebat. Cunctorum Sacerdotum vitam superiorem, sanctioremque, ac discretam a sæcularibus, & laicis hominibus esse, & spirituales quosque, atque Sacerdotes super carnales, ac laicos semper constituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur, & judicemur, vel ab humano die. Majores vero a minoribus nec accusari, nec judicari ullatenus posse dicebat; quoniam non solum hoc divinas, sed & leges sæculi inhibere docebat*. Ex his commode Gratiani fragmentum suppleri poterit: utrum vero veritati consonum sit, quod scribit Isidorus, videlicet majorem a minore accusari non posse, idque tum a divinis, tum a sæculi legibus præstitutum fuisse, facile intelliget unusquisque, qui noverit accusationes hujusmodi non solum in veteri Romanorum foro, sed & in Conciliis Ecclesiasticis passim fuisse, & sine ullo discrimine admissas.

In canone 2. cau. 8. qu. 1. fabella illa enarratur, quam in priore hujus epistolæ parte adstruit Rufinus, videlicet electio Clementis in Pontificem Maximum per ipsummet Petrum Apostolum facta. Quod quemadmodum in discrimine apud veteres omnes positum sit, jam superius observavi. Tantum & rursus animadverterim, verba hæc Clementi tributa minus apte fuisse, cum in ore Clementis propria fuimet ipsius laus, eademque maxime profusa Viro sanctissimo prorsus esset indigna: en integra epistolæ verba: *In ipsis autem diebus, quibus vitæ finem sibi imminere præsensit* (Petrus), *in conventu fratrum positus, apprehensa manu mea, repente consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Audite me fratres, & conservi mei: quoniam, ut edoctus sum ab eo, qui misit me, Domino, & magistro meo Jesu Christo, dies mortis meæ instat, Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado: qui mihi ab initio usque in finem comes in omnibus fuit, & per hoc veritatem totius meæ prædicationis agnovit, qui in omnibus tentationibus meis socius extitit, fideliter perseverans: quem præ ceteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, justum, patientem, & scientem ferre nonnullorum (etiam ex his, qui in verbo Dei instituuntur) injurias*. Can. 2. cau. 8. qu. 1.

Ad eandem priorem epistolæ partem a Rufino editam pertinet canon 12. cau. 8. qu. 1., qui Petri Apostoli nomine apud Gratianum refertur. Ibidem enim exhibetur Petrus populum alloquens in ordinatione Clementis, & docens, quænam sint Clericorum officia; atque ubi pervenit ad munera Cathechistarum ita loquens inducitur: *Qui cathechizant, idest qui verbo instruunt incipientes, primo oportet, ut ipsi instructi sint; de anima enim agitur hominum, Et oportet eum qui docet, &c.* quæ legimus apud Gratianum. Can. 12. cau. 8. qu. 1.

Rufinus in priore hujus epistolæ parte disertam orationem texuit nomine Petri Clementem ordinantis, in qua expendit inter cetera, quænam sint Episcoporum, Presbyterorum, aliorumque Ministrorum officia; ac tandem ita concludit: *Verumtamen scitote cuncti, quod supra omnes vos laboret Episcopus; quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille vero suum, & singulorum. Propter quod o Clemens,* Can. 13. cau. 8. qu. 1.

tamquam

tamquam qui omnibus præesse te noveris, singulos prout potueris, juva, & singulos releva, qui & singulorum onus, & sollicitudinem portas. Hæc verba sunt, quæ Petri nomine retulit Gratianus in can. 13. cau. 8. qu. 1.

Can. 29. 30. & 32. cau. 11. qu. 1. Ex hac ipsa Petri oratione, dum Clementem ordinare fingitur, recitata, tria depromta fragmenta sunt apud Gratianum, videlicet canones 29. 30., & 32. cau. 11. qu. 1., & quidem canones 29., & 30. exhibent, quodnam futurum fuisset Clementis officium, ut scilicet ipse a cura negotiorum sæcularium penitus abstineret, ne forte illorum caussa a prædicatione divini verbi abstinere cogeretur. Non est cur epistolæ verba hoc in loco describam, cum eadem omnino sint apud Gratianum, dummodo jungantur Correctorum Romanorum notæ ad illa verba: *Vacantes laici*. Quod autem Petrus prohibere fertur Clementi, post nonnulla idipsum Presbyteris peragendum jubet. Ubi enim exponit, quænam esse debeant Presbyterorum officia ita subdit: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non judicentur, sed apud Presbyteros Ecclesiæ, quidquid illud est, dirimatur*. Legimus hæc in dicto can. 32. cau. 11. qu. 1. Si congestas hasce sententias cum receutiorum Episcoporum, Presbyterorumque moribus comparare quispiam voluerit, facile agnoscet, inversum fuisse rerum gerendarum ordinem, ut quod proprium Episcoporum esse dicebatur, id ipsi ut plurimum negligant, & Presbyteris potissimum præstandum committant; viceversa, quod Presbyteris committendum voluit epistolæ auctor, id Episcopi omnes sibi vindicaverint. Atque hanc distinctionem Episcoporum, & Presbyterorum, qualis in ipsa Clementis epistola habetur, si Gratianus observasset, non sane adeo laborasset, ut eadem fragmenta explicaret, nec opus habuisset distinctione inter caussas civiles, & criminales, quemadmodum tradidit post dictum canonem 30. Illud etiam observare licet, Gratianum frustra canonem 32. adtulisse, ut rem conficeret, quam pertractabat. Cum enim ageret de judiciis Clericorum, monumentum retulit, in quo non de Clericis tantum, sed & de Fidelibus omnibus, etiam laicis agebatur, ut indicant ea verba: *Si quis ex fratribus*, fratrum enim nomine Fideles omnes a Viris Apostolicis designabantur. Qui de Clericorum judiciis specialiter scire nonnulla desideret, legat constitutionem Leonis, & Anthemii in l. 33. cod. de Episc. & Cler., Novellas Justiniani 79. 85., & 123. cap. 21.

Can. 12. cau. 11. qu. 3. Rursum in can. 12. cau. 11. qu. 3. fragmentum legitur orationis Petri Apostoli ad populum habitæ, ut finxit Rufinus in ordinatione Clementis; Postquam enim Petrus proposuit populo fideli universo Clementem, quem in Antistitem susciperent, subdit: *Ipsum ergo audite scientes, quia quicumque contristaverit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit*. Hæc verba retulit auctor epistolæ 1. Alexandri Papæ ad omnes Orthodoxos per diversas provincias directæ ibi: *A prædecessoribus nostris inhibitum legimus, ut nemo contristet Doctores, neque accusationem adversus eos suscipiat. Ipse namque Apostolorum Princeps in ordinatione B. Clementis populum instruens, ait: quicumque contristaverit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit*.

Can. 15. cau. 11. qu. 3. De canone 15. cau. 11. qu. 3., nihil est, quod hic subjiciam specialiter, cum referendus sit ad canonem 1. dist. 93., de quo superius egimus.

Verba Canonis 16. cau. 32. qu. 7. leguntur in eadem priore epistolæ parte, quam Rufinus edidit. Inducitur ibi Sanctus Petrus in ordinatione Clementis ea tradens, quæ

ad

ad Presbyterorum attinent institutionem. In primis autem eosdem Presbyteros monet, ne fornicationis labe polluantur, subditque: *& quid in omnibus peccatis adulterio gravius? secundum namque in pœnis obtinet locum, quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamsi sobrie vixerint*. Qui epistolam 2. Pii Papæ elucubravit idipsum propemodum edidit in illis verbis: *Non ergo gravius peccatum est fornicatio, quam sacrilegium, sed sicut majus est peccatum, quod in Deum committitur, quam quod in hominem, sic gravius est sacrilegium agere, quam fornicari*. Videsis in hanc rem Augustinum lib. 4. contra Cresconium cap. 10. Quum autem dicitur adulterium habere secundum locum in pœnis, ad ordinem illum auctor hujus epistolæ respexit, qui in collectionibus Romanarum legum servatur; etenim in illis primo sermo fit de iis, qui majestatis læsæ crimine damnantur; deinde de adulteris; ex quo adparet epistolæ hujus auctorem sacrilegii crimen voluisse significari etiam sub nomine criminis læsæ majestatis, quasi sacrilegio divina majestas recta lædi videretur. Ceterum fragmentum hoc longe a Gratiani proposito abest, qui sibi proposuerat investigandum, an matrimonii vinculum per adulterium conjugis solutum intelligeretur; Quamobrem non video, cur Gratianus idem, post dictum canonem 16. ita statim subjiciat: *His auctoritatibus evidentissime monstratur, quod quicumque caussa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa vivente ducere non poterit*. Immo nec video, cur Gratianus idem ita nonnullorum, quæ superius adtulerat, Patrum fragmenta explicaverit, ut diceret: *His ita respondetur: Hæ auctoritates de eis loquuntur, quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit, vel de his, qui præstantes caussam dissidii, aliorum conjunctione se reddiderunt indignos*; quasi aliquando contingere possit, ut per adulterium matrimonii vinculum dissolvatur. Verum agnosco, undenam Gratianus harum distinctionum rationes exceperit, scilicet præcipue ex canone 18. eadem caussa, & quæstione. Commodius propterea sermo de hac re instituendus erit, ubi idem canon 18. explicabitur. Can. 16. cau. 32. qu. 7.

Canon 24. de pœnit. dist. 1. depromtus est ex epistola eadem in ea parte, quam Isidorus adnexuit, ubi quasi ex Petri Apostoli præcepto ista Clemens tradere fingitur: *Homicidiorum vero tria genera esse dicebat, & pœnam eorum parilem esse docebat &c.* Qui hoc epistolæ istius fragmentum composuit, videtur aliqua excerpsisse ex cap. 3. epist. 1. Johannis ibi: *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est*. Quod vero subjicitur, parilem esse triplicis, de quo agitur, homicidii pœnam, nescio, an constare quoquo modo possit, sive in civilium, sive in Ecclesiasticarum legum conspectu. Can. 24. de pæn. dist. 1.

De epistola 2. ad Jacobum Hierosolymorum Episcopum.

Quæ nuper demonstrabant epistolam 1., quæ Clementis dicitur, apocrypham esse, illa maxima in parte docent, idem judicium de secunda epistola ferendum esse. Etiam hæc præcedenti ferme similem habet inscriptionem his verbis; *Clemens Romanæ Ecclesiæ Præsul Jacobo Hierosolymorum Episcopo*; atque hinc facile eruitur, quam inepte epistolæ auctor ad Apostolum scribendum voluit jamdiu vita functum, quemadmodum scripsimus, antequam Clemens in Pontificem Maximum eligeretur. Priora epistolæ verba hæc sunt: *Quoniam, sicut a B. Petro Apostolo accepimus omnium Apostolorum Patre, qui claves Regni cælestis accepit, qualiter tenere debemus de*

Sacramentis, quae geruntur in Sanctis, te ex ordine nos decet instruere. Non videbantur hæc ad Apostolum ab ipsomet Christo Servatore eruditum a Clemente scribenda, nec qui Petrum institutorem acceperat in divinis rebus, docere poterat Jacobum ea, quibus accipiendis & Petrus, & Jacobus simul eodem tempore interfuerant. Prosequitur auctor epistolæ: *Ad dominica autem mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas non noverint. Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad dominici corporis portationem accedat, nec aquam Sacerdotibus porrigat ad manus: ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, urceum, sive calicem ad altare non sufferat*. Quis non agnoscat hæc a praxi primi, aut secundi Ecclesiæ sæculi aliena? Non memoro barbaras loquendi phrases, quæ Clementis ætati minime conveniunt. Observatione potissimum dignum est, quod dicitur, eos, qui uxorem duxerunt, non alias ordinibus initiari posse, quam in matrimonio *conjuges suas non noverint*, quod a severiore etiam disciplina distat, juxta quam deinceps soli bigami, aut qui viduæ juncti erant, a sacris ministeriis arcebantur. Immo & nusquam in Ecclesia obtinuit eos, qui in minoribus ordinibus constituti sunt, conjugio interdici, quemadmodum heic interdicit Clemens. Satis hanc rem conficiunt, vel quæ scripsit Socrates in lib. 1. historiæ cap. 11. de Paphnutio Ægyptiorum Episcopo, qui in Nicæno Concilio anni 325. nondum continentiæ clericalis legem probare scivit, vel quæ decernuntur in can. 4. Concilii Gangrensis ibi: *Quicumque discernit a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit*. Præterea in hac eadem epistola usurpantur nonnulla verba Jacobi Apostoli, quæ scilicet in ejus epistola catholica legimus cap. 4. ibi: *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrum fratres, qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex. Unus est legislator, & judex, qui potest perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui judicas proximum?* Hæc omnia qui epistolam Clementis elucubravit, descripsit, quibus eundem Jacobum monere Clemens videtur. Cetera non memoro; exinde enim satis, superque liquere poterit, quodnam esse debeat de hac epistola, quodque jam fuerit eruditissimorum virorum judicium. Sunt, qui hujus epistolæ autographum græcum fuisse dixerunt; verum nullibi illud adparet, & tantum ex loquendi formulis, quæ græcam eloquutionem sonare videntur, id posset quispiam augurari; propptereaque non est, cur non potius Isidoro Mercatori eandem epistolam tribuamus, qui primus eandem edidisse adparet, præsertim cum ipse Mercator non adeo fuerit dicendi ratione perpolitus, ut phrases aut obscuras, aut barbaras non adhibuerit in scribendo.

Can. 4. dist. 23. Ex hac epistola depromtus est canon 4. dist. 23. in quo tamen nullum aliud vitium est, quam quod in ea legatur epistola, quæ deceptoris cujusdam manu sit elaborata.

Can. 9. cau. 2. qu. 7. Canon 9. cau. 2. qu. 7. ita erit ex integra epistola supplendus. *Qualis autem condemnatio, & qualis imminet maledictio his, qui in Patres peccant, divina nos docet Scriptura. Si enim Cham filius Noe, cum vidisset nudum suum Patrem, quoniam non cooperuit Patris corporalis nuditatem, sed egressus nuntiavit eam fratribus, & illi vestimento eum cooperuerunt, ipse quidem Cham, & illi, qui ex eo nati sunt, sub maledicto facti sunt; qui autem cooperuerunt, magnam benedictionem meruerunt, multo magis*

isti

sti majore, & ampliore condemnatione digni sunt, qui Patribus obviare, aut contra eos insurgere moliuntur; quoniam qui eis resistit, Deo resistit, & qui eis injuriam, vel contumeliam facit, Deo, cujus legatione funguntur, facit. Quoties integram hanc sententiam velit quispiam considerare, agnoscet non de accusationibus, quæ legis ordine servato fiant, sed potius de injuriis, & contumeliis non inferendis sermonem fuisse ibidem institutum; proptereaque hoc fragmentum ad Gratiani propositum minime pertinere, qui de accusationibus agebat. Non dubito tamen, quin cum Gratiano plurimum convenerit Isidori Mercatoris mens, qui nihil antiquius habuit, quam suadere frequentissime singulis, ne ad Prælatorum suorum accusationes uspiam deveniant; quod vel ille satis abunde percipit, qui percurrit caussæ septimæ quæstionem secundam, refertam omni ex parte istiusmodi monumentis Isidorianis, Pontificibus Maximis vetustissimis Evaristo, Marcellino, Julio, Eusebio, Fabiano, Sylvestro, Zephirino, Anacleto, Alexandro, & aliis nonnullis adscriptis, peculiariter vero contemplatur canonem 12. eadem caussa, & quæstione. Qui vero ejusdem canonis 9. sententiam ad meliores auctores redigere voluerit, conferat verba Justiniani Imperatoris in confessione adversus tria capitula ita scribentis: *Qualis autem sit condemnatio, & qualis imminet maledictio eis, qui in Patres peccant, docet nos & Divina Scriptura: si enim Cham filius Noe, cum vidisset nudum suum Patrem, quoniam non cooperuit Patris corporalem nuditatem, sed egressus nuntiavit eam fratribus, & illi vestimento eam cooperuerunt, ipse quidem Cham, & illi, qui ex ipso nati sunt, sub maledictione facti sunt, qui autem cooperuerunt, magnam benedictionem meruerunt, multo magis isti majore, & ampliore condemnatione digni sunt, qui ad Synodum minime pertinentem infamiam festinant per impietatem epistolæ, & Theodori, eidem Sanctæ Synodo applicare.* Porro cum in his verbis integer fere Gratianeus canon exhibeatur, is ipse ad Justinianum potius, quam ad Anacletum referendus videretur.

Nulla ratione primo, aut secundo Ecclesiæ sæculo convenire potest, quod ex hac eadem Clementis epistola refertur in can. 28. cau. 16. qu. 7., & in can. 13. de cons. dist. 1. eisdem omnino verbis. Agitur ibi de Ecclesiis per loca congrua, & utilia ædificandis, quæ divinis precibus dedicentur, & Sacerdotum curæ tradantur. At præterquamquod apud veteres disciplinæ christianæ historicos nulla adpareat Ecclesiarum dedicatio tempore Constantini Imperatoris antiquior, Ethnicorum diutissimæ, ac frequentes vexationes hujusmodi Ecclesiis gravissimo erant impedimento. Apud Gratianum olim fragmenta hæc ita exhibebantur. *Ecclesias per congrua, & utilia facite loca, quas* (ita in can. 28., sed in can. 13. legebatur: *quæ*) *divinis precibus sacrari* (ita in can. 28., sed in canone 13. legebatur: *consecrari*) *oportet, & non a quoquam gravari.* Melius recentes editiones habent post correctionem Romanam; etenim ita habent integra epistolæ ipsius exemplaria: *Ecclesias per congrua, & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in singulis Sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.*

Can. 28. cau. 16. qu. 7. & can. 13. de cons. dist. 1.

Consonat cum vulgatis epistolæ exemplaribus canon 15. cau. 17. qu. 4., dummodo pro voce illa *subtractum* legamus *subtracta*: parum autem interest alterutri potius scriptioni adhærere, cum una semper habeatur, eademque sententia. Moneo nonnulla his similia legi in Concilio Turonensi 2. can. 25., & in Concilio Bracarensi 3. can. 5. ibi: *sub hac quoque damnationis sententia & illi obnoxii tenebuntur, qui*

Can. 15. cau. 17. qu. 4.

qui Ecclesiastica ornamenta, vela, vel qualibet alia indumenta, atque etiam utensilia, sciendo in usus suos transtulerint, vel aliis vendenda, vel donanda crediderint.

Can. 39. de conf. dist. 1. Canon 39. de conf. dist. 1. legitur eisdem verbis in hac ipsa epistola, in qua tamen levis varietas scripturæ adnotanda est; siquidem ubi Gratianus legit *cathedra* legunt alii: *cathedræ*; alii *canthara*; viri eruditi existimant venire hoc nomine non cathedras, in quibus Episcopi sedebant, nec suggestus, de quibus Episcopi orabant, sed potius pulpita, quæ super altario ponebantur, ut liber Evangeliorum in illis ad legentis Episcopi commodum collocaretur, quemadmodum hodie illa sunt, in quibus missalis liber apponitur.

Can. 40. de conf. dist. 1. Post verba laudati canonis 39., statim in epistola sequuntur verba canonis 40. de conf. dist. 1., quæ integra hoc in loco referre juvabit, cum nondum absoluta canonis hujus emendatio fuerit. *Nemo per ignorantiam Clericus palla mortuum credat obvolvendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certe quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leviter, quasi nihil, & negligenter habuerit divina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus a dominico alienus erit altari, gravi percussus anathemate. Quod si clericum presbyter non commonuerit, decem annis, & quinque mensibus excommunicatus sit; propiereaquod de dominicis Sacramentis subjecta sibi non commonuerit ministeria, & postea cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. Pallas vero, & vela, quæ in Sanctuarii sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris juxta sacrarium lavent; non ejicientes foras a sacrario velamina dominicæ mensæ, ne forte pulvis dominici corporis male decidat a Sindone foris abluta; & erit hæc operanti peccatum; idcirco intra sacrarium ministris præcipimus hæc sancta cum diligentia custodire. Sane pelvis nova comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallæ altaris solæ in ea laventur, & in alia, vela januarum. De velis autem januarum cura sit ostiariis ex admonitione majorum, ne quis negligens, aut ignarus ad velum januæ domus Domini manus incondite tergat; sed statim coercitus discat omnis homo, quia velum atrii domus Domini sanctum est.* Hæc omnia a Mercatore deprompta videntur, partim ex Concilio Arvernensi cap. 3. & 5., ex Concilio Antissiodorensi cap. 12. & 13., partim ex Gregorii Magni Sacramentario titulo de ordinatione Subdiaconi. Verba Gregorii Magni in Sacramentario hæc sunt: *Oblationes, quæ veniunt in altare panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantum debet in altari poni, quantum populo sufficere, ne aliquid putridum in sacrario remaneat. Pallæ vero, quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lavari, in alio corporales pallæ. Ubi pallæ corporales lavatæ fuerunt, nullum linteamen ibidem aliud debet lavari, ipsa aqua in baptisterio debet vergi.* In Concilio Arvernensi anni 535. sub Rege Theodeberto celebrato, cui Episcopi quindecim subscripserunt, nonnulla relatæ sententiæ simillima habentur in can. 3. his verbis: *observandum, ne pallis, vel ministeriis divinis defunctorum corpora obvolvantur.*

Can. 23. de conf. dist. 2. Canon 23. de conf. dist. 2. legitur fere in principio ejusdem epistolæ usque ad illa verba *custodire debent*; post quæ ita legendum est: *ne qua putredo in sacrario inveniatur, ne (cum negligenter agitur) portioni corporis Domini gravis inferatur injuria. Communio enim corporis Domini nostri Jesu Christi si negligenter erogetur, & presbyter minora non curet admonere officia, gravi anathemate, & digna humiliationis plaga feriatur. Certe tanta in altario holocausta offerantur, &c.* quæ descripsit Gratianus usque ad illa verba: *custodienda sunt Sacramenta*. Post quæ sequuntur ea, quæ

uæ legi diximus in can. 39. de conf. dist. 1., deinde ea, quæ in can. 40. de conf. ist. 1. retulimus; ac tandem statim subjicitur: *Præcipimus etiam, ne excommunica- Ecclesia, sive laico de fragmentis oblationum Domini ponatur ad mensam, unde scis , qui passim sacrarii panes indignis impendis; unde nosti si a mulieribus mundi sunt i, quibus impendis? Hinc & David &c.* Rursum hæc legimus apud Gratianum in icto canone 23. de consecrat. dist. 2. a vers. *Præcipimus etiam*, usque in finem. o autem argumento, quo ex facto Davidis panes propositiones accepturi usus t Mercator, usus quoque est Isidorus Hispalensis in lib. 1. cap. 18. de officiis i: *Relegamus libros regnorum, & inveniemus Sacerdotem Abimelech de panibus pro- ositionis noluisse prius dare David, & pueris ejus, nisi ante eos interrogaret, utrum undi essent pueri a mulieribus, non utique ab alienis, sed a propriis conjugibus; & si eos audisset ab heri, & nudiustertius vacasse ab opere conjugali, nunquam panes, uos prius negaverat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes, & Corpus hristi, quantum differt inter corpus, & umbram, inter imaginem, & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur. Quapropter eligen- i sunt aliqui dies, quibus prius homo continentius vivat, quo ad tantum Sacramentum ignius accedere possit.* Unum adhuc observatione dignum est, videlicet quam parum eceat ea verba Clementi ad Jacobum scribenti adtribuere: *unde scis tu, qui passim acrarii panes indignis impendis &c.* quasi Jacobus Apostolus passim indignis Eucha- stiæ Sacramentum administrasset, quod eidem Apostolo injurium maxime, & non erendæ contumeliæ argumentum videtur.

De epistola 3. ad omnes Episcopos.

Quæ tertia Clementis epistola dicitur, hanc habet inscriptionem: *Clemens urbis Romæ Episcopus, omnibus Coepiscopis, Presbyteris, Diaconis, ac reliquis Clericis, & nctis Principibus majoribus, minoribusve, omnibusve generaliter Fidelibus benedictio, aritas, & gloria; in gratia Dei, quæ data est nobis in Christo Jesu Domino nostro.* unt qui putant ex nonnullorum vetustorum codicum fide hanc esse de Græco in tinum idioma conversam a Rufino Aquilejensi, a quo editam diximus epistolam lementis nomine primam. Verum id maxime incertum est, & verosimilius est idorum Mercatorem ejusdem auctorem esse; atque ideo Rufino aliquid tribui, uod hæc epistola quamplurima fragmenta contineat excerpta ex libris recognitio- um ipsius Clementis, quos latine Rufinus se edidisse testatur. Jamdiu agnovit hæc hannes Sichardus, qui in tertiæ epistolæ præfatione ita scribit: *Admonendus est tor, ea, quæ hic leguntur pulcherrime commixta, tamquam cumulo, hæc eadem in cognitionum libris sparsim legi, ut verisimile videatur mihi, hanc a studioso aliquo Cle- entis conscriptam potius, quam ab ipso Clemente.* Verum enim vero sive a Rufini, e a Mercatoris codicibus hanc epistolam primum hauserimus, par erit auctori- s, nec alterutrius fides apud nos prævalebit, utpote in aliis monumentis recen- ndis minus probata. Ipsamet nuper memoratæ epistolæ inscriptio nonne eandem uriam prorsus, & a Clemente abjudicandam perspicue demonstrat? Quinam enim e potuerunt Clementis ætate *cuncti* illi *Principes majores, minoresque*, ad quos istola ipsa dirigitur? Si nomine Principum intelligendos velis Ecclesiarum duces, pastores, parum apta erit interpretatio, cum *Coepiscopos, Presbyteros, Diaconos,* ac

ac reliquos clericos speciali nomine jam auctor epistolæ præsignasset, & frustra post istos memoraret majores, minoresve Principes. At si nomine Principum laicos nobiliores, & publica jurisdictione pollentes significatos arbitreris, facile in difficultatem incides ex eo subortam, quod Magistratus Rempublicam Clementis tempore administrantes, Ecclesiam potius odissent, diris vexationibus insequerentur, nec hujusmodi esse possent, ad quos una cum fidelibus omnibus epistola encyclica dirigeretur. Sed & id clarius dignoscetur, si integram epistolam percurramus, simulque Gratiani fragmenta integræ epistolæ accommodemus; non enim solum sententias inveniemus tempori illi vetustissimo parum conformes, sed etiam nonnullas agnoscemus congestas lacinias ex variis apocryphis monumentis, & præsertim ex libris recognitionum Clementi adscriptis a quodam deceptore inordinate congestas.

Can. 11. cau. 11. qu. 3. Exorditur auctor epistolæ Sacerdotes admonens, ut populos doceant, admonensque populos, ut Episcopis suis, quasi Deo obtemperent; ac subdit: *Si autem vobis Episcopis non obedierint omnes Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, & reliqui Clerici, omnesque Principes tam majoris ordinis, quam inferioris, atque reliqui populi, tribus, & linguæ non obtemperaverint, non solum infames, sed & extorres a regno Dei, & consortio fidelium, ac a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt*. Ex his supplere juvabit canonem 11. cau. 11. qu. 3. atque en in eodem fragmento rursum factam mentionem de Principibus majoris ordinis, & inferioris, quam sane Clementis ætati minime convenire posse adnotabam. Quomodo vero Clemens infamiæ pœnam tunc irrogare potuerit, nemo facile explicabit, cum primo, & secundo Ecclesiæ nascentis sæculo infame potius vulgo haberetur Christo nomen dare, ac viris Ecclesiasticis indulgere. Retulit eadem fere verba nonnullis omissis Concilium Triburiense anni 895. can. 8. ibi: *nemo contemnat, neque transgrediatur bannum Episcopis superpositum. Sciat, & abhorreat in epistola B. Clementis dictum contra se scriptum. Si vobis Episcopis non obedierint omnes tam majoris, quam & inferioris ordinis, atque reliqui populi, tribus, & linguæ, non solum infames, sed etiam extorres a regno Dei, & consortio fidelium a liminibus Sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt*.

Can. 2. dist. 25. Post hæc prosequitur epistolæ auctor obedientiæ virtutis laudes, quam unusquisque Episcopis suis exhibere debet, nonnulla adjiciens Episcopi uniuscujusque gratia, quem Dei vice populos regere scribit, ita concludens: *Audire ergo eum attentius oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei, monita autem vitæ a presbyteris inquirere, a Diaconis vero ordinem disciplinæ*. Hic est canon 2. dist. 25., atque eadem verba depromta videntur ex lib. 3. recognitionum falso Clementi tributarum ad Jacobum Fratrem Domini, ubi proponitur Petrum Apostolum in ordinatione Zachæi Episcopi ita dixisse: *Zachæum hunc vobis ordinavi Episcopum, sciens eum timorem Dei habere .... Audite ergo eum attentius, & ab ipso suscipite doctrinam fidei, monita autem vitæ a Presbyteris, a Diaconibus vero ordinem disciplinæ*.

Can. 16. dist. 38. Postquam vero edocuerit Clemens ad Episcopum pertinere curam fidei, ac proinde ad Episcopum accedere debere, quicumque fidei nomen dare, ac baptismum suscipere cupit, hæc ait: *Nullus enim propter opprobrium senectutis, aut juventutis, vel nobilitatem generis a parvulis, & minus eruditis, siquid forte est utilitatis, aut salutis inquirere negligat*; *&c.* quæ legimus in canone 16. distinct. 38., quem Gratianus de Episcopis perperam intellexit, ac scripsit, cum tamen ad eos pertineat, qui ad Christi fidem venturi essent, & Sacramentum baptismatis suscepturi; hi enim monendi erant, ut minime recusarent a Sacerdotibus, aut doctrina minus excultis,

aut

aut ætate minus provectis instrui in fide; atque edoceri. Hæc etiam sententia depromta videtur ex lib. recognitionum Clementis, ubi Gamaliel inducitur, ita universum Israelitarum populum alloquens: *Si ego Gamaliel neque eruditionis meæ, neque senectutis opprobrium duco discere aliquid a parvulis, & ab imperitis, siquid forte est utilitatis, aut salutis adquirere, (qui enim rationabiliter vivit, scit, quia nihil est anima preciosius) quomodo non omnibus hoc amabile est, cunctisque exoptatum, ut quæ ignorat, discat, quæ didicerit, doceat?*

Hinc auctor epistolæ occasionem arripuit quamplurima tradendi, quibus ad obedientiam fideles omnes excitaret, post quæ ita prosequitur: *Quapropter cunctis fidelibus, & summopere omnibus Presbyteris, & Diaconis, & reliquis Clericis attendendum est &c.* quæ legimus in can. 41. cau. 16. qu. 1., in quo ad evincendam epistolæ hujus falsitatem, luculentissimum habemus argumentum; etenim mentio fit de Parochiis Presbyterorum, quasi jam Clementis ætate jam institutæ Parochiæ fuissent, quod nemo in rebus Ecclesiasticis vel leviter eruditus dixerit. Ceterum similia nonnulla constituta legimus in Concilio Triburiensi anni 895. can. 32., ibi: *In epistola Beati Papæ Clementis legitur: Attendendum summopere est omnibus Presbyteris, & reliquis Clericis, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant; non utique missas sine ejus jussu quisquam Presbyterorum in sua Parochia agat. Similiter & reliqui populi, majores scilicet, & minores per ejus licentiam, quidquid agendum est, agant. Animæ vero eorum ei creditæ sunt: ideo omnia ejus consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.* Can. 41. cau. 16. qu. 1.

Verba Gratiani postrema in dicto can. 41. hæc alia statim excipiunt: *Similiter & reliqui populi, majores scilicet, ac minores per ejus licentiam quidquid agendum est, agant, nec sine ejus permissu a Parochia abscedant, vel in ea adventantes morari præsumant. Animæ vero eorum ei creditæ sunt: ideo omnia ejus consilio agere debent, & eo inconsulto nihil. Quicumque enim obediunt Episcopis suis, videntur aliquid gratiæ conferre Deo. Qui autem eis non obediunt, indubitanter rei, & reprobi existunt.* Hæc cum nonnullis sequentibus retulit Gratianus in can. 9. dist. 93., cujus scriptura cum integris epistolæ exemplaribus penitus consonat, præsertim postquam Romani Correctores inscriptionem fragmenti emendarunt; etenim olim tribuebatur Concilio Parisiensi, quemadmodum canon 8. eadem dist. 93.; interea vero juvabit adnotare minus aptam illam loquendi formulam, qua populi in *majores*, ac *minores* distribuuntur, quæ fidelium partitio ignota est toti vetustati, ne dixerim cuique investigare volenti, quid per eam significetur. Adnotare præterea juvabit sententiam hanc decerptam fuisse ex lib. 2. recognitionum Sancto Clementi tributarum; Cum enim ibi referatur disputatio illa famigerata inter Simonem cognomento Magum, & Petrum Apostolum, ita loquens Petrus inducitur: *Pax vobis sit omnibus, qui parati estis dare dexteras veritati* (sic judices disputationi aures præbentes Petrus obtestabatur) *quicumque enim obediunt ei, videntur quidem aliquid gratiæ referre Deo; porro autem ipsi ab eo donum summi muneris consequuntur, justitiæ ejus semitis incedentes; propter quod primum est omnium justitiam Dei, regnumque ejus inquirere.* Atque vel ex hoc facile constat, quam longe distet auctor epistolæ in memorato fragmento ab archetypo suo, quem sibi sequendum proposuerat; Quod enim auctor recognitionum de illis tradidit, qui veritati morem gerunt, auctor epistolæ illis accommodat, qui in singulis Diœcesibus Episcopis suis obtemperant. Can. 9. dist. 93.

Post

Can. 14. de consf. dist. 1. Post pauca auctor epistolæ suadet, ut obedientiam Episcopis servemus, ea præsertim ratione, ne alibi sacra fiant, nisi in locis ab Episcopo consecratis, quasi jam Clementis ætate solemnes templorum dedicationes in usu esse cœpissent. Notandum tamen est in nonnullos Gratiani codices recentiores mendum irrepsisse, qui principio hæc exhibent: *Hic ergo, idest in præsenti vita, oportet non agnoscere &c.* cum vetusti Gratiani codices, & integra epistolæ ipsius exemplaria potius habeant: *Hic ergo, idest in præsenti vita oportet nos agnoscere &c.* Sed. & hic Isidorus Mercator abusus est nonnullis verbis, quæ Sancto Petro adversus Simonem Magum, ut diximus, disputaturo affinxit auctor recognitionum Clementis in lib. 2. ibi: *Hic ergo, hoc est in præsenti vita positos, oportet vos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi locus est*; Ex quo magis magisque constat epistolam hanc ex variis rerum apocrypharum laciniis inordinate fuisse congestam. Non est tamen dubitandum, disciplinam hanc in laudato canone traditam fuisse quarto sæculo jam receptam, quemadmodum constat ex canone penultimo Concilii Laodiceni, ibi: *quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis, vel Presbyteris.*

Can. 2. dist. 43. In vetustis Gratiani exemplaribus Origeni adscribitur can. 2. dist. 43., cujus verba leguntur prope finem hujus epistolæ Clementi adscriptæ, ex qua Romani Correctores inscriptionem ejusdem canonis emendatam voluerunt. Qui epistolam hanc effinxit, ita differit de iis, qui inobedientes Episcopis fuerint, ut ex evangelico præcepto nulla illorum habenda sit ratio. *Et si iterum in mandatis habemus &c.* Ita legenda sunt priora canonis verba; quemadmodum posteriora hoc modo: *non intelligentia propositi nostri.* Quoniam vero eadem omnino leguntur in lib. 2. recognitionum Clementis in principio, verosimile mihi videtur, Gratianum voluisse auctorem recognitionum laudare, dum canoni suo Origenis nomen inscripsit, ex eo forte, quod habuerit codicem Rufini Aquilejensis, in quo & scripta Origenis, & libri isti recognitionum continerentur; Etenim Rufinus e Græco idiomate non tam libros recognitionum, ut ipse ait, sed & plura Origenis, cui plurimum adhærebat, scripta in latinum transtulit. Itaque si Gratiani canon ex libro memorato recognitionum est repetendus, adnotandum est in principio libri 2. referri factum Petri cum Simone, quem Magum appellant, disputaturi; antequam enim Petrus cum Simone congrederetur, fingitur nonnulla de Simonis ejusdem indole & moribus cum Clemente ita disseruisse... *Opportunum mihi nunc, & necessarium videtur de his, quæ imminent, aliqua discutere, idest de Simone. Scire enim velim, quibus sit moribus, & quibus actibus. Quod mibi, siquis scit, indicare non cesset, refert enim ista prænoscere. Nam si in mandatis habemus, ut venientes ad civitatem &c.*, quæ integra habentur apud Gratianum in dicto can. 2. eisdem omnino verbis, ex quibus liquido constat hæc ipsa minime pertinere ad Gratiani propositum; Quod enim de Simonis Magi moribus Petrus cum Simone disputaturus fingitur investigasse, id illi accommodatur, qui est investigaturus consecrandi Episcopi indolem, & mores; quæ duo longé omnino distant, & toto cœlo.

De

De epiſtola 5. Clementis.

Quarta omiſſa epiſtola ex iis, quæ Clementi tributæ ſunt, quod ex ea nihil depromſerit Gratianus, ad quintam ſtatim progredior, quæ hunc exhibet titulum: *Dilectiſſimis fratribus, & condiſcipulis Hieroſolymis cum chariſſimo fratre Jacobo Epiſcopo habitantibus Clemens Epiſcopus.* Hæc autem inſcriptio jam ſufficit, ut opinor, ad redarguendum epiſtolæ hujus auctorem falſi conſcium; Præterquamquod enim fingitur, Clementis Romani tempore adhuc Jacobum Apoſtolum Hieroſolymitanam Eccleſiam rexiſſe, quod ab hiſtoricorum fide longe aberrat, quemadmodum ſuperius diximus; aliena etiam ſunt a veterum, & primi, vel ſecundi ſæculi diſciplina, quæ ibidem de communi Clericorum vita aſſeruntur. Quis enim credat jam tum erecta fuiſſe Eccleſiaſticorum virorum collegia, niſi ſimul arbitretur talem fuiſſe veterum Antiſtitum imprudentiam, ut Clericorum omnium cætum optimam chriſtiani gregis partem Ethnicorum furori uno propemodum ictu mactandum, & perdendum objicerent? Immo quis credat adeo communis vitæ bonum Clementi placuiſſe, ut eam tamquam unicuique fideli neceſſariam prædicaſſet, & bonorum diviſionem ab ipſo fere mundi exordio factam *per iniquitatem* originem habuiſſe, uti in ejuſdem epiſtolæ initio legimus? Pudendum autem eſt, & nonniſi homine perditiſſimo dignum, quod dicitur, adeo ſingulas res unicuique eſſe debere communes, ut etiam promiſcuus conjugum uſus ſit: *in omnibus autem* (ita epiſtolæ auctor) *ſunt ſine dubio & conjuges: & ſicut non poteſt dividi aer, neque ſplendor ſolis, ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo omnibus data ſunt ad habendum dividi debere, ſed habenda eſſe communia.* Oh præclara ſane effata, & Clemente viro ſanctiſſimo, & Pontifice Maximo digna! Nihil ad hanc rem addendum poſt iſta videretur, ut hujuſmodi ſententias a Clemente abjudicaremus; verum adhuc nonnulla ſunt, quæ in falſitatis ſuſpicionem vehementius etiam inducunt. Siquidem narratur factum Ananiæ, & Sapphiræ, de quo agitur in cap. 5. Actuum Apoſtolicorum, quodque fingitur ipſe Clemens cognoviſſe, & vidiſſe, cum tamen Anania & Sapphira ſuprema pœna affecti divino ſingulari judicio fuerint, antequam Petrus Romam veniſſet, ſuorumque laborum ſocium Clementem ſibi adjunxiſſet. Quoties de epiſtolæ hujus auctore quæratur, nolim tale, tantumque crimen in Iſidorum Mercatorem inferre, licet primum ex ejuſdem collectione emerſiſſe eadem videatur. Corrupit, ſcio, Mercator nonnulla diſciplinæ Eccleſiaſticæ capita, verum quæ ad fidem, & mores pertinent, etiam corrupiſſe illum non auſim aſſerere. Potius generalis illa vitæ communio, & promiſcuus conjugum uſus indicabit auctorem hujus epiſtolæ fuiſſe quemdam ex hæreſi Nicolaitarum jamdudum ab Eccleſia damnatorum. Quidquid vero ſit de hac re, minime dubitandum erit, quin fragmenta hujus epiſtolæ inter decreta canonum non fuiſſent a Collectore ſedulo collocanda.

Et quidem ſi ad unum canonem 14. diſt. 37. redigeretur oratio, nihil forte improbandum reperiretur, nihil enim aliud ibidem ſtatutum adparet, quam Clericos univerſos ſacris doctrinis potiſſimum incumbere debere. Unum obſervatu dignum adparet, eadem fere verba legi Petro Apoſtolo tributa in libro 10. recognitionum Clementis, quæ imitari voluit auctor epiſtolæ, ut facilius legentibus illuderet. *Can. 14. diſt. 37.*

Can. 2. *cau.* 12. *qu.* 1. Verum quoties in conspectum adducatur canon 2. cau. 12. qu. 1., is ipse agnoscetur, ex quo tot apocryphi monumenti argumenta deducebamus. Ibi & de communi fidelium omnium vita, & de promiscuo conjugum usu, & de Anania, & Sapphira sermo instituitur, ex quibus indiciis sane gravissimis apocrypham esse epistolam deducebamus. Ut vero integrum Gratiani fragmentum expendam, in quo tota propemodum epistola describitur, priora verba exhibent epistolæ inscriptionem, quam superius retuli, una observans, Clementem ad Jacobum Apostolum scribere minime potuisse. Epistolæ initium consistit in vers. *communis vita*, ex quo adparet, quam falso omnibus necessario præstituta dicatur vita communis prima Ecclesiæ ætate. In vers. *communis enim* etiam liquet, quam temere dicatur *per iniquitatem* rerum dominia fuisse divisa, atque inter homines distributa. In vers. *denique* pudenda agnoscitur illa de promiscuo uxorum usu sententia. Romani Correctores, ut hanc canonis partem emendarent, asseruerunt, in nonnullis exemplaribus illam desiderari: verum licet hic conatus in meliorem Canonis lectionem laude dignissimus sit, non est tamen omnino certum definire, utrum ea verba ad epistolam pertineant, necne; cum & in antiquis editis exemplaribus Gratiani, & in ipsis antiquis editis exemplaribus epistolæ legantur. Immo cum adpareat, verba hæc epistolæ depromta esse maxima in parte ex libris recognitionum Sancto Clementi adscriptis, in quibus integra hujusmodi sententia continetur, nullatenus dubitaverim asserere, & ipsam in epistola Clementi tributa facile contineri. Porro in lib. 10. recognitionum quidam Ethnicus senex inducitur petens erudiri a Clemente, & nonnullis propositis difficultatibus ex veterum Philosophia depromtis ita Clementem ipsum alloquitur: *Sed neque furtum malum esse, quod enim deest alicui, aufert ab alio qui habet, quod quidem oportebat libere sumi, & publice, sed quia occulte fit, in hoc magis illius, a quo clam aufertur, inhumanitas redarguitur. Communis enim usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit; sed per iniquitatem alius hoc suum dicit esse, & alius illud, & sic inter mortales divisio facta est, denique Græcorum quidam sapientissimus* (Platonem hic designari vulgo putant) *hæc ita sciens esse, ait, communia debere esse amicorum omnia: In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges; & sicut non potest, inquit, dividi aer, neque splendor solis, ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo data sunt, omnibus ad habendum dividi debere, sed habenda esse communia.* Quicumque hæc recognitionum verba cum epistola Clementi tributa contulerit, facile agnoscet epistolam hanc in parte depromtam fuisse a libro recognitionum, ac propterea reprobatam illam clausulam, quemadmodum non in recognitionem libris, ita nec in epistola ipsa desiderari. Quæ habentur in vers. *unde & Dominus* usque ad illa verba, *sed & omnibus prædicanda sunt*, consonant omnino cum vulgatis omnibus epistolæ exemplaribus. Post hæc statim subsequuntur, quæ retulit Gratianus in can. 14. dist. 37. a principio usque in finem; quæque superius diximus etiam ex libris recognitionum fuisse depromta. Deinde hæc immediate in epistola habentur: *Incertum est enim etiam juvenibus vitæ tempus, senibus autem jam nec incertum est; nec enim dubitatur, quin quantumcumque est, quod putatur superesse, breve sit, & ideo tam juvenes, quam senes oportet de conversione, & pœnitentia valde esse sollicitos, & satagere, ut de reliquo ornent animam suam ornamentis dignissimis, idest dogmatibus veritatis, decore pudicitiæ, splendore justitiæ, candore pietatis, aliisque omnibus; quibus comptam esse decet rationabilem mentem. Unde consilium dantes &c.* usque in finem, ubi tamen nonnulli legunt, *satagetis*

etis. Hinc ita concludit auctor epistolæ, *& cum oratione assidua Dei gratiam obtinere merueritis, tunc sine suspicione mali interitus vota possint celebrari festiva. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis Amen*. En integram epistolam, quam etiam, ut patet, fere integram in duobus fragmentis Gratianus descripserat.

De can. 30. de conf. dist. 2.

In priore hujus operis parte cap. 52., & pag. 488. adnotaveram canonem 30. de conf. dist. 2. falso fuisse Clementi Pontifici Maximo inscriptum, potius autem tribui debuisse Concilio Eugenii II. ubi canone 33. eadem verba leguntur. Idipsum observaverunt jamdiu Romani Correctores, quibus adjicere possumus Franciscum De-Roye de juribus honorificis in Ecclesia cap. 3. qui hæc præterea scripsit: *Gratianus .... canonem illum perperam adscribit Clementi Papæ; Correctores Romani post Anselmum Lucensem eum recte adscribunt Eugenio II., & addendum ex Synodo Romana. Sed forsan non tam bene addunt: a laicorum loco; cum tamen Holstenius ex ipso autographo utriusque illius Synodi scribat tantum a laicorum nempe honoribus, nam & constat quosdam ex laicis semper in Ecclesia quosdam habuisse honores, ut suis quibusque locis videbimus*. Qui forte adhuc voluerit hunc canonem ad certa Clementi Papæ tributa fragmenta referre, non dubito, quin si non verbo tenus, saltem sententia facile reperiatur. In libro 2. constitutionum, quæ a S. Clemente editæ dicuntur cap. 61. ita legimus: *Tu vero o Episcope .... cum Ecclesiam Dei convocas, veluti magnæ navis gubernator jube cum omni scientia cætus celebrari, præcipiens Diaconis, tamquam nautis, ut disponant loca fratribus, tamquam epibatis cum omni diligentia, & sanctitate. Ac primum sit longa domus .... in ejus medio sit Episcopi sedes, ad cujus utrumque latus consideant Presbyteri, & Diaconi adsistant, succincti, & expediti ... Horum* (idest Diaconorum) *cura laici in altera sedeant cum omni quiete, & ordine; mulieres quoque separatim sedeant silentium servantes .... Si quis inveniatur extra locum sedere, increpetur a Diacono, veluti proreta, & in suum locum reducatur*. Et quidem hæc probari fortasse possent, nisi de libris hisce constitutionum Apostolicarum merito dubitaremus. Etenim ipsimet Trullani Patres, qui alias nonnulla apocrypha veterum monumenta receperunt, constitutiones istas omnino rejecerunt, ita statuentes in can. 2. *Quoniam autem in canonibus Apostolorum præceptum est, ut eorumdem Sanctorum Apostolorum per Clementem constitutiones susciperemus, quibus olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt, ad labem Ecclesiæ adspergendam adulterina quædam, & pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem, ac decoram speciem obscurarunt, has constitutiones ad gregis ædificationem, & securitatem conducibiliter rejecimus, hæreticæ pravitatis fœtus nequaquam admittentes, & germanæ, ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes*. Itaque concludere potius juvabit disciplinam, quæ in laudato canone 30. præstituitur, recentioribus potius Ecclesiæ sæculis congruere, ex errore autem tributam Papæ Clementi, quia forte nonnulla his similia in illis constitutionibus legerentur, quæ Clementi eidem adscriptæ fuerunt.

CAPUT II.

De Capitibus Anacleti nomine inscriptis.

Tres Anacleto tribuuntur epistolæ, ex quibus nonnulla apud Gratianum depromta fragmenta videntur.

Ex epist. 1. Apocryphi omnes.

Can. 3. *dist.* 43. *consonat cum vetustioribus exemplaribus.*
Can. 6. *dist.* 83. *consonat cum epistolis Ennodii.*
Can. 10. *dist.* 93. *non convenit proposito Gratiani.*
Can. 3. *cau.* 2. *qu.* 6. *ad melioris notæ codices exigendus.*
Can. 2. *cau.* 3. *qu.* 4. *referendus ad interpretationes Aniani.*
Can. 13. *cau.* 3. *qu.* 6. *jungendus cum can.* 1. *cau.* 25. *qu.* 2.
Can. 15. *cau.* 3. *qu.* 6. *referendus ad can.* 13. *ead. cau. & qu.*
Can. 7. *cau.* 6. *qu.* 1. *ex Ennodii epistolis congestus.*
Can. 1. *cau.* 12. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 6. *ead. caus. & quæst.*
Can. 6. *cau.* 12. *qu.* 2. *ex recentioribus Patrum decretis congestus.*
Can. 18. *cau.* 17. *qu.* 4. *referendus ad can.* 6. *cau.* 12. *qu.* 2.
Can. 1. *cau.* 25. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 18. *cau.* 17. *qu.* 4.
Can. 59. *de cons. dist.* 1. *consonare nequit cum veterum disciplina.*
Can. 10. *de cons. dist.* 2. *jungendus cum can.* 59. *de cons. dist.* 1.

Ex epist. 2. Apocryphi omnes.

Can. 2. *dist.* 21. *referendus, & exigendus ad sententias Isidori Hispalensis.*
Can. 18. *dist.* 45. *referendus ad epistolam Pauli ad Titum juncta interpretatione Hieronymi.*
Can. 2. *dist.* 64. *jungendus cum can.* 1. *dist.* 75.
Can. 2. *dist.* 66. *veterum traditioni contrarius.*
Can. 1. *dist.* 67. *veterum traditioni in postrema parte adversatur.*
Can. 1. *dist.* 75. *cum disciplina veterum non omnino consentaneus.*
Can. 11. *dist.* 79. *a perpetua disciplina Ecclesiæ deflectit.*
Can. 6. *dist.* 84. *Isidoro potius Hispalensi inscribendus esset.*
Can. 1. *dist.* 99. *non congruit temporibus Anacleti.*
Can. 15. *cau.* 2, *qu.* 7. *ex integris exemplaribus supplendus.*
Can. 1. *cau.* 6, *qu.* 1. *referendus ad canonem* 11. *dist.* 79.

Ex epist. 3. Apocryphi omnes.

Can. 2. *dist.* 22. *ex integris exemplaribus restituendus.*
Can. 3. *dist.* 80 *non convenit temporibus Anacleti.*
Can. 12. *cau.* 2. *q.* 7. *referendus potius ad Isidorum Hispalensem.*
Can. 2 *cau.* 3. *qu.* 5. *referendus potius ad Ambrosium Mediolanensem.*
Can. 15. *cau.* 6. *qu* 1. *referendus potius ad Isidorum Hispalensem.*
Can. 14. *cau.* 24. *qu.* 3. *exigendus ad sententias Isidori Hispalensis.*

Can.

Adjiciuntur. Apocryphi omnes.	*Can.* 4. *dist.* 93. *est potius Romani Concilii sub Zacharia.* *Can.* 14. *cau.* 2. *qu.* 7. *referendus potius ad can.* 5. *cau.* 2. *qu.* 7. *Can.* 3. *cau.* 5. *qu.* 3. *referendus ad Concilia Eugenii, & Leonis Pontificum.* *Can.* 28. *cau.* 7. *qu.* 1. *non congruit temporibus Anacleti.*

NOn de temporibus tantum, quibus Anacletus Petri sedem Romæ tenuerit, nec dumtaxat de gradu, & ordine successionis ejusdem disputare consueverunt viri eruditi; sed & de Anacleto ipso, quem nonnulli a catalogo Pontificum Maximorum expungunt, quasi figmentum ab imperitis inventum, ea præcipue ratione, quod ejus veteres Patres minime meminerint, aut saltem illum cum Cleto confuderint, quemadmodum deducere conati sunt ex Epiphanio hæresi 27., Eusebio lib. 3. cap. 13., & Nicephoro Callixto lib. 3. cap. 2. Gratianus ipse, cujus codicem expendimus, visus est Anacletum omisisse in inscriptione canonis 48. de consecr. dist. 1., ubi Telesphorum Papam a Petro fuisse septimum prædicat, cum octavus dicendus esset potius numerato Anacleto; videlicet post Petrum hæc tradi consueverunt Pontificum nomina: Linus, Clemens, Cletus, Anacletus, Evaristus, Alexander, Sixtus, Telesphorus. Nolo hac in controversia cum eruditissimis hominibus congredi, vel ex eo quod non desint, qui rem hanc universam abunde satis, & plusquam abunde discusserint, inter quos adire quispiam posset Natalem Alexandrum in Hist. Eccles. 1. sæculi differt. 14., & præsertim in scholio dissertationi adjecto; vel ex eo quod parum aut nihil referre possit ad Gratianeorum Canonum interpretationem. Sane quotquot fragmenta apud hunc collectorem Anacleto tributa fuerunt, ea omnia apocrypha omnino monumenta sunt, quemadmodum paulo inferius nitide demonstrabo. Quamobrem illud prænotasse sufficiat, vel extiterit Anacletus iste, vel idem cum Cleto fuerit, vel forte omnino fictitius sit habendus, certum apud omnes esse, neminem hujus nominis Pontificem recenseri post annum a Christo natum 120., ut propterea, quotquot Anacleto tribuuntur epistolæ decretales, aut ad finem primi, aut ad initium secundi Ecclesiastici sæculi referendæ essent. Hinc quoties demonstretur epistolas Anacleto inscriptas primæ illi ætati minime convenire, definiri profecto poterit, fidem omnem illis esse jure optimo denegandam.

De epistola 1.

Epistola Anacleti nomine prima hanc exhibet inscriptionem: *Anacletus Servus Christi Jesu, in Sede Apostolica Domino serviens, Episcopis omnibus, & ceteris cunctis fidelibus, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem: gratia vobis, & pax, atque consolatio multiplicentur a Domino in sæcula.* Videtur hujus inscriptionis exemplum depromtum ex epist. 1. Apostoli Petri, cujus etiam magna pars in hanc eandem Anacleti epistolam translata est. Item nonnulla furatus est auctor ex cap. 5. epistolæ S. Jacobi. Quod autem magis dignum est observatione, pertinet ad fragmenta quædam, quæ depromta sunt ex epistola 1., quam falso Clementi Papæ adscriptam suis locis ostendimus, ut omittam ea, quæ ex interpretatione Aniani in Constitutiones Theodosianas, quæ ex S. Ambrosio in lib. de dignitate humanæ conditionis

tionis cap. 3., quæ ex Hieronymo in Psalmum 44., quæ ex Ennodio, & ex aliis derivata fuerunt; hæc enim omnia clarissime evincunt, epistolam istam nemini ex vetustissimis Pontificibus tribui ullo modo posse. Quid memorem plura sacræ Scripturæ loca in hanc epistolam relata non ex alia, quam ex Hieronymi interpretatione? Præterea diversa vocabula illic obcurrunt, quæ nonnisi posteriore ætate apud Romanos recepta fuerunt. Hujusmodi est nomen *Apocrisariorum*, quod quinto demum Ecclesiæ sæculo apud Latinos audiri cœpit, item nomen *Patriciorum* ad recentiora tempora referendum, quemadmodum animadvertit Antonius Augustinus in collectione Adriani 1. cap. 9. Nomina præterea memorantur *Patriarcharum*, & *Primatum*, quæ an conveniant primo, vel secundo Ecclesiæ sæculo affirmare nusquam auderem. Quod si illa verba Anacleti consideremus, quibus Christifideles omnes ita solatur: *vobisque compatimur, & auxilium ferre .... parati sumus,* quis non videat putidum deceptoris mendacium, qui ita Anacletum loquentem inducit, quasi posset vexatis undequaque fidelibus Ethnicorum tyrannide opem ferre, qui ceteroqui ne se quidem adversus impios tueri potuisset. Demum, ut cetera omittam, quid non probat adversus epistolam hanc intexta illa judiciorum Ecclesiasticorum figura, qualis primum obtinuit post novellas Justiniani constitutiones? in ea præsertim parte, qua definitum adparet, in judiciis, & controversiis, & laicos Magistratus, & Episcopos concurrere debuisse ibi: *coram Patriarcha, aut Primate Ecclesiastico, & coram Patricio sæculari judicentur negotia in commune.* Porro nemo non agnoscit, quantum a veritate distet hæc juradicentium societas illa ætate, qua publicis Magistratibus nihil magis infensum esse poterat, quam nomen Christianorum, & præsertim sacrorum Antistitum.

Can. 3. dist. 43. Ad hanc epistolam pertinet canon 3. dist. 43., & quidem in ea parte, in qua auctor indicare conatur ea, quæ ad officium doctoris pertinent. Consonant verba canonis cum vetustioribus exemplaribus, nec quidpiam continent, quod notatu dignum adpareat, nisi forte quis observandum arbitretur pro voce illa *intentione*, legi in aliquibus exemplaribus *institutione*.

Can. 6. dist. 83. Post verba dicti canonis 3. statim sequitur in epistola ipsa canon 6. dist. 83. his verbis: *Nihil autem est illo pastore miserius &c.* Pergit enim ibidem auctor in tradendis præceptis ad rite exercendum doctoris officium; & quidem priora verba usque ad vers. *perdit enim* consonant cum integris epistolæ exemplaribus; cetera jam sunt a Romanis Correctoribus emendata; auctor autem epistolæ eadem promsit ex libris epistolarum Ennodii, ubi scilicet ita scribit Ennodius: *Perdit laboris memoriam mens terrenis obligata carceribus. Sicut artium in suo quæque opere invenitur mater instantia, ita Noverca eruditionis est negligentia.*

Can. 10. dist. 93. Pseudoanacletus paulo inferius tradit, quæ munera sint a Sacerdotibus obeunda, inter cetera præsertim instruere populos saluberrimis doctrinis, quod ut demonstret, adducit illud Evangelii apud Lucam cap. 7. *Beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me*: & subdit: *Ille procul dubio scandalizatur in Deum, qui recte non docet, & qui ejus scandalizat Episcopum, vel Sacerdotem.* Eadem fere verba repetuntur apud eum, qui epistolam ad Stephanum Archiepiscopum Concilii Mauritaniæ, & ad universos Africanæ provinciæ Episcopos Damaso affinxit. Sunt autem in canone 10. dist. 93. perperam adducta ad rem Gratiani, qui exinde proposuerat demonstrare minores Ecclesiæ ordines majoribus subesse debere.

Non-

Nonnulla sunt apud Gratianum disjuncta fragmenta, quæ huc singula referre ju- Can. 3.
vabit, tamquam ex uno propemodum hujus epistolæ contextu depromta, videlicet cau. 2.
canon 3. cau. 2. qu. 6. canon 13. & 15. cau. 3. qu. 6., canon 6. cau. 12. qu. qu. 6.
2., canon 18. cau. 17. qu. 4., & can. 1. cau. 25. qu. 2., quibus addere possem Can. 13.
canonem 1. cau. 12. qu. 2. ad hanc verius epistolam, quam ad Stephanum refe- & 15.
rendum. Fingitur Anacletus prope finem epistolæ universos alloqui fideles, ut eos- cau. 3.
dem ad mutuam dilectionem invitet, & subdit: *& qui abstulerit aliquid Patri, vel* qu. 6.
matri &c. Sequuntur hic, quæ integra habentur in dicto canone 6. cau. 12. qu. 2. Can. 1.
cujus postrema verba subsequuntur hæc alia: *atque homicida ante suspectum justi ju-* & 6. c.
dicis esse deputabitur. Ex his autem omnibus restituendum arbitror dictum canonem 12. qu.
1. cau. 12. qu. 2. & statim: *qui rapit pecuniam proximi sui iniquitatem operatur,* 2. Can.
qui autem pecuniam, vel res Ecclesiæ abstulerit, Sacrilegium facit. Hic est canon 18. 18. cau.
cau. 17. qu. 4. Post hæc ita subjicit auctor epistolæ: *Privilegia enim Ecclesiarum,* 17. qu.
& Sacerdotum Sancti Apostoli jussu Salvatoris, intemerata, & inviolata omnibus decre- 4. Can.
verunt manere temporibus. Leges Ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina 1. cau.
judicia submovemus. Hic est canon 1. cau. 25. qu. 2., cujus postrema verba Gra- 25. q. 2.
tianus jam adtulerat in can. 13. cau. 3. qu. 6., & inconcinnam, maleque congestam epistolam prosequutus hæc de Ecclesiasticis judiciis adnexuit: *Unde & Dominus mentionem faciens Loth per Mosem loquitur, dicens: ingressus es quidem, inquiunt, ut advena; numquid ut judices? unaquæque provincia* (sunt hæc in can. 15. cau. 3. qu. 6.) *tam juxta Ecclesiæ, quam juxta sæculi leges suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non externos, nisi Apostolicæ Sedis hujus decreverit auctoritas, quatenus quicumque caussam habuerit, apud suos judices judicetur, & non ad alienos caussa vagandi stimulante protervia suam despiciens patriam, transeat: sed ad duodecim ejusdem provinciæ judices, ad quorum judicium omnes caussæ civitatum referuntur, deferatur negotium. Si autem fuerit Ecclesiasticum apud Episcopos (interveniente Primate) siquidem major caussa fuerit, si vero minor, Metropolitano. Si vero fuerit sæculare, apud ejusdem ordinis viros judicio tamen Episcoporum; cum Apostolus privatorum caussas magis Ecclesiis deferri, & ibidem Sacerdotali judicio terminari voluit. Omnis enim oppressus libere Sacerdotum (si voluerit) appellet judicium, & a nullo prohibeatur, sed ab his fulciatur, & liberetur. Si autem aut difficiles caussæ, aut majora negotia orta fuerint, ad majorem sedem referantur. Et si illic facile discerni non poterunt, aut juste terminari, ubi fuerit Summorum congregata congregatio, quæ per singulos annos bis fieri solet, & debet, juste, & Deo placite coram Patriarcha, aut Primate Ecclesiastico, & coram Patricio sæculari judicentur negotia in commune*. His etiam descripsi, unaque ad optimos codices exegi canonem 3. cau. 2. qu. 6. Plane quicumque in tam inordinatam, & variis incompositis laciniis contextam verborum farraginem intenderit, facile conjiciet non tam illam improbi deceptoris opus esse, quam eandem ad suos fontes redigendam esse; videlicet Bonifacii Moguntini epist. 19. ad Ethibaldum, Concilii Cabilonensis 2. can. 51., Concilii Moguntini can. 5., Leonis Magni epist. 84. ut omittam codicem Justinianeum, & Theodosianum. Bonifacius itaque in epistola 19. superius memorata ita Ethibaldum alloquitur: *Præterea nuntiatum est nobis, quod multa privilegia Ecclesiarum, & Monasteriorum fregisses, & abstulisses inde quasdam facultates. Et hoc si verum est, peccatum grande esse dignoscitur, testante Sacra Scriptura, quæ ait: qui abstulerit aliquid patri, vel matri, & dicit: hoc non est peccatum, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, Mater nostra*

Ecclesia

Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter generavit. Ergo qui Christi pecunias, & Ecclesiæ fraudabit, vel rapiet, homicida ante conspectum justi judicis deputabitur. De quo quidam sapientium dicebat: qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit: qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Hæc si quisquam retulerit ad canonem 1. & 6. cau. 12. qu. 2., & can. 18. cau. 17. qu. 4., facilius auctorem eorundem Canonum agnoscet Bonifacium Moguntinum, quam Anacletum. Consonat etiam aliquantisper canon 51. laudati Concilii Cabilonensis 2. anni 813. ibi: *Sciant* (Prælati) *eos fratres suos esse, & unum secum habere Patrem Deum, cui clamant: Pater noster, qui es in cœlis, & unam Matrem Sanctam Ecclesiam, quæ eos intemerato sacri fontis utero genuit.* Similia leguntur in can. 5. Concilii Moguntini ejusdem anni. Ceterum in collectione de raptoribus, quæ adjecta Concilio Carisiaco anni 857. legitur in tom. 2. Capitularium Francorum editionis Parisiensis anni 1677. pag. 91. eadem fere verba leguntur quasi ab Anacleto Pontifice prodierint. Quæ autem sequuntur de peregrinis judiciis submovendis, uti in dicto can. 1. cau. 25. qu. 2., & in can. 13. cau. 3. qu. 6. videntur depromta ex l. 10. cod. Theodos. de accusation. & inscript. ibi: *Ultra Provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur: oportet enim illic criminum judicia agitari, ubi facinus dicatur admissum: Peregrina autem judicia præsentibus legibus coercemus.* Quod subdit epistolæ auctor de Moyse Dei nomine alloquente Loth, illis verbis: *ingressus es quidem ut advena, numquid ut judices?* Sodomitarum potius est Gen. 19., qui Loth eundem objurgabant, perperamque propterea ad rem propositam protractum fuit. Nemo vero non videt, quæ de judiciis sequuntur, depromta fuisse ex epistola Innocentii Papæ ad Victricium Rothomagensem in ea parte, quæ a Gratiano refertur in can. 26. cau. 11. qu. 1., & in can. 14. cau. 3. qu. 6. De duodecim judicibus eligendis, quoties de caussis Episcoporum agatur, perspicua est Concilii Carthaginensis vulgo 2. constitutio in cap. 10., quod retulit Gratianus in can. 4. cau. 15. qu. 7., & similia propemodum edidit Mercator in epist. 1. Zephirini ad Episcopos Siciliæ, in epist. 2. Fabiani ad Episcopos Orientales, & in epist. 8. Pelagii II. ad Episcopos, qui illicita vocatione Johannis Constantinopolitani ad Synodum convenerant. Præterea nonnulla ibidem depromta videntur ex can. 9. Concilii Chalcedonensis, quem legimus apud Gratianum in can. 46. cau. 11. qu. 1., nonnulla etiam ex can. 9. Concilii Carthaginensis vulgo 3., ubi postquam definitum est Clericos judices sibi eligere debere Conclericos suos, subjicitur: *cum privatorum Christianorum caussas Apostolus ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat,* uti legimus in can. 43. cau. 11. qu. 1. in fine. Demum quæ de caussis difficilioribus traduntur in dicto can. 3. cau. 2. qu. 6. videntur in parte depromta ex epistola Leonis Magni ad Anastasium Thessalonicensem, quæ est 84. in vulgatis codicibus, & 12. in editione Quesnellii cap. 1., & 7., ad quod refertur canon 2. dist. 18. apud Gratianum.

Can. 2. cau. 3. qu. 4. Canon 2. cau. 3. qu. 4. habetur fere in principio ejusdem epistolæ; sed in prioribus verbis non omnino consonant codices universi; ubi enim vulgati, & Gratianus habent: *Beatus Prædecessor noster Clemens*, nonnulli legunt: *Beati Apostoli, & Prædecessor noster Clemens*. Porro, quæ ibidem Clementi tribuuntur, repetere quisque poterit ex can. 5. cau. 6. qu. 1., is enim est Pseudoclementis locus, ad quem referre se voluit auctor epistolæ Anacleti, qui propterea vel ex hoc egregium se deceptorem exhibuit. Ceterum nonnulla hoc in loco expressa videntur ex Aniano

ad

ad interpretationem legis 1. Cod. Theodos. de Apostatis ibi: *ut testandi licentia denegetur, qui Christianæ Religionis, & nominis dignitatem neglexerint.* Quibus verbis Isidorus Mercator non tam uti voluit in consarcinanda hac Anacleti epistola, sed etiam in epistola 2. Eutychiani ad Episcopos Siciliæ, & in epist. 1. Felicis 2. ad Ægiptios. Apud Eutychianum hæc leguntur: *Omnibus quoque similiter accusandi, vel testificandi licentia denegetur, qui Christianæ Religionis, & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint.* Apud Felicem hæc habentur: *Ut testificandi, vel accusandi licentia denegetur his, qui Christianæ Religionis, & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint.*

Postquam auctor hujus epistolæ fuso stilo improbaverit Episcoporum accusationes, hæc subjicit: *Si autem omnia in hoc sæculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent; supervacuis enim ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus adjuvare. Ideo si aliquis putat se Deo in hoc placere, quod servos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in vanum laborat, & plus invidiæ stimulis agitatur, quam charitatis; quoniam gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augumenta.* Gratianus hæc retulit in canonem 7. cau. 6. qu. 1., cujus sententia publico bono, & societatis humanæ incolumitati, si generatim accipitur, adversatur. Quis enim sponte non videat, hinc adeo effrænem delinquendi facultatem pravissimo cuique homini relinqui, quoties impunita humano judicio crimina sunt, ut nihil sanctum supersit, quod non temeretur, ac nefarie violetur? Timenda sunt, fateor, & quidem potissimum divina judicia: quid tamen, si improbi homines etiam in eo gravissime peccant, quod divina judicia, quæ ex cæcitate mentis forte non noverint, aut vix perceperint, non expavescunt? sed video, quibus abusus fuerit verbis epistolæ auctor; videlicet Ennodium imitari studuit, imo & ejusdem verba usurpavit, quæ habentur in lib. 2. epist. 19. ad Constantium ibi: *Quæ est ista libertas, si valet, edisserat, ubi hoc datur solum velle, quod puniat, aut quare electionem nominet, ubi unam tantum partem asserit fuisse concessam? Quod si veritate subsisteret, locum divina judicia non haberent. Quid enim boni a nobis Deus noster recte quæreret, qui appetentiam ejus de voluntate subtraxerat?* Et epist. 22. ad Faustum: *Supervacuis ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus adjuvare: gratiæ plenitudo adjectione non indiget: nec ulla requirit commendationis augumenta, quem ad amicitiarum cumulum merita pertulerunt.*

Can. 7. cau. 6. qu. 1.

Solemnitates illæ, quæ præscribuntur in canone 59. de consecr. dist. 1., non obscure indicant epistolam hanc eandem, ex qua ille depromtus est, Anacleti nullo modo esse posse. Qua enim ratione officia Ecclesiarum ita distribui poterant eo tempore, quo necesse potius habebant fideles, ut in recessus se se abducerent, aut in latebris secretissimis civitatum sacra celebrarent? quod autem ibidem dicitur, ministros Episcopi lateri adstantes custodire illum debere a malevolis hominibus, parum cum recta ratione consonat, immo nec consonat cum integra Anacleti sententia. Fingitur enim in primis Episcopus Ministrorum Sacrorum, non secus ac militum, corona vallatus; deinde ministri ipsi tali vultu, & oris habitu depinguntur, ut *proni* esse debeant, *contrito corde*, & *spiritu humiliato*. Ex hoc Pseudo-Anacleti fragmento vulgatum illud prodiisse arbitror, Diaconos, ac præsertim Diaconorum Principem, qui Archidiaconus dicitur, tanquam Episcopi oculos considerari

Can. 59. de consc. dist. 1.

siderari, quemadmodum etiam deceptor asseruit in epistola Clementis 1. ad Jacobum, cujus fragmentum est in can. 6. dist. 93.

Can. 10. de conf. dist. 3. Jure optimo a Romanis Correctoribus redactus est ad hanc PseudoAnacleti epistolam canon 10. de conf. dist. 2., quemadmodum laudari apud Burchardum noverant in cap. 77. lib. 3. Revera nemo non videt pertinere ipsum ad canonem 59. de conf. dist. 1., & utrumque ex eodem loco depromtum esse. Quod vero ibi dicitur, ab Apostolis fuisse statutum, ut omnes peracta consecratione communicent, videtur referendum ad canones vulgo Apostolicos 9., & 10., qui juxta Dionysium Exiguum ita habent: *Siquis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit, aut caussam dicat, ut si rationabilis fuerit, veniam consequatur; aut si non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo caussa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificavit, quod recte non obtulerit. Omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & scripturas audientes, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communione privari.* Hic autem canon Apostolis adscriptus non alius sane est, quam qui in Antiocheno Concilio editus est num. 2. ibi: *Omnes, qui ingrediuntur* (sequor Dionysium interpretem) *Ecclesiam Dei, & Scripturas Sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sacræ communionis avertunt, hi de Ecclesia removeantur, quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant &c.*

De epistola 2.

Anacletus Episcopus universis Episcopis in Italia constitutis: ita sese habet inscriptio epistolæ 2. Anacleto tributæ, quam tamen facile ab Anacleto viri eruditi gravissimis argumentis abjudicant. Est enim illa contexta ex variis veterum Patrum fragmentis, Damasi, Hieronymi, Augustini, Gregorii Magni, Isidori Hispalensis, aliorumque perperam consarcinatis, quibus intermixta sunt quædam ab Anacleti ætate, sicut a recta ratione, veterumque omnium fide prorsus aliena. Singula heic initio non memoro, quæ absurda videri omnibus possent; facile enim vel ex ipsis Gratiani canonibus modo expendendis constabunt.

Can. 2. dist. 21. Ex hac epistola depromtum scimus canonem 2. dist. 21., in quo & maximi Pontificatus, & inferioris Episcopatus, & Presbyteratus exordia traduntur. Et quidem in ea parte, in qua dicitur Episcopos in locum Apostolorum successisse, nihil est, quod quisquam reprehendat, cum apud omnes Ecclesiæ Patres id testatissimum sit: verum in expendenda & Summi Pontificatus, & Presbyteratus institutione longe a veritate aberravit, qui hanc epistolam nomine Anacleti composuit. In primis enim, ubi ostendit Apostolos omnes pari consortio cum Petro honorem, & potestatem accepisse, subdit Apostolos ipsos sibimet veluti Principem constituisse Petrum, quasi Petri Primatus non ex Divina, sed ex Apostolica potius lege constitutus primum fuerit, contra quam antiquissima Ecclesiarum omnium traditio doceat. Deinde quid minus aptum afferri poterat, ubi sermo faciendus erat de origine Presbyterorum, quam dicere, illos in vicem septuaginta duorum discipulorum Christi Domini fuisse institutos? Sane discipulos Christi septuaginta duos Presbyteratus ordine nunquam insignitos fuisse, vel ex eo facile colligitur, quod, uti Binius

nius rectissime animadvertit, Philippus, & Stephanus, nec non alii quinque Diaconi ab Apostolis actor. 6. ordinati, erant ex numero eorundem discipulorum, testante Epiphanio hæresi 20. Quomodo autem fuissent Diaconorum ordini adscripti, qui jam inter Presbyteros locum habuissent? At si Presbyteri constituti non erant, nec idem erat inter Presbyteros recenseri, ac recenseri inter discipulos, qua ratione dixisset Anacletus Presbyteros in locum discipulorum successisse? Hac in parte arbitror epistolæ auctorem voluisse ad Presbyteros generatim protrahere, quæ a Concilio Neocæsareensi canone penult. de Chorepiscopis dicta sunt ibi: *Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem, & formam septuaginta videntur esse: ut comministri autem propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur.* Nonnulla præterea in hunc canonem derivata sunt ex lib. 2. de offic. Eccles. cap. 5. Isidori Hispalensis ibi: *In novo autem Testamento post Christum Sacerdotalis ordo a Petro Apostolo cœpit: ipsi enim primus datus est Pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cælorum. Hic ergo ligandi, solvendique potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit; Siquidem & ceteri Apostoli cum Petro par consortium honoris, & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi Evangelium prædicaverunt; quibusque decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in Sedibus Apostolorum.* Et in cap. 6. *Chorepiscopi, idest Vicarii Episcoporum, juxta quod canones ipsi testantur* (referenda hæc sunt ad memoratum canonem Neocæsareensem) *instituti sunt ad exemplum septuaginta seniorum tamquam Sacerdotes propter sollicitudinem pauperum.* Notatu digna arbitror hæc Isidori verba: *ad exemplum septuaginta seniorum*, quibus clarius canonem Neocæsareensem expressit Sanctus Hispalensis Antistes; non enim de Chorepiscopis ita loquuti sunt Neocæsareenses Patres, quasi Chorepiscopi successissent in locum 72. discipulorum Christi Domini; etenim discipuli Christi Domini in numerum Sacerdotum relati non fuerant, uti nuper cum Binio observabam; sed referenda sententia est ad illos septuaginta seniores, quos Deus Optimus Maximus ad populi Judaici regimen assumendos Moysi præscripsit, Numerorum cap. 11. ibi: *Dixit Dominus ad Moysen. Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint, ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum; Ut descendam, & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Porro nemo non videt in dicto canone 2. auctorem epistolæ Anacleti, non tam verbis Isidori usum fuisse, quam abusum, eadem quidem fere verba imitando, sed nonnulla adeo varie describendo, ut integram, optimamque Isidori sententiam corrumperet; neque enim apud Isidorum legimus, aut Primatum Petri a ceteris Apostolis fuisse institutum, aut Presbyteros in locum seniorum successisse, sed Chorepiscopos, aut agi de septuagintaduobus discipulis Christi Domini, sed potius de septuaginta senioribus, quos in Moysis auxilium Deus designandos jusserat. Unum adhuc restat, quod observemus in illis Gratiani verbis: *prætaxato debet fieri ordine*, etenim in pluribus editionibus legitur: *prætacto debet fieri ordine*. Si verborum significationem consideremus, eadem esse videtur utrobique sententia, qua præscribitur ordinationem Sacerdotum ea ratione fieri debere, qua superius cautum fuerat. Quod autem superius cautum erat, legimus in can. 11. dist. 79., & can. 1. cau. 6. qu. 1., de quibus inferius agam.

Can. 18. dist. 45. Canon 18. dist. 45. in eadem epistola legitur prope finem, in ea scilicet parte, qua fingitur Anacletus Episcopos omnes hortari, ut veram sequantur sapientiam, & rectam doctrinam populis tradant. Ad hanc rem auctor epistolæ usus est verbis Apostoli Pauli Titum alloquentis in epist. 1. cap. 1. *Oportet Episcopum sine crimine esse ... non percussorem ...., sed hospitalem ... amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.* In epistola Anacleti hæc leguntur: *ideo & docere alios, & nos ipsos (prout Dominus dederit) providere debemus. Sane percussor ille doctor dicitur, qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum, ideo tenere vos, & omnes fideles oportet eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit consolari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, & recte viventes, atque rectam fidem tenentes consolidare.* Interpretatio illa epistolæ Pauli, juxta quam percussoris nomine is intelligitur, *qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum*, ex S. Hieronymo depromta est ad dictum cap. 1. epistolæ ad Titum.

Can. 2. dist. 64. & can. 1. dist. 75. Quæ Gratianus mutilata retulit in can. 2. dist. 64., eadem integra descripsit in can. 1. dist. 75. Habetur autem hæc sententia in hac Anacleti epistola fere in principio, cujus auctor imitari studuit constitutionem Concilii Nicæni can. 4. ibi: *Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quæ geruntur, per unamquamque provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.* Qui epistolam Anacleti composuit, recessisse videtur a disciplina veteris Ecclesiæ, quæ Metropolitanis onus novæ Episcoporum celebrandæ electionis imposuerat, uti constat ex postremis verbis nuper relati Nicæni canonis; etenim ille statutum ab Anacleto voluit, ut ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica celebrarentur. Sane olim non fuisse necessariam, universa propemodum vetusta monumenta docent; Hinc in Synodo Chalcedonensi actione 2. Stephanus Episcopus Ephesinus ostensurus se canonice electum ait: *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio clarissimorum & Primatum, & totius reverendissimi Cleri, & omnis civitatis ordinaverunt*; & S. Cyprianus in epist. 68. ita describit generalem Episcopalium electionum formam: *Diligenter de traditione Divina, & Apostolica observatione observandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem Provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus eligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini Collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, & de Episcoporum, qui in præsentia convenerant, quique de eo ad vos literas fecerant, judicio, Episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur.* Illud forte ad hanc rem dici posset, Anacleti disciplinam singularem esse solius Italiæ, cujus ad Episcopos epistola hæc scripta erat. Verum, si jam Italia Anacleti tempore in plures erat divisa provincias, id asserere non auderem, nisi authentica ad hanc rem demonstrandam adparerent monumenta. Sed & alia exoptarem authentica monumenta, quibus probare omnino possem, quod subditur a Pseudo-Anacleto de sacra unctione more Apostolorum, & Mosis, exemplo etiam Prophetarum, & Regum in Sacris ordinationibus adhibita, ea super adjecta incomta

loquendi

loquendi formula: *quia omnis sanctificatio constat in Spiritu Sancto, cujus virtus invisibilis Sancto Chrismati est permixta.*

Post verba dicti canonis 1. dist. 75. hæc statim sequuntur cum memorato Nicæno canone 4. plurimum convenientia: *Quod si simul omnes convenire minime poterunt, assensum tamen suis precibus præbeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint. Porro & Hierosolymitarum primus Archiepiscopus &c.* Hic est canon 2. dist. 66. in quo ex vetustis exemplaribus legendum erit: *dantibus formam eorum, ut non minus &c.* Etenim Gratianus omisit vocem *eorum*. Sed ista de ordinatione Jacobi descripta puram, putamque fabellam continent. Quis enim in sacra jurisprudentia etiam hospes sibi persuadere possit, Jacobum jamdiu a Christo et ipso inter Apostolos habitum, ordinatum deinde fuisse in Episcopum a tribus Coapostolis Petro, Jacobo altero, & Johanne? Sane Jacobum a Christo Domino Episcopatus sui potestatem accepisse testantur veteres Patres, Epiphanius hæresi 78., Hieronymus ad Galatas cap. 1., Eusebius lib. 7. cap. 14., Chrysostomus in acta homil. 3., & in 1. Chor. homil. 38., & Gregorius Turonensis histor. lib. 1. cap. 27. Quod si licet adversus auctorem apocrypharum epistolarum apocryphis etiam monumentis contendere, quid contra non probat auctor recognitionum Clementis lib. 1. ibi: *Ecclesia Domini in Hierusalem constituta copiosissime multiplicata crescebat per Jacobum, qui a Domino ordinatus est in Episcopum rectissimis dispensationibus gubernata.* Con. 2. dist. 66.

Statim inde subsequitur in epistola Anacleti canon 1. dist. 67., quo tamen Gratianus non omnino integre demonstrare potuit, quod demonstrandum intenderat, videlicet & Presbyteros, & Chorepiscopos ab uno tantum Episcopo posse ordinari; etsi enim de Presbyteris sermo instituatur in canone 1., & sequenti, nihil tamen simile de Chorepiscopis statutum adparet. Sententia hæc videtur a deceptore depromta ex canone 2. ex vulgo Apostolicis ibi: *Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.* Postrema autem pars hujus capitis, qua traditur Clericos infra Diaconorum gradum constitutos, tribus tantummodo testimonium præbentibus olim potuisse ordinari, videtur adversari canoni 22. Concilii Carthaginensis 4. ibi: *ut Episcopus sine consilio Clericorum suorum Clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam, & testimonium quærat.* Est canon 6. dist. 24. Con. 1. dist. 67.

Jungendi simul erunt Gratianei canones 11. dist. 79., 6. dist. 84., & 1. cau. 6. qu. 1., omnes enim in hac Pseudo-Anacleti epistola ita leguntur: *Ejectionem quoque, ut supra memoratum est, summorum Sacerdotum* (intellige *Episcoporum*, quemadmodum ex integro contextu deducitur) *sibi Dominus reservavit* (est hic canon 11. dist. 79.), *licet electionem eorum bonis Sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset. Electionem enim illorum taliter Apostolus fieri jubet; siquis sine crimine est, unius uxoris virum, filios habentem fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos, & reliqua. Si enim sine crimine Sacerdos eligi præcipitur,* (hic est canon 1. cau. 6. qu. 1.) *nullatenus ab hominibus, criminibus irretitis, accusari, aut calumniari permittitur, nec ab aliis, quam ab his, qui sine crimine sunt., & juxta electionem, si necessitas fuerit, aut ipsi volendo Domino servire elegerint, Sacerdotesque sine crimine fieri, & ordinari possint, & tales per omnia fuerint, quales eligi Sacerdotes jubentur. Porro & Mosi præcipitur* (hic est canon 6. dist. 84.), *ut eligat Presbyteros; unde & in proverbiis dicitur: gloria senum canities. Hæc vero canities sapientiam designat, de qua scriptum est, canities hominum prudentia est. Cumque nongentos, & amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius prius appellatus est Presbyter,* Con. 11. dist. 79. Con. 6. dist. 84. & con. 1. cau. 6. qu. 1.

idest

idest senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam Presbyteri nominantur. Sic integram tradidi sententiam, non tam ut disjuncti Gratiani canones rursum una constarent, quam ut depravata Gratiani editio emendaretur. Verum, quod magis observandum est, illud adparet, fragmenta isthæc vel a generalibus sacrorum canonum regulis deflectere, vel, ubi non deflectunt, ex aliorum veterum Patrum laciniis esse contexta. In primis enim ecquis non videat & præcipuis sacrorum canonum regulis, & inveteratæ Ecclesiæ universæ consuetudini, ac disciplinæ adversari, quæ leguntur in dicto can. 11. dist. 79., videlicet Episcoporum ejectionem divino judicio reservatam esse? Num aut Pontifices Maximi, aut Provincialia olim Concilia, aut etiam Generalia hac potestate caruerunt, ubi aut Ecclesiarum necessitas, aut utilitas improbos Episcopos dejiciendos exigeret? Sane parum fuit in Ecclesiasticis monumentis versatus, qui hujusmodi sententias attexuit. Quod si rationem consideremus, qua auctor epistolæ dicta sua comprobabat, quæque habetur in dicto can. 1. cau. 6. qu. 1., clarius etiam liquebit, quam inania sint hujusmodi monumenta. Ideo enim nusquam ejiciendos esse Episcopos dicitur, quia ex Apostoli Pauli præcepto nonnisi optimi, integerrimæque vitæ homines ad Episcopatum sunt promovendi; quasi aut humana judicia adeo semper certa sint, ut error in electionibus admitti nequeat a Clericis, & populis, isque revera justissimus semper sit, qui pro justissimo viro habetur; aut homo semel justus, ab justitia unquam declinare non possit, ut dejici a gradu suo mereatur. Si ita esset, cur non Nestorios, non Eusebios Nicomedienses, non ceteros hæreticorum Antesignanos Episcopos, a quibus antiquitas sacra semper abhorruit, pro viris sanctissimis haberemus? Quod demum refertur in can. 6. dist. 84. ex libris Isidori Hispalensis depromtum est; ita enim Doctor eximius scribit in lib. 2. de Offic. Ecclesiast. cap. 7. in fine: *Presbyteri autem merito, & sapientia dicuntur, non ætate. Nam Moysi præcepit Deus, ut eligat Presbyteros, unde & in proverbiis dicitur, gloria senum canities. Quæ est hæc canities? haud dubie, quin sapientia, de qua scriptum est: canities hominum prudentia est. Cumque nongentos, & amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legamus, nullus alius appellatus est prius presbyter, idest senior, nisi Abraham, qui paucioribus annis vixisse convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam Presbyteri nominantur. Quod si ita est, miror, cur insipientes constituantur.*

Can. 1. dist. 99. Canon 1. dist. 99. ad hanc eandem epistolam pertinet, & quidem eisdem omnino verbis. Ast nonnulla ibidem congeruntur ab Anacleti temporibus penitus aliena. Provincias quidem Romano populo subditas multo ante Christi adventum divisas fuisse, ut singulis singuli Præsides præficerentur, nemo ignorat; immo juxta varietatem temporum varia quoque fuit provinciarum distributio, quemadmodum erudite tradit Sigonius in lib. 2. de antiquo jure provinciarum cap. 1. Num vero hæc divisio renovata ab Apostolis fuerit, & B. Clemente, nemo facile sibi persuaserit; nisi forte id ita intelligatur, ut Apostoli, eosque sequentes Pontifices Maximi Episcopos ibi instituere consueverint, ubi major civitas esset, præsertim ibi, ubi Præsides provinciarum morabantur; immo etiam decursu temporis Metropolitani constituti fuerint ad provinciarum regimen pluribus ordinatis Episcopis in eadem provincia, sequendo divisionem provinciarum, qualis a Romano populo facta jampridem fuerat. Verumtamen mentio illa *Regum* Anacleti temporibus minime con-

convenit; cum imperio Romani populi provinciæ singulæ tum subderentur. Præterea idipsum dicendum erit de mentione *Patriarcharum*, *Primatum*, & *Comitum*. Porro Patriarcharum nomen, & dignitas primum obtinuisse videtur apud Montanistas sub finem quarti Ecclesiæ sæculi, quemadmodum perspicue colligitur ex Hieronymo epist. olim 54. ad Marcellam ibi: *Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent, apud eos* (Montanistas) *Episcopus tertius est: Habent enim primos de Pepusa Phrygiæ Patriarchas, secundos, quos appellant Cenonas, atque ita in tertium, idest pene ultimum locum Episcopi devolvuntur, quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos novissimum sit.* Baronius ad annum 533. §. 36. notat peculiare fuisse Gothis, ut Metropolitas Patriarcharum nomine donarent, quod & de Vandalis asserit ad annum 570. §. 10. Primates Anacleti temporibus nec dum instituti fuerant; immo sunt ex eruditis, qui demonstrant Primatum primam mentionem factam legi in Carthaginensi Concilio vulgo 2. sub finem quarti sæculi celebrato can. 12. quo tamen tempore nomine Primatum apud Africanos Episcopi ætate seniores intelligebantur, non illi, quos suæ civitatis dignitas ad altiorem gradum evehere quoquo modo potuisset, uti constat facile ex S. Augustino epist. 217., & 261. Demum mentio Comitum ab Anacleti temporibus dissonat; etenim, uti recte animadvertit Garsias Loaisa in Concilio Toletano 8., primus Comitum dignitatem instituit Adrianus Imperator, cujus imperii exordium incidit in annum 119,, cum videlicet Adrianus Senatum quemdam domesticum habere cœpisset, qui Comitatus Cæsaris dictus est, ea de caussa, quod Senatores in illud collegium redacti comitarentur Principem peregre proficiscentem, eundemque consilio tum in bello, tum in pace adjuvarent. Ita refert Spartianus in Adriano, ex quibus luculentius semper colligi potest, epistolam hanc, ac propterea etiam dictum canonem 1. dist. 99., falso Anacleto Papæ adscriptam esse.

Canon 15. cau. 2. qu. 7. ita restituendus est ex integris exemplaribus hujus epistolæ. *Accusatio quoque eorum, super qua nos consulere voluistis, nonnisi ab idoneis, & probatissimis viris, qui & suspicionibus, & sceleribus careant, fieri debet; quia Dominus Sacri sui Corporis tractatores a vilibus, & reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari permisit: sed ipse proprio flagello peccantes Sacerdotes a templo ejecit; unde liquet, quod Summi Sacerdotes, idest Episcopi a Deo sunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, & non per alium vendentes, & ementes ejecit de templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium proprio evertit flagello, & ejecit de templo; & sicut alibi ait: Deus stetit in Synagoga Deorum; in medio autem Deos decernit, & alibi: ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes. Nullus enim (ut reor) invenitur inter nos, qui velit suum servum ab alio, quam a se judicari. Quod si præsumtum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius ultionem quærit super eum. Si vero hoc inter homines agitur, quid putatis faciet Deus Deorum, & Dominus Dominantium, qui ultionem suorum promisit non differre servorum? Unde & ipse per Prophetam loquitur dicens, Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit &c. & Apostolus inquit: Tu quis es, qui judicas servum alienum? Suo enim Domino stat, & cadit. Et ipse: nolite judicare invicem, sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum: & Dominus per Prophetam inquit, qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Nam si aliquis nunc in malum oculos alicujus principis incipit tractare, manifeste reus Majestatis judicatur, & infamis efficitur, aut potius*

Can. 15. cau. 2. qu. 7.

tius capitali sententiæ subjacet; Hæc, fratres, valde cavenda sunt, & quod homines nolunt sibi fieri, Deo Deorum non debent inferre, ne forte irascatur Dominus, & faciat vindictam eorum, etiam in eos, qui non peccaverunt, quia perit sæpissime justus pro impio. Imitandus est etiam Propheta, per quem Dominus ait, perambulabam in simplicitate cordis mei, in medio domus meæ. Non ponam coram oculis meis verbum Belial; Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam; & hi cavendi sunt, de quibus Salomon ait, sicut noxius est, qui mittit lanceas, & sagittas in mortem, sic vir, qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus, dicit, ludens feci. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & perveniunt ad intima ventris. Et si detractores quorumcumque graviter judicantur, & in perditionis laqueum cadunt, multo magis laceratores, & detractores, atque accusatores memoratorum Dei famulorum, atque persecutores damnantur, & in barathrum, nisi se correxerint, & per eorum satisfactionem condignam egerint pœnitentiam, indubitanter vadunt, & vindicibus flammis exuruntur. Quapropter oportet omnes ab his cavere, & non solum non facere, sed nec facientibus consentire, quia non solum qui faciunt damnantur, sed qui consentiunt facientibus. De talibus, & his similibus ipsa veritas ait: Vulpes foveam habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet, idest in talibus non habitat Dominus, nec ipsi manent in eo. Et Salomon loquitur dicens: qui fodit foveam, incidet in eam, & qui volvit lapidem, revertetur ad eum: lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur ruinas. Grave est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti, utroque gravior. Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet. Qui se jactat, & dilatat, jurgia concitat. Qui sperat in Domino, salvabitur. Qui confidit in corde suo stultus est, qui autem graditur sapienter, ipse laudabitur. Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. Qui vehementer emungit, elicit sanguinem, & qui provocat iras, producit discordias. Hæc, & alia periculosa considerantes Apostoli, statuerunt, ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnæ Sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ Apostoli, & Successores eorum non immerito dicuntur. Sed si quis adversus eos, vel Ecclesias eorum commotus fuerit, aut caussas habuerit, prius ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio commoniti, ea sanent, quæ sananda sunt, & charitative emendent, quæ juste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos, priusquam hoc egerint, lacerare, accusare, aut infestare præsumserint, excommunicentur, & minime absolvantur, antequam per satisfactionem (ut jam dictum est) condignam egerint pœnitentiam, quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur. Integram descripsi auctoris epistolæ sententiam, ad quam Gratiani canon omnino referri possit. Sane quæ hoc loco traduntur, illa sunt, quibus Pseudoanacletus viam sibi sternebat ad ea, quæ paulo post tradidit de Episcopis humana auctoritate non dejiciendis, quæque habentur in can. 11. dist. 79. Ceterum apparet, eundem abusum esse iis, quæ Isidorus Hispalensis asseruit in cap. 39. lib. 3. sententiarum ibi: *Rectores ergo a Deo judicandi sunt, exemplo Domini, qui per se vendentes columbas, & nummulariorum mensas proprio evertit flagello, & projecit a templo; vel etiam, sicut dicit Psalmista, Deus stetit in Sinagoga Deorum, in medio autem Deos discernit.* Item abusus est verbis Concilii Aurelianensis 5. cap. 17. ibi: *Placuit etiam, ut si quæcumque persona contra Episcopum, vel actores Ecclesiæ se proprium crediderit habere negotium, prius ad eum recurrat charitatis studio, ut familiari aditione commonitus, sanare ea debeat, quæ in querimoniam deducuntur, &c.* Omitto

illa

illa Scripturæ Sacræ monumenta, quæ ibidem describuntur, non ex antiqua interpretatione, sed potius ex versione Hieronymi, quæ omnia luculentissime semper ostendunt, quam perperam hujusmodi fragmenta Anacleto tributa fuerint.

De epistola 3.

Quæ rationes aperte demonstrarunt priores duas epistolas falso Anacleto tributas fuisse, eæ ferme omnes abunde etiam demonstrant, eidem Anacleto falso tribui epistolam tertiam ita inscriptam: *Anacletus Servus Christi Jesu in Apostolica sede a Domino constitutus, & a S. Petro Apostolorum Principe Presbyter ordinatus, omnibus Episcopis, ac reliquis Christi Sacerdotibus, salutem*: etenim in hac Primatum Ecclesiasticorum mentio fit, ac Patriarcharum, quod nomen posteriore demum ætate in Ecclesia invaluisse superius diximus; item dicitur ibidem Presbyteros in locum septuaginta Christi Discipulorum, quemadmodum Episcopos in vicem Apostolorum, successisse, quod falsum esse superius ostendimus, cum probaremus septuaginta Discipulos Sacerdotii prærogativa nunquam fuisse functos, quod sciamus in electione septem Diaconorum ab Apostolis facta, in Diaconos tunc primum fuisse electos aliquot ex ipsis Discipulis, uti refertur in actis Apostolorum cap. 6. Quid propterea memorem auctorem hujus epistolæ vulgata Sancti Hieronymi versione usum fuisse, item nihil aliud antiquius habuisse, quam illa omnia recantare, quæ passim in omnibus ferme Mercatoris epistolis legimus? Quid memorem silentium veterum Scriptorum, & stilum omnino barbarum, quorum omnium caussa hujusmodi epistolæ ab eruditis universis hodie rejiciuntur? Sunt hæc omnibus Mercatoris epistolis communia, in quibus longiore stilo recensendis actum agere viderer. Illa sufficiet attingere, quæ in ipsis Gratiani fragmentis obvia habebuntur.

Initio epistolæ, postquam traditum fuit Episcopos locum Apostolorum occupare, *Can. 3.* & Presbyteros tenere locum 72. Discipulorum, ita subjicitur: *Episcopi autem non* *dist. 80.* *in castellis, aut modicis civitatibus debent constitui, sed presbyteri per castella, & modicas civitates, atque villas debent ab Episcopis ordinari, & poni, singuli tamen per singulos titulos suos. Et Episcopus non ab uno, sed a pluribus debet Episcopis ordinari, & (ut dictum est) non ad modicam civitatem, ne vilescat nomen Episcopi, aut alicubi, sed ab honorabilem urbem titulandus, & denominandus est. Presbyter vero ad quemcumque locum, vel Ecclesiam in eo constitutam est præficiendus, atque in ea diebus vitæ suæ duraturus. Amplius quam isti duo ordines Sacerdotum nec nobis a Deo collati sunt; nec Apostoli docuerunt.* Plura sunt in hoc canone, quæ ab Anacleti ætate prorsus sunt aliena: Ita enim de Ordinibus Ecclesiasticis statuitur, quasi jam Anacleti tempore Parochiæ institutæ fuissent, singulisque civitatibus ita singuli Episcopi adsignati, ut & Diœceseon singularum, & Parochiarum fines adpareant. Quis autem ignorat Parochiarum, & Parochorum institutionem recentiori ætati tribuendam fore? Præterea auctor hujus epistolæ perspicue videtur usus fuisse canonibus recentiorum Conciliorum; Nam in Concilio Laodiceno can. 57. ita definitum est: *Quod non oportent in villulis, vel agris Episcopos constitui, sed visitatores*, cui consonat canon 6. Concilii Sardicensis.

Post relata epistolæ verba progreditur auctor ad designandas varias Episcoporum *Can. 2.* rationes, Primatum scilicet, Patriarcharum, Archiepiscoporum; aut Metropoli- *dist. 22.*

tanorum, & subdit: *Hæc vero Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia* (hic est canon 2. dist. 22., quem integrum hoc loco referam, quod nonnulla a Gratiano omissa fuerint, nec omnia a Romanis Correctoribus restituta) *non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super universas Ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipse B. Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum, & quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælo. Adhibita est etiam societas in eadem Romana urbe Beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis, qui uno die, uno quoque tempore gloriosa morte cum Petro sub Principe Nerone agonizans coronatus est; & ambo Sanctam Romanam Ecclesiam consecrarunt, aliisque omnibus urbibus in universo mundo eam sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt; & licet pro omnibus assidua apud Deum omnium Sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus Beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui servio in spiritu meo in evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Prima ergo Sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesiæ; quam, ut memoratum est, Beatissimi Petrus, & Paulus suo martyrio consecrarunt. Sic Roma* (hæc etiamnum desiderantur apud Gratianum) *quæ prius erat, Cacodæmonis artificio, omnium errorum mater, & cultrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abjectis, filiorum Dei, exorto sole justitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem Sedes* (rursum etiam sequitur Gratianus) *apud Alexandriam B. Petri nomine a Marco ejus discipulo, atque Evangelista consecrata est, quia ipse & in Ægypto primum verbum veritatis directus a Petro prædicavit, & gloriosum suscepit martyrium: cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem Sedes apud Antiochiam, ejusdem, idest B. Petri, Apostoli nomine habetur honorabilis, quia illic, priusquam Romam veniret, habitavit, & Ignatium Episcopum constituit, & illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exortum est. Reliquas vero,* (hæc rursus omittuntur apud Gratianum etiam post Romanam correctionem), *ut prædiximus in quodam tomo, prolixitatem vitantes epistolæ, vobis conscriptas direximus. Inde namque & B. Apostoli inter se statuerunt, ut Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret. Nam & inter B. Apostolos quædam fuit discretio, & licet omnes essent Apostoli* (hæc iterum prosequitur Gratianus) *Petro tamen a Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, idest caput, & principium teneret Apostolatus. Qui & eandem formam suis Successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis* (Romani Correctores ex vetustissimo exemplari Vaticanæ Bibliothecæ legendum maluerunt: *& reliquis Episcopis*) *tenendam tradiderunt. Et non solum hoc in novo testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit: unde scriptum est, Moses, & Aaron in Sacerdotibus ejus, idest primi inter eos fuerunt. Et quamvis ita ordinatum fuerit* (hæc etiam desiderantur apud Gratianum) *nemo tamen quod suum est quærit, sed quod alterius; unde ait B. Apostolus Paulus: unusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem, & sicut ipse Salvator suis ait discipulis: qui major est vestrum, erit minister vester, & reliqua. Et licet super his aliqua dicta fuerint, repetentes tamen sæpius admonemus, ut semper in omnibus, & ab omnibus vitentur elationes mentis, & corporis, & quanto major unusquisque videtur esse, tanto fit humilior, sicut Dominus Salvator noster non venit ministrari, sed ministrare. Et si*

frater

frater aliquis praeoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite eum in spiritu lenitatis. Si quae vero caussae difficiliores inter vos ortae fuerint, ad hujus Sanctae Sedis apicem eas quasi ad caput referte, ut Apostolico terminentur judicio, quia sic Dominum velle, ab eoque ita constitutum esse antedictis testimoniis declaratur. Haec vero Apostolica Sedes (iterum Gratianus) *cardo, & caput, ut praetactum est, omnium Ecclesiarum a Domino, & non alio, est constituta; & sicut cardine ostium regitur, sic hujus Sanctae Sedis auctoritate omnes Ecclesiae Domino disponente reguntur.* Sic integra est Pseudo-Anacleti sententia, qua modo falsa nonnulla, & a veterum fide aliena narrantur, modo aliqua referuntur, quae ex aliis Ecclesiasticis recentioribus monumentis excerpta noscuntur. In primis enim quod dicitur de Alexandrina Sede, videlicet Marco Petri discipulo successisse Abilium, falsitatis revincitur ab historicis, communi consensione tradentibus Marco successisse Anianum, & Aniano Abilium. Idipsum notandum est in Successoribus Petri in Sede Antiochena; etenim Pseudo-Anacletus mentionem facit Ignatii, quasi primus Petro successerit, cum tamen ante Ignatium jam successissent Zaccheus, & Evodius. Praeterea quis in laudatis verbis non videat auctorem hujus epistolae studuisse, ut imitaretur verba Concilii Romani 1. sub Gelasio? ibi. *Sancta Romana, Catholica, & Apostolica Ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris Ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini, & Salvatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquientis, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferi non praevalebunt adversus eam, & tibi dabo claves regni caelorum: & quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata & in caelis, & quaecumque solveris super terram, erunt soluta & in caelis. Cui data est etiam societas Beatissimi Pauli Apostoli vasis electionis, qui non diverso, sicut haeretici garriunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Caesare Nerone agonizans coronatus est, & pariter supradictam S. Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, talemque omnibus urbibus in universo mundo sua praesentia, atque venerando triumpho praetulerunt. Est ergo prima Petri Apostoli Sedes Romana Ecclesia, non habens maculam, neque rugam, nec aliquid hujusmodi. Secunda autem Sedes apud Alexandriam B. Petri nomine a Marco ejus discipulo, & Evangelista consecrata est. Ipseque a Petro Apostolo in Aegyptum directus verbum veritatis praedicavit, & gloriosum consummavit martyrium. Tertia vero Sedes apud Antiochiam ejusdem Beatissimi Petri nomine habetur honorabilis, eo quod illic, priusquam Romam venisset, habitavit, & illic primum nomen Christianorum novellae gentis exortum est.* Illa autem verba Pseudo-Anacleti: *inde namque & B. Apostoli inter se statuerunt, ut Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset*, depromta perspicue videntur ex canone 35. Apostolorum juxta editionem Dionysii Exigui, ibi: *Episcopos gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment &c.* qui sane canon non Apostolorum est, sed exhibet paucis sententiam Concilii Antiocheni can. 9. Item verba illa Pseudo-Anacleti: *Nam & inter B. Apostolos quaedam fuit discretio*, depromta noscuntur ex epist. Leonis Magni ad Anastasium Thessalonicensem 12. apud Quesnellium cap. ult. ibi: *quoniam & inter Beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praeemineret.* De Cephae nomine, quod caput & principium Apostolatus interpretaretur, ita Isidorus Hispalensis habet in lib. 7. originum cap. 9. *Cephas dictus, eo quod in capite sit constitutus Apostolorum,* Κεφαλὴ *enim graece caput dicitur, & ipsum nomen in Petro Syrum est.* Quod demum de ma-

joribus caussis ad Romanum Episcopum referendis subjicitur, aut ex memorata Leonis Magni epistola ad Anastasium Thessalonicensem decerptum est, ubi Anastasio vice commissa Apostolicæ Sedis Pontifex Maximus majora sibi negotia reservavit; aut ex epistola 2. Vigilii Papæ ad Eutherium ibi: *Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Ecclesia Romana fundamentum & forma sit Ecclesiarum, a quo omnes Ecclesias principium sumsisse nemo recte credentium ignorat. Quoniam licet omnium Apostolorum par esset electio, B. tamen Petro concessum est, ut ceteris præemineret, unde & Cephas vocatur, quia caput est, & principium omnium Apostolorum, & quod in capite præcessit, in membris sequi necesse est. Quamobrem Sancta Romana Ecclesia ejus merito Domini voce consecrata, & Sanctorum Patrum auctoritate roborata, Primatum tenet omnium Ecclesiarum, ad quam tam summa Episcoporum negotia, & judicia, atque querelæ, quam & majores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput, semper referenda sunt.* Omitto hoc in loco, quod in hac epistola dicitur, de quodam *tomo*, quo auctor hujus epistolæ profitetur de variis Episcoporum gradibus, ac dignitatibus disseruisse. De hoc enim *tomo* jam antea ita scripserat: *Aliæ autem primæ civitates, quas vobis conscriptas in quodam tomo mittimus, a Sanctis Apostolis, & a Beato Clemente, sive a nobis Primates Prædicatores acceperunt.* Sane adparet, quam putum mendacium hoc adstruatur, quo fingitur Pontifex Anacletus integrum edidisse codicem ad distinctionem singularum Diœceseon, cujus sane codicis, ne levissimum quidem, superest in tota antiquitate vestigium.

Can. 2. cau. 3. qu. 5. Sequitur post pauca in eadem epistola canon 2. cau. 3. qu. 5. cujus verba melius referenda fuissent nomine Ambrosii Mediolanensis, ita scribentis in epist. 64. ad Siagrium Veronensem, ad tuendam puellam quandam sine justo accusatore damnatam: *Si leges publicas interrogas, accusatorem exigunt: Si Ecclesiæ, duobus, inquit, & tribus testibus stat omne verbum: sed illis testibus, qui ante hesternum, & nudius tertius non fuerint inimici, ne irati nocere cupiant, ne læsi ulcisci se se velint. Inoffensus igitur affectus testium quæritur &c.*

Can. 15. cau. 6. qu. 1. Hinc epistolæ auctor ita progreditur, ut Episcopis suadeat, ne malis invicem æmulationibus se se prosequantur, sed potius se mutuo diligant, concluditque iis verbis, quæ recitantur a Gratiano in can. 15. cau. 6. qu. 1., ubi jam Romani Correctores adnotarunt paulo aliter legi in duobus antiquis exemplaribus, quam legatur apud Gratianum. Notari insuper debent nonnulla alia edita esse exemplaria, in quibus vice illorum Gratiani verborum, *nos ipsos diripiunt*, legitur: *nos ipsos decerpunt*. Qui hunc canonem rectius referre volet, & tanquam authenticum Viri Gravissimi documentum, referat illum ex S. Isidoro Hispalensi, cujus hæc verba sunt in lib. 3. sententiarum cap. 38. *Deteriores sunt, qui sive doctrina, sive exemplis vitam, moresque bonorum corrumpunt his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt. Hi enim ea, quæ extra nos, sed tamen, quæ nostra sunt, auferunt, corruptores vero morum proprie nos ipsos decipiunt, quoniam divitiæ hominum mores eorum sunt. Multum ergo distant damna morum a damnis temporalium rerum: dum ista extra nos sunt, mores vero in nobis.* Postrema hæc Isidori verba in fragmento quidem Gratiani desiderantur, habentur tamen paulo infra in epistola Anacleti, ex quibus magis magisque adparet, auctorem hujus epistolæ in ea efformanda præ oculis Isidori sententias habuisse.

Can. 12. cau. 2. qu. 7. Immo & in sequentibus statim verbis, quæ habentur in can. 12. cau. 2. qu. 7. exhibetur aliud Isidori Hispalensis fragmentum depromtum ex eodem lib. 3.

sen-

sententiarum cap. 39., cum enim Isidorus Hispalensis dixisset pro meritis plebium a Deo disponi Rectorum vitam, ut si forte Episcopi temporalia potius, quam spiritualia sectari videantur, non ideo statim dejiciantur a plebe, quæ jampridem sibi Episcopum minus dignum elegerat, hæc statim subdit: *Sententia damnantur Cham filii Noe, qui suorum præpositorum culpas in publico produnt, sicut Cham, qui Patris pudenda non operuit, sed deridenda monstravit, habituri Sem meritum, & Japhet, qui reverenter operiunt, quæ Patres suos excessisse cognoscunt; si tamen Patrum facta non diligant, sed tantum operiant, nec imitentur.* Sane si hæc conferas cum can. 12. memorato, nil erit dubitandum, quominus ea verba ex Sancto Hispalensi Antistite referri potuissent omissis apocryphis Anacleti monumentis. Siquis etiam hæc referre vellet ad sententiam Justiniani Imperatoris, quam superius referebam ad canonem 9. cau. 2. qu. 7., per me licebit, dummodo aliud propositum apud Justinianum fuisse sciat, quam quod erat apud Isidorum Hispalensem, & quod intendit Pseudo-Anacletus.

Nondum ab Isidoro Hispalensi recedendum erit, quem in sequentibus ejusdem epistolæ verbis adhuc agnoscimus. Siquidem Pseudo-Anacletus prosequitur ajendo neminem ex fidelibus in plebibus constitutum posse adversus Clerum, & præsertim Episcopos concitare tumultus; & si concitaverit, admonitusque non reconciliatur Præposito suo, communione privari, subjecta hac ratione: *Quoniam tam Sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam curam habere debent de his, qui pereunt: quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut (si incorrigibiles adparuerint) ab Ecclesia separentur.* Hæc retulit Gratianus in can. 14. cau. 24. qu. 3. verum pertinent ipsa ad Isidorum Hispalensem, qui in lib. 3. sententiarum cap. 46. de Sacerdotum officio agens, inquit: *Sacerdotes curam debent habere de his, quæ pereunt, ut eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur.* Hinc autem nemo non videt, auctorem Epistolæ Anacleti non tam aliena suffuratum fuisse fragmenta, quam sententias optimas corrupisse; etenim Isidorus Hispalensis eam jurisdictionem, qua incorrigibiles separantur ab Ecclesia, Episcopis tribuit; ast auctor epistolæ communem eam auctoritatem inesse voluit tam in Sacerdotibus, quam in reliquis fidelibus. Can. 14. cau. 24. qu. 3.

De reliquis fragmentis Anacleto tributis.

Supersunt adhuc fragmenta nonnulla per Gratianum Anacleto tributa. In primis occurrit canon 4. dist. 93., qui non tam Anacleti, quam Zachariæ nomine inscribitur. Et quidem Zachariæ rectius tribuetur, quoties habenda ratio sit Romani Concilii sub eodem celebrati, in quo idem canon editus adparet. Verum apud Anacletum minime reperiri potest, imo ab ejusdem Pontificis ætate maxime alienus facile demonstratur. Revera Anacleti tempore nemo non videt eam non potuisse imponi Episcopis obligationem, ut quotannis, *omni occasione seposita* liminibus Apostolorum Petri & Paulli præsentarentur. Quænam enim tunc *Petri & Paulli limina* dicebantur? Quì rursus fieri poterat, ut sævientibus Ethnicorum vexationibus Romam superstitionum egregiarum vindicem acerrimam convenirent, nulla temporum hujusmodi habita ratione, quod idem est, atque Can. 4. dist. 93.

omni

omni occasione sepesita? Decebant potius hæc Zachariæ tempora, qui medio octavo sæculo summum tenebat Pontificatum, non Anacletum, cujus tempora teterrima erant in perniciem Ecclesiæ. Jamvero ego agnoverim, unde fieri potuerit, ut hujusmodi decretum Zachariæ simul, & Anacleto tribueretur. Factum hoc arbitror ex adnotatione alicujus Interpretis, vel Glossographi, cum enim ibidem statuatur, Episcopos Romanæ Provinciæ debere quotannis Romam ire, eosque, qui justa existente caussa nequiverint, id se chirographo suo significare, quod est *juxta Sanctorum Patrum, & canonum instituta*, id quidem Concilio Romano Zachariæ Pontificis congruere videbatur, sed *ut Sanctorum Patrum, & canonum instituta* ibidem memorata designarentur, voluit Glossographus id ab Anacleto repetere, alludens fortasse ad *congregationem Summorum*, quæ Romæ *congregari* consueverat, juxta illud quod dicitur in epist. 1. Anacleto adscripta, sive in can. 3. cau. 2. qu. 6.; aut alludens ad id, quod dicitur in epist. 2. eidem Anacleto tributa, sive in can. 2. dist. 64., videlicet, quoties facienda imminet Episcoporum ordinatio apud Summum Pontificem, Comprovinciales Episcopos Romam accurrere debere, aut, si nequeant, consensum suum scripto significare. Quicumque tamen sit hujusmodi locus, ad quem Gratiani fragmentum referamus, parum, aut nihil intererit, cum quocumque res modo se habeat, de apocryphis semper monumentis disceptetur, uti ex superius dictis abunde liquet.

Can. 14. cau. 2. qu. 7. Canon 14. cau. 2. qu. 7. jam visus est eruditissimis non quidem ad Anacletum pertinere, sed potius ad Eusebium in epist. 1. ad Episcopos Galliæ, in qua eadem propemodum verba leguntur, quæ habemus apud Gratianum in can. 5. eadem caussa, & quæstione. Quid vero interest, an hæc Eusebii nomen, an potius Anacleti præseferant, cum æque & Eusebii, & Anacleti monumenta ejusdem esse existimentur auctoris, qui Mercator Isidorus audit? Non est sane, cur de fragmenti hujus auctoritate disputetur, vel ex eo uno, quod exhibeantur Laici oppido Episcopis suis infesti, quasi temporibus Anacleti, quæ fere Apostolica erant, non unus esset fidelium omnium spiritus, qualem fuisse germana veterum monumenta testantur. Non esset prorsus inverosimilis opinio eorum, qui suspicarentur in hoc fragmento contigisse, quod in aliis nonnullis contigit apud Gratianum: videlicet dictum canonem 14. nihil aliud esse, quam breviationem capitis 15. sequentis a quodam Glossographo, & codicis editore adjectam, proindeque factum, ut utrumque fragmentum Anacleti nomine laudaretur. Hac porro in specie verba canonis 14. jure optimo erunt ad verba sequentis canonis exigenda. Nolo omittere similia etiam nonnulla legi in epistola 3. Anacleto tributa, sive in can. 2. cau. 3. qu. 5.

Can. 3. cau. 5. qu. 3. In prima parte hujus operis cap. 52. jam demonstravi auctorem canonis 3. cau. 5. qu. 3. Concilium Romanum Eugenii II., & Leonis IV. Gratianus perperam illum Anacleto adscripserat. Verum hujusmodi sententia Anacleto ipsi convenire neutiquam potest. Dicitur illic Episcopos, & Sacerdotes non per se, sed per advocatum debere caussas tam suas, quam Ecclesiarum in foro proponere, nisi de publico crimine agendum esset. Porro hæc constitutio supponere videtur, jam temporibus Anacleti ejusmodi fuisse Ecclesiam nostram, ut bona, & jura adquisivisset, quorum caussa in fori quandoque discrimina adduceretur. Sed quis ignorat, tum Ecclesiam non um adquirere potuisse, cum Romani Senatus auctoritate nec dum probata fuisset, & tanquam Collegium illicitum, immo & diris vexa-

vexationibus obnoxium haberetur? Praeterea haec disciplina abhorrebat a disciplina judiciorum, & fori, quae non patiebatur, quempiam nisi in persona propria suis actionibus in judicio experiri. Testimonium praebet veteris regulae Justinianus princip. instit. de iis, per quos agere possumus. Et quidem in primis ab hac juris subtilitate recessum est Lege Hostilia favore illorum, qui apud hostes essent, aut Reipublicae caussa abessent. Deinde infirmitatis, & senectutis ratio haberi coepit, quemadmodum Cicero perhibet in lib. 2. ad Herennium cap. 13. ibi: *Ex aequo, & bono jus constat, quod ad veritatem, & utilitatem communem videtur pertinere, quod genus & major annis sexaginta, & cui morbus caussa est, cognitorem dat, ex eo novum jus constitui convenit, ex tempore, & ex hominis dignitate.* Hoc generale jus, quo nemo, certis exceptis casibus, poterat pro alio in judicio agere, vigebat adhuc temporibus Ulpiani l. 123. ff. de regulis juris, cui nonnulli addunt legem 5. si usufr. petatur (quamquam parum recte, cum quaeratur ibi de usufructuario agente non ad excludendum procuratorem, sed potius ad excludendum proprietarium). Quid plura? Primum circa finem quarti saeculi auctoritate Arcadii & Honorii Imperatorum data facultas singulis est per procuratorem agendi l. 26. cod. de procuratoribus; & de caussis Ecclesiasticis specialiter nullum antiquius monumentum habemus l. 6. §. 3. cod. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Demum in memorato Gratiani canone notatu digna differentia est inter caussas civiles, & criminales; ubi enim statutum est Episcopos, & Sacerdotes per alios constitutos advocatos agere debere, caussae criminales excipiuntur, quod sane recentiorem indigitat receptam judiciorum prudentiam, quae in civilibus tantummodo caussis permisit uti procuratoribus. Nihil addo de advocati nomine, rerum Ecclesiasticarum defensoris; hoc enim recentioribus Ecclesiae saeculis in usu tantummodo fuisse, vel ille perspicue noverit, qui vix in evolvendis Ecclesiasticis monumentis laboraverit. Quae omnia perspicue demonstrant, memoratum Gratiani fragmentum nullo jure tribui Anacleto posse.

Canon 28. cau. 7. 1. nullo modo tribui Anacleto potest, vel ex eo, quod ibidem mentio fiat de altaribus in aliena Ecclesia non dedicandis, cum Ecclesiarum, altariumque dedicatio quarto demum saeculo celebrari coeperit, quemadmodum eruditi viri testantur, & probant. Verosimile ego arbitror hunc canonem editum esse post octavum Ecclesiae saeculum in aliqua peculiari Synodo, quae Gratiano nota fuerit, nostris autem temporibus prorsus ignota, in qua quidem sententia illa ipsa fuerit, quam Gratianus ibi proponit, sed de more mediae illius aetatis ita constituta, ut deprompta ex vetustissimis Patribus adpareret. Etenim tunc erat in monumentis, & canonibus Ecclesiasticis elucubrandis consuetudo, ut nihil definiretur, quod non ex antiquissimis fragmentis Sanctissimorum virorum excerptum videretur. Exemplo esse potest rei huic maxime accommodus canon 11. Capitularis Aquisgranensis anni 789. ibi: *Item in eodem Concilio* (Antiocheno), *simul & in Sardicensi, nec non & in decretalibus Innocentii Papae, ut nullus Episcopus in alterius Parochia ordinationes aliquas audeat facere, vel negotia peragere, quae ad eum non pertinent.* Paucis hic perstricta est, renovataque sanctio Concilii Antiocheni can. 13., Concilii Sardicensis can. 18., & Innocentii Papae epist. 7., non quod ibidem & memoratorum Conciliorum, & laudati Innocentii verba continerentur, sed veluti per indicem paucis comprehenderetur. Potuisset addi canon 35. ex vulgo Apostolicis, & canon 2. Concilii Constantinopolitani I. Ex his sane constat fieri etiam potuisse, ut quod nonnulli statuerant ex canonibus vetustissimorum Conciliorum,

Can. 28. cau. 7. qu. 1.

vide-

videlicet Episcopos ultra Diœceseos suæ fines nihil agere posse, alii statuerint, quasi ex Anacleti sententiis depromtum, non quidem referendo Anacleti ejusdem verba, sed potius sententias illius respiciendo. Porro, qui Epistolas Isidorianas Anacleto tributas, pro germanis Anacleti Epistolis accepisset, minime dubitare poterat, quin similes sententias ex Anacleto laudaret; Etenim in epist. 1. hæc leguntur: *Privilegia Ecclesiarum, & Sacerdotum Sancti Apostoli jussu salvatoris intemerata, & inviolata omnibus decreverunt manere temporibus*. Et in Epistola 2. *Reliqui vero Sacerdotes a proprio ordinentur Episcopo*; quæ omnia nonnihil cum fragmento Gratiani conveniunt; facileque propterea in aliam reducta formam ampliorem Anacleti nomine referri poterant.

CAPUT III.

De Capitibus Evaristi.

Capita Evaristi nomine a Gratiano laudata hæc sunt.

Ex epist. 1. ad Africanos Episcopos. Apocryphi omnes.	*Can. 11. dist. 93. ad alia Patrum monumenta exigendus.* *Can. 1. cau. 30. qu. 5. non convenit Evaristi temporibus.*
Ex epist. 2. ad Episcopos Ægipti. Apocryphi omnes.	*Can. 20. cau. 2. qu. 1. exigendus ad sententias Gregorii Magni* *Can. 1. cau. 2. qu. 7. exigendus ad sententias Isidori Hispalensis.* *Can. 17. cau. 2. qu. 7. cum veteribus Sanctorum Patrum monumentis consonat.* *Can. 21. cau. 2. qu. 7. jungendus cum can. 17. ead. caus. & quæst.* *Can. 4. cau. 3. qu. 2. non convenit temporibus Evaristi.* *Can. 11. cau. 7. qu. 1. non potest congruere germanæ canonum disciplinæ.* *Can. 10. cau. 30. qu. 5. referendus ad can. 20. cau. 2. qu. 5.*
Addendus.	*Can. 4. cau. 26. qu. 6. est potius Herardi Turonensis.*

VUlgaris traditio est apud eos, qui veterum Pontificum Catalogum exacto studio texuerunt, Evaristum Pontificatum Maximum suscepisse anno Domini 112., obiisse autem anno 121. Verum quotquot epistolæ apud Collectores nonnullos ipsi tribuuntur, & quotquot fragmenta apud Gratianum eidem adscribuntur, apocrypha singula sunt, & simul cum ceteris Isidori Mercatoris capitibus rejicienda.

De Epistola I.

Quæ primo loco Epistola circumfertur hanc habet inscriptionem: *Dilectissimis fratribus universis Africæ regionis Episcopis Evaristus*; & in fine: *Data 9. Kalendas*

das Aprilis Valente, & Vetere Vv. c.c. Coss. Hic sane Consulatus incidit in annum Domini 98., quæ propterea si vera omnia essent, concludere oporteret Evaristum scripsisse epistolam quatuordecim annis circiter prius, quam Romanus Episcopus esset. Et quidem hujus epistolæ initium auctor excepit ex epistola Innocentii Papæ ad Exuperium Episcopum Tholosanum, uti constat ex utriusque collatione.

Exordium Epistolæ Evaristi.	Exordium Epistolæ Innocentii.
Consulentibus vobis, fratres charissimi, quid super his, quæ in vestris continebantur scriptis, visum nobis esset, vel quid docilis ratio persuaderet, aut quid a Beatis Apostolis nobis traditum, aut custoditum remaneret, optantes (ut retulistis) nostris institui documentis hæc vero rescribimus. Siquidem dilectio vestra normam secuta prudentium, ad Sedem Apostolicam referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubiis custodire potius, quam usurpatione præsumere.	*Consulenti tibi, frater charissime, quid de proposita specie unaquaque sentirem, pro capitu intelligentiæ meæ, quæ sunt visa, respondi, quid sequendum vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Equidem dilectio tua institutum secuta prudentium ad Sedem Apostolicam referre maluit, quid deberet de rebus dubiis custodire potius, quam usurpatione præsumta, quæ sibi viderentur, de singulis obtinere.*

Sic se se habet Epistolæ initium, ex quo adparet nihil aliud in tota epistola contineri, quam Evaristi rescriptum, quo Africanis interrogantibus satisfacere videtur. Porro colligitur ex illis, quæ subjecta in epistola legimus, triplicem factam interrogationem. Ad primam pertinet canon 11. dist. 93. de septem diaconis in unaquaque civitate ordinandis, quod dicitur, quasi ab Apostolis constitutum jamdiu fuisset; quod tamen potius referendum esset aut ad epistolas Pseudoclementis, in quibus diaconi *oculi Episcopi* esse dicuntur, can. 6. dist. 93., aut ad epistolas Pseudoanacleti can. 59. de conf. dist. 1. aut ad Concilium Neocæsareense can. 14. sive can. 12. dist. 95. vel ad canonem 16. Concilii Trullani. Ceterum Sozomeni temporibus nondum disciplina invaluerat generalis, juxta quam in omnibus civitatibus septem diaconi constituti essent, ipse etenim ait in lib. 7. historiæ cap. 12. *Diaconi apud Romanos hactenus non plures sunt, quam septem ad similitudinem eorum, qui ab Apostolis ordinati fuerunt; apud alios vero haudquaquam definitus est numerus diaconorum.* Licet autem septenarius diaconorum numerus jam ubique vigeret, hujusmodi tamen esse non poterat sanioris cujusque judicio, quemadmodum ab auctore memoratæ epistolæ traditur, ut scilicet *custodiant Episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquomodo infestetur, aut lædatur a suis, aut verba divina detrahendo, aut insidiando polluantur, vel despiciantur, sed veritas spirituali redoleat fervore, & pax prædicata labiis animi cum voluntate concordet.* Non enim diaconi aut ab Apostolis excubiarum instar ordinati fuere, aut unquam armis instructi quasi milites ad custodiam Episcopi, vel Ecclesiæ vigilarunt. Abusus videtur hujus epistolæ auctor verbis Isidori Hispalensis in lib. 2. de offic. Ecclesiast. ita scribentis: *Decreverunt Apostoli, vel successores Apostolorum, ut per omnes Ecclesias septem diaconi, qui sublimiore gradu essent ceteris, circa aram Christi quasi columnæ altaris assisterent,*

Can. 11. dist. 93.

rent, & non sine aliquo septenarii numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes. Hi sunt septem candelabra aurea. Hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum praeconis admonent cunctos, sive in orando, sive in flectendo genua, sive in psallendo, sive in lectionibus audiendo, ipsi etiam ut aures habeamus ad Dominum, clamant, ipsi quoque evangelizant: sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet &c. Praeterea posteriora verba dicti canonis quis non videat depromta fuisse ex epistola Innocentii Papae ad Victricium Rhotomagensem cap. ult., ubi postquam nonnulla de velandis virginibus tradita fuerunt, ita subjicitur: *Haec itaque regula, frater charissime, si plena vigilantia fuerit ab omnibus Dei Sacerdotibus observata, cessabit ambitio, ... veritas spirituali fervore flagrabit, pax praedicata labiis cum voluntate animae concordabit.*

Can. 1. cau. 30. q. 5. Ad secundam interrogationem pertinet canon 1. cau. 30. qu. 5. in illis verbis: *Similiter custoditum, & traditum habemus, ut uxor legitime viro jungatur. Aliter enim legitimum (ut a Patribus accepimus, & a Sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus) non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam faeminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus, aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (ut mos est) cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranymphis (ut consuetudo docet) custodita, & consociata a proximis tempore congruo petita legibus detur, & solemniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, ut bonae soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos, atque haereditabiles generabunt. Quapropter, filii charissimi, & merito illustres, fide catholica suffragante ita peracta legitima scitote esse connubia; aliter vero praesumpta non conjugia, sed aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, vel fornicationes potius, quam legitima conjugia esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.* Haec sane omnia, ex quibus supplendum erit Gratiani fragmentum, Evaristi temporibus minime congruunt. Quod enim ibi dicitur tum demum, cum sacrorum administrorum benedictione celebrantur conjugia, filios *legitimos, atque haereditabiles* gigni, neque Ecclesiae legibus consentaneum erat, cum leges Ecclesiasticae nihil de successionibus haereditariis constituissent, aut constituere potuissent, praesertim cum Magistratus publici Ecclesiam ipsam, nedum leges ecclesiasticas odio prosequerentur; neque legibus civilibus consentaneum esse poterat, quibus videlicet turpe videri potuisset, & quodammodo superstitiosum apud Ethnicos legislatores, matrimonia Christianorum ritibus consecrari. Praeterea, licet olim apud Romanos necessitas immineret nupturis filiabus postulandi consensum Parentum, nullibi tamen cautum legimus, quod in hac epistola dicitur, propinquorum etiam consensum requisitum fuisse. arg. l. 2. ff. de ritu nuptiarum. Neque aliquando necessaria coniugiis celebrandis fuit constitutio dotis, uti definierunt Imperatores l. 3. cod. Theodos. de nuptiis ibi: *Si donationum ante nuptias, vel dotis instrumenta defuerint, pompa etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur, nullus aestimet ob id deesse, recte alias inito matrimonio, firmitatem, vel ex eo natis liberis jura posse legitimorum auferri &c.* & quidem jam antea Papinianus idipsum responderat de dotalibus tabulis in l. 31. in fine principii ff. de donationibus, & l. 4. in fine ff. de pignoribus, quibus addi possunt leges 9. & 13. cod. de nuptiis. Ceterum Hincmarus Rhemensis memorato Evaristi fragmento usus est in opuscule de divortio Hlotarii, & Tetbergae pag. 328. edi-

editionis Parisiensis anni 1615., & nonnulla his similia leguntur in can. 13. Concilii Carthaginensis vulgo 4., seu in can. 5. cau. 30. qu. 5. & can. 33. dist. 23.

Hæc satis essent ad monumenta Gratiani expendenda, operæ tamen pretium arbitror nonnulla hic adjicere de tertia interrogatione, eique data Evaristi, uti fingitur, responsione, ex qua magis, magisque perspicuo constat epistolam hanc integram germanam haberi nullo modo posse. Auctor epistolæ fingit Evaristum postremo loco interrogatum fuisse, utrum ex divinis Personis solus Pater vere Deus dicendus sit, an etiam Filius. Hæc porro disputatio ad quartum sæculum pertinet, quo Ariani de Verbi Dei natura acerrime disceptarunt, neque debuerat Evaristi tempore definiri, quod tum in dubitationem minime deducebatur. Imo (quod pro monstro est) Evaristus in responsione ista usus est verbis Idacii Clari, sive, ut Chiffletio placuit, Vigilii Tapsensis in lib. adversus Varimadum Arianæ sectæ diaconum (vixit Idacius prope finem sæculi IV., & Vigilius prope finem sæculi V.), ex quibus liquet, hujus epistolæ auctorem sine discrimine posteriorum scriptorum collegisse fragmenta, eaque vetustissimis viris sanctissimis mendaciis suis intertexta attribuisse, sive convenirent temporibus, sive dissonarent.

De Epistola 2.

Qua censura ab Evaristo epistolam priorem, eadem & posteriorem viri eruditissimi abjudicant. Ita hæc inscribitur: *Evaristus urbis Romæ Episcopus omnibus per Ægiptum Domino conglutinatis fratribus in Domino salutem*: Et in fine: *Data Kalendis Novembr. Gallo, & Bradua Viris Claris. Coss.* Incidit hic consulatus in annum Christi 108., aut, uti aliis placet, 110., & sic quadriennio, vel biennio ante, quam Evaristus Summum Pontificatum adipisceretur. Priora epistolæ verba desumta videntur ex epistola Leonis Magni ad Dioscorum Alexandrinum, uti patet ex utriusque collatione.

Initium Epistolæ Evaristi.	Verba Leonis Magni.
Unum nos, fratres, sentire oportet, & agere, ut, sicut legimus, in nobis unum cor, & una anima esse probetur.	*Unum enim nos sentire oportet, & agere, ut, sicut legimus, in nobis quoque unum esse cor, & una anima comprobetur.*

Hinc Pseudo-Evaristus progreditur ad decantatum illud conjugium mysticum, quod inter Episcopum, & Ecclesiam esse dicitur; & sane hoc quousque sobrie, prudenterque a sacrorum canonum cultoribus memoretur, quemadmodum ejus mentionem fecerunt nonnulli veteres Patres, inter quos Ambrosius de dignit. Sacerd. cap. 4., & auctor epistolæ 32. lib. 12. inter epistolas Gregorii Magni, non erit contemnenda loquendi formula; quum autem eo per Isidorum Mercatorem deducta res est, ut passim, & in singulis negotii qualitatibus spiritualis & carnalis conjugii comparatio in medium prodierit, frugi hominibus stomacum movet, alios vero ad risum provocat. Debemus hæc monumenta Mercatori, qui de rebus sacratissimis ineptissime ut plurimum disservit. Isidori verba Gratianus retulit in can. 11. cau. 7. qu. 1., ubi post illa, *aut innupta permaneat*, ita legendum ex integris exem- *Can. 11. cau. 7. q. 1.*

exemplaribus erit: *Unde & Dominus loquitur in Evangelio dicens, siquis viderit mulierem ad concupiscendum eam jam mœchatus est eam in corde suo. Episcopum vero &c.* Quis plane non videat, quantum a germana sacrorum canonum, & literarum ratione distet hujusmodi sententia, qua translationes Episcoporum adulteriis æquiparantur, imo ita res exprimitur, quasi Episcopus translatus *Ecclesiam suam adulterare* dicatur. Qua autem fronte poterat auctor epistolæ huic rei accommodare ver ba illa Christi Domini apud Mattheum cap. 5. *Siquis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, quæ Gratianus ipse, qui ceteroquin nullum delectum habere consuerit, omisit, quod, ut suspicor, referre erubuerit. Porro quis sibi persuadeat, comparationem illam utriusque conjugii, illius videlicet, quod inter virum est, & uxorem, & illius, quod inter Episcopum, & Ecclesiam esse dicitur, adeo urgeri posse, ut in utroque eadem omnino regula proponi, servarique debeat, imo & eisdem loquendi formulis uti nos deceat, quemadmodum eisdem utitur Isidorus? quomodo adulterum apellabimus Episcopum de una in aliam Diœcesim transeuntem, qui in alia Diœcesi non diversam, sed eandem esse Ecclesiam noverit, cum Ecclesia una, eademque semper sit in singulis Diœcesibus? Quod si adulteros dicemus Episcopos de una in aliam provinciam, aut civitatem transeuntes, licebit quoque poligamos apellare veteres illos Antistites, eosque Apostolicos, qui in plures civitates, provinciasque migrabant ante divisionem diœceseon, quod scilicet plures Ecclesias, sive ut melius loquar, diversas ejusdem Ecclesiæ partes instruerent. Poligamum item, aut adulterum Isidorus Mercator Sanctum ipsum Petrum Apostolorum Principem apellare non erubuisset, si scivisset de Antiochena ad Romanam Ecclesiam transivisse. Quod si forte exceptionem adferat Mercator In·iis, qui justa de caussa transeunt, aut translati fuisse deprehenduntur, oportet, ut vel tradat in conjugiis adulteria posse ex caussa committi, vel a suspecta duplicis conjugii comparatione prorsus abstineat. Quas autem ad incitas sese non redigit, qui pudenda edere voluit Sacræ Jurisprudentiæ monstra?

Can. 4. cau. 3. qu. 2. His generaliter traditis progressus est Isidorus Mercator ad consuetam illam sententiam suam, quam in omnibus epistolis a se confectis recinere solet, videlicet Episcopos a nemine *dilacerandos* esse, sive accusandos. Quod sane, quemadmodum in illis omnibus epistolis legitur, quæ apud Mercatorem vetustissimis Pontificibus Maximis tribuuntur, eo clarius ostendit eas omnes epistolas unius deceptoris manu esse elaboratas, qui, si stilum pro Pontificum diversitate immutare nescivit, nec in eo studium posuit, ut diversas in singulis epistolis sententias exprimeret. Habentur illa in can. 4. cau. 3. qu. 2., in quo nonnulla interferuntur, quemadmodum ab Evaristi ætate prorsus aliena, ita ex recentioribus Conciliorum sanctionibus depromta. Quod enim in primis dicitur, Episcopos in civitatibus tantum non minimis posse constitui) referendum videtur vel ad canonem 57. ex Laodicenis, vel ad canonem 7. ex Sardicensibus; Deinde quod dicitur in locum viventium Episcoporum alios constitui non potuisse, referendum videtur ad canonem 12. Concilii 5. Aurelianensis. Sed & tempore Anacleti quænam occasio esse poterat expellendorum Episcoporum, vel Episcopatuum ex ambitu creandorum; cum tunc temporis quicumque Episcopatum desideraret, ut Apostoli utar phrasi, bonum opus desideraret, idest viam sibi ad labores gravissimos pro Christo, & Ecclesia exantlandos pararet? nihil heic memoro infamiæ pœnam, & exclusionem ab

ab honoribus Ecclesiasticis ab Evaristo indictam adversus Episcopos, qui adulteri appellantur ea significatione, qua sumitur adulterium in verbis antea laudatis, idest in can. 11. cau. 7. qu. 1. Nihil demum memoro, quod in fine canonis legitur, Ægiptiorum, de quibus in epistola agitur, Episcoporum negotia auctoritate Sedis Apostolicæ potuisse, imo debuisse terminari; quæ omnia nemo non videt, quomodo possint Evaristi temporibus convenire?

Sequitur paullo infra ad eandem rem canon. 1. cau. 2. qu. 7. his verbis: *Non est itaque a plebe, aut vulgaribus hominibus arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum disponitur a Deo vita Rectorum exemplo Davidis peccantis, ac comparatione Principum, qui ex merito plebis prævaricantur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorum, & sagaci sollicitudine unumquemque probare juxta testimonium Domini per Hieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te populo meo robustum, & scies, & probabis viam eorum. Ideo ista dico, quia insidiator bona sæpissime solet convertere in malum, & in electis ponit maculam*. Sane in his abusus videtur Mercator sententia Isidori Hispalensis, qui in lib. 3. sententiarum cap. 39. ita scribit: *Non est itaque judicandus* (notanda vox *judicandus*, quod enim de judicio non ferendo Sanctus Hispalensis Antistes agebat, ad accusationes non proferendas transtulit Isidorus Mercator) *a plebe Rector inordinatus, dum magis noverint populi, sui fuisse meriti perversi regimen suscepisse Pontificis. Nam pro meritis plebium disponitur a Deo vita Rectorum exemplo David peccantis ad comparationem Principum, qui ex merito plebis prævaricantur*; & in cap. 46. *Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci sollicitudine unumquemque probare, juxta testimonium Domini ad Hieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robusto, ut scias probare vias eorum*. Item nonnulla depromta sunt ex cap. 11. Ecclesiastici ibi: *Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponit maculam.* Can. 11. cau. 2. qu. 7.

Statim ita sequitur auctor epistolæ Evaristi. *Unde siqui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, vel reliquorum Sacerdotum, non oportet eos a judicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suspicio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito; si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista præsumserint, nec ne*. Hic est canon 17. cau. 2. qu. 7., cujus sane sententia plurimum consonat cum vetustissimis canonibus, videlicet can. 8. Concilii Carthaginensis vulgo 3., can. 6. Concilii Constantinopolitani, can. 2. Concilii Chalcedonensis, quibus addere possumus Gregorium Magnum lib. 11. epist. 52. Can. 17. cau. 2. qu. 7.

Cum dicto canone 17. jungendus commode esset canon 21. cau. 2. qu. 7., etenim post verba canonis 17. ita sequitur in epistola: *Hæc omnia fideliter sunt perscrutanda, & diligenter pertractanda. Nam sunt nonnulli, qui præpositos suos perverse reprehendunt, si vel parum ipsis molesti extiterint*. Can. 21. cau. 2. qu. 7.

Amplius pergit Evaristus, statim subdens: *Idcirco recto oculo Primates Ecclesiarum* (nomen *Primatum* suspectum est eruditis, & velut tempori Evaristi minus aptum) *utiliter prævideant, ne quisquam eorum innocens vexetur, aut scandalizetur, intendentes sententiæ Domini, qua ait: Siquis scandalizaverit unum de pusillis istis, melius est illi, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris &c. Deus autem omnipotens &c.* hic est canon 20. cau. 2. qu. 1. quem rursum Gratianus, non tamen integrum, retulit in can. 10. cau. 30. qu. 5. ubi quæ postremum locum in epistola obtinent, priore loco, & e converso, quæ priorem, Can. 20. cau. 2. qu. 1. & can. 10. cau. 30. qu. 5.

poste-

posteriore loco intersecta scribuntur, quamobrem canon hic 10. ad d. can. 20. erit referendus. Verba fere eadem laudavit Concilium Triburiense anni 895. cap. 22., ibi: *Deus omnipotens cum omnia nuda, & aperta sint oculis ejus, ut in epistola Evaristi Papæ scriptum legimus, quo nos a dubiis, & incognitis sententiam proferre compesceret, mala Sodomæ noluit audita judicare, priusquam manifeste agnosceret, quæ dicebantur, unde ipse ait: descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam. Quo exemplo moniti, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere, indiligenterque discussa quæque pro modo judicemus, sed exemplo Domino descendamus, videamus, & justo examine criminosos diligenter perscrutemur, sicut ipse Sodomam, ut videamus, utrum clamorem populi compleverint, nec ne. Nam mala audita nullum moveant; sed ante audita diligenter inquirat.* Depromta autem omnia fuerunt ab auctore epistolæ ex lib. 19. cap. 23. moralium Gregorii Magni ibi: *qua in re notandum video, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne temere indiscussa judicemus, ne passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensamus. Ipse quippe ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda, & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait: clamor Sodomorum, & Gomorreorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis; descendam, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam &c.*

De can. 4. cau. 26. qu. 6.

Non Evaristo Papæ, ut apud Gratianum adscribitur, sed potius Herardo Turonensi Episcopo tribuendus est canon. 4. cau. 26. qu. 6. etenim vir ille eximius inter capitula, quæ Diœcesi suæ observanda proposuit, ita scripsit num. 59. *Ut Presbyteri de occultis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient, & , sicut supra præmisimus, infirmantes absolvant, & communicent.* Verba illa, *sicut supra præmisimus*, referri, ut arbitror, debent ad caput 21. ejusdem Herardi ibi: *ut in infirmitate positi absque dilatione reconcilientur, & viaticum viventes accipiant, & benedictione sacrati olei non careant*; vel etiam ad caput 56. ibi: *ut Presbyteri chrisma, oleum, & eucharistiam semper habeant, ut parati inveniantur.* Et quoniam Herardus in suis capitulis perstringere voluit canones editos in Capitularibus suarum Provinciarum, juvabit plurimum huc etiam adferre caput 206. lib. 6. Capitularium Francorum in editione Baluziana his verbis: *Quia varia necessitate præpedimur canonum statuta de reconciliandis pœnitentibus pleniter observare, propterea omnino non dimittatur, ut unusquisque Presbyter jussione Episcopi de occultis tantum, quia de manifestis Episcopos convenit judicare, statim post acceptam confessionis pœnitentiam singulos data oratione communicari. Morientibus vero sine cunctamine communio, & reconciliatio præbeatur.* Invenimus itaque Gratianei fragmenti auctorem, huc usque, quod noverim, a nemine indicatum. Dicam modo, qua ratione fieri potuerit cur apud Gratianum canon idem Evaristo potius fuerit adscriptus. Sane Gratianus secutus fuit Ivonem, Ivo Burchardum, apud quem primum Evaristi nomen legitur. Sed Burchardus errore nominis, aut scripturæ deceptus potuit pro Herardo Evaristum ponere, nisi dicere velimus, quod ego verosimilius arbitror, id profectum ex eo esse, quod Bur-

Burchardus nollet memorare Capitularia Francorum, aut collectiones illas, quæ Francorum eorundem Capitularibus maxime adfines eſſent. Etenim alias ſæpe, ac ſæpius demonſtravi, Burchardum ea de cauſſa erratis compluribus dediſſe occaſionem; ut enim apud Germanos ſcribebat, quo tempore Franci erant Germanis inviſi, e re ſua eſſe putavit Burchardus, ſi a Francorum Capitularibus nominandis abſtineret, & quoties opus eſſet, nomina, inſcriptioneſque mutavit, & tenebras recentioribus canonum ſtudioſis frequentiſſime offudit. Itaque Burchardus pro Herardo ſcribere potius voluit Evariſtum, ratus etiam apud Evariſtum, aut ſaltem inter epiſtolas Evariſto tributas nonnihil ſimile adinveniri; nam in epiſtola 2. Evariſti, quam ſuperius apocrypham eſſe oſtendi, hæc legimus inter cetera: *Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & ſagaci ſollicitudine unumquemque probare juxta teſtimonium Domini per Jeremiam loquentis; Probatorem inquit, dedi te populo meo robuſtum, & ſcies, & probabis viam eorum.*

CAPUT IV.

De Capitibus Alexandri.

Tres vulgo proferuntur epiſtolæ nomine Alexandri I. Pontificis, ad quas referri debent ſequentes canones apud Gratianum.

Ex epiſt. 1. Apocryphi omnes.	*Can. 16. cau. 2. qu. 7. ex integris exemplaribus ſupplendus.*
	Can. 9. cau. 3. qu. 4. conſonat potius cum capitibus Hadriani Papæ.
	Can. 14. cau. 11. qu. 1. nonnibil conſonat cum can. 43. cau. 11. qu. 1.
	Can. 1. cau. 15. qu. 6. emendandus ex integris exemplaribus.
	Can. 1. de conſ. diſt. 2. Can. 8. de conſ. diſt. 2. Can. 20. de conſ. diſt. 3. — *ſimul jungendi, & ab Alexandri temporibus prorſus alieni.*
Ex epiſt. 2. Apocryphi omnes.	*Can. 2. diſt. 94. non pertinet ad rem Gratiani.*
	Can. 91. cau. 1. qu. 1. referendus ad canonem 5. cau. 3. qu. 1.
	Can. 5. cau. 3. qu. 1. ex integris exemplaribus ſupplendus.
Ex epiſt. 3. Apocryphi omnes.	*Can. 5. §. ult. cau. 3. qu. 1. referendus ad ſententias Gregorii Magni.*
	Can. 16. cau. 6. qu. 1. conſonat cum aliis veterum fragmentis.
Adjicitur.	*Can. 4. cau. 6. qu. 4. exhibet diſciplinam octavi, aut noni ſæculi.*

AB anno Chriſti 121. Romanum Epiſcopatum tenuit Alexander per decem, & amplius annos, cui Iſidorus Mercator tres epiſtolas adſcripſit.

De epistola 1.

Alexander Episcopus omnibus Orthodoxis per diversas provincias Christo Domino famulantibus. Sic habet epistolæ prioris inscriptio; & in fine legitur: *data 9. Kal. Augusti Trajano, & Heliano viris clariss. Coss.* Vel ex his subscribendi formulis apparet inscitia Mercatoris; siquidem, ut silentio præteream Trajanum cum Heliano nullum unquam Consulatum gessisse, sub Consulatu Trajani Alexander nondum Pontifex erat inauguratus, videlicet postremus Trajani Consulatus incidit in annum æræ Christianæ 114. atque hæc per se jam sufficiunt ad demonstrandum epistolam hanc inter apocryphas jure optimo recensendam esse; Neque enim opus erit amplius, ut ostendamus, quod jam alii perfecerunt viri eruditissimi, epistolam hanc eandem ex pluribus nonnullorum Patrum fragmentis esse quasi ex laciniis hinc illinc quæsitis contextam, ac consarcinatam, scilicet sententiis Hieronymi, Procli, Ithacii Clari, Siricii Papæ, Ennodii, Concilii Carthaginensis vulgo 3., & Concilii 3. Bracarensis, & epistolæ Clementis Papæ ad Jacobum Fratrem Domini ex interpretatione Ruffini, de cujus auctoritate jam satis superius dictum est suo loco.

Can. 14. cau. 11. qu. 1. & can. 1. §. est etiam cau. 15. qu. 6. Ad hanc epistolam pertinet in primis canon 14. cau. 11. qu. 1. Conqueritur enim initio epistolæ Alexander, quod Episcopi jaceant Subditorum vexationibus (quis non agnoscat hic consuetam, atque in omnibus epistolis recantatam Mercatoris sententiam?) Secundo etiam ita conqueritur. *Est enim & hoc ad Sanctam Sedem perlatum, quod pudet dicere, & non solum Sacerdoti, sed etiam omni Christiano nomini inimicum, idest quod nonnullos Episcopos*, (legunt aliqui, *nonnulli Episcopos*) *vel Sacerdotes aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt aliquas confessionis suæ in alteram partem, quam debeant, aut pro suarum non requisitione rerum, aut quod deterius est pro alieni erroris secta scripturas facere, & propriis manibus roborare, & coram populis recitare, atque confiteri. Aliquos dicunt carceribus, & ergastulis recludi, ut saltem his territi insidiis devient Domini Sacerdotes, & suis faveant voluntatibus*. Hæc habentur in §. *est etiam* can. 1. cau. 15. qu. 6., quem Gratianus aliis hujus epistolæ fragmentis sine ordine scripturæ adtexuit. Conqueritur tandem Alexander, quod Episcopi coram publicis judicibus accusarentur a subditis, quum potius caussæ Episcoporum ad Ecclesias deferri divina, aut Apostolica auctoritate debuissent. Verba habentur in can. 14. cau. 11. qu. 1. ibi: *Relatum insuper est ad hujus Sanctæ, & Apostolicæ Sedis apicem &c.* Tria hæc erant capita, de quibus proponitur conquestus Alexander apud Orthodoxos omnes, & de quibus in sequentibus nonnulla tractat, subdens aliqua ad Sacramentorum disciplinam, doctrinamque fidei pertinentia. At vero num singula hæc temporibus Alexandri convenire possent, admodum vereor. Quæ enim de controversiis fidelium Episcoporum judicio finiendis, declinandisque Magistratibus publicis decernuntur, non facile concipere possum, qua ratione dirarum in christianos vexationum tempore contingere valuissent. Verum, si fateri velimus, quod admodum verosimile est, quemadmodum Isidorus Mercator ex variis veterum fragmentis singula texere consuevit, dicemus sane, Mercatorem ipsum hujusmodi sententias excerpsisse ex canone 9. Concilii Carthaginensis vulgo 3., sive ex can. 43. cau. 11. qu. 1.

Tri-

Tribus itaque memoratis capitibus satisfacturus Alexander, exorditur ab improbandis accusationibus Episcoporum, (consueta Isidori Mercatoris cantilena), ubi etiam de Primatibus mentionem facit, quorum sane officia nondum instituta fuisse temporibus Alexandri viri eruditi testantur. Asserit autem, Episcopos esse divini *oculi pupillam*, quam siquis tangit, Deum ipsum tangere videatur, exemplo ducto ab eo, qui *Principis sæcularis oculos laceraret, aut amoveret, quem reum criminis majestatis* futurum adfirmat. Sane temporibus Alexandri majestas in nemine ex Principibus sita erat, sed tantum in Romano populo, cum adhuc incolumis esset, & integra Romanæ Reipublicæ ratio, & primum de hac criminis specie actum fuisse videtur tempore Arcadii, & Honorii in l. quisquis 5. cod. ad leg. jul. majest., quo deinde exemplo concludit, quemadmodum rei læsæ majestatis humanæ facti morti traduntur, ac perpetua notantur infamia, ita eos, qui persequuntur Episcopos, non morte quidem damnari, quia Deus non vult mortem peccatoris, sed perpetua infamia notari, & exilio dignos judicari finitimo. Sunt hæc in can. 9. cau. 3. qu. 5., quæ nemo sanus accommodare poterit temporibus Alexandri. Quomodo enim audire possumus Alexandrum exilium reis hominibus minitantem, quando scimus ipsummet coactum dirarum in Ecclesiam persecutionum caussa, ut in recessibus lateret, quasi in exilio? Posteriora autem illa verba: *de quibus a temporibus Apostolorum, & infra ista tenemus, atque decreta habemus, quibus eorum accusandi Episcopos, vel testificandi in eos vocem obstruimus, quos non humanis, sed divinis actibus mortuos esse scimus*, percipere difficili ratione possum. Qui porro sunt *non humanis, sed divinis actibus mortui*? Num Ethnici, qui non vivere divinis rebus dici jure potuissent? At de his minime loquebatur Alexander, cum ad *Orthodoxos per diversas provincias Christo Domino famulantes* scriberet; atque si Ethnicos allocutus fuisset, frustra adversus illos infamiæ notam inurebat, aut exilium minitabatur, cum apud Ethnicos aut infamis, aut exul Alexander ipse haberetur. Video tamen, undenam hæc apud Isidorum Mercatorem profecta fuerint. Imitari voluit Mercator phrasim Hadriani Papæ relatam a Gratiano in can. 53. cau. 2. qu. 7., & repetitam a Pelagio 2. in can. 6. cau. 3. qu. 5., ubi Monachi divinis legibus mortui appellantur, quibus propterea prohibitum esse constat, ne Episcopos accusent. Verba Hadriani hæc sunt: *Placuit eorum accusandi Sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis, sed divinis vocibus mortuos esse scimus.* Apud Gratianum paucis ita perstringitur hæc sententia: *Monachi Sacerdotes accusare, vel in eos testificari non possunt.* Si igitur verba Pseudo-Alexandri de Monachis, quemadmodum posteriore ætate dicta fuerunt, intelligamus, jam novum falsitatis argumentum habebimus, ex quo Mercatorem redarguamus, quatenus jam tum statuta Monachorum Alexandro adtribuere voluerit.

Can. 9. cau. 3. qu. 4.

Pertinent hæc, quæ huc usque adferebam, ad priorem epistolæ partem, de accusationibus Episcoporum non recipiendis. Pergit auctor epistolæ ad secundam quæstionem, quæ proposita fuit in illis verbis, quæ superius referebam ad canonem 14. cau. 11. qu. 1. juncto §. *est etiam* canonis 1. cau. 15. qu. 6., atque ad eam rem ita fingitur Alexander respondere: *Similiter si hujusmodi personis* (idest Episcopis, quorum de accusatione superius egerat Mercator) *quædam Scripturæ quoquo modo per metum, aut fraudem, aut per vim extortæ fuerint* (hic est canon 1. cau. 15. qu. 6. apud Gratianum, ubi mentio fit *Sacerdotum*, & Ecclesiæ *auctorum*, sive *actorum*, contra quam in exemplaribus integris habeatur, ex eo fortassis, quod in

Can. 1. cau. 15. qu. 6.

sequenti ejusdem epistolæ capite de *actoribus*, seu *auctoribus*, seu, ut aliis placet legere, *auditoribus* Ecclesiæ agatur, quemadmodum inferius observabo ad canonem 16. cau. 2. qu. 7.) *vel ut se liberare possint, quocumque ab eis conscriptæ, vel roboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præjudicium, aut nocumentum pervenire censemus: neque ullam eis infamiam, vel calumniam, aut a suis sequestrationem bonis unquam, auctore Deo, & Sanctis Apostolis, eorumque successoribus, sustinere permittimus. Confessio vero in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet* (hic Gratianus nonnulla omittit, quæ in fine canonis recitat; ita autem legendum est ex integra epistola) *ipso attestante, qui ait; ex corde enim procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blasphemiæ, & cetera quæ sunt ad hoc pertinentia. Nec tantum attendenda sunt, quæ fiunt, quantum quo animo fiant, quorum exempla si omnia scribere cœperimus, ante dies, quam exempla, deficient. Unde & illud est, quod Dominus ad munera Abel respexit, & non ad Cain, quia magis intendit ad offerentis animum, quam ad ea, quæ offeruntur.. Inde & Dominus per Prophetam inquit: Dominus scit cogitationes hominum: & per Oseæ ait: In gutture tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini, & reliqua. Et Dominus ait in Evangelio: Tu autem cum oraveris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum; omnis enim confessio, quæ fit ex necessitate, fides non est: & Apostolus ait; Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Amplius autem respicit Deus ad cogitationes, & spontaneas voluntates, quam ad actus, qui per simplicitatem, aut per necessitatem fiunt. Confessio ergo in talibus non extorqueri debet, sed potius sponte profiteri; pessimum est enim de suspicione, aut extorta confessione quemquam judicare, cum magis inspector cordis sit Dominus, quam operis, & potius inquirit Dominus cogitationes puras, & voluntates bonas, quam labia mendacia: unde & Dominus per Prophetam loquens ait: populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Pejus malum fore non æstimo, quam christianos suis invidere Sacerdotibus. Novit enim Dominus, qui sunt ejus. Non potest autem humano condemnari examine, quem Deus suo reservavit judicio. Si omnia namque in hoc sæculo vindicata essent, locum divina non haberent judicia.* Posteriora hæc verba plurimum consonant cum iis, quæ Anacleti nomine descripsit Gratianus, & quæ ego jam ad Ennodii sententias redegi ad can. 7. cau. 6. qu. 1. Ceterum ex his omnibus, quæ integra descripsi, illis junctis, quæ superius adferebam ad canonem 14. cau. 11. qu. 1. restituendus erit, emendandusque dictus canon 1. cau. 15. qu. 6. atque hanc eandem sententiam jam retulerat Hincmarus Rhemensis in lib. de divortio Lotharii, & quidem nomine *Beati Alexandri Martyris gloriosi, & post Beatum Petrum quarti Apostolicæ Sedis Pontificis.*

Can.16. cau. 2. qu. 7. Post verba Pseudo-Alexandri nuper descripta statim hæc sequuntur in epistola: *Quod autem ad alios judices prius non debeant, quam ad Sacerdotes, vel auditores* (legunt alii *actores*) *Ecclesiæ accusari, ita a tempore Apostolorum, & infra, observatum, & definitum invenimus. Si quis erga Episcopum, aut auctores* (rursus alii legunt: *actores*) *quamlibet querelam, vel actionem juste se habere crediderit, ipse redemtoris sit* (*cujus actio nostra est institutio*) *viarum non immemor, sed sectator egregius, qui cum malediceretur, non maledicebat, sed tamquam ovis coram tondente se obmutuit, ac pro suis persecutoribus in Cruce pendens apud Patrem intercessit: non prius primates, aut alios judices adeat, quam ipsos, a quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter, & non semel, sed sæpissime, ut ab eis aut suam justitiam accipiat, aut justam excusationem. Boni nempe, & vere christiani hominis est, rem ipsam omnibus amicitiæ, ac pacis legibus*

gibus prius tentare, quam in judicio, ubi frequenter amarissimus animæ rancor innascitur, suum jus pertinaciter experiri. Siquis enim cum Deo, qui pacis est auctor, habitare cupiat, ei necesse est, ut pacem inquirat. Si autem secus egerit, & ab ipsis, & ab aliis communione privetur, tamquam Apostolorum, Patrumque aliorum contemptor. Ex his supplere juvabit verba canonis 16. cau. 2. qu. 6., quæ non solum a Gratiano, verum etiam a vetustioribus collectoribus Ivone, & Burchardo paucis perstricta fuerant. Verum nemo non videt in his, quantum ab Alexandri temporibus hujusmodi epistola discrepet: mentio enim Ecclesiæ Primatum, aliorumque judicum in caussis Ecclesiasticis appellandorum non convenit cum disciplina secundi sæculi. Sed præcipue mentio *Actorum*, qui in aliis exemplaribus *Auctores*, vel *Auditores* nominantur, maxime suspecta est: Siquidem actoris nomen vel sumitur pro eo, qui caussam agit, & litem intendit, uti apud Paulum lib. 2. sententiarum tit. 1. vel sumitur pro eo, qui fundum colit, quasi villicus, qua significatione de actoribus loquitur Paulus idem in lib. 3. sententiarum tit. 7. In Ecclesiasticis monumentis mentio frequentissime fit *Actorum* Ecclesiæ, quod nomen de illis intelligebatur, qui Ecclesiastica prædia possidebant, eademque coli curabant, qui etiam aliquando *Actionarii* dicti sunt. Hos memorat Gregorius Magnus lib. 1. epist. 9. 42., & 53., lib. 5. epist. 44., lib. 7. indict. 2. epist. 13., 44., 101., & 102., lib. 9. epist. 15., & 46., lib. 10. epist. 3., & 41., & lib. 12. epist. 3., & 20. Igitur licet actores bonorum Ecclesiæ noti esse potuerint quinto, aut sexto Ecclesiæ sæculo, qua nimirum ætate Ecclesiasticum patrimonium augeri cœpit, prioribus tamen tribus, aut quatuor sæculis hujusmodi officium supervacaneum erat; hinc in Concilio Carthaginensi, quod vulgo primum dicunt, referuntque ad annum 348. vetitum fuit can. 6., & 8. Clericis, ne *Actores* existerent, quo nomine intellexerunt eos, qui administrationem, vel procurationem alienorum bonorum gerebant, ut adpareat incognitam jam tum fuisse actionem, seu procurationem prædiorum Ecclesiæ. Quamobrem eo luculentius constat Isidorum Mercatorem decipere nos omnino voluisse, qui talia in Ecclesiis priorum temporum agnovit officia, quæ nonnisi tardius in Ecclesia instituta sunt. Non ignoro nonnullos extitisse, qui ut ab hac se se extricarent difficultate, Mercatoris epistolas defensuri actorum nomen pro Episcopis intellexere. Venia tamen illorum dixerim, sententias Mercatoris ejusdem non satis apprime perceperunt. Etenim Mercator actores ab Episcopis distinguit, immo ita de actoribus loquitur, quasi plures essent in eadem Ecclesia, & Episcopis subjecit ibi: *Siquis erga Episcopum, aut actores, quamlibet querelam &c.*

Progredior nunc ad postremam epistolæ partem, in qua Alexander fingitur nonnulla tradere de Sacramentorum administratione. Huc pertinent canones 1., & 8. de consecr. dist. 2., & can. 20. de consecr. dist. 3., quorum omnium verba heic juncta subjiciam, ut ex eo facilius agnoscamus, quam infelix fuerit Isidorus Mercator in variis, dissitisque sententiis consarcinandis, iisdemque omnibus a disciplina priorum temporum penitus alienis. *In Sacramentorum quoque oblationibus* (hic est canon 1. de conf. dist. 2.) *quæ inter missarum solemnia Domino offeruntur, Passio Domini miscenda est, ut ejus, cujus Corpus, & Sanguis conficitur, Passio celebretur, ita, ut repulsis opinionibus superstitionum panis tantum, & vinum aqua permixtum in Sacrificio offerantur. Non debet enim, ut a Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in Calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia* utrum-

Can. 1. & 8. de conf. dist. 2. & c. 20. de conf. dist. 3.

utrumque ex latere ejus in Passione sua profluxisse legitur. Ipsa vero veritas nos instruit Calicem, & panem in Sacramento offerre, quando ait: Accepit Jesus panem, & benedixit, deditque Discipulis suis, dicens; Accipite, & manducate, hoc est enim Corpus meum, quod pro vobis tradetur: similiter postquam cænavit, accepit Calicem, deditque Discipulis suis dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: quia hic est Calix Sanguinis mei, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum; crimina enim, atque peccata oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcirco & Passio ejus in his commemoranda est, qua redemti sumus, & sæpius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur, & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia; nihil enim in sacrificiis (hic est canon 8. de conf. dist. 2.) *majus esse potest, quam corpus, & Sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est ceteris, ita potius excoli. & venerari debet. Aquam enim sale conspersam* (hic est canon 20. de conf. dist. 3., cujus sane verba nemo non videt, quam perperam antecedentibus jungantur) *populis benedicimus, ut ea cuncti adspersi sanctificentur, & purificentur, quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ adspersus sanguine populum sanctificabat, atque mundabat, multo magis aqua sale adspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et si sale adsperso per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis divinis precibus sacratus sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & expurgat, & cetera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & a phantasmatis versutiis homines defendit?* Quicumque congestas hujusmodi sententias accurate perpenderit, facile agnoscet in primis nonnulla ex variis Sanctorum veterum Patrum fragmentis esse indigesta methodo consarcinata; immo & barbaris loquendi formulis involuta, item non consonare vetustissimæ Ecclesiasticæ disciplinæ. Quis enim non adspernabitur ineptas illas scribendi formulas, quibus dicitur in Sacramentorum oblationibus esse *miscendam Donini passionem*, item in morte Christi vinum, & aquam ex latere ejus fluxisse, cum non vinum, sed sanguis aqua mixtus teste Evangelista effluxerit? Item in ea parte, in qua scribitur panem, & vinum aqua commixtum offerendum esse in altari, facile agnoscet quispiam sententias Concilii Carthaginensis vulgo tertii cap. 24., Concilii Bracarensis 3. cap. 1., Concilii Aurelianensis 4. cap. 4., Cypriani epist. 63., & Ambrosii de Sacramentis lib. 5. cap. 1. Sed præ ceteris notanda est Mercatoris inscitia in verbis illis, quæ habentur initio dicti canonis 20. de consecr. dist. 3. Quæ sane nulla ratione cohærere præcedentibus possunt. Statuerat auctor epistolæ oblationem Corporis, & Sanguinis Domini pura mente sumendam esse, & præ ceteris excolendam; atque hanc subjicit statim rationem: *Aquam enim sale conspersam populis benedicimus &c.* Quid porro commune habet aqua sale conspersa cum oblatione Corporis, & Sanguinis Domini? Præterea istiusmodi aquæ salis adspersione benedicendæ nulla erat temporibus Alexandri Ecclesiæ disciplina, siquidem quum Donatistæ salsis aquis uterentur in suis consecrationibus, redarguti fuerunt ab Optato Milevitano, ea potissimum de caussa, quod sale aquam sanctificare niterentur. En ipsamet Optati verba in lib. 6. adversus Parmenianum ita scribentis: *Jam illud quale est, quare in multis locis etiam parietes lavare voluistis, & inclusa spatia salsa aqua spargi præcepistis? O aqua, quæ dulcis a Deo creata es, super quam ante ipsius natalem mundi Sanctus Spiritus ferebatur! O aqua, quæ, ut purum faceres orbem, lavisti terram! O aqua*

aqua, quæ sub Moyse, ut naturalem amaritudinem perderes, indulcata ligno tot populorum pectora suavissimis haustibus satiasti! Restabat tibi post promotionem non leviter degradari: præsentia Moysi in te amaritudo moritur, & a Schismaticis hodie cum Catholicorum turba dulcedo tua vexatur: pares patimur bellum, pares expectamus vindicem Deum &c. Si igitur temporibus Optati Milevitani usus aquæ sale benedicendæ tantum apud Donatistas invaluerat, nondum Ecclesiastica lege probatus, quomodo Mercator eum usum referre potuit ad constitutiones Alexandri? Prosequitur Mercator, & ait, multo magis aquæ sale conspersæ vim sanctificandi inesse, si cinis vitulæ adspersus sanguine veterem populum emundaverat. Hoc sane argumentum a potiori ratione deductum, ut scholæ loquuntur, parum valeret apud eum, qui divinas institutiones Ecclesiasticis institutionibus præferre sciverit, sciverit præterea ex divina institutione cinerem vitulæ adspersum sanguine vim habuisse emundandi populum, aquæ autem sale benedicendæ disciplinam debere nos Ecclesiasticis, & quidem recentioribus institutis. Immo & heic nemo non videt abusum fuisse Mercatorem sententiis Pauli Apostoli, qui ex eo, quod sanguine adspersus cinis vitulæ vim habuerat emundandi populum, merito deducendum voluit, potiori jure Sanguine Christi sanctificari populum, & mundari.

De epistola 2.

Epistolæ posterioris Alexandro tributæ hæc est inscriptio: *Dilectissimis fratribus omnibus Episcopis per diversas constitutis regiones Alexander Episcopus.* Sed vel una Consularis notæ adjectio: *data 7. Kal. Novembris Trajano, & Heliano viris clariss. Consulibus* apocrypham esse epistolam docet; quippe eadem est consularis nota, quam priori epistolæ idem Mercator adjecit, falsa in primis, cum Trajanus nusquam Consulatum gesserit cum Heliano, deinde minus conveniens Alexandro, cum postremus Consulatus Trajani inciderit in annum 114., & sic pluribus annis ante Pontificatum Alexandri. Sed præter hæc auctor epistolæ secutus est vulgatam Hieronymi interpretationem sacrarum literarum, item usus est verbis Concilii Lateranensis sub Martino I. anni 649., plurimaque composuit, quæ passim repetere consuevit in reliquis epistolis, quas & aliis Romanis vetustissimis Pontificibus tribuit.

Initium hujus epistolæ habetur in can. 5. cau. 3. qu. 1., qui sane jungendus erit cum can. 91. cau. 1. qu. 1., & can. 2. dist. 94., ut enim Gratianus singulorum hujusmodi fragmentorum sententiam corrupit, ita omnia restituere oportebit. *Nulli fratres dubium est* (ita auctor epistolæ in principio, & Gratianus in dicto can. 5. cau. 3. qu. 1.) *quia boni a malis semper persecutionem patiuntur, & tribulantur. Propter quod humiliemur sub potenti manu Dei, ut liberet nos in tempore tribulationis. Nam sicut leo rugiens circuit, quærens, quem devoret, sic Diabolus non cessat circuire, & quærere, quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardentiores in servitio Salvatoris, eique familiariores invenerit: Familiariores dico eos, quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & populi peccata comedunt,* (hæc etiam habentur in dicto can. 91. cau. 1. qu. 1.) *quia precibus suis, & oblationibus ea delent, atque consumunt. Qui quanto digniores fuerint,* (hæc omisit Gratianus in dicto can. 5. cau. 3. qu. 1.) *tanto facilius pro necessitatibus*

Can. 2. dist. 94. Can. 91. cau. 1. qu. 1. Can. 5. cau. 3. qu. 1.

tibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. Multum enim, ut ait B. Jacobus Apostolus, valet deprecatio justi assidua. Qui enim vos persequitur, ipsum, cujus legatione fungimini, persequitur, quia sicut ipse Filius Dei mediator fuit Dei, & hominum, ita & vos ejus vice in Ecclesia estis constituti, ut inter Deum, & homines legatione fungamini. Siquis autem legationem vestram impedit, (hic est canon 2. dist. 94.) *non unius, sed multorum profectum avertit. Et sicut multis nocet, ita a multis arguendus est, & bonorum societate arcendus; & quia Dei caussam impedit, & statum conturbat Ecclesiæ, ideoque ab ejus liminibus arceatur. Ab omnibus quoque talis est cavendus, & non in communionem fidelium usque ad satisfactionem recipiendus. Est enim statutum olim, ut qui statum conturbat Ecclesiæ, ab ejus liminibus arceatur, nec cum fidelibus communicet, qui eorum bona avertit. Vos ergo si dilectionem habueritis ad invicem, & unanimes fueritis, facile tales superare poteritis. Si vero, quod absit, discordes fueritis, & canino dente vos derodere cœperitis, non solum eos non superabitis, sed & vobis ipsis nocebitis, atque ab eis superabimini, & innocenter forte peribitis. Qui autem ex vestro collegio fuerit* (iterum hic prosequitur Gratianus in dicto canone 5. cau. 3. qu. 1.) *& ab auxilio vestro se subtraxerit* (Ivo legit hoc modo: *qui autem ex vestro collegio fugerit, & ab auxilio vestro se subtraxerit &c.*) *magis Schismaticus, quam Sacerdos esse probabitur. Ecce, inquit Propheta, quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Illi vero in unum non habitant, qui a fratrum solatio se subtrahunt, aut, quod deterius est, fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt.* Hic definit Gratianus; nam §. *Dominum* pertinet ad epistolam tertiam, de qua inferius.

Nonnulla digna observatione sunt in hisce Gratiani fragmentis ita ad integros codices exactis. In primis enim in can. 5. cau. 3. qu. 1., quemadmodum & in can. 91. cau. 1. qu. 1. Sacerdotes dicuntur populi peccata comedere, ea significatione, quod precibus suis, & oblationibus eadem deleant; quod quidem quam perperam dictum sit, nemo non videt; cum sive in sacris literis, sive apud Sanctos Patres *Sacerdotes peccata populi comedere*, nihil aliud sit, quam querimonia quadam adversus improbos aliquot Sacerdotes, qui de oblationibus a populo in peccatorum suorum remissionem factis ita disponunt, ut non suis, aut Ecclesiarum, aut fratrum necessitatibus subveniant, sed potius liberæ, effrenique indulgeant voluntati. Huc pertinent verba Oseæ cap. 4. vers. 8. ibi: *Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum .... & comedent, & non saturabuntur, & fornicati sunt, & non cessaverunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.* Præterea redarguendus est jure, & merito Gratianus, dum ea, quæ in hac epistola leguntur ad Episcopos, tamquam Apostolorum successores, atque etiam tamquam Dei Optimi Maximi legatione fungentes, pertinentia, quasi dicta de legatis Apostolicæ Sedis recenset in dicto can. 2. dist. 94. Illa autem verba, quæ legenda sunt post canonem 2. dist. 94., *est enim statutum olim, ut qui statum conturbat Ecclesiæ, ab ejus liminibus arceatur*, ad quem nam ex veteribus canonibus referri commode poterunt, nisi illis temporibus compositam fingamus epistolam, quibus jam canones illi, qui Apostolici dicuntur, Apostolorum nomine prodiissent? etenim in canone 10. ex illis apud Dionysium Exiguum *fideles inquietudines Ecclesiæ commoventes communione privantur.*

De

De epiſtola 3.

Alexander Epiſcopus omnibus divino Sacerdotio fungentibus pax, & miſericordia multiplicetur, & ſapientia, atque bona voluntas in omnibus augeatur, & fructificetur in Domino. Sic habet inſcriptio epiſtolæ 3., quæ Alexandro tribuitur. Nota Conſularis apocrypham evincit epiſtolam; etenim dicitur *data Kal. Maji Heliano, & Vetere viris clariſſ. Coſſ.* Incidit hic Conſulatus in annum Chriſti 118. triennio ante, quam Alexander ſummum Eccleſiæ Pontificatum obtinuiſſet. Sed & vulgata Hieronymi verſio in Sacræ Scripturæ fragmentis deſcribendis, quam auctor epiſtolæ hujus ſecutus eſt, item variæ veterum Doctorum Auguſtini, Gregorii, & Patrum Concilii Hiſpalenſis 2. ſententiæ, quas auctor idem imitari ſtuduit, in cauſſa fuerunt, cur ab eruditis communi conſenſione inter ſpurias veterum Pontificum epiſtolas hæc jamdiu amandari debuit. Porro potiſſimus hujus epiſtolæ ſcopus eſt, ut avertantur Sacerdotes ab accuſationibus Conſacerdotum, quod unum Iſidori Mercatoris manum indicat; atque huc pertinet canon 16. cau. 6. qu. 1., cujus verba ita ſunt deſcribenda: *Summa enim iniquitas eſt, fratres detrahere, & accuſare: unde ſcriptum eſt, omnis, qui detrahit fratri ſuo, homicida eſt, & omnis homicida non habet partem, aut hæreditatem in regno Dei*. His autem videtur auctor epiſtolæ imitatus ſententias Concilii Carthaginenſis in can. 4. diſt. 46., Auguſtini in can. 28. diſt. 1. de pœnitentia, aut etiam ſuæ Synodi Romanæ in can. 50. cau. 2. qu. 7. Can. 16. cau. 6. qu. 1.

Prope finem ejuſdem epiſtolæ, ubi dicitur, neminem debere accuſationibus vexare Sacerdotes, hæc leguntur: *Ait enim Apoſtolus de infidelium ignorantia: Si eum cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Crucifigunt enim Dominum, qui eum in Sacerdotibus ſuis perſequuntur, quia Crux a cruciatu dicitur; magnum vero cruciatum ſuſtinet, qui vim patitur*. Hæc eadem ipſa ſunt, quæ retulit Gratianus in can. 5. cau. 3. qu. 1. §. ult. Nemo autem non dixerit hujus epiſtolæ auctorem abuti voluiſſe iis, quæ tradit Gregorius Magnus in homil. 37. in Evangelia his verbis: *Veritas ſubdendo manifeſtat dicens: Qui non bajulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe Diſcipulus: Crux quippe a cruciatu dicitur: & duobus modis Crucem Domini bajulamus, cum aut per abſtinentiam carnem afficimus, aut per compaſſionem proximi neceſſitatem illius noſtram putamus*. Can. 5. §. ult. cau. 3. qu. 1.

De can. 4. cau. 6. qu. 4.

Auctor Palearum apud Gratianum fragmentum quoddam Alexandri Papæ nomine adjecit in can. 4. cau. 6. qu. 4. Non poteſt ſane is canon tribui Alexandro 2., etenim & idem habetur apud Burchardum Alexandro II. vetuſtiorem in lib. 1. cap. 59. Neque tribui jure poſſet Alexandro I., cum temporibus Alexandri I. minime conveniant ea, de quibus agitur: Agitur nempe de Metropolitanis, ad quos ab Epiſcopis Comprovincialibus fuerit appellatum, item de ſententiis Synodalibus Epiſcoporum, quæ omnia illa ætate cuſtodiri non poterant, aut invehi, cum Eccleſia univerſa diris Ethnicorum vexationibus adhuc quaſſaretur. Quid ergo? ego palearum auctorem reprehendendum non arbitror, quem Ivonis collectio fefellerat, quem

quemadmodum fefellerat Ivonem Burchardus. In Burchardo itaque sisto, atque in primis ex eo tanquam vetustiore collectore fragmentum istud ita describo: *Ex decret. Alexandri Papæ: Si Metropolitanus a quocumque Comprovinciali Episcopo bis fuerit in caussa propria appellatus, & eum audire distulerit, in proxima Synodo negocii sui habeat licentiam exercendi, & quidquid propter justitiam a Comprovincialibus suis fuerit statutum, debet custodiri.* Qui paleas apud Gratianum adjecit, omisit illa verba: *bis fuerit*, nescio qua de caussa. Hæc autem forte quispiam interpretaretur, ut scilicet tum demum liceret Episcopo ad judicium Synodi provocare, quum Metropolitanus bis postulatus caussam audire distulerit: Non improbo penitus istiusmodi interpretationem, quæ palam esse videtur, atque facillima. Liceat tamen mihi paulo aliter hæc interpretari, unde commodius auctores, & tempora hujus canonis demonstrare possim. Media Ecclesiæ ætate, idest post imperium Romanum ad Occidentales translatum, nonnulli Metropolitæ cœperunt Primatum nomine appellari, ii videlicet, quorum provincia satis ampla esse poterat, & pluribus insignita Metropolitis. Hinc operæ pretium fuit coercere ambitum plurium Metropolitarum, qui se Primates dici malebant, quin tamen quidpiam haberent, unde jure Primatum dignitatem nancifcerentur, quemadmodum habet Angilramnus in capitulis cap. 25. Erant igitur tunc Archiepiscopi Primatibus subditi: Erant etiam Archiepiscopi, qui nullum supra se constitutum Primatem habebant, sed immediate Pontifici Maximo subdebantur. At vero tam Archiepiscopi, qui nullum superiorem Primatem agnoscebant, quam Primates ipsi, omnes Synodo seu Provinciali, seu Nationali subdebantur. Hinc sæpissime constitutum scimus ab Archiepiscopis subditis Primates, a Primatibus Provinciales Synodos fuisse appellatas, & ab Archiepiscopis Primati minime subditis, Synodi ipsius judicia fuisse expectata. Sic interpretari commode juvat canones illos Conciliorum mediæ ætatis, quibus appellationem ab Archiepiscopis modo ad Synodum, modo ad Primatem interponendam esse statutum est. Primatem appellandum esse a sententia Archiepiscopi statutum legimus in lib. 7. Capitular. Francorum cap. 83. & 314., & in addit. 4. cap. 25., in Capitulis Angilramni cap. 6., quibus addere possem canones 7. & 15. cau. 2. qu. 6. Viceversa a sententiis Metropolitanorum interpositam fuisse appellationem ad Concilia Provinciarum legimus in lib. 7. Capitularium can. 102. & in capitulis Angilramni cap. 12. Ecclesiasticus Ordo ita constitutus facilem omnino viam struebat ad judicia Ecclesiastica; judicabat enim primo Episcopus, deinde Archiepiscopus, postea Primas, aut Concilium Provinciale, ubi nullus Primas extitisset; ac propterea triplex proferri judicium in unaquaque Provincia poterat, ut ea ratione contentiones omnes in provincia finirentur, quemadmodum abunde tradidi ad canonem 5. cau. 6. qu. 4. Difficultas supererat in caussis Episcoporum, quæ in prima, ut ajunt, instantia coram Archiepiscopis instituendæ fuissent; & quidem, ubi Archiepiscopus Primati suberat, tres adhuc sententiæ, post quas nulla amplius appellatio fieret, & perpetuæ contentiones non essent, expectari poterant; prima scilicet sententia ab Archiepiscopo, altera a Primate, a Concilio postrema. Ubi vero Archiepiscopus Primati non suberat, duplex tantum sententia probabatur, prior Archiepiscopi, posterior Concilii. Itaque Episcopi, quorum, quemadmodum & publicæ rei, intererat lites in provincia finiri, & quantocius, novam induxerunt disciplinam, qua fieret, ut Archiepiscopi bis in una, eademque causa cognoscere, & sententiam ferre valerent. Sic in additione 4. Capitularium Francorum cap. 28. legitur; *Ut accu-*

accusato, vel judicato in aliqua caussa Episcopo liceat iterare judicium &c., & in lib. 6. Capitularium cap. 64. ita legitur: *Si litem habuerit Episcopus cum alio Episcopo non alterius, sed suæ Provinciæ judices quærat: & ut judicato in aliqua caussa Episcopo liceat iterare judicium, &c.* Retractari igitur Episcoporum caussa poterat coram Metropolitano, ac tum demum post alteram Metropolitani sententiam, Concilii judicium adpellabatur. En vero nitidam, ut arbitror, Gratianei fragmenti interpretationem meam; tum demum enim ibi dicitur referendam esse caussam ad Concilium, cum Metropolitanus *bis* a quocumque Comprovinciali Episcopo appellatus eum audire distulerit, quia mos erat, Episcopos caussas suas duplici judicio persequi coram Metropolitano. Quæ interpretatio si doctis viris placeat, futurum erit, ut Gratiani fragmentum, de quo agimus, referant ad mediam ætatem, octavum scilicet, vel nonum Ecclesiæ sæculum, forte etiam tribuant alicui deperdito Gallicanæ Ecclesiæ Capitulari, cujus nomen de more suo reticere voluerit Burchardus, ejusque vice nomen inscribere Alexandri Papæ. Ego sane nonnulla similia reperio in Francorum Capitularibus lib. 7. cap. 102. ibi: *Canones Africanæ provinciæ, vel etiam decreta Nicæna inferioris gradus Clericos, sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim, justissimeque definierunt quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda; maxime quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ provinciæ, vel etiam universale provocare*. Dicere præterea quispiam posset, canonem memoratum esse Burchardi non merum Collectorem agentis, sed Episcopum aliquid in Diœcesi sua statuentem ad disciplinæ Ecclesiasticæ normam; eundemque voluisse quasi ex Alexandro depromtum adferre, quod in epistolis Alexandro tributis cura Episcoporum gravatorum videatur Episcopis superioribus demandata, ut scilicet Primates, aut Metropolitæ paratos sese semper exhibeant ad tuendos Episcopos adversus calumnias adversantium. Verba Alexandro tributa sunt in fine epistolæ 2. ibi: *Dominus vobis commisit Ecclesiam suam, ut pro omnibus laboretis, & cunctis oppressis opem ferre non negligatis. Unde & Dominus per Prophetam loquitur dicens: Hæc dicit Dominus: judicate mane judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis, ne forte egrediatur quasi ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat. Vos ergo, qui in summa specula a Domino constituti estis, attendere eos, & opprimere oportet, qui in fratres seditiones, & scandala excitant, ne simul cum eis pereatis.*

CAPUT V.

De Sixto I.

Licet Isidorus Mercator duas epistolas decretales Sixto I. falso tribuerit, unicam tamen, posteriorem videlicet, memoravit Gratianus, ex qua sunt sequentes canones.

Apocryphi omnes. Ex epist. 2.
- *Can.* 4. *cau.* 2. *qu.* 6. *ex integra epistola supplendus.*
- *Can.* 1. *cau.* 8. *qu.* 5. *jungendus cum can.* 4. *cau.* 2. *qu.* 6.
- *Can.* 41. *de conf. dist.* 1. *ex integra epistola supplendus.*

Adjicitur. *Can.* 17. *cau.* 3. *qu.* 6. *pertinet potius ad Capitula Hadriani Papæ.*

Vita functo Alexandro suffectus in ejus locum est Sixtus patria Romanus anno Domini 132. juxta vulgarem Chronologorum traditionem; vixitque usque ad annum 142. De priore epistola ipsi a Mercatore tributa nullam heic mentionem faciam; Tantum de posteriore; quam & apocrypham esse, & a Sixti ejusdem ætate prorsus alienam multa demonstrant, & quidem perspicua argumenta. Ejus inscriptio hæc est: *Sixtus universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus omnibus Episcopis in Domino salutem*. Porro ex Gregorio Magno lib. 4. epist. 36., 38., & 39. abunde liquet, neminem ex antiquioribus Pontificibus Maximis universalis Episcopi titulo se se nominasse; neque enim ulla tum erat occasio explicandi talem titulum, cum omnes in Primatum Romani Episcopi consentirent; ac demum hujusmodi vocabula in usu esse cœperunt, cum Græcorum Patriarcharum ambitio cohibenda fuit, recolendumque frequenti memoria, eos Romano Episcopo subjici. In fine epistolæ hæc habetur temporis nota. *Data* 9. *Kal. Aprilis Hadriano, & Vero viris clariss. Coss.* Siquis evolverit veterum Romanorum annales, nullibi reperiet hujusmodi Consulatum, immo ab anno 132. usque ad annum 142., quibus Pontificatum tenuit Sixtus nullum Consulatum gessit Hadrianus. Isidorus Mercator, qui in notis consularibus non erat satis edoctus, hoc nobis argumentum gravissimum præbet, quo tot, tantaque ipsius mendacia detegamus. Quod si sententias hujus epistolæ perscrutari velimus, agnoscemus facile Mercatoris ejusdem manum, eo ut plurimum tendentem, ut accusationes Episcoporum declinandas velit a Metropolitanis, aut Conciliis provincialibus, adversus receptam priorum temporum disciplinam. Non memoro latinæ elocutionis barbariem, quæ sane secundo Ecclesiæ sæculo non convenit illi, qui & Romæ natus erat, & Romæ degebat. Non memoro etiam illa, quæ ex Sozomeno, ex Concilio Romano 5. sub Symmacho, & Martino I. describuntur, ex quibus omnibus clare liquet, quænam nostra, omniumque debeat esse de subjectis Gratiani fragmentis sententia.

Can.41. de conf. dist. 1. Et quidem huc in primis pertinet canon 41. de conf. dist. 1., qui referendus est ad priora hæc epistolæ verba, immo & ex eisdem supplendus: *Cognoscat vestra sapientia, charissimi fratres, quia in hac Sancta Sede Apostolica a nobis, & reliquis Episcopis, ceterisque Domini Sacerdotibus, statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus; indignum enim valde est,* ut

ut sacra Domini vasa, quaecumque sint humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris: ne pro talibus praesumtionibus iratus Dominus plagam imponat populo suo, & hi etiam, qui non peccaverunt, mala patiantur, aut pereant, quia perit justus saepissime pro impio. Priora hujus fragmenti verba, quibus videtur insinuari, Sixtum nonnulla in Concilio Episcoporum Romae celebrato statuisse, Gratianus omisit, aut quicumque Gratiano auctor extitit; videbatur enim absurdum, tempore dirarum vexationum fingere celebratum Romae Concilium a Sixto, ad quod plures Episcopi confluxissent. Revera nemo haec percipere poterit, nisi ex iis sit, qui Isidoro Mercatori velint adhaerere prorsus, & quibuscumque figmentis, aut fabulis delectentur. Praeterea sententia illa postrema, *Perit justus saepissime pro impio*, mihi non satis apta videtur, immo divinae aequitati quandam injuriam ingerere.

Post pauca in eadem epistola haec leguntur: *Si quis vero vestrum pulsatus fuerit in* Can. 4.
aliqua adversitate, licenter hanc Sanctam, & Apostolicam appellet Sedem, & ad eam, cau. 2.
quasi ad caput, suffugium habeat, ne innocens damnetur, aut Ecclesia sua detrimentum q. 6. & Can. 1.
patiatur. Si autem ei necesse fuerit, eamque appellare minime ausus fuerit, & vocatus cau. 8.
tamen ab hac Sancta Sede fuerit, non renuat venire, sed confestim, ut ei nuntiatum q. 5.
fuerit, venire festinet, & caussas, pro quibus vocatus est, prudenter disponat, atque si necesse aliquid corrigere fuerit, cum his, quos hic primos invenerit, corrigat. Ad Ecclesiam tamen suam non prius revertatur, quam literis Apostolicis, vel formatis pleniter instructus, atque purgatus sit, si fuerit unde: ut postquam domum reversus fuerit, agnoscant vicini sui, qualiter hic sua, aliorumque caussa discussa fuerit, quatenus eam absque aliqua ambiguitate nunciare, & praedicare omnibus possit. Ab hac enim Sancta Sede, a Sanctis Apostolis tueri, defendi, & liberari Episcopi jussi sunt, ut sicut eorum dispositione, ordinante Deo, primitus sunt constituti, sic hujus Sanctae Sedis (cujus dispositioni eorum caussas, & judicia servaverunt) protectione futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Unde culpantur hi, qui aliter circa fratres egerint, quam hujus Sedis Rectoribus placere cognoverint. Sunt haec, quae Gratianus retulit in can. 4. cau. 2. qu. 6., & in can. 1. cau. 8. qu. 5. Nemo autem non agnoscit in eisdem consuetas Mercatoris cantilenas, quas in omnibus ferme epistolis ab eo confectis audimus. Mirari sane debemus, qua ratione potuisset Sixtus Episcopos universos admonere, ut in quacumque adversitate confugerent ad Romanam Sedem, quasi tunc temporis non aeque vexaretur diris persecutionibus Ethnicorum Romana Ecclesia, ac ceterae vexarentur, aut quasi in Romana Ecclesia ceteri Episcopi tutum quodammodo asilum, aut etiam patrocinium invenire potuissent.

De can. 17. cau. 3. qu. 6:

Romani Correctores jamdiu agnoverunt canonem 17. cau. 3. qu. 6. Sixti Pontificis esse non posse, immo & observaverunt apud Ivonem laudari nomine Eleutheri, aut Felicis I.. Ego sane non dubitarem, quin canon ille aut Eleuthero, aut Felici tribuendus esset, si germanae, & genuinae forent epistolae, ex quibus idem depromtus dici posset. Proferam in primis epistolam Eleutheri ad Episcopos Galliae, in qua haec leguntur: *De accusationibus vero comprovincialibus ita legitur esse statutum: si quis super quibuslibet criminibus Clericum pulsandum crediderit, in*

provincia, in qua consistit ille, qui pulsatur, suas exerceat actiones, nec æstimet eum alibi, aut longius ad judicium protrahendum. Illi vero, qui pulsatus fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare. Proferam præterea epistolam Felicis I. ad Paternum, ubi ita habetur: *Si quis super quibuslibet criminibus Clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua consistit ille, qui pulsatur, suas exerceat actiones: nec æstimet eum accusator alibi, aut longius protrahendum ad judicium. Illi vero, qui pulsatus fuerit, liceat appellare Primates*. Hæc porro si cum Gratiani fragmento conferantur, adparebit ab illo minime distare, & potius Eleutheri, aut Felicis nomen fuisse inscribendum. Sed, ut liquet, parum id interest, cum memorata loca Eleuthero, aut Felici falso tributa sint ab Isidoro Mercatore, eodemque jure tribui potuerint Sixto a Gratiano. Neque vero hujusmodi sententia convenire potest temporibus vetustissimorum memoratorum Pontificum; vix enim sub Leone, & Anthemio Imperatoribus hæc statuta de provincialibus judiciis audiri cœperunt, quemadmodum liquet ex l. 33. cod. de Episc. & Clericis. Non est contemnenda altera Romanorum Correctorum observatio, qui adnotarunt in vetustis aliquot Gratiani exemplaribus Sixti nomen desiderari, & haberi hanc tantummodo inscriptionem: *item,* quasi videatur laudari eadem Romana Synodus, ad quam pertinebat caput præcedens. Porro canon 16. præcedens est Synodi Romanæ, cujus nomine apud Gratianum aliquando accepta fuerunt capitula Hadriani Papæ, uti ostendi in parte 1. cap. 45., atque in eisdem capitulis Hadriani, idest in collectione Hadriani Ingelramno data cap. 8. eadem verba leguntur, quæ in memorato canone 17. ibi: *Si quis Clericus super quibuslibet criminibus pulsatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerat actiones, nec æstimet eum alibi, aut longius ad judicium pertrahendum. Illi vero, qui pulsatus fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare*. Atque hæc eadem sententia eisdem omnino verbis translata est in Capitularia Francorum, uti adparet ex additione 4. Capitularium cap. 18. in editione Parisiensi anni 1677.

CAPUT VI.

De Telesphoro.

Telesphoro Papæ sequentia tribuuntur,

Apocryphi omnes.
- *Can.* 4. *dist.* 4. *supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.*
- *Can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 9. *supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.*
- *Can.* 8. *cau.* 6. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 9.
- *Can.* 48. *de conf. dist.* 1. *supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.*

IMperante Antonino Pio ab anno 142. usque ad initium anni 154. Summum Pontificatum gessit Telesphorus natione Græcus, si fides est auctori libri Pontificalis; & quidem sub Antonini imperio (erat enim vir suavissimus indole) videbatur Ecclesia a diutinis vexationibus paulisper quiescere; sed Ethnicorum Imperatoris adstan-

adstantium lateri invidia plurimum potuit, ut rursum Ecclesia concuteretur, qua de re etiam factum est, ut Telesphorus ipse martyr occubuerit, uti testantur Irenæus lib. 3. cap. 3., & Tertullianus in carmine contra Marcionem lib. 3. in fine. Prodiit ex officina Isidori Mercatoris unica hujus Pontificis nomine epistola, cui hæc est inscriptio. *Charissimis fratribus, & dilectissimis Episcopis Telesphorus Romanæ urbis Archiepiscopus salutem in Domino*. Nota consularis hæc adjicitur: *Data 15. Kal. Martii Antonino, & Marco viris clarif. Consulibus*. Ex hac tantummodo nota consulari facile evincunt viri eruditi, hanc epistolam inter apocryphas jure, ac merito recensendam; etenim nullus esse potuit sub Telesphoro consulatus Marci cum Antonino. Neque fortassis quispiam observaret, intelligendos heic esse binos consulatus Marci Aurelii Antonini cum Antonino Augusto, qui inciderunt in annum Domini 142., & annum 147., nam contra jam observaverunt viri hisce in rebus versatissimi, in primis Consulum non nomina, sed cognomina potissimum adnotari consuevisse; deinde Antoninum Augustum a Marco distingui non debere, cum ipse Marcus Antoninus dictus fuerit; demum hanc epistolam convenire non posse anno 142., in quem incidit primus hujusmodi consulatus; quia Sixtus Telesphori prædecessor obierit eodem anno 8. idus Aprilis, & hæc epistola edita perhibeatur 15. kal. Martii. Sed & alia sunt argumenta gravissima, quibus Mercator hac in re, ut in ceteris, de mendacio arguatur. Dum enim sacrarum literarum testimonia referuntur, accepta sunt ex interpretatione Hieronymi, passim etiam memorantur recentiorum Patrum, & Scriptorum sententiæ, quales sunt Damasi, Procli, Isidori, & Aniani interpretis, ut alios omittam, atque etiam prætercam vulgarem illam Mercatoris traditionem, quæ in Episcoporum, ac Clericorum accusationibus versatur, quemadmodum jam multoties fuit animadvertendum. Priora hujus epistolæ verba hæc sunt: *Credimus sanctam fidem vestram in Apostolorum eruditione fundatam hanc tenere, & hanc populis universis exponere, quæ videlicet a constitutis Apostolorum, eorumque successorum nulla ratione dissentit, per quos justum est ceteros erudiri*. Hæc porro vel ad minimum apicem sunt ipsissima verba epistolæ Damasi ad Episcopos Illyrici. Prosequitur sub Telesphori nomine Mercator ibi: *Quapropter cognoscite a nobis, & a cunctis Episcopis in hac Sancta, & Apostolica Sede congregatis statutum esse, ut septem hebdomadas ante Sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati a carne jejunent, quia sicut discreta esse debet vita Clericorum a laicorum conversatione; ita & in jejunio debet fieri discretio. Et sicut laici, & seculares homines nolunt eos recipere in accusationibus, & infamationibus suis, ita nec Clerici debent eos recipere in impulsationibus suis; quoniam in omnibus discreta debet semper esse, & segregata vita, & conversatio Clericorum ac secularium laicorum: & sicut hi amplius sunt applicati divinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Salvatoris, ita moribus, & conversatione, atque sanctitate debent esse distincti. Has ergo septem hebdomadas omnes Clerici a carne, & deliciis jejunent, & hymnis, & vigiliis, atque orationibus Domino inhærere die, noctuque studeant*. Hic, ut liquet, est canon 4. dist. 4., in quo tamen describendo nonnulla Gratianus omisit, ex his propterea supplenda. Interea vero ex hoc fragmento ita ad integros codices exacto liceat plura, ac plura deducere, ex quibus magis magisque adpareat, falsam prorsus epistolam esse. Præ primis exhibetur Clericorum vita, qualis sæculo demum Ecclesiæ quinto esse cœpit, sejuncta a conversatione laicorum, quasi jam Telesphori ætate communem vitam Clerici ducerent, quod non tam illis temporibus factum non fuisse scimus, quam fieri

Can. 4. dist. 4.

fieri nullo modo debuisse, ne forte Ethnicorum sævitia Christianos, ac præsertim Clericos insequentium Clericos ipsos sub uno tecto viventes unico impetu perdere potuisset. Præterea Concilium illud, quod Romæ a Telesphoro una cum *Episcopis cunctis* celebratum dicitur, eadem ipsa de caussa fictitium dici debet; neque enim vexationum dirarum temporibus potuerunt in urbe imperiali cunctorum Episcoporum conventus fieri caussa religionis maxime apud Romanos invisæ. Quid vero erat grave illud negotium, quod in hoc cunctorum Episcoporum concilio fuerat pertractandum? Jejunium septem hebdomadarum a Clericis celebrandum, inquit Mercator. Sed si hæc constituta antiquissimis Conciliis tribuimus, oportebit redarguere Augustinum, qui in tract. 17. ad caput 5. Johannis, sive in can. 25. de conf. dist. 5. nullum aliud, nisi quadragesimæ jejunium ante Pascha celebratum in Ecclesia agnoscit. Vehementius autem redarguere oportebit Patres Aurelianenses, qui in can. 6. de consecr. dist. 3. nullum aliud ante Pascha celebrandum jejunium indixerunt, quam quadragesimæ, rejecto jejunio quinquagesimæ, quod apud nonnullos usu recipiebatur. Hæc adeo vera sunt, ut viri eruditi fragmentum illud, quod Ambrosio tribuitur in can. 5. dist. 4., ab eodem Ambrosio abjudicent, hac potissimum de caussa, quod memoretur ibidem, Telesphorum septem hebdomadarum jejunium instituisse. Quamobrem parum tuta hujusmodi exempla sunt, quæ ad probandam opinionem suam Gratianus adhibuit; postquam enim asseruit moribus utentium leges confirmari, quemadmodum moribus utentium in contrarium infirmantur, hoc adduxit exemplum de jejunio septem hebdomadarum a Telesphoro constituto, quod ideo asserit non obligasse, quia moribus receptum non fuit. At vero nemo non videt, quam infirma sint hæc argumenta ex apocryphis monumentis omnino depromta. Ulterius infirmum quoque argumentum est, quod depromitur ex accusationibus, & *infamationibus*, ut dicitur, Clericorum, ad adstruendum jejunium septem hebdomadarum ratione Clericorum. Quid enim commune habet diversitas judicii Clericalis cum diversitate jejunii? Præterquamquod nemo videre usquam potest, quomodo temporibus Papæ Telesphori vera existerent ea, quæ de judiciis tum laicorum, cum Clericorum traduntur. *Sicut laici*, inquit Telesphorus, *& seculares homines nolunt eos recipere in accusationibus, & infamationibus*, (notatu digna est hæc vox *infamationibus*, quæ & minus apta est, & minus latina, propterea que inconveniens temporibus Telesphori) *suis, ita nec Clerici debent eos recipere in impulsationibus suis*. Peterem ergo quinam nomine laicorum, & secularium hominum tunc intelligerentur? Num Ethnici Magistratus? At quis inde percipiet, Telesphorum potuisse statuere Ethnicos Magistratus non posse recipi in accusationibus Clericorum, quo tempore ne dum Clerici, sed christiani omnes religionis caussa vexabantur? Num viri fideles? At qui erant viri fideles laici, qui accusationes Episcoporum suorum, ac Clericorum in suis judiciis declinarent, dum Clericorum, ac præsertim Episcoporum religio tunc esset perspectissima, ac probatissima? Captet qui velit hujusmodi nugas Mercatoris, ineptissimasque sententias.

Utinam vero hic finem haberent Mercatoris commenta. Prosequitur ille his verbis: *Nocte vero Sancta Nativitatis Domini Salvatoris missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solemniter decantent; quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nuntiatus est, sicut ipse veritas testatur dicens: Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis supra gregem suum: & ecce Angelus Domini stetit juxta illos*

Can. 48. de conf. dist. 1.

illos, & timuerunt timore magno, & dixit illis Angelus: nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis enim temporibus, missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus Sanctus descendisse legitur. Hic sane est canon 48. de conf. dist. 1., ubi nonnulla Gratianus omisit ex istis supplenda. Vvanespen in observationibus ad tertiam partem decreti Gratianei expendens hoc Gratiani fragmentum ita notat: *ex Pseudodecretali Telesphori Papæ asseritur can. 48. excepta nocte Nativitatis Domini missarum solemnia celebranda non esse ante horam diei tertiam, quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus S. descendisse legitur: Hæc nimis aperte recentiorem ætatem referunt, ut vel hoc solo titulo hæc decretalis merito supposititia rejiciatur.*

Sequamur Mercatorem, & ad ejus sententias, qualescumque tandem sint, Gratiani fragmenta exigamus. Ita ille: *Ab Episcopis autem idem Angelicus hymnus pro tempore, & loco missarum solemniis celebrandus est, atque solemniter recitandus; ipsi enim, qui proprio ore Corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt audiendi, obediendi, atque timendi, & non dilacerandi, aut detrahendi, quia a quibus se Domini populus benedici, salvari, & instrui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est, & corripiendus, & non ipsi ab eo, quia non est discipulus supra magistrum. Nullo modo igitur Domini Pontifices, & reliqui Sacerdotes, quibus Domini commissa est plebs, rite populum possunt corrigere, si deceptionis se cognoverint laqueo infestari: unde justum est omnes in universo orbe Doctores legis ea, quæ legis sunt, sapere, & non Sacerdotes Domini labiis suis, aut quibuslibet machinationibus maculare. Dum enim ipsos disponunt, aut cupiunt maculare, potius se ipsos maculant, & vulnerant. Dei ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur, Sacerdotes accusat, vel damnari cupit. A quibus se omnes fideles cavere debent, quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei sunt. Christus enim Dei filius Dominus noster humano generi salutem condonans plenam de nobis ait: qui vos recipit, me recipit, & qui vos spernit, me spernit. Si ergo Dominus in eis recipitur, & rejicitur, procul dubio ipsius sunt, qui in eo rejicitur, vel suscipitur. Et tu qui es, qui judicas servum alienum? Proculdubio transgressor es legis Dei, & Apostolorum, atque Prophetarum, & non solum harum, sed etiam legum humanarum. Omnes enim leges tam divinæ, quam & humanæ alienum servum judicare prohibent. Quid putas erit de te, cum transgressores, & conculcatores legis Dei damnabuntur? Profecto & tu damnaberis, quia postposuisti mandatum Dei, & tuam adimplesti voluntatem. Quoniam sicut digni sunt vita, qui mandatum Dei adimplent, atque custodiunt, ita rei, & perdigni sunt morte, qui ea postponunt, & in vanum ducunt. Est enim in Apostolicis scriptum institutis: alterius vitam nemo laceret, & de malo alieno os suum non coinquinet. Accusatores vero, & accusationes, quas leges sæculi non admittunt, & nos submovemus. Et accusatori omnino non credi decernimus, qui absente adversario caussam suggerit ante utriusque partis justam discussionem. Nec hi, qui non sunt idonei, suscipiantur ad accusationem, & omnes qui adversus Patres armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt, non respuendi, aut insidiandi.* Hi sunt Gratianei canones 1. cau. 3. qu. 9., & 8. cau. 6. qu.

Can. 1. cau. 3. qu. 9. & Can. 8. cau. 6. qu. 1.

qu. 1. ad integrorum codicum fidem restituti, in quibus plura leguntur & a recta ratione dissona, & invicem parum, vel nihil connexa: in prioribus enim verbis quis probe intelliget, ideo hymnum Angelicum esse in sacris solemniis celebrandum, quod Sacerdotes ab omnibus audiendi sint, *obediendi*, ut ait Mercator, *non dilacerandi*, aut *detrahendi*? Quid rursum habent hæc commune cum accusationibus Episcoporum non admittendis, qua de re mirum in modum agere solet Pseudo-Isidorus in suis decretalibus? Interea vero insulsam aliam Mercator adjicit rationem, cum scribit, ideo non esse recipiendas accusationes Episcoporum, quia Episcopi sunt Servi Christi, ac servi a solo Domino suo debent judicari. Si quid ista valent, non tam Episcopi, quam laici omnes, christiani præsertim, a nemine erunt arguendi, aut accusandi, quia nemo est, præcipue ex christianis, qui Dei se, aut Christi servum non profiteatur lubentissime. Præterea ibidem dicitur, esse *Apostolicis scriptum institutis*: *alterius vitam nemo laceret, & de malo alieno os suum non coinquinet*; quæ sane nullibi in Apostolorum scripturis reperire uspiam poterimus; sed tantummodo apud Isidorum Hispalensem, qui in lib. 2. Synonimorum cap. 9. ait: *Alienam vitam non laceres*: *de malo alieno os tuum non coinquines*. Verba canonis 1. cau. 3. qu. 9. sunt Aniani interpretis ad librum 11. codicis Theodosiani tit. 39. lege 9.; quemadmodum ex interpretatione legis 13. eodem titulo aliquot depromta legimus ex iis, quæ habentur in §. ult. canonis 8. cau. 6. qu. 1., cum quo conferenda erit epistola Procli ad Domnum Antiochenum, ubi dicitur eos infamia notari, *qui adversus Patres armantur*. Nihil his omnibus addo post hæc, vel quia satis superque constat, epistolam hanc una cum Gratiani fragmentis ex illa depromtis nullum posse Ecclesiasticæ disciplinæ aptum monumentum adferre, vel quia in iis, quæ in epistola sequuntur, nihil superest, quod ad Gratiani canones pertineat.

CAPUT

CAPUT VII.

De Hygino.

En subjecta Gratiani Fragmenta, quæ Hygini Papæ nomen præseferunt.

Apocryphi omnes. Ex epist. 1.	*Can.* 52. *cau.* 2. *qu.* 7. *potius Aniani interpretis*. *Can.* 4. *cau.* 9. *qu.* 3. *consonat cum canone* 9. *Concilii Antiocheni*.
Ex epist. 2.	*Can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 4. *ad integros epistolæ codices exigendus*.
Adjiciuntur.	*Can.* 14. *cau.* 17. *qu.* 4. *est potius Pœnitentialis editi ab Antonio Augustino*. *Can.* 4. *cau.* 35. *qu.* 10. *sæculo undecimo, aut duodecimo confictus*. *Can.* 3. *de consecr. dist.* 1. *pertinet potius ad Capitularia Francorum*. *Can.* 19. *de conf. dist.* 1. *pertinet ad excerptiones Ecgeberti Eboracensis*. *Can.* 38. *de conf. dist.* 1. *potius convenit Eugenio II.* *Can.* 100. *de conf. dist.* 4. *potius est Theodori Cantuariensis*.

POst Telesphorum anno 152. imperante Antonino Pio, & sævientibus adhuc adversus Ecclesiam vexantium Ethnicorum animis successit in Romano Pontificatu Hyginus, quem alii Hyginium vocant; & post annos quatuor martyrii palmam adeptus est, anno videlicet 156. Huic Pontifici duas epistolas Mercator adscripsit, quæ non majorem, quam ceteræ, fidem merentur.

De Epistola 1.

Epistola 1. hanc habet inscriptionem: *Hyginus in Christi nomine almæ urbis Romæ Episcopus, cunctis in Apostolica fide, & doctrina degentibus salutem*; & in fine *data* 17. *Kal. Octobris Magno, & Camerino Consulibus*. Ex hoc autem facile colligi potest, hanc ipsam epistolam falso Hygino fuisse tributam, etenim Consulatus Magni, & Camerini incidit in annum Christi nati 140., & nonnisi post annos duodecim Hyginus in Pontificem Maximum electus est. Præterea hujus epistolæ auctor passim de more suo usus est fragmentis recentiorum Patrum, videlicet Leonis Magni, Martini I., Hadriani I., Ennodii, Concilii I. Arelatensis, & Ithacii Clari. Ipsa epistolæ materies satis etiam indicat, eandem recentiore manu editam esse; etenim initio nihil pressius persequitur auctor, quam Christum Dominum esse Filium Dei, & Filium Dei verum Deum esse, eandemque cum Patre habere substantiam, seu naturam, quæ doctrina adeo perspicue tradita, non ab alio, aut non

aliis temporibus palam fieri poterat, quam quibus jam Arianorum hæresis exorta fuisset. Sed continere non potuit Mercator diutius, quin post sublimem de Verbi Divini natura disputationem statim descenderet ad accusationes Episcoporum me-
Can. 4. cau. 9. qu. 3. thodo nulla servata. Postquam enim scripsit: *Nec Patrem aliquo tempore credimus præcepisse, ut major sit Filio, nec Filium postea natum esse, ut Divinitate Patris minoretur*, statim subjicit: *Ceterum, fratres, salvo in omnibus Romanæ Ecclesiæ privilegio nullus Metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia, aliquorum caussas audiat eorum; quia irritæ erunt aliter actæ, quam in conspectu eorum omnium ventilatæ, & ipse, si fecerit, coerceatur a fratribus*. Verba hæc retulit Gratianus in can. 4. cau. 9. qu. 3. at vero quis non miratur tam inordinatam sententiarum, verborumque congeriem? num necessarium, aut opportunum videri cuipiam poterat, quo ad accusationes Episcoporum certis cum solemnitatibus instituendas deveniretur, multa præjacere ad probandam Divinam Verbi Dei naturam, eandemque cum Patre substantiam? Porro verba hæc nuper relata habentur in collectione Hadriani I. Ingilramno data cap. 14., & nonnihil consonant cum canone 35. ex Apostolicis, & canone 9. Concilii Antiocheni. Verba canonis Apostolici hæc sunt ex Dionysio Exiguo. *Sed nec ille*, idest Metropolitanus, *præter omnium conscientiam faciat aliquid; sic enim unanimitas erit, & glorificabitur Deus per Christum in Spiritu Sancto*. Verba Antiocheni canonis habentur in can. 2. cau. 9. qu. 3.

Can. 52. cau. 2. qu. 7. Post hæc in epistola sequuntur ea, quæ Gratianus retulit in can. 52. cau. 2. qu. 7. eisdem omnino verbis, quæ Isidorus Mercator non dubitavit integra repetere, sive in epistola Lucio Papæ supposita, sive in epistola adscripta Julio. Ceterum nec Hygini sunt, nec Julii, nec Lucii, sed potius ad Anianum interpretem pertinent ad leg. 15. cod. Theodos. de accusation. ita scribentem: *In criminalibus caussis, vel objectionibus per mandatum nullus accuset, nec si per rescriptum Principis hoc potuerit impetrare. Sed ipse, qui crimen intendit præsens per se accuset, inscriptione præmissa*.

De Epistola 2.

Posterior epistola, cujus hæc habetur inscriptio: *Hyginus Papa Atheniensibus salutem*, pares habet apocryphi monumenti notas, ac prior; etenim eadem est consularis nota, videlicet consulatus Magni, & Camerini, qui, ut diximus, incidit in annum Christi 140., & sic 12. annis ante, quam Hyginus Petri sedem occuparet. Brevis admodum est hæc epistola, & composita ex variis sacrarum literarum fragmentis, omnibus tamen ex versione Hieronymi, quam unam sequi nove-
Can. 1. cau. 3. qu. 4. rat de more suo Mercator. Ad hanc epistolam pertinet canon 1. cau. 3. qu. 4., cujus verba ita sunt ex integris exemplaribus describenda. Postquam fingitur Hyginus mandare Atheniensibus, ne cum Ethnicis, aut alienæ religionis hominibus conjugia celebrent, aut conversentur, ita loquens inducitur: *unde alieni erroris socium a sui propositi tramite recedentem, aut Apostolicæ Sedis jussionibus inobedientem suscipere non possumus, nec impetere recte credentes, vel Sanctorum Patrum jussionibus obtemperantes permittimus, quia inter fideles, & infideles magna debet esse discretio*. En tandem quid intendere de more suo Isidorus volebat, scilicet aliqua heic inter-

ferere

ferere de accusationibus piorum virorum, quas ab aliis non ejusdem religionis, fideique consortibus noluit instituendas. Intereat enim Mercatoris identidem hujusmodi sententias interjicere, ut suo proposito satisfaceret.

De ceteris capitibus Hygino tributis.

Sex adhuc supersunt capita apud Gratianum Hygino Pontifici adscripta, quæ tamen omnia minus Hygino, aut temporibus Hygini conveniunt. Primus est canon 14. cau. 17. qu. 4. Palearum auctor laudavit fragmentum ex Hygino: aliqui collectores, inter quos Burchardus, laudaverunt ex Julio. Sed nec Hygino, nec Julio tribui potest, at potius alicui pœnitentiali post nonum, aut decimum sæculum: Revera in Pœnitentiali, quod Antonius Augustinus Romanum appellavit atque edidit, idem omnino legitur tit. 4. cap. 17. sine ulla inscriptione auctoris his verbis: *Incendisti Ecclesiam, aut consensisti: Si fecisti, Ecclesiam restitue, & pretium tuum, idest Vvireldum (fortasse Vveregildum*, cujus mentio sæpissime fit in legibus Longobardorum) *pauperibus distribue, & quindecim annos pœniteas*. Idipsum habetur in pœnitentiali Burchardi, quem ad usum Ecclesiæ suæ Burchardus edidit in lib. 19. suæ collectionis, ubi inter cetera hæc leguntur: *Incendisti Ecclesiam, aut consentisti? Si fecisti, Ecclesiam restitue, & precium tuum, idest Vviregeldum tuum pauperibus distribue, & 15. annos per legitimas ferias pœniteas.* Can. 14. cau. 17. qu. 4.

Porro non temporibus Julii, eove minus Hygini, occasio esse poterat ulla infligendi pœnas adversus eos, qui Ecclesias incendio perdidissent.; vix enim jam tum constructa templa reperiet quispiam; aut si constructa adpareant, nemo ex Christianis facile adducebatur, ut eadem incendio dirueret; atque adversus Ethnicos, qui odio fidei Ecclesias incendissent, frustra pœnas pecuniarias Pontifex Romanus indixisset. Hæc incendiariorum libido potius cerni potuit post octavum sæculum, quemadmodum constat ex legibus eodem tempore latis. Nam in Capitulari Childerici III. Regis circa annum 744. cap. 26. adversus incendiarios alienarum ædium pœna indicta est, ut ædificia restituerent, & quidquid arserit, componerent, & præter pœnam solidorum 60., publica pœnitentia multarentur. Et in Capitulari Caroli Magni anni 798. tit. 58. §. 1. statutum legimus: *Siquis Ecclesiam sanctificatam, vel ubi reliquiæ sanctorum recinditæ sunt, incenderit, vel infra ipsa Ecclesia aliquam expoliationem de altari, aut infra Ecclesiam aliquid tulerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur, excepto capitale, & delatura.* Demum in alio Capitulari ejusdem Caroli Magni anni 789. cap. 3. definitum scimus: *Siquis . . . . ipsam Ecclesiam igne cremaverit, morte moriatur.* Itaque incendiariorum hujusmodi scelus ut perpetrari consuevit octavo Ecclesiæ sæculo, ita eodem tempore puniri debuit, & adversos eosdem incendiarios pœnitentia definiri, ac propterea non Hygino, aut Julio vetustissimis Pontificibus, sed recentioribus pœnitentialibus memoratum fragmentum jure, ac merito tribuemus.

Alter est canon 4. cau. 35. qu. 10. sed de eo nihil propemodum hoc in loco adjiciendum videtur post ea, quæ diximus in ad can. 3. cau. 35. qu. 10. in cap. ult. prioris partis, ubi demonstratum est, secundum, tertiumve genus adfinitatis vix undecimo Ecclesiæ sæculo agnitum fuisse, & demum in Lateranensi Concilio reprobatum, uti constat ex cap. 8. de consangu. & adfinitate. Can. 4. cau. 35. qu. 10.

Can. 3. de conf. dist. 1. Tertius est canon 3. de conf. dist. 1. Apud vetustiores collectores verba hujus canonis sejuncta recensentur, ac separatim duobus Pontificibus Hygino, & Evaristo tributa. Burchardus in lib. 3. cap. 21. hæc refert ex decretis Hygini: *Ut Ecclesiæ destructæ, ubi aut plures sunt, quam necesse sit, aut majoris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint*. Et in cap. 27. ex decretis Evaristi Papæ ita habet. *Omnes Basilicæ cum Missa semper debent consecrari*. Hæc autem decreta frustra quæsieris, sive inter epistolas Evaristi, sive inter epistolas Hygini. Potius pertinent ad Capitularia Regum Francorum, aut ad Longobardorum leges. Revera in Capitulari Ludovici Pii apud Vvormacias hablto anno 829. cap. 3. hæc leguntur: *De Ecclesiis destructis, ut Episcopi, & Missi inquisitionem faciant, utrum per negligentiam, aut impossibilitatem destructæ sint. Et ubi negligentia inventa fuerit, Episcopali auctoritate emendare cogantur hi, qui eas restaurare debuerant. Si vero per impossibilitatem contigit, ut aut plures sint, quam necesse sit, aut majoris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopus modum inveniat, qualiter congrue emendari, & consistere possint*. His consonat Concilium Vvormaciense can. 55., liber tertius legum Longobardarum tit. 1. cap. 45., liber 5. Capitularium cap. 275., & additio 4. cap. 97. Capitula Hlotarii Imperatoris tit. 5. cap. 35., quibus addere juvabit Reginonem lib. 1. de Ecclesiasticis disciplinis cap. 39. Quod vero Hygino, aut Evaristo tribuerentur, id Burchardo debemus, cui nimis grave erat apud Germanos scribenti Francorum Capitularia commemorare. Hinc non tam nomina auctorum in inscriptionibus canonum hujusmodi de more suo immutavit, quam brevioribus verbis sententias Conciliorum perstrinxit; propterea juvabit eosdem canones ad integros, incorruptosque codices exegisse.

Can. 19. de conf. dist. 1. Quartus est canon 19. de consecr. dist. 1., quem primus *Hygini* Papæ nomine recensuit Burchardus in lib. 3. cap. 11., & 12. Melius inscribendum forte fuisset fragmentum Vigilio, quemadmodum ex Vigilio refert Ecgebertus Eboracensis in excerptionibus can. 141. ibi: *Vigilius Papa: si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia. Si parietes tantum mutantur, & non altare, sale, & aqua exorcizetur. Si homicidio, vel adulterio fuerit violata, diligentissime expurgetur, & denuo consecretur*. Exhibent hæc disciplinam octavi sæculi, qua florebat Ecgebertus, sive ipse Vigilii Papæ decreta recte laudavit, sive falso. Illud interea memorasse juvabit, hæc Hygini temporibus nullo modo convenire, sive quod tunc temporis aut nulla essent erecta publice templa, eove minus in usu essent templorum consecrationes, aut reconciliationes, sive quod salis, & aquæ benedictiones nondum receptæ forent, quemadmodum jam superius ostendi ad canonem 20. de consecr. dist. 3. Quod siquis amplius in hac re deliberandum putaret, ob oculos ego ponerem epistolam Anselmi Cantuariensis Episcopi ad Vvillelmum Abbatem, ex qua constat nihil in hac materie moti altaris apud veteres constitutum tum apparuisse, (vivebat autem Anselmus initio duodecimi sæculi), sed tantum nonnulla oretenus tradita accepisse. Anselmi verba hæc sunt: *de quo quidem* (idest de moto altari) *neque in decretis, neque in canonibus memini me aliquid legisse, sed a quodam Episcopo audivi, quod in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum consecrandum. De his cum domno Papa Urbano locutus sum, assistentibus quibusdam Episcopis; sed Papa dicebat, mensam altaris motam nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius in altare reputandam. Alii vero dicebant tantum reconciliandam, nullam tamen*

auctoritatem ostendentes. In hoc autem omnes concordant, quod violato principali tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est, nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alicujus alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus locutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiae destructa reficitur, aut nova fit, altari immoto, aqua tantum ab Episcopo benedicta adspergendam dicunt. Ratio autem, quam a me quaesivistis, haec mihi videtur super his: Altare non fit propter Ecclesiam, sed Ecclesia propter altare &c. Liquet ex his saeculi 12. initio nihil ab Anselmo Cantuariensi prodi potuisse, quam canonem quendam Eugenii nomine vulgo traditum, qui sane alius esse non potest, quam memoratus 19. apud Gratianum paullo diversa inscriptione relatus, idest, non ex Eugenio, sed ex yginio, quemadmodum apud Burchardum, & Ivonem. Idipsum etiam in hac re servandum tradebat Ivo Carnotensis in epist. 72. Imo & in epist. 80. scribit de motione altaris, & reiteratione consecrationis, se nihil in antiquis canonibus reperisse, sed tantum nonnulla legisse apud Burchardum nomine Concilii Meldensis. Deceptus heic fuit Ivo; etenim, quae ibidem ex Burchardo laudat, eadem sunt cum dicto canone 19. apud Gratianum, seu cum can. 11. lib. 3. apud Burchardum, ubi tamen nomine Hyginii Papae fragmentum ipsum refertur; deceptus, inquam, est ex inscriptione tum praecedentis, tum subsequentis capitis apud ipsum Burchardum, quibus nomen Meldensis Concilii inscriptum est. Ex quibus magis, magisque constat fragmentum ab Ecgberto primum Eboracensi editum non satis firmum esse posse disciplinae Ecclesiasticae monumentum, licet ex eo apud Ecclesiasticos Scriptores nonnulla probari potuerint, & consuetudine recipi, quemadmodum liquet ex memoratis tum Anselmi Cantuariensis, tum Ivonis epistolis.

Quintus est canon. 38. de consecr. dist. 1., quem sane ab Hygini temporibus alienum esse vel materies ipsa demonstrat; sive quod consecratarum Ecclesiarum, sive quod monasteriorum ibidem fiat mentio, cum tamen Hygini tempore nulla aut aedificata fuerint templa, aut constructa monasteria. Nomine Hygini Papae refertur tum apud Burchardum, cum apud Ivonem, qui tamen in postremis verbis scripserunt: *in laicorum opera non debent admitti*. Sed suspicor ubique erratum esse aut amanuensium, aut typographorum oscitantia, ut pro Hygini nomine scribendum sit nomen Eugenii, quod facile evenire potuit ex ipsa utriusque vocis consonantia. Id auguror ex fragmentis Petri Cantoris Parisiensis, qui duodecimo saeculo, & ipsis Gratiani temporibus floruit. Inter fragmenta a Petito edita in observationibus & notis ad Poenitentiale Theodori Cantuariensis pag. 133. editionis Parisiensis anni 1677. haec referuntur ex lib. de Sacramentis ex codice MS. Petri Cantoris cap. 35. *Quaeritur deinde de lapidibus sive de lignis, quae fuerunt in structura fabricae Ecclesiasticae, utrum disrupta fabrica, illa possint ad communes usus assumi. Videntur super hoc jura prodere Clemens Papa, & Eugenius, & quasi contrahendum quod non possit. Sed dubitatur, utrum ad officinas fratribus necessarias, puta capitulum, dormitorium, sive refectorium possit assumi. Quod primo non videtur verum, quia lapides illi, & ligna sacra sunt, loca vero talia vel non profana, vel omnino ita sacra.* Ex hoc fragmento nonnihil luminis adfertur Gratianeo canoni, non tam ad illius auctorem dignoscendum, quam ad ejusdem interpretationem. Et quidem in primis hujusmodi jurisprudentiae auctor una cum Clemente non Hyginus, sed Eugenius auctor indigitatur; quorum Pontificum nomina non alia de caussa ad

Can. 38. de consf. dist. 1.

eam rem memoravit Petrus Cantor, nisi quod respexerit ad canones 38., & 39. de conf. dist. 1., quorum prior ille est, quem Hygino tributum legimus, posterior, quem Clementi. Porro de posteriore jam egimus suo loco. De priore ita judicabimus, ut eum commodius tribuamus Eugenio II., cujus ætate, & dedicari templa, & monasteria erigi potuerunt. Porro Eugenius II. in epist. ad Rathfredum Favianensem Episcopum, aliosque hæc habet inter cetera de Episcopis: *vobis posterisque vestris poterunt esse proficui, si ad restaurationem Ecclesiarum propter nomen Domini de possessionibus vestris, quas reditus, dotesque earum fama divulgante quondam fuisse noveritis, æternam sufficientiam vobis comparantes eisdem Ecclesiis ipsi conferatis &c.* Hæc Eugenii II. verba in caussa esse potuerunt, cur nonnulli traderent ex Eugenii constitutione, quemadmodum & ex sententiis Clementis Papæ juxta dictum canonem 39. de conf. dist. 1. tigna dirutarum Ecclesiarum in alium præter Ecclesiarum earundem, usum converti non posse. Circa decimum autem, aut undecimum sæculum dubitari cœpit, num monasteriis saltem usui esse possent; cumque tum obtineret bona Ecclesiastica facile monasteriis addici, quemadmodum erudite demonstrat Wanespen in parte 2. jur. Eccles. univers. tit. 33. cap. 5., id præsertim monachis ipsis urgentibus, facile exceptio addi potuit de monasteriis, quasi lapides, & ligna dirutarum Ecclesiarum restaurandis monasteriis aut erigendis commode inservirent; Si enim ob corruptos Clericorum mores iura Ecclesiastica Clericorum transferri potuerunt ad monachos, cur ruentium templorum fragmenta non concederentur monasteriis? atque hæc ratio erat, cur monachi hanc traderent exceptionem regulæ generali. Quæ licet adhuc Gratiani ætate in dubio versaretur, quemadmodum probat memoratum Petri Cantoris fragmentum; post receptum tamen Gratiani decretum, in disciplinam vere Ecclesiasticam abivit, quasi germanum veterum Ecclesiæ Patrum monumentum.

Can. 100. de conf. dist. 4. De canone 100. de confecr. dist. 4. nihil est, quod hoc loco subjiciam. Est ille Theodori Episcopi Cantuariensis, non Hygini Papæ; ideoque commodius agam de eo in tertia hujus operis parte, ubi de eodem Theodoro specialiter disseremus.

CAPUT

CAPUT VIII.

De Pio.

Pio Pontifici sequentia apud Gratianum capita tribuuntur.

Apocryphi omnes. Ex epist. 1.	*Can.* 4. *dist.* 83. *est potius Hormisdæ Pontificis epist.* 25.
	Can. 3. *cau.* 3. *qu.* 4. *est potius Isidori Hispalensis.*
	Can. 9. *cau.* 6. *qu.* 1. *est potius Symmachi, & Isidori Hispalensis.*
	Can 21. *de pœn. dist.* 3. *pertinet potius ad Homilias Cæsarii.*
	Can. 21. *de cons. dist.* 3. *non convenit temporibus Pii.*
	Can. 23. *de cons. dist.* 5. *idem est cum can.* 21. *de. pœn. dist.* 3.
Ex epist. 2.	*Can.* 18. *cau.* 11. *qu.* 1. *exigendus ad leges codicis Theodosiani.*
	Can. 5. *cau.* 12. *qu.* 2. *exigendus ad leges codicis Theodosiani.*
	Can. 12. *cau.* 17. *qu.* 4. *ex integra epistola supplendus.*
Adjiciuntur.	*Can.* 6. *dist.* 11. *non congruit Pii Papæ temporibus.*
	Can. 3. *dist.* 33. *est potius Concilii* XI. *Toletani.*
	Can. 15. *cau.* 20. *qu.* 1. *pertinet ad Capitularia Francorum.*
	Can. 10. *cau.* 22. *qu.* 1. *pertinet ad Novellas Justiniani, & ad Pœnitentiale Romanum.*
	Can. 1. *cau.* 22. *qu.* 5. *est potius Theodori Cantuariensis.*
	Can. 2. *cau.* 22. *qu.* 5. *est potius Theodori Cantuariensis.*
	Can. 7. *cau.* 33. *qu.* 2. *pertinet ad Francorum Capitularia.*
	Can. 27. *de cons. dist.* 2. *ex Pœnitentiali Romano Antonii Augustini; seu ex capitulis Theodori Cantuariensis.*

ETiam apud vetustissimos scriptores controversia fuit, utrum Hygino Pius, an potius Anicetus successerit. Anicetum enim ante Pium recensent Optatus Milevitanus lib. 2. contra Parmenianum, Augustinus epistola 165., & Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis: vulgo tamen magis receptum est Pium Hygino, & Pio Anicetum successisse, quod ita scripserint Eusebius in chronico, Epiphanius hæresi 27., Nicephorus Callistus lib. 3. cap. 25., & tres alii, qui eodem tempore vixere, Hegesippus apud Eusebium lib. 4. cap. 21., Irenæus lib. 3. cap. 2. & 4., & Tertullianus lib. 3. carminum contra Marcionem. Itaque Pius juxta posteriorem hanc fide dignissimorum scriptorum opinionem ab anno 156. Pontificatum tenuit usque ad annum 165., vel, ut aliis placet, ab anno 158. usque ad annum 167. Plures autem huic Pontifici epistolæ tribuuntur, & numero quatuor. Posteriores duæ scriptæ feruntur ad Justum Viennensem Episcopum, eæque ob stili simplicitatem, rerumque, de quibus agitur, argumenta non inconvenientia primis Ecclesiæ temporibus, nonnullis etiam eruditissimis viris germanæ visæ sunt, & authenticæ. Meum non est in hac re ferre sententiam, cum Gratianus ex duabus tantummodo prioribus capita quædam excerpserit.

De Epistola I.

Prodiit Epistola I. Pii apud Isidorum Mercatorem sub hoc titulo: *omnibus Ecclesiis, in eadem, qua sumus, fide & doctrina manentibus, Pius Apostolicæ Sedis Archiepiscopus*. Et in fine: *Data 7. idus Aprilis Claro, & Severo viris clarissimis Coss.* Falsitas hujus consularis notæ apocrypham hanc epistolam esse demonstrat. Siquidem temporibus Pii Papæ nullus fuit Clari, & Severi Consulatus, sed Severus fuit Consul cum Sylvano anno 157., & Clarus fuit Consul cum Cethego anno 172., & propterea Pio jam vita functo. Ex ipso præterea *Archiepiscopi* nomine, quod sibi Pius usurpat, placet nonnullis Mercatorem tanquam falsarium accusare; ajunt enim nomen hoc in Ecclesiasticis fastis longe recentius esse, & vix audiri cœptum prope finem quarti sæculi apud Epiphanium in Panario hæresi 68., & 69., & Gregorium Nazianzenum in oratione 21. prope finem. Sed & alia sunt argumenta, quibus ipsam epistolam tanquam supposititiam cognoscimus, videlicet sacrarum literarum testimonia ex interpretatione Hieronymi relata, congestæ ibidem sententiæ plures recentiorum Patrum, scriptorumque, Leonis Magni, Concilii 5. Romani sub Symmacho, Hormisdæ, Isidori Hispalensis, Hadriani I., & Sixti Pithagoræi. Id etiam constabit apertius, quoties analyticæ epistolam expenderimus, unaque fragmenta Gratiani exegerimus. Exorditur Mercator ex tribus Sacræ Scripturæ fragmentis ex S. Paullo congestis, ex epist. 2. ad Thessalon. cap. I., ex epistola ad Colossenses, cap. 2. & 3. Post quæ hæc sequuntur: *Ceterum nosse vos volumus, quod Pascha Domini die Dominica annuis solemnitatibus sit celebrandum. Istis ergo temporibus Hermes doctor fidei, & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicta die celebremus, quia tamen quidam inde dubitarunt, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ Angelus Domini in habitu pastoris apparuit, & præcepit ei, ut Pascha die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos apostolica auctoritate instruimus omnes eadem servare debere, quia & nos eadem servamus: nec debetis a capite quoquomodo dissidere*. Hic est canon 21. de cons. dist. 3. Auctor libri Pontificalis, qui Damaso tribuitur, scribit Hermem fuisse fratrem Pii Pontificis, eundemque esse, qui librum scripsit Pastoris, mandatumque ab Angelo accepit, ut Paschatis dies die Dominica celebraretur. Si hæc vera essent, etiam hac de caussa memoratum Gratiani fragmentum a Pio abjudicarem, quem credibile non est ita honorifice de fratre suo voluisse loqui, ut eum *doctorem fidei, & scripturarum effulsisse* scriberet. Quidquid tamen sit, illud omnino fabellam sapit, quod dicitur a Pio Pontifice constitutum esse, ut Pascha sanctum die Dominica celebraretur. Etenim posterioribus temporibus fuerunt de hac ipsa re gravissimæ controversiæ, quæ non nisi post diutinas discussiones, concertationesque definiri potuerunt; quando facile dirimi potuissent aut ex hac Pii epistola, aut ex Hermis traditione, si jam tum aut Pii epistola, aut indicata hæc Hermis traditio extitisset. Nolo in præsentia investigare auctoritatem libri Pastoris, quem ab Herme compositum dicunt; etenim suo loco de ipso sermo erit instituendus. Tantum dixero in ipso libro, qualis hodie apud nos custoditur, nihil omnino de celebratione Paschatis reperiri, ut propterea vel alius Pastoris liber quærendus esset, vel de egregio, pudendoque mendacio Mercator sit jure, ac merito redarguendus.

Can. 21. de cons. dist. 3.

Post

Post hæc rursum auctor epistolæ nonnulla usurpat verba Paulli in cap. 2. epist. ad Colossenses, quibus fideles hortatur, ne traditionibus hominum decipiantur, sed Christum tantummodo audiant, qui Sedem Apostolicam Ecclesiarum omnium caput esse præcepit, & subdit: *Sine dubio qui contra mandata Dei agit, peccat, & qui consensum præstat erranti: quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti*? Hic est canon. 4. dist. 83. Postrema hæc verba sunt Hormisdæ Pontificis epist. 25., laudata etiam in capitularibus Francorum lib. 7. cap. 386., & in additione 4. cap. 8.. Can. 4. dist. 83.

Oves enim (sunt verba epistolæ præcedentibus juncta, quæ Gratianus refert in can. 9. cau. 6. qu. 1.) *pastorem suum non reprehendant, plebs vero Episcopum non accuset, nec vulgus eum arguat, quoniam non est discipulus super magistrum, neque servus supra Dominum. Episcopi autem a Deo sunt judicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis, aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi, vel accusandi, aut lacerandi, ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, & non per alium vendentes Sacerdotes, & ementes ejecit de templo, & mensas nummulariorum proprio evertit flagello, & ejecit de templo; & sicut alibi per Prophetam loquitur: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos discernit*. Gratianus nonnulla ex his omisit, quæ omnia Isidorus Mercator depromsit partim ex Concilio Romano 5. sub Symmacho, ubi legimus, *oves, quæ pastori suo commissæ fuerint, eum reprehendere non debere*; partim ex Isidoro Hispalensi lib. 3. sentent. cap. 39. ita scribente: *Rectores ergo a Deo judicandi sunt, a suis autem subditis nequaquam judicandi sunt, exemplo Domini, qui per se vendentes columbas, & nummulariorum mensas proprio evertit flagello, & projecit a templo, vel etiam sicut dicit Psalmista: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos discernit*. Pergit auctor epistolæ. *Siquis vero a suo proposito retrorsum exorbitaverit* (retulit hæc Gratianus in can. 3. cau. 3. qu. 4.), *& jussum Apostolicæ Sedis libenter transgressus fuerit, infamis efficitur. Reprobari ergo oportet eorum redargutiones, qui in recta fide suspecti sunt; fides autem, & conversatio primum scrutanda est, & denuo qui irreprehensibiles adparuerint, sunt recipiendi, & non prius*. In his quoque imitatus est Mercator verba Isidori Hispalensis, qui loco nuper commemorato ita scribit: *Quod si a fide exorbitaverit Rector, tunc erit arguendus a subditis*. Post hæc nonnulla adjicit Mercator ad accusatorum qualitates pertinentia, quos non aliter admittendos inquit, quam si probata fuerit eorum vita, addita ratione, quia boni semper infestantur a malis. *Boni enim cum malis*, ait, *licet mixti sint, in Ecclesia vix concordare inveniuntur, quoniam dissimilis est eorum cogitatio, voluntas, & actus. Nihil enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab oblectationibus* (legunt alii: *obtrectationibus*) *lingua cohibeatur*. Relata hæc sunt apud Gratianum tum in can. 21. de pœnit. dist. 3., tum in can. 23. de cons. dist. 5. Hæc sane videtur depromisse Isidorus ex Cæsario, qui in Homil. 23. hæc ajebat: *Noverimus . . . . . nihil prodesse, si carnem nostram jejuniis, ac vigiliis affligamus, & mentem nostram non emendemus . . . . . Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitiis, & obtrectationibus polluamus*? Progreditur Mercator. *Unde ait Propheta: Cohibe linguam tuam a malo, & fac bonum. Nemo enim bonum faciens alteri verbo, aut facto nocere vult; quanto minus in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat, aut faciat ea, quæ pati non vult? quia omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda, vel recipienda*. Sunt hæc, quæ Gratianus retulit in fine dicti canonis 9. cau. 6. qu. 1.,

Can. 9. cau. 6. qu. 1. Can. 3. cau. 3. qu. 4. Can.21. de pœn. dist. 3. Can.23. de cons. dist. 5.

quæque consonant eum sententia 168. Sixti Pithagorei ibi: *Quod fieri non decet, neque in suspicionem veniat, quasi id feceris*: & sententia 169. *Quod pati non vis ab alio, neque id facias*. Quamquam vero optimæ sint, & optimo viro dignæ hujusmodi sententiæ, quæ sane ad ipsum naturale jus referri possent, tamen parum recte judicialibus accusationibus Episcoporum accommodantur; si enim ideo nemo debet Episcopum in judicio accusare, quia nemo facere debet, quod ipse pati nollet, non tam accusationes Episcoporum, quam ceterorum hominum forent reprobandæ, cum ea ratio omnibus, & omnium accusationibus sit prorsus communis. Interea verò nemo in hisce fragmentis omnibus non agnoscit manum Mercatoris, qui in cunctis epistolis suis nihil pressius prosequi solet, quam Episcoporum accusationes præsertim coram Metropolitanis, ut eas omnino vetustissimis canonibus reprobatas fuisse doceat.

De Epistola 2.

Eadem propemodum argumenta, ex quibus prior epistola falso tributa ostenditur Pio, demonstrant etiam falso tributam fuisse posteriorem, ad Italicos Fratres directam. In primis enim Pius se Romanæ Urbis *Archiepiscopum* nominat, quæ appellatio recentior esse ab eruditis dicitur; deinde usurpantur Sacræ Scripturæ testimonia juxta versionem Hieronymi; & in fine epistolæ consularis nota designat consules Clarum, & Severum, quam non convenire Pii temporibus nuper ad epistolam priorem ostendi. Nonnulla præterea sunt argumenta singularia, quæ in expen-
Can. 5. dendis Gratiani fragmentis palam faciam. Post brevem epistolæ præfationem
cau. 12. hæc leguntur. *Ad Sedem autem Apostolicam perlatum est, quod sint inter vos*
qu. 2. *contentiones, & æmulationes. Et prædia divinis usibus tradita quidam humanis applicant usibus, & Domino Deo, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut suis usibus inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quispiam præsumserit, sacrilegus habeatur, & sicut sacrilegus judicetur*. Huc referendus erit canon 5. cau. 12. qu. 2., quæ tamen sententia temporibus Pii nulla ratione congruit. Quænam enim tunc esse poterant prædia Ecclesiastica, de quibus hæc constitutio intelligeretur? Primus Imperator Constantinus facultatem fecit Ecclesiæ, ut bona immobilia possideret l. 1. cod. de Sacros. Eccles., neque enim ante quartum fæculum Ecclesia tanquam collegium licitum haberi potuit, utpote publica Romanorum auctoritate nondum probata, ut potuisset adquirere juxta ea, quæ traduntur in l. 20. ff. de rebus dubiis, & l. 8. cod. de hæred. instituend. Quod si fortassis fidelium nonnullorum largitate potuissent Ecclesiæ prædia possidere ad usus sacros, hæc constitutio Pii non adversus Christianos, sed adversus Ethnicos potius lata videretur; Ethnici enim, non Christiani, occasionem dare potuissent huic decreto, utpote qui res Christianorum perdere assidue moliebantur; propterea que frustra Pii Papæ intercessisset auctoritas. Video autem, undenam Isidorus Mercator nonnulla ex memoratis verbis excerpsit. Abusus ille fuit verbis Honorii, & Theodosii, qui in constitutione 40. lib. 16. tit. 2. in codice Theodosiano ita sanxerunt: *Illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata sordidorum munerum fasce vexentur*.

Idem

Idem dicendum omnino erit de can. 12. cau. 17. qu. 4., cujus verba in eadem epistola paullo inferius leguntur ibi: *Et sicut qui Ecclesiam Dei vastat, & ejus prædia, & donaria expoliat, & invadit, sit sacrilegus, sic & ille qui ejus Sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit, & sacrilegus judicatur. Æmulamini, fratres, charismata meliora, & nolite talia agere, nec eis commisceri, aut consentire, qui talia agunt: quoniam non solum qui talia agunt, sunt hujus criminis rei, sed qui facientibus consentiunt. Non ergo gravius peccatum est fornicatio, quam sacrilegium; sed sicut majus est peccatum, quod in Deum committitur, quam quod in hominem, sic gravius est sacrilegium agere, quam fornicari.* Rursum hic de prædiis Ecclesiasticis sermo instituitur, quæ sane nulla temporibus Pii esse poterant. Præterea indigna Pontifice Pio est hujusmodi sententiarum conjunctio: quid enim commune habent postrema verba de fornicatione concepta cum iis, quæ superius traduntur de illis, qui Ecclesias Dei vastant, aut expoliant? Facile noverit istiusmodi emblemata Mercatoris, qui fragmentum hoc integrum, quemadmodum descripsi, perpenderit, non corruptum, sicuti apud Gratianum habetur. Facile præterea noverit manum Mercatoris, dum nonnulla hic de more suo interserit de iis, qui Dei Sacerdotes insequuntur, sive accusant. Can. 12. cau. 17. qu. 4.

Postrema epistolæ verba hæc sunt: *De cetero (salva in omnibus Apostolica auctoritate) quæcumque sunt ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, & a suæ Diœceseos Synodis audiantur. Et siquis Sacerdotum, vel reliquorum Clericorum suo Episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei paraverit, aut contumeliam, & convinci potuerit, mox Curiæ tradatur. Qui autem facit injuriam, recipiat hoc, quod inique gessit; corrumpunt enim mores bonos colloquia prava. Evigilate justi, & nolite peccare.* Ex his verbis restituendus erit canon 18. cau. 11. qu. 1. Vellem autem scire ab Isidoro Mercatore, quid esse potuerit apud Pium *tradi Curiæ* eos, qui Episcopo suo inobedientes extiterint, aut insidias ei paraverint, vel contumeliam. Non aliter explicari hæc singula possent, quam detegendo Isidori mendacia, qui ad suas sententias detorsit duplicem constitutionem Imperatorum, quæ habetur in codice Theodosiano. Prior est in lib. 16. tit. 2. num. 23. ibi: *Qui mos est caussarum civilium, iidem in negotiis Ecclesiasticis obtinendi sunt; ut, siqua sunt in quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, & a suæ Diœceseos Synodis audiantur.* Posterior est num. 39. ibi: *Quemcumque Clericum indignum officio suo Episcopus judicaverit, ab Ecclesiæ ministerio segregaverit, aut siqui professum sacræ religionis sponte dereliquerint, continuo sibi eum curia vindicet.* Can. 18. cau. 11. qu. 1.

De reliquis capitibus Pio tributis.

Difficilius est suis auctoribus tribuere alia, & quidem plura fragmenta, quæ apud Gratianum Pio adscribuntur. Exhibetur in primis canon 6. dist. 11., quem quidem ad antiquiores capitum Ecclesiasticorum collectores reducere, & ex ipsis supplere fas erit. Labbeanæ editio Conciliorum Veneta anni 1728. habet fragmentum hujusmodi, ut ibi dicitur, exceptum ex codice sexdecim librorum lib. 3. cap. 19., quemadmodum etiam habetur apud Burchardum in lib. 3. cap. 124. his verbis: *Petistis enim per Hylarium chartularium nostrum a beatæ memoriæ decessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quæ a B. Petri Apostolorum* Can. 6. dist. 11.

Principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis nostræ consuetudinem laudamus, quæ tamen contram fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur. Caput illud ita integre descriptum conjecturas gravissimas habet, quibus illud a Pio Pontifice abjudicemus. Institutum enim in primis Chartularii Romanæ Ecclesiæ officium indicat jam pacatas fuisse Romanæ Ecclesiæ res; non enim hujusmodi munera aut institui, distribuique, aut expleri commode poterant, nisi post redditam Ecclesiæ pacem. Deinde non potest convenire Pio Pontifici, quod dicitur a Beati Petri ordinationis initio *vetustatem longam* intercessisse. Vix enim a Petro ad Pium centum circiter anni effluxerant, ut proinde caput hujusmodi recentiori Pontifici commodius tribuendum videatur. Fortassis autem referendus erit ad Gregorium Magnum, qui in epist. 75. lib. 1. ita ad universos Numidiæ Episcopos scribebat: *Petistis per Hilarium Chartularium nostrum a beatæ memoriæ prædecessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas a B. Petri Apostolorum Principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ consuetudinem, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur, inviolatam permanere concedimus, sive de primatibus constituendis, ceterisque capitulis, exceptis his, qui ex Donatistis ad Episcopatum perveniunt, quos provehi ad primatus dignitatem, etiam cum ordo eos ad locum eundem deferat, modis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissæ sibi plebis tantummodo curam gerere.*

Can. 3. dist. 33. Minus integrum retulit Gratianus canonem 3. dist. 33., qualis habetur apud vetustiores canonum collectores. Nam Burchardus in cap. 72. lib. 3. ita scripsit: Ex decretis Pii Papæ cap. 6. *Bene siquidem majorum regulis definitum est, ut dæmoniis, aliisque passionibus irretitis mysteria sacra tractare non liceat, cui præcepto consensu rationis adhibito id communiter definivimus, ut nullus de his, qui aut in terram arrepti a dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeant ministrare altaribus, vel indiscussi se divinis ingerant Sacramentis, exceptis illis, qui corporum incommoditatibus dediti, sine hujusmodi passionibus in terram approbantur elisi. Qui tamen & ipsi tamdiu erunt ab officii sui & ordine, & loco suspensi, quousque unius anni spacio per discretionem Episcopi inveniantur ab incursu dæmonum alieni.* Sic ad melius, pleniusque exemplar exactum Gratiani fragmentum, minus aptum videtur, ut recte Pio Pontifici tribuatur. Etenim auctor canonis non novum quidpiam se constituere profitetur, sed id renovat, quod jam *majorum regulis definitum* fuisse dicit: quod sane Pio Papæ tribui nequit, cum nemo ex Pii ejusdem majoribus adduci possit, ad quem hujusmodi constitutio referatur. Præterea auctor canonis idipsum tradit *consensu rationis adhibito communiter definivisse*, quæ verba significant in pleno Episcoporum Concilio editam sanctionem. Quicumque igitur hæc Pio Pontifici tribui posse adfirmaverit, docebit prius & locum & tempus Concili ab eodem Pontifice celebrati. Ego, ut verum fatear, video hoc fragmentum recentius esse Gelasio Papa, & ad decretum Gelasii, quod habetur in can. 5. dist. 33. referendum esse, quod initio capitis dicitur: *Majorum regulis definitum est, ut dæmoniis &c.* Quod si Gelasii decretum *majorum regulæ* adpellari potuit, non dubitavero hujusmodi caput pertinere ad sæculum octavum, aut nonum, quibus scilicet temporibus similia aut condita, aut renovata fuisse decreta scimus. Plane Regino in libro de Ecclesiasticis disciplinis idipsum commemorandum arbitratus est, ut Clerum suum erudiret lib. 1. cap. 413. In libris etiam Capitularium Francorum renovatum

vatum idipsum est lib. 7. cap. 69. editionis Parisiensis anni 1677., & Hincmarus Rhemensis in epistola ad Clerum, & plebem Bellovacensem, in qua formam insinuabat rectæ electionis Episcoporum ac Clericorum, monebat inter cetera, ut caveret populus, *ne dæmonis, similibusque passionibus irretitum eligeret*. Posset huc etiam referri canon 29. Concilii Eliberitani: ibi: *Energumenum, qui ab erratico spiritu exagitatur, bujus nomen neque ad altare cum oblatione esse recitandum, neque permittendum, ut cum sua manu in Ecclesia ministret*. Verum Eliberitani Concilii canones parum conferre possunt ad stabiliendam Ecclesiasticam veterem disciplinam, quemadmodum tradidi suo loco. Quid vero plura huc adferam, cum tandem invenerim memorati fragmenti Gratianei germanos auctores? Sunt illi Toletani Patres in Concilio 11. anni 675., ubi can. 13. eadem ipsa leguntur, quæ superius integra retuli ex Burchardo. Tantum heic subdam verba illa Concilii: *majorum regulis definitum est*, posse etiam referri ad canonem 16. Concilii Arausicani I., ubi hæc habentur: *Energumeni non solum non assumendi sunt ad ullum ordinem Clericatus, sed & illi, qui ordinati jam sunt, ab imposito officio sunt repellendi*.

Non opus est, ut ad hanc rem demonstrandam, & minus probam Burchardi fidem ostendendam aliunde petam argumenta; cum id perspicuum adpareat in canone 15. cau. 20. qu. 1., quem primus Pio Papæ Burchardus tribuit in cap. 18. lib. 8. ibi: *Ut virgines non velentur ante xxv. annos ætatis, nisi forte necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, & non sunt consecrandæ alio tempore, nisi in Epiphania, & albis Paschalibus, & in Apostolorum natalitiis, nisi caussa mortis urgente*. Hæc porro Pii Papæ esse non possunt, quum illius ætate nulla essent condita sacrarum virginum monasteria, in quibus velatæ custodirentur. Potius autem depromtus erat ex Capitularibus Francorum, juncta collectione Reginonis. Porro in Capitulari Caroli Magni anni 789. cap. 45. hæc leguntur: *Item in eodem* (idest Africano Concilio) *ut virgines non velentur ante vigintiquinque annos, nisi rationabili necessitate cogent*. Cui subjecta sunt Antiocheni Concilii verba ibi: *Item placuit, ut quicumque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cum vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his, ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra vigintiquinque annos ætatis, non ei obsit Concilium, quod de isto annorum numero constitutum est*. Confirmatum id fuit in Capitulari anni 794. cap. 44., redactumque in lib. 1. Capitularium cap. 45. & lib. 5. cap. 227. Regino Prumiensis hæc eadem in suum codicem relaturus laudans quidem ex Concilio Antiocheno, quemadmodum & in Capitularibus laudabantur, ita scripsit in lib. 2. cap. 177. *Ut virgines non velentur ante vigesimum quintum annum ætatis, nisi forte necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis; & ut Gelasius Papa dicit, nisi in Epiphania, & in Albis Paschalibus, & in Apostolorum Natalitiis non sunt consecrandæ, nisi caussa mortis urgente*. Apparet itaque, Burchardum tam ex Capitularibus Francorum, quam ex Reginone caput integrum composuisse, ipsumque in causa fuisse, quod recentiores Collectores Burchardum imitati Pio Pontifici tribuerint, quod illi tribui minime poterat, sed potius recentioribus auctoribus acceptum ferre debuissent.

Can. 15. cau. 20. q. 1.

Canon 10. cau. 22. qu. 1. licet ab Ivone, & Burchardo etiam Pio Papæ tribuatur, Pii tamen hullatenus esse potest, cum mentio fiat Synodi, ad quam spectet judicium de iis, qui per creaturas jurent, quod sane non alio tempore statui pote-

Can. 10. cau. 22. qu. 1.

poterat, nisi postquam decreta fuerunt celebrandarum quotannis Synodorum tempora; praesertim vero, si Burchardi lectionem sequamur, qui in postremis verbis, ubi Gratianus legit: *acerrime corripiatur*, scripsit: *a Synodo corripiatur*. Nomine enim Synodi eo in loco intelligitur Synodus Provincialis, ad quam Episcoporum caussae olim referebantur. At Pii aetate nullus adhuc erat Conciliorum Provincialium usus. Romani Correctores jamdiu indicaverunt, undenam decerptum fuerit hoc fragmentum, videlicet ex Novella 77. cap. 1., cujus tamen verba non referre, sed imitari collector canonum studuit, ita scilicet, ut quae ibidem curae Praefecti urbi demandantur, curae Episcopali commissa videantur apud Collectorem canonum, qui voluit civilis Reipublicae prudentiam commode ad Ecclesiasticos viros traducere. Idipsum propemodum legere unusquisque poterit in Poenitentiali Romano edito ab Antonio Augustino, ubi tit. 2. cap. 10. sine ulla auctoris inscriptione ita habetur: *Si jurasti per capillum Dei, aut per caput ejus, vel alio modo blasphaemia contra Deum usus fueris, si semel nesciens fecisti, septem dies in pane, & aqua poeniteas. Si secundo, vel tertio increpatus fecisti, quindecim dies in pane, & aqua poeniteas. Si per coelum, aut per terram, sive per solem, aut lunam, aut per aliam aliquam creaturam, quindecim dies poeniteas.*

Can. 1. & 2. cau. 22. qu. 5. De canone 1., & 2. cau. 22. q. 5. nihil hoc in loco agendum puto, commodius enim de ipsis habebitur sermo, ubi de Theodoro Cantuariensi, ejusdemque poenitentiali differendum erit; tunc autem demonstrabo capita haec non ad Pium Pontificem, sed ad Theodorum illum spectare.

Can. 7. cau. 33. q. 2. Iterum Burchardus Pii nomen adscripsit fragmentis Capitularium Francorum in lib. 6. cap. 37., quem secutus Gratianus idem Pii nomen adtribuit can. 7. cau. 33, qu. 2. Ipsum *senioris* nomen, quod in fine canonis legimus, quodque passim pro Domino recentiore aetate usurpatum novimus, perspicue indicat canonem nulla ratione Pio tribui potuisse. Cur vero argumenta frustra quaeramus? quando caput idem legitur apertissime in Capitulari Ludovici Pii anni 829. tit. 3. cap. 3. his verbis: *Quicumque propria uxore derelicta vel sine caussa interfecta aliam duxerit uxorem, armis depositis publicam agat poenitentiam. Et si contumax fuerit, comprehendatur a Comite, & ferro vinciatur, & in custodia mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur.* Eadem habentur in lib. 2. legum Longobardarum tit. 13. cap. 5. in lib. 5. Capitular. cap. 300., in additione 4. eorundem Capitularium cap. 118. in canonibus Isaac Episcopi Lingonensis cap. 6. tit. 2., & apud Reginonem lib. 2. cap. 76. Sane Burchardus nonnulla immutavit, quae ad corporales poenas a Ludovico Pio indictas pertinebant, quarum vice anathematis poenam indixit, quod jam fecerat Isaac Lingonensis in tit. 3. canonum cap. 7. ibi: *Hi vero saeculares, qui conjugale consortium absque culpa graviore dimittunt, vel etiam dimiserunt, nullas caussas discidii probabiliter proponentes, & propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut inlicita aut aliena praesumant, si antequam apud Episcopos Comprovinciales discidii caussas dixerint, & priusquam uxores judicio damnentur, abjecerint, a communione Ecclesiae, & sancti populi coetu, pro eo, quod conjugium, & fidem maculant, excludantur.* Dicendum adhuc superest de posterioribus illis verbis: *Eadem lex erit illi, qui seniorem suum interfecerit*, quae in Capitularibus desiderantur. Hanc porro adjectionem ego arbitror factam ab aliquo studioso, qui, quod statutum erat de viris uxores occidentibus, ad uxores extendere voluit, quae viros suos amore secundi conjugii occiderint; quod perspicuum erit, si nomine *senioris* virum intelligamus, quemadmodum ali-

aliquando scimus usurpatum. Sic apud Reginonem lib. 2. cap. 85., & Burchardum lib. 6. cap. 39. legimus: *Si mulier maritum suum caussa fornicationis veneno interficit, aut quacumque arte perimere facit, quia dominum, & seniorem suum occidit, decem annis pœniteat.* Sane senioris nomen vulgo pro domino habitum est in legibus Longobardorum; at si ita generaliter in canone isto acciperetur, parum ea adjectio cum superioribus consonaret. Quamobrem aptior mihi ea videtur vocabuli significatio, si specialiter pro marito intelligamus, cum alias nulla sit vocabuli improprietas, quod illud alicubi pro marito acceptum fuisse noverimus.

Canon 27. de consecr. dist. 2. habetur in Pœnitentiali Antonii Augustini Romano, titulo 5. cap. 10. his verbis: *Si vero per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillaverit in terram, linguabitur, tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat Minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si per linteum altaris ad aliud stilla pervenerit quatuor diebus pœniteat; si usque ad tertium, novem diebus pœniteat; si usque quartum, quindecim diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerint stillam, tribus vicibus Minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & juxta altare recondatur.* Eadem propemodum leguntur in Capitulis Theodori Cantuariensis a Petito editis cap. 51. ibi: *Si vero per negligentiam de calice aliquid stillaverit in terram, tabula radetur; si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, & in igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & Sacerdos quadraginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat Minister stillam, & tres dies pœniteat, si usque ad tertiam, novem dies, si usque ad quartam, quindecim dies. Et linteamina, quæ tetigerunt stillam, tribus Minister abluat vicibus calice subtus posito, & aqua ablutionis sumatur, & juxta altare recondatur.* Similia quædam habentur in judiciis Gregorii Papæ 3. cap. 28. ibi: *Si super altare stillaverit calix, sorbeat Minister stillam, & tribus diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerit stilla, per tres abluantur vices, calice subterposito, aqua ablutionis in ignem projiciatur.* Non igitur Pio Papæ tribuenda erant hæc a nuperis collectoribus, sed potius editis Pœnitentialibus, in quibus passim de similibus Sacerdotum delictis, ac pœnitentia actum est.

Can. 27. de consf. dist. 2.

CAPUT

CAPUT IX.

De Aniceto.

Canones Aniceti Papæ nomine apud Gratianum editi sunt sequentes.

Apocryphi omnes.

- *Can.* 21. *dist.* 23. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
- *Can.* 4. *dist.* 64. *supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.*
- *Can.* 1. *dist.* 66. *jungendus cum can.* 4. *dist.* 64.
- *Can.* 2. *dist.* 99. *non congruit Aniceti temporibus.*
- *Can.* 5. *cau.* 9. *quæst.* 3. *referendus ad canonem* 9. *Concilii Antiocheni.*
- *Can.* 6. *cau.* 9. *qu.* 3. *non congruit temporibus Aniceti.*

AN Pius, an potius Anicetus Hygino successerit, in præcedentis capitis initio satis discussum arbitror, ut propterea illorum sit opinio recipienda, qui Anicetum Pio successisse ferunt. Horum itaque vestigia prementes, asseremus Anicetum ab anno 167., usque ad annum 175. summum Pontificatum gessisse, quo anno martyrii palmam adeptus est sub Marco Aurelio, & Lucio Vero. Unicam hujus nomine composuit epistolam Isidorus Mercator, cui hæc adposita fuit inscriptio: *Anicetus universis Ecclesiis per Galliæ provincias constitutis in Domino salutem.* Hæc autem data epistolam claudit. *Data* 8. *Kal. Junii Gallicano, & Rufino viris clariss. Coss.* Mercator in hac parte se se fere semper veterum consulatuum imperitum ostendit: etenim nullus unquam Consulatus extitit Gallicani simul & Rufini, immo nec sejuncti tempore Aniceti consules fuerunt. Legimus quidem Romulum Gallicanum gessisse consulatum cum Antistio Vetere, sed anno 152. sub Telesphoro. Scimus item Lucium Antonium Rufinum consulatum gessisse cum Servio Octavio Lœna, seu Pontiano, sed anno 133. sub Sixto. Scimus rursum Cuspium Rufinum consulatum gessisse cum Lucio Quadrato, sive, ut aliis placet, cum Lucio Torquato, sed anno 144. sub Telesphoro. Scimus demum Brutium Præsentem, & Marcum Antonium Rufinum consulatum gessisse, sed anno 155. sub Hygino. Attamen consulatum Gallicani, aut Rufini sub Aniceto penitus ignoramus. Plura alia nobis idem Isidorus argumenta suppeditavit, ex quibus etiam in hac epistola, ut in ceteris aliis, eum tamquam insignem deceptorem agnosceremus. Nam usus vulgatæ Hieronymi versionis, nomina Archiepiscoporum, Primatum, & Patriarcharum usurpata, compositæ sine ordine sententiæ recentiorum Patrum, ac Conciliorum perspicue indicant, epistolam nullatenus Aniceti temporibus congruere, nec propterea Aniceto ipsi esse tribuendam. Constabunt hæc vel in ipsis Gratiani fragmentis, quæ modo sunt expendenda.

Can. 4. dist. 64. & c. 1. dist. 66. Exorditur Anicetus verbis Leonis Magni, quæ habentur in epist. ejus 32., deinde statim subdit: *De ordinationibus vero Episcoporum, super quibus nos consulere voluistis, olim in Sancti Prædecessoris nostri Anacleti ordinationibus quædam jam decreta reperimus; scimus enim Beatissimum Jacobum, qui dicebatur justus, qui etiam secundum car-*

carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Jacobo, & Johanne Apostolis Hierosolymorum Episcopum esse ordinatum. Si autem non minus, quam a tribus Apostolis tantus vir fuit ordinatus Episcopus, patet profecto eos formam instituente Domino tradidisse, non minus, quam a tribus Episcopis Episcopum ordinari debere. Sed crescente numero Episcoporum, nisi necessitas intervenerit, debent etiam plures augeri; idest si Archiepiscopus diem obierit, & alter ordinandus Archiepiscopus electus fuerit, omnes ejusdem Provinciæ Episcopi ad sedem Metropoleos conveniant, ut ab omnibus ipse ordinetur. Oportet autem, ut ipse, qui illis omnibus præesse debet, ab omnibus illis eligatur, & ordinetur; reliqui vero comprovinciales Episcopi, si necesse fuerit, ceteris consentientibus, a tribus jussu Archiepiscopi consecrari possunt Episcopis. Sed melius est, si ipse cum omnibus eum, qui dignus est, elegerit, & cuncti pariter sacraverint Pontificem. Et licet istud necessitate cogente concessum sit, illud tamen, quod de Archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, idest ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet, quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis, quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumtum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio. Ex his supplendi erunt apud Gratianum canon 4. dist. 64., & canon 1. dist. 66., quos depravavit ipse Collector, atque corrupit. Interea vero nonnulla adnotare exinde juvabit, ex quibus facile deducetur, monumenta hæc vetustissimis Pontificibus adscribi nullatenus posse. Quod enim in primis memoretur epistola Anacleti Pontificis, quæ numero 2. est ex Isidorianis, & cujus eadem propemodum verba hic repetuntur, indicat Isidorum de suis mercibus sæpius gloriari. Quod autem subditur, Jacobum Fratrem Domini a tribus Apostolis fuisse in Episcopum ordinatum, Petro videlicet, Jacobo, & Johanne, pudendum mendacium est: quid enim hujusmodi ordinatione opus habebat Jacobus? Apostoli omnes Episcopalem potestatem a Christo Domino acceperant, immo de Jacobo veterum Patrum traditio testatur, quemadmodum superius animadverti cap. 2. ad canonem 2. dist. 66.: Neque major ratio esse poterat, cur Jacobus frater Domini a Petro, Jacobo, & Johanne ordinaretur, quam e converso ab Jacobo fratre Domini Petrus, Jacobus, & Johannes. Præterea ibidem ex divina traditione per Apostolos significata asseritur constitutum, ut a tribus saltem Episcopis consecratio fieret Episcoporum, quando tamen aliter docet canon primus ex Apostolicis, qui, licet Apostolicus vere non sit, quinti sane sæculi exhibet Ecclesiasticam disciplinam. Nihil addo de ordinationibus Metropolitarum, quas ab omnibus Provinciæ Episcopis celebrandas vult Isidorus in unum convenientibus; siquidem docere deberet Isidorus idem, jam tum fuisse provincias distributas, institutos Archiepiscopos, ac potuisse conventus fieri Episcoporum Provinciales, quæ omnia nonnisi recentioribus sæculis demonstrarentur.

Pergit auctor epistolæ, & ait: *Ipse autem Archiepiscopus nihil de eorum caussis, aut de aliis communibus juxta statuta Apostolorum, absque cunctorum illorum agat consilio, nec illi, nisi quantum ad proprias Parochias pertinet, sine suo; quoniam tali gaudet concordia Altissimus, & gloriatur in membris suis.* Hic est canon 5. cau. 9. qu. 3., ubi Apostolorum statuta illa memorantur, quæ demum posteriore ætate prodierunt; videlicet canon 35. ex Apostolicis, quo statutum legimus apud Dionysium Exiguum, Episcopos nihil peragere sine conscientia illius, qui primus inter ipsos habetur, quemadmodum eum, qui primus habetur, sine conscientia Episcoporum. Potius autem hæc tribuenda sunt Concilio Antiocheno can. 9., cujus sententia est in can. 2. cau. 9. qu. 3. Can. 5. cau. 9. qu. 3.

Can. 2. dist. 99. Sequuntur post hæc verba can. 2. dist. 99. a Romanis Correctoribus ad integros epistolæ codices exacta, ubi eadem traduntur de Primatum, atque Archiepiscoporum officiis, ac nominibus, quasi hæc ab Apostolis ipsis constituta fuissent.

Can. 6. cau. 9. qu. 3. Nondum vero recedit Mercator a Metropolitanis. Nam statim hæc subjicit: *Si autem aliquis Metropolitanorum inflatus fuerit &c.* quæ habentur in can. 6. cau. 9. qu. 3., ubi auctor epistolæ de more suo nihil omittendum censuit de judiciis Episcopalibus. Notanda sane sunt postrema canonis verba: *ut vindicta de eo fiat, & ceteri timorem habeant*. Quomodo enim hisce verbis terrere Episcopos omnes Anicetus poterat, qui una cum omnibus Episcopis insævientibus Ethnicis terrebatur, si in eo aliquid minæ Ethnicorum valebant?

Can. 21. dist. 23. Post nonnulla, hæc sequuntur prope finem epistolæ. *Prohibete, fratres, per universas regionum vestrarum Ecclesias, ut Clerici, (qui laicis, & simplicibus, virtutis, honestatis, pudicitiæ, & gravitatis exemplar esse debent, ac seipsos, tanquam signum purioris vitæ rudioribus ad imitationem prudenter exhibere) juxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum spheræ radant, quia sicut discreti debent esse in conversatione, ita & in tonsura, & omni habitu discreti debent adparere*. Ex his supplere quisque poterit canonem 21. dist. 23., cujus sententiam non integram retulit Gratianus. Quod si hæc expendere lubeat abjectis nonnullorum præjudiciis, facile constabit Aniceti temporibus non congruere, ac tantominus Apostoli præceptum haberi. Quis enim sibi facile persuadeat, vetustissimis temporibus Clericos ita incessisse, ut a laicis distinguerentur vestibus, ea præsertim ratione, ut comam deponerent, & desuper caput in modum spheræ raderent? Mos iste, aut lex, si qua fuisset, minus opportuna, dicenda foret; quid enim aliud esset, quam Clericos aut lusibus Ethnicorum magis magisque exponere, immo & facilius perdendos, mactandosque exhibere? Num ii, qui latebras quærebant, ut sævitiem gentium evitarent, signa corporalis habitus gerebant, quibus facilius secernerentur a ceteris, ac dignoscerentur? Præterea ubinam demonstratur Apostoli præceptum, quod Mercator commemorat? Nullum sane aliud esse potest, quam quod habetur in epist. 1. ad Corint. cap. 10. ibi: *Vir quidem, si comam nutriat, ignominia est illi*. Sed hæc generalia sunt, & communia tam laicis, quam Clericis, & ad veterum mores pertinent, quibus turpe viris habebatur comam laxare. Immo & posteriore ætate sicut barbam, ita & comam nutrire pœnitentibus injungebatur, quemadmodum Isidorus docet in libris officiorum apud Rhabanum in epist. ad Heribaldum ibi: *Hi, qui pœnitentiam gerunt, capillos, & barbam nutriant, ut demonstrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris gravatur. Capilli enim pro vitiis accipiuntur, sicut scriptum est: & crinibus peccatorum suorum unusquisque constringitur*. Et quidem tondebantur apud veteres capilli, non radebantur, quemadmodum docet Gregorius Magnus in lib. 1. epistolarum epist. 24. his verbis: *unde recte ad Ezechielem dicitur. Sacerdotes caput suum non radant, neque comam nutriant; sed tondentes attondeant capita sua. Quid enim signant capilli in capite, nisi exteriores cogitationes in mente? .... Quia ergo cuncti, qui præsunt, habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere; Sacerdotes recte & caput prohibentur radere, & comam nutrire, ut cogitationes carnis de vita subditorum nec a se funditus amputent, nec rursum ad crescendum nimis relaxent: unde bene dicitur: tondentes tondeant capita sua, ut videlicet curæ temporalis sollicitudinis, & ad quantum necesse est prodeant, & tamen recidantur citius, ne immoderatius excrescant .... quasi capilli in capite Sacerdotis ser-*

vantur

vantur, ut cutem cooperiant, & resecantur, ne oculos claudant. Itaque si Gregorii Magni tempore nondum obtinuit, immo vetitum est Sacerdotes caput radere, cur Mercator de radendis capillis Apostolicum fingit praeceptum, cur renovare conatur praeceptum ipsum per Aniceti decretales? Quod Clerici in detonso capite coronam capillorum paullo laxiorum relinquerent, receptum fuit in Ecclesia septimo circiter saeculo, quemadmodum adparet ex Concilio Toletano 4. anni 630. can. 41. ibi. *Omnes Clerici, vel lectores, sicut Levitae & Sacerdotes detonso superius toto capite inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Galliciae partibus facere lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispania huc usque haereticorum fuit*. Hanc eandem tonsurae formam exhibuit saeculo 7. S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus in theoria rerum sacrarum, Gregorius Turonensis de vitis Patrum cap. 17., & Beda lib. 4. historiae Anglorum cap. 1. Ceterum prioribus Ecclesiae saeculis nulla in exteriore corporis habitu distinctio fuit inter Clericos, laicosque fideles: hinc Hieronymus epist. 17. ait: *quicumque novissimus fuerit, hic primus putatur: in veste nulla discretio, nulla admiratio: utcumque placuerit incedere, nec detractionis est, nec laudis &c.*

CAPUT X.

De Sotere.

Capita Soteri tributa haec sunt.

Ex epist. 2. (*Can. 25. dist. 23. non congruit temporibus Soteris.*

Adjiciuntur.
- *Can. 16. cau. 22. qu. 4. est potius Bedae.*
- *Can. 58. de cons. dist. 1. est potius Concilii Toletani XI.*
- *Can. 61. de cons. dist. 1. referendus ad Capitularia Francorum.*
- *Can. 17. de cons. dist. 2. est potius Concilii 2. Cabilonensis.*

Auctor libri Pontificalis, qui Damaso tribuitur, refert Soterem ultra novem annos Pontificatum Maximum gessisse. Sed viri eruditi, inter quos Severinus Binius, quatuor tantummodo annis illum in Pontificatu vixisse contendunt, scilicet ab anno 175. qui est 13. Aurelii Imperatoris, usque ad annum 179. imperante adhuc Aurelio. Porro tunc temporis Marcus Aurelius Imperator christianis gratus, a quibus beneficia quaedam acceperat, constituit literis ad Senatum datis, nequis ex eo tantummodo accusaretur, quod christianus esset; quamobrem Ethnicis Christiani nominis inimicis occasio oblata fuit, ut Christianis crimina quaedam affingerent, ut eosdem coram publicis Magistratibus accusarent. Patet id ex literis martyrum Lugdunensium apud Eusebium lib. 5. cap. 1. Hinc licet Christiani ob id apertissime non damnarentur, quod Christo nomen dedissent, quotidie tamen alio praetextu vexabantur, inter quos ipsemet Soter cruciatus obiit, vir ceteroqui optimus,

purus sceleris, afflictarum Ecclesiarum, indigentiumque solatium, ut Dionysius Alexandrinus refert. Duas hujus Pontificis nomine apud Isidorum Mercatorem habemus epistolas. Prior ad Campanos scripta fertur Rustico, & Aquilino Consulibus. Sed cum Rusticus, & Aquilinus consulatum gesserint anno 164., & sic annis undecim, antequam Soter in Pontificem eligeretur, jure optimo a viris eruditis epistola inter apocryphas recensetur. Sed, ad rem meam quod attinet, non ulterius in hac immoror, cum Gratianus nullum ex eadem fragmentum excerperit.

De epistola 2.

Altera hanc habet inscriptionem: *Dilectissimis fratribus per Italiæ provincias Sanctis constitutis Episcopis Soter Papa*; & data est 19. *Kal. Junii*, *Cethego & Claro viris clariss. Coss.* Hic consulatus incidit in annum 172., & propterea triennium antequam Soter in Pontificem fuisset electus. Quamobrem grave argumentum subest, ut sicut ceteras, ita & has Isidori merces rejiciamus. Neque vero alia ad hanc rem ipsam deesse possunt argumenta: priora epistolæ verba hæc sunt: *Divinis præceptis, & Apostolicis monitis informamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ut siquid usquam reprehensioni invenitur obnoxium, celeri sollicitudine ab ignorantiæ imperitia, & præsumtionis usurpatione revocemus.* Quis statim in his non agnoscit & stilum, & verba ipsa Leonis Magni, qualia leguntur in epist. 4. juxta veteres editiones? Quidnam vero est, quod celeri sollicitudine erat revocan-
Can. 25. dist. 23. dum, corrigendumque Soteri? En verba epistolæ subsequentia, quæ refert Gratianus in can. 25. dist. 23. *Sacratas Deo fœminas, vel Monachas, sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam Sedem: quæ omnia reprehensione, & vituperatione plena esse, nulli recte sapientium dubium est. Quapropter hujus Sanctæ Sedis auctoritate hæc omnia vobis resecare funditus, quanto citius poteritis, censemus: & ne pestis hæc latius divulgetur per omnes provincias, abstergi citissime mandamus.* (hic quidem concluditur Gratiani caput. Lubet autem cum Mercatore progredi, ut exinde liqueat, quam inordinata congeratur rerum, sententiarumque farrago). *Ait enim Apostolus: despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Illa est enim virgo Ecclesia, sponsa unius viri Christi, quæ nullo se patitur errore, vel inhonesta reprehensione vitiari, ut per totum mundum una sit nobis unius castæ communionis integritas. Unde consurgite, charissimi, cum Deo; & adsistite ei induentes arma spiritus adversus malignantes contra fidem ejus &c.* Nemo non videt, quantum distent posteriora hæc a prioribus, & quantum priora dissonent ab ætate Soteris: vel una Monacharum mentio vix quinto, aut sexto sæculo epistolam hanc tribui posse demonstrat.

De ceteris capitibus Soteri tributis.

Can. 16. cau. 22. qu. 4. Sunt adhuc nonnulla Soteri adscripta, quæ ejusdem Pontificis minime sunt, nec eidem a quoquam veterum adtributa. Ex his est inprimis canon 16. cau. 22. qu. 4. Primus Burchardus ex cap. 3. decretorum Soteris Papæ laudavit lib. 12. cap. 18.

18. Vetustiores Collectores non ex Sotere, sed ex Beda se describere professi sunt. Sic Regino Prumiensis lib. 2. cap. 323. habet: ex dictis Bedæ Presbyteri: *Si aliquid forte nos incautius jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate perjurandum nobis, quam perfecto juramento in aliud crimen majus esse divertendum*. Hæc porro eadem sunt cum Gratiani verbis: immo Gratianus idem eadem ipsa Bedæ nomine retulit in can. 6. cau. 22. qu. 4., habenturque in homilia ejusdem in decollat. S. Johannis.

Burchardus etiam primus in cap. 73. lib. 3. Soteris Papæ nomine retulit verba canonis 58. de conf. dist. 1., qui propterea posterioribus Collectoribus canonum falsis suis inscriptionibus occasionem dedit errandi. Auctor palearum facile deceptus est; non tamen Gratianus, qui in can. 15. cau. 7. qu. 1. idem decretum retulit, sed nomine Concilii Toletani XI., quod jam nos suo in loco expendimus in priore hujus operis parte, ubi de Conciliis Toletanis differuimus. *Can. 58. de conf. dist. 1.*

Quod si nullam debemus Burchardo fidem in inscriptione dicti canonis 58. de conf. dist. 1., quem ipse nomine Soteris laudavit in lib. 3. cap. 73. num fides præstanda erit in capite sequenti, seu 74., quod ita inscripsit: *ex eodem*? Illius sententiam, & verba exhibet Gratianus in can. 61. de conf. dist. 1., ubi Correctores Romani adnotarunt similia propemodum legi in Concilio Moguntino I. cap. 43. Cardinalis Bona lib. 1. rerum liturgicarum cap. 13., asserit hoc caput falso tributum esse Soteri ea de caussa, quia Soteris tempore nondum irrepserat abusus missæ solitariæ. Primum enim hæc consuetudo penes Monachos esse cœpit, cum illorum nonnulli Sacerdotio insigniri cœperunt; ut enim solitariæ vitæ institutione gloriabantur, ita & solitario in loco sacra mysteria sine testibus celebrabant: quod post sæculum octavum occasionem dedit nonnullis Conciliis improbandi. Apud Reginonem nomine Concilii Nannetensis refertur in lib. 1. cap. 191. hoc decretum: *Definivit Sanctum Concilium, ut nullus presbyter solus præsumat missam cantare: cui enim dicit, Dominus vobiscum, aut sursum corda, aut gratias agamus Domino Deo nostro, cum nullus sit, qui respondeat? aut in canone, & omnium circumstantium, cum nemo adsit? aut quem invitat ad orationem, cum dicit, oremus, cum nullus sit, qui secum oret? .... Quapropter periculosa superstitio, maxime a monasteriis Monachorum exterminanda est*. Hæc retuli, ut constaret ex his Burchardum caput suum composuisse, & paucis perstrinxisse, una etiam constaret, Monachorum præcipue caussa decreta hujusmodi fuisse edita, ac proinde Soteri temporibus, quibus necdum Monachi existebant, minime convenire. Forte autem Burchardus facile adductus est, ut nomen Soteris inscriberet, quia hanc constitutionem inter Francorum Capitularia relatam agnoverit; ipse vero a recensendis Francorum Capitularibus sibi proposuerat abstinendum. Sane in lib. 5. Capitularium cap. 159. similia leguntur his verbis: *Nullus Presbyter, ut nobis videtur, solus missam cantare recte valet: quomodo enim dicet Dominus vobiscum, vel sursum corda admonebit habere, & alia multa his similia, cum alius nemo cum eo sit?* Similia quoque statuta legimus in Concilio Parisiensi 6. lib. 1. cap. 48., relata in additionem 2. Capitular. cap. 9. Similia demum in capitulis Herardi Turonensis cap. 28. *Can. 61. de conf. dist. 1.*

Burchardum denique incusare debemus, si Soteris nomine ipse primum, deinde Gratianus inscripserint canonem 17. de conf. dist. 2., qui potius referendus erat ad Francorum Capitularia, videlicet ad canonem 47. Concilii Cabilonensis 2. *Can. 17. de conf. dist. 2.*

quem

quem hodie habemus in additione 3. Francorum Capitularium cap. 67. eisdem omnibus verbis, quibus apud Gratianum descriptus est. Ipsa autem pœnitentium mentio, qui quotannis in cœna Domini Eucharistiæ sumendæ caussa reconciliati dicuntur, recentiorem, & mediæ ætatis indicat Ecclesiasticam disciplinam, ut vel ex ea ratione a Sotere Pontifice idem canon abjudicandus videatur.

CAPUT XI.

De Eleutherio.

Ex epistola Eleutherii ad provincias Galliæ hi canones descripti sunt.

Apocryphi omnes.

- *Can.* 4. *cau.* 2. *qu.* 1. *pertinet ad commentaria in Paullum Ambrosio tributa.*
- *Can.* 55. *cau.* 2. *qu.* 7. *consonat cum can.* 3. *dist.* 83. *& can.* 3. *dist.* 86.
- *Can.* 3. *cau.* 3. *qu.* 3. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
- *Can.* 17. *cau.* 3. *qu.* 7. *perperam Sixti nomine laudatus.*
- *Can.* 2. *cau.* 3. *qu.* 9. *est potius Concilii* 4. *Carthaginensis, & Aniani Interpretis.*
- *Can.* 7. *cau.* 3. *qu.* 6. *ex integris exemplaribus emendandus:*
- *Can.* 11. *cau.* 30. *qu.* 5. *pertinet ad l.* 1. *cod. Theod. de judiciis, juncta interpretatione Aniani.*

SOteri in Pontificatu successit Eleutherius Marco Aurelio imperante anno 179., vixitque usque ad annum 194. fortassis primus ex Pontificibus, qui non martyrio vitam compleverit; quamquam enim alicubi martyris nomine appelletur, minime probari exinde potest, illum vere martyrem occubuisse; novum enim non est apud veteres eos etiam dictos fuisse martyres, qui nonnulla pro Christi nomine sustinuerint, etiamsi martyres non occubuerint. Isidorus Mercator unam Eleutherio epistolam adfinxit, hac inscriptione: *Eleutherius Episcopus universis Ecclesiis per Galliæ provincias Domino militantibus in Domino salutem*; fertur autem data 5. *Idus Julii Paterno, & Bradua viris clarissimis Coss.* Verum nullus alius legitur Paterni consulatus in consularibus fastis, nisi cum Torquato, illeque incidit in annum Christi 125., ac proinde longe ante Pontificatum Eleutherii. Quod argumentum ad enervandam Mercatoris fidem adeo grave visum est illis, qui facile decipi se sinunt, ut conati fuerint Paterni nomen immutare, illiusque vice substituere Triarium Maternum, qui cum Marco Aurelio Bradua consulatum gessit anno Christi 187. Sed frustra ad hujusmodi vocum immutationes confugitur, ubi tota epistola argumentum est fictitii monumenti. Hinc viri gravissimi æque ac eruditissimi eandem reiicere non dubitarunt, inter quos sunt, Baronius ad annum 147. §. 2., Contius in notis ad canonem 11. cau. 30. qu. 5., & Antonius Augustinus in cap.

8. collectionis Hadriani I. Porro præterquamquod hujus epistolæ auctor vulgatam Hieronymi versionem sequatur, usurpat passim sententias recentiorum scriptorum, nimirum Leonis Magni, auctoris Commentarii in Paullum sub titulo Ambrosii, Conciliorum Carthaginensis 4., & Toletani 6., item legum codicis Theodosiani juncta interpretatione Aniani. Initio hujus epistolæ post usurpatam sententiam Leonis Magni, nonnulla præfatur de promiscua comestione escarum, tradens, nihil esse, quod evitare quisquam debeat, quasi in Gallicanis provinciis Tatiani hæresis grassaretur. Post hæc vero, nullo rerum ordine servato, ad accusationes Clericorum transit, ad quas Isidorus Mercator post innumeras digressiones sæpe numero revertitur, his verbis: *De accusationibus ergo Clericorum, super quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad Sedem Apostolicam deferre, finitiva Episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus Sanctæ Sedis auctoritate finiantur, sicut ab Apostolis, eorumque successoribus, multorum consensu Episcoporum, jam definitum est. Nec in eorum Ecclesiis alii aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia. Quoniam, quamvis liceat apud Provinciales, & Metropolitanos, atque Primates eorum ventilare accusationes, vel criminationes, non tamen licet definire secus, quam prædictum est. Reliquorum vero Clericorum caussas apud Provinciales, & Metropolitanos, ac Primates & ventilare, & juste finire licet.* Hæc retulit Gratianus in can. 7. cau. 3. qu. 6., sed verbis adeo turbatis, inversoque ordine descriptis, ut non eadem prorsus videantur. Jure autem postulare quispiam a Mercatore posset, ubinam de Apostolicis constitutionibus, quas ipse ad rem propositam commemorat, constet? Vereor, ne nomine constitutionum *ab Apostolis, eorumque successoribus multorum consensu Episcoporum* editarum intellexerit statuta Concilii Sardicensis can. 4., ubi nonnulla his maxime consentanea definita deprehendimus, & sic Eleutherium inducat recentioris Concilii jura commemorantem. Can. 7. cau. 3. qu. 6.

Pergit Mercator: *Judicantem tamen oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi, ac proponendi, adjiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium limitata sit pleniter, nec litigantibus judex prius sua velit sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione, quod proponant; & tamdiu actio ventiletur, quousque rei veritas inveniatur. Frequenter interrogare oportet, ne aliquid prætermissum fortasse remaneat, quod annecti conveniat.* Hic est canon 11. cau. 30. qu. 5., cujus verba integra fere excerpta sunt ex codice Theodosiano lib. 2. tit. 18. l. 1., & interpretatione Aniani eidem legi subjecta; hinc ait ad hunc canonem Contius: *Adulterinam esse hanc Eleutherii epistolam vel ex hoc fragmento liquet, hæc enim sunt verba Constantini Imperatoris in l. 1. cod. Theodos. de judiciis, quæ plusquam centum post Eleutherium annis sunt a Constantino rescripta, quæ illius epistolæ fabricator suppresso nomine compilavit.* Can. 11. cau. 30. qu. 5.

Sequuntur statim in epistola verba canonis 3. cau. 3. qu. 3., sed alia est sententia epistolæ Eleutherio tributæ, alia Gratiani: etenim in integra epistola sermo fit de induciis, quæ concedi debent, ut judex in caussa cognoscat, nequid omissum in caussa appareat, neve præpropere sententia dicatur. En ipsamet epistolæ verba integra: *Nec litigantibus judex prius sua velit sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione, quod proponant; & tamdiu actio ventiletur, quousque rei veritas inveniatur. Frequenter interrogare oportet, ne aliquid prætermissum fortasse remaneat, quod annecti conveniat. Induciæ enim non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ne aliquid præpropere agi a quacumque parte videatur, quia per subreptionem multa proveniunt.* Can. 3. cau. 3. qu. 3.

Nihil

Can. 4. cau. 2. qu. 1. *Nihil tamen* (pergit ulterius Mercator) *absque legitimo, & idoneo accusatore fiat; nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat, sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus*. Retulit hæc Gratianus in can. 4. cau. 2. qu. 1., deprompta autem sunt ex commentariis in caput 5. epist. 1. ad Corint., quæ Ambrosio tribuuntur.

Can. 17. cau. 3. qu. 7. Post pauca ad eandem rem pertinentia, hæc sequuntur. *De accusationibus vero comprovincialibus ita legitur esse statutum: siquis super quibuslibet criminibus quemlibet Clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua consistit ille, qui pulsatur, suas exerceat actiones, nec æstimet eum alibi, aut longius ad judicium protrahendum. Illi vero, qui pulsatus fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare*. Est hic canon 17. cau. 3. qu. 7., quem Gratianus perperam Sixto adscripsit, quemadmodum jamdiu observaverunt Romani Correctores. Nonnihil autem his, quæ ibidem traduntur, consonat lex 3. libri 49. ff. tit. 16.

Can. 2. cau. 3. qu. 9. Progreditur Isidorus in sua epistola, quem sequitur Gratianus in can. 2. cau. 3. qu. 9. his verbis: *Caveant etiam judices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus caussa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, immo etiam & caussam in Synodo pro facto dabunt. Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiatur*. Priora hæc verba excerpta sunt usque ad §. *proditoris* ex cap. 30. Concilii 4. Carthaginensis anni 398. ibi: *Caveant judices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus caussa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit, immo & caussam in Synodo pro facto dabunt*. A §. *proditoris* leguntur apud Anianum in interpretatione legis 2. tit. 10. lib. 10. codicis Theodosiani; cum enim in lege 2. ita legatur: *Nemo delatorem plus potest cognoscere, quam ille, qui injuriam per ejus sustinuit nequitiam*, Anianus addidit hoc glossema: *siquis proditor futurus est, nec calumnia, nec vox illius audiatur*. Etsi vero non haberemus recentiora hæc monumenta, ad quæ redigendæ adparerent Mercatoris sententiæ, proindeque Eleutherio falso tributæ viderentur, ipsa tamen mentio Synodorum, quibus rei gestæ rationem ab Episcopis reddendam esse præscribitur, satis demonstrat, hæc nonnisi recentiori ætati convenire.

Can. 55. cau. 2. qu. 7. Canon 55. cau. 2. qu. 7., quem repetit Gratianus tum ex Innocentio in can. 3. dist. 83., tum ex Johanne 8. in can. 3. dist. 86.; habetur in fine epistolæ hujus, ubi tamen Eleutherius sibi ipsi adversari fingitur: nam in præcedentibus verbis ita scribit: *Igitur omne pondus, & circumstantia adversariorum nocumenta per patientiam, fratres, comprimere satagite*; deinde mutata sententia in posterioribus, quæ habentur in dicto can. 55., vult non patienter ferenda esse nocumenta adversantium, sed deturbandos esse perversos, illorumque facinoribus obviandum.

CAPUT

CAPUT XII.

De Victore.

Ex duabus prioribus Victoris epistolis legimus apud Gratianum sequentes canones.

Apocryphi omnes. Ex epist. 1. { *Can. 7. cau. 2. qu. 6. exigendus ad canonem 17. Concilii Chalcedonensis.* *Can. 22. de cons. dist. 3. in parte depromtus ex Leone Magno.*

Ex epist. 2. (*Can. 12. dist. 90. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*

ANno Domini 194. post Eleutherii obitum successit in Romano Episcopatu Victor, quem gessit usque ad annum 201. vel, ut aliis lubet, 203., Quatuor apud Collectores Victoris nomine exhibentur epistolæ, quarum duæ posteriores scriptæ sunt ad Desiderium Viennensem, & ad Paracodam Episcopum. De his sermo non est instituendus, quod apud Gratianum minime memorentur. Immorabor tantum in duabus prioribus, quæ ex officina Mercatoris depromtæ fuerunt.

De epistola 1.

Priorem epistolam ita auspicatus est Isidorus: *Victor Romanæ, ac universalis Ecclesiæ Archiepiscopus, Theophilo Episcopo, & cunctis fratribus in Alexandria Domino famulantibus, in Domino salutem*, hac subjecta consulari nota: *data 13. Kal. Augusti Commodo, & Gravione viris clariss. Coss.* Hæc sola sufficerent, ut auctorem epistolæ de perspicuo mendacio argueremus. Ut enim omittam, quod alias monui, nomen *Archiepiscopi* nonnisi recentiore ætate usurpari in Ecclesia consuevisse, quis erat Theophilus ille tempore Victoris Alexandrinæ urbis Episcopus? In Alexandrina Sede, ut constat ex catalogo Eusebii, & Nicephori, anno 191. Juliano successit Demetrius, qui usque ad annum 234. Episcopus fuit. Unus autem in Alexandrinorum Episcoporum numero recensetur Theophilus, sed qui vixit ab anno 385. usque ad annum 412., propterea que multo post tempora Victoris. Noverunt difficultatem hanc, qui pro hac epistola Victori vindicanda laborant, quorum alii propterea pro Theophilo Alexandrino Theophilum Cæsariensem supposuerunt de Amanuensium incuria conquerentes, alii varias urbes in medium protulerunt, quæ Victoris tempore Alexandriæ nomine donabantur. Qui Theophilum Cæsariensem pro Theophilo Alexandrino supponunt, conjecturam capiunt ex Beda, qui scripsit Victorem ad Theophilum Cæsariensem epistolam direxisse, ei suas vices committens, ut Romani Episcopi nomine ad caussam Quartodecimanorum finiendam Concilium celebraret. Sed esto a Victore scriptam epistolam ad Theophilum Cæsariensem, non est tamen illa, de qua agimus in præsentia. Jam id agnovit Baronius ad annum 198. §. 6. ita de hac epistola scribens: *Porro eam longe diversam*

esse ab ea, cujus meminit Beda, quæ a Victore ad Theophilum Cæsariensem scripta fuit, cum illi vices suas delegavit, ut convocato Concilio de ea re ageret, omnes puto facile intelligere. Revera in epistola Mercatoris nihil tale continetur, ex quo constet, Theophilum fuisse a Pontifice delegatum. Idipsum agnovit Doviatius in lib. 2. prænotionum canonicarum cap. 25. §. 27. ita de Victore verba faciens: *Ab eo tamen ex Eusebio lib. 5. historiæ ecclesiast. cap. 22. discimus scriptam epistolam ad Theophilum non Alexandrinum, sed Cæsareæ in Palestina Episcopum, cujus meminit Beda. Verum hanc ab illa, quæ ad Theophilum Alexandrinum scripta dicitur, diversam fuisse constat, ex eo, quod ibi Theophilo Cæsariensi vices suas delegasse Victor memoratur, ut convocato Concilio de Paschatis celebratione inter Orientis Episcopos ageretur.* Qui vero plures proferunt Alexandrinas urbes, ingenioso potius commento, quam sincere difficultatem evadere student; oporteret enim, ut non obscurant quandam urbem, aut oppidum indicarent, sed saltem Metropolim, de qua commode explicaretur epistolæ inscriptio, quæ non tam data fertur ad Episcopum Alexandrinum, quam ad cunctos *fratres* in Alexandria Domino famulantes, quorum nomine in Pontificum epistolis venire solent Episcopi, ad quos fortassis Mercator in Alexandrina provincia existentes epistolam dirigebat. Quid vero in hoc uno immorer, quoties alia suppetunt argumenta, & quidem gravissima, ex quibus a Victore epistola facile rejiciatur? Relata superius consularis nota Victori minime congruit, ut rursum agnovit Baronius loco laudato. Inter Romanos Consules nullus uspiam adparuit Gravio. Quod si quispiam Amanuensium oscitantiam arguens, Glabrionem potius legendum existimaret, non proinde germanam Victoris notam adponeret; etenim Glabrionis consulatus incidit in annum Christi 188., aliquot annis ante Victoris Pontificatum. Sed & perspectissimus Mercatoris stilus in hac epistola adparet; vel quia sermo instituitur, ut in epistolis ceteris, de Episcoporum accusationibus, quod sane mihi gravissimum argumentum videtur, observanti, nihil pressius a Mercatore ipso agitatum fuisse, atque discussum. Item usus vulgatæ versionis scripturarum, recentiorumque Patrum testimonia in eadem epistola inordinate congesta, videlicet Leonis Magni, & Isidori Hispalensis, manifeste indicant manum Mercatoris; quæ omnia, quidquid alii in contrarium conentur, perspicue demonstrant epistolam Victori nullatenus tribui posse.

Can. 22. de conf. dist. 3. Quæ si vera sunt, liquet inde, quænam nostra debeat esse sententia de can. 22. de conf. dist. 3. Habetur is in epistolæ exordio post præfationem ex verbis epistolæ 53. S. Leonis petitam. Et quidem Gratiani verba cum epistola ipsa consonant. Sed quod dicitur infideles *infames effici* non congruit temporibus Victoris; nam tunc temporis infames potius vocabantur christiani, & tales vulgo habebantur, & demum infamiæ nota apostatis inusta est a christianis imperatoribus ex lege 11. tit. 39. lib. 11. codicis Theodosiani. Præterea postrema ejusdem canonis verba in vers. *Hæc vero statuta* depromta videntur ex epist. 54. Leonis Magni cap. 3. juxta veteres editiones.

Can. 7. caus. 2. qu. 6. Post nonnulla ex Isidoro Hispalensi petita gradum facit Mercator ad judicia Ecclesiastica his verbis: *Similiter ea vos judicare ad Apostolicam delatum est Sedem, quæ præter nostram vobis definire non licet auctoritatem, idest Episcoporum caussas. Unde ita constitutum liquet a tempore Apostolorum, & deinceps placuit, ut accusatus, vel judicatus a comprovincialibus in aliqua caussa Episcopus licenter appellet, & adeat Apostolicæ Sedis Pontificem; qui aut per se, aut per vicarios suos ejus retractari negotium pro-*

procuret, & dum iterato judicio Pontifex caussam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur, aut ordinetur Episcopus: quoniam quamquam a comprovincialibus Episcopis accusati caussam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffiniri inconsulto Romano Pontifice permissum est; cum B. Petro Apostolo non ab alio, quam ab ipso dictum sit Domino: Quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solveris super terram, erunt soluta & in caelo. Et alibi in institutis legitur Apostolicis: Siquis putaverit se a proprio Metropolitano gravari, apud Patriarcham, vel Primatem Dioeceseos, aut penes universalis Apostolicae Ecclesiae judicetur sedem. Postrema hæc verba illa sunt, quæ retulit Gratianus in can. 7. cau. 2. qu. 6., & ferme eadem descripsit nomine Sixti II. in canone 15. eadem caussa, & quæstione. Quis in his omnibus non videat Mercatorem abusum fuisse canonibus 4., 5., & 7. Concilii Sardicensis, item can. 17. Concilii Chalcedonensis? quorum omnium sententiam paullo variis tradidit verbis, unaque quasi Apostolorum institutionem retulit, immo quasi idem Christus Dominus eadem constituisset; quemadmodum paullo infra idem Mercator subjunxit, abutens Scripturarum divinarum testimonio ibi: *Et quis est, qui judicat eum, quem Dominus sibi, & huic Sanctae Sedi reservare voluit judicandum? Ait namque Dominus per Prophetam Esaiam.* (cap. 50.) *Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus &c.* Bone Deus? quam pudenda, & indigesta sententiarum congeries? Quid enim commune habent Esaiæ verba cum accusationibus Episcoporum ad Romanam Sedem deducendis, ut ex Esaiæ testimonio præceptum divinum deducat Mercator, quo constitutum asseveret, Episcoporum judicia Sedi Apostolicæ reservari? Sunt illa Esaiæ verba, quibus profitetur se non extimescere adversantium minas, quod a Domino adjuvaretur. Hæc sane non de Episcopis tantum, sed de omnibus generatim Dei fidelibus usurpari possent facile. Sed quid ultra moror in his? Pudet in his sacrarum literarum extorsionibus diutius versari.

De Epistola 2.

Epistolæ posterioris inscriptio hæc est: *Victor Ecclesiae Romanae, & urbis Archiepiscopus universis Episcopis per Africam constitutis in Domino salutem.* Data autem est Kal. Septembribus *Laterano, & Rufino viris clariss. Coss.* Nihil est, quod in hoc consulatu improbemus, cum Lateranus, & Rufinus consules fuerint anno 199. ac propterea Victoris tempore. Verum Archiepiscopi nomen, quod in inscriptione epistolæ occurrit, item divisio Ecclesiarum *Romanae, & Urbis* non satis convenit Victori, ut propterea non dubium sit, & has Isidori merces rejicere. Adsunt enim & alia argumenta, quibus utimur ad Mercatoris epistolas dignoscendas. Revera & principium epistolæ hujus exhibet verba S. Leonis Magni epist. 4. cap. 2. in veteri editione, & in totius epistolæ constructione usus est auctor vulgata Hieronymi versione, quod, quemadmodum familiare fuit Mercatori, ita Victori Papæ convenire nullatenus potest.

In hac epistola legitur canon 12. dist. 90., cujus verba omnino consonant cum integris epistolæ exemplaribus; videtur autem Mercator imitari voluisse Paulum Apostolum ad Corinthios scribentem epist. 1. cap. 12., se audivisse contentiones, atque æmulationes inter Corinthios factas esse, eosdem propterea ad mutuam benevolentiam pro Apostolico, quo fungebatur, munere excitantem. *Can. 12 dist. 90*

N 2 CA-

CAPUT XIII.

De Zephirino .

Ex duabus epistolis Zephirino Papæ tributis exhibet Gratianus sequentes canones.

Apocryphi omnes. Ex epist. 1.

- *Can.* 2. *dist.* 16. *paulisper varius in diversis exemplaribus.*
- *Can.* 8. *dist.* 38. *est potius Prosperi in lib. sentent. apud Augustinum.*
- *Can.* 5. *cau.* 2. *qu.* 1. *est potius interpretatio Aniani in leges Theodosii.*
- *Can.* 8. *cau.* 2. *qu.* 6. *non congruit temporibus Zephirini.*
- *Can.* 11. *cau.* 2. *qu.* 7. *jungendus cum can.* 10. *cau.* 3. *qu.* 4.
- *Can.* 10. *cau.* 3. *qu.* 4. *jungendus cum can.* 11. *cau.* 2. *qu.* 7.
- *Can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 8. *non congruit Zephirini temporibus.*
- *Can.* 13. *cau.* 3. *qu.* 9. *consonat cum l.* 4. *& sequ. cod. quom. & quando judex.*
- *Can.* 2. *cau.* 5. *qu.* 4. *idem est. cum can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 8.

Ex epist. 2.

- *Can.* 3. *dist.* 75. *consonat cum canonibus Concilii Chalcedonensis, & Laodiceni.*
- *Can.* 6. *cau.* 2. *qu.* 2. *non congruit Zephirini temporibus.*

His adjicitur. *Can.* 6. *cau.* 2. *qu.* 1. *non congruit Zephirino.*

SI Baronium sequamur, anno demum 203. successit Victori Zephirinus, aliis autem placuit ad annum 201. referre initia ejusdem Pontificatus; vixit vero usque ad annum 219., sive ut Baronio visum est ad annum 221. Duas Isidorus Mercator Zephirino epistolas tribuit, ex quibus Gratianus fragmenta nonnulla depromsit.

De Epistola 1.

Priori epistolæ hic inest titulus: *Romanæ urbis Archiepiscopus Zephirinus omnibus per Siciliam constitutis Episcopis in Domino salutem:* & data est: *Kalendis Octobris Saturnino, & Gallicano viris clariss. Coss.* Sane nullibi constat, Gallicanum gessisse consulatum, nisi anno 152., quo tempore Telesphorus Pontificiam Sedem tenebat. Quod si argueret quispiam Amanuensem, & loco Gallicani Gallum inscribendum fore arbitraretur, habebit quidem Consulatum Saturnini, & Galli; verum cum hic consulatus inciderit in annum 200., nondum Zephirini tempora attinget. Hinc facile apparet, quam recte hæc epistola ab eruditissimis viris jamdiu rejecta fuerit. Et quidem id eo facilius unusquisque probabit, quo clarius agnoscet consuetas Mercatoris formulas in eadem epistola usurpatas, item sententias complu-

res

res ex recentioribus excerptas, videlicet ex Concilio 3. Carthaginensi, ex Leone, Prospero, Vigilio, Gregorio, codice Theodosiano junctis Aniani interpretationibus, & Sixto Pythagoreo, quarum nonnullas in expendendis Gratiani canonibus recensebo.

Exorditur Pseudo-Zephirinus, utens verbis Hilari Papæ epistola 3., quibus fideles hortatur, ut divinis mandatis inhæreant, statimque subdit. *Sicut stellas cæli non extinguit nox: sic mentes fidelium firmamento inhærentes Sanctæ Scripturæ, non obscurat mundana iniquitas.* Retulit hæc Gratianus in can. 8. dist. 38. quæ tamen melius laudata fuissent ex Prospero, qui in sentent. 120. apud Augustinum in psalmum 93. ad finem hæc habet. *Sicut stellas cæli non extinguit nox, sic mentes fidelium firmamento adhærentes Sanctæ Scripturæ non obscurat mundana iniquitas.* Can. 8. dist. 38.

Hinc prosequitur auctor epistolæ his verbis: *Patriarchæ vero, vel Primates accusatum discutientes Episcopum non ante sententiam proferant finitivam, quam Apostolica fulti auctoritate, aut reum seipsum confiteatur, aut per innocentes, & regulariter examinatos convincatur testes. Qui minori non sint numero, quam illi discipuli fuerunt, quos Dominus ad adjumentum Apostolorum eligi præcepit, idest septuagintaduo.* Nonnulla ex his retulit Gratianus in can. 5. cau. 2. qu. 1. ex epistola Felicis ad Paternum, quæ ideo hoc loco integra describere volui, ut liquidius inde constaret, quam dissonæ sint Mercatoris sententiæ in epistola congestæ: ut enim omittam, nomen Patriarcharum, & Primatum gravissimam suspicionis falsi conjecturam præbere, dixerim hæc depromta esse ex Aniani interpretatione in leg. 1. tit. 40. lib. 9. codicis Theodosiani, ibi: *Judex criminosum discutiens non ante sententiam proferat capitalem, quam aut reum confiteatur, aut convictus vel per innocentes testes, vel per conscios criminis sui, aut homicidium, aut adulterium, aut maleficium commisisse manifestius convincatur.* Quod vero subditur de testium numero, ut totidem esse debeant, quot fuere Christi discipuli, videlicet duo supra septuaginta, ridiculum omnino est, & nonnisi Mercatore dignum; quid enim commune est testibus ad judicium discussionis caussa vocatis cum discipulis Christi? Porro si tot testes expectandi sunt, donec quispiam reus gravissimorum etiam scelerum damnetur, vix erit, qui admissi cujuscumque pœnam luet, cum maximo Reipublicæ detrimento. Can. 5. cau. 2. qu. 1.

Detractores quoque, qui divina auctoritate eradicandi sunt, & auctores inimicorum, ab Episcopali submoveamus accusatione, vel testimonio; nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur, aut dispereat. Sic prosequitur Mercator, quæ verba Gratianus sejuncta retulit in can. 11. cau. 2. qu. 7. & can. 10. cau. 3. qu. 4. Nemo heic non agnoscit consuetas ejusdem Mercatoris sententias, quas ad nauseam usque in omnibus a se confictis epistolis repetere non erubuit. Can. 11. cau. 2. qu. 7. & c. 10. cau. 3. qu. 4.

Sequamur Isidorum ita scribentem: *Neque in re dubia certa judicetur sententia; nec ullum judicium, nisi ordinabiliter habitum teneatur. Absens vero nemo judicetur, quia & divinæ, & humanæ hoc prohibent leges.* Priora hæc vero ex Gregorio Magno depromta videntur, qui in epist. 30. lib. 8. hæc ait: *Grave est satis, & indecens, ut in re dubia certa dicatur sententia.* Posteriora vero laudat Gratianus in can. 13. cau. 3. qu. 9., ubi cum humanæ leges memorantur, quibus prohibitum est, ne absentes judicentur, indicat auctor epistolæ sibi jam notas extitisse leges 4. 5. 7. & 10. cod. quomodo, & quando judex, quæ sane Zephirino agnita esse nequiverunt. Can. 13. cau. 3. qu. 9.

Jun-

Can. 1. cau. 3. q. 8. & Can. 2. cau. 5. qu. 4. Jungendi simul sunt canon 1. cau. 3. qu. 8. & can. 2. cau. 5. qu. 4., ut integra habeatur Pseudo-Zephirini sententia. Etenim post verba superius memorata statim ita prosequitur auctor epistolæ. *Accusatores autem eorum omni careant suspicione, quia columnas suas Dominus firmiter stare voluit, non a quibuslibet agitari: nullum namque eorum sententia a non suo judice dicta constringat, quia & leges sæculi idipsum fieri præcipiunt.* (hic Gratianus addidit *ut codice lib. 7. tit. de sentent. & interlocutionibus omnium judicum lege penult.*, cujus sane verba nescio qua ratione laudare potuerit Zephirinus) *Duodecim enim judices quilibet Episcopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, a quibus ejus caussa juste judicetur; nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocato ad suorum primo conventum Episcoporum, per eos ejus caussa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus caussæ ad Sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur. Nec ante finiatur, sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est, quam ejus auctoritate fulciatur.* Quæ postremo loco addita sunt apud Gratianum in dicto canone 1., eadem sunt, quæ jam superius retuli ad canonem 13. cau. 3. qu. 9. Nemo non videt ea, quæ hoc in loco de duodecim judicibus sunt constituta, excerpta fuisse ex Concilio Carthaginensi, quod secundum dicitur, & anni 390. cap. 10., & Carthaginensi 3. anni 397. cap. 7., conclusionem vero in ea sententia sitam esse, quæ Isidoro Mercatori familiaris fuit, & ab ipso Apostolis auctoribus semper adscripta.

Can. 8. cau. 2. qu. 6. Nondum ab judiciis Ecclesiasticis, eorundemque forma, ignota ceteroqui Zephirini temporibus, recedit Mercator, sed ait: *Ad eam quoque* (idest ad Sedem Apostolicam) *ab omnibus, maxime tamen ab oppressis, appellandum est, & concurrendum quasi ad matrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, & a suis oppressionibus releventur, quia non potest, nec debet mater oblivisci filium suum.* Legimus hæc eadem in can. 8. cau. 2. qu. 6., quæ familiares sunt Isidori phrases. Ceterum hæc ipsa convenire nullatenus possunt temporibus Zephirini, quo Pontificatum tenente pristinas vexationes rursum excitarunt Ethnici adversus Ecclesiam sub imperio Severi; vexationis autem dirissimæ tempore frustra Zephirinus clamasset, ad Sedis Apostolicæ auctoritatem defensionis caussa confugiendum esse.

Can. 2. dist. 16. Sed hæc minime observabat incautus Isidorus, qui & in sequentibus docet plura privilegia jam tum Romanæ Sedi competiisse, eademque ex Apostolicis ipsis institutionibus firmata, immo in ipsis Apostolorum canonibus inserta, ita subdens: *Septuaginta enim Apostoli sententias præfixerunt cum aliis quamplurimis Episcopis, & servandas censuerunt.* Hic est canon 2. dist. 16. apud Gratianum; Ubi tamen legit Gratianus *sexaginta*, quemadmodum & Ivo legebat; nonnulli etiam legunt: *quinquaginta*. Cum vero hic ad canones, qui Apostolici dicuntur, spectetur, abunde patet, non ab alio potuisse hanc epistolam fingi, quam ab eo, qui in Occidente vixit post Dionysium Exiguum; Dionysius enim primus fuit, qui canones Apostolicos latinis palam faceret; item non ab alio potuisse hanc epistolam fingi, quam ab eo, qui canones eosdem tamquam vere Apostolicos receperit, qualis esse potuit figmentorum omnium probator Isidorus Mercator. Ceterum etiamsi de canonum Apostolicorum auctoritate non esset ambigendum, adhuc esset, in quo Mercatorem redargueremus, cum ipse appellationes Episcoporum probatas in canonibus Apostolicis dixerit, quando tamen in eisdem canonibus ne vestigium quidem adpareat illius disciplinæ.

De

De epistola 2.

Posterioris epistolæ inscriptio hæc est *Charissimis fratribus per Ægiptum Domino militantibus Zephirinus Romanæ urbis Archiepiscopus*. Ex ipso Archiepiscopi nomine eruditi jam notam colligunt falsitatis. Sed & gravior nota est in epistolæ data; eadem enim est cum ea, quæ adjecta fuit epistolæ priori ibi: *Data 7. Idus Novembris Saturnino, & Gallicano viris clariss. Coss.* Addere his possumus, auctorem epistolæ usum fuisse de more suo recentiorum Scriptorum sententiis, istasque indigesta methodo composuisse, depromtas ex Leone, Prospero, Concilio 3. Romano sub Symmacho, Gregorio Magno, aliisque. Item mentio Apocrisariorum, quorum mentio longe recentior est temporibus Zephirini, apocrypham epistolam esse significat. Demum gravissimum exhibetur ejusdem rei argumentum in iis, quæ ex hac ipsa epistola refert Gratianus in can. 6. cau. 2. qu. 2. dummodo integra sententia describatur ibi: *Nunciatum est enim Sedi Apostolicæ per Apocrisarios vestros quosdam fratrum nostrorum, Episcoporum videlicet, ab Ecclesiis, & Sedibus propriis pelli, suaque eis auferri suppellectilia, & sic nudos, & expoliatos ad judicia vocari, quod omni ratione caret, cum constituta Apostolorum, eorumque successorum, & præcepta imperatorum, ac constitutiones legum idipsum prohibeant, & Apostolicæ Sedis auctoritas idipsum fieri vetet. Præceptum est ergo in antiquis statutis, Episcopos ejectos, atque suis rebus expoliatos Ecclesias proprias recipere, & primo sua omnia eis reddi, & tum demum, si quis eos juste accusare voluerit, æquo periculo facere, judices esse decernentes, Episcopos recta sapientes, & in Ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum, qui oppressi videbantur. Nec prius eos respondere debere, quam omnia sua eis, & Ecclesiis eorum legibus integerrime restituantur.* Quis sane crediderit temporibus Zephirini, quibus Imperatores fere omnes, inter ceteros Severus ejusdem Zephirini ætate, adversus Ecclesiam legibus latis, gladioque pugnaverant acerrime, posse effingi *præcepta Imperatorum*, qualia laudat Isidorus Mercator, quibus nemo ex accusatis Episcopis ante sententiam suis rebus spolietur, aut deturbetur? Qui deplorabilem Ecclesiæ conditionem sub Zephirino agnoscere voluerit, ab Imperatoribus potius exagitatæ, adeat Eusebium lib. 6. histor. Eccles. cap. 1. Similia quidem legimus, receptaque scimus posteriore ætate, quemadmodum in Concilio 3. Romano sub Symmacho, in collectione Hadriani 1. anni 786. cap. 13. in lib. 6. Capitularium Francorum cap. 381., & ex lib. 7. historiæ tripartitæ cap. 12. in cap. 3. additionis 4. Capitularium.

Can. 6. cau. 2. qu. 2.

Præter hunc alius est Gratiani canon in dist. 75. num. 3. ex hac epistola depromtus prope finem. Et quidem verba Gratiani cum verbis epistolæ consonant, videturque Pseudo-Zephirinus imitari ibidem voluisse statuta Concilii Chalcedonensis can. 6., & Concilii Laodiceni can. 12.

Can. 3. dist. 75.

De Can. 6. cau. 2. qu. 1.

Ad canonem 6. cau. 2. qu. 1. ita notavit Gratianus. *Item decrevit Zephirinus Papa; item Augustinus*. Nemo autem exinde colligat, quæ sequuntur, ad Zephirinum quoquo modo pertinere; etenim, ut liquet, sententiam continent alicujus Doctoris, qui divinas Scripturas interpretetur, non Pontificis Maximi aliquid sancientis. Immo ipsamet Augustini adjectio a Gratiano facta indicat, Gratianum ipsum Augustino potius, non Zephirino sequentia tribuisse. Prior autem illa inscriptio: *item decrevit Zephirinus*, pertinet ad canonem præcedentem, quem Gratianus laudaverat nomine Felicis Papæ, videlicet, ut indicaret Collector, eadem etiam haberi apud Zephirinum. Revera eadem apud Zephirinum haberi superius demonstravi ad epistolam priorem, ad quam etiam exactum ideo volui canonem 5. cau. 2. qu 1.

CAPUT XIV.

De Callisto.

Ad duas Callisti epistolæ apud Gratianum pertinent sequentes canones.

Ex epist. 1. Apocryphi omnes.
- *Can. 1. dist. 12. consonat cum Leonis Magni, & Vigilii sententiis.*
- *Can. 1. dist. 76. non congruit Callisti temporibus.*
- *Can. 89. cau. 11. qu. 3. referendus ad Concilium Romanum sub Symmacho, & ad sententias Prosperi.*

Ex epist. 2.
- *Can. 14. dist. 50. veterum disciplinæ contrarius.*
- *Can. 18. cau. 2. qu. 7. consonat canonibus Conciliorum Carthaginensium.*
- *Can. 1. cau. 2. qu. 8. ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.*
- *Can. 4. cau. 3. qu. 4. jungendus cum can. 2. cau. 35. qu. 2.*
- *Can. 5. cau. 3. qu. 4. jungendus cum can. 22. cau. 11. qu. 1. & 9. cau. 23. qu. 3.*
- *Can. 1. cau. 3. qu. 5.* / *Can. 12. cau. 3. qu. 5.* } *simul jugendi, & ex integris epistolæ exemplaribus emendandi.*
- *Can. 3. cau. 3. qu. 9. idem est cum can. 1. cau. 2. qu. 8.*
- *Can. 15. cau. 3. qu. 9. omnino consonat cum exemplaribus epistolæ.*
- *Can. 39. cau. 7. qu. 1. non congruit Callisto Papæ.*
- *Can. 1. cau. 9. qu. 2. non convenit ætati Callisti.*
- *Can. 3. cau. 9. qu. 2. jungendus cum can. 1. cau. 9. qu. 2.*

Can.

Can. 7. *cau.* 9. *qu.* 3. *congruit cum recentiorum Conciliorum canonibus.*
Can. 22. *cau.* 11. *qu.* 1. *ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.*
Can. 17. *cau.* 11. *qu.* 3. *ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.*
Can. 9. *cau.* 23. *qu.* 3. *referendus ad canonem* 22. *cau.* 11. *qu.* 1.
Can. 2. *cau.* 35. *qu.* 2. *non congruit Callisti temporibus.*

POst mortem Zephirini successit in Pontificatu Callistus, illumque tenuit ab anno 219. usque ad annum 224., vel, ut aliis placet, ab anno 221. usque ad annum 226. *Selecti viri* (ait Antonius Augustinus in lib. 2. de emendatione Gratiani dialogo 4.) *qui Romæ operam navarunt in Gratiano emendando Callisti* 1. *epistolas rejecerunt*. Revera nihil est in iis, quod tanto Pontifice dignum haberi possit. Duæ epistolæ sunt, & quidem ambæ a Mercatore confictæ.

De epistola 1.

Callistus Archiepiscopus Ecclesiæ Catholicæ urbis Romæ Benedicto Fratri, & Coepiscopo salutem in Domino. Hæc est inscriptio epistolæ 1. Callisto tributæ, quæ data fertur 11. *Kal. Decembris Antonino, & Alexandro viris clariss. Coss.*, & quidem consularis hæc nota in Callisti tempora incidit, videlicet in annum 224. Id tamen minime sufficit, ut eam tanquam germanam illius Pontificis epistolam agnoscamus; etenim præter Archiepiscopi nomen, quod in inscriptione occurrit, contra quam ferant Callisti tempora, plura alia supersunt argumenta, ex quibus eadem epistola rejiciatur. Apparent ibidem consueta Isidori Mercatoris indicia, qualia sunt præcipuus sermo institutus de accusationibus Episcoporum, usurpata verba recentiorum Patrum, Concilii Romani 5. & 6. sub Symmacho, Isidori Hispalensis, Gelasii, Leonis Magni, & Ambrosii, quibus addere possumus Anianum legum Theodosianarum interpretem.

Quæ Gratianus refert ex hac epistola in can. 1. dist. 76., habenturque in ejusdem epistolæ exordio, viris eruditis dicuntur non congruere ætati Callisti: Hinc Vvanespen in brevi commentario ad partem 1. Gratiani ad hunc canonem ait: *Scitur hanc epistolam Callisto Papæ adtribui, immo quod in ea mentio fiat jejunii per quatuor tempora, falsitatem ejus evincit*; *quia sat expeditum est, ætate hujus Pontificis hæc quatuor temporum jejunia nondum fuisse determinata*. Sane Tertullianus, qui in lib. de jejunio cap. 14. varia jejuniorum tempora recensuit, de hoc quatuor temporum jejunio ne verbum quidem fecit, neque alia Ecclesiastica jejunia agnovit, quam quartam, & sextam feriam, & Sabbatum Paschale, quod ipsum consonat Clementi Alexandrino lib. 7. stromatum, Hieronymo lib. 2. in epist. ad Galatas cap. 4. Primus Leo Magnus de quatuor temporum jejunio loquutus esse videtur in serm. 8. de jejunio decimi mensis ibi: *Hujus observantiæ utilitas, dilectissimi, in Ecclesiasticis præcipue est constituta jejuniis, quæ ex doctrina S. Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem*

Can. 1. dist. 76.

dem jejunium vernum in quadragesima, aestivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus.

Can. 1. dist. 12. Post nonnulla, quibus Callistus hortatur omnes, ut in praedicta jejuniorum celebratione universi conveniant, ita subditur: *Non decet a capite membra discedere, sed juxta Sacrae Scripturae testimonium omnia membra caput sequantur &c.* quae habentur in can. 1. dist. 12., quaeque ex parte depromta videntur ex Leone Magno epist. 53. & 84. cap. 11. in veteri editione. Plane testimonium Sacrae Scripturae, ad quod in hac re se se refert Isidorus, nullibi adparet; potius autem laudandum fuisset Vigilii Papae fragmentum, & depromendum ex ejus epist. 2. ibi: *quod in capite praecessit, in membris sequi necesse est.*

Absoluta oratione de jejunio, non obliviscitur Mercator morem suum, ut plura de Episcoporum accusationibus non admittendis tradat. Hinc pluribus congestis hinc illinc sententiis persequitur eos, qui Patres suos ac Doctores (quo nomine Episcopos designare solet) oderunt, eaque occasione eos arguit, qui iniquis suis definitionibus adparent, ac subdit: *Nulli Imperatori, vel cuipiam pietatem custodienti licet aliquid contra mandata divina praesumere. Injustum ergo judicium, & definitio injusta regio metu, aut jussu, aut cujuscumque Episcopi, aut potentis a judicibus ordinata, vel acta non valeat. Homini religioso parum esse debet, inimicitias aliorum non exercere, vel non augere male loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studuerit. Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio.* Haec verba sunt canonis 89. cau. 11. qu. 3., in quibus nemo potest agnoscere Callistum, qui eam de Imperatore Christiano insequente mentionem facere non poterat, nec inter Episcopos eos, qui potentiores sunt, & metum incutere valent, recensere. (Can. 89. cau. 11. qu. 3.) Video tamen, undenam haec depromta fuerint. Scilicet ex Concilio 6. Romano sub Symmacho, ubi haec leguntur: *Non licet ergo Imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina praesumere*, & post pauca. *Injustum enim judicium, & definitio injusta regio metu, vel jussu a judicibus ordinata non valet.* Huc etiam referenda sunt, quae habet Prosper sentent. 179. apud Augustinum lib. 9. confessionum cap. 9. ibi: *Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare, vel augere male loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studeat.* Demum alia sententia Prosperi huc erit advocanda, qualis habetur apud Augustinum in Psalm. 93. ibi: *Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio.* Sunt haec recentiorum Patrum fragmenta, quae Isidorus de more suo vetustissimis Pontificibus inordinate composita adtribuit.

De epistola 2.

Multo plures habemus Gratiani canones ad epistolam 2. Callisti referendos, cui hic titulus inest: *Dilectissimis fratribus per Gallias constitutis universis Episcopis Callistus*; idemque subjicitur consulatus Alexandri, & Antonini, qui in epistola praecedente, ea propterea incideret in annum 224. Sed Mercatoris stilus, qui idem, atque in ceteris, in hac epistola adparet, versio Sacrae Scripturae Hieronymiana, qua usus est auctor, usurpata recentiorum Patrum fragmenta, Concilii Antiocheni & Carthaginensis 4., Ambrosii, Augustini, Gregorii, quibus adjiciam Anianum legum Theodosianarum interpretem, praeter consuetas inanes Mercatoris formulas

Patrum

Patrum optimis sententiis intermixtas, minime sinunt, ut vir eruditus Callisto epistolam tribuat, quin potius rejicienda videbitur cum ceteris, quæ apud Mercatorem emerserunt. Non moror initio diutius in expendendis hujusmodi argumentis, quod ex canonibus Gratianeis infra subjiciendis, atque ad integram epistolam exigendis facile constabunt.

Exorditur Callistus verbis utens Simplicii Papæ epist. 1., hortatus Episcopos omnes, ut Pontificis Romani *fulti auctoritate nociva compescerent, illicita prohiberent.* Num hæc Callisto conveniant in mediis vexationibus Ethnicorum fluctuanti, facile unusquisque arbitrabitur. Atque illico ad accusationes Episcoporum reprobandas accedit Mercator ibi: *Conspirationum vero crimina vestris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Episcopos suos conspirare nobis manifestatum est. Cujus criminis astutia non solum inter Christianos abominabilis est; sed etiam inter Ethnicos, & ab exteris legibus prohibita. Et idcirco hujus criminis reos non solum Ecclesiasticæ, sed etiam sæculi damnant leges, & non solum conspirantes, sed etiam consentientes eis. Antecessores vero nostri cum plurima turba Episcoporum, quicumque eorum in Sacerdotali honore sunt positi, aut existunt Clerici, honore, quo utuntur, cadere præceperunt, ceteros vero communione privari, & ab Ecclesia extorres fieri jusserunt, omnesque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, & non solum facientes, sed & eis consentientes.* Est hic canon 22. cau. 11. qu. 1., cujus verba ideo describere integra malui, quod nonnulla sint apud Gratianum emendanda. In hoc autem nemo non videt phrases, & sententiam deceptoris Isidori, qui nullam omittit epistolam, in qua hæc ipsa non repetat, fingitque accusationes Episcoporum jamdiu ab Apostolica ætate fuisse lata lege improbatas, & quidem in Conciliis Ecclesiæ generalibus, aut quasi, quemadmodum indicare videntur verba illa: *Antecessores nostri cum plurima turba Episcoporum*; fingit præterea infamiæ pœnam infligi a Pontifice tertii Ecclesiæ sæculi, quo nimirum tempore infame vulgo erat esse christianum. Can. 22. cau. 11. q. 1.

Velut appendix præcedentis descriptæ sententiæ est canon 9. cau. 23. qu. 3., hujus enim verba immediate supponuntur præcedentibus, hoc modo: *Justum est enim &c.*, quasi accusatores Episcoporum divina mandata contemnant, & inobedientes existant jussionibus veterum Patrum, ac propterea sint severius corrigendi. Notandum vero posteriora hujus canonis verba pertinere ad Gregorium Magnum, qui in lib. 12. epist. 11. ita scribit: *Nam si (quod absit) Ecclesiasticam sollicitudinem, vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, & animabus fidelium profecto nocebitur.* Can. 9. cau. 23. qu. 3.

Post verba ejusdem canonis 9. statim hæc sequuntur: *Hi vero in nullius accusationem sunt recipiendi, nec eorum, vel anathematizatorum vox ullum nocere, vel accusare potest.* Hæc habentur nonnullis a Gratiano immutatis in can. 5. cau. 3. qu. 4. Can. 5. cau. 3. qu. 4.

Sic reprobandarum accusationum finem fecit Pseudo-Callistus. Quoniam autem accusatores Episcoporum excommunicatione plectendos asseruit, hinc occasionem arripuit nonnulla de excommunicatis statuendi. Verba huc pertinentia legimus in can. 17. cau. 11. qu. 3., ubi Gratianus scripsit: *Excommunicatos quoscumque*, cum tamen in epistola legatur: *Excommunicatos quoque*. Ubi vero definitur, eos excommunicationi subjacere, qui excommunicatis communicare ausi fuerint, & quidem *juxta Apostolorum institutionem*, ad aliud referri nequit, nisi ad canonem 11. ex Apostolicis, quem ita expressit Dionysius Exiguus: *Siquis cum excommunicato saltem in domo simul oraverit, iste communione privetur.* Qui igitur ita scripsit, ea vivebat ætate, qua noti erant canones Apostolorum, nec ullo modo Callistus Papa ita definire valebat. Con. 17. cau. 11. qu. 3.

Can. 1. 3. & 7. cau. 9. qu. 2.

Progreditur Isidorus. *Nemo quoque alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare, aut excommunicare præsumat; quia talis judicatio, vel ordinatio, aut excommunicatio, vel damnatio nec rata erit, nec vires ullas habebit, quoniam nullus alterius judicis, nisi sui, sententia tenebitur, aut damnabitur. Unde & Dominus loquitur dicens: ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui. Nullus autem Primas, vel Metropolitanus, Diœcesani Ecclesiam, vel Parochiam, aut aliquem de ejus Parochia præsumat excommunicare, vel judicare, vel aliquid agere absque ejus consilio, vel judicio, sed hoc observet, quod ab Apostolis, ac Patribus, & Prædecessoribus nostris est statutum, & a nobis confirmatum, idest: Siquis Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam, sine consilio, ac voluntate omnium comprovincialium Episcoporum extra aliquid agere tentaverit; gradus sui periculo subjacebit, & quod egerit irritum habeatur, & vacuum. Sed quidquid de provincialium Coepiscoporum caussis, eorumque Ecclesiarum, & Clericorum, atque sæcularium necessitatibus agere, aut disponere necesse fuerit, hoc cum omnium consensu comprovincialium agitur Pontificum, nec aliquo dominationis fastu, sed humillima, & concordi administratione, sicut Dominus ait, non veni ministrari, sed ministrare; & alibi: qui major est vestrum, erit minister vester: & reliqua. Similiter & ipsi comprovinciales Episcopi cuncta cum ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias, agant juxta Sanctorum constituta Patrum, qui quamvis aliquo temporum intervallo nos antecesserint, ab uno tamen, eodemque puritatis fonte veritatis, & fidei lumen hauserunt, & eodem illustratore, & directore spiritu Ecclesiæ Dei stabilimentum, & omnium Christianorum communem quæsiverunt utilitatem, ut uno animo, uno ore concorditer sancta glorificetur Trinitas in sæcula. Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi est Parochiæ super cujusquam dispositione, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur; aut quidquam ibi disponat, vel ordinet, aut judicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter præsumserit, damnabitur; & non solum ille, sed cooperatores, eique consentientes, quia sicut ordinatio, ita eis & judicatio, & aliarum rerum dispositio prohibetur. Nam qui ordinare non poterit, qualiter judicabit? Nullatenus procul dubio judicabit, aut judicare poterit.* Descripsit hæc Gratianus in can. 1. 3. & 7. cau. 9. qu. 2., quæ nemo dixerit Callisto convenire posse, cujus ætate an Primatum, ac Metropolitanorum officia distributa ita fuerint, quemadmodum dicitur, nullius est adeo aperte definire, quam Mercatoris. Mercatoris, inquam, qui huc adtulit, quod legerat apud Anianum interpretem ad leg. 2. tit. 16. lib. 4. cod. Theodosiani ibi: *Nullius alterius judicis, nisi sui sententia tenebitur*, qui etiam non dubitavit adferre, & Callisto tribuere sententias recentiorum Conciliorum, Concilii Antiocheni can. 13., & 22., Concilii Constantinopolitani can. 2., Concilii Sardicensis can. 3., & canonis 36. ex iis, qui vulgo Apostolici dicuntur, quibus omnibus cohibita est Episcoporum quorundam voluntas improba, qui de civitate in civitatem migrare, aut alienas possessiones invadere conabantur:

Can. 39. cau. 7. qu. 1.

Sed audiamus rationes a Mercatore subjectas, quibus demonstret neminem ex Episcopis deserere posse Ecclesiam suam, & ad aliam migrare: statim subdit ille: *Quoniam sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel judicari, aut disponi, nisi a proprio viro, eo vivente permittitur, sic nec uxor Episcopi, quæ ejus Ecclesia, vel Parochia indubitanter intelligitur, eo vivente absque ejus judicio, & voluntate alteri judicari, vel disponi, aut ejus concubitu frui, idest ordinatione, ullatenus conceditur.* Ce-

tera

tera non recenseo, utpote quæ fusius describuntur apud Gratianum in can. 39., cau. 7. qu. 1., ubi observandæ sunt Romanorum Correctorum notæ, animadvertentium postrema verba in integris epistolæ exemplaribus desiderari. Quis autem interea non horreat hæc portenta verborum, & vix insigni deceptore digna, qualis erat Mercator? Apage a viro frugi inconcinnas hujusmodi phrases, quibus dicatur, uxorem a solo marito posse *adulterari*, ac *disponi*, & nemini præter Episcopum concessum esse *Ecclesiæ concubitu frui*. Præterea minus apta videtur interpretatio affingi verbis illis epist. Pauli ad Corinth. *Alligata est uxor legi, quamdiu vir ejus vivit &c.* Ut de Ecclesia intelligantur, quæ viventi Episcopo semper subdatur, nec interea ab alio regi, administrarive possit. Demum quod subjicitur de translationibus Episcoporum, ætati Callisti minime congruit, eo vel magis, si de iis sermo sit, quæ Sedis Apostolicæ demum auctoritate celebrentur.

A conjugio Episcopali, & mystico, de quo ineptis turpibusque formulis locutus erat Mercator, occasione arrepta (incongrua sane methodus, & Callisto indigna) de matrimoniis sermonem instituit, quæ non vult posse consistere inter eos, qui consanguinei appellantur. Describam integra epistolæ verba, ad quæ exigendi erunt canones 2. cau. 35. qu. 2. & 4. cau. 3. qu. 4. *Conjunctiones autem consanguineorum fieri prohibentur, quando has & divinæ, & sæculi prohibent leges. Leges ergo divinæ hoc agentes, & eos, qui ex his prodeunt, non solum ejiciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergo sæculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos vero sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus; quia infamiæ maculis sunt adspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges sæculi rejiciunt, suscipere debemus. (Quis enim dubitat leges humanas*, verba hæc in parenthesi posita in aliquibus codicibus desiderantur, *rationi, & honestati non repugnantes esse amplectendas, præsertim ubi vel publicæ consulunt utilitati, vel Ecclesiasticæ dignitatis auctoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur?) Eos autem consanguineos dicimus, quos Divinæ, & Imperatorum ac Romanorum, atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt. Talium enim conjunctiones nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ, & siquæ ausu temerario tentatæ sint, auctoritate Apostolica rescindendæ veniunt. Quisquis ergo non est legitime conjunctus, vel absque dotali titulo, ac benedictione Sacerdotis constat copulatus, Sacerdotes vel legitime conjunctos criminari, vel in eos testificari minime potest, quoniam omnis incesti macula pollutus infamis est, & accusare supradictos non permittitur. Non solum ergo hi rejiciendi sunt, & infames efficiuntur, sed etiam omnes eis consentientes. Similiter de raptoribus, vel eis, qui seniores impetunt, fieri censemus. Hos ergo sæculi leges interficiunt, sed nos misericordia præeunte sub infamiæ nota ad pœnitentiam recipimus.* Nullo modo video, qua ratione hæc Callisto convenire valeant, sive quod nonnulla falsa sint, & a veritate illorum temporum aliena, sive quod ita digesta sint, ut Pontifici maximo convenire nequeant. Quid enim ineptius dici potest hac loquendi formula: *Infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt adspersi?* Deinde infamiæ nota tunc non a Summis Pontificibus inurebatur, sed a publicis magistratibus, penes quos infame erat esse Christianum. Præterea vellem a Mercatore mihi demonstrarentur leges illæ Romanæ, quæ Callisti tempore *Ecclesiasticæ dignitatis auctoritatem defendebant, ac pro adminiculo tuebantur*, quemadmodum ipse refert. Vellem iterum a Mercatore cognoscere, qua de caussa improbatas asserit nup-

Can. 2. cau. 35. qu. 2. & Can. 4. cau. 3. qu. 4.

nuptias sine dotali titulo celebratas, quando veteris Romani juris principia in contrarium clamant, principia inquam, quibus jus Ecclesiasticum minime restitit unquam, cum constet etiam num sine dotalibus tabulis conjugia posse consistere. Num vero Sacerdotalis benedictio necessaria prorsus esset Callisti tempore, Isidoro demonstrandum relinquo; neque enim arbitror cuiquam in mentem venire posse incesti nomine donata tunc fuisse illa conjugia, quæ sine benedictione Sacerdotum contracta fuissent. His accedit divisio Imperii Romanorum, & Græcorum, quam memorat Mercator in illis verbis: *Imperatorum ac Romanorum, atque Græcorum*; quæve sane Callisto nota esse non potuit initio sæculi tertii.

Can. 18. cau. 2. qu. 7. & Can. 1. cau. 2. qu. 8. Sed continere nequit Mercator, quin rursus ad accusationum materiem progrediatur, sive ut improbet accusationes adversus Episcopos factas, sive ut nonnullos graviorum criminum reos ab Episcopis accusandis excludat. Hinc post pauca subdit: *Quærendum est ergo in judicio, cujus sit conversationis, & fidei* (is est canon 18. cau. 2. qu. 7.) *is, qui accusat, & is qui accusatur; quoniam hi, qui non sunt rectæ conversationis, ac fidei, & quorum vita est accusabilis non permittuntur majores natu accusare, nec quorum fides, vita, & libertas nescitur. Neque viles personæ in eorum recipiantur accusationem. Rimandæ vero sunt* (hic est canon 1. cau. 2. qu. 8.) *enucleatim personæ accusatorum, quæ sine scripto difficile, per scriptum autem nunquam recipiantur. Quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest, sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, suam quisque agat accusationem. Nec absente eo, quem accusare voluerit, cuicumque accusatori credatur*. Priora hujus fragmenti verba depromta videntur ex canone 96. Concilii Carthaginensis 4. anni 398. ibi: *Quærendum in judicio, cujus sit conversationis, & fidei is, qui accusat, & is, qui accusatur*; item ex can. 6. Concilii Carthaginensis 2. anni 397. ibi: *Præterea sunt quamplurimi non bonæ conversationis, qui existimant majores natu, vel Episcopos passim, vageque in accusationem pulsandos, debent tam facile admitti, nec ne? Aurelius Episcopus dixit. Placet ergo caritati vestræ, ut is, qui aliquibus sceleribus irretitus est, vocem adversus majores natu non habeat accusandi? Ab universis Episcopis dictum est: Si criminosus est, non admittatur: Omnibus placet*. Huc quoque referri posset fragmentum Paulli in lib. 5. sententiarum tit. 15. ibi: *Eos, quos vitæ humilitas infamaverit, interrogari non placuit*. Quæ vero in dicto canone 1. cau. 2. qu. 8. describuntur, consonare videntur cum lege 15. lib. 9. tit. 1. in codice Theodosiano juncta interpretatione Aniani. Ita habet constitutio: *Accusari unumquemque per alterum non oportet*. Interpretatio: *In criminalibus caussis, vel objectionibus per mandatum nullus accuset, nec si per scriptum Principis hoc potuerit impetrare: Sed ipse, qui crimen intendit, præsens per se accuset &c.*

Can. 3. cau. 3. qu. 9. Ex iis, quæ ex integra epistola huc adtuli ad emendationem canonis 1. cau. 2. qu. 8. adparet eo referendum esse canonem 3. cau. 3. qu. 9., cujus verba Gratianus nonnihil depravaverat, ideoque ex illis, quæ superius descripta sunt, emendari commode poterunt.

Can. 15. cau. 3. qu. 9. Sequuntur illico in epistola verba canonis 15. cau. 3. q. 9. ibi: *Similiter testes per quamcumque scripturam testimonium non proferant, sed præsentes de his, quæ viderunt, & noverunt, veraciter testimonium dicant; Nec de aliis caussis, vel negotiis dicant testimonium, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur*.

Can. 1. & 12. cau. 3. qu. 5. Quæ sequuntur in epistola retulit Gratianus in can. 1. & 12. cau. 3. qu. 5., ubi etiam verba non prorsus integra retulit. Describam ego, qualia in optimis episto-

epistolæ exemplaribus habentur, ex quibus dein utrumque fragmentum poterit emendari. *Accusatores vero consanguinei adversus extraneos testimonium non dicant, nec familiares, vel de domo prodeuntes; sed si voluerint, & invicem consenserint inter se parentes tantummodo testificentur, & non in alios. Nec accusatores, vel testes suspecti recipiantur, quia propinquitatis, & familiaritatis, ac dominationis affectio veritatem impedire solet. Amor carnalis, & timor, atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos, & pervertunt opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ*. Consonant hæc cum sententiis Julii Paulli in lib. 5. tit. 15., & cum Concilio Carthaginensi 7. can. 4. Nonnulla quoque ex Ambrosio depromta esse videntur, qui in epist. 44. ita scribit: *Avaritia plerumque sensus hebetat humanos, & pervertit opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ*; Et paullo ante scripserat: *Nemo etiam in dolo loquatur ad proximum suum: Laqueus est in labiis nostris, & sæpe unusquisque sermonibus suis non explicatur, sed involvitur. Fovea alta est os malevoli, grande innocentiæ præcipitium, sed majus malevolentiæ. Innocens, dum credit facile, cito labitur. Sed tamen iste lapsus resurgit; maledicus autem suis artibus præcipitatur, unde nunquam exiliat, atque evadat. Ponderet ergo unusquisque sermones suos &c.* Liquet hinc, quantum Ambrosii sententiam corruperit Isidorus, dum conatus est Callisto illam adscribere.

Tandem concludit epistolam Mercator solemni mendacio, quod integrum habemus in canone 14. dist. 50., dummodo jungamus notas Correctorum Romanorum. *Can. 14. dist. 50.* Docet ibi Pseudocallistus generaliter, & indefinite eos *errare, qui putant, Domini Sacerdotes post lapsum, si condignam pœnitentiam egerint, Domino ministrare non posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, & suum Sacerdotium condigne custodierint*. Hæc plane non erant ita generaliter definienda; cum nemo vel in Ecclesiastica vetere disciplina hospes ignoret, quædam fuisse crimina, quibus etiam expiati Clerici ad pristinum gradum minime revocabantur. Novit id perspicue Gratianus ipse in eadem dist. 50., qui, cum quamplurimos ex sacris canonibus, sententiisque vetustorum Patrum sanctissimorum perpendisset, quibus Clerici semel ob crimina in pœnitentium ordine consistentes, perpetuo ab officio sacro vacare debebant, non alia ratione scivit conciliare cum hoc Isidori monumento, & similibus, quam distinctione adhibita inter privata, & inter publica crimina, quæ tamen distinctio veteribus ignota est. Imo & Gratianus idem distinctionem hanc non quasi certam, sed subdubitans proponere videtur ad calcem canonis 32. his verbis: *Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates: Quorum enim crimina manifesta sunt ante, vel post Ordinationem, a sacris Ordinibus dejiciendi sunt; quorum autem peccata occulta sunt & satisfactione secreta secundum Sacerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere possunt*. Neque vero apud ipsum Gratianum constans fuit hujus distinctionis ratio; nam post canonem 24. inter eos, qui non odio criminis, sed amissione proprii gradus ad pœnitentiam peragendam impulsi sunt, & eos, quos odium sceleris, & Dei amor ad pœnitentiam induxerat, voluit, ut hi quidem, non illi post pœnitentiam ad gradus Ecclesiasticos admitterentur. Deinde Gratianus animadvertens, hæc parum, nihilve consistere, post canonem 32. varia comminiscitur, distinguens modo pœnitentes desides a fervidis, modo difficilem agnoscens restitutionem in pristinos gradus, non vero impossibilem, modo distinguens rigorem juris ab æquitate, modo a publicis criminibus privata sejungens. Aliam præterea init distinctionem in crimine homicidii singularem post canonem 35., videlicet inter

ter eos, qui dolo interfecerint, & eos qui necessitate compulsi, aut casu crimen admiserint. Sed post canonem 51. quasi a prioribus omnino recedens ita concludit: *Præmissis auctoritatibus lapsis permittitur, ut post pœnitentiam in suis ordinibus reparari valeant; ad majorem tamen conscendere post lapsum nulla eis auctoritate permittitur, imo penitus prohibetur.* Hæc vero, quamquam jam multa essent, quibus satis veteribus canonibus factum videri potuisset, nondum tamen difficultates omnes sustulerant. Quamobrem Gratianus iterum post canonem 60. distinguit inter pœnitentes, qui cingulum sæcularis militiæ peracta pœnitentia acceperunt, & illos, qui se adscribi militiæ denegarunt; distinxit item post canonem 61. inter pœnitentiam minus solennem, & solennem. Hæc omnia observatione digna arbitratus sum, ut appareat, quanto conatu Gratiano opus fuerit, ut clementiorem disciplinam certis rationibus induceret, quam tamen incautus in apocryphis tantummodo monumentis traditam deprehendebat. Revera non fuit in hac sententia Tertullianus, qui suorum temporum disciplinam commemorans in lib. 3. contra Celsum ita scribit: *Christiani lapsos in crimen carnis rursum resipiscentes haud secus, quam redivivos recipiunt; tandem post longioris meriti adprobationem, quam cum primum ad religionem discendam admitterentur, ea tamen conditione, ut quoniam lapsi sunt, excludantur inposterum ab omnibus dignitatibus, & magistratibus Ecclesiasticis.* Non est, cur ad singulos veteres Patres hanc sententiam, etiam hodie a viris eruditissimis valde probatam, exigam. Dixerim tantum, neminem ante Gratiani tempora contra sensisse; neque enim vel undecimo Ecclesiæ sæculo recepta adhuc fuerat distinctio inter privata, & publica crimina, cujus rei testis esse potest Petrus Damiani, qui loquens de iis, qui in sodomiæ crimen prolapsi fuerant, profitetur eos, sive clam, sive publice vitio irretiti sint, a proprio gradu perpetuo fore dejiciendos. Ejus verba sunt in libro, quem Gomorrhianum vocat, ibi: *Quidam Rectores Ecclesiarum circa hoc vitium humaniores forsan, quam expediat, absolute decernunt propter tres illos gradus, qui superius enumerati sunt (inter quos est peccatum pollutionis, quod quis secum committit) neminem a suo ordine debere deponi, eos autem solummodo non abnuunt degradari, quos ultimo actu, consummata scilicet sodomia cecidisse constiterit. Quæ procul dubio impia pietas non vulnus amputat, sed ut augeatur, fomitem subministrat.... Carnalis quippe cujuslibet ordinis homo magis formidat, & expavescit in conspectu hominum despici, quam in supremi Judicis examine condemnari; ac per hoc mavult, quemlibet annosæ pœnitentiæ sustinere laborem, quam sui gradus subjacere periculo. Sed, ut nobis videtur, valde præposterum est, ut consuetudinaliter hac putulenta contagione fœdati vel ad ordinem provehi, vel in gradu persistere audeant jam promoti; quia & rationi contrarium, & canonicis Patrum sanctionibus probatur adversum.... Nec valet ab obtinendum honoris culmen assurgere, qui in mortalis culpæ barathrum non ambigitur cecidisse.* Ad Leonem IX. Pontificem Maximum opus suum direxerat Damianus, ab eodem in fine libri petens, ut sacrorum canonum decreta solerter inspiciens, spirituales, & prudentes viros ad consultum hujus necessariæ indagationis adsciceret, sibique super iis capitulis ita responderet, ut omnem dubitationis scrupulum tolleret. Cui petitioni ita Leo respondit: *Omnes illi, qui quavis quatuor generum, quæ dicta sunt, fœditate polluuntur, prospecta æquitatis censura ab omnibus immaculatæ Ecclesiæ gradibus, tam sacrorum canonum, quam nostro judicio depelluntur.* Apertius Urbanus II. sui temporis disciplinam exhibet in epist. ad Constantiensem Episcopum his verbis: *De Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, qui post acceptum ordinem*

dinem in aliquo crimine lapsi fuerint, sive palam, sive clam, constat quidem canonum censura ab Ecclesiasticis eos officiis inhiberi; tuæ tamen providentiæ, discretionique committimus, utrum eorum aliqui, qui tamen infamiæ notis non fuerint adspersi, necessitate Ecclesiæ urgente, & ipsorum sancta conversatione promerente in suis gradibus recuperari debeant. Hoc autem secundum indulgentiam dico, non secundum imperium . . . . Siquidem vero, quod absit, aut post acceptum, aut ante acceptum officium contigerit peremtorio quolibet eorum, quæ in lege morte multantur, sive palam, sive clam occupatum crimine inveniri, eos maxime, qui adhuc mundo vivunt, ab omni eos altaris ministerio sequestramus. Hæc probe, uti decet, matureque perpensa demonstrant, distinctionem illam vulgarem inter occulta, ac publica crimina purum, putumque esse Gratiani commentum, ex falsis decretalibus Isidori invectum, præ ceteris vero ex dicto canone 14. dist. 50., quam recentiorem disciplinam etsi viri gravissimi non improbaverint penitus, Sacrosancta tamen Ecclesia in Conciliis generalibus, quoad per tempora licuit, conata est veterem usum restituere. Laudo heic Concilium Tridentinum, in quo sess. 14. de reformat. præceptum est Clericis, ut, si quando etiam ob crimen occultum interdicti extra judicium fuerint, nullomodo promoveri se curent ad ulteriores ordines, aut ad priores restitui, irrequisita suorum Episcoporum voluntate.

CAPUT XV.

De Urbano.

Urbano Papæ tribuuntur hi canones.

Apocryphi omnes. / Ex epistola unica.

- *Can.* 12. *cau.* 1. *qu.* 3. *idem est cum can.* 8. *eadem caussa, & quæstione.*
- *Can.* 27. *cau.* 11. *qu.* 3. *consonat cum sententiis Gregorii Magni.*
- *Can.* 9. *cau.* 12. *qu.* 1. *non congruit Urbani temporibus.*
- *Can.* 16. *cau.* 12. *qu.* 1. *non congruit Urbani temporibus.*
- *Can.* 26. *cau.* 12. *qu.* 1. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
- *Can.* 13. *cau.* 17. *q.* 4. *videtur depromtus ex legibus Theodosianis.*
- *Can.* 1. *de cons. dist.* 5. *consonat cum sententiis Hieronymi.*

Adjiciuntur. — *potius pertinent ad Urbanum II.*

- *Can.* 4. *dist.* 60.
- *Can.* 2. *cau.* 9. *qu.* 2.
- *Can.* 37. *cau.* 12. *qu.* 2.
- *Can.* 22. *cau.* 23. *qu.* 8.
- *Can.* 24. *cau.* 24. *qu.* 3.
- *Can.* 32. *cau.* 24. *qu.* 3.
- *Can.* 37. *cau.* 24. *qu.* 3.
- *Can.* 6. *cau.* 25. *qu.* 1.
- *Can.* 1. *cau.* 31. *qu.* 2.

De Epistola unica.

NOn satis constat apud eruditos, a quo anno Urbanus Pontificatum auspicatus fuerit; alii enim arbitrantur id contigisse anno 224., alii anno 226. die 21. Octobris. Quatuor annis Urbanum in Pontificatu vixisse, tradit auctor libri Pontificalis, vulgo tamen ex Vaticanis indicibus ad annos sex Urbani Pontificatus extenditur. Hinc alii rursus ferunt anno 131., alii 133. illum Pontificem obiisse martyrem sub Alexandro Severo. Quamcumque vero opinionem sequamur, convenire nullo modo potest Urbano tempus illud, quod designatum est in epistola unica ipsi tributa ab Isidoro Mercatore, quæ asseritur *data nonis Septembris Antonino, & Alexandro viris clariss. Coss.* Quomodo enim hæc poterunt explicari, cum nemo ante diem 21. Octobris anni 224., in quem incidit Consulatus Antonini, & Alexandri, Urbanum Pontificatum tenuisse arbitretur? Quod idem tenetur agnoscere ipsemet Isidorus Mercator, qui epistolam 2. Callisti, qui Urbanum præcesserat, datam voluit eodem anno, sive eisdem Consulibus Antonino, & Alexandro, & *octavo idus Octobris*. Neque vero video, quomodo mense Octobri scriberet Callistus, mense Septembri Urbanus, cum Urbanus Callisto successerit. Sunt hæc gravissima argumenta, quibus deceptorem agnoscimus utriusque epistolæ auctorem, qui ne in suis quidem rebus satis constans esse scivit, aut potuit. Urbani epistolæ hæc inest inscriptio: *Urbanus Episcopus omnibus Christianis in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & adspersionem sanguinis Domini nostri Jesu Christi salutem*: quibus verbis imitari auctor studuit Petrum Apostolum in epistola 1. Præter falsam consularem notam, hanc eandem epistolam apocrypham evincunt varia recentiorum Patrum fragmenta ibidem congesta, Gregorii Magni, Prosperi, quibus adjiciendæ sunt sententiæ codicis Theodosiani, quas non uno in loco Mercator interjicere consuevit, & Ecclesiasticorum Patrum dictis adsuere. Non memoro usum vulgatæ versionis sacrarum literarum, qui Urbano non congruit, non alia complura ab Urbani temporibus aliena, quæ inferius facile in Gratiani capitibus agnoscemus.

Can. 9. princip. cau. 12. qu. 1. Ad principium epistolæ hujus pertinet canon 9. cau. 12. qu. 1. ab initio usque ad illa verba, *sed erant illis omnia communia*. Sed nemo statim non videt, communem vitam fidelium, ac præsertim Clericorum nonnisi post redditam Ecclesiæ pacem potuisse suscipi. Quis enim percipiat, dirissimarum vexationum adversus Christianos tempore potuisse in unum convenire Clericos, & sub uno tecto degere? Nihil aliud profuisset vita hujusmodi communis, quam fidelibus, aut Clericis uno ictu perdendis. Provocat Mercator ad actus Apostolicos, quorum verba refert ad demonstrandum, jam diu inter fideles statim post Christi adscensum communionem vitæ viguisse. Sed vita illa communis nihil erat aliud, quam omnes pie largentium subsidiis sustentari. Vendebant pristini fideles agros, quorum pretia Apostolis tradita in singulos indigentes distribuerentur: Sed hæc communis Apostolica vita longe diversa est a communi vita Pseudo-Urbani, qui prædia fidelium non vendi, sed penes Ecclesias retineri ad communis vitæ Clericalis rationem ineundam satius existimavit.

Id

Id adparet perſpicue ex ſubſequentibus epiſtolæ verbis, quæ retulit Gratianus in can. 16. cau. 12. qu. 1. uſque ad illa verba: *quia domino offeruntur*. Hinc autem conſtat, quo jure cenſenda ſint hæc monumenta adeo ab Urbani temporibus aliena; præſertim cum mentio ibidem fiat de prædiis Eccleſiaſticis Eccleſiæ traditis, quæ nulla ratione poſſideri ab Eccleſiis potuiſſent: Neque enim apud Romanos Collegia ulla poſſidere poterant, niſi quæ Senatus auctoritate probata fuiſſent; Eccleſiam vero primus adquirendi capacem declaravit Conſtantinus Magnus in l. 1. cod. de Sacroſ. Eccleſ. Mentio præterea matricum Eccleſiarum nonniſi quarto, aut quinto ſæculo congruit; cum nulla vetuſtiſſima Eccleſiæ ætate eſſet Eccleſia, niſi Epiſcopalis. Can. 16. princip. cau. 12. qu. 1.

Poſt hæc definitur in epiſtola, reditus prædiorum Eccleſiaſticorum in aliis uſibus, quam Eccleſiaſticis non eſſe impendendos, addita ratione, quia *vota ſunt fidelium, pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum*; quæ verba ſunt Juliani Pomerii in lib. 2. de vita contemplativa cap. 9. & 16. Deinde poſt enarratam Ananiæ, & Saphiræ hiſtoriam, qualis legitur in actibus Apoſtolicis cap. 5., ita concluditur. *Hæc, fratres, valde cavenda ſunt, & timenda, quia res Eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed ut communes, & domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios, quam in præfatos uſus, ſunt fideliter diſpenſandæ, ne ſacrilegii reatum incurrant, qui eas inde abſtrahunt, ubi traditæ ſunt, ne pœnam, & mortem Ananiæ, & Saphiræ incurrant, & (quod pejus eſt) anathema Maranatha fiant, etſi non corpore, ut Ananias, & Saphira, mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior eſt corpore, mortua, & alienata a conſortio fidelium cadat, & in profundum barathri labatur*. Ex his nonnulla retulit Gratianus in can. 26. cau. 12. qu. 1., imo etiam huc referri quoquomodo poſſet canon 12. cau. 1. qu. 3., ex cujus lectione adparet, Collectorem noluiſſe verba ipſa, ſed tantum ſententiam Urbani deſcribere, niſi tamen fortaſſe quiſpiam mallet illud fragmentum tribuere Urbano II., cum eadem propemodum legantur in can. 8. eadem cauſſa & quæſt. ex epiſtola Urbani II. ad Præpoſitum Eccleſiæ S. Jumentii. His omnibus adjicienda erunt verba canonis 13. cau. 17. qu. 4., ſunt enim ea, quæ integram epiſtolæ ipſius ſententiam conficiunt, cum ſtatim in epiſtola hæc ſubdantur: *Unde attendendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & illius uſurpationis contumelia depellenda, ne prædia uſibus ſecretorum cœleſtium dedicata a quibuſdam irruentibus vexentur. Quod ſiquis fecerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ damnationis utatur. Quoniam juxta Apoſtolum tradere oportet hujuſmodi hominem Satanæ, ut Spiritus ſalvus ſit in die Domini*. Nonnulla ex his depromſit Mercator ex lege 40. lib. 16. tit. 2. Codicis Theodoſiani, ſeu l. 5. cod. Juſtin. de Sacroſ. Eccleſ., ubi hæc leguntur: *Placet rationabilis Conſilii tenore perpenſo diſtricta moderatione præſcribere, quibus ſpecialiter neceſſitatibus Eccleſiæ Urbium ſingularum habeantur immunes. Prima quippe illius uſurpationis contumelia depellenda, ne prædia uſibus ſecretorum cœleſtium dicata, ſordidorum munerum faſce vexentur*. Et paullo infra: *Siquis contravenerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis utatur*. Abuſus ſane eſt Iſidorus legibus Theodoſianis, dum Urbanum inducit pœnas exilii, deportationis, infamiæ, & carceris minitantem, qui tamen exul ab Urbe recedere cogebatur ob Ethnicorum vexationes infeſtas, & prope erat, ut interficeretur. Abuſus præterea eſt verbis Apoſtoli, dum ſententiam ab Apoſtolo latam adverſus inceſtuoſum Corin-

Can. 26. cau. 12. qu. 1. & Can. 12. cau. 1. qu. 3.

Can. 13. cau. 17. qu. 4.

 thium

thium retulit quasi latam adversus eos, qui res Ecclesiasticas minus fideliter administrarent. Quid vero significare voluit Mercator illius pœnæ comminatione, quam graviorem esse dixit morte Ananiæ, & Saphiræ, vocavitque *anathema Maranatha*? Depromta est hæc formula ex epist. 1. ad Corinthios cap. ult. in fine ibi: *Siquis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema. Maranatha.* Phrasis hæc rei Paulli erat valde accommodata, ac deceptori Isidoro parum conveniebat. S. Hieronymus in libro de nominibus Hebraicis vocem *Maranatha* interpretatur: *Dominus noster veniet*. Num vero hæc formula anathematis quidpiam gravius anathemati simplici adjiciat, incertum est apud eruditos. Arbitrantur nonnulli vocem *Maranatha* nihil aliud significare, quam confirmationem anathematis a Deo, aut coram Deo faciendam; eodem modo, quo solet in suis ritibus Ecclesia adjicere vocem *Amen*, quasi per eam quod factum, aut dictum est confirmetur; ac propterea vox *Maranatha* verbis Apostolis adjecta idem significabit, atque hæc: *Siquis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema. Amen*: seu *confirmet Deus*, seu *ita fit*, aut similia. Putant alii vocem *Maranatha* anathemati adjunctam significare gravissimam excommunicationis speciem, quæ scilicet nuspiam amplius, ne in mortis quidem articulo, remittatur; quasi vox Maranatha significet, Deum in altera vita esse anathema confirmaturum, atque reum hujus anathematis æternis cruciatibus damnaturum. Alii demum sentiunt S. Paullum ideo eam usurpasse phrasim, quod prævideret Deum brevi Judæos omnes puniturum Jerosolymorum eversione, quasi iste fuerit Apostoli sensus: Qui non amat Dominum Jesum Christum sit anathema; quod Deus adveniens brevi ulciscetur in Judæis, qui, quoniam Christum minime dilexerunt, ita deplorandum suæ gentis excidium patientur. Meum non est inter varias sacrorum Interpretum opiniones sententiam ferre. Dixerim tamen, quod ad rem meam attinet, nullam ex hisce allatis interpretationibus Urbani, seu Mercatoris proposito convenire. Nam si Urbanum interpretari velimus, ut anathema indixerit *Maranatha*, ad significandam meram anathematis confirmationem, id non cohærebit integræ sententiæ Urbano tributæ, ubi apparet anathema hujusmodi fuisse usurpatum pro gravissima quadam specie anathematis, quæ gravior sit pœna mortis, quam divinitus perpessi sunt Ananias, & Saphira. Si vocem sumamus pro anathemate, quod nusquam sit remittendum, non ipse sibimet Urbanus constabit, dum subdit: *Quoniam juxta Apostolum tradere oportet hujusmodi hominem Satanæ, ut Spiritus salvus sit in die Domini.* Demum si vocem accipiamus pro eo anathemate designando, quo Paullus comminabatur Judæis Jerosolymorum eversionem, non video, qua ratione hac anathematis specie infligenda uti posset Urbanus. Agnoscenda potius, ut in ceteris, ita & hoc in loco crassa deceptoris imperitia, qui peregrinis vocibus in sacris literis optime adpositis uti maluit ad inanem ostentationem, sive suis convenirent sententiis, sive prorsus alienæ deprehenderentur.

Can. 16. Revertamur ad ea, quæ subdidit Isidorus: ibi: *Memoratis ergo argumentationibus,*
§. Memo- *ac cultibus intantum Ecclesiæ, quibus Episcopi præsident, Domino adminiculante creve-*
ratis. *runt &c.* Leguntur hæc integra in fine canonis 16. cau. 12. qu. 1., cujus priora
cau. 12. verba jam superius expendebam. At in his quis non videat, exhiberi florentissimum
qu. 1. Ecclesiæ statum, qualis vix temporibus aureis, pacatisque Constantini Magni adgnosci potuisset, qualis e contrario esse non poterat tempore Urbani, dum Ecclesia diris vexationibus quassabatur? Hinc quicumque ad interpretationem accesserit

rit illorum verborum in fine canonis descriptorum *jam dicta damnatione feriatur*, operæ pretium habebit, ut hæc superioribus nectat; videlicet damnationem adgnoscat inflictam exilii, deportationis, infamiæ, carceris, & anathematis, quod dicitur *Maranatha*, quæ omnia non convenire Urbano abunde superius demonstravimus.

Pergit auctor epistolæ, & ait in Ecclesiis constitutas, & præparatas fuisse sedes excelsas, in quibus, quasi in thronis, sederent Episcopi, idque ob honorem Episcopalis dignitatis; concluditque: *Ideo ista prætulimus, carissimi, ut intelligatis potestatem Episcoporum, in eisque Deum veneremini, & eos, ut animas vestras, diligatis: & quibus illi non communicant, non communicetis, & quos ejecerint, non recipiatis. Valde enim timenda est sententia Episcopi, licet injuste liget aliquem, quod tamen summopere prævidere debet.* Retulit hæc Gratianus in can. 27. cau. 11. qu. 3. Postrema hæc verba depromta videntur ex homilia 26. in Evangelia Gregorii Magni, ubi ita legitur: *Sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste, an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is, qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur.* Quod autem de sublimiore sede Episcopali in Ecclesia constituenda præmiserat Mercator, depromsit ex canone 35. Concilii Carthaginensis 4. sive canone 10. dist. 95. Can. 27. cau. 11. qu. 3.

Post hæc hortatur Urbanus fideles omnes, ut in fide, quam susceperunt, firmiter perseverent, & subdit: *Et quicumque vestrum communem vitam susceptam habet, & vovit se nihil proprium habere, videat, ne pollicitationem suam irritam faciat &c.* Habentur hæc in §. *Quicumque* can. 9. cau. 12. qu. 1., ex quibus adparet, apud Urbanum idem fuisse Christo dedisse nomen, & votum emisisse, quo quisque a se rerum suarum proprietatem penitus abdicaret, quod nemo sanus dixerit, nisi qui Isidori fragmenta supponeret, præsupponentis fideles universos omnia bona sua in Episcoporum manum transtulisse, a quibus dein alimenta susciperent, quasi Episcopi Ecclesias, veluti Patres familias, administrarent. Can. 9. §. Quicumque cau. 12. qu. 1.

In fine hujus epistolæ leguntur verba canonis 1. de cons. dist. 5., quibus videtur Isidorus imitari voluisse Hieronymum in lib. adversus Luciferianos cap. 4., ubi plura Catholicus adversus Luciferianum disceptat ad hanc materiem pertinentia. Can. 1. de cons. dist. 5.

De ceteris canonibus Urbano tributis.

Sunt & alia fragmenta apud Gratianum, quæ Urbani Papæ nomen exhibent. Ii sunt canon 4. dist. 60., canon 2. cau. 9. qu. 2., canon 37. cau. 12. qu. 2., canon 22. cau. 23. qu. 8., canon 24. 32., & 37. cau. 24. qu. 3., canon 6. cau. 35. qu. 1., & canon 1. cau. 31. qu. 2. Non constat autem ex Gratiano ipso, an potius ex Urbano I., an ex Urbano II. laudentur. Quoniam vero & plura ex ipsis Urbani II. vere sunt, & in pluribus nonnulla continentur, quæ Urbano I. congruere nullatenus possunt, cum alias nullus ex illis inter Urbani I. fragmenta reperiatur, satius duxi de his canonibus agere, ubi de Urbano II. inferius sermo est instituendus, excepto canone 4. dist. 60., quem jam adscripsi Concilio Beneventano sub Urbano II. celebrato in cap. 63. primæ partis.

CAPUT XVI.

De Pontiano.

Unum tantummodo caput Pontiani nomine retulit Gratianus.

{ *Is est canon 4. cau. 8. qu. 5. sed apocryphus.*

URbano vita functo suffectus est Pontianus anno 231., vel, ut aliis placet, anno 233. Diras sub ipsius Pontificatu vexationes passa fuit Ecclesia, inter quas Pontianus ipse martyr occubuit anno 235., vel si aliis fides, anno 237. Duæ sunt illius nomine epistolæ, quarum prior scripta fertur ad Felicem Succribonum, & data Severo, & Quintiano Consulibus, seu anno 237., posterior sub eorundem consulatu data hanc exhibet inscriptionem. *Pontianus Sanctæ, & universalis Ecclesiæ Episcopus omnibus recte Dominum colentibus, & divinum cultum amantibus salutem.* Ad hanc pertinet canon 4. cau. 3. qu. 5. ibi: *unde suspectos, aut inimicos, aut facile litigantes, & eos, qui non sunt bonæ conversationis, aut quorum vita est accusabilis, & qui rectam non tenent, & docent fidem, accusatores esse, & testes, & Antecessores nostri Apostolica repulerunt auctoritate, & nos submovemus, atque futuris temporibus excludimus.* Jam facile quisquam in istis agnoscet Isidori Mercatoris manum, ejusdemque sententias in pluribus ipsius epistolis usque ad nauseam repetitas. Porro ii, quos *antecessores* suos Pseudo-Pontianus illic adpellat, sunt auctores epistolarum decretalium, quas huc usque expendimus, seu nemo alius est, quam Isidorus Mercator. Ceterum, quæ in dicto canone 4. definita legimus, consonant cum sententiis Julii Pauli, qui in lib. 5. tit. 15. suspectos homines ab accusationibus rejicit, consonant cum cap. 58. Concilii 4. Carthaginensis, ubi testimonium ejus reprobatur, *qui frequenter litigat, & ad accusandum*, sive, ut alii legunt, *ad caussandum facilis est*; consonant insuper cum cap. 6. Concilii Carthaginensis 2., ubi ad accusationes Episcoporum non admittuntur, qui *non sunt bonæ conversationis*; consonant demum cum can. 6. Concilii Constantinopolitani, & can. 2. Concilii Carthaginensis 7. ubi repelluntur a testimonio ferendo, aut accusationibus *qui rectam non tenent, & docent fidem.*

CAPUT

CAPUT XVII.

De Antero.

Canones Anteri nomine editi.

Ex epist. unica. Apocryphi omnes.	*Can.* 13. *cau.* 6. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 15. *cau.* 9. *qu.* 3. *Can.* 34. *cau.* 7. *qu.* 1. *ad integra epistolæ exemplaria exigendus.* *Can.* 15. *cau.* 9. *qu.* 3. *consonat cum sententiis Isidori Hispalensis.* *Can.* 14. *cau.* 11. *qu.* 3. *potius pertinet ad Hieronymum.*

VIx mensem unum in Pontificatu vixit Anterus, a fine videlicet anni 235., vel, ut aliis placet, 237., usque ad initium anni 236., vel, ut aliis placet, 238. quidquid tradat auctor Pontificalis, qui ultra annos duodecim ejusdem Pontificatum extendit. Illius nomine unicam efformavit epistolam Isidorus Mercator nulla consulari nota adjecta, hac inscriptione: *Charissimis fratribus per Bæticam, atque Toletanam Provincias Episcopis constitutis Anterus Episcopus in Domino salutem.* Hæc porro inscriptio eruditis viris apocryphi monumenti suspicionem præbet; Siquidem nomen Toletanæ Provinciæ non poterat memorabile esse tempore Anteri, quo Toletum humile adhuc oppidum erat. Id animadvertit Antonius Augustinus in collectionem Hadriani I. cap. 62. ita scribens: *Suspectum nomen est Toletanæ Provinciæ, cum illis temporibus Toletum oppidum fuerit minus nobile &c.* Quum vero Antonium Augustinum laudo, eum laudatum intelligo, qui vel ex origine, vel ex publicis officiis in Hispania gestis, vel ex longo in res antiquissimas studio, potuit, ac debuit rerum præsertim Hispanicarum esse longe eruditissimus. Præterea ad detegendam hujus epistolæ falsitatem plura supersunt argumenta, & illa ut plurimum, quibus utimur ad dignoscendam Mercatoris manum. Videlicet sacrarum literarum abusus, & quidem ex interpretatione Hieronymi, imitatio sententiarum, quæ pertinent ad recentiores Patres, Gregorium Magnum, Hieronymum, Isidorum Hispalensem, aliosque nonnullos. Illud singulare in hac epistola falsum legitur, quod inter Alexandrinos Episcopos quendam Eusebium recenseat contra historicorum omnium fidem, apud quos a principio Ecclesiæ usque ad Anteri ætatem nullus Eusebius apparet, quemadmodum etiam sine teste recensetur inter Episcopos Ephesinos Felix quidam, quos fingit de una in aliam Ecclesiam Apostolica auctoritate translatos.

Præcipuus hujus epistolæ scopus pertinet ad Episcoporum translationes, ad quas etiam spectat canon 34. cau. 7. qu. 1., cujus verba leguntur fere in principio epistolæ ibi: *De mutatione ergo Episcoporum, unde S. Sedem Apostolicam consulere voluistis, scitote, eam communi utilitate, atque necessitate fieri licere, sed non libitu cujusquam, aut dominatione. Petrus Sanctus magister noster, & Princeps Apostolorum, de Antiochia utilitatis caussa translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate Apostolica auctoritate mutatus est Alexandriam. Similiter Felix de civitate, qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam, & bonam vitam, quam habebat, communi Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum consilio translatus est* Can. 34. cau. 7. qu. 1.

Ephe-

Ephesum (heic Gratianus contra fidem omnium epistolæ exemplarium unum, aut alterum suæ ætatis collectorem secutus addidit: *auctoritate hujus Sanctæ Sedis*) *Non enim transit de civitate ad civitatem, qui non suo libitu, aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadam, aut necessitate aliorum hortatu, & consilio potiorum transfertur*: (hæc omiserat Gratianus) *nec transfertur de minori civitate ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate fecit, sed aut vi a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi non superbe, sed cum humilitate* (legit Gratianus: *sed humiliter*) *ab aliis translatus, & inthronizatus est, quia homo videt in facie* (Gratianus hæc omisit) *Deus autem in corde. Et Dominus per Prophetam loquitur dicens: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, nec mutat civitatem, qui non sua sponte, sed consilio, & electione aliorum mutatur: Non ergo migrat de civitate ad civitatem, qui non avaritiæ caussa, nec sponte dimittit suam, sed ut jam dictum est, aut pulsus a sede sua, aut necessitate coactus, aut electione, & exhortatione Sacerdotum, & populorum translatus est ad alteram civitatem. Nam sicut Episcopi* (rursum hic prosequitur Gratianus) *habent potestatem ordinare regulariter Episcopos, & reliquos Sacerdotes, sic quoties utilitas, aut necessitas coegerit, supradicto modo mutare, & inthronizare potestatem habent*. Gratianus hic rursum addidit: *non tamen sine Sacrosanctæ Romanæ Sedis auctoritate, & licentia*, quæ sane verba in omnibus ejusdem epistolæ exemplaribus desiderantur. Post nonnulla vero, quibus Isidorus eadem ferme repetit, habentur illa, quæ Gratianus retulit in fine dicti canonis 34. Porro in hoc monumento fabula illa detegitur tum Felicis Ephesini, cum Eusebii Antiocheni, de qua superius jam verba feci: Adparet præterea Mercatorem voluisse tradere species illas, quibus locum habere non possent constitutiones Concilii Antiocheni can. 21., Concilii Sardicensis can. 1., Concilii Chalcedonensis can. 5., & Concilii Carthaginensis 4. can. 37., quibus decretum est, ne Episcopi de una in aliam civitatem transirent, aut de minori in majorem migrarent; quorum omnium Conciliorum rationem veluti longe recentiorum Anterus habere non poterat.

Post hæc abunde pertractata plura coacervat indigesta methodo sacrarum literarum fragmenta epistolæ auctor, quæ sane singula nescio quis alius compaginare potuisset; & subdit: *Propterea unicuique prævidendum est, ut summopere se custodiat, & utiliter se prævideat, ut cum dies extrema, finisque vitæ advenerit, non transeat ad perpetuam mortem, sed vitam æternam. Facta enim* (recensentur hæc apud Gratianum in can. 15. cau. 9. qu. 3.) *subditorum judicantur a nobis, nostra vero judicat Deus. Ex merito vero plebis* (hæc omittit quidem Gratianus in dicto can. 15., sed describit in can. 13. cau. 6. qu. 1.) *nonnunquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente cetera corporis membra inficiuntur. Deteriores sunt* (hæc etiam repetit Gratianus in dicto canone 15.) *qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt*. Cetera non prosequor, utpote quæ eisdem verbis apud Gratianum recensentur in dicto canone 13. Nonnulla autem ex his auctor hujus epistolæ depromsit ex Isidoro Hispalensi in lib. 3. sententiarum cap. 42. ibi: *Facta subditorum judicantur a nobis, nostra vero judicat Deus* & in cap. 38. ejusdem lib. 3. *Ex merito plebis, nonnumquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius corruant, qui sequuntur: capite languescente cetera corporis membra inficiuntur*. Et paullo inferius: *Deteriores sunt, qui sive doctrina, sive exemplis vitam, moresque bonorum corrumpunt his, qui substantias aliorum, prædiaque diri-*

Can. 15. cau. 9. qu. 3. & Can. 13. cau. 6. qu. 1.

diripiunt. Quæ sequuntur Hieronymi esse videntur in epist. 2. ita scribentis: *Cave quoque, ne aut linguam, aut aures habeas prurientes, idest, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Sedens, inquit, adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. Parce a detractione linguæ; custodi sermones tuos, & scito, quia pro.... cuncta, quæ de altis, tua conscientia judicaris... Nemo invito auditori libenter refert; efficii tui est non solum oculos castos servare, sed & linguam, nunquid de formis mulierum disputes, nec quid agatur in alia, domus alia per te unquam noverit*. Et in epist. 13. idem Hieronymus habet: *Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis*. Qui hæc conferent adamussim cum dicto canone 13. apertissime agnoscent insignem Plagiarium, qualis viris eruditis tandem adparuit Pseudo Isidorus.

Idem omnino agnoscetur in canone 14. cau. 11. qu. 3., cujus verba subjici possent verbis dicti canonis 13. cau. 6. qu. 1., quemadmodum in epistola subjiciuntur. Eadem plane habentur apud Hieronymum in epist. 1. & 4. In epistola 4. hæc legimus: *Non est humilitatis meæ, neque mensuræ judicare de ceteris, & de ministris Ecclesiarum sinistrum quodpiam dicere*. Verba epistolæ 1. sunt isthæc. *Absit, ut quidquam sinistrum de his loquar, qui Apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus, qui claves regni cœlorum habentes, quodammodo ante judicii diem judicant*. Et paullo infra. *Et in veteri quidem lege, quicumque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens spirituali mucrone truncatur, & ejectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur*. *Can. 14. cau. 11. qu. 3.*

CAPUT XVIII.

De Fabiano.

Fabiani Papæ nomine inscribuntur sequentes Canones.

Apocryphi omnes.

Ex Epistola 1.
- *Can. 7. cau. 3. qu. 4. jungendus cum sequentibus fragmentis.*
- *Can. 4. cau. 6. qu. 1. supplendus ex integris Epistolæ exemplaribus.*
- *Can. 16. cau. 11. qu. 3. ex integris Epistolæ exemplaribus emendandus.*

Ex Epistola 2.
- *Can. 85. cau. 1. qu. 1. potius est Augustini.*
- *Can. 6. cau. 2. qu. 7. supplendus ex integris Epistolæ exemplaribus.*
- *Can. 38. cau. 2. qu. 7. jungendus cum can. 6. cau. 2. qu. 7.*
- *Can. 2. cau. 3. qu. 1. emendandus ex integris Epistolæ exemplaribus.*
- *Can. 6. cau. 3. qu. 1. est potius Procli Constantinopolitani.*
- *Can. 1. cau. 4. qu. 4. ex integris Epistolæ exemplaribus emendandus.*
- *Can. 3. cau. 6. qu. 1. non congruit Fabiani temporibus.*
- *Can. 31. cau. 11. qu. 1. referendus ad canonem. 18. cau. 11. qu. 1.*
- *Can. 95. cau. 11. qu. 3. pertinet potius ad Gregorium Magnum.*
- *Can. 18. de conf. dist. 3. ex integris Epistolæ exemplaribus supplendus.*

Ex Epiſtola 3.
- *Can.* 5. *cau.* 2. *qu.* 3. *conſonat cum Aniano Legum Theodoſianarum interprete.*
- *Can.* 1. *cau.* 2. *qu.* 6. / *Can.* 2. *cau.* 2. *qu.* 6. / *Can.* 20. *cau.* 2. *qu.* 6. — *Simul jungendi, pertinent autem ad Leges Theodoſianas, juncta interpretatione Aniani.*
- *Can.* 21. *cau.* 2. *qu.* 6. *conſonat cum principiis utriuſque juris.*
- *Can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 6. *referendus ad Anianum interpretem.*
- *Can.* 2. *cau.* 3. *qu.* 6. *conſonat cum vulgatis Epiſtolæ exemplaribus.*
- *Can.* 3. *cau.* 3. *qu.* 6. *conſonat cum vulgatis Epiſtolæ exemplaribus.*

Adjiciuntur.
- *Can.* 10. *diſt.* 90. *eſt alicujus Pœnitentialis* 10., *vel* 11. *ſæculi.*
- *Can.* 18. *cau.* 6. *qu.* 1. *pertinet potius ad libros pœnitentiales.*
- *Can.* 3. *cau.* 35. *qu.* 2. *eſt potius Theodori Cantuarienſis.*
- *Can.* 4. *cau.* 35. *qu.* 2. *pertinet potius ad Gratianum ipſum.*
- *Can.* 1. *cau.* 35. *qu.* 6. *forte referendus ad Concilium Trojanum.*
- *Can.* 16. *de conſ. diſt.* 2. *pertinet potius ad Capitularia Francorum.*

NOndum quieverat animus Ethnicorum adverſus Chriſtianos, cum Fabianus Pontifex electus eſt, anno videlicet 236., vel, ut alii malunt, 238., quamobrem martyrio coronatus eſt anno 250., vel, ut alii malunt, 253. Tres autem ejuſdem nomine exhibentur apud Collectores Epiſtolæ, ex quibus fragmenta nonnulla a Gratiano recitantur.

De Epiſtola 1.

Dilectiſſimis ubique Catholicæ Eccleſiæ comminiſtris Fabianus ſalutem in Domino. Ita ſe habet inſcriptio prioris epiſtolæ, quæ fertur *data kal. Julii Maximino, & Africano viris clariſs. Coſs.*, inciditque propterea in annum 238. Etſi vero in hoc nihil eſſe videatur, ex quo hanc epiſtolam a Fabiano abjudicemus; multa tamen ex ipſis met epiſtolæ ſententiis ad eandem rem demonſtrandam habemus argumenta. Præterquamquod enim ejus auctor utatur verbis Scriptorum recentiorum, videlicet Rufini in interpretatione epiſtolæ 1. Pſeudoclementis, Leonis Magni, Gregorii Magni, aliorumque, nonnulla recenſet ab ipſis Fabiani temporibus aliena. Aſſeritur ibi a Fabiano inſtitutum, ut ſeptem diaconi in urbe Roma ordinarentur per ſeptem civitatis regiones diſtributi; item ſubdiaconi ſeptem, qui ſeptem notariis præeſſent ſanctorum martyrum geſta fideliter deſcribentibus, mandatumque, ut idipſum ab unoquoque Epiſcopo in ſua Provincia fieret: præ ceteris autem viri integerrimi ad geſta martyrum deſcribenda ſeligerentur. Facile agnoſcuntur in his merces Iſidori. Quod enim ad ſeptem diaconos attinet, ita quarto ſæculo ſcribebat Sozomenus lib. 7. hiſtoriæ cap. 19. *Diaconi apud Romanos haſtenus non plures ſunt, quam ſeptem ad ſimilitudinem eorum, qui ab Apoſtolis ordinati fuerunt, apud alios vero haudquaquam definitus eſt numerus diaconorum.* Si igitur Sozomeni ætate Romana conſuetudo fuiſſe dicitur, non quidem ut ſeptem diaconi eſſent conſtituti, ſed ne plures conſtituerentur, quam ſeptem; in aliis autem Provinciis nihil ſimile obtinere, quomodo fingi poteſt, Fabianum, quod in Romana urbe decreverat, faciendum

ciendum in ceteris Provinciis mandavisse? Quod si apud Isidorum Mercatorem valet, uti plurimnm valet, Concilii Romani 2. sub Sylvestro Papa auctoritas; ipse falsitatis facile convincetur; nam in cap. 2. ejusdem Synodi legitur, tum primum a Sylvestro urbem in septem regiones distributam fuisse, singulisque regionibus singulos diaconos adsignatos, cum antea Romæ diaconi tantum quinque consisterent. Itidem facile mihi persuasum esse non potest, notarios acta martyrum describentes adeo solerter, & publica Ecclesiæ auctoritate apud veteres fuisse selectos, ut non aliter, quam virorum optimorum consilio, singula designarent, cum sciamus & indoctos, & simplices homines functos hoc officio fuisse, hodieque liquidum sit apud eruditos, plurimis mendis abundare martyrum acta. Ita Melchior Canus candide fatetur in lib. 11. de locis Theologicis cap. 6. *Dolenter dico potius, quam contumeliose, multo a Laertio severius vitas philosophorum scriptas, quam a Christianis vitas sanctorum, longeque incorruptius, & integrius Svetonium res Cæsarum exposuisse, quam exposuerunt Catholici, non res dico imperatorum, sed martyrum, virginum, & confessorum*. His accedit Fabianum in hac epistola enarrare, venisse tunc Novatum ex Africa, ac separasse de Christi Ecclesia Novatianum, & quosdam alios Christi Confessores, & convertisse in pravam doctrinam, a qua suadet Pontifex ceteros, ut avertant se, & maximopere caveant. An hæc possint Fabiani ætati tribui, judicet unusquisque, postquam Baronium legerit ad annum 238. §. 9., & 10. ita scribentem: *In libro de Romanis Pontificibus hæc, quæ his repugnant, habentur in Fabiano. Post passionem vero ejus, nempe Fabiani, Moyses, & Maximus Presbyteri, & Nicostratus diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, & separavit Novatianum de Ecclesia, & quosdam Confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim. Sed & in Cornelio hæc in eandem sententiam. Sub hujus, Cornelii scilicet, Episcopatu Novatus Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, & in Africa Nicostratum. Hoc facto, confessores, qui se separaverunt a Cornelio cum Maximo Presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi. Hæc quidem nonnisi Cornelii tempore facta Cyprianus quoque sæpe testatur*. (Epist. 49. 56. & 76.) *cuius auctoritate cum constet, non ante seductum esse Novatianum a Novato, nisi post schisma conflatum adversus Cornelium Papam, nibil est, quod dici possit id factum fuisse tempore Fabiani. Nam & Cyprianus, qui summo studio Novati sordes omnes, quo caverent eum fideles, colligens, ob oculos omnium ponit, nullum ei crimen impingit, nullamque inurit notam, quod alias se ante electionem Cornelii ab Ecclesia separaverit. Rursum vero Pacianus adversus Novatianos agens, quum meminit Novatiani de iis, quæ ante sedem Cornelii gesserat, commendat ejus catholicam fidem, cum ait: Cur igitur Novatianus tuus, ne falso quidem adhuc Episcopatu Sacerdos longe, antequam Cornelius Romæ Episcopus fieret, antequam Sacerdotio illius invideret, hæc suasit? Habes Cypriani testimonium .... At in hanc ipsam hæresim Novatiani quando cœperunt? Audite quæso, & totum ordinem vestri erroris advertite: Cornelius jam Romæ Episcopus a sexdecim Episcopis factus, locum cathedræ vacantis acceperat: & illa, qua fuit præditus, castimonia virginali crebras persecutiones irati principis sustinebat. Tum forte quidam Presbyter Novatus ex Africa fraudatis in Carthaginensi Ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia Ecclesiæ denegata, projecto extra domum patre, & eodem fame mortuo, nec sepulto, uxoris gravidæ utero calce percusso, Romam venit &c. Addit & de Novatiano postea ab ipso seducto. Sed & Eusebius in Chronico adventum Novati Romam ponit anno Cornelii primo, id denique omnes*. Quicumque hæc

sedulo considerabit, illico concludet, in hac epistola falsa omnino referri, & digna stylo mercatoris.

Can. 7. cau. 3. qu. 4. & can. 4. cau. 6. qu. 1. Jamvero, ut ad Gratiani canones accedam, ad hanc epistolam pertinet canon 7. cau. 3. qu. 4., & can. 4. cau. 6. qu. 1. Postquam enim epistolæ auctor docuerit, cavendum esse ab infidelibus, injustis, & malevolis hominibus, præsertim vero hujusmodi homines repellendos ab accusationibus fore, quemadmodum legitur in dicto canone 7., subjicit: *A memoratis, si incorrigibiles adparuerint, vos in omnibus separate; similiter ab omnibus, quos Apostolus commemorat, dicens, cum eis nec cibum sumere; quia & illi, sicut & isti, sunt repellendi, & ante satisfactionem Ecclesiæ non sunt suscipiendi .... quamobrem non debent, nec possunt in accusationem fidelium suscipi.* Ex his supplere juvabit dictum canonem 4. Sed progrediamur cum Mercatore, Can. 16. cau. 11. qu. 3. quæ enim statim sequuntur, pertinent ad canonem 16. cau. 11. qu. 3. *Quamobrem non debent, nec possunt in accusationem fidelium suscipi, sed etiam ab eorum consortio usque ad jam dictam satisfactionem repelli, ne similes eis efficiantur, aut eorum excommunicationi subjaceant, quoniam sic Apostoli statuerunt, dicentes: Cum excommunicatis non est communicandum; & si quis cum excommunicatis avertendo regulas scienter psallat in domo, aut simul locutus fuerit, aut oraverit, ille communione privetur.* Ex his emendandus erit laudatus canon 16. Nemo autem non videt, hujus epistolæ auctorem voluisse hoc in loco commemorare canonem 11. ex apostolicis juxta interpretationem Dionysii Exigui, ibi: *Si quis cum excommunicato saltem in domo simul oraverit, ipse communione privetur*; quæ verba potius pertinent ad canonem 2. ex Antiochenis, nomine apostolici canonis appellati posteriore ætate, non temporibus Fabiani. Agnoscet præterea unusquisque in omnibus hisce fragmentis manum Mercatoris, apud quem nihil antiquius fuit, quam de accusationibus, præsertim Episcoporum, & de accusatoribus ipsis verba facere, quemadmodum liquet ex singulis propemodum ejusdem epistolis, quas vetustissimis Pontificibus adscripsit.

De Epistola 2.

Altera Fabiani epistola hac inscriptione signatur: *Fabianus Episcopus urbis Romæ omnibus orientalibus Episcopis, & cunctis fidelibus in Domino salutem*; nulla adjecta consulari nota: Sunt autem in ipsa omnes Isidori Mercatoris characteres; ibi enim præter usurpatam Hieronymianam sacrarum literarum interpretationem, occurrunt frequentissime inordinate congesta recentiorum Patrum monumenta, Concilii 2., & 7. Carthaginensis, item Concilii 3., & 5. Romani sub Symmacho, Siricii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Innocentii, Procli, Isidori Hispalensis, & Gregorii Magni. Id facilius liquebit, quoties integram persequamur epistolam, ad ipsam singulos Gratiani canones exigendo. Exorditur Fabianus verba usurpans Zozimi epistola 1., profitens se Episcoporum interrogationibus respondere ob fraternam charitatem, & *debitum obedientiæ*. Hinc utitur verbis Gregorii Magni lib. 7. epist. indict. 2. epist. 117., quæ tamen, cum de monachis concepta essent, ad rem suam accommodavit. Utraque collationis caussa subjicio:

Verba

Verba Fabiani.	Verba Gregorii.
Cura est ergo vestræ solicitudini adhibenda, ut ea, quæ sunt ab Apostolis, eorumque successoribus ordinata, & instigante S. Spiritu instituta, nec dissimulatio negligere, nec aliqua præsumtio valeat perturbare. Sed sicut hoc, quod rationis exigebat utilitas, oportuit definiri, ita quod definitum est, non debet violari.	*Cura est solicitudinis adhibenda, ut ea, quæ pro quiete Monachorum, religiosæque conversationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumtio perturbare. Sed sicut hoc, quod ratio exigit utilitatis, oportuit definiri, ita quod definitum est, nisi forte ubi major est auctoritas, non debet violari.*

Erant hæc instar præfationis epistolæ a Mercatore præjacienda. Post quæ ad sua figmenta veniens ait: *Literis vestris vero inter cetera insertum invenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos a vestro, nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in Cæna Domini chrisma conficere, sed duos, aut tres annos confectionem sancti chrismatis semel actam conservare. Dicunt enim, ut in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperiri, nec necesse fore per singulos annos chrisma conficere, sed dum una confectio chrismatis abundat, aliam fieri necesse non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente vesana potius, quam recte sentientes hæc dicunt: In illa enim die Dominus Jesus, postquam cænavit cum discipulis suis, & lavit eorum pedes, sicut a Sanctis Apostolis Prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt, chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum nostrum significat Baptismum, quando sacri chrismatis unctione perficitur, atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solemnitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renovanda, & fidelibus tradenda; quia novum Sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & vetus in Sanctis Ecclesiis cremandum. Ista a Sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus.* Verba ista:c nonnihil corrupta retulit Gratianus in can. 18. de cons. dist. 3., ex quo viri eruditi fallitatem epistolæ agnoscunt, licet eundem ad recentiorem disciplinam de innovando quotannis chrismate in Cæna Domini plurimum conduxisse profiteantur. At vero in ipsa Isidori sententia solemnem non deceptorem tantum, sed & sacrarum rerum perturbatorem conspicimus. Quis enim non stupeat, audiendo Fabianum præscribentem annuam chrismatis renovationem ex traditione Apostolica, & Christi Domini, ea addita ratione, quod lotio pedum a Servatore facta in die cænæ baptismum significet, in baptismate autem chrisma adhiberi inter sacras, statasque ceremonias soleat? Quid commune habet pedum lotio cum chrismatis renovatione?

Can. 18. de cons. dist. 3.

Post hæc Isidorus utens nonnullis Siricii epist. 1., Innocentii epist. 25., Cœlestini epist. ad Gallos, Augustini in lib. de pastoribus, Hieronymi epist. 83. sententiis, & quidem inordinate compositis, ad secundam transit epistolæ partem his verbis: *Consulere etiam nos, ut in prædictis literis vestris invenimus, super accusatione Sacerdotum voluistis, quæ oppido apud vos, ut in eisdem apicibus reperimus, crebrescit.* (de accusatione Episcoporum frequentissime edisserit Isidorus Mercator in suis epistolis, imo nihil antiquius habuisse videtur hac materie, quam in omnibus ferme monumentis suis abunde pertractat) *Significastis insuper plerosque attendere, multos*

Can. 85. caus. 1. qu. 1.

multos in ipsis honoribus Ecclesiasticis non congruenter vivere sermonibus, & Sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur, qui & multo ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi videantur illi, qui ea, quæ dicunt, non faciunt, & traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum ceteris misit. Nam Apostoli talem consuetudinem non habuerunt, nec habendam docuerunt. Gratianus eadem retulit in can. 85. cau. 1. qu. 1., melius tamen referenda fuissent ex Sancto Augustino, a quo exhauriebat olim Mercator, ut affingeret Fabiano. Revera Augustinus in lib. de pœnitentiæ medicina cap. 13. ita scribit: *An forte attendunt multos etiam in ipsis honoribus Ecclesiasticis præpositorum, & ministrorum non congruentes vivere sermonibus, & Sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur, qui tanto ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperaretur, quam imitandi videantur illi, qui ea, quæ dicunt, non faciunt, & traditorem suum tolerans usque in finem etiam ad evangelizandum cum ceteris misit.*

Can. 6. & 38. cau. 2. qu. 7. Post pauca reversus ad Episcoporum accusationes auctor epistolæ docet, quinam ad easdem accusationes sint recipiendi, qui ab illis e contrario rejiciendi. Inter cetera inquit: *Ipsi ergo Apostoli, & successores eorum olim statuerunt, eos ad accusationem non recipi, qui sunt suspecti, vel qui heri, aut nudius tertius, vel dudum fuerunt inimici, quoniam suspecti facti sunt, qui non sunt bonæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, aut dubii in recta fide: Similiter quorum fides, vita, & libertas nescitur, vel qui infamiæ maculis sunt adspersi, aut sceleribus inretiti. Neque eos Sacerdotes debere, vel posse, aut Clericos accusare, qui rite Sacerdotes fieri non possunt, nec sui sunt ordinis, quoniam sicut Sacerdotes, vel reliqui Clerici a sæcularium laicorum excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi, & alienandi criminatione; & sicut isti ab illis, ita & illi ab istis non recipiantur; quoniam sicut domini Sacerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum conversatione, ita & litigatio, quia servum Dei non oportet litigare.* Hæc verba ideo integra retuli, ut simul jungerentur, unaque emendarentur canones 6., & 38. cau. 2. qu. 7. huc ambo referendi. Nemo autem demonstrare poterit præceptum apostolicum, quod indicat Mercator de laicis ab accusatione Clericorum excludendis, & e converso; imo nec demonstrare, qua ratione judicialia præcepta a Fabiano constitui potuissent, præsertim de infamibus, criminum graviorum reis, aliisque ignotæ fidei hominibus ab accusatione rejiciendis. Qui enim fidem Christianam minime sequebantur, non ad Episcoporum judicia, sed magistratuum publicorum provocabant, siqua tamen dirissimarum persecutionum tempore Ecclesiastica judicia fingi possunt.

Can. 6. cau. 3. qu. 1. Sequuntur hinc nonnulla depromta ex epist. 125. lib. 7. Gregorii Magni, concluditurque verbis illis, quæ integra recitavit Gratianus in can. 6. cau. 3. qu. 1. Mercator Isidorus ibi imitari voluit Proclum Constantinopolitanum, qui in epistola ad Domnum Antiochenum (videsis actionem 14. Concilii Chalcedonensis) ita scribit: *Deus ad hoc præordinavit tuam religiositatem, ut injustitias removeas, & præsumtiones comprimas, & sacerdotio laboranti succurras, & opprobriis locum non præbeas, sed ei, qui calumniam patitur, adjutorium feras, illum vero, qui calumniam facit, abscindas.*

Can. 3. cau. 6. qu. 1. Canon 3. cau. 6. qu. 1. eisdem verbis paullo postea legitur, in quo tamen judicet unusquisque, num pœnam infamiæ comminari illi Pontifici Maximo congruat, qui inter Gentium vexationes tanquam infamis una cum ceteris fidei christianæ consortibus habebatur.

Non-

Nondum ab accusationibus Episcoporum recedit Mercator, in quibus diutius consistendum voluit. Pergit autem his verbis: *Statuerunt* (Sancti Apostoli) *ne accusarentur* (Episcopi), *aut si aliter fieri non possit, perdifficilis eorum fieret accusatio; & a quibus, ut supradictum est, non præsumeretur, neque a propriis sedibus, aut Ecclesiis Episcopi ejicerentur. Quod siquo modo præsumtum fuerit, antequam & proprius locus, & sua omnia eis legibus redintegrarentur, nullatenus a quoquam accusarentur, aut criminarentur, nisi sponte elegerint, cuiquam pro talibus non responderent. Sed postquam, ut præfixum est, restituti fuerint, & sua omnia eis legibus redintegrata, dispositis, ordinatisque suis, magnum spatium tractandi caussa eis concederetur. Et postea, si necesse fuerit, regulariter vocati venirent ad caussam, & si justum visum fuerit, accusantium propositionibus sustentatione fratrum responderent. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus eorum bona, vel Ecclesiæ, atque res ab æmulis, aut a quibuscumque detinentur, ut aliquid illis objici debeat. Nec quisquam potest eis quoquomodo quidlibet majorum, vel minorum objicere, dum Ecclesiis, rebus, aut potestatibus carent suis.* Liquet hinc, quam depravatum fuerit Gratiani fragmentum, quod legimus in can. 2. cau. 3. qu. 1., ubi etiam fit mentio Synodi, quasi jam temporibus Fabiani solerent statis anni temporibus Concilia celebrari juxta recentiorem disciplinam, ubi quoque adjecta observantur verba illa: *Sine auctoritate Romani Pontificis*, quæ in integris epistolæ exemplaribus desiderantur. Can. 2. cau. 3. q. 1.

Statim prosequitur Fabianus: *Similiter statutum est, & nos eadem statuta firmantes statuimus, ut si aliquis Clericorum suis Episcopis infestus, aut insidiator fuerit, eosque criminari voluerit, aut conspirator fuerit, ut mox ante examinatum judicium curiæ tradatur, cui diebus vitæ suæ deserviat, & infamis absque ulla restitutionis spe permaneat.* Verba hæc retulit Gratianus in can. 31. cau. 11. qu. 1. Quod vero de pœna infamiæ a Fabiano indicta occurrit, uti superius attigi, minime Fabiani temporibus convenire videtur. Eo autem minus congruit, Clericos in pœnam admissi criminis perpetuo curiæ tradi, quam pœnam non tam ipse se præstituere ait Fabianus, quam a suis jam Prædecessoribus constitutam docet. Hi porro Prædecessores sunt, qui ediderant epistolam Pii Papæ secundam, unde depromtus est canon 18. cau. 11. qu. 1., quem jam superius expendi, una demonstrans, quibusnam monumentis abusus fuerit deceptor Isidorus. Can. 31. cau. 11. qu. 1.

Nec ullus unquam præsumat accusator simul esse, & judex, vel testis, quoniam in omni judicio quatuor personas necesse est semper adesse, idest judices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. Sic pergebat Isidorus Mercator, cujus verba Gratianus deinde descripsit in can. 1. cau. 4. qu. 4. imo & nonnulla adjecit: nisi dicere velimus adjecta jam fuisse a Glossographis in vetustioribus Collectionibus. Cum autem in hoc fragmento mentio fiat accusatorum, ac defensorum, liquet abunde, ibidem sermonem fuisse institutum de caussis, seu judiciis criminalibus, in quibus fieri potuisse locum judicibus *electis*, quemadmodum tradit Mercator, & ex eo Gratianus, nemo facile dixerit, qui vetusti juris disciplinam aliquatenus calleat. Can. 1. cau. 4. qu. 4.

Tandem, cum multa favore Episcoporum dicta fuerint, concludit Isidorus Mercator verbis illis, quæ legimus in can. 95. cau. 11. qu. 3., rectius autem laudata fuissent ex Gregorio Magno, qui lib. 4. epist. 7. hæc habet: *quia omnipotentem Dominum metuit, & contra statuta evangelica, contra sacratissimos canones agere aliquid nullo modo consentit.* Can. 95. cau. 11. qu. 3.

De

De Epiſtola 3.

Non eſt opus diuturno labore ad agnoſcendam Mercatoris manum in epiſtola 3., cujus inſcriptio hæc eſt: *Dilectiſſimo fratri Hilario Epiſcopo Fabianus*, quæque data fertur 17. *Kal. Novembris Africano, & Decio viris clariſſ. Coſſ.* Quis ille Hilarius fuerit, non ſatis conſtat; tantum adparet, eum fingi unum ex occidentalibus Epiſcopis, quod conjicitur ex illis verbis: *In occiduis partibus, in quibus moraris*. Ego ſuſpicor, ideo Hilarii nomen a Mercatore confictum fuiſſe, quod Mercator in hac ipſa epiſtola elucubranda præ oculis haberet epiſtolam Hilarii, ſeu Hilari Papæ. Revera priora hujus epiſtolæ verba omnino depromta videntur ex epiſtola 3. ejuſdem Pontificis. Hinc Mercator mutuari nomen potuit, quem Epiſcopo adfingeret illi, ad quem epiſtolam dirigere meditabatur. Ex tempore, quod epiſtolæ ſubſignatum eſt, ipſam apocrypham eſſe aperte dignoſcimus. Etenim nullus in conſulari catalogo apparet Conſulatus Decii cum Africano. Africanus quidem Conſul fuit anno 238., ſed collegam habuit Maximum. Decius Conſul fuit anno 251., & ſequentibus, ſed cum Grato, aliiſve, nunquam vero cum Africano. Sed & ſtilum Mercatoris agnoſcimus ex deſcriptione ſententiarum, quæ & ex variis laciniis recentiorum Patrum inordinate compoſitæ ſunt, & plurimum conveniunt cum ceteris, quas vetuſtiſſimis Pontificibus idem Mercator adſcripſit. Initio conqueritur Fabianus, in occiduis partibus non ſolum Laicos, ſed & Sacerdotes ex aſtutia diaboli premi, vexarique, atque, ut neceſſitati Eccleſiæ conſulat, ſtatuit, ne ab improbis, & alienæ fidei hominibus Sacerdotes Domini accuſentur. Conſueta hæc eſt Mercatoris cantilena, nihil enim aliud in epiſtolis a ſe confictis vehementius perſequitur, ac reperit frequentius, utens verbis canonis 6. Concilii Carthaginenſis 2., & Conſtitutionis 10. lib. 9. tit. 1. in codice Theodoſiano. Poſt hæc ita proſequitur: *Unde oportet, ſi aliquis Epiſcoporum ſuper certis accuſetur criminibus, ut ab omnibus audiatur, qui ſunt in provincia, Epiſcopis, quia non oportet accuſatum alicubi, quam in foro ſuo, audiri*. Eſt hic canon. 2. cau. 3. qu. 6., & in antiquiſſimis Conciliis ſæpiſſime renovata ſententia.

Can. 2. cau. 3. qu. 6.

Can. 21. cau. 2. qu. 6. *Siquis vero judicem adverſum ſibi ſenſerit, vocem appellationis exhibeat*. Ita pergit Mercator, & ita ex Mercatore ſcripſit Gratianus in can. 21. cau. 2. qu. 6. Conſonant hæc ipſis civilis juris principiis, a quibus nuſquam receſſit jus Eccleſiaſticum.

Can. 1. 2. & 20. cau. 2. qu. 6. Jungendi ſimul ſunt canones 1. 2. & 20. cau. 2. qu. 6., juncti enim ſunt in epiſtola Fabiani his verbis, quæ ſtatim modo laudatis ſubjiciuntur; *Appellantem autem non debet afflictio ulla, aut detentionis injuriare cuſtodia, ſed liceat appellatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare, liceat etiam in cauſſis criminalibus appellare: Nec vox appellandi denegetur ei, quem ſupplicio ſententia deſtinarit*. Depromta autem hæc ſunt ex interpretatione Aniani in legem 2. tit. 30. lib. 11. codicis Theodoſiani, & in leg. 15. & 20. ejuſdem tituli; his enim in locis eadem omnino verba leguntur.

Can. 3. cau. 3. qu. 6. Sequuntur hinc verba canonis 3. cau. 3. qu. 6., & poſt illa, verba canonis 5. cau. 2. qu. 3. ibi: *Siquis ergo iratus crimen aliquod cuilibet temere objecerit, convicium non eſt pro accuſatione habendum, ſed permiſſo tractandi ſpatio, id, quod iratus dixit*

xit, per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse resipiscens, quae prae iracundia dixit, iterare, aut scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur. Habetur idipsum apud Anianum in interpretatione legis 5. tit. 1. lib. 9. codicis Theodosiani, dummodo pro illis Fabiani verbis: *quae prae iracundia dixit*, legamus ex Aniano: *post iracundiam quae dixit*. Can. 5. cau. 2. qu. 3.

Aniani quoque est, quod legimus in can. 1. cau. 3. qu. 6., referendo propterea ad constitutionem 11. ejusdem libri in codice Theodosiano, ubi haec scripta sunt: *Qui crimen objicit, scribat se probaturum revera. Ibi caussa agatur, ubi crimen admittitur, & qui non probaverit, quod objecit, poenam, quam intulerit, ipse patiatur.* Can. 1. cau. 3. qu. 6.

De ceteris capitibus Fabiano adscriptis.

Canon 10. dist. 90., sicut alii nonnulli canones, Fabiano tribuuntur, qui tamen revera Fabiani non sunt. Qui primus dictum canonem 10. dist. 90. Fabiano adscripsit, is est Burchardus, qui in cap. 59. lib. 10. eadem omnino verba retulit; imo & alia subjecit sub nomine ejusdem Papae in cap. 60. ibi: *Siquis non vult reconciliari fratri suo, quem odio habet, tamdiu in pane, & aqua poeniteat, usque dum reconcilietur ei*. Ex quibus liquet, haec potius a Burchardo depromta fuisse ex quodam Poenitentiali suae aetatis (erant autem tunc temporis libri Poenitentiales bene multi, & ferme in quibuscumque Ecclesiis varii) qui forte ad nostram usque aetatem minime pervenit. Porro in Poenitentialibus libris commemorari solebant identidem nomina vetustorum Patrum, non quidem ut indicaretur sententias in Poenitentiali descriptas revera illius esse, sed gratia significandi, nonnihil de eadem re a vetustis eisdem Patribus pertractatum. Itaque in fragmentis Burchardi nuper memoratis, dum in Poenitentiali descripta erant, adjectum fuerat forte Fabiani nomen, quod aliqua in epistola 3. Fabiano tributa legantur de iis, qui injuria affecti sunt, tenenturque reconciliari inimicis suis; atque ita Fabiani nomen ex Poenitentiali facile potuit in Collectionem Burchardi transferri, & a Burchardo ad sequentes Collectores. Can. 10. dist. 90.

Idipsum contigit in can. 18. cau. 6. qu. 1., qui a Burchardo primum Fabiano Papae tributus est in cap. 8. lib. 12., pertinet autem ad libros poenitentiales; quemadmodum testis est Regino Prumiensis in lib. 2. tit. 324., qui *ex poenitentiali* eadem propemodum verba ita describit: *Quicumque sciens perjuraverit, septem annos poeniteat, & post haec communionem accipiat*. Habentur haec eadem in poenitentiali Halitgarii cap. 28. & in epistola Rhabani ad Heribaldum, quae instar Poenitentialis est, cap. 18. Ipsemet Burchardus ad regulam in Dioecesi sua constituendam Poenitentialem librum componens in lib. 19. suae Collectionis, quem ex pluribus Poenitentialium libris undique conquisitis exhauserat, haec eadem definivit in cap. de perjurio: *Fecisti perjurium sciens, & alios in perjurium adduxisti*, 49. *dies in pane; & aqua, quod vulgus carrinam vocat, poenitere debes, & septem sequentes annos, ita ut consuetudo est, observare debes*. Porro unde erat haec consuetudo, nisi ex Poenitentialibus sui temporis, repetenda? Item Regino Prumiensis in suo poenitentiali, quem edidit lib. 1. de Ecclesiasticis disciplinis, septem annorum poenitentiam perjuris indixit. Eum vero qui semel perjeraverit, non iterum esse ad testimonia ferenda, sive juramentum admittendum, ex eisdem Poenitentialibus deducitur. Ete- Can. 18. cau. 6. qu. 1.

nim Regino post dictum caput 324. ita subdit in cap. 325.: *Ex pœnitentiali, ut supra: Siquis perjuraverit, ultra ad Sacramentum non admittatur.* Et in capitulis Herardi Turonensis cap. 12. *Semel perjurati ad testimonium non recipiantur.*

Can. 3. cau. 35. qu. 2. De canone 3. cau. 35. qu. 2. nihil hoc loco dicendum arbitror; etenim cum agnoverim eundem potius ad Theodorum Cantuariensem Episcopum pertinere, nulla autem ratione Fabiano tribui potuisse, satius videtur in tertia parte de illo verba facere, ubi de Theodoro agendum erit.

Can. 4. cau. 35. qu. 2. Non recedo ab observationibus Romanorum Correctorum ad canonem 4. cau. 35. qu. 2. suspicantium verba hæc non alicujus auctoris esse Ecclesiastici, sed Gratiani ejusdem, qui sententias suas dictis Patrum intermiscere solebat. Revera quæ subsequuntur, *Unde in Concilio apud Vermerias*, demonstrant, præcedentia verba Gratiani ejusdem esse, quæ ut vera demonstraret, caput Concilii Vermeriensis adferebat. Etenim Gratianus particulam illam *unde*, aut similes, quales sunt: *Hinc, ex his &c.* non consuevit adjicere, nisi post sua verba, ut patet in inscriptionibus canonis 1. cau. 22. qu. 5., canonis 12. & 38. cau. 24. qu. 3., & alibi passim.

Can. 1. cau. 35. qu. 6. Canon 1. cau. 35. qu. 6. falso refertur nomine Fabiani Papæ, quamquam eo nomine designetur apud Burchardum, & ex Burchardo apud Ivonem. Neque enim Fabiani tempore ulla erat occasio, qua in dirimendis consanguineorum conjugiis certæ regulæ traderentur. Potius suspicor hunc canonem editum fuisse decimo, vel undecimo Ecclesiæ sæculo, qua nimirum ætate scimus consanguineorum conjugia spretis Ecclesiæ legibus frequenter celebrata fuisse, eamque ob rem in universis propemodum illius temporis Conciliis nihil pressius constitutum fuisse, quam incertas illas conjunctiones rescindi. Imo ego arbitror eundem canonem pertinere ad Concilium Trojanum sub Urbano II. celebratum, cujus licet acta perierint, generaliter tamen scimus, quænam ibidem discussa potissimum fuerint, ac definita. Compendium, ita dixerim, Synodalium actionum habemus in can. 4. cau. 35. qu. 6., quem ita supplere debebimus ex aliis Collectoribus: *Convenit Troja in Apulia Concilium Episcoporum fere 75., Abbatum 12.. in quo actum de consanguinitatis linea conjugatis. Cum nemo tamen dictum Sacramenti impedimentum vellet assertione firmare, præceptum est, ut Episcopi, quorum Diœcesani sunt, eos per congrua spatia trina advocatione conveniant. Tunc si duo vel tres viri, &c.* quæ legimus in dicto canone 4. (Si aliis lubeat eam editionem sequi, quam secutus sum in priore parte hujus operis cap. 63., parum referet, cum utrobique, licet juxta diversos codices alia verba describantur, eadem tamen sententia retinetur.). Sane si integra Concilii acta haberentur, facile suspicor nos ibidem fragmentum Gratiani reperturos, quod habemus in dicto canone 1., præsertim quod Petrus Lombardus nomine Urbani eadem verba referat in lib. 4. sentent. dist. 41., Concilium vero Trojanum sub Urbano II. fuerit celebratum. Non est id a veritate alienum, quum Urbano II. hujusmodi monumentum a scriptoribus fere ætate non longe dissitis, qualis erat Magister sententiarum, adscribatur, alias autem generaliter scimus de hac materie actum esse in Concilio Trajano Urbani II., cujus acta ex injuria temporis ad nos usque pervenire minime potuerunt. Non tamen hoc in loco omittam singularem observationem, quæ apud eundem Lombardum occurrit: videlicet memoratum fragmentum nonnullis verbis Gratiani reticitis descriptum habemus ibi: *Consanguineos vero extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet, sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus,*

&

& veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, Episcopus canonice perquirat, & si inventa fuerit, separentur. Desiderantur igitur verba illa, quæ Gratianus, Ivo, & Burchardus habent: *Idest pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & eorum procreatio*, quæ vel a Burchardo ipso adjici, vel a Glossographo quopiam excipi potuerunt. Imo & sententiam ejus canonis ita intelligendam puto, ut non quidem absolute nemo ex extraneis admittatur ad accusandum in matrimoniis consanguineorum; sed potius ne passim Episcopi accusationes recipiant, quæ aliquando familiarum concordiam abrumpunt ex odio nonnullorum, qui eo prætextu sæpe ac sæpius conficto familias turbant. Ipsamet Burchardi inscriptio id docet ad eundem canonem ita concepta: *Quod extranei, nisi ex necessario, discidium inter consanguineos facere non debeant*. Revera universa res hæc tota semper commissa fuit Episcoporum singulorum arbitrio. Ut enim omittam Concilium Moguntinum sub Karolo Magno celebratum cap. 53., & Capitulare 1. ejusdem Karoli anni 802. cap. 33., item canones Isaac Lingonensis tit. 4. cap. 2. 3. 4. 6. 10. & 12. ubi cautum legimus consanguinitatis discussionem totam ab Episcopi arbitrio pendere. Ne forte quispiam hæc antiquiora Trojano Concilio esse assereret, ac propterea per Trojanum Concilium immutata, me referam ad Concilium Londoniense posterius, sive anni 1102., ubi can. 24. ita legimus: *Ne cognati usque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant, & si quis hujus incestus conscius fuerit, & non ostenderit, ejusdem criminis se participem esse cognoscat*. Porro si generatim criminis conscii, illud ostendere præcipiuntur, non erit consanguineis tantum incestuosorum regulariter reservata accusatio; sed illud demum Trojano Concilio vetitum asseremus, ne passim accusationes hujusmodi, & sine accusantium discrimine recipiantur.

Primus Burchardus verba canonis 16. de consecr. dist. 2. retulit *ex epistola Fabii Papæ cap.* 4. in lib. 5. cap. 17. ibi: *Ut si non frequentius, vel ter laici homines communicent in anno, nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur, idest, in Pascha, & Pentecoste, & Natali Domini*. Fabii Papæ nomen pro Fabiano ex imperitia librariorum scriptum reor, ne forte apud Burchardum talem inscitiam affingamus, ut fragmenta canonum illi Pontifici tribuerit, qui nunquam extiterit. Verum nec Fabiani fragmentum est, sed potius pertinet ad Capitularia Regum Francorum, quorum nomine illud retulit Regino Prumiensis in lib. 1. cap. 195. Porro idipsum legimus in Concilio Turonensi III. anni 813. cap. 50., & ex eo in lib. 2. Capitularium cap. 45. ibi: *Ut si non frequentius, vel ter laici homines in anno communicent, nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur*. Cur vero Burchardus pro Capitularibus Francorum, Fabii potius, vel Fabiani Papæ nomen inscripserit, frustra quispiam sciscitaretur, cum jam pluries animadvertimus, Burchardum a laudandis Francorum Capitularibus abstinendum sibi proposuisse, ne rem ingratam faceret Germanis, apud quos degebat, quique res Francorum detestabantur.

Can. 16. de cons. dist. 2.

APPENDIX

De canone 26. cau. 32. qu. 7. nomine Fabii Papæ relato.

Quod Burchardo contigit in can. 16. de conf. dist. 2. nuper expenso, ut scilicet nomine Fabii Papæ falso illud fragmentum inscriberetur, idipsum & apud Gratianum occurrit in can. 26. cau. 32. qu. 7., cum tamen ullum reperire non liceat Pontificem Maximum hujus nominis. Nonnulli pro Fabio Fabianum legendum esse putarunt, ac propterea in Labbeana Collectione recentioris editionis hoc idem fragmentum inter ea describitur, quæ a Gratiano tributa fuerunt Fabiano Papæ. Quamobrem satius duxi in hoc loco erratum detegere collectorum, monereque ex librariorum forte oscitantia factum esse, ut Fabii Papæ nomen legeretur, ita, ut non pro Fabio Papa Fabianus, sed potius Julius Paulus fuerit memorandus. Similitudo vocis, & literarum huic errato potuit occasionem præbere; neque enim adeo difficile est ex his verbis *Julius Paulus*, hæc alia reddere *Fabius Papa*, præsertim ante inventionem Typographicæ artis, quo tempore vel codices parum exacte formati, vel imperitia illorum, quibus de charta in chartam referre demandabatur, caussam dederunt, ut a veterum exemplarium fide aliquando recederetur. Porro Julius Paullus celeberrimus ille est Jureconsultus, cujus fragmenta in libris sententiarum congesta hodie adhuc servantur: In libro autem 2. tit. 19. hæc leguntur: *Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed contractum matrimonium furore non tollitur*. Quis non agnoscat in his memoratum canonem 26. cau. 32. qu. 7.? Hæc vero probatissima fuit Romanorum Jurisconsultorum doctrina, quam etiam traditam habemus ab eodem Paullo in l. 16. §. ult. ff. de ritu nuptiarum, a Cajo in l. 8. ff. de sponsalibus, & ab Ulpiano in l. 6. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni juris.

CA-

CAPUT XIX.

De Cornelio.

Fragmenta Gratiani sub nomine Cornelii Papæ hæc sunt.

Apocryphi omnes. Ex epistola unica.	*Can.* 1. *cau.* 2. *qu.* 5. *Can.* 2. *cau.* 2. *qu.* 5. *Can.* 3. *cau.* 2. *qu.* 5.	*simul jungendi, & ex integris epistolæ exemplaribus supplendi.*
	Can. 4. *cau.* 3. *qu.* 9.	*consonat cum verbis Concilii Chalcedonensis.*
Adjicitur.	*Can.* 16. *cau.* 22. *qu.* 5.	*pertinet potius ad Francorum Capitularia.*

NOn una est virorum eruditorum opinio in designandis Cornelii Papæ temporibus; etsi enim in eo universi conveniant, quod Cornelius ultra annum, & menses aliquot in Pontificatu non sederit, alii tamen ab anno 251., alii ab anno 254. ipsius Pontificatum auspicantur, & ad annum 252., vel 255. producunt. Adversus illum Novatianus Presbyter Romæ schisma excitavit, quo se, non Cornelium Pontificem Maximum eligi impenso studio curaverat. Sed Centumcellas ipse Cornelius fidei caussa relegatus, brevi martyrii coronam obtinuit. Nonnullæ huic Pontifici, & ab Isidoro Mercatore, & ab aliis tribuuntur epistolæ, de quibus singulis frustra verba facerem prolixius, cum ex unica tantum Gratiani fragmenta habeamus, ea videlicet, quæ apud Mercatorem secunda est sub hoc titulo: *Cornelius Episcopus Rufo* (legunt alii *Rustico*) *Coepiscopo in Domino salutem*; data fertur sub Consulatu Maximi, & Decii. In chronico Cassiodori nulla hujus Consulatus est mentio, imo cum sciamus Cornelium obiisse temporibus Galli, & Volusiani Imperatorum, nullus alius sub illorum Imperio Consulatus occurrit apud eundem Cassiodorum, quam Galli, & Volusiani, item Valeriani, & Gallieni. Baronius agnoscit quidem Consulatum Decii, & Maximi, & anno 254., & Sede vacante, antequam Cornelius Pontifex esset. Quidquid vero de notæ consularis falsitate disputari posset, non desunt argumenta gravissima, ex quibus hanc epistolam tanquam apocrypham dignoscamus. Ipsamet ibi Mercatoris manus, ipsemet stilus adgnoscitur; etenim & vulgata Sacrarum literarum interpretatio Cornelio longe recentior frequenter usurpatur, multa præterea ex recentioribus Patribus, & Scriptoribus depromta recensentur, ex sententiis scilicet Concilii Carthaginensis 1. & 3., Concilii Chalcedonensis, Concilii Romani 5. sub Symmacho, Ambrosii, Hieronymi, Bonifacii Moguntini, Isidori Hispalensis, & aliorum. Demum celeberrima etiam inest Mercatoris nota, in eo, quid dicitur, Episcopos a nemine reprehendendos esse, eove minus accusandos, qua loquendi formula nihil esse potuit antiquius omnium ejusmodi epistolarum auctori. In duas quodammodo partes distributa est hæc epistola, in priore quarum de jurejurando agitur, in posteriore de Episcoporum accusationibus. Non memoro præfationem, in qua nihil aliud continetur, quam verba Gregorii Magni epist. 32. lib. 12. Ad priorem epistolæ

stolæ

Can. 1. stolæ partem spectant canones 1. 2. & 3. cau. 2. qu. 5. his verbis: *Sacramentum*
2. 3. cau. 2. *autem hactenus a Summis Sacerdotibus, vel Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, mi-*
qu. 5. *nime cognovimus, nec spontaneos jurasse reperimus. Summopere ergo S. Jacobus Aposto-*
lus prohibens Sacramentum loquitur, dicens: Ante omnia, fratres mei, nolite jurare, ne-
que per cœlum, neque per terram &c. (hic sequuntur integra verba epistolæ Jacobi
cap. 5., nec non verba Christi Domini apud Mattheum cap. 5. vers. 33., post
quæ ita subditur) *Hæc, frater charissime, ipse Dominus prohibet, idest non debere jurare.*
Hæc Apostoli maxime omnes, hæc sancti viri prædecessores nostri, qui huic Sanctæ uni-
versali Apostolicæ Ecclesiæ præfuerunt ante nos. Hæc Prophetæ, & reliqui Sancti Do-
ctores per universum mundum dispersi ad prædicandum, juramenta fieri vetant. Quorum
nos exempla si cœperimus enumerare, aut in schedula hac inserere, ante deficiet hora
diei, quam eorum exempla de hac caussâ prohibita. Quæ nos sequentes Sanctorum Apo-
stolorum, eorumque successorum jura firmamus, & Sacramenta incauta fieri prohibemus.
Unde & ipse Dominus in tabulis lapideis, quas Mosi dedit, propria manu scripsit,
dicens: Vide ne assumas nomen Domini Dei tui in vanum, & reliqua. Nos autem,
ut paullo superius prælibavimus, Sacramentum Episcopis nescimus oblatum, nec unquam
fieri debet; quoniam, ut supra memoratum est, præceptum est a Domino non jurandum
&c. Ex his supplere unusquisque poterit fragmenta Gratiani, quæ satis concisa
sunt, nec integram Cornelii, aut cujusvis alterius epistolæ auctoris sententiam
exhibent. Porro quæ ibidem decernuntur de jurejurando Episcoporum prohibito,
vix demonstrari possunt ex Sacræ Scripturæ testimoniis ibidem relatis; Etenim
sive Christi Domini mandatum apud Matheum, sive Jacobi consilium non singu-
lare Episcopis proponitur, sed omnibus generaliter; ac propterea parum viden-
tur etiam convenire proposito Gratiani, qui ex hujusmodi monumentis conatur
demonstrare in dicta quæstione 5. Sacerdotes prohiberi, ne jurent.

Ad posteriorem epistolæ partem spectat canon 4. cau. 3. q. 9., cujus verba om-
Can. 4. nino conveniunt cum vulgatis epistolæ exemplaribus; quibus tamen, qui episto-
cau. 3. lam ipsam composuit, imitari voluisse visus est Patres Concilii Chalcedonensis ini-
qu. 9. tio actionis 10. ibi: *Quæ adversus absentem facta sunt, vacuentur. Hæc omnes dici-*
mus. Nullus condemnat absentem.

Primus Burchardus in lib. 12. cap. 12. nomine Cornelii Papæ ea descripsit,
Can. 16. quæ Gratianus habet in can. 16. cau. 22. qu. 5., atque occasionem errandi se-
cau. 22. quentibus Collectoribus dedit. Regino eadem potius refert ex Francorum Capi-
qu. 5. tularibus in lib. 2. de Ecclesiasticis disciplinis cap. 312., & quidem recte; nam in
Capitulari Caroli Magni anni 789. cap. 62. inter cetera hæc legimus: *Sed &*
nobis honestum videtur, ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni ho-
nore, & timore Dei, & sciat se rationem redditurum Deo unusquisque vestrum ubicum-
que sit, sive intra Ecclesiam, sive extra Ecclesiam. Et ut parvuli, qui sine rationabili
ætate sunt, non cogantur jurare. Hæc eadem relata sunt in lib. 1. Capitularium
cap. 61. juxta editionem Parisiensem anni 1677., & in librum 2. legum Longo-
bardorum tit. 55. cap. 22. Burchardus primum nonnulla immutavit: Etenim pro
illis verbis: *Qui sine rationabili ætate sunt*, hæc alia supposuit: *ante quatuordecim*
annos, ut clarius forte Capitularium sententiam exprimeret. Deinde nomen Cor-
nelii inscripsit, quod a Capitularibus Francorum nominandis sibi duxerat abstinen-
dum; nomen autem Cornelii Papæ præ ceteris forte selegit, quod in epistola
ad Rufum Cornelio tributa, ut superius ostendimus, nonnulla de juramentis agantur.

CA-

CAPUT XX.

De Lucio.

Ad Lucium sequentia pertinent.

Apocryphi omnes. Ex epistola ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ.	*Can.* 14. *cau.* 6. *qu.* 1. *pertinet ad sententias Sixti Pithagorici.* *Can.* 5. *cau.* 17. *qu.* 4. *consonat cum aliis epistolis Mercatoris.* *Can.* 9. *cau.* 24. *qu.* 1. *est potius Agathonis in epist. ad Constantinum.* *Can.* 60. *de cons. dist.* 1. *supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.*
His adjiciuntur.	*Can.* 1. *dist.* 80. *est potius in epist.* 2. *Pseudo-Stephani.* *Can.* 19. *dist.* 81. } *Can.* 20. *dist.* 81. } *Can.* 21. *dist.* 81. } *jungendi simul sunt, & referendi ad epistolam* 2. *Clementi Papæ tributam.*

LUcium Pontificem martyrio vitam absolvisse testatur Cyprianus epist. 58. Quamvis vero Scriptores Ecclesiastici in eo conveniant, quod Lucius idem brevi temporis spatio Pontificiam Sedem tenuerit, imo & gravibus ærumnis pressus, inter cetera etiam aliquandiu relegatus, tamen in designandis Pontificatus hujus annis non satis consonant; aliis enim visum est adnotare annum 55., aliis annum 53., aliis triennium, & ultra, aliis octo mensium, aliis annuum & plurimum mensium spatium designantibus. Meum non est de hac re fusius disputare, quemadmodum deceret in re valde difficili, & intricata; præsertim quod parum id valeret ad id, quod adgredior, conficiendum.

De epistola ad Episcopos Hispaniæ, & Galliæ.

Non omisit Lucium Isidorus Mercator, sed eidem unicam epistolam adscripsit sub hac epigraphe: *Dilectissimis fratribus omnibus in partibus Occidentalibus tam in Galliis, quam in Hispaniis consistentibus Lucius Episcopus in Domino salutem*: Data autem est, *Kalendis Aprilis, Gallo, & Volusiano viris Clariss. Coss.* Qui putant Cornelium Papam Lucii prædecessorem Pontificatum gessisse ab anno 254., usque ad diem 14. Septembris anni 255., & demum Lucium successisse anno 255. die 19. Octobris, gravissimum exinde argumentum deducunt ad falsitatem hujus epistolæ demonstrandam; etenim, ut Baronius scribit, Gallus cum Volusiano binos gessit Consulatus, anno 254., & 255., propptereaque alterutro ex hisce annis scribere non poterat Lucius Kalendis Aprilibus, si anno 255. mense Octobri Cornelio successit. Non opus tamen est his observationibus, cum liquido alias constet de manu, & stilo deceptoris Isidori. Usurpata quippe Psalmorum interpretatio ab

Hiero-

Hieronymo concinnata, usurpatæ phrases Concilii 1. Arelatensis, Concilii 3. Carthaginensis, Leonis Magni, Gregorii, Agathonis, & Sixti Pithagorici, aperte demonstrant, epistolam longe recentioris auctoris existere. Ego sane, si non aliud in hac epistola deprehenderem, quam prolixum institutum sermonem de accusationibus Episcoporum, & eorumdem appellationibus, quæ materies præcipua est omnium Mercatoris epistolarum, nihil aliud ad agnoscendum deceptorem arbitror posse, aut debere expectari. Revera nihil in hac epistola pressius urgetur, imo & repetuntur, quæ jam decreta finguntur in Pseudo-epistolis Hygini, Pii, aliorumque, ut nulla amplius de hac re superesse dubitatio possit.

Can. 60. de cons. dist. 1. Exordium epistolæ desumitur ex epistola 28. Leonis Magni juxta vulgatam editionem; conqueriturque Lucius, quod acceperit Gallicanæ, & Hispanicæ Ecclesiæ Episcopos angi, atque vexari, diripi præterea Ecclesiis dotes, atque eas oblationibus spoliari. (Num Ecclesiis suæ, ut vocant, dotes jam tum constitutæ essent, judicet, qui sine præjudicatis opinionibus ad epistolas hujusmodi legendas accesserit) Solatur Episcopos, monens, ut hæc patienter ad exemplum Servatoris nostri sustineant, & subdit: *Propter tales* (idest Ecclesiarum malevolos insecutores), *fratres, hortamur vos, sicut & in hac sancta Ecclesia constitutum habemus, ut semper testes vobiscum Sacerdotes, & Diaconos habeatis; & licet conscientia sufficere possit propria, tamen propter malevolos, juxta Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ab his, qui foris sunt. Quoniam & in hac sancta Sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni loco Episcopum ne deserant propter testimonium ecclesiasticum*. Retulit hæc Gratianus in can. 60. de cons. dist. 1. nonnullis tamen additis, nonnullis autem omissis. Verum hæc omnia parum congruunt temporibus Lucii, quibus Episcopi non facile tot Presbyteros, aut Diaconos suæ vitæ consortes, & testes inseparabiles habere poterant, cum cogerentur potius latebras quærere, ne exilio a suis Ecclesiis pellerentur, quemadmodum & ipse Lucius, & ejus prædecessor Cornelius depulsus fuerat. Illa vero antiqua statuta, quæ memorantur, ut scilicet Episcopi testes vitæ habeant Presbyteros, & Diaconos, quænam alia esse possunt, nisi monumenta Mercatoris, in quibus tradidit, aut vitam Clericorum debere esse communem, ut in can. 9. cau. 12. qu. 1., aut Episcopum Diaconorum corona stipari debere, ut in can. 11. dist. 93., & similibus? Præterea perperam usurpantur ad hanc rem verba Paulli 1. ad Timoth. cap. 3. *testimonium oportet habere bonum ab his, qui foris sunt*; etenim cum auctor epistolæ ea referat, ut ostendat Presbyteros, aut Diaconos testes esse debere vitæ episcopalis, supponere videtur Episcopos, aut Diaconos *foris esse*, idest extra Ecclesiam ejectos.

Can. 14. cau. 6. qu. 1. Post multa, quibus docuit Lucius, accusationes Episcoporum non facile admittendas esse, Episcopos eosdem sua diœcesi contentos esse debere, cavendos præterea esse malevolos homines, hæc subjicit: *Scriptum est enim: melior est unus timens Deum, quam mille impii: sapiens vero non est omnis, qui nocet*. Postrema hæc verba referuntur apud Gratianum in can. 14. cau. 6. qu. 1., eademque omnino sunt cum sententia Sixti Pithagorici num. 292. juxta interpretationem Rufini.

Can. 5. cau. 17. qu. 4. Prosequitur Mercator: *Res quoque Ecclesiarum vestrarum, & oblationes fidelium, quas significastis a quibusdam irruentibus vexari, vobisque, & Ecclesiis vestris auferri, indubitanter maximum est peccatum, testante ipsa scriptura, quæ ait, qui abstulerit aliquid patri, vel matri, & dicit, hoc non esse peccatum, homicidæ particeps est. Pa-*

ter

ter ergo noster sine dubio Deus est, qui nos creavit; & mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter generavit. Et ideo &c. Et post nonnulla: *Hæc fieri Prophetæ, hæc Apostoli, hæc Successores eorum, & omnium Catholicorum Patrum vetant decreta, & tales præsumtiones sacrilegium esse dijudicant. Quorum nos sequentes exempla omnes tales præsumtores, & Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores una nobiscum a liminibus sanctæ Matris Ecclesiæ anathematizatis Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus, & non solum eos, sed omnes consentientes eis; quia non solum qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par enim pœna & agentes, & consentientes deprehendit.* Integram fere descripsi epistolæ sententiam, ex qua supplere quispiam possit canonem 5. cau. 17. qu. 4.,. quæ omnia, ubi collata fuerint cum epistola 2. Pii, cum epistola 1. Urbani, cum epistola 1. Anacleti, facile deprehendentur, eadem ubique Mercatoris manu fuisse composita. Imo nemo non videt quam parum congruat Lucio sententia hujusmodi. Etsi enim ultro dandum sit, tunc temporis potuisse bona ecclesiastica existere, quæ facile alienarentur, aut dissiparentur, quos supponere alios oportet bonorum Ecclesiæ concessorum raptores, nisi ethnicos homines, qui bono Ecclesiæ invidebant? De ethnicis autem hominibus, quomodo intelligi potest inflicta in raptores pœna, ut ab Ecclesiæ communione repellerentur, nisi primum supponatur, ethnicos ad Ecclesiæ communionem admissos? Quod si hæc vera sunt, parum etiam congruet proposito Gratiani canon 5. memoratus. Ibidem enim Gratianus demonstrare nitebatur, bona Ecclesiæ ne ab Ecclesiasticis quidem viris, sive a legitimis eorundem possessoribus, vel administratoribus alienari uspiam posse. At longe diversa est sacrorum administratorum, & ethnicorum diripientium ratio.

Post pauca leguntur in eadem epistola verba canonis 9. cau. 24. qu. 1., quibus exhibetur Lucius ceteros Episcopos hortans, ut in recta fide consistant. Sed verba ibidem usurpata eadem prope sunt cum iis, quæ scribebat Agatho Papa in epistola ad Constantinum Augustum in actione 4. Concilii 6. generalis. *Can. 9. cau. 24. qu. 1.*

De aliis Canonibus Lucii nomine relatis.

Quum occurrit mihi expendendus canon 1. dist. 80. Lucio Papæ adscriptus, etsi statim in epistola Lucii repertus a me minime fuerit, non dubitavi tamen, quominus eundem ad Isidorum Mercatorem referrem, cum in ipso & stilum, & sententias ipsius Mercatoris illico agnovissem: Neque diutius immorandum mihi fuit in quærendo monumento illo, ex quo depromtus ille fuerat, præsertim cum in promtu esset Romanorum correctorum nunquam non laudanda solertia, indicantium epistolam Stephani Papæ numero 2., quam in sequenti capite rejiciam inter ceteras Mercatoris epistolas. Plane ibidem in cap. 6. hæc leguntur: *Nulli enim Metropolitani, aut alii Episcopi appellentur Primates, nisi ii, qui primas sedes tenent, & quorum civitates antiqui primates esse censuerunt. Reliqui vero, qui ceteras Metropolitanas Ecclesias adepti sunt, non Primates, sed aut Archiepiscopi, aut Metropolitani vocentur. Urbes enim, & loca, quibus Primates præsidere debent, non a modernis, sed etiam multis ante adventum Christi sunt statutæ temporibus, quorum Primates etiam gentiles pro majoribus etiam negotiis appellabant. In ipsis vero urbibus, &c.* *Can. 1. dist. 80.*

S quem-

quemadmodum apud Gratianum . Consonant hæc cum epistola 1. Pseudoclementis , & cum epistola 2. Pseudo-Anacleti . Ceterum ipsa mentio Primatum , Archiepiscoporum, & Patriarcharum prioribus sæculis minime congruere potest; & vix convenire videtur temporibus Concilii Chalcedonensis, cujus canone 17. decretum scimus , juxta civiles , & publicas urbium formas , ac dignitates , ecclesiasticarum quoque Diœceseon qualitatem esse definiendam . Qui hunc canonem Lucio potius, quam Stephano tribuit , facile errare potuit ex eo , quod præ oculis haberet codicem , in quo ex ordine temporis hæ veterum Pontificum epistolæ continerentur, proptereaque post epistolas Lucii sequerentur illico epistolæ Stephani , quamobrem epistolæ Stephani potuerunt pro epistolis Lucii facile usurpari .

Can.19. 20.& 21. dist. 81. Falso etiam nomine Lucii Papæ memorantur canones 19., 20., & 21. dist. 81., quamquam tamen ad Isidori ejusdem Mercatoris monumenta referri jure possint. Habentur illi in epist. 2. Clementis ad Jacobum Apostolum, quam suo loco rejecimus, ibi : *Ad Dominica autem mysteria tales eligantur , qui ante ordinationem suam conjuges suas non noverint . Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris , sacrarii non intrent limina* (huc sane pertinet dictus canon 20.) , *nec sacrificii portitor fiat , nec altare contingat , nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat , nec ad dominici Corporis portationem accedat , nec aquam Sacerdotibus porrigat ad manus : ostia forinsecus claudat , minora gerat officia , urceum , sive Calicem ad altare non sufferat . Si forte quisquam Presbyter , sive Diaconus sacrarii syndonem , vel velum subtracta vendiderit , Judæ Iscarioti similis æstimabitur . Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus , noverit se supradicti Judæ suscepturum pœnam . Clericus vero solus* (hic est dictus canon 21.) *ad fœminæ tabernaculum non accedat , nec properet sine majoris natu Principis jussione . Nec Presbyter solus cum sola adjungatur , sed duobus adductis testibus visitet infirmam . Nec solus cum sola fœmina fabulas misceat . Nec Archidiaconus , aut Diaconus sub prætextu officii humilitatis frequentet domicilia matronarum , aut forte per clericos , aut domesticos ejus matronæ mandent secreti aliquid . Si cognitum fuerit , & ille deponatur , & illa a liminibus arceatur Ecclesiæ . Sed si forte* (hic est canon 21.) *aliqua intercessio fuerit , Episcopo suggeratur . Et si talis est , ad quam debeat ire , pio interventu ipse pergat . Sin autem de latere suo dirigat , cum duobus , aut tribus , qui hoc sanare debeant . Sane ad visitandam mulierem infirmam nullus Clericus ingrediatur , nisi cum duobus , aut tribus . Nemo tamen Clericorum cum extranea habitet fœmina , nisi proxima , aut soror fuerit . Et hoc cum magna sollicitudine fiat . Non ignoramus malitias Satanæ .* Etsi vero hæc omnia Isidorum Mercatorem auctorem habeant, non est tamen dubitandum , plurimum eadem convenire cum canonibus sequentis ætatis, qua sæpissime vetitum scimus , ne Clerici cum mulieribus habitent , aut sint ipsis familiares . Ita in Concilio Cabilonensi 2. can. 46., Concilio Carthaginensi 3. can. 5. , Nicæno 2. can. 17., Epaonensi can. 38. , Turonensi 2. cap. 17., Matisconensi 1. can. 2., Forojuliensi can. 12., Moguntino can. 10. , aliisque quamplurimis . Ideo autem arbitror , Lucio Papæ tributa potius esse hæc fragmenta , quam Clementi , quia forte ad illorum marginem Lucii nomen adscriptum esse poterat a quodam studioso , ut indicaretur , in epistola Lucii Papæ nonnihil simile contineri, ubi statutum legimus , ut propter malevolos homines Episcopi suæ vitæ testes habeant Sacerdotes duos , vel Diaconos tres , quemadmodum ostendimus ad can. 60. de consecr. dist. 1.

CAPUT

CAPUT XXI.

De Stephano.

Canones Stephano tributi.

Apocryphi omnes. Ex Epistola 1. ad Hilarium.	*Can.* 17. *cau.* 6. *qu.* 1. *emendandus ex integris Epistolæ exemplaribus*. *Can.* 42. *de cons. dist.* 1. *supplendus ex integris Epistolæ exemplaribus*.
Ex Epistola 2. ad omnes Episcopos.	*Can.* 3. *cau.* 2. *qu.* 2. *supplendus ex integris Epistolæ exemplaribus*. *Can.* 5. *cau.* 2. *qu.* 8. *consonat cum legibus Theodosianis*. *Can.* 6. *cau.* 3. *qu.* 4. *jungendus cum can.* 8. *cau.* 3. *qu.* 5. *Can.* 8. *cau.* 3. *qu.* 4. *ad integra Epistolæ exemplaria exigendus*. *Can.* 8. *cau.* 3. *qu.* 5. *supplendus ex integris Epistolæ exemplaribus*. *Can.* 4. *cau.* 3. *qu.* 6. *consonat cum legibus Theodosianis*. *Can*: 1. *cau.* 3. *qu.* 11. *pertinet ad leges Theodosianas, & Anianum interpretem*.
Adjiciuntur.	*Can.* 4. *dist.* 19. *referendus ad Epistolam priorem ad Hilarium scriptam*. *Can.* 1. *cau.* 12. *qu.* 2. *referendus ad Epistolas vel Lucii, vel Anacleti*.

DUobus annis, & quatuor fere mensibus in Pontificatu maximo fuisse Stephanum fatentur universi, sed alii numerant annum 257. mense Aprili usque ad mensem Augustum anni 259., alii annum 255. usque ad annum 257. Duas epistolas illi tribuit Mercator, ex quibus fragmenta nonnulla apud Gratianum existunt.

De Epistola 1. ad Hilarium.

Prior epistola, quæ dicitur *data quinto nonas Maji Valeriano, & Gallieno viris clariss. Coss.*, hanc habet inscriptionem: *Dilectissimo Fratri, atque familiari amico Hilario Stephanus Episcopus intimæ charitatis salutem*. Num Consulatus Valeriani, & Gallieni Stephano convenire possit, non adeo facile disquiri potest ex eo, quod incerta sit, uti prænotabam, ejusdem Pontificis epocha. Ceterum difficile non est rationes invenire, ex quibus eadem epistola inter apocrypha Mercatoris monumenta recenseatur. Stylus enim ipse, quibus judiciorum ecclesiasticorum formam, præsertim Episcoporum accusationes, auctor persequitur, designatque eos, qui infames esse dicuntur, atque ab accusando repellit, jam Pseudoisidorum satis detexit, ut omittam cetera, illud præsertim, quod variæ referantur recentiorum Patrum sententiæ, videlicet Magni Leonis, & Gregorii, quibus addere possem Anianum legum Theodosianarum interpretem. Præfatio, & clausula epistolæ hujus tota de-

Can. 17. cau. 6. qu. 1. promta est ex epistola 46. Leonis Magni juxta veterem editionem, deinde in cap. 1. tota epistolæ caussa, & ratio ita describitur: *Quod vero consuluisti Sedem Apostolicam, qui sunt infames, aut qui ad gradus ecclesiasticos non sunt admittendi, & nosse te credimus, & pro auctoritate Sedis Apostolicæ te informare non denegamus, infames autem esse eas personas dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, idest omnes, qui Christianæ legis normam abjiciunt, & statuta ecclesiastica contemnunt. Similiter fures, sacrilegos, ac omnes capitalibus criminibus irretitos. Sepulchrorum quoque violatores, & Apostolorum, atque Successorum eorum, reliquorumque Patrum statuta libenter violantes, & omnes, qui adversus Patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur. Similiter & incestuosos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis fugientes, & qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstrahunt injuste, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant; vel qui contra innocentes principum animos ad iracundiam provocant, & omnes anathematizatos, vel pro sceleribus suis ab Ecclesia pulsos, & omnes, quos ecclesiasticæ, vel sæculi leges infames pronuntiant. Hos vero non ad sacros ordines licet promovere, nec servos ante legitimam libertatem, nec pœnitentes, nec bigamos, nec eos, qui curiæ deserviunt, vel qui non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem, aut intellectum, aut inobedientes sanctorum decretis existunt, aut furiosi manifestantur. Hi omnes nec ad sacros gradus debent provehi, nec isti, nec liberti, neque suspecti, nec rectam fidem, vel dignam conversationem non habentes summos Sacerdotes possunt accusare.* Hæc integra describenda censui, ut exinde emendaretur canon 17. cau. 6. qu. 1. ex eadem epistola depromtus; ut præterea observarentur clarius indigestæ Mercatoris phrases, sententiæque. In primis enim supponit, Pontificem conquisitum esse, interrogatumque de re, quam interrogans ipse jam noverat, ut suadent illa verba: *& nosse te credimus*. Deinde eos infames appellat, *qui pro aliqua culpa notantur infamia*. Sed hæc ipsa verba sunt Aniani interpretis in sententias Julii Paulli lib. 1. tit. 2. *infames sunt*, ait, *qui propter aliquam culpam notantur infamia*. Præterea nescio, quomodo infames appellari possent a Stephano, qui Christianæ legis normam abjicerent, & statuta ecclesiastica contemnerent, quum ea ætate infame erat Christi nomen dare, & viris ecclesiasticis obedire. Videatur ad hanc rem lex 11. tit. 39. lib. 11. Codicis Theodosiani. Verba illa: *Omnes, qui adversus Patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur*, sunt Procli Constantinopolitani in epist. ad Domnum Antiochenum actione 14. Concilii Chalcedonensis. Catalogum illum facinorosorum hominum, incestuosorum, homicidarum, raptorum, maleficorum, adulterorum mutuatus est Isidorus ab Aniano in leg. 8. lib. 9. tit. 38. Codicis Theodosiani. Quod subditur inter infames illos haberi, qui de bellis fugiunt, videtur depromtum ex can. 3. Concilii Arelatensis 1. ibi: *De his, qui arma projiciunt in pace* (legit ex Surio Binius: *in prælio*, vel *in bello*) *placuit eos abstineri a communione*. Servos ab ordinationibus arcendis statuit Concilium Aurelianense III. can. 25., Aurelianense V. can. 6., Toletanum IV. can. 19., Leo Magnus epist. 1. cap. 1. Gelasius epist. 9. De pœnitentibus habemus Constitutiones Concilii Nicæni can. 10., Toletani III. can. 2., Carthaginensis IV. can. 68., Epaonensis can. 4., & aliorum complurium. Bigamos ab ordinibus avertunt Concilium II. Arelatense can. 26., Epaonense can. 2., Siricius epist. 1., & alii veteres Patres passim. Curiales quoque non esse ordinandos statuit Concilium Toletanum IV. can. 19., quemadmodum nec integros corpore, aut amentes idem Concilium Toletanum IV. can. 19., &

Cel-

Gelasius epist. 9. Hæc porro omnia, quousque de sacris ordinationibus agimus, videntur consonare cum monumentis ecclesiasticis recentioris ætatis, ubi vero concluditur, easdem personas omnes ab accusationibus removeri, nescio an facile fuerit admittendum, ita ut etiam quoad accusandi potestatem, qui corpore minus integri sint, tanquam infames sint recensendi.

Pergit Isidorus, & post nonnulla ex epistolis Gregorii Magni depromta, ita subdit: *Vestimenta vero Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque divinus omni cum honorificentia, & honestate a Sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ Ministris celebratur, & sacrata debent esse, & honesta, quibus aliis in usibus, cum Deo, ejusque servitio consecrata, & dedicata sint, nemo debet frui, quam Ecclesiasticis, & Deo dignis officiis. Quæ nec ab aliis debent contingi, aut fieri, nisi a sacratis hominibus, ne ultio, quæ Balthasar Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat divina, & corruere eos faciat divinæ ultionis justum flagellum ad ima.* Ex his supplere juvabit canonem 42. de consecr. dist. 1., in quo nonnulla desiderantur, quæ in integris epistolæ hujus exemplaribus continentur. Hujusmodi autem decretum non videtur Stephano congruere, quum ejus ætate nulla sic decernendi præberetur occasio; etenim cum Sacrificia clanculum a viris Christianis celebrarentur, credibile non est, Clericos usos fuisse palam, & publice sacris vestibus, quasi secerni se a laicis exoptarent. Qui librum Pontificalis Damaso vulgo tributum composuit, facile hac in re deceptus est, qui in Stephano ita scribere non dubitavit: *Hic constituit, Sacerdotes, & Levitas vestibus sacratis in usu quotidiano non uti, & nisi in Ecclesia tantum.* Can. 42. de consf. dist. 1.

De epistola 2. ad omnes Episcopos.

Nescio, quomodo apud Mercatorem numero secunda prodierit epistola, cui hæc inscriptio inest: *Stephanus sanctæ, apostolicæ, & universalis Romanæ Ecclesiæ Episcopus omnibus per diversas Provincias constitutis Episcopis in Domino salutem*: Etenim data est eisdem Consulibus Valeriano, & Gallieno, quibus prior, & nono Aprilis, cum prior data fuerit quinto nonas Maii; quamobrem temporis ordine servato hæc ipsa illi esset anteferenda. Quid vero adversus Mercatorem opus est hujusmodi argumentis, qui dummodo voluntati suæ indulgeret, parum de reliquis sollicitus fuit? imo & in hac epistola data mense Aprilis mentionem fecit de alia epistola, quam ad Hilarium scripsit mense Maii. Minus sollicitus fuit de referenda veteri interpretatione Psalmorum, sed potius usus Hieronymiana; minus sollicitus fuit, ut abstineret a recitandis recentiorum Patrum fragmentis, Conciliorum scilicet Carthaginensium 4. sæculi, Conciliorum Romanorum sub Symmacho, Ambrosii, Procli, Leonis, Ennodii, Gregorii, & aliorum; dummodo de accusationibus Episcoporum non facile recipiendis, de juribus Metropolitarum in suffraganeos, juribus Primatum, & Patriarcharum multa dissereret, ne animadvertens quidem, an Archiepiscoporum, Primatum, & Patriarcharum nomina tempore Stephani recepta in Ecclesia fuissent. In recentioribus editionibus Conciliorum epistola hæc in duodecim capita distribuitur. Loco Præfationis stant verba Leonis Magni, qualia habentur in epist. 40. in veteri editione, & subdit Stephanus se maxime affligi, quod Episcopi premerentur ab illis ipsis, a quibus *sustentari*, & *portari*

portari debuerant; conaturque solari Episcopos verbis ipsis Gregorii Magni in lib. 12. epist. 11. In capite 1. reprobantur accusationes Episcoporum a malevolis hominibus factæ, item spoliationes Ecclesiarum, & Episcoporum eorumdem, post quæ in capite 2. leguntur verba canonis 3. cau. 2. qu. 2., quem se ad integram epistolæ exemplaria exegisse profitentur Romani Correctores, addere tamen juvabit hæc in fine, quemadmodum in epistola legitur: *funditus restituant, quia hoc non solum ecclesiasticæ, sed etiam sæculi leges fieri prohibent*. Quot sane incomposita monstra heic edidit deceptor? Ibi & mentio Primatum, & Synodorum regularium, & possessionum ecclesiasticarum, & judiciorum ecclesiasticorum in caussis possessionis bonorum, ac prædiorum; quæ omnia referri non possunt ad ætatem Stephani, qua adhuc infesti Christianis, & Ecclesiis Ethnici erant insecutores. Quæ vero esse poterant *sæculi leges*, quæ hæc in gratiam Episcoporum jampridem decreverant? Imo quæ leges ecclesiasticæ demonstrari poterunt? nisi fortasse Mercator provocet ad suas epistolas aliis Pontificibus adscriptas, in quibus similia adtexuit; aut provocet ad Concilium Romanum quintum sub Symmacho, sive ad disciplinam sexti sæculi. Provocavit quidem ad hæc constituta Mercator, quia eadem verba retulit ejusdem Synodi Romanæ.

Can. 3. cau. 2. qu. 2.

Postquam vero in cap. 3. nonnulla tradidit de *actoribus*, *&* *defensoribus* Ecclesiarum, (nomina sane Stephano Papæ ignota prorsus), ita prosequitur in cap. 4. *Accusatores vero*, *&* *accusationes*, (hic est Canon 8. cau. 3. qu. 5.), *quas leges sæculi non recipiunt*, *&* *antecessores nostri prohibuerunt*, *&* *nos submovemus*. *Nullus enim alienigena*, *aut accusator eorum* (intellige Episcoporum, actorum, ac defensorum) *fiat*, *aut judex*. *Unde & de Loth scriptum est*: *ingressus es ut advena, numquid ut judices? Accusator autem vestrorum nullus sit servus*, *aut libertus*, *nullaque suspecta persona*, *aut infamis*. *Repellantur etiam cohabitantes inimicis*, *&* *omnes laici*, *quia infestationem blasphemiæ affectio amicitiæ incitare solet*. *Nec illi in vestra sunt suscipiendi accusatione*, *qui vos in sua nolunt recipere infamatione*: *Nullus anathema suscipiatur*, *nec a quoquam credantur*, *quæ ab eis vel dicuntur*, *vel conscribuntur*. *Eos quoque dico* (sequitur hic caput 5.) *anathematizatos esse*, *quos Episcopi suis scriptis anathematizaverunt*, *aut eorum statuta anathematizant*. Postrema hæc verba describuntur in can. 6. cau. 3. qu. 4. Non est cur diutius immorer in iis expendendis, cum frequentissime usurpatæ sint istæ phrases Mercatoris, cujus propemodum epistola proferri non potest, in qua similia non legantur ex recentioribus Conciliis partim, partim etiam ex legibus Theodosianis depromta. Dicam dumtaxat, parum proficere potuisse ad rem Stephani verba illa Sodomitarum, quibus Loth alloquebantur: *Ingressus es*, *ut advena*, *&c.*, neque enim ab aliis, nisi a viris improbis, ideo reprehensus fuit Loth, alias divinitus maxime commendatus.

Can. 8. cau. 3. qu. 5. & can. 6. cau. 3. qu. 4.

Post illa verba: *aut eorum statuta anathematizant*, hæc subditur ratio in eodem cap. 5. *Per scripta enim nullius accusatio suscipiatur*. *&c.*, quæ habentur in can. 5. cau. 2. qu. 8., quæ sane sententia excerpta videtur ex leg. 15. lib. 9. tit. 1. Codicis Theodosiani, ibi: *Accusari unumquemque per alterum non oportet*, *&c.* cui hæc subjacet interpretatio: *In criminalibus caussis*, *vel objectionibus per mandatum nullus accuset*, *nec si per scriptum Principis hoc potuerit impetrare*, *sed ipse*, *qui crimen intendit*, *præsens per se accuset*, *&c.*

Can. 5. cau. 2. qu. 8.

Quæ habentur in cap. 6. jam retuli in præcedenti capite, ubi de Lucio agebatur; Lucii enim nomine referuntur a Gratiano in can. 1. dist. 80. Transeo ad caput

Can. 4. cau. 3. qu. 6.

caput 8., in quo habentur canon 4. cau. 3. qu. 6., & canon 1. cau. 3. qu. 11. jungendi propterea, legendique hoc modo: *Ultra Provinciæ vero terminos accusandi licentia non progrediatur*; *sed omnis accusatio intra Provinciam audiatur*, *& a Comprovincialibus terminetur*, *nisi ad Apostolicam Sedem fuerit appellatum*. *Et neganda est accusatis licentia criminandi*, *priusquam de crimine*, *quo premuntur*, *exuerint*; *quia non est credendum contra alios eorum confessioni*, *qui criminibus implicati sunt*, *nisi se prius probaverint innocentes*, *quoniam periculosa est*, *& admitti non debet rei adversus quemcumque professio*. Verba canonis 4. cau. 3. qu. 6. quis dixerit esse Stephani Papæ, quando illis tantummodo demtis: *Nisi ad Apostolicam Sedem fuerit appellatum*, integra legimus in lege 10. & 16. lib. 9. tit. 1. Codicis Theodosiani? Præterea & verba illa, quæ legimus in dicto can. 1. cau. 3. qu. 11. partim desumta sunt ex lege 12. Codice Theodosiano lib. 9. tit. 1., partim ex interpretatione Aniani in eandem legem, dummodo pro illis verbis, *qui criminibus implicati sunt*, hæc substituantur ex Aniano, *qui in criminibus accusantur*. & can. 1. cau. 3. qu. 11.

Demum & in canone 8. cau. 3. qu. 4. abusus est Mercator recentioribus monumentis, quorum etiam sententias gravissimis difficultatibus intricavit. Ait enim: *Familiares vero*, *& sponte confessi*, *atque sceleribus irretiti non debent admitti*, *nec hi*, *qui hesterna die*, *aut pridie*, *aut ante fuerunt inimici*. *Clericus ergo*, *qui Episcopum suum accusaverit*, *aut ei insidiator extiterit*, *non est recipiendus*; *quia infamis effectus est*, *& a gradu debet recedere*, *aut curiæ tradi serviturus*. *Laicis quoque*, *quamvis religiosi sint*, *nulli tamen de ecclesiasticis facultatibus aliquid respondendi legitur unquam attributa facultas*. *Scimus*, *dilectissimi*, *quia semper carnales spirituales solent persequi*, *& malevoli benevolos infamare*, *& lacerare*. *Ideoque Apostoli*, *& Successores eorum*, *ac reliqui Sancti Patres noluerunt fieri facilem Episcoporum accusationem*, *&c*. Integram descripsi sententiam, ut clarius exinde adpareret mens deceptoris, quam sane prorsus intelligere paucis, ut arbitror, datum est. Postulo enim ab illo, num Episcoporum accusationes aliquando recipiendas voluerit, an perpetuo improbandas? Si perpetuo improbandas cupit, cur ait minus faciles redditas Apostolorum, eorumque successorum Patrum ætate? Si vero aliquando recipiendas crediderit, quibus auctoribus accusationes erunt faciendæ? Non sane iis, qui Christiani non sunt; etenim in epistola Stephani ad Hilarium hujusmodi accusatio rejicitur, can. 17. cau. 6. qu. 1. Non Christianis laicis; hos enim in verbis nuper relatis, *quamvis religiosi sint*, removet Pseudo-Stephanus; non demum clericis, nam & hos remotos omnino, imo & infamia notatos ex eo ipso, quod accusant, eadem relata verba demonstrant. Quid ergo erit, quod in tota hac epistola contenditur? Sunt sane obscura emblemata vere digna Mercatore. Sed nonnulla etiam observare juvat in verbis illis, *Curiæ tradi serviturus*, quæ pœna clericis Episcopum suum accusantibus infligitur. Duplex est illius formulæ significatio; vel enim Curiæ addici idem sonat, ac publicis muneribus fungi in urbis, aut Reipublicæ utilitatem, quemadmodum deducitur ex leg. 39. tit. 2. lib. 16. Codicis Theodosiani, vel idem sonat, ac clericos incorrigibiles tradi ab Episcopo sæcularibus Magistratibus puniendos, pœnis corporalibus, quoties Ecclesia jam suo officio est functa, quo sensu hanc Curiæ traditionem usurpaverunt recentiores Pontifices Maximi in cap. 10. de judiciis, cap. 7. de crimine falsi, & cap. 27. de verbor. signific. Baluzius in notis ad Petrum de Marca, ait, apud veteres clericos reos gravissimorum criminum Curiæ ideo addictos fuisse, quia cum a Magistratibus publicis capitali pœna prope essent, Can. 8. cau. 3. qu. 4.

essent, ut plecterentur, Episcoporum intercessione ab eadem vindicabantur, ea tamen conditione, ut clerici iidem Curiæ servirent, idest pœna servitutis publicæ damnarentur. Quæcumque vero generaliter placeat interpretatio, nulla sane potest Stephano Pontifici convenire. Non prior: cum enim Curiæ traditio in epistola Stephani loco pœnæ habeatur, non potest eam obtinere significationem, qua intelligamus, clericos muneribus publicis addictos, præsertim quod officia publica, non Christianis, eove minus clericis facile tunc concederentur; neque in Episcoporum esse poterat potestate, ut Episcopi clericos suos, quoties libuisset, illis addicerent. Non posterior: quia etsi clerici accusassent Episcopos suos, Ethnicorum Magistratuum Curia nullas infligebat pœnas, imo aliquando decernebat præmia, cum illis temporibus Curia constaret ex Ethnicis Magistratibus, quorum intererat potius Episcopos accusari. Non postrema, quia Episcoporum apud publicos Magistratus parum ea ætate valere potuisset intercessio, qua fieret, ut pœna reorum clericorum mitior fieret. Sed quid ulterius moror in expendendis figmentis deceptoris? Cura potius adhibenda est in detegendis monumentis authenticis, quibus abusus est Mercator, ut ad eadem omnia exigantur. Abusus itaque est auctor epistolæ lege Theodosiana, quæ est numero 39. lib. 16. tit. 2. in Codice, ibi: *Quemcumque clericum indignum officio suo Episcopus judicaverit, ab Ecclesiæ ministerio segregaverit, aut siqui professum sacræ religionis sponte dereliquerint, continuo sibi eum Curia vindicet.* Voluit Theodosius, clericos honore suo merito spoliatos, statim Curiæ subjici, & quidem ita, ut Curia ipsa sibi subditum faceret, quemadmodum denotat *vindicandi* verbum.

De ceteris Canonibus Stephano adscriptis.

Can. 4. dist. 19. Duo adhuc supersunt fragmenta nomine Stephani Papæ inscripta, quæ huc videntur referenda. Primus est canon 4. dist. 19., quem obscuri auctoris esse arbitror, & ejus, qui imitari voluerit auctorem epistolæ 1. ad Hilarium Stephano tributæ, unde fieri deinde potuit, ut sententia ipsa Stephano tribueretur. Verba epistolæ hæc sunt: *Omnipotens Deus, in cujus manu sunt omnia . . . . ipse te, tuosque & Divina, & Apostolicæ Sedis instituta illibata servare . . . . concedat . . . . Hæc illis partibus, quibus moraris, & in omnibus, quibus potueris, nota facito, & observare Apostolica mandato auctoritate, quia & nostri, nobisque commissi in sancta, & Apostolica, & universali Ecclesia omnes hæc observare nunc, & futuris temporibus professi sunt.*

Can. 1. cau. 12. qu. 2. Alter est canon 1. cau. 12. qu. 2., qui non legitur quidem in epistolis Stephani, sed potius in epistola 1. Anacleto tributa, & in epistola unica Lucio adscripta. Verba Pseudoanacleti hæc sunt: *Qui abstulerit aliquid patri, vel matri, diciique hoc peccatum non esse, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit; mater vero nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias, & Ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est, atque homicida ante suspectum justi Judicis esse deputabitur.* Habentur hæc in can. 6. cau. 12. qu. 2. Verba Pseudolucii ita exprimuntur: *Res quoque Ecclesiarum vestrarum, & oblationes fidelium, quas significastis a quibusdam irruentibus vexari, vobisque, & Ecclesiis vestris auferri indubitanter maximum est peccatum, testante*

stante ipsa scriptura, quæ ait: qui abstulerit aliquid patri, vel matri, & dicit hoc non esse peccatum, homicidæ particeps est. Pater ergo noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, & mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter generavit. Et ideo qui Christi pecunias, & Ecclesiæ aufert, fraudat, & rapit, homicida in conspectu Judicis esse deputabitur. Quomodo vero factum fuerit, ut hæc nomine potius Stephani scriberentur, facile est suspicari. Forte enim contigit Collectori, quod contigisse diximus ad canonem 1. dist. 80.; scilicet canon 1. dist. 80. Lucio adscribitur, qui tamen habetur in epistola Stephani; eadem ratione canon 1. cau. 12. qu. 2. Stephano tribuitur, cum habeatur in epistola Lucii. Caussam errato dare potuit codex epistolarum veterum Pontificiarum, in quo epistolæ Stephani describuntur immediate post epistolam Lucii; & Amanuensis facile errare potuit in nominibus Lucii ejusdem, & Stephani. Nisi fortasse quispiam dicere malit, Collectorem Gratiano antiquiorem, verba hujus canonis retulisse quidem ex Lucio, vel Anacleto, sed nomen Stephani addidisse, ut indicaret nonnulla similia in epistolis Stephani reperiri, Gratianum vero nomen Stephani præ ceteris selegisse. En verba epistolæ 2. Stephani, quæ cum eodem fragmento aliquatenus congruere videntur. *Audimus vos a quibusdam accusari ..... ut vestra rapere possint, intantum ut Ecclesiæ, facultatesque vestræ vastentur, ac deprædentur. Ista, charissimi, non oportet fieri, nec denuo replicari, tamen necesse est, ut quæ toties usurpantur, sæpius replicentur, & prohibeantur. Nam quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputabitur, quia sacra sunt, & violari a quoquam non debent.* Verum parvi admodum referre debet, num Anacleto, num Lucio, num potius Stephano canon ille tribuatur, quando certum est unum, eundemque esse omnium hujusmodi epistolarum auctorem, quæ scilicet ex officina Mercatoris universæ prodierunt.

CAPUT XXII.

De Sixto II.

Sixti II. Papæ fragmenta.

Apocryphi omnes. Ex epistola 1. ad Gratum.
- *Can. 5. cau. 2. qu. 6. referendus potius ad canones Sardicenses.*
- *Can. 15. cau. 2. qu. 6. referendus potius ad canones Chalcedonenses.*
- *Can. 5. cau. 3. qu. 6. referendus ad canones Sardicenses.*
- *Can. 10. cau. 24. qu. 1. pertinet potius ad Leonem Magnum.*

Ex epistola 2. ad Episcopos Hispaniæ.
- *Can. 19. cau. 2. qu. 7. consonat cum epistolis Eleutherii, & Julii.*
- *Can. 19. cau. 9. qu. 3. consonat cum aliis Mercatoris fragmentis.*

Nondum certa est Pontificum Epocha in Sixto II., etenim licet communiter tradant, eundem unico dumtaxat anno gessisse Pontificatum, tamen alii volunt incidisse hunc in annum Christi 257., alii in annum 260. S. Cyprianus refert martyrem Sixtum occubuisse mandato Valeriani Imperatoris, epistola 82.

De epistola 1. ad Gratum.

Isidorus Mercator duas epistolas sub Sixti II. nomine elucubravit. Prioris inscriptio hæc est: *Episcopus Sixtus Grato Coepiscopo salutem*; & data fertur *Kalendis Septembr. Valeriano, & Decio Viris clariss. Coss.* Falsa sane consularis nota, ex qua Viri eruditi jamdiu epistolam a Sixto abjudicaverunt. Decius enim jam obierat ab anno 254., sive, ut indicare videtur Cyprianus in epist. 5., tempore Cornelii Papæ; Valerianus autem nullum cum Decio gessit usquam consulatum; siquidem consul primo fuit cum Valerio Maximo anno 256., secundo cum Gallieno anno 257., tertio cum eodem Gallieno anno 258. Sunt etiam in hac epistola characteres Mercatoris, quem nemo cum difficultate fecernit. Præterquamquod enim eadem ibidem recitantur, quæ Mercatori materiem epistolarum omnium suppeditant, præsertim de caussis Episcoporum, earumque ratione tractandis, habentur fragmenta complura ex recentiorum Patrum libris exhausta, Ithacii, Leonis, Gregorii Magni, quod Pseudo-Isidoro fuit valde familiare.

Can. 10. cau. 24. q. 1. Et quidem exordium epistolæ depromtum est ex epistola olim 31. Leonis Magni, cujus verbis utens Sixtus gratulatur cum Coepiscopo Grato, quod Catholicam fidem valde diligeret, & pravorum hominum detestaretur errorem; postquam vero aliqua adversus hæreses generaliter dixerit, ita subdit: *Memor enim sum me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Nostro Jesu Christo est glorificata confessio, & cujus fides nullum unquam fallit, sed omnes quidem hæreses destruit. Intelligo autem mihi aliter non licere, quam ut omnes conatus meos ei caussæ, in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur, impendam.* Hæc retulit Gratianus in can. 10. cau. 24. qu. 1., ubi tamen nonnulla ex iis, quæ retuli, sunt emendanda. Abusus est heic Mercator iterum verbis Leonis Magni ita scribentis in epist. olim 32.: *Memor enim sum me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est glorificata confessio, & cujus fides omnes quidem hæreses destruit, sed maxime impietatem præsentis erroris expugnat, & intelligo mihi aliud non licere, quam ut omnes conatus meos ei caussæ, in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur, impendam.*

Post Leonis Magni fragmenta, perhibetur Sixtus plura producere in medium ad demonstrandum, divinam esse Filii Dei, eandemque cum Patre naturam, quæ sane non alii Pontifici Maximo convenire possunt, nisi illi, qui Arianorum hæresim jam subortam supponat, agnitamque oppugnet; neutiquam vero Sixto II. Hæc erant, de quibus fingebatur Sixtus a Grato interrogatus. Sed præcipuus Mercatoris scopus erat rejicere accusationes Episcoporum, quemadmodum in omnibus suis epi-

Can. 5. cau. 2. qu. 6. stolis conatus est. Hinc subdit: *Audivimus, quod quidam erronei, & consentientes eis te, & reliquos infestent Episcopos, & Episcopos aliquos comprovinciales ad vestram infamiam, atque damnationem secum trahant. Quapropter in hac Sancta Sede dudum a multis Episcopis constitutum erat, & modo ad vestrum, & ceterorum fratrum auxilium est denuo roboratum, ut omnes Episcopi, &c.*, quæ legimus in can. 5. cau. 2. qu. 6. At vero quodnam fuit Concilium hocce a multis Episcopis apud Sanctam Sedem celebratum, ut nonnulla de Episcoporum caussis, & accusationibus decernerentur? Illud potius fuit Concilium Sardicense, in quo similia quædam constituta fuerunt

fuerunt can. 7., cujusque nomen reticendum erat Isidoro Mercatori, ne Sixtum II. recentiorem faceret Concilio Sardicensi; aut, si fides est eidem Mercatori, illud fuit Concilium Nicænum, nam in epistola 2., quam Julio Papæ adscripsit, hæc tanquam Nicæni Concilii decreta refert in cap. 2. *Ut omnes Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur caussis, quoties necesse fuerit, libere Apostolicam appellent Sedem, atque ad eam, quasi ad matrem, confugiant*. Hæc eadem omnino sunt cum canone 5. cau. 2. qu. 6., quæque Isidorus Mercator Julii personam exhibens ex Nicæno Concilio laudare non dubitabat; referens autem personam Sixti II., quia Nicænum Concilium commemorare non audebat, generatim quasi statutum plurium Episcoporum descripsit.

Clarius vero Mercator indicat se referre Concilii Sardicensis constitutiones in iis, quæ sequuntur, referunturque apud Gratianum in can. 5. cau. 3. qu. 6. Verba Sardicensis canonis retuli integra ad canonem 7. cau. 6. qu. 4. & canonem 36. cau. 2. qu. 6., cum quibus memoratum Gratiani fragmentum plurimum congruere videtur, nullaque propterea ratione Sixto II. tribui poterat, cui nota esse nequiverunt Conciliorum posterioris ætatis decreta. *Can. 5. cau. 3. qu. 6.*

Pergit Isidorus: *Et siquis putaverit se a proprio Metropolitano gravari, apud Primatem Diœceseos, aut penes universalis Apostolicæ Ecclesiæ Papam judicetur*. Verba sunt etiam a Gratiano relata in can. 15. cau. 2. qu. 6. nomine Sixti, & in canone 7. cau. 2. qu. 6. nomine Victoris in epistola ad Theophilum Alexandrinum. Utrobique Pseudo-Isidorum agnoscimus, qui modo Victoris, modo Sixti personam exhibere conatur. Ceterum quicumque ad authentica monumenta exigere hæc ipsa voluerit, potius referet ad canonem 9., & 17. Concilii Chalcedonensis: In canone 9. hoc legimus: *Si autem cum ipsius Provinciæ Metropolitano Episcopus, vel Clericus habet querelam, petat Primatem Diœceseos, aut Sedem Regiæ Urbis Constantinopolitanæ, & apud ipsum judicetur*. Et can. 17. *Siquis a Metropolitano læditur, apud Primatem Diœceseos, aut apud Constantinopolitanam Sedem judicetur, sicut superius dictum est*. De istorum canonum Chalcedonensium auctoritate nihil est, quod heic adjiciam, cum suo loco fusius discussa res fuerit. Tantum dixerim, Isidorum Mercatorem in suis epistolis Romanæ Sedi tribuisse, quod Constantinopolitanæ ex græcis veteribus nonnulli quandoque tribuerunt. *Can. 15. cau. 2. qu. 6.*

De epistola 2. ad Episcopos Hispaniæ.

Dilectissimis fratribus per Hispaniarum Provincias constitutis Sixtus Episcopus in Domino salutem. Ita inscribitur epistola posterior, quæ data fertur 17. *Kalendas Augusti Valeriano, & Decio Viris Clariss. Coss.* Hæc sane epistola, cum eosdem præferat consules, dataque sit mense Septembri, debuisset, servato temporis ordine, alteri ad Gratum scriptæ anteferri, cum epistola ad Gratum data adpareat Kalendis Septembris. Sed hæ sunt Mercatoris insignis deceptoris notæ, qui & eos consules designavit, qui Sixto II. minime congruunt, ut jam ad priorem epistolam demonstrabam. Adparent præterea in hac eadem epistola eædem ipsæ sententiæ, quas Prædecessoribus Sixti frequenter adtribuit Pseudo-Isidorus, sententiæ præterea intertextæ recentiorum Patrum, Siricii, Leonis, Prosperi, Gregorii, Concilii Aurelianensis 5., & Romani 5. sub Symmacho, quibus addendus Anianus legum

Theodosianarum interpres. Ipsummet epistolæ hujus initium depromtum ex epistola olim 54. Leonis Magni, quo profitetur *multiplicata esse totius Ecclesiæ Catholicæ gaudia*, conveniebat quidem Leoni Ecclesiastica pace jamdiu fruenti, non decebat tamen Sixtum inter medias Ethnicorum vexationes excruciatum. Post quamplurima ex Gregorio Magno depromta, aliisque recentioribus Patribus, devenitur ad accusationes, & judicia Episcoporum, atque inter cetera ita subjicitur: *Fratres vero, quos timore terreno injuste damnastis, scitote a nobis juste esse restitutos, quibus ex Sancti Petri, & Apostolica auctoritate omnia, quæ eis ablata sunt, integerrime reddi præcipimus, si non vultis vos, & Principes vestri a Collegio nostro, & membris Ecclesiæ separari. Justo enim judicio Dei datur plerumque peccatoribus potestas, qua Sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu Dei juvantur, & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores*. Priora verba usque ad versiculum *Justo enim* relata sunt in canone 19. cau. 9. qu. 3., ubi tamen quosnam *Principum* nomine intellexerit auctor epistolæ, difficillimum esset divinare. Versiculus autem *Justo enim* totus est Prosperi in sententiis num. 23. apud Augustinum in Psalmum 118. Generaliter vero hæc consonant cum pluribus aliis Mercatoris epistolis, inter cetera cum canone 3. 4. 5. & 6. cau. 2. qu. 2. Stephano, Eusebio, Julio, & Zephirino tributis.

Can. 19. cau. 9. qu. 3.

Post pauca etiam legitur can. 19. cau. 2. qu. 7. cujus verba repetit Isidorus in epistola Eleutherii, integra etiam usque ad finem epistolæ in altera epistola Julio Papæ ad scripta ad Orientales Episcopos missa cap. 35.

Can. 19. cau. 2. qu. 7.

CAPUT XXIII.

De Dionysio.

Duo tantummodo canones Dionysii nomine apud Gratianum habentur.

Apocryphi.

Ex epistola ad Severum.	*Can. 23. cau. 2. qu. 7. consonat etiam cum ceteris Mercatoris epistolis.*
	Can. 1. cau. 13. qu. 1. consonat cum Concilio Turonensi 1., & Leone Magno.

Dionysium Papam Pontificatum gessisse ab anno 258. usque ad annum 270. nonnulli tradunt, alii vero ab anno 261. usque ad annum 272. Et quidem ipsius nomine duæ habentur epistolæ, prima ad Urbanum Præfectum 4. Nonas Februarii Aureliano, & Basso Consulibus, qui consulatus incidit in annum 272., posterior ad Severum Episcopum 5. idus Septembris Claudio, & Paterno Consulibus, idest anno 270. qui consulatus si attendi deberent, locum mutare deberent epistolæ, ut posterior in vicem prioris in collectionibus decretalium juxta ordinem temporum efformatis substitueretur. De epistola ad Urbanum Præfectum nihil est, quod verba faciam, quod Gratianus nulla exinde fragmenta desumserit. In altera paullisper immorabor, cui titulus: *Dionysius Episcopus Severo Episcopo salutem*. Quem indicare voluerit sub Severi nomine Mercator, non satis liquet. Tantum liquet eum fuisse

Episcopum

Episcopum Provinciæ Cordubensis ex hisce verbis: *De Ecclesiis ergo Parochianis, unde Apostolicam Sedem consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ per Cordubensem Provinciam, ac dividendæ Sacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris, quod nos in Romana Ecclesia nuper egisse cognoscitur*. Duo hic occurrunt menda, quibus Mercatorem una agnoscamus, atque arguamus; in primis divisio Parochiarum ab Ecclesiis Cathedralibus Dionysii temporibus minime congruit, cum certum sit apud Viros eruditissimos prioribus, tribus saltem, Ecclesiæ sæculis nullas alias fuisse Ecclesias, nisi Cathedrales. Deinde distinctio Provinciæ Cordubensis recentiora videtur tempora demonstrare, uti visum Garziæ Loaisa in notis in decretum Gundemari §. 2. Præter hæc suos exhibet characteres in hac ipsa epistola Pseudo-Isidorus, qui ut plurimum sententiis utitur recentiorum Patrum Leonis, & Gregorii, Anianum etiam frequentissime adducit Legum Theodosianarum interpretem, eorumque omnium sententias inordinate congestas ad suam rem traducere, aliquando etiam depravare conatur. Animadvertitur etiam in hac epistola compilatas quodammodo esse sententias Mercatoris, quas in ceteris epistolis suis sparsim effudit, de Episcoporum accusationibus, de infamibus, & similibus. Argumentum hujus rei perspicuum suppeditat vel unus canon 23. cau. 2. qu. 7., cujus verba non tam in hac epistola leguntur, quam apud Pium epist. 1., Hyginum epist. 2., Julium epist. 2. cap. 15., Stephanum epist. 1., & alios complures. *Can. 23. cau. 2. qu. 7.*

Quod singulare in hac epistola contineri videtur, habemus in can. 1. cau. 13. qu. 1., ibi enim ordo describitur, juxta quem plebium, sive parochiarum fierent divisiones, quod sane Dionysii ætate non congruere nuper observabam. Quod Mercator in hac epistola tribuit Dionysio, ut Dionysius fuerit, qui Romæ Parochias distribuerit, Auctor Pontificalis tribuit potius Evaristo. Utrobique falso, cum recentior longe fuerit plebium sacra distributio, atque institutio Parochiarum. Non inficias autem iverim, nonnulla ex his, quæ in dicto fragmento describuntur, consonare cum authenticis recentiorum Patrum, & quidem optimis monumentis. Sic ubi Dionysius adstruit, neminem posse terminos alterius Parochiæ invadere, consonat id cum canone 9. Concilii Turonensis 1., & ubi statuitur, unumquemque suis terminis debere esse contentum, commode referri potest ad Leonem Magnum epist. 89. in vetere editione. *Can. 1. cau. 13. qu. 1.*

CAPUT XXIV.

De Felice.

Capita Felicis Papæ nomine a Gratiano relata.

Apocryphi omnes. Ex Epist. 1. ad Paternum.	*Can. 5. cau. 2. qu. 1. est potius Aniani, & Concilii 4. Carthaginensis.* *Can. 11. cau. 3. qu. 6. referendus ad canonem 5. cau. 2. qu. 1.*

Ex

Ex Epist. 2. ad Episcopos Galliæ.	*Can.* 8. *cau.* 3. *qu.* 2. *consonat cum aliis Mercatoris sententiis.*
	Can. 11. *cau.* 3. *qu.* 9. *referendus ad Paulli sententias.*
	Can. 18. *cau.* 3. *qu.* 9. *referendus ad Paulli sententias.*
	Can. 3. *cau.* 3. *qu.* 10. *nonnihil consonat cum can.* 7. *Concilii* 3. *Carthaginensis.*
	Can. 3. *cau.* 4. *qu.* 6. *idem est cum can.* 3. *cau.* 3. *qu.* 10.

FElicis tempora designant alii ab anno 270. usque ad 275.; alii vero ab anno 272. usque ad eundem annum 275., quo illum martyrem occubuisse ferunt. Adversus errores Paulli Samosateni, & Sabellii epistolam scripsisse testantur Cyrillus Alexandrinus in Apologia, & Patres Concilii Chalcedonensis in Actione 1. Sed apud Isidorum Mercatorem, ceterosque recentiores canonum, sacrorumve monumentorum Collectores germanæ illius epistolæ nulla ratio habita est, sed potius illi fictitias epistolas aut ediderunt, aut retulerunt. Porro Pseudo-Isidorus tres Felicis nomine epistolas edidit. Postrema, quæ scripta est ad Benignum Episcopum, huc non pertinet, cum apud Gratianum illius nulla mentio facta fuerit. De prioribus tantum sermo erit instituendus.

De Epistola 1. ad Paternum.

Charissimo, atque dilectissimo Paterno Coepiscopo Felix Episcopus in Domino salutem. Ita se habet inscriptio prioris epistolæ, quæ data est *Nonis Junii Claudio, & Aureliano viris clariss. Consulibus.* Hæc ipsa consularis nota apocrypham esse designat epistolam, cum consulatus Claudii juxta Baronium inciderit in annum 270., & tum Claudius non cum Aureliano, sed potius cum Ovinio Paterno consulatum gesserit: imo etiamsi eos sequi velimus, qui initia Pontificatus Felicis auspicantur ab anno 270., parum tamen valeret ejus anni designatio; etenim qui anno 270. Felicem electum Pontificem asserunt, ejusdem electionem referunt ad mensem Decembrem, proptereaque frustra assereretur, jam Nonis Junii Felicem decretales epistolas edidisse. Non opus est pluribus, ubi nulla desunt argumenta ad agnoscendam Mercatoris manum; siquidem & hic ea omnia repetita cernuntur, quæ solet in epistolis suis Mercator congerere, pertinentia ad accusationes Episcoporum, & judicia ecclesiastica, imo etiam usurpantur sententiæ recentiorum Scriptorum, Leonis, Prosperi, Gregorii, Concilii 4. Carthaginensis, & Aniani interpretis Legum Theodosianarum, quibus addere juvat sententias sacrarum literarum ex recentiori interpretatione relatas. Exordium hujus epistolæ illud ipsum est, quo utitur Leo Magnus in epistola 31. in veteri editione, & quo usus est idem Mercator in epistola ad Gratum Sixto II. tributa. Deinde refertur prolixa sententia Gregorii Magni depromta ex epist. 36. lib. 4., post quæ habentur verba canonis 10. cau. 3. qu. 4., canonis 11. cau. 2. qu. 7., quæ sunt Pseudo-Zephirini, & canonis 17. cau. 3. qu. 6., qui
Can. 5. cau. 2. qu. 1. & Can. 11. cau. 3. qu. 6. apud Gratianum Pseudo-Sixto tribuitur, & apud Ivonem Pseudo-Eleutherio. Hinc subditur: *Primates quoque accusatum discutientes Episcopum non ante sententiam proferant damnationis, quam Apostolica freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes, & canonice examinatos testes convincatur. Aliter irritam esse censemus, & injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam, ita ut oppressis*

ab

ab omnibus in cunctis subveniatur caussis. Descripsit hæc Gratianus in can. 5. cau. 2. qu. 1., & ex eo nonnulla repetiit in can. 11. cau. 3. qu. 6., ubi tamen omissa illa fuerant: *Apostolica freti auctoritate*, quæ Romani Correctores adjecerunt. Ibi Mercator imitari voluit Anianum in leg. 1. lib. 9. tit. 40. codicis Theodosiani ita scribentem: *Judex criminosum discutiens non ante sententiam proferat capitalem, quam aut reum se ipse confiteatur, aut convictus, vel per testes, vel per conscios criminis sui, aut homicidium, aut adulterium, aut maleficium commisisse manifestius convincatur*. Quæ sequuntur, videntur depromta ex cap 28. Concilii 4. Carthaginensis ibi: *Irritam esse injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam*. Non ulterius progredior, ad integram epistolam exhibendam ex variis hinc illinc subreptis fragmentis compositam; etenim quæ huc usque tradita sunt, sufficiunt omnino ad ostendendum, quænam debeat haberi ratio memoratorum canonum Gratiani.

De epistola 2. ad Episcopos Galliæ.

Quis non mirabitur monstra Isidori, in designandis temporibus epistolarum suarum? Successerat in Pontificatu Dionysio Felix: Mercator vero epistolam Dionysii ad Severum datam voluit 5. *Idus Septembris* Claudio, & Paterno consulibus, epistolam autem secundam Felicis ad universos Episcopos per Galliæ provinciam constitutos scripsit datam sub eorundem Claudii, & Paterni consulatu, & *quinto Idus Augusti*, propterea antequam Dionysius Felicis Prædecessor literas miserit decretales. Vel primo intuitu adparet, hanc posteriorem Felicis epistolam apocrypham esse. Præter quam quod enim designatus Claudii, & Paterni consulatus incidat in annum 270., quo demum & mense Decembri in Pontificem inauguratus est Felix, dignoscuntur omnes notæ Mercatoris non solum eadem in singulis epistolis elato ore pronunciantis, imo & eisdem perpetuo formulis utentis, verum etiam usurpantis phrases recentiorum scriptorum, Leonis, Gregorii, Chrysologi, Concilii Carthaginensis 3., Romani 3. sub Symmacho, & codicis Theodosiani junctis interpretationibus Aniani. Epistolæ præfatio desumta est partim ex Petro Chrysologo in epistola ad Euthychetem, quæ habetur inter acta Concilii Chalcedonensis. Deinde Felix refert a se Romæ convocatum Concilium Episcoporum numero plurium, quam septuaginta, in quo de Episcoporum accusationibus ageretur, definireturque, quænam regulæ in judiciis Ecclesiasticis essent servandæ. Inter cetera in hoc Concilio stabilita, legimus illa, quæ referuntur in can. 8. cau. 3. qu. 2., dummodo notas Romanorum Correctorum attenderimus, qui fragmentum ad integros epistolæ codices exegerunt. Sane facile est in istis sententiis agnoscere Mercatorem, qui eadem propemodum tradit in epistola Stephani, Eusebii, & Zephirini, ut alios omittam, in can. 3. 4. & 6. cau. 2. qu. 2. Complura autem ex istis depromta videntur tum ex codice Theodosiano leg. 19. tit. 1. lib. 9., tum ex Concilio Romano 3. sub Symmacho. In dicta l. 19. cod. Theod. hæc habentur: *Accusationis ordinem jamdudum legibus institutum servari jubemus: ut quicumque in discrimen capitis arcessitur, non statim reus, qui accusari potuit, æstimetur, ne subjectam innocentiam faciamus &c.* Et in dicto Concilio Romano: *Auctoritatem ordinis corrigendi, sicut poscebant Ecclesiastica statuta, in omnium, qui ibidem* Can. 8. cau. 3. qu. 2.

con-

convenerant, Episcoporum praesentia se dare professus est (Symmachus), *sperans, ut visitator, qui contra religionem, contra statuta veterum, vel contra regulas majorum a parte Cleri, vel ab aliquibus laicis fuerat postulatus, ex ordinatione Antistitum, sicut decebat sanctum propositum, prima fronte cederet, & omnia, quae per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus legaliter ab honorabili Concilio redintegrarentur, & tanti loci Praesul regulariter prius statui pristino redderetur, & tunc non ante veniret ad caussam, & si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet.*

Can. 3. cau. 3. qu. 10. & Can. 3. cau. 4. q. 6. Post ea leguntur verba canonis 1. cau. 5. qu. 3., quae apud Gratianum nomine Romanae Synodi ab Hadriano celebratae laudantur, ibidemque de persona accusatorum nonnulla quaeruntur, decerniturque: *Quod si accusatorum personae in judicio Episcoporum culpabiles adparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias caussas asserere (non tamen criminales) vel Ecclesiasticas voluerint.* Huc referendi erunt canon 3. cau. 3. qu. 10., & canon 3. cau. 4. qu. 6., utrobique enim eadem omnino legimus. Isidorus Mercator abusus hic esse videtur canone 7. Concilii Carthaginensis 3., sive canone 1. cau. 4. qu. 6., de quo tamen jam suo loco disseruimus.

Can. 11. & 18. cau. 3. qu. 9. Sequuntur verba canonis 11. cau. 3. qu. 9., & canonis 18. cau. 3. qu. 9., quae tamen melius, ac verius laudata fuissent ex libris sententiarum Paulli. Describam hic tum fragmentum epistolae Mercatoris, tum ipsamet Paulli verba, ut clarius exinde liqueat, quo studio usus Mercator fuerit in hisce epistolis consarcinandis.

Fragmentum Mercatoris.	Verba Paulli.
Absente vero adversario non audiatur accusator, nec sententia absente parte alia a judice dicta ullam obtinebit firmitatem: Neque absens per alium accusari, aut accusare potest, nec affinis testis admittatur.	In sententiis lib. 5. tit. 5. *In caussa capitali absens nemo damnatur, neque absens per alium accusare potest.* Et tit. 16. *Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium defendi potest.*

Sic se se habent monumenta Pseudo-Isidori, quae tamen ipse refert, quasi in Synodo plurium Episcoporum Romae constituta.

Demum non omittere possum, quod fingitur in postrema hujus epistolae parte, ubi statutum legimus, super memorias martyrum missas celebrandas esse, ea ratione, quod nonnulli Ecclesiarum perturbatores memorias martyrum execrarentur. Ego sane, cum aliorum testimonia desint, soli Pseudo-Isidoro parum fidendum existimo: Etenim peto ab auctore illius epistolae num Christiani, num potius Ethnici memorias martyrum execrarentur? Non sane Christiani, quos tunc martyrum egregia exempla ad invictam in fide constantiam excitabant. Quod si de Ethnicis tantum id erit intelligendum, non video, qua ratione provideri aequo consilio poterat martyrum honori, decernendo, Missas super martyrum cadaveribus celebrari, quum Ethnici aeque & martyres ipsos, & Sacrosanctae Eucharistiae mysteria, sicut Religionem ipsam Christianam, detestabantur.

CAPUT XXV.

De Eutychiano.

Sequentes canones Eutychiano tribuuntur.

Apocryphi omnes. Ex epist. 2.
- *Can.* 18. *cau.* 2. *q.* 6. *consonat cum aliis Mercatoris sententiis.*
- *Can.* 3. *cau.* 2. *qu.* 8. *supplendus, atque emendandus ex integris epistolæ exemplaribus.*
- *Can.* 11. *cau.* 3. *qu.* 4. *consonat cum aliis Mercatoris sententiis.*

Adjiciuntur.
- *Can.* 91. *cau.* 11. *qu.* 3. *pertinet potius ad librum aliquem pœnitentialem.*
- *Can.* 3. *cau.* 20. *qu.* 2. *pertinet ad Concilium Parisiense 6.*
- *Can.* 17. *cau.* 22. *qu.* 1. *est potius Theodulphi Aurelianensis.*
- *Can.* 31. *cau.* 23. *qu.* 8. *est potius Concilii Ravennatensis.*
- *Can.* 2. *cau.* 28. *qu.* 1. *est potius Theodori Cantuariensis.*
- *Can.* 3. *cau.* 28. *qu.* 1. *est potius Theodori Cantuariensis.*
- *Can.* 7. *cau.* 35. *qu.* 6. *est potius Reginonis Prumiensis.*

IN locum Felicis substitutus fuit Eutychianus anno 275., vixitque usque ad annum 283. Ipsi ab Isidoro duæ adscriptæ epistolæ fuerunt; Prior data Aureliano, & Marcellino Consulibus scripta est ad Johannem, & omnes Episcopos Bæticæ: Sed de hac nihil est, quod in præsentia dicam, cum nulla sint apud Gratianum ex ea depromta fragmenta.

De epistola 2.

Altera ita inscribitur: *Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Siciliam constitutis Eutychianus.* Data autem est 13. Kal. Octobris Caro secundo, & Carino Consulibus, incidit propterea in annum 283., qui est Eutychiani postremus. Notæ Mercatoris in hac epistola adparent, idest illius, qui nihil antiquius habuit, quam de accusationibus Episcoporum, Ecclesiasticisque judiciis constitutiones edere, & inter res suas fragmenta recentiorum Patrum, sacrarumque literarum interponere. Revera initio epistolæ refertur integrum caput 1. epistolæ Paulli ad Ephesios, imo & nonnulla ex capite 2., ubi tamen aliquando etiam Hieronymi interpretationem sequitur auctor, qualis sane esse non poterat Eutychianus. Deinde ad judiciorum Ecclesiasticorum formam stabiliendam devenitur his verbis: *Statuimus non ita in Ecclesiasticis agendum esse negotiis, sicut in secularibus. Nam in secularibus legibus, postquam vocatus quis venerit, & in foro decertare cœperit, non licet ei ante peractam caussam recedere; in Ecclesiasticis vero, dicta caussa, recedere licet, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.* Retulit hæc Gratianus in can. 18. cau. 2. qu. 6. Sed ibidem facile Mercatoris manum agnoscimus, qui eadem omnino verba repetit in cap. 16. epistolæ *Can. 18. cau. 2. qu. 6.*

ad orientales, quam idem Felici II. adscripsit. Sed ille hisce in locis abusus videtur verbis Leonis Magni in epistola olim 54. esse scribentis *aliam rerum secularium, aliam divinarum rationem*. Forte etiam abusus est canone 17. Concilii Chalcedonensis, seu can. 1. cau. 16. qu. 3., ubi statutum scimus eos, qui sentiunt se a Metropolitano judicante gravari, posse ad superiores confugere. Num vero confugiendum sit ante finitum judicium, an finis judicii sit potius expectandus, nulla in Ecclesiasticis monumentis certa argumenta habemus; neque a civilibus legibus deflectendum in hac parte arbitrarer, ne Ecclesiasticorum judicum ordinariorum jurisdictio evacuetur. Et quidem hæc statui potuissent, ubi Ecclesiastica judicia vigere cœperunt; At Eutychiani ætati nemo non videt, nulla ratione congruere.

Can. 3. cau. 2. qu. 8. Prosequitur Eutychianus: *Accusationis vero ordinem talem & dicimus, & servari jubemus, idest: Siquis Clericorum in crimine impetitur, non statim reus existimetur, qui accusari potuit, ne suspectam innocentiam faciamus: sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione potiatur. Nec forte sibi noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. Hæretici enim omnes, & suspecti, & excommunicati, homicidæ quoque, atque malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilegos, magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem sunt admittendi.* Ex his & supplendus, & emendandus est canon 3. cau. 2. qu. 8. cujus priora verba Mercator excepisse videtur ex lege ultima lib. 9. tit. 1. codicis Theodosiani, ubi ita legimus: *Accusationis ordinem jamdudum legibus institutum servari jubemus: ut quicumque in discrimen capitis arcessitur, non statim reus, qui accusari potuit, æstimetur, ne subjectam innocentiam faciamus: Sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis accipiat, custodiæ similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione, patiatur, nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii*. Quod vero de rejiciendis ab accusatione nonnullis gravissimorum criminum reis subjicitur, familiaria exhibet Mercatoris effata, qualia repetuntur in epist. 3. Eusebii, in epist. 1. Felicis II., & alibi passim.

Can. 11. cau. 3. qu. 4. Subsequuntur statim verba canonis 11. cau. 3. qu. 4., quæ non Eutychiani, sed Mercatoris esse, vel ex eo demonstratur, quod in epistola Felici II. tributa eadem omnino legantur. Ceterum temporibus Eutychiani neutiquam congruunt; neque enim inter acres Ethnicorum vexationes poterat Romanus Pontifex decernere, qui admittendi ad accusationes Christianorum, qui ab eisdem essent rejiciendi; neque ipse poterat indicare, quinam inter infames haberentur, quum tunc vel ipsi Christiani velut infames censebantur. Potius huc referri posset, quod scripsit Anianus in lib. 1. sententiarum Paulli tit. 2. ibi: *Infames ad agendas caussas nec mandatum dare, nec suscipere ab altero posse*.

Nonnulla adhuc in epistola supersunt, quæ depromta dignoscuntur ab Aniano in leg. 1. tit. 7. lib. 10. codicis Theodosiani, consonantque cum epist. 1. Anacleti, cum epist. 1. Felicis II., cum epist. 1. Eleutherii, cum epist. 2. Fabiani, cum epist. 1. Eusebii, & similibus, quæ omnia ad Mercatorem pertinere jam pluries demonstratum est, & nemo hodie ignorat.

De ceteris canonibus Eutychiano tributis.

Non eſt, cur de uno Gratiano conqueramur in fragmentis illis, quæ ipſe adtribuit Eutychiano Papæ; ipſe enim Burchardi fidem ſecutus eſſe videtur; Burchardus vero primus fuit, qui, neſcio qua ratione, pluribus in locis falſas auctorum inſcriptiones adjecit, niſi dicere velimus, illum ex aliis antiquioribus monumentis fuiſſe deceptum. Hujus rei argumentum in primis habemus in canone 91. cau. 11. qu. 3. Nemo ſane arbitrabitur, illum quoquomodo ad Eutychianum Pontificem referri poſſe. Ipſa mentio Abbatum, & Monachorum jam Sacerdotio inſignitorum tempora denotat longe recentiora: Neque enim ante Benedicti Abbatis ætatem Abbatis nomen uſurpari in occidente potuit; aut unquam ante nonum, vel etiam decimum Eccleſiæ ſæculum Sacerdotio functos fuiſſe Monachos legimus. Primus tamen Burchardus in cap. 105. lib. 19. idem fragmentum nomine Eutychiani referre non dubitavit, hac adjecta inſcriptione: *Ex decret. Eutychiani Papæ*. Verum ego non dubito, quin hoc fragmentum ad aliquod Pœnitentiale decimi, aut undecimi ſæculi ſit exigendum, quod clarius ſtatim conſtabit, ſi integrum caput hic deſcribatur, quale legimus apud Burchardum his verbis: *Siquis dederit, aut exceperit communionem de manu hæretici, & neſcit, quod Catholica Eccleſia contradicit, poſtea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem ſcit, & neglexerit, & poſtea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alii judicant ſeptem, & humanius quinque annos pœniteat. Siquis permiſerit hæreticum miſſam ſuam celebrare in Eccleſia Catholica, & neſcit, 40. dies pœniteat. Si pro reverentia ejus, annum integrum pœniteat. Si pro damnatione Eccleſiæ Catholicæ, & conſuetudine Romanorum, projiciatur ab Eccleſia, ſicut hæreticus, niſi habeat pœnitentiam. Si habuerit, decem annos pœniteat. Si receſſerit ab Eccleſia Catholica in congregationem hæreticorum, & alios perſuaſerit, poſtea pœnitentiam egerit, duodecim annos pœniteat. Quatuor annos extra Eccleſiam, & ſex inter auditores, & duo adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut decimo anno communionem ſine oblatione recipiant. Si Epiſcopus,* (en verba Gratiani), *aut Abbas jubet Monacho ſuo pro hæreticis mortuis Miſſas cantare, non licet, & non expedit obedire eis; Si Presbytero contigerit, ubi Miſſam cantaverit, & alius recitaverit nomina mortuorum, & ſimul nominaverit hæreticos cum catholicis, ſi poſt Miſſam intellexerit, hebdomadam pœniteat; ſi frequenter fecerit, annum integrum pœniteat. Siquis autem pro morte hæretici Miſſam ordinaverit, & pro religione ſua ejus reliquias ibi tenuerit, & neſcit differentiam catholicæ fidei, & poſtea intellexerit, pœnitentiamque egerit, reliquias ibi debet igne concremare, & annum pœniteat. Si autem ſcit, & neglexerit, pœnitentia commotus, decem annos pœniteat. Si quis a fide catholica diſceſſerit ſine ulla neceſſitate, & poſtea ex toto animo pœnitentiam acceperit, tres annos extra Eccleſiam, idest inter audientes juxta Nicænum Concilium, ſeptem annos in Eccleſiis inter pœnitentes, & duos annos adhuc extra communionem pœniteat.* Integrum referre volui Burchardi fragmentum, ut clarius exinde adpareret ſtilum heic exhiberi Pœnitentialis libri, nulla autem ratione tribui poſſe Eutychiano Papæ, eo vel magis, quia facta Concilii Nicæni mentio dubitationem omnem, ſiqua adhuc ſupereſſet, penitus tolleret. Imo ego ſuſpicor, forte illum eſſe librum Pœnitentialem ipſum a Burchardo editum ad diſciplinam ſuæ Diœceſeos ſtabiliendam; in quo ſane mirum eſſe non debet, ſi Eutychiani Papæ nomen laudaretur, quum eſ- *Can.91. cau. 11. qu. 3.*

neant, scientes hoc grande scelus esse, & in lege, & prophetis, sive evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvipendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere. Qui nosse debent, talem de perjurio, qualem & de adulterio, de fornicatione, de homicidio, & de ceteris criminalibus vitiis pœnitentiam imponendam. Siquis vero perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiæ longam ærumnam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est, sive a communione, & consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque oret, neque in suam eum domum recipiat.

Nescio quo fato contigerit, Eutychiano etiam tribui canonem 31. cau. 23. qu. 8. Primus sane, qui huic Pontifici fragmentum adscripsit, fuit Burchardus, quem de more suo secuti sunt Ivo, & Gratianus: Sed tempus est, auctorem germanum illius canonis exhibendi. Referendus ille erit ad Concilium Ravennatense 130. Episcoporum habitum sub Johanne VIII. anno 877. Porro ibidem can. 7. hæc legimus: *Siquis homicidium, membrorum truncationem, domorum incendia fecerit, aut fieri jusserit, aut facienti consenserit, quousque de his legaliter, vel amicabiliter coram Episcopo civitatis, aliisque civibus non emendaverit, ab Ecclesia privatum se esse agnoscat. Si ergo post secundam, & tertiam conventionem, cuncta, in quibus arguitur, non emendaverit, tanquam Ethnicus, & Publicanus ab omni Christianorum collegio separetur.* Quicumque verba hæc cum Gratiani fragmento contulerit, minime dubitabit amplius, quin Gratiani canonem memorato Concilio adscribat, postquam præsertim etiam perpenderit, quæ ibidem definita legimus, Eutychiani Papæ temporibus nullatenus convenire.

Can. 31. cau. 23. qu. 8.

Ex decretis etiam Eutychiani Papæ Burchardus in lib. 9. cap. 59. & 60. retulit verba canonis 2. & 3. cau. 28. qu. 1., unde profluxit erratum Gratiani. Pertinent potius ad Pœnitentialem librum Theodori Cantuariensis; quamobrem arbitror me opportunius de hisce fragmentis acturum, ubi de Theodoro Cantuariensi sermonem instituam.

Can. 2. & 3. cau. 28. qu. 1.

Demum Burchardus est, qui in capite 91. & sequentibus libri 1. quamplurima tribuit Eutychiano, ab Eutychiani temporibus prorsus aliena, & nono, aut decimo Ecclesiæ sæculo convenientia. Inter illa legitur canon 7. cau. 35. qu. 6. apud Gratianum. Canonis hujus auctorem ego demonstrabo Reginonem Prumiensem. Duos ille libros de disciplinis Ecclesiasticis ediderat ad usum Ecclesiæ Trevirensis; & quamquam ut plurimum variorum canonum collectio appellari possint, tamen initio cujuscumque libri nonnulla proposuit Regino e penu sua; & quidem initio libri prioris plures tradidit regulas, quibus uterentur Clerici, & Episcopi; initio autem libri posterioris, ubi de laicis agendum sibi præcipue proposuerat, aliqua tradidit ad regimen Episcopale erga laicos; inter quæ hæc leguntur: *Episcopus in Synodo residens post congruam allocutionem septem ex plebe ipsius parræchiæ, vel eo amplius, aut minus, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medio debet evocare, & allatis sanctorum pigneribus unumquemque illorum tali sacramento constringat.* Et in capite sequenti: *Sacramentum Synodale. Amodo in antea quicquid nosti, vel audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem, & rectam christianitatem in ista parræchia factum est, aut in futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum ut ad tuam cognitionem quocumque modo perveniat, si scis, aut tibi indicatum fuerit, Synodalem caussam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter præmium, nec propter paren-*

Can. 7. cau. 35. qu. 6.

parentelam, ullatenus celare debeas Episcopo de Treveris, aut ejus Misso, cui hoc inquirere jusserit, quandocumque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & istæ sanctorum reliquiæ. Reliqui ita jurent: Istud Sacramentum, quod iste juravit de synodali caussa, quod tu illud observabis in quantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adjuvet. Hæc itaque formula erat a Reginone proposita, qua Episcopi laicos interrogarent de illis, quæ ad rectam Diœcesĕos administrationem pertinere videbantur. Ut autem pluribus ea formula placuit, atque ad varios Ecclesiarum codices transducta est, placuit quoque Burchardo, qui, ut majorem eidem vim tribueret, nomine Eutychiani illam inscribere non dubitavit.

CAPUT XXVI.

De Cajo.

Cajo hi tribuuntur canones apud Gratianum.

Apocryphi omnes. Ex epistola unica.	*Can.* 1. *dist.* 77. *a Caji temporibus alienus.*
	Can. 1. *cau.* 2. *qu.* 3. *pertinet potius ad leges Theodosianas.*
	Can. 25. *cau.* 2. *qu.* 7. *non convenit temporibus Caji.*
	Can. 1. *cau.* 3. *qu.* 1. *consonat cum ceteris Mercatoris epistolis.*
	Can. 5. *cau.* 3. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 1. *cau.* 3. *qu.* 1.
	Can. 1. *cau.* 11. *qu.* 1. *referendus potius ad leges Theodosianas.*

SUb Diocletiano, & Maximiano martyrium passus est Cajus, quem alii Gajum vocant, anno 296., cum jam ab anno 283. Pontifex inauguratus fuisset. Hujus nomine habemus epistolam ita inscriptam: *Dilectissimo fratri Felici Episcopo Cajus*; & data fertur Kal. Martii Diocletiano VI., & Constantio II. Consulibus, seu anno 296. Caji postremo. Sed quis in eadem non agnosceret Mercatorem? Usurpatæ recentiorum Patrum sententiæ, repetita fragmenta, quæ passim a Mercatore ipso in epistolis suis describuntur ad accusationes Episcoporum pertinentia, & ad judicia Ecclesiastica, Pseudo-Isidorum facile detegunt. Persequar epistolam ipsam, unaque Gratiani fragmenta expendam.

Can. 25. cau. 2. qu. 7. Præfationis instar sunt prolixa verba Vigilii Papæ in epist. 2. ad Eutherium, quocum gratulatur in extremis mundi partibus Christianam fidem nitescere, quem etiam docet, quæ Romana tenet Ecclesia. Expectaret quispiam symbolum fidei. Sed non erat hæc cura Mercatoris: Ait enim: *Primo quidem scias, Paganos, & Hæreticos non posse Christianos accusare, aut vocem eis infamationis inferre.* Verba sunt hæc a Gratiano relata, imo & corrupta in can. 25. cau. 2. qu. 7. atque his eisdem loquendi formulis sæpissime usus est Pseudo-Isidorus. Num vero Ethnicos *Paganorum* nomine designare potuisset Cajus, non satis apud viros eximios probatum est; afferunt enim viri docti pro Ethnico Paganum primo usurpatum fuisse ab Optato Milevitano in lib. 3. contra Parmenianum, & ab Augustino in lib. 2. retractationum cap. 43. Porro non primum Paganorum nomen in usu esse cœpit, quam ubi Imperatores Christianam fidem amplexi sunt, Ethnicaque super-

perstitione dejecta Ethnicos potius odisse cœperunt; quos ejecerunt ab urbibus in pagos & villas, propterea ab incolendis pagis paganos nominatos.

Prosequitur Isidorus, & ait: *Deinde nemo unquam Episcopum apud Judices sæculares, aut alios Clericos accusare præsumat*. Referuntur eadem in can. 1. cau. 11. qu. 1. Quis sibi persuadeat Diocletiano Ecclesiam vexante eo progressum fuisse Romanum Episcopum, ut universos Antistites Ecclesiarum abs jurisdictione Magistratuum publicorum legibus latis eximeret? Franciscus Florens in erudito commentario ad hanc Gratiani quæstionem incredibile esse ait, tantum sibi vindicasse Cajum, & vix sub Christianis Imperatoribus eximi Episcopos cœpisse, quemadmodum constat ex lege 12. lib. 16. tit. 2. codicis Theodosiani lata anno 355. *Mansuetudinis nostræ*, ajunt Imperatores, *lege prohibemus in judiciis Episcopos accusari*, ad quæ Anianus: *Specialiter prohibetur, nequis audeat apud Judices publicos Episcopum accusare, sed in Episcoporum audientiam præferre non differat &c.* Can. 1. cau. 11. qu. 1.

Sequuntur hic tria Gratiani fragmenta, videlicet canon 1. cau. 2. qu. 3., canon 1. cau. 3. qu. 1., & canon 5. cau. 3. qu. 2. ita jungendi. *Et siquis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clerici apud Episcopos (quia alibi non oportet) a qualibet persona, quæ rite recipienda est, fuerint accusati, quicumque fuerit, sive ille sit sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit probationis documenta se debere inferre. Siquis ergo circa hujusmodi personas* (hic est canon 1. cau. 2. qu. 3.) *non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat, se jacturam infamiæ sustinere, ut damno pudoris æstimationis dispendio discat sibi, alienæve verecundiæ impune insidiari saltem de cetero non licere*. Hæc fere eadem depromta sunt ex lege 41. lib. 16. tit. 2. codice Theodosiano ibi: *Clericos nonnisi apud Episcopos accusari convenit. Igitur si Episcopus, vel Presbyter, Diaconus, & quicumque inferioris loci Christianæ legis minister apud Episcopum, (siquidem alibi non oportet) a qualibet persona fuerint accusati, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus laudabilis intentionis arripiet, noverit docenda probationibus, monstranda documentis se debere inferre. Siquis ergo circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat, se jacturæ famæ propriæ subjacere, ut damno pudoris, existimationis dispendio discat sibi alienæ verecundiæ impune insidiari saltem de cetero non licere*. Ceterum hæc nulla ratione Cajo congruere poterant, cum auctoritate sua infames declarare nequivisset eos, qui ad Ethnicos publicos Magistratus caussas judiciarias deduxissent. *Nam qualiter ad Concilium veniatur* (pergit Mercator, verbaque sunt canonis 1. cau. 3. qu. 1.) *aut qualiter de suis rebus expoliati, vel ejecti a sedibus propriis, aut qui accusatores sint recipiendi, quive non sint: aut qualiter ejectis, & expoliatis sint omnia legibus redintegranda, quæ eis ablata sunt, & quia priusquam hoc factum fuerit, nullum crimen eis objici poterit: & qualiter illis induciæ* (hic nectendus est canon 5. cau. 3. qu. 2.) *post integram instaurationem anniversariæ, vel sex mensium indulgendæ sint: & qualiter sua omnia licenter, & pacifice absque ullius gravi impedimento disponere, & suorum amicorum, & Ecclesiasticorum Patrum consiliis uti debeant, sufficienter ab Apostolis, eorumque successoribus, ac nostris prædecessoribus statutum esse putamus*. Quousque Mercator disciplinam, quam heic tradit, tribuit prædecessoribus Caji Pontificibus, facile percipio, quos indicare voluerit, eos scilicet, quibus plurimas epistolas adscripsit, quas jam recensuimus; verum si apostolica finguntur præcepta, quibus idipsum constitutum adpareat, de novo pu- Can. 1. cau. 2. qu. 3. Can. 1. cau. 3. qu. 1. & Can. 5. cau. 3. qu. 2.

den-

dendoque mendacio Mercatorem arguimus, cum nullibi constet de hac disciplina in apostolicis monumentis.

Fingit ulterius Pseudo-Isidorus, Cajum interrogatum fuisse *de verbo incarnationis, & veritatis*, cui interrogationi ut respondeat, plurima tradit ex Leone Magno depromta epistola olim 97., & demonstrat Filium Dei Christum ita in forma hominis verum hominem esse, quemadmodum Deus in forma Dei, & Patri prorsus æqualis; clarius autem exprimit unam in Christo esse personam, duplicemque naturam, quæ sane nemini convenire possunt, nisi illi, qui post profligatas hæreses non solum Arii, sed & Nestorii, atque Eutychetis vixerit, qualis erat Leo Magnus, ad quem verba hujus epistolæ pertinent.

Can. 1. dist. 77. Tandem in fine epistolæ ita concluditur: *De Episcoporum vero, & Presbyterorum, Diaconorumque, & sequentium Clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos, & Successores eorum, & præcipue Anacletum, & præterea alios sufficienter statuisse cognoscimus; & idcirco non est necesse nunc replicari, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamen nos statuentes vobis, & omnibus servare mandamus, ut ad Ordines Ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari merentur: idest, siquis Episcopus esse meretur, sit primo Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum vero Subdiaconus, deinde Diaconus, postea Presbyter, & exinde, si mereatur, Episcopus ordinetur*. Ea verba canonis 1. dist. 77. quæ heic de Episcoporum ordinationibus statuta dicuntur a prædecessoribus Caji, præsertim ab Anacleto, pertinent ad epistolas Mercatoris, specialiter ad epistolam 2. Anacleti, ex qua habemus apud Gratianum canonem 2. dist. 64. can. 1. dist. 67. can. 2. dist. 66. & can. 2. dist. 21. Num vero ea graduum distinctio, quam Cajus subjicit, jam temporibus Caji in Ecclesia existeret, an potius recentiorem disciplinam demonstret, sollicita opus non habet discussione. Ego tantummodo dixerim, non alibi de illa constare apud veteres, quam in Concilio Romano 3., ex iis, quæ falso tributa fuerunt Sylvestro Papæ: uno verbo; nihil aliud ad hanc rem produci vetustum potest, quam monumenta Mercatoris. Si germana ad hanc rem velimus adferre, progredi oportebit ad tempora Siricii Papæ, cujus verba habemus apud eumdem Gratianum in can. 3. dist. 77.

CAPUT

CAPUT XXVII.

De Marcellino.

Epiſtolam 2. Marcellini ad Orientales memorat Gratianus in ſequentibus capitibus.

Apocryphi omnes.

- *Can. 3. cau. 2. qu. 7. idem eſt cum can. 3. cau. 11 qu. 1.*
- *Can. 3. cau. 11. qu. 1. emendandus ex integris epiſtolæ exemplaribus.*
- *Can. 7. cau. 11. qu. 1. ex integris epiſtolæ exemplaribus emendandus.*
- *Can. 8. cau. 25. qu. 1. referendus ad Concilium Nicænum, & Rom. VI. ſub Symmacho.*

PRæfuit Romanæ Eccleſiæ Marcellinus ab anno 296. uſque ad 304. quo martyrii honore claruit, & ſiquæ aliquando fuit, maculam omnem eluit, quam contraxiſſe nonnulli aſſeruerunt, licet plures, & quidem eruditiſſimi, contrarium omnino ſenſerint, inter quos Baronius ad annum 302. num. 96. & ſequ. Apud Collectores Pontificiarum epiſtolarum duæ proferuntur Marcellini nomine epiſtolæ. Prior ad Salomonem Epiſcopum ſcripta data fertur Diocletiano 6., & Conſtantio 2. Conſulibus, ſeu anno 296. De hac non eſt cur ſermonem inſtituamus, ſed potius de poſteriore data Conſulibus Diocletiano 7., & Maximiano 6., ſive anno 299.; ex hac enim una fragmenta aliquot habemus apud Gratianum. Illi hæc ineſt inſcriptio: *Dilectiſſimis fratribus univerſis Epiſcopis per Orientales Provincias conſtitutis Marcellinus Epiſcopus.* Non eſt admodum difficile hujus auctorem Mercatorem agnoſcere, quum & hic adpareant vividi ejuſdem characteres. In primis enim recentiorum Patrum fragmenta ibidem congeruntur, præſertim Hormiſdæ Pontificis epiſt. 65., Concilii Nicæni, & Romani 6. ſub Symmacho; referuntur ſacrarum literarum teſtimonia ex recentioribus interpretationibus, nihil aliud paſſim obtruditur, quam ſententiæ Mercatori familiares de accuſationibus Epiſcoporum, & judiciis eccleſiaſticis, & quales propemodum habentur in epiſt. 1. Pſeudo-Clementis, in epiſtola 1. Pſeudo-Anacleti, in epiſt. 1. Pſeudo-Alexandri, in epiſt. 2. Pſeudo-Victoris, & alibi paſſim. Præterea in epiſtola fingitur, Orientalem Eccleſiam jamdiu ab Occidentali fuiſſe ſchimate concitato diſciſſam, ac nuper alteram alteri reconciliatam, quod an verum ſit, nemo aſſerere poteſt; quæve tum ſchiſmatis, tum reconciliationis occaſio, vel cauſa eſſe potuerit, vel eruditiſſimos latet. Demum inordinata ſententiarum congeries, & farrago nullum alium auctorem epiſtolæ denotat, quam imperitum hominem, non Pontificem Maximum, publicaſque leges in Eccleſia proponentem. Ut enim exemplum adferam, quid eſſe poteſt hiſce verbis incomtius? *Detractiones tamen, & accuſationes, atque perſecutiones inter Chriſtianos oppido vitandæ ſunt, quia licet pauci ſimus in comparatione aliorum, ſi tamen unanimes fuerimus, facilius adverſariis reſiſtemus: Sanctus enim Protomartyr Stephanus lapidabatur, ſed Jeſus ſuſcipiebat plagas; ideo unicuique providendum eſt, ne aliquem injuſte judicet, aut puniat, ne Jeſum judicet,*

dicet, aut puniat. Et Dominus in Evangelio ait: Nolite judicare, ut non judicemini &c.

Ad hanc epistolam pertinet in primis canon 7. cau. 11. qu. 1., ita enim in epistola legimus: *Quæcumque ergo contentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad Ecclesiam deferantur, & ab ecclesiasticis viris terminentur.* Quæ apud Gratianum sequuntur, recentiore manu in collectionibus canonum adjecta fuerunt, quod jam Romani Correctores animadverterunt. Ego vero non video, quomodo hæc Mercatoris sententia convenire possit cum alio hujus epistolæ fragmento superius descripto, quo omne judiciorum genus in Ecclesia divinitus vetitum prædicatur. Arbitror tamen, Mercatorem hoc in loco imitari voluisse Patres Carthaginenses in Concilio vulgo 3. can. 9., quem expendi suo loco, ubi de can. 43. cau. 11. qu. 1.

Can. 7. cau. 11. qu. 1.

Post ea epistolæ verba, hæc alia subsequuntur: *Major autem non potest a minore judicari. Nec Episcopi Pontifici, a quo consecrari probantur, præjudicium ullum inferre possunt. Quod si præsumtum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censeri. Clericus vero cujuslibet ordinis absque Pontificis sui permissu nullum præsumat ad sæculare judicium attrahere, nec laico quemlibet clericum liceat accusare.* Huc pertinet canon 3. cau. 11. qu. 1., cujus postrema verba eadem etiam referuntur in cau. 3. cau. 2. qu. 7. Sane Gratianus hujusmodi verba turpiter admodum corrupit, atque ubi Mercator nihil aliud contendit, quam neminem a clericis accusari posse, atque in judicium conveniri, nisi clericis facultatem Episcopi fecerint, Gratianus ita reddidit, ut nemo clericum versa vice convenire posset, nisi obtenta ab Episcopo facultate: & quidem sententia illa, quæ Marcellino tribuitur, vel ipsis Marcellini temporibus quodammodo congruere posse videtur: qua scilicet clerici Episcoporum auctoritate in officio continerentur, ne forte passim ad publicos, & Ethnicos Magistratus confluerent, aliquando etiam ex vitilitigandi libidine, neve exinde Ethnicis Magistratibus novæ præberentur occasiones clericos, & viros ecclesiasticos omnes insequendi. Revera hujusmodi constitutio edita est in Concilio Agathensi, cujus canonem etiam Gratianus corrupit, quemadmodum suo loco tradidimus ad canonem 17. cau. 11. qu. 1. Quod vero subditur, a laicis clericos accusari non posse, id pura, putaque est Mercatoris traditio, & phrasis, quam repetit in Concilio Romano Sylvestri, in epist. 1. Pseudo-Clementis, & alibi.

Can. 3. cau. 11. qu. 1. & Can. 3. cau. 2. qu. 7.

Verba canonis 8. cau. 25. qu. 1. leguntur prope finem epistolæ, ibi: *Omne enim, quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia* (hæc eadem verba habentur in Concilio Nicæno can. 9., quemadmodum apud Gratianum legimus in can. 4. dist. 81.) *Non licet ergo Imperatori* (hæc omittit Gratianus, sunt autem a Mercatore depromta ex Concilio Romano 6. sub Symmacho) *vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina præsumere: nec quidquam, quod evangelicis, propheticisque, & apostolicis regulis oberat, agere: Injustum enim judicium* (rursum heic prosequitur Gratianus), *& definitio injusta Regis metu, vel jussu ordinata non valeat: nec quicquam, quod contra evangelicæ, vel propheticæ, aut apostolicæ doctrinæ constitutionem, successorumve eorum, sive Sanctorum Patrum actum fuerit, stabit, & quod ab infidelibus, aut hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur.*

Can. 8. cau. 25. qu. 1.

CAPUT

CAPUT XXVIII.

De Marcello.

Marcello Papæ tribuuntur.

Apocryphi omnes. Ex Epiſtola 1.	*Can.* 6. *cau.* 2. *qu.* 6. *Can.* 15. *cau.* 24. *qu.* 1.	*Simul jungendi, & ex integris epiſtolæ exemplaribus emendandi.*
Ex Epiſtola 2.	*Can.* 1. *diſt.* 17. *emendandus ex integris Epiſtolæ exemplaribus.* *Can.* 16. *diſt.* 96. *conſonat cum edicto Valentiniani, & Valentis.* *Can.* 5. *cau.* 3. *qu.* 9. *conſonat cum aliis Pſeudo-Iſidori fragmentis.*	
Adjicitur	*Can.* 10. *cau.* 20. *qu.* 1. *conſonat cum germanis veterum Patrum fragmentis.*	

SUnt nonnulli etiam ex veteribus, qui Marcellum cum Marcellino omnino confuderunt, ac Marcellino immediate Euſebium ſucceſſiſſe ſcripſerunt, fortaſſe ex nominum ſimilitudine errantes. Contra tamen nomina, & numerum Pontificum recenſuerunt Optatus Milevitanus lib. 2. contra Parmenianum, Auguſtinus epiſt. 165., aliique, qui annos Marcelli numerant ab anno 304. uſque ad annum 309. Marcellum a Marcellino diſtinxit Iſidorus Mercator, qui & Marcello duas epiſtolas tribuit.

De Epiſtola 1.

Prior ex illis hoc titulo exprimitur: *Dilectiſſimis Fratribus univerſis Epiſcopis per Antiochenam Provinciam conſtitutis Marcellus*, dataque fertur *kalendis Aprilis Maxentio, & Maximo viris clariſſimis Conſulibus*, ideſt anno 309., ſi fides martyrologiorum auctoribus, Bedæ, & Anaſtaſio, duos, & amplius menſes poſt mortem ejuſdem Marcelli, qui martyr occubuiſſe fertur ſub Maxentio anno 309. 17. Kal. Februarii. Sunt iſti perſpicui Mercatoris characteres, qui de temporibus recte deſignandis vix aliquando ſollicitus fuit. Non tamen his opus erat indiciis, ut deceptorem detegeremus: etenim ſi hæc epiſtola cum ceteris Pſeudo-Iſidorianis conferatur, abunde liquebit eundem ubique ſtylum eſſe, eaſdem paſſim ſententias ubique deſcribi. Imo & heic referuntur fragmenta recentiorum Scriptorum, videlicet Acacii Conſtantinopolitani ad Simplicium, & Hilari ad Aſcanium, Innocentii epiſt. 2. cap. 3., Leonis epiſt. 84. & 87., Vigilii epiſt. 2., aliorumque, item nonnulla ſacrarum literarum teſtimonia recitantur ex recentioribus interpretationibus.

Duo ſunt apud Gratianum fragmenta ex hac epiſtola excerpta, videlicet canon 6. cau. 2. qu. 6., & canon 15. cau. 24. qu. 1., quæ ita legenda erunt ex integris ejuſdem *Can. 6. cau. 2. qu. 6.*

ejusdem epistolæ exemplaribus. *Rogamus ergo vos, fratres, ut non aliud doceatis, neque sentiatis, quam quod a B. Petro Apostolo, & a reliquis Apostolis, & Patribus accepistis; ipse enim est Caput totius Ecclesiæ, cui ait Dominus* (hic est canon. 15. cau. 24. qu. 1.) *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & reliqua. Ejus enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea, jubente Domino, Romam translata est, cui, adminiculante gratia divina, hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet, ad quam cuncta majora ecclesiastica negotia, divina disponente gratia, jussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumsere principia. Si vero vestra Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit Sedi, nulla est, quæ ejus non subjecta sit ditioni, ad quam omnes, quasi ad Caput, juxta Apostolorum, eorumque Successorum sanctiones, Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit suffugere, eamque appellare debent,* (hæc sunt, quæ Gratianus paullo aliter descripsit in can. 6. cau. 2. qu. 6.) *ut inde accipiant tuitionem, & liberationem, unde acceperunt informationem, atque consecrationem. Quod omnibus minime convenit denegare Episcopis, sed absque ulla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione libere ire concedatur.* Sic emendandi, exigendique erunt Gratiani canones, ubi plane dignoscimus sententias has parum convenire Marcello; cum enim & ipse in discrimen adduceretur vitæ ex Ethnicorum vexationibus, quibus angebatur, minime poterat Antiochenis, ceterisque Episcopis ad Romanum Episcopum confugientibus incolumitatem polliceri, ac tuitionem.

Ex can. 15. cau. 24. qu. 1.

De Epistola 2.

Obierat, ut diximus, Marcellus sub Consulatu Maxentii, & Maximi 17. Kalendas Februarii. Sed 16. Kalendas ejusdem mensis eisdem etiam Consulibus Maxentio, & Maximo epistolam dedisse dicitur, quæ apud Isidorum Mercatorem posterior est, atque ita inscribitur: *Marcellus Episcopus Sanctæ, & Apostolicæ, & Catholicæ urbis Romæ Maxentio*. Sunt hæc rursus Mercatoris monumenta, qui mortuos Pontifices Maximos scribentes inducit, effingitque sub Imperatoribus, & Magistratibus Ethnicis, paucis tantum Romæ degentibus clam Christianis, iisque vexatis, Romam *Sanctam, & Catholicam Urbem* appellari. Sed quod magis temeritatem arguit Mercatoris, ad illius personam attinet, ad quem scripta fertur epistola, Maxentium scilicet. Is sane idem est, qui tum insequebatur Christianos, cujusque gladium Marcellus ipse perpessus fuit, quod vel ipsa epistolæ verba demonstrant, ibi: *Charitas ..... si in te habitaret, temperares animum a malis, sævire desineres, Dei Ecclesiam, ac Sanctos ejus persequi cessares, tyrannidi modum imponeres, furorem cohiberes, humanitati invigilares, modestiam amplectereris, & bonis potioribus frui satageres.* Et infra: *Tu ergo, qui nos suades cultum dimittere divinum, & a recta fide recedere, diisque immolare, melius tibi foret, ut tu prius mutabilem te praeberes ..... Boni enim Principis, ac Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, novas ædificare, & Dei Sacerdotes honorare, atque tueri.* Quis autem verosimile arbitretur, Marcellum ita ad hunc Maxentium scribere, ut eum edocere conetur disciplinam ecclesiasticam, quid scilicet in judiciis ecclesiasticis peragendum sit, quid in Conciliis, quid de induciis concedendis? Demum sese prodit Mercator in referendis fragmentis recentiorum Patrum, Leonis, & Gregorii; item in recitandis sacrarum literarum testimoniis ex Hieronymi interpretatione. Ex

Ex hac epistola depromtus est canon 1. dist. 17., in cujus verbis non tantum reprehendendus est Isidorus, quam Gratianus ipse. Isidorus ita scripsit, ut facultatem concederet Maxentio Ethnico, & Fidelium insecutori celebrandi quorundam Episcoporum Concilia, ibi: *Quamquam quosdam Episcopos possitis congregare*. Gratianus hæc ita retulit, quasi nulla penes Episcopos esset jurisdictio in Synodorum celebratione. Imo, ut his fidem adderet, huic fragmento hanc inscriptionem apposuerat: *Unde Marcellus Papa scribit Maxentio Episcopo*, quasi Episcopis accommodandum Gratianus voluerit, quod ad hostem Fidei scripsisse Marcellum Mercator perhibuit. Romani Correctores mendum gravissimum agnoverunt, non tamen adeo perspicue, ut decebat, rem explicarunt. Contenti enim fuerunt, dum ita notarent: *Maxentio*: *Antea legebatur Maxentio Episcopo*: *in tomis autem Conciliorum in epistolæ inscriptione est*: *ad Maxentium tyrannum*. *Sed in principio epistolæ est*: *Marcellus Maxentio*, *quæ lectio visa est retinenda*. Ita hodierna lectio Maxentii exhibet nomen, quin tamen aperte dignoscatur, quisnam sit ille Maxentius, num Episcopus, num tyrannus Fidelium insecutor. Jam vero quis ille fuerit, superius prodidi ex ipsismet hujus epistolæ verbis nuper laudatis, ex quo magis magisque arguitur imperitia Mercatoris, etiam ubi dicitur Episcopos libellis appellationis uti a sententia Maxentii ad Sedem Apostolicam, quasi Maxentius Ethnicus pateretur sententias suas per Ecclesiasticos Antistites dijudicari, aut reformari. *Can. 1. dist. 17.*

In eadem epistola exhibetur Marcellus arguens Maxentium, quod Episcopos insequeretur, ejusque verba sunt in can. 16. dist. 96., ubi præceptum Apostolicum quoddam memoratur, quod sane omnibus huc usque ignotum est, neque ex alia penu prodire potest, quam ex ingenio Mercatoris. Potius autem erit edictum quoddam Valentiniani, & Valentis, quod refertur in lib. 7. cap. 9. historiæ tripartitæ, quo cautum est, *non debere fieri persecutiones*, *nec inferri fluctuationes*, *nec invidere laborantibus in agro dominico*, *neque expellere æterni Regis dispensatores*. *Can. 16. dist. 96.*

Canon 5. cau. 3. qu. 9. eisdem verbis legitur in hac epistola, eademque continet, quæ jam decreta cernuntur in aliis Mercatoris epistolis, videlicet epist. 2. Pseudo-Felicis, epist. 2. Pseudo-Stephani, & epist. 2. Pseudo-Julii. *Can. 5. cau. 3. qu. 9.*

De Canone 10. cau. 20. qu. 1.

Canon 10. cau. 20. qu. 1. nullo modo pertinere potest ad Marcellum Pontificem, cum mentio fiat monasteriorum, necnon puerorum monasteriis oblatorum, quod sane recentiorem exhibet disciplinam. Ego sane nonnihil simile inveni in can. 1. Concilii Toletani 2. de puerulis, qui a teneris annis parentum voluntate divinis ministeriis inter clericos addicuntur, sive in can. 1. dist. 28., non dubito tamen, quin hæc eadem simili ratione produci ab aliquo potuerint ad monachos, atque ita producta palam fieri sub ementito nomine, quale est nomen Marcelli Papæ apud Gratianum, & Collectores Gratiano vetustiores. Possent etiam hæc referri ad Concilium Aurelianense 5. anni 549., in quo ita definitum scimus can. 19. *Quæcumque etiam puellæ seu propria voluntate monasterium expetunt*, *seu a parentibus offeruntur*, *annum in ipsa*, *qua intraverint*, *veste permaneant*; *in his vero monasteriis*, *ubi non perpetuo tenentur inclusæ*, *triennium in ea*, *qua intraverint*, *veste permaneant*, *& postmodum secundum statuta monasterii ipsius*, *in quo elegerint permanere*, *vestimenta religionis*

gionis

gionis accipiant, quæ si deinceps sacra relinquentes loca, propositum sanctum sæculi ambitione transcenderint, vel illæ, quæ in domibus propriis tam puellæ, quam viduæ, commutatis vestibus convertuntur, cum his, quibus conjugio copulantur, Ecclesiæ communione priventur. Possent præterea referri ad canonem 18. S. Basilii ad Amphilochium ita scribentis: *Professiones autem ab eo tempore judicamus, quo ætas rationis complementum habuerit. Non enim pueriles voces omnino in his esse ratas existimare oportet, sed eam, quæ supra sexdecim, vel septemdecim annos nata fuerit, rationisque compos, & diu examinata, probataque perseveraverit, &, ut admittatur, precibus contendat, tum oportet in sacrarum Virginum catalogum referri, ejusque confessionem comprobare, & illius rejectionem inexorabiliter punire. Multas enim parentes, & fratres offerunt, & quidam eorum, qui eas cognatione attingunt, ante ætatem, non ex se ipsis ad cælibatum incitatas, sed sæculare quidpiam sibimet procurantes, quas non facile admittere oportet, donec aperte propriam suam sententiam perscrutati fuerimus.* Atque hæc jurisprudentia probata generaliter fuit in legibus Longobardorum cap. 6. tit. 1. lib. 3., & in Capitulari Caroli Magni anni 805. cap. 14., quod modo legimus in cap. 109. lib. 1. Capitularium ibi: *ut infantulæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere sciant, quid velint, & pulsentur, salva canonica auctoritate.*

CAPUT XXIX.

De Eusebio.

Eusebio Papæ tribuuntur apud Gratianum sequentes canones.

Apocryphi omnes.	*Can. 5. cau. 2. qu. 7.*	*simul jungendi, & Eusebii temporibus minime convenientes.*
	Can. 5. cau. 3. qu. 5.	
	Can. 4. cau. 5. qu. 5.	
Ex epist. 1.	*Can. 19. cau. 6. qu. 1. idem est cum can. 5. cau. 3. qu. 5.*	
	Can. 20. cau. 6. qu. 1. est Gratiani.	

Ex epist. 2.	*Can. 4. cau. 2. qu. 2.*	*simul jungendi, supplendique ex integris epistolæ exemplaribus, ac referendi ad Concilium Romanum 5. sub Symmacho.*
	Can. 13. cau. 2. qu. 7.	
	Can. 4. cau. 3. qu. 1.	
	Can. 6. cau. 3. qu. 2.	
	Can. 10. cau. 12. qu. 2.	

Ex epist. 3.	*Can. 9. cau. 3. qu. 5. consonat cum aliis Mercatoris fragmentis, & legibus Theodosianis.*
	Can. 11. cau. 24. qu. 1. est potius Hormidæ Pontificis.
	Can. 19. de cons. dist. 3. non congruit Eusebii temporibus.
	Can. 4. de cons. dist. 5. ad integram epistolæ sententiam exigendus.

Can.

Adjiciuntur.
- *Can. 27. cau. 27. qu. 2. spectat potius ad Capitularia Francorum, vel ad Theodorum Cantuariensem.*
- *Can. 46. de cons. dist. 1. pertinet ad epilogum Romanæ Synodi sub Sylvestro.*
- *Can. 17. de consecr. dist. 5. pertinet potius ad Capitularia Francorum.*

QUidquid auctor libri Pontificalis asserat, hodie eruditis viris persuasissimum est, Eusebii Pontificatum non diutius perdurasse, quam a mense Februarii anni 309. ad mensem Septembris anni 311. Mercator tres epistolas Eusebio tribuit, de quibus sigillatim sermo est instituendus.

De epistola I.

Ita inscribitur prior Eusebii epistola: *Charissimis fratribus Domino Deo dilectis Episcopis omnibus per Gallicanas provincias constitutis Eusebius*; & data fertur 6. kal. Augusti Constantino Cons., quamvis Constantinus nullum Consulatum Eusebii tempore gesserit. Porro quicumque hanc epistolam cum aliis conferat, quas edidit Isidorus Mercator, omnes omnino invicem congruere deprehendet, sive ex unitate styli, sive ex similitudine sententiarum, ut nulla existere dubitatio possit, quin universæ eidem auctori tribuantur. Quid enim aliud ibi decantatur, quam accusationes Episcoporum improbandas esse, laicos non admittendos ad Clericorum accusationes, infames omnes abs judiciis arcendos, & alia his similia Mercatoris effata, quæ passim in epistolis omnibus ad nauseam usque pronunciantur? Non desunt præterea in hac epistola sententiæ aliquot depromtæ ex recentioribus Patribus, Gregorio, Proclo, & Leone Magno, quibus addere possumus Aniani interpretationes; nec non interpretationem Hieronymi in referendis sacrarum literarum testimoniis.

Quotquot apud Gratianum habentur canones ex hac epistola depromti, ad initium epistolæ pertinent; etenim post præfationem, in qua Gregorium Magnum lib. 2. epist. 36. indict. 10. imitatus est auctor, hæc statim leguntur: *De accusationibus vero Clericorum* (hic est canon 5. cau. 3. qu. 5.) *super quibus mandastis, scitote a tempore Apostolorum in hac Sancta Urbe servatum esse; accusatores, & accusationes, quas exterarum consuetudinum leges non adsciscunt, a Clericorum accusatione submotas. Similiter laicos* (hæc omittuntur in dicto canone 5., sed habentur in can. 5. cau. 2. qu. 7.) *non accusasse Episcopos hactenus observatum, & constitutum est; quia ejusdem non sunt conversationis, & oppido eis quidam infensi existunt, quippe quum vita eorum & conversatio debet esse secreta, & a laicorum actibus remota; nec ab his impeti debeant, quorum castitatem, & gravitatem nolunt imitari, maxime cum nec hi eos in suis volunt recipere accusationibus.* Et post nonnulla: *idcirco & nos sequentes Patrum vestigia* (rursum hæc Gratianus refert in dicto canone 5. cau. 3. qu. 5.; repetitque in can. 19. cau. 6. qu. 1.) *pro salvatione Servorum Dei, quascumque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum & nos licentiam submovemus. Et nullæ accusationes a judicibus audiantur Ecclesiasticis, quæ legibus sæculi prohibentur. Quapropter illi, quibus indita non est ad unguem polita perfectio, talia silere debent; ita ut nec mutilentur,* (forte legendum *ventilentur*) *nec præponantur*

Can. 5. cau. 3. qu. 5. Can. 5. cau 2. qu. 7. Can. 19. cau. 6. qu. 1. & Can. 4. cau. 5. qu. 5.

ponantur. Nec illi, qui aut in fide catholica (leguntur hæc in can. 4. cau. 5. qu. 5.) *aut inimicitia suspecti sunt, ad pulsationem prædictorum admittantur, quia veritatem professionis infidelitas, & inimicitia impedire solet. Nec illi credendi sunt, aut admittendi, qui aliorum sponte crimina confitentur. Et ideo replicanda sollicite eorum veritas, quam sponte prolata in illis vox habere non potest; hanc diversis cruciatibus, &* (legunt alii *e*) *latebris suis rigorosus tortor exigere debet, ut dum pœnis corpora subjiciuntur, quæ gesta sunt, fideliter, & veraciter exquirantur.* Ita se habet integra Isidorianæ epistolæ sententia, in qua nonnulla facile reperiuntur Eusebio, ejusdemque temporibus incongrua; neque enim Eusebii ætate, aut Roma *Sancta* urbs appellari poterat, quæ Gentium superstitionibus adhuc erat obnoxia; nec Clerici dici a laicis sejuncti, quasi jam tum Clericalis vitæ communio vigeret; nec laici fideles repudiasse Clericos in judiciis tamquam testes suorum gestorum, eove minus Clericos ipsos odisse, cum apud laicos venerabilis tunc haberetur, & vita Clericorum, & persona, nec rejici infideles ab accusationibus; aut enim de Ecclesiasticis judiciis sermo fieret, aut de publicis Magistratuum laicorum. Si de publicis judiciis intelligendus est Eusebius, frustra normam hanc sequendam Ethnicis Magistratibus Romanus dedisset Antistes. Si de Ecclesiasticis, frustra id statutum proponitur, quum conventus Ecclesiastici tunc fierent clanculum, siqui celebrabantur.

Can. 20. cau. 6. qu. 1. Canonem 20. cau. 6. qu. 1. jam recte animadverterunt Romani Correctores habere Gratianum ipsum auctorem, & in aliquot exemplaribus junctum esse superioribus Gratiani verbis. Ceterum minime inficias iverim, ibidem contineri sententias Isidoro Mercatori familiares: sic in epistola 2. Marcellini legimus: *Major autem non potest a minore judicari*, quæ etiam leguntur in epistola 1. Clementis, in epistola 2. Julii, & alibi passim.

De Epistola 2.

Eusebius Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, dilectissimis in charitate Christi unanimis charitatis glutino connexis fratribus per Alexandriam, & Ægyptum Domino militantibus, & rectam fidem tenentibus in Domino salutem. Ita exhibetur inscriptio epistolæ 2., quæ data fertur 9. kalendas Octobris sub Consulatu Constantini. Falso notatum a deceptore Consulatum hujusmodi jam ad priorem epistolam diximus. Sed & hic nonnulla argumenta habemus, ex quibus clarius demonstremus, hanc epistolam falso tributam Eusebio. Usurpat enim Eusebius verba Paulli in epistola 2. ad Corinthios cap. 1. 5. & 6., atque hac in re deridendum se se exhibet deceptor Isidorus, siquidem occasione hujus Paullianæ epistolæ ad Corinthios, videtur oblitus, se ad Alexandrinos, & Ægiptios scribere; nam subdit: *Os nostrum patet ad vos Corinthii*, creditque se Corinthios alloqui. Præterea non omittit decantatas toties sententias de accusationibus Episcoporum, de personis ad accusandum admittendis, rejiciendisve, in quibus manum Mercatoris agnoscimus; immo & subjicit hæc ad judicia Ecclesiastica pertinentia non tam Ecclesiasticis, quam etiam Regum legibus fuisse firmata. Quinam vero sint hi Reges, qui pro Episcopis leges Eusebii tempore tulerant, unusquisque jure ignorat, cum vel Regium nomen tum non esset apud Romanos acceptum. Demum in eadem epistola adparent identidem depravatæ sententiæ recentiorum Ecclesiæ Patrum, Leonis, Prosperi, Symmachi, Isi-

Isidori Hispalensis, quibus addenda interpretatio sacrarum literarum ex Hieronymo depromta.

Gratianei canones ad hanc epistolam pertinentes leguntur omnes prope finem epistolæ, ubi de Ecclesiasticis judiciis agitur. Et quidem in primis legitur canon 13. cau. 2. qu. 7. his verbis: *Oves ergo, quæ pastori suo commissæ sunt, eum nec reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum oris gladio ferienda non sunt, quamquam recte reprehendenda videantur. Ideo ista dicimus, quia in scripturis vestris* (sequitur hic canon 4. cau. 2. qu. 2.) *reperimus quosdam Episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos, aliquos videlicet ex suspicione, & aliquos ex certa ratione, & idcirco quosdam esse rebus suis expoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos. Quos sciatis nec ad Synodum comprovincialem, nec ad generalem posse vocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur. Prius ergo oportet* (hic est canon 6. cau. 3. qu. 2.) *omnia illis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ eis sublatæ sunt, cum omni privilegio sibi restitui, & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur, & ab omnibus quibusque suæ provinciæ Episcopis audiantur. Nam nec convocari ad caussam, nec dijudicari potest expoliatus, vel expulsus, quia non est privilegium, quo expoliari possit jam nudatus. Unde & antiquitus decretum est, ut omnes possessiones, & omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam perceptor, vel primas possessori restituat. Et alibi scriptum habetur: ille qui violentiam pertulit, universa in statu, quo fuerant, recipiat; & quæ possidet, securus teneat. Et alibi in Synodalibus Patrum decretis, & Regum edictis legitur statutum: Redintegranda sunt omnia expoliatis* (hic est canon 4. cau. 3. qu. 1.) *vel ejectis Episcopis præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eorum, unde abscesserunt, loca funditus revocanda, quacumque conditione temporis, aut dolo, aut captivitate, aut virtute majorum, aut per quascumque injustas caussas res Ecclesiæ, vel proprias, aut substantias suas perdidisse noscuntur ante accusationem, aut regularem ad Synodum vocationem eorum, & reliqua. Est etiam in antiquis Ecclesiæ statutis decretum, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde & in Evangelio scriptum est, quod siquid aliquem defraudavi, reddo quadruplum, & in legibus sæculi cautum habetur* (hic est canon 10. cau. 12. qu. 2.) *qui rem surripit alienam, illi, cujus res direpta est, in decuplum* (legit Gratianus *undecuplum*) *quæ sublata sunt, restituat; & in lege divina legitur: maledictus omnis, qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus: amen. Talia ergo non præsumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua damnatione.* Quæ apud Gratianum sequuntur in dicto canone 10. addita fuerunt a Burchardo; secuti deinde sunt Ivo, & Gratianus, item auctor Pœnitentialis Romani editi ab Antonio Augustino in cap. 1. tit. 4. Interea vero descripsi integram Mercatoris sententiam, ut facile quispiam intelligeret, quænam opinari debeat studiosus sacrorum canonum in interpretatione memoratorum capitum apud Gratianum; in quibus sane nonnulla multo recentiora esse deprehenduntur, nonnulla ab Eusebii temporibus aliena. Alienum ab Eusebii temporibus est, quod dicitur de Generalibus, & Provincialibus Conciliis, de privilegiis Ecclesiasticis, iis præsertim, quæ dicuntur regia auctoritate concessa. Alienum item est, quod pro veteribus Ecclesiasticis decretis laudentur epistolæ Mercatoris veteribus Pontificibus adscriptæ; neque enim alibi reperire licet sententias veterum, ad quas

Can. 13. cau. 2. qu. 7.

Can. 4. cau. 2. qu. 2.

Can. 6. cau. 3. qu. 2.

Can. 4. cau. 3. qu. 1.

Can. 10. cau. 12. qu. 2.

Pseudo-Eusebii monumenta referantur. Demum alienum est a temporibus Eusebii, quod fertur in sæculi legibus raptores in decuplum damnari; Leges enim Romanorum, quas unas laudare Eusebius poterat, ultra quadruplum pœnam furi raptorive minime infligebant. Recentioris auctoris deprehenduntur priora verba, ea potissimum, quæ habentur in dicto can. 13. cau. 2. qu. 7. & can. 4. cau. 2. qu. 2., etenim similia legimus in Concilio Romano 5. sub Symmacho, ibi: *Oves, quæ pastori suo commissæ fuerint, eum nec reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, præsumant, nec ullatenus pro quacumque re alia, nisi pro sua injustitia, accusare audeant; quoniam pastorum actus gladio oris non sunt feriendi, quamquam recte reprehendi æstimentur, nec ullos Episcopos suis rebus expoliatos, vel a sedibus vi, aut dolo, aut quocumque ingenio pulsos, sicut & vos de nobis judicastis, aut ad Synodum tam provincialem, quam generalem posse convocare, aut in aliquo judicare, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum pacifice per omnia redintegrentur, decernimus. Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ eis sublatæ sunt, cum omni privilegio suo restitui: & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur, & ab omnibus quisque suæ provinciæ Episcopis audiantur. Nam nec convocari ad caussam, nec dijudicari potest expoliatus, vel expulsus, quia non est privilegium, quo expoliari possit jam nudatus &c.*

De Epistola 3.

Ejusdem Consulatus notam, quam priores, præsefert postrema hæc epistola, ex quo falsitatis argumentum recte deducitur. Ita isthæc inscribitur: *Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Campaniam, & Tusciam constitutis Eusebius.* Loco præfationis stant verba Hormisdæ in epist. 25. aliquantisper a Mercatore corrupta. Hinc plures sententiæ referuntur ex illis, quas Mercator idem in epistolis suis solet recitare, sic dicitur *criminationes adversus doctorem suscipi non debere*, quod habetur apud Sixtum Pithagoreum in sentent. 250., *nec peregrina judicia fieri*, quod legimus in lege 10. lib. 9. tit. 1. codicis Theodosiani, *nec quemquam alterius judicis, quam sui, sententia debere constringi*, quæ verba pertinent ad legem 4. tit. 48. lib. 7. codicis Justinianei. Et post nonnulla rursum ex epistola 25. Hormidæ adjecta hæc sequuntur. *Sequentes itaque in omnibus Apostolicam regulam*, (imitatur in his Mercator verba Johannis Constantinopolitani in libello ad Hormisdam, qui adjectus est epist. 51. ejusdem Pontificis) *& prædicantes ejus omnia constituta ob custodiam Episcoporum, qui columnæ Ecclesiæ a Deo dicti sunt, & ceterorum verorum Sacerdotum, firmantes cana Patrum statuta; statuimus iterum cum omnibus, qui nobiscum sunt, Episcopis, sicut dudum decretum reperimus, ut homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incesti, venefici, suspecti, criminosi, domestici, perjuri, & qui raptum fecerunt, vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sacrilegos, divinosque concurrerunt, similesque eorum; nullatenus ad accusationem, vel testimonium sint admittendi; quia infames sunt, & juste repellendi, quia funesta est vox eorum. Vocem enim funestam in omnibus interdici potius, quam audiri oportet.* Verba hæc retulit Gratianus in can. 9. cau. 3. qu. 5., eademque propemodum sunt, quæ jam Mercator descripserat in pseudo-epistola 2. Eutychiani. Postrema autem verba depromta videntur ex lege

Can. 9. cau. 3. qu. 5.

3. lib.

3. lib. 9. tit. 6. in codice Theodosiano, ubi legimus, vocem funestam audiri non oportere.

Rursum post hæc utitur Pseudo-Isidorus verbis Hormisdæ in regula fidei post epistolam 9. & epist. 51. his verbis: *Prima enim salus est rectæ fidei regulas custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare. Nec potest Domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.* Sunt eadem hæc propemodum Hormisdæ verba, atque ex his postrema relata sunt in can. 11. cau. 24. qu. 1. Can. 11. caus. 24. qu. 1.

Hinc congerit auctor epistolæ nonnulla sacrarum literarum testimonia, quæ tamen ex recentiori interpretatione describuntur, propterea que Eusebio tribui nullo modo possunt, & tandem prope finem epistolæ hæc subjiciuntur, quæ tamen cum præcedentibus minime consonant: *Crucis ergo Domini nostri Jesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula S. Romanæ Ecclesiæ tenentibus quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Kalendarum die inventionis festum vobis solemniter celebrare mandamus.* Verba etiam sunt canonis 19. de consecr. dist. 3. Antonius Augustinus in lib. 1. dialogo 6. de emendat. Gratiani scribit, non recte convenire hæc, ut quinto nonas Maji Crux inventa dicatur, & festum inventionis kalendis celebrari mandetur. Sed illud præ ceteris reprobandum est, quod dicitur, Crucem Christi sub Eusebio inventam esse; Etenim testis est Eusebius lib. 3. historiæ eccles. cap. 46., Helenam post Constantinum Religioni Christianæ nomen dedisse; Constat præterea ex communi veterum Patrum, scriptorumque sententia, eandem Helenam jam absoluto Nicæno Concilio, & octuagenariam in somnis divinitus admonitam de requirenda Christi Cruce cogitasse, ac dein eandem reperisse adjutorio antiquissimorum Judæorum, & Christianorum. Ita Paullinus epist. 11. ad Severum, Hieronymus epistola ad Paullinum de instit. Monach., Ambrosius orat. in funus Theodosii, Chrisostomus homil. 84. in Johannem, Cyrillus Hierosolymitanus epist. ad Constant.; Eusebius in Chronico, & lib. 3. de vita Constantini cap. 29., Hieronymus in Chronico, Prosper in Chronico, Sulpitius lib. 2. Sacræ historiæ, Rufinus lib. 1. cap. 7. & 8., Theodoretus lib. 1. historiæ cap. 18., Sozomenus lib. 2. cap. 1., Socrates lib. 1. cap. 17., Gregorius Turonensis lib. 1. historiæ Francorum cap. 26., & demum Justinianus in novella 28. Si igitur communi omnium veterum consensione Helenæ Augustæ inventionem dominicæ Crucis debemus, & quidem postquam ipsa Christi fidem amplexa est, frustra sub Eusebio Pontifice Dominicam Crucem inventam narrat Pseudo-Isidorus. Can. 19. de cons. dist. 3.

Ita demum concludit Mercator: *Similiter & hæreticos omnes, quicumque Dei gratia convertuntur, & in Sanctæ Trinitatis nomine credentes baptizati sunt, Romanæ Ecclesiæ regulam tenentes per manus impositionem reconciliari præcipimus. Manus quoque impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a Summis Sacerdotibus. Nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur peractum esse; neque ab aliis, sicut jam dictum est, quam ab illis, qui eorum locum tenent, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumtum fuerit, irritum habeatur, & vacuum; nec inter Ecclesiastica unquam reputabitur Sacramenta.* Postrema hæc verba illa sunt, quæ referuntur a Gratiano in can. 4. de conf. dist. 5., quorum integram omnino sententiam retuli, ut constaret, Gratianum ea descripsisse, quasi liquidum esset apud Eusebium ibi sermonem fieri de Sacramento Can. 4. de cons. dist. 5.

mento Confirmationis, quod apud veteres & Sacramentum impositionis manuum fuit adpellatum. Verum non una perpetuo fuit ejusdem nominis significatio; aliquando enim pro pœnitentium reconciliatione manuum impositio dicta est, uti apud Augustinum in can. 74. cau. 1. qu. 1. Quis autem dixerit in memorato Eusebii fragmento nomine impositionis manuum intelligi potius debere confirmationis Sacramentum, quam reconciliationem illorum, qui ab hæresi revertuntur? Sane, si priora verba de manuum impositione concepta ad reconciliationem referantur, facilius de eadem reconciliatione & posteriora intelligentur.

De ceteris canonibus Eusebio adscriptis.

Can.17. cau.27. qu. 2. Eusebio Papæ primus Burchardus tribuit canonem 27. cau. 27. qu. 2. Non esse tamen Eusebii, vel ipsa mentio Monasterii a puellulis eligendi aperte demonstrat; neque enim adhuc illius Pontificis temporibus instituta erant monasteria puellarum. Ego sane non miror Burchardi fidem, qui consuevit inscriptiones capitum immutare, quemadmodum sæpe, ac sæpius animadverti, præsertim ubi aliquid desumsisset ex Capitularibus Francorum, a quibus commemorandis sibi proposuerat abstinendum. Porro in lib. 6. Capitularium cap. 92. editionis Baluzianæ hæc leguntur: *Puellam desponsatam non licet parentibus dare alteri viro, tamen ad monasterium licet ire, si voluerit*. Fortassis autem auctores Capitularium id desumserunt ex Pœnitentiali Theodori Cantuariensis; nam & in eo, qualis editus est a Petito in cap. 11., eadem omnino verba leguntur ibi: *Puellam desponsatam non licet parentibus dare alii viro, nisi illa omnino resistat, tamen ad monasterium licet ire, si voluerit*.

Can.46. de conf. dist. 1. Primus quoque Burchardus Eusebio tribuit canonem 46. de conf. dist. 1., qui potius pertinet ad epilogum Concilii Romani, quod Sylvestro Papæ tribuitur. Erratum ex eo proficisci potuit, quod Collector & Eusebii, & Sylvestri Pontificum acta in uno codice congesta præ oculis habuerit; ut enim hi Pontifices proximi temporibus erant, ita facile illorum gesta jungi poterant. Plane in epilogo Romanæ Synodi, quæ 2. dicitur Sylvestri, hæc leguntur: *Hic inter cetera prædicta omnium consultu constituit in Synodo, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumeret, sed in puro lineo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto, sicut Corpus Domini nostri Jesu Christi in Syndone munda sepultum fuit*. Nihil heic adjicio, postquam de hoc ipso canone egerim in cap. 6. prioris partis.

Can.17. de conf. dist. 5. Burchardo demum debemus, quod canon 17. de conf. dist. 5. Eusebio Papæ tribuatur, cum tamen apud Eusebium non legatur. Legitur potius apud Reginonem in prima appendice suæ Collectionis cap. 17. ibi: *Jejunia sane legitima, idest quarta, & sexta feria non sunt solvenda sine grandi necessitate*; cui hanc inscriptionem adjecerat *unde supra*, fortasse, ut significaret statuta Concilii Gangrensis, quæ supra laudaverat in can. 5. 6. 7. 8., & 9. Verum Regino hæc exceperat ex Capitularibus Francorum, ubi ita recensentur, ac si in Gangrensi essent Concilio constituta. Laudo heic Capitulare Caroli Magni anni 789., ubi hæc leguntur cap. 47. *Item in eodem* (idest in Concilio Gangrensi, quod supra memorabatur) *ut Ecclesiastica a Sacerdotibus jejunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur*. Quod ipsum relatum est in librum 1. cap. 47. & in lib. 5. cap. 81. Capitularium. Verba canonis

nis Concilii Gangrensis, ad quæ respiciebant Capitularium auctores, habentur in canone 8. dist. 30. Itaque Burchardus, ut agnovit fragmentum hoc Capitularium acceptum quodammodo ferri Concilio Gangrensi, abstinere volens a Capitularibus memorandis, nomen adjecit Eusebii Papæ, ex eo suspicor quod ipse putaverit, sub Eusebio Papa Concilium Gangrense celebratum fuisse.

CAPUT XXX.

De Melchiade.

Melchiadi Papæ sequentes canones a Gratiano tribuuntur.

Apocryphi omnes. Ex epistola ad Episcopos Hispaniæ.	*Can.* 13. *cau.* 2. *qu.* 1. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*
	Can. 14. *de cons. dist.* 3. *consonat cum auctore libri Pontificalis.*
	Can. 2. *de cons. dist.* 5. *est potius Eusebii Emisseni.*
	Can. 3. *de cons. dist.* 5. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*
Ex epist. de Munificentia Constantini.	*Can.* 1. *dist.* 88. *est potius Concilii Chalcedonensis, & Gregorii Magni.*
	Can. 15. *cau.* 12. *qu.* 1. *a Melchiadis temporibus prorsus alienus.*
Adjicitur.	*Can.* 7. *cau.* 13. *qu.* 2. *forte referendus ad Concilium Londoniense.*

MElchiades, alio nomine Miltiades appellatus, Pontificatum gessit ab anno Christi 311. usque ad annum 313. Duo hujus Pontificis nomine habemus monumenta apud Isidorum Mercatorem. Primum est epistola ad plures Hispaniarum Episcopos; alterum est oratio quædam de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini Magni Imperatoris erga eandem, quodque modo epistola dicitur, modo decretum.

De epistola ad Episcopos Hispaniæ.

Dilectissimis fratribus Marino, Benedicto, Leontio, & ceteris Hispaniarum, ac in illis partibus Episcopis Melchiades. Hæc est epistolæ inscriptio, quæ data fertur kalendis Martii Volusiano, & Rufino Consulibus. Volusiani, & Rufini Consulatus annum designat 314., ac propterea illud tempus, quo jam Melchiades obierat. Quid clarius ad epistolam a Melchiade abjudicandam? Stylus illius sane Mercatoris est, utentis, sicut in ceteris, ita & in hac epistola Hieronymi versione in describendis Sacrarum Scripturarum sententiis, utentis præterea fragmentis recentiorum Patrum, Cœlestini, Leonis Magni, Eusebii Emisseni, & Sixti Pythagorici; demum nihil ferme aliud prosequentis, quam Episcoporum accusationes, & Ecclesiastica judicia.

Huc pertinet canon 13. cau. 2. qu. 1., cujus verba ad initium ejusdem epistolæ referenda sunt; postquam enim Mercator verba Cœlestini, in epist. 1. ad Gallos Se- *Can.* 13. *cau.* 2. *qu.* 1.

mipelagianis

mipelagianis faventes, præfationis instar retulit, primum & præ ceteris Episcopis cavendum ait, ne in judiciis a veritate, aut æquitate deflecterent.

Can. 2. & 3. de conf. dist. 5. Post nonnulla de judiciis Ecclesiasticis de more discussa, aliam quæstionem dirimendam suscipit Melchiades. Ejus verba habentur in can. 3. de conf. dist. 5. & paullo inferius ad eandem rem explicandam leguntur, quæ Gratianus retulit in can. 2. de consecr. dist. 5.; depromtaque fuerunt ex Eusebio Emisseno, eadem recitante in homilia de Pentecoste ab initio.

Can. 14. de conf. dist. 3. Absolutis Eusebii verbis sequuntur statim ea, quæ legimus in can. 14. de conf. dist. 3. Porro quod die Dominico jejunandum non sit, jam statutum legimus apud eum, qui constitutiones Clementis composuit, cum ibidem in lib. 5. cap. ult. ita scribatur: *Reus peccati erit, qui dominico die jejunaverit, cum sit dies resurrectionis, aut qui Pentecosten, aut denique ullum Domini festum in mæstitia egerit: lætari enim his diebus oportet, non autem lugere.* At de jejunio quintæ feriæ non arbitror alibi constitutum, quod a Melchiade fertur decretum; ita ut in eo Ecclesia Christi, ut ait Pseudo-Melchiades, ab hæreticis, atque infidelibus distinguatur. Neque enim ubi quinta feria ex receptissimo, ac diuturno Ecclesiæ ritu jejunamus, cum Ethnicis, aut hæreticis congruere aliquando visi sumus. Ceterum auctor libri Pontificalis hanc ipsam constitutionem Melchiadi adscripsit, ita scribens in Melchiade: *Hic constituit, ne ulla ratione die dominica, aut quinta feria jejunium quis fidelium ageret, quia eos dies Pagani quasi sacrum jejunium celebrant.*

De epistola de Munificentia Constantini.

Est & alia apud Mercatorem Melchiadis nomine epistola, quæ a nonnullis decretum Melchiadis appellatur, *de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini Imperatoris*. Apocryphum monumentum esse jamdiu omnes cognoverunt post Baronium ad annum 312. §. 80. Etenim ejus auctor multus, immo totus est in commendanda Constantini Imperatoris munificentia erga Romanam Ecclesiam, quum tamen Constantinus sub Melchiade nondum Christo nomen dedisset; immo & ibidem mentio fit Nicæni Concilii post duodecim circiter annos a morte Melchiadis celebrati, ulterius etiam refertur canon Concilii Chalcedonensis, quod nemo non videt, quantum ab ætate Melchiadis distet. Priora hujus epistolæ verba legimus in

Can. 15. cau. 12. qu. 1. can. 15. cau. 12. qu. 1., cujus auctor longe se post Constantini ætatem vixisse significat; qui enim aut Melchiadis, aut etiam Sylvestri tempore esse poterant *Romani Principes*, qui ibidem memorantur? memoratur etiam illic constitutio Constantini Imperatoris, & Melchiade multo recentior, quæ habetur in l. 1. cod. de Sacrosanctis Ecclesiis; memoratur templum B. Petri a Constantino erectum, & donatio urbis Romæ a Constantino facta favore Romani Pontificis: memorantur verba Constantini in Concilio Nicæno prolata, memorantur Basilicæ, & monasteria innumera jam tum constructa; quæ omnia aut a veritate prorsus, aut saltem a Melchiadis temporibus omnino aliena esse facile unusquisque pronunciabit.

Can. 1. dist. 88. Ad exemplum Constantini subdit epistolæ auctor, Reges ceteros per universa terrarum regna munificos fuisse in Ecclesiam, quæ sane enarratio aperte demonstrat, epistolæ auctorem jam diu post discissum Romanum imperium vixisse. Deinde vero tradit hisce donariis locupletatam Ecclesiam ideo fuisse, ut hinc egeni alerentur,

tur, & singulorum necessitatibus consuleretur, non vero, ut Clerici sæcularibus se negotiis immiscerent. Et statim: *quæ autem sint negotia sæcularia sancti canones manifestant* (huc referendus est canon 1. dist. 88.) *& inhibent, dum perspicue docent, quod quidam, qui in clero videntur electi, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura sua recipiant, Domini quidem ministerium parvi pendentes, per sæcularium vero domos discurrentes, & propter avaritiam patrimoniorum sollicitudinem sumentes. Decrevit namque supradicta Sancta Synodus, nullum deinceps Clericum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, & orphanorum, ac viduarum, aut si forte Episcopus civitatis Ecclesiasticarum rerum sollicitudinem habere præcipiat. Ubi liquido patet, quia alia sunt negotia sæcularia, alia Ecclesiastica. Nonne Moses in sæculo erat, cum crebro tabernaculum intraret, & exiret, qui intus contemplatione raptus, foris infirmantium negotiis urgebatur, intus Dei arcana considerans, foris onera carnalium portabat? Cujus typum sacerdotes in Ecclesia agere debent, ut, dum foras exeunt ad exercenda negotia pro necessitatibus subditorum, intus ad se redeant per contemplationem mandatorum, sicut Paullus, qui cœlestibus secretis inseritur, & tamen per condescensionis viscera carnalium cubile perscrutatur. Sic & Jacob ascendentes, & descendentes Angelos vidit, quia videlicet Rectores Ecclesiæ non solum Deum contemplando superna appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserendo condescendunt. Et Domini Sacerdotes horum facta imitantur, & se custodiunt, & subditorum onera portant, & videntur tales esse, quales idem egregius Prædicator præcepit, ut qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non possidentes.* Quæ prioribus hisce verbis continentur, pertinent sane ad canonem 3. Concilii Chalcedonensis, seu canonem 26. dist. 86., & can. 1. cau. 21. qu. 3., quod Concilium Pseudo-Isidorus pro Nicæno laudavit, forte credens, Nicænum Concilium magis Melchiadis ætati congruere. Quæ vero a vers. *Unde Moses* usque in finem descripta sunt, excerpta videntur ex Gregorio Magno tum in epist. 24. lib. 1., tum in Pastorali lib. 2. cap. 5., ubi eadem propemodum leguntur. Quæ cum ita sint, haud dubium erit, quin hæc epistola, sive decretum, in quo recentiora monumenta evidenter Mercator inseruit, jure optimo ab eruditis viris a Melchiade abjudicata fuerit, atque inter cetera Mercatoris monumenta rejecta.

De Canone 7. cau. 13. qu. 2.

Nondum a falsis monumentis Melchiadi tributis recedere nos sinit Gratianus, qui Melchiadi adscripsit canonem 7. cau. 13. qu. 2. contra quam materies, de qua ibidem agitur, ferat. Siquidem sepulturæ, ut ibi traditur, in Ecclesia haberi non potuerunt, nisi post invectam recentiorem disciplinam, quemadmodum alibi perspicue demonstravi. Ipsa etiam *Magni Concilii* mentio indicat, id Melchiadis ejusdem temporibus non convenire. Ex hoc autem ipso arbitror, hunc canonem tribuendum esse ignoto cuipiam auctori sæculi duodecimi, & ipsa Gratiani propemodum ætate scribenti, qui fusius Conciliorum suæ ætatis canones describere adamaverit, inter cetera vero Concilii Londoniensis anni 1102.; nam in cap. 25. hujus Concilii ita legimus: *Ne corpora defunctorum extra parochiam suam sepelienda portentur, ut Presbyter Parochiæ perdat, quod illi inde juste debetur.* Porro non defuerunt

Scriptores

Scriptores, qui Conciliorum, aut suæ provinciæ, aut suæ ætatis sententias modo breviatas, modo etiam fusiore oratione explicatas ediderunt, quorum plures apud Labbeum agnoscimus. Fieri propterea potuit, ut quispiam laudatum Londoniensem canonem relaturus ita exprimeret, ut clarius exhiberet, eisdemque verbis, quæ apud Gratianum leguntur in dicto can. 7. Conjectura hujus rei etiam est in prioribus verbis illis: *Placuit per omnia magno Concilio* &c. Concilium enim Londoniense *magnum* appellari potuit merito, quod quamplurimi totius fere Angliæ Episcopi interfuerint, & Paschalis Pontificis Maximi auctoritas Synodalibus actis accesserit. Interpretatione indigere videntur verba illa: *nisi cui usus antiquorum parentum canonica institutione subjacere perhibetur*. Neque enim arbitror ita esse intelligenda, quemadmodum nonnullis placet, ut unusquisque in suorum parentum tumulo sepeliatur, neque aliam sibi possit sepulturam eligere, sed ne quispiam sibi eligat sepulturam extra illa loca, quæ ab antiquis Patribus canonicis legibus fuerint sepulturis destinata. Sunt autem loca illa, de quibus actum est in Concilio Triburiensi can. 15. quem integrum retuli ad canonem 6. cau. 13. qu. 2., ex quo etiam illa exceptio eruta videtur ab auctore sequentis canonis, quæ illis verbis concipitur: *Nisi infirmitatis caussa præpeditus* &c.

CAPUT XXXI.

De Julio.

Canones Julio adscripti apud Gratianum.

Apocryphi omnes. Ex epist. 1.	*Can. 3. dist. 11. paullo varius in diversis exemplaribus.*
	Can. 9. cau. 3. qu. 6. perperam Julio Papæ, eoque minori jure Apostolis adscriptus.
	Can. 1. cau. 5. qu. 4. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.
	Can. 13. cau. 24. qu. 1. est potius Siricii Papæ.
	Can. 11. cau. 25. qu. 2. supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.
Ex epist. 2.	*Can. 2. dist. 17. ad integros epistolæ codices exigendus.*
	Can. 5. cau. 2. qu. 2. supplendus ex integris epistolæ exemplaribus.
	Can. 9. cau. 2. qu. 6. est potius Concilii 3. Carthaginensis.
	Can. 10. cau. 2. qu. 6. consonat cum ceteris Mercatoris fragmentis.
	Can. 17. cau. 2. qu. 6. idem est cum can. 10. cau. 2. qu. 6.
	Can. 4. cau. 2. qu. 7. ex variis recentiorum fragmentis congestus.
	Can. 10. cau. 3. qu. 5. ex variis recentiorum fragmentis congestus.
	Can. 5. cau. 15. qu. 3. ad leges Theodosianas referendus.
Adjiciuntur.	*Can. 9. cau. 14. qu. 4. potius pertinet ad Capitularia Caroli Magni.*
	Can. 41. cau. 24. qu. 1. potius pertinet ad Pœnitentiale Burchardi.
	Can. 12. cau. 26. qu. 6. referendus potius ad Concilium Moguntinum.
	Can. 15. cau. 27. qu. 2. exigendus ad Concilium Triburiense.

Can.

Can. 1. *cau.* 29. *qu.* 2.) *simul jungendi, & ab Julio Pontifice*
Can. 3. *cau.* 29. *qu.* 2.) *abjudicandi.*
Can. 7. *cau.* 35. *qu.* 2. *non convenit Julii Papæ temporibus.*
Can. 12. *cau.* 35. *qu.* 2. *ex variis veterum fragmentis compositus.*
Can. 13. *cau.* 35. *qu.* 2. *est potius Theodori Cantuariensis.*
Can. 7. *de conf. dist.* 2. *est potius Concilii Bracarensis anni* 675.

OMisso Sylvestro, & Marco Pontificibus ad Julium gradum facio. De Sylvestro enim jam satis, quod ad rem meam attinet, egi in priore parte cap. 6. De Marco autem non est, cur sermonem instituam, quum Gratianus nullum caput ejusdem Pontificis nomine retulerit in codicem suum. Pontificatum Julius gessit ab anno 336. usque ad annum 352. Quamquam vero huic Pontifici congruant epistolæ duæ, altera ad Orientales, altera ad Alexandrinos; non tamen illæ eædem sunt, quas Isidorus Mercator illius nomine edidit; referunturque omnes in Collectionibus Conciliorum. Duas tantummodo, & quidem editas a Mercatore Gratianus laudavit, quas omnino persequi juvabit.

De epistola I.

Prior Mercatoris epistola inscribitur: *Venerabilibus fratribus, universis Orientalibus Episcopis Julius*, dataque est *Kal. Octobris Feliciano, & Maximiano Consulibus*. Falsitas consularis notæ deceptorem facile reprehendit; etenim postremus Maximiani Consulatus notatur a veteribus anno 311. pluribus annis ante Julii Pontificatum, & Felicianus consul quidem fuit anno 337., at non cum Maximiano, sed cum Titiano. Adparent præterea iidem semper Pseudo-Isidori characteres; quis enim ipsum non agnosceret, dum aut sententias, & verba recentiorum Patrum indigesta methodo coacervat, Concilii scilicet Chalcedonensis, & Carthaginensis 7., Siricii, Leonis, aliorumque Pontificum successorum, aut nomine Apostolicorum decretorum epistolas suas designat, quas antiquioribus Pontificibus adscribere conabatur, aut dum nihil urget pressius, quam judicia Episcoporum ad imminuendam Metropolitanorum potestatem? Initio epistolæ inducitur Julius redarguens Orientales Episcopos, quod invicem semetipsos vexarent iniquis accusationibus, eosdemque concitans ad mutuam dilectionem. Atque ad eundem conciliandæ inter Episcopos charitatis finem non solum dicitur multa Sanctorum Patrum edita fuisse scripta, (quorum sane nomine Pseudo-decretales suas intelligit) verum etiam celebratum Nicænum Concilium, ubi decretum refertur, eos, qui Episcopis nocere tentaverint, *siquidem Clerici fuerint, a proprio gradu decidere, qui vero Monachi, aut laici fuerint, anathematizari*. Hæc sane constitutio in canonibus Nicæni Concilii minime legitur; neque erit, qui facile sibi persuadeat Julium, qui Nicæni Concilii temporibus vixerat, ad eos etiam scribentem, qui Nicæno Concilio interfuerant, tales laudasse Nicænos canones, qui in Concilio editi non adparerent. Hodie vero clarius etiam liquet Mercatoris mendacium, dum ipse usus adparet formulis Concilii Chalcedonensis, tum in canone 2., tum in canone 27.; etenim in can. 2., ubi prohibitæ Simoniacæ ordinationes fuerunt, subditur, Simoniacos, & Simoniacorum fautores, *siquidem Clerici fuerint, proprio gradu decidere, si vero laici*

aut monachi, anathematizari; eademque propemodum verba repetuntur adversus raptores mulierum in can. 27., seu in can. 1. cau. 36. qu. 2. Post hæc utitur Isidorus nonnullis verbis depromtis ex typo Constantis Imperatoris editi in gratiam Monothelitarum, & subdit: *Audite jam factam in Nicæa civitate Synodum, cui & ego ipse conscientiæ meæ* (verba hæc sunt Constantini Magni Imperatoris epistola ad Alexandrinos apud Socratem lib. 1. histor. cap. 6., lib. 3. historiæ tripartitæ cap. 22.) *cultum decenter exhibui, nihil aliud volens, quam concordiam omnibus fabricare, & præ cunctis arguere, & removere hanc insidiantium altercationem, quas prævidentes Sancti Patres insidias, & illicitas altercationes unanimiter in prædicta Nicæna statuerunt Synodo, ut nullus Episcopus, nisi in legitima Synodo, & suo tempore Apostolica auctoritate convocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, idest judicetur, vel damnetur. Sin aliter præsumtum a quibusdam fuerit, in vanum deducatur, quod egerint, nec inter Ecclesiastica ullo modo reputabitur.* Ita uberius describendus erat apud Gratianum canon 1. cau. 5. qu. 4.; etsi enim scopus Mercatoris ibidem totus adpareat, omittitur tamen mentio Nicæni Concilii, qua omissa non adeo facile mendacium detegimus. Porro statim atque hujusmodi constitutiones Nicæno Concilio tribuuntur, quas in Nicæno Concilio editas non fuisse ignorare non poterat Julius, aut ii ad quos Julius scribebat, quis dixerit inter Julii epistolas hæc esse merito referenda?

Can. 1. cau. 5. qu. 4.

Eadem propemodum repetuntur inferius post nonnulla, habenturque in can. 9. cau. 3. qu. 6., ubi etiam traditur ipsos Apostolos constituisse, non debere in provinciis Concilia celebrari præter sententiam Romani Pontificis, *quatenus*, uti subditur, *non ita proterve, & pro lubitu cujuspiam suo proprio arbitrio quibusque Metropolitanis, sicut agere solebant, liceat inconsulto Romano Pontifice aut majores Ecclesiæ caussas deturbare, atque Episcopos damnare.* Quem non puderet Apostolis hasce leges adscribere, sive quod ita sanciendi nulla Apostolis occasio fuisset oblata; sive quod Apostolicis temporibus frustra quis assereret Metropolitanos auctoritate, jurisdictioneque sua abusos fuisse, cum nulli tum adhuc instituti in provinciis essent, aut divisæ provinciæ?

Can. 9. cau. 3. qu. 6.

Plura ad eandem rem congerit Mercator, monetque Episcopos omnes, ne alios Coepiscopos suos accusare audeant, & damnare, *amputato scilicet totius usurpationis excessu, quia nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur esse concessa. Quam culpam* (prosequitur auctor epistolæ) *nullo modo potuissetis incidere, si unde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius observantiæ sumeretis, & B. Apostoli Petri Sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset Ecclesiasticæ magistra rationis. Unde sicut multum nos ea, quæ a vobis pie, recteque sunt acta, lætificant, ita nimium ea, quæ sunt perperam gesta, contristant, quoniam necesse post multarum talium experimenta caussarum, hæc in posterum sollicitius prospici, & diligentius præcaveri, quatenus ea, quæ sunt ab Apostolis, eorumque successoribus statuta nulla desidia negligantur, nulla dissensione violentur, nulla concertatione turbentur.* Hæc omnia, quæ ex variis Leonis Magni fragmentis in epist. olim 5. & 84. congesta sunt, paucis retulit Gratianus in can. 11. cau. 25. qu. 2.

Can. 11. cau. 25. qu. 2.

Canonem 3. dist. 11. a Gratiano olim corruptum emendaverunt, atque ad fidem integrorum codicum exegerunt Romani Correctores. Unum adhuc observandum est in illis verbis: *En instituta Apostolorum, & Apostolicorum virorum* &c. Etsi enim ita in nonnullis epistolæ exemplaribus editis habeatur, tamen in aliis ita legitur: *Et instituta Apostolicorum virorum &c.* Parvi tamen ego interesse video in conspectu illorum

Can. 3. dist. 11.

illorum, quæ superius in epistola ipsa leguntur; etenim si ab Apostolis constitutum asseritur, Episcopos sine auctoritate Romani Pontificis non posse Concilia celebrare, item Metropolitanos non debere adeo suffraganeis imminere, ut eosdem aliquatenus vexent, potuerunt etiam prope finem epistolæ ficta hæc Apostolorum constituta commemorari.

Postrema epistolæ verba ea sunt, quæ Gratianus refert in can. 13. cau. 24. qu. 1., potiori autem jure tribuerentur Siricio Papæ, qui eadem omnino habet in epistola 1. *Can. 13. cau. 24. qu. 1.*

De Epistola 2.

Omnes Isidori Mercatoris epistolas una exhibet epistola 2. Julio tributa, atque ita inscripta: *Julius Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus Theognio, Theodoro, Berintho, & ceteris orientalibus Episcopis*; & quidem sub eorundem consulatu, qui & in præcedente epistola notatur. Præter falsitatem consularis notæ, de qua superius animadvertimus, sunt in hac epistola omnes Isidori characteres, imo repetitæ sententiæ propemodum universæ. Prodamus integrum deceptoris propositum. Fingebat ille, orientales Episcopos epistolam ad Julium scripsisse in caussa Athanasii, & aliorum, quos iidem a sua communione dejecerant; conquerentes eosdem abs Julio receptos, cum potius rejici debuissent. Crimina, quæ Athanasio, aliisque opponebant, erant homicidia mille, sacrorum templorum eversiones, stupra, sacrorum codicum incendia, in sacris vasis, ceterisque ministeriis admissa fraus, in officiis negligentia, adversus Imperatores perfidia, proditio in patriam, inter Sacerdotes ipsos excitata discordia, usus demum in doctrina fidei vocabuli *homousion*, seu *consubstantialitatis*, ut scribit Mercator; atque his verbis concludebant: *Deinceps ad vestras hinc venientes aures non tam facile admittatis, neque a nobis excommunicatos ultra velitis excipere, ne canonum transgressores inveniamini, sed magis salva fraterna charitate erratum hoc in posterum minime patiamini.* Non dubitant viri eruditissimi hanc epistolam deceptori tribuere vel ex eo, quod tota consarcinata est ex variis fragmentis, Concilii Africani ad Cælestinum Papam, Felicis III. ad Acacium Constantinopolitanum, & Martini I. in Concilio Lateranensi. Qui vero ita ad Julium scripsisse dicuntur, sunt Eusebius, Theognius, Theodorus, & Berinthus, aliique in Antiochia congregati. Episcopi autem cum Athanasio damnati dicuntur Paullus Constantinopolitanus, Marcellus Ancyræ, Asclepius Gazæ, & Lucianus Adrianopolites. Hæc non consonant historicæ veritati. In primis enim Ariani nunquam Athanasio opposuerunt, quod vocem *homousion*, seu *consubstantialitatis* in formula fidei adjecisset, quoties præsertim de Athanasio conquerebantur apud vindices Nicænæ fidei, qualis erat Julius Papa. Volebant potius Ariani Episcopi Athanasio infensi audire catholici, atque apparere non alias se Athanasio adversaturos, nisi enormibus criminibus se se christiana communione reddidisset indignum. Præterea nomina illa *Theodorus*, *& Berinthus* non alia ratione heic videmus adposita, quam ex imperitia deceptoris. Legerat ille fortassis Theodorum Perinthium, sive, quod idem est, Heracleensem, unum fuisse ex acerrimis Athanasii hostibus; ac propterea volens inter ceteros Athanasii adversarios Theodorum Perinthium nominare, errore nominis captus scripsit duo nomina, Theodori

videlicet, & Berinthi. Item ubi Paullus Constantinopolitanus inter damnatos cum Athanasio Episcopo memoratur, minime convenit historicæ veritati. Etenim Paullus ad Constantinopolitanam sedem ascendit anno demum 340., at responsio Julii ad hanc Orientalium epistolam cum data dicatur sub consulatu Feliciani, qui incidit in annum 337., supponit epistolam hanc aliquot annis ante Paulli electionem fuisse missam. Nihil adjicio ulterius ad hanc rem; sed ad rescriptum Julii progredior. Fingitur Julius laudatis Episcopis rescripsisse, acribus verbis eosdem objurgans, quod ea ratione non tam de consacerdotibus accusatis, quam de ipso Romano Antistite conquererentur. Immo eosdem Romam vocat caussam dicturos, eosdemque vocando utitur verbis Constantini Imperatoris in epistola ad Concilium Tyrium, quam suis historiis inseruerunt Socrates lib. 1. cap. 33., Sozomenus lib. 2. cap. 27., Athanasius apologia 2., & auctor historiæ tripartitæ lib. 3. cap. 7. Interea vero illos objurgat gravissime, quod Synodum fecerint non obtenta a Romano Pontifice facultate, contra quam in Concilio Nicæno statutum dudum fuerat. Bone Deus! Quomodo venire poterat in mentem Julii constitutiones illas Nicæni Concilii laudare, quæ in Nicæno Concilio editæ non adparebant? Julii, inquam, qui Nicænos canones ignorare non poterat, & ad eos scribentis, qui in Nicæno Concilio præsentes adfuerant, immo & subscripserant? Porro nihil tale in canonibus vere Nicænis legi unquam potest. Immo eo etiam temeritatis devenit deceptor, ut in persona Julii laudaret ingentem Nicænorum canonum numerum, recenset enim non tantum canonem 18. & 19. ex Nicænis, sed etiam 21., 23. 26. 27. 28. 33. 41. 51. 52. 53. 54. 55. 57. 58. 59. 60. 61. 63., & 66. Quis hinc non agnoscat, hanc epistolam tunc temporis fuisse compositam, cum numerus Nicænorum canonum ultra viginti germanos canones excrevit ex imperitia collectorum recentiorum, qui Nicænis canonibus priore loco descriptis alios hinc illinc excerptos canones inordinate assuebant? Clarius etiam idipsum liquet, quod in hac ipsa epistola nonnulli legantur canones, qui Nicæni dicuntur, revera tamen sunt ex editis in Sardicensi Concilio anno demum 347., qui etiamsi editi fingerentur, dum Julius ista scripsisset, nonnisi ex dolo potuissent opponi Orientalibus, qui decreta Sardicensia rejecerunt. Quid adjici potest post tot argumenta gravissima ad demonstrandam hujus epistolæ falsitatem? quando tamen vel illud unum sufficeret, quod initio adnotaveram, scilicet in ea nihil aliud contineri, quam Mercatoris sententias in aliis epistolis ab eodem confictis effusas.

Can. 2. dist. 17. In editis epistolæ hujus exemplaribus tribuitur illa in capita 36., in quorum vigesimonono legitur canon 2. dist. 17., cujus verba ita referenda erunt ex integris codicibus: *De receptione vero Sedis, & Sacerdotii, atque honoris, quæ dixistis Athanasium absque Concilii decreto suscipere, non ita invenimus, sicut calumniati estis, sed quorundam Episcoporum consilio, atque decreto recepit suum, quod injuste perdiderat, Sacerdotium, ac resedit in Sede. Quod enim scripsistis, non eum posse a pauciore numero Episcoporum restitui, quam depositus fuerat, non ita est: nec hæc regula Orthodoxorum Sanctæ Ecclesiæ est Episcoporum, sed Arianorum, sociorum videlicet vestrorum hæc inventio ad perditionem Orthodoxorum Episcoporum contexta est, nam, ut nobis a veracibus est testibus relatum, quando Antiochiæ pro damnatione fidei de consubstantialitate prolata fuistis congregati, odio prædicti Athanasii hanc regulam protulistis, quæ nullas habet vires, nec habere poterit, quoniam nec ab Orthodoxis Episcopis hoc Concilium actum est; nec Romanæ Ecclesiæ legatio interfuit, canonibus præcipientibus sine ejus auctoritate*

c Concilia

Concilia fieri non debere; nec ullum ratum est, aut erit unquam Concilium, quod non fultum fuerit ejus auctoritate. Plura in hisce verbis, & quidem aperta mendacia produntur. Scilicet Athanasius damnatus fuit non in Antiocheno Concilio, quod demum anno 341. celebratum est, sed potius in Tyrio anni 335. siquidem Concilium Antiochenum ex 90., aut etiam pluribus Episcopis constabat, Athanasius vero damnatus tantum fuerat ab Episcopis sex supra triginta, quemadmodum scribit Julius in sua germana epistola, quæ extat apud Athanasium apologia 2. Neque fingat quispiam alias Antiochenas Synodos, quas tribuat Arianis, etenim ea fingenda Synodus est, cui integra conveniat nuper relata epistolæ sententia, & in qua ea regula tradita fuerit, ut qui semel fuerit ab honore dejectus Clericus, is nonnisi a majori judicum numero restituatur. Ego autem hanc regulam ipsam ostendo in Concilio Antiocheno anni 341. can. 12. seu can. 2. cau. 21. qu. 5. Deinde ad quosnam canones Mercator referenda putat illa verba: *Canonibus præcipientibus* &c.? Silet hic deceptor, quod tamen clarius expressit initio hujus epistolæ his verbis: *Vellem enim vos magis ad jam dictam canonicam convenire vocationem, ut coram universali Concilio redderetis rationem, cur Synodum ad statum Ecclesiarum, & fratrum in Antiochia subvertendum, & Nicæni magni Concilii destructionem fecistis, aut cur nobis inconsultis Episcopos in eam convocastis, ad quam nec Maximus Hierosolymitanus venit, nec nostra interfuit legatio, canonibus quippe in Nicæna Synodo jubentibus, non debere præter sententiam Romani Pontificis ullo modo Concilia celebrari, nec Episcopos damnari*. Itaque Mercator nomine *canonum* Nicænos intelligit, licet frustra; etenim nihil tale, ut diximus, in Nicænis canonibus continetur. Quid vero est, quod Julius conqueritur, & legationem Romanæ Sedis non interfuisse, simul & non interfuisse Maximum Hierosolymitanum? Non sane quod Episcopi illi potestate destituerentur Synodi celebrandæ: quid enim auctoritatis adcessisset ex Maximo Hierosolymitano? sed quod destructionem Nicæni Concilii, ut heic dicitur, meditarentur; pravitatis autem suspicionem non abstulissent facile, nisi viros probos; & integræ fidei sui Concilii consocios effecissent.

Jam animadverterunt Romani Correctores canonem 5. cau. 2. qu. 2. decerptum fuisse tum ex cap. 8., tum ex cap. 35. hujus epistolæ mutatis quidem verbis, sed retenta sententia 1. in cap. 8. ita legitur: *Nemo Pontificum deinceps aliquem Episcopum suis expoliatum rebus, aut a Sede pulsum excommunicare, aut judicare præsumat, quia non est privilegium, quo possit spoliari jam nudatus*. Hæc porro eadem omnino sunt cum iis, quæ jam Mercator afferebat in epist. 2. Sixti I., in epist. 2. Sixti II., in epist. 3. Eusebii, & in epist. 1. Johannis. In capite 35. ita habetur: *Nec his contenti in vestra estis prævaricatione, sed etiam quod prius expulsos eos, & suis expoliatos rebus qua si vocastis, atque damnastis, cum nullus regulariter aut vocari, aut judicari possit, antequam sit regulariter restitutus, & sua omnia ei legibus sint integerrime reformata. Est namque in sæpe jam dicta Sancta Synodo ab omnibus unanimiter decretum & Apostolica auctoritate roboratum, ut si quis Episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, & in accusatione pulsatus, ordinatione Pontificum oportet, & decet sanctum propositum prima fronte cedere, ut omnia, quæ super suggestiones inimicorum suorum amiserat, legaliter primo potestati ejus ab honorabili Concilio redintegrentur, & Præsul regulariter prius statui pristino reddatur, & ipse dispositis, ordinatisque suis, tunc ad tempus veniat ad caussam, & si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat*. Quam temere capitis hujus auctores effingantur Nicæni Concilii Patres, nemo ignorat, qui Nicæ-

Con. 5. cau. 2. qu. 2.

Nicænos canones legerit, cum nihil tale ibidem statutum deprehendatur. Potius laudandum a deceptore fuisset Concilium 3. Romanum sub Symmacho, ubi eadem propemodum legimus, aut se se referre dumtaxat debuisset ad epistolas, quas vetustioribus Pontificibus tribuit, atque ita ad epistolam 2. Zephirini, 2. Fabiani, 2. Stephani, 2. Felicis I., 1. Caji, 2. Marcelli, 2. Eusebii, 1. Felicis II., aliasque similes.

Can. 9. cau. 2. qu. 6. Verba canonis 9. cau. 2. qu. 6. leguntur in cap. 22. epistolæ Julii, quæ tamen Isidorus Mercator eadem jam descripserat in epistola unica Lucii Papæ, revera autem pertinent ad Concilium Carthaginense vulgo 3. cap. 10. relato apud Gratianum in can. 37. cau. 2. qu. 6.

Can. 10. & 17. cau. 2. qu. 6. Caput 30. ejusdem epistolæ Julii relatus apud Gratianum in canone 10. cau. 2. qu. 6. pro parte etiam fuit adjectus ab auctore palearum in eadem caussa, & quæstione num. 17. Nescio sane, cur adeo ostentanda erant in collectionibus canonum hæc apocrypha monumenta, ut adeo facile repeterentur, & sine caussa; nihil enim aliud ibidem continetur, quam quod Mercator & superius in epistola fusius, & in aliis suis monumentis sæpius scripserat.

Can. 4. cau. 2. qu. 7. In capite ultimo epistolæ habetur canon 4. cau. 2. qu. 7., ubi rursus Mercator sententiarum suarum Nicænos Patres demonstrat auctores non sine maxima temeritate. Quis enim illa in Nicænis canonibus exhibere poterit? Sunt potius in epist. 1. Pseudo-Eusebii, epist. 1. Pseudo-Stephani, epist. 2. Pseudo-Fabiani, & aliis; immo si velimus loca prodere, quibus Mercator abutebatur, referenda illa erunt aut ad canonem 6. Concilii Constantinopolitani, aut ad canonem 1. Concilii Carthaginensis vulgo 7., aut ad Gelasium de vinculo anathematis, aut ad Zosimum epist. 1. cap. 1., aut demum ad Siricium epist. 1., quorum omnium fragmenta deceptor Isidorus hoc in loco inordinate de more suo congessit.

Can. 10. cau. 3. qu. 5. Canon 10. cau. 3. qu. 5. rursum, quasi Nicænam Constitutionem contineat, exhibetur tum apud Gratianum, tum apud Pseudo-Julium in cap. 33. ejusdem epistolæ, cum tamen non Nicænus sit canon, sed potius Isidorianus, qualis sæpe ac sæpius in Mercatoris epistolis deprehenditur; forte autem compositus ex variis nonnullorum recentiorum conciliorum fragmentis, videlicet Concilii 2. Carthaginensis cap. 6., Concilii Constantinopolitani can. 6., Concilii Chalcedonensis can. 21., Concilii 4. Carthaginensis cap. 58., & Concilii Carthaginensis 7. cap. 1. 2. &c.

Can. 5. cau. 15. qu. 3. *Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum, quoniam ejus omnisque rei confessio periculosa est, & admitti non debet*, Ita jam in epistola 2. Dionysii scripserat Isidorus Mercator, ita etiam repetere non dubitavit in epistola 2. Julii cap. 18. vix aliquibus immutatis ibi: *Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum, quoniam ejus, atque omnis rei professio periculosa est, & admitti adversus quemlibet non debet*. Gratianus verba eadem retulit in can. 5. cau. 15. qu. 3., addidit tamen hanc exceptionem: *Præterquam de crimine læsæ majestatis*. Tutius erit tam a Gratiano, quam a Mercatore recedere, remque potius referre ad codices illos, quibus deceptor utebatur in epistola hac elucubranda. Abusus ille videtur lege 12. tit. 1. lib. 9. in codice Theodosiano, ubi hæc leguntur: *Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint. Nam sanctionum veterum conditores adimendam licentiam omnibus censuerunt in accusatores suos invidiosam dicendi vocem. Nullam itaque obtineat in judiciis auctoritatem periclitantium furor, qui si latius evagetur, ne ipse quidem cognitor tutus erit, aut quæstionem securus agitabit, qui exsequendo juris severitatem, non potest illorum, quos punit, odium evitare.*

De

De ceteris capitibus Julio adscriptis.

Non est valde operosum investigare caussas, ex quibus canon 9. cau. 14. qu. 4. Julio Papæ tributus fuerit, cum potius pertineat ad Capitularia Caroli Magni. Primum ex Capitularibus laudaverat Regino hac inscriptione: *Ibidem cap.* 125. Incidit in Collectionem Reginonis Burchardus, qui eadem verba relaturus in suam, retento numero capitis 125., pro voce *ibidem* adscripsit nomen Julii Papæ hoc modo: *Ex decretis Julii Papæ usurariis missis cap.* 125. Conferantur cap. 287. lib. 1. apud Reginonem, & caput 127. lib. 2. apud Burchardum, Porro, vel id ex eo profectum fuerit, quod Burchardus pro voce *ibidem* ex oscitantia nomen Julii legerit, vel ex eo quod a memorandis Francorum Capitularibus abstinere decrevisset, unde errandi occasionem Gratiano frequens dedit, illud pro certo habendum erit dictum canonem 9. ad Caroli Magni Capitularia referendum esse, cum legatur in Capitulari Noviomagensi anni 806. cap. 18., cum enim ibidem in capitibus præcedentibus nonnulla de usuris, & fœnore constituta saluberrime fuissent, subditur: *Quicumque enim tempore messis, vel vindemiæ non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam, aut vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & servat, usque dum iterum venumdari possit contra denarios quatuor, aut sex, seu amplius, hoc turpe lucrum dicimus. Si autem propter necessitatem comparat, ut sibi habeat, & aliis tribuat, negotium dicimus.* Hæc eadem translata sunt in librum 1. Capitularium cap. 125. in editione Baluziana; ex quibus etiam juvabit non tam inscriptionem Gratianei canonis emendare, quam verba ejusdem capitis omissa supplere. Can. 9. cau. 14. qu. 4.

Canon 41. cau. 24. qu. 1. apud alios Eutychiano tribuitur, in vulgatis autem Gratiani editionibus Julio Papæ, in aliis etiam Theodoro Cantuariensi. Sed fragmentum illud Burchardi potius est, qui dum elaboraret Pœnitentiale ad usum Ecclesiæ suæ, inter cetera illud inseruit, ad marginem Eutychiani nomen adjiciens, ut forte innueret, quæ ipse sanciebat, consonare cum epistolis duabus olim Eutychiano tributis, ubi societates, & exempla hæreticorum a fidelibus vitanda omnino dicuntur. Hoc Eutychiani nomen etiam apud Ivonem Carnotensem habetur. Quomodo vero in nonnullis Gratiani exemplaribus pro Eutychiano adscriptus fuerit Julius, prorsus ignoro, nisi dixerim hoc ex crassa amanuensium oscitantia profectum fuisse. De nomine Theodori Cantuariensis dixero, forte illud huic fragmento adjectum fuisse, quia caput 104. apud Burchardum lib. 19. laudatur nomine Pœnitentialis Theodori; at fragmentum illud, quod Burchardus refert adscripto nomine Eutychiani Papæ, est caput sequens, idest 105. ejusdem libri; neque novum est in Collectionibus canonum inscriptiones præcedentium ad sequentia capita reduci, præsertim cum contingeret in nonnullis codicibus omissam ex errore fuisse aliquam ex marginalibus notis. Integrum hoc loco referam Burchardi fragmentum. Ita ipse: *Siquis dederit, aut exceperit communionem de manu hæretici, & nescit, quod Catholica Ecclesia contradicit, postea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexerit, & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat, alii judicant septem, & humanius quinque annos pœniteat. Siquis permiserit hæreticum missam suam celebrare in Ecclesia Catholica, & nescit, quadraginta dies pœniteat. Si pro reverentia ejus, annum integrum pœniteat. Si pro damnatione Ecclesiæ Catholicæ,* Can. 41. cau. 24. qu. 1.

&

& consuetudine Romanorum projiciatur ab Ecclesia, sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: Si habuerit, decem annos pœniteat. Si recesserit ab Ecclesia Catholica in congregationem hæreticorum, & alios persuaserit, postea pœnitentiam egerit, duodecim annos pœniteat, quatuor annos extra Ecclesiam, & sex inter auditores, & duo adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut decimo anno communionem sine oblatione recipiant. Si Episcopus, aut Abbas jubet monacho suo pro hæreticis mortuis Missas cantare, non licet, & non expedit obedire eis. Si Presbytero contigerit, ubi Missam cantaverit, & alius recitaverit nomina mortuorum, & simul nominaverit Hæreticos cum Catholicis, si post Missam intellexerit, hebdomadam pœniteat. Si frequenter fecerit, annum integrum pœniteat. Si quis autem pro morte hæretici missam ordinaverit, & pro religione sua ejus reliquias ibi tenuerit, & nescit differentiam Catholicæ fidei, & postea intellexerit, pœnitentiamque egerit, reliquias ibi debet igne concremare, & annum pœniteat. Si autem scit, & neglexerit, pœnitentia commotus decem annos pœniteat. Siquis a fide Catholica discesserit sine ulla necessitate, & postea ex toto animo pœnitentiam acceperit, tres annos extra Ecclesiam, idest inter audientes juxta Nicænum Concilium, septem annos in Ecclesiis inter pœnitentes, & duos annos adhuc extra communionem pœniteat. Sic se habet integer Burchardi canon, cujus prudentiam imitati sunt Patres Concilii Beneventani anni 1087., in quo inter cetera fertur constitutum, *ut communio a nemine, nisi a catholico, suscipiatur*.

Can. 12. cau. 26. qu. 6. Canon 12. cau. 26. qu. 6. Julio Papæ tribuitur non solum apud ipsummet Gratianum, sed etiam apud Magistrum sententiarum, Ivonem, ac Burchardum. Ceterum Julio falso adscriptus est; potius autem adscribendus fuisset Concilio Moguntino anni 847., in eo enim ita legimus constitutum can. 27. *Si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus, & digne pœnitentibus communio in fine secundum canonum jussum danda est, cur non eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? Scriptum est enim: non vindicabit Deus bis in idipsum; Nam ipse Dominus ait: In quocumque die conversus fuerit peccator, peccata ejus non reputabuntur ei, & iterum: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegat, & desperat de clementia Dei, qui eam ad subveniendum morienti sufficere, vel in momento posse non credit. Perdidisset Latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentia non juvisset: Cum esset in pœna, pœnituit, & per unius sermonis professionem habitaculum Paradisi, Deo promittente, promeruit: Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum mente potius æstimanda, quam tempore, Propheta hoc taliter asserente: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Verosimile est, hæc Burchardum referre voluisse Julii Papæ nomine, qui alias recentiorum Conciliorum canones laudaturus, non tam mutatis verbis sententias retulit, quam inscriptiones ipsas canonum variavit. A Burchardo autem deceptus Ivo occasionem Gratiano dedit errandi, sicut in pluribus aliis, ita etiam in hac parte.

Can. 15. cau. 27. qu. 2. Falso præterea inscriptum fuit nomen Julii Papæ canoni 15. cau. 27. qu. 2. Quod Romani Correctores recte arbitrantur profectum ex falsa quadam inscriptione, quæ agnoscitur apud Polycarpum his verbis: *Ex Concilio Triburiensi a Julio Papa confirmato*. Sane hæc minime consonant invicem, cum a temporibus Julii Papæ ad tempora Concilii Triburiensis plura sæcula interfluxerint; sed interea occasio qualiscumque exinde offerri potuit Collectoribus canonum, ut sententias Triburiensis Synodi Julio Pontifici adscriberent. Imo Collectores ipsi amplius ausi sunt

sunt; videlicet non dubitarunt adscribere Julio breviatas ipsas Concilii sententias, sive argumenta capitibus adjecta. Hujusmodi esse censeo memoratum canonem 15., quasi argumentum adpositum canoni 41. Concilii Triburiensis, qui his verbis exprimitur: *Siquis legitimam duxerit uxorem, & impediente quacumque domestica infirmitate uxorium opus non valens implere cum illa, frater vero ejus suadente diabolo adamatus ab ipsa clanculum eam humiliaverit, & violatam reddiderit, omnimodo separentur, & a neutro ulterius eadem mulier contingatur. Igitur conjugium, quod erat legitimum, fraterna commaculatione est pollutum, & quod erat licitum, inlicitum est factum, & ut Hieronymus ait: Mulier duorum fratrum non ascendat thorum; Si autem ascendit, adulterium perpetrabit. Quia vero humana fragilitas proclivis est ad labendum, aliquomodo muniatur ad standum. Idcirco Episcopus considerata mentis eorum imbecillitate per pœnitentiam sua institutione peractam, si se continere non possint, legitimo consoletur matrimonio, ne, dum sperantur ad alta sublevari, corruant in cœnum.* An vero hæc consonent cum argumento, quale a nonnullis adscribi potuit, & quale apud Gratianum relatum est ad memoratum canonem 15., facile quispiam potest judicare.

Jungere oportet canones 1. & 3. cau. 29. qu. 2. quemadmodum habentur tum apud Ivonem, tum apud Burchardum. Burchardum potius sequor, velut antiquiorem, qui in lib. 9. cap. 18. nomine Julii Papæ ex cap. 4. decretorum hæc scribit: *Siquis ancillam suam* (consonant hæc cum dicto can. 3.) *libertate donaverit, & in matrimonio sibi sociaverit, dubitabatur apud quosdam, utrum hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censuimus. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias inhibendas existimaverimus? Omnibus vobis unus est pater in cœlis* (consonant hæc cum dicto can. 1.), *& unusquisque dives, & pauper, liber, & servus æqualiter pro se, & pro animabus eorum rationem daturi sunt. Quapropter omnibus, cujuscumque conditionis sint, unam legem, quantum ad Deum, habere non dubitamus.* Monumentum hoc ita integrum ex vetustioribus Collectoribus descriptum facile in primis ostendit, quantum a proposito Gratiani distent memorata duo fragmenta in dictis canonibus 1. & 3. Siquidem Gratianus ex eo ostendere conabatur, servorum conjugia legitima dici posse, quum tamen ibidem non de servorum conjugiis agatur, sed de conjugio Domini, & libertæ, quam scilicet Dominus a servitute ideo liberaverat, ut sibi justo legitimoque connubio sociaret; imo & ex hoc forte in contrariam opinionem quis posset abduci; ubi enim dubitatio subesse poterat de vi conjugii, quoties ancilla manumissa proponeretur, supponere oportebat ancillæ necdum manumissæ conjugia non subsistere. Can. 1. & 3. cau. 29. qu. 2.

Quid tamen diutius in expendendis Gratiani sententiis immoror, cum integrum fragmentum hujusmodi non solum Julii Papæ esse non possit, sed nec alterius recentioris Pontificis Maximi, aut alicujus, cujus auctoritas quidpiam valere possit? Imo facile demonstrari potest, hujus capitis conditorem vix juris Romani principia, aut disciplinæ Romanæ praxim calluisse. Asserit ille, dubitatum fuisse apud quosdam, utrum legitimæ esse viderentur nuptiæ inter Dominum, & ancillam libertate donatam celebratæ? Quid dubitationis esse poterat, aut apud Julium, aut apud ceteros Pontifices Maximos sive recentiores, sive antiquiores Julio, quando jam a tempore legis Papiæ, sive ab ætate Augusti Imperatoris, ac propterea ab ipsismet

ipsismet Ecclesiæ nostræ exordiis nuptiæ hujusmodi legitimæ habitæ fuerant? Testem habeo Jureconsultum in leg. 33. de ritu nuptiarum scribentem, exceptis Senatoribus ejusdemque liberis, omnibus ingenuis ex lege Papia licuisse libertinas uxores ducere. Imo ex tempore Justiniani Imperatoris nuptiæ inter Dominum, & libertam contractæ tali privilegio dignæ habitæ sunt, ut ex iis etiam legitimi justique filii dicerentur, qui in concubinatu olim ante manumissionem ex matre ancilla progeniti fuissent, Novella 18. cap. ult., & Nov. 78. cap. 3. ac 4. Porro, ubi jus Civile Romanorum etiam antiquissimum hasce nuptias probavit, quænam esse poterat ratio dubitandi apud quospiam, aut apud Julium Papam de vi earundem nuptiarum? aut quomodo Julius Papa, aut quivis alius profiteri potuisset, se censendo hæc legitima esse connubia *vetustam ambiguitatem decidere*? Itaque monumenti hujus nulla habenda erit ratio, utpote quod nemini ex Pontificibus tribui possit; quamquam tamen non iverim inficias eum, qui ejusdem capitis auctor extitit, abusum fuisse authenticis monumentis, qualia habentur in Concilio Cabilonensi 2., & Capitularibus Francorum, quæ aliis in locis commodius exhibentur, idest ad canonem 2. 4. & 5. cau. 29. qu. 2.

Can. 7. cau. 35. qu. 2. Perperam Julio Papæ tributum legimus canonem 7. cau. 35. qu. 2., vel quia temporibus Julii Papæ non convenit, quibus longe pauciores erant constituti gradus, quibus vetita conjugia haberentur, vel quia Collectores Gratiano antiquiores, Burchardus in lib. 7. cap. 14., Ivo in lib. 9. cap. 49. eadem verba retulerunt nomine Concilii Aurelianensis cap. 10. ibi: *Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris usque in septimi generis gradum uxorem ducere, vel incesti macula polluere*. Porro heic laudari videtur sententia Concilii Aurelianensis 3., quæ ita concepta est can. 10. *De incestis conjunctionibus ita, quæ sunt statuta, serventur, ut his, qui aut modo ad Baptismum veniunt, aut quibus Patrum statuta Sacerdotali prædicatione in notitiam antea non venerunt, ita pro novitate conversionis ac fidei suæ credidimus consulendum, ut contracta huc usque hujusmodi conjugia non solvantur, sed in futurum, quod de incestis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est, observetur; id est ut ne quis sibi sub conjugii nomine sociare præsumat relictam patris, filiam uxoris, relictam fratris, sororem uxoris, consobrinam, aut sobrinam, relictam avunculi, vel patrui &c.* Prolixam Concilii hujus sententiam mutatis nonnullis referre voluerunt Ivo, & Burchardus, numerantes etiam septimum consanguinitatis, & adfinitatis gradum, quo nuptias prohibitas docerent juxta recentiorem suorum temporum traditionem.

Quod ut clarius observemus, juvabit animadvertere, olim non alios gradus in conjugiis consanguineorum observatos, quam primum, secundum, & tertium (aliquando etiam quartum in certo genere personarum juxta §. 3. instit. de nuptiis) & quidem juxta civilem computationem, quæ duos fratres secundo, fratrum autem filios quarto grado dissitos collocat, quemadmodum docet Justinianus nuper memoratus in §. 4. eod. tit. Quando vero hunc Imperatorem laudo, eum laudatum velim, qui saltem velut testis disciplinæ sexti sæculi habeatur. Quum tamen generaliter, sive civilibus, sive Ecclesiasticis legibus matrimonia consanguineorum improbarentur, septimus gradus visus postea est, in quo demum conjugia celebrarentur, cum septimo gradu consanguineorum nomina finirentur, quod & Isidoro Hispalensi visum est, si Isidori sunt, quæ legimus in fine capitis 6. lib. 16. originum ibi: *Hæc consanguinitas, dum se paullatim propaginum ordinibus dirimens us-*

que

que ad ultimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, & quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut sex aetatibus mundi generatio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur. Hæc Isidori, aut cujusvis alterius verba Isidoro tributa occasionem nonnullis dederant, ut conjugia infra septimum gradum contracta reprobarent, præsertim etiam, quod successiones hæreditatum legitimæ apud nonnullas gentes ad septimum usque consanguinitatis gradum extenderentur. Sic in lege Baiuvariorum, seu Capitulari 3. Dagoberti Francorum Regis anni 630. tit. 14. §. 9. vers. 4. cavetur, tum demum Regio fisco cedere relicta defunctorum bona, quoties ultra sextum gradum nemo superest ex cognatis, & Gregorius III. in epist. ad Bonifacium Episcopum cap. 5. ait: *Progeniem vero suam unumquemque usque ad septimam generationem observare decrevimus*. Et clarius in Francorum Capitularibus lib. 7. cap. 432., & additione 3. cap. 123.: *Nullus fidelium usque ad finitatis lineam, idest usque in septimam progeniem consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquemodo incesti macula polluat*. Idipsum fere legitur in additione 4. cap. 2. ex legibus Wisigothorum depromtum, in quibus lib. 3. tit. 5. cap. 1. sextus gradus postremus definitur ex iis, in quibus matrimonia prohibentur. Huc quoque pertinet canon 1. Concilii Meldensis anni 845., Constitutio Synodi Duziacensis anni 874., Concilii Londoniensis anni 1125. cap. 16., & apud Burchardum caput 11. 12. 13. & sequentia lib. 7. & cap. 46. cum sequentibus parte 9. apud Ivonem. Et quidem septimus iste gradus juxta Civilis juris rationem computabatur, qua tot gradus numerari solebant, quot generationes ex utraque linea collaterali; at vero cum posterioribus sæculis invecta fuerit alia methodus computandi consanguinitatis gradus, qualis eruitur ex can. 2. cau. 35. qu. 5., non potuit diutius consistere usque eo producta disciplina Ecclesiastica, sed opus fuit ad quartum gradum conjugiorum prohibitionem coarctare, quemadmodum factum est in Concilio Lateranensi cap. 8. de consanguin. & adfinit. Sic sese habet novæ hujus Jurisprudentiæ origo, quam quemadmodum nonnulli circa sæculum undecimum conturbare conati sunt, uti colligitur ex dicto canone 2. cau. 35. qu. 5., ita non dubito, quin potuerint nonnulli audaciores monumenta quædam effingere ad suam opinionem magis magisque firmandam, quæ vetustissimis tribuerent Pontificibus, & inter ceteros Julio Papæ, cui quoque tributos legimus canones 12. & 13. cau. 35. qu. 2. ad eandem rem omnino pertinentes.

Et quidem can. 12. cau. 35. qu. 2. plurimum consonat cum relato canone 10. Concilii Aurelianensis 3. anni 538. ibi: *De incestis conjunctionibus ita quæ sunt statuta serventur, ut his, qui aut modo ad baptismum veniunt, aut quibus Patrum statuta sacerdotali prædicatione in notitiam antea non venerunt, ita pro novitate conversionis, ac fidei suæ credidimus consulendum, ut contracta hucusque hujusmodi conjugia non solvantur, sed in futurum, quod de incestis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est, observetur; idest ut nequis sibi sub conjugii nomine sociare præsumat relictam patris, filiam uxoris, relictam fratris, sororem uxoris, consobrinam, aut sobrinam, relictam avunculi, vel patrui. Quod si qui in hoc incesti adulterio potius, quam conjugio fuerint sociati, quamdiu se non sequestraverint, a communione ecclesiastica repellantur. Illud etiam adjiciendum esse credidimus, ut in Episcopi discussione consistat de his, qui in civitate sua, aut territorio consistunt, & tali sunt ordine sociati, utrum ignoranter ad illicita conjugia venerint, an per contumaciam, quæ sunt interdicta præsumserint,* *Can. 12. & 13. cau. 35. qu. 2.*

quia sicut his, qui per ignorantiam lapsi sunt, subvenitur, ita illis, quibus prius Patrum statuta in notitiam venerunt., quique etiam contra Sacerdotum interdicta in tali permixtione versantur, priorum canonum in omnibus statuta serventur, ut non prius ad communionem recipiantur, quam incesti adulterium, sicut scriptum est, separatione sanaverint, quia in lege Domini manifeste legitur: Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, cum privigna, vel uxoris suæ sorore, & reliqua his similia. Quo fit, ut quos Deus maledixit, nos nisi emendatos benedicere non possimus. Nonnihil præterea simile habetur in canone 61. Concilii Agathensis, quem retulit Gratianus in can. 8. eadem caussa, & quæstione. Addere possum Concilium Epaonense anni 517. can. 30., ibi; *Incestis conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestos vero, nec ullo conjugii nomine prævelandos, præter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censemus. Siquis relictam fratris, quæ pene prius soror extiterat, carnali conjunctione violaverit; siquis frater germanam uxoris suæ accipiat, siquis novercam duxerit, siquis consobrinæ, sobrinæve se societ, quod, ut a præsenti tempore prohibemus, ita ea, quæ sunt anterius, instituta non solvimus. Siquis relictæ avunculi misceatur, aut patrui, vel privignæ concubitu polluatur. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem*.

His tamen Conciliorum Gallicanorum fragmentis nondum integram, absolutamque habeo Gratiani sententiam. Conjungenda eisdem erunt verba Theodori Cantuariensis in Pœnitentiali a Petito edito cap. 11., ibi: *In tertia propinquitate carnis licet nubere secundum Græcos, sicut in lege scriptum est: in quinta secundum Romanos, tamen in tertia non solvunt, si post factum fuerit* (legunt alii: *postquam factum fuerit*). *Ergo in quinta generatione conjungantur. In quarta si inventi fuerint, non separentur. In tertia tamen propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Æqualiter vir conjungitur in matrimonio his, qui sibi consanguinei sunt, & uxoris suæ consanguineis post mortem uxoris*. Quis non agnoscit in hoc Theodori fragmento postremam partem dicti canonis 12., imo & integrum canonem 13. cau. 35. qu. 2., quos Julio Papæ tributos videmus a Gratiano? Huc etiam referri possent, quæ habet Regino in lib. 2. de eccles. discipl. nomine Concilii Vermeriensis sub Pippino Rege his verbis: *In tertio geniculo separentur. In quarta autem conjugatione si inventi fuerint, non eos separamus, sed pœnitentiam eis indicimus. Et tamen si factum non fuerit, nullam facultatem conjungendi in quarta generatione damus*. Pertinent autem ista ad Concilium Vermeriense anni 752. can. 1., & ad Concilium Compendiense anni 757. can. 1. Consonat præterea cum memoratis Gratiani canonibus canon 29., & canon 30. Concilii Moguntini, ut vocant, primi anni 847. Canon 29. his verbis exprimitur: *Si quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus sororibus nupserit, aut siqua duobus fratribus nupserit, seu cum patre, & filio; item siquis relictam fratris, quæ pene prius soror extiterat, carnali conjunctione violaverit, siquis neptem in conjugium acceperit, siquis novercam, aut nurum suam duxerit, siquis consobrinæ suæ impudice se sociaverit, vel relictæ, sive filiæ avunculi, aut patris filiæ, vel privignæ suæ concubitu pollutus, vel hujuscemodi conjunctionis attactu maculatus fuerit, eos disjungi, & ulterius nunquam conjugio copulari, sed sub magna districtione fieri volumus*. Et canon 30. *Contradicimus quoque, ut in quarta generatione nullus amplius conjugio copuletur: ubi autem post interdictum factum inventum fuerit, separetur. Sane eadem, quæ in viri, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum regula custodienda est. Quia ergo constat eos duos esse in carne una,* com-

communis illis utrinque parentela esse credenda est, sicut scriptum est: Erunt duo in carne una.

Nemo sane non videt Gratianeos canones memoratos ex omnibus hisce fragmentis fuisse compositos, perperamque Julio Pontifici adscriptos. Imo ex his eo luculentius constat de collectoris, aut alterius cujuslibet industria, quo nonnulla adjecta veterum sententiis fuerint a veterum eorundem disciplina prorsus aliena, & quæ juvabit hoc in loco fusius expendere ad obtinendam rerum antiquarum notitiam, quoad fieri potest, maxime conducentia.

Prioribus sex Ecclesiæ sæculis quemadmodum in consanguinitatis, ita & in adfinitatis observatione sacri canones civilem jurisprudentiam sequebantur. Porro ubi de consanguineis matrimonio jungendis ageretur, permittebantur demum conjugia, ubi consanguinei quarto invicem gradu distarent, aut etiam nec quarto in certo genere personarum juxta ea, quæ tradit Justinianus in §. 3. & 4. instit. de nuptiis. Adfinitatis vero cum nulli essent gradus l. 4. §. 5. de gradibus, & adfinibus, ipsi per singularia nomina designabantur, præter quæ adfinitas nulla intercedere dicebatur. Erant autem hæc nomina: Socer, socrus, gener, nurus, noverca, vitricus, privignus, privigna, dicta l. 4. §. 4., & l. 17. in fine cod. de nuptiis. Hinc adfinitatis caussa prohibebantur nuptiæ inter socerum, & nurum, inter generum, & socrum, inter vitricum, & privignam, demum inter privignum, & novercam. Extra hujus generis personas nullibi adparet, matrimonia fuisse interdicta caussa adfinitatis, nisi fortassis de illis ageretur, qui soceri, nurus, generi, socrus, privigni, privignæ, vitrici, aut novercæ loco haberentur, uti agnoscimus ex l. 14. §. 4. de ritu nuptiarum. Et quidem illam prohibitionem quædam unius erga aliam personam reverentia, aut naturalis pudor induxerat; siquidem nurus socerum, socrum gener, privigna vitricum, privignus novercam loco parentum habebant; visum autem fuerat incongruum, ut quis illam duceret uxorem, aut quæ illi marito nuberet, quam, quemve loco parentis habuit aliquando, eadem ferme ratione, qua adoptiva filia adoptanti jungi non poterat etiam soluta per emancipationem adoptione.

Postquam vero in consanguineis observari cœperunt ulteriores gradus, probatum fuit, ne matrimonia infra septimum gradum consanguinitatis celebrarentur, quemadmodum superius demonstrabam ad canonem 7. cau. 35. qu. 2., visum quoque fuit latius extendere adfinium nomina, imo etiam & varios adfinitatis gradus, & varia adfinitatis genera comminisci. Non eadem tamen æque apud Græcos, atque apud Latinos inducta est disciplina. Apud Græcos, ut ab ipsis exordiar, eo deventum est, non tantum, ut adfinitatis gradus numerarentur, sed etiam, ut ii velut adfines censerentur impediendi conjugii caussa, inter quos nomina per conjugium confunderentur. Adfero ad hanc rem verba ipsa Constantini Harmenopuli in promtuario juris civilis lib. 4. tit. 6. *Porro adfinitate junctis matrimonium contrahere permittitur, si nec infra sextum gradum sint, neque cognationis nomina confundant. Qui enim hæc confundunt, etiam ad septimum usque gradum matrimonio copulari prohibentur. Confundunt autem in sexto quidem gradu, ut cum duo fratres patrueles duas ducunt sorores, aut contra duo fratres duas sorores patrueles. Sic enim contingit, ut pro fratribus, aut patruelibus fiant* σύγγαμβροι, *quasi congeneros dicas, idest duarum sororum mariti. Aut cum patruus, & fratris, sororisve filius, fratris sororisve filiam, & amitam ducunt, patruus quidem fratris, sororisve filiam, fratris vero,*

aut

aut sororis filius amitam. Fiunt enim hinc, patruus quidem fratris, aut sororis filius, fratris autem, aut sororis filius patruus, quæ utique confusio est. Quod si patruus patruam, consobrinus consobrinam duxerit, nulla orietur confusio. Ac ideo nec inter eos connubium prohibetur. Ita enim patrui, & consobrini locum inter se, & cognationem retinent. Et in reliquis eadem ratione. In septimo autem gradu confundunt, ut cum avus, & pronepos duas patrueles ducunt, aut pater, & filius duas patrueles secundas: ita & σύγγαμβροι *censebuntur. At avus, & nepos amitam magnam, & consobrinam ducere non prohibentur; namque inde nulla resultat confusio. Siquidem & amitam magnam, & patruum magnum avum, & aviam nominant. Et hæc ea est, quæ in hac maxime cognatione tantas vires habet confusionis fuga,* ἀσύγχυτον *Græci vocant. Quam & veteres illi solam in hac requirebant, nullo autem pacto gradum. Ceterum eos, qui ex tertia prosapia sese contingunt, necesse interdum est matrimonio jungi, eos nimirum, qui quarto a se mutuo gradu distant, aut etiam ultra, etsi lex duos dumtaxat aperte prohibuit, nequis scilicet cum ea matrimonium contrahat, quæ quondam privigni sui uxor fuit; nec noverca cum eo, qui quondam privignæ suæ fuerit maritus, ceteris silentio transmissis. Poterit ergo quis uxorem ducere sororem uxoris fratris suæ uxoris. Quarto siquidem gradu hi se invicem contingunt, cum in his tertiam spectare liceat progeniem.* Obscura sane nonnullis videbitur loquendi ratio, cui quispiam lucem adferre poterit ex Matthæo Monacho, seu Blastare in syntagmate alphabetico litera B. cap. 8., volui autem verba ipsa Harmenopuli referre, ne crassioribus tenebris res obscuras obvolverem. Paucis dixerim, apud Græcos non unam semper fuisse sententiam in prohibendis conjugiis inter adfines. Siquidem post tempora Justiniani non tantum inter eos adfines contrahi matrimonium prohibebant, qui erant legibus designati, videlicet inter socerum, & nurum, generum, & socrum, vitricum, & privignam, privignum, & novercam; verum etiam inter eos, qui si matrimonia contraxissent, ipsa familiarum nomina confudissent. Sic patruus, & nepos uxorem ducere non poterant amitam, & neptem, videlicet patruus neptem, nepos amitam, ne forte amita diceretur, quæ neptis erat; neptis e converso vocaretur, quæ erat amita. Nulli autem eo usque adfinitatis gradus numerabantur. Atque eo pertinent verba illa Harmenopuli nuper memorata: *Quam & veteres illi* (confusionis fugam) *solam in hac respiciebant, nullo autem pacto gradum.* Posteriore ætate cœperunt sicut in consanguinitate, ita & in adfinitate gradus recenseri, qua tamen in re distinguenda voluerunt adfinitatum genera a gradibus adfinitatum, quemadmodum eadem aperte distinguunt memoratis in locis Blastares, & Harmenopulus. Gradus computari solebant, quoties duæ consanguineæ ab eodem stipite descendentes fœminæ duobus ex eodem stipite descendentibus masculis jungebantur, ut primum computarentur gradus consanguinitatis inter fœminas ipsas, nec non gradus inter masculos, utrique deinde jungerentur, ex quorum conjunctione gradus adfinitatis designabatur; hinc si patruus, & fratris, sororisve filius amitam, & fratris, sororisque filiam ducebant, sextus gradus adfinitatis dicebatur, quatenus tres gradus existunt inter patruum, & fratris, sororisve filium, totidem etiam inter amitam, & fratris, sororisve filiam, qui gradus simul juncti sex gradus efficiebant. Atque non semper sextus hic adfinitatis gradus conjugia impediebat, sed pro adjunctorum qualitate, quemadmodum fusius ostendit Blastares loco superius memorato. Alia servabatur regula in diversis adfinitatis generibus, in quibus tertia prosapia servari solebat, quamquam aliquando in tertia prosapia matrimonia fierent. Atque huc pertinent illa

illa Harmonopuli verba jam prælaudata. *Ceterum eos, qui ex tertia prosapia sese contingunt, necesse interdum est matrimonio jungi*; item verba Blastaris loco memorato: *Matrimonia ex tribus diversis generibus pertinent & ipsa quoque ad rationes adfinitatis, sed tertii generis interventu facilius libera fiunt*. Quod ut clarius fiat, ego arbitror ex familiarum diversitate diversitatem generis fuisse repetitam. Hinc quæ soror erat uxoris fratris uxoris Titii, Titio eidem esse dicebatur in triplici adfinitatis genere, computata primum familia Titii, secundo familia fratris uxoris Titii, tertio demum familia uxoris fratris uxoris Titii, quæ eadem erat cum familia sororis uxoris fratris uxoris Titii. Obscura sane computatio est, sed quæ luculentior fiet consideranti non tam verba Harmenopuli superius allata, quam verba Blastaris loco memorato, qui rem hanc universam variis adductis exemplis illustrat.

Paullo aliter viguit Latinorum disciplina post tempora Justiniani. Postquam enim Sancti Patres vulgo reduxerunt conjugiorum jura ad illud, quod de conjugibus dicitur in Evangelio: *Erunt duo in carne una*, emerserunt primum adinstar graduum consanguinitatis gradus adfinitatis. Sane (ita mediæ ætatis Patres ecclesiastici ratiocinabantur) si vir, & uxor pro eadem quodammodo persona haberi debent, illud statim ex eo proficiscitur, ut qui consanguineus uxori est, viro etiam videatur propinquus, & qui e converso consanguineus est viro, videatur propinquus uxori. Hanc autem propinquitatem, quam inter virum, & consanguineos uxoris, aut inter uxorem, & consanguineos viri adgnoverunt, adfinitatem adpellavere. Et en perspicue constitutos adfinitatis gradus exemplo graduum consanguinitatis, ut quo gradu vir alicui consanguineus, eo illi uxor adfinis haberetur, & e converso: *Erunt duo in carne una* (ita Auctor canonis 1. cau. 35. qu. 10.) *Si una caro sunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est*. Hinc generatim prohiberi conjugia cœperunt non tam consanguineorum, & consanguinearum, quam illorum, qui consanguineis juncti fuerunt leg. 12. lib. 2. Legum Longobardarum tit. 8., Concilio Moguntino anni 847. can. 3. jam superius relato, & aliis passim in locis etiam prælaudatis, ex quibus eo tandem res devenit, ut, quemadmodum aliquando usque ad septimum consanguinitatis gradum conjugia prohibebantur, ita quoque prohibita fuerint usque ad septimum gradum adfinitatis; & demum, quemadmodum in Concilio Lateranensi consanguineorum gradus quartum gradum excedere non potuerunt, ita nec quartum gradum excessere gradus adfinitatis, cap. 8. de consanguin. & adfinit.

Non tamen hic constitit hujusmodi jurisprudentia; statim ac enim vir, & uxor pro eadem persona ex Divini Evangelii interpretatione (qualiscumque hæc tandem fuerit) omni modo haberi cœperunt, Cultores canonum octavo, aut nono sæculo recentiores plura invexerunt genera adfinitatis. Consideraverunt isti, binubam uxorem non tam ipsam adfinem esse consanguineis primi mariti, quam occasionem præbere secundo marito, ut & ipse affinis consanguineis primi mariti habeatur. Et quidem ratio gravissima videbatur. Etenim quemadmodum unitas personæ in viro, & uxore caussam adfinitatis præbet inter uxorem, & consanguineos mariti; ita unitas personæ in uxore binuba & secundo marito caussam præbebat adfinitatis (quam dicebant secundi generis) inter secundum maritum, & consanguineos primi mariti, sive inter eos, qui jam erant uxori binubæ adfines. Imo etiam si secundus maritus uxoris binubæ, uxore eadem binuba defuncta aliam superinduxisset uxorem, ex eadem ratione novæ uxori occasionem præbebat, ut adfinis esset consan-

sanguineis primi mariti, quam adfinitatem tertii generis adpellabant; & quidem hæc tertii generis adfinitas usque ad prælaudatum Lateranense Concilium perduravit, uti deducitur ex cap. 8. de consanguinitate, & adfinitate, quo gradus quidem adfinitatis ad quatuor redacti sunt, sed genus tantum primum adfinitatis superfuit.

Canonem 7. de consecr. dist. 2. perspicuum est esse potius referendum ad Concilium Bracarense anni 675., quod aliquibus tertium, nonnullis quartum dicitur, siquidem in eo can. 2. hæc leguntur: *Cum omne crimen, atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa oblatione sacrificii erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines, & apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam non expressum* (legit Gratianus *etiam expressum*) *vinum in Sacramento Dominici Calicis offerre; sed oblatis suis populos communicare*. (Nonnulla hoc in loco Gratianus adjecit de panno lineo reservato, quem musto fuisse intinctum dicit) *Quod quam sit evangelicæ, atque apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret Discipulis, non illis lac, sed panem tantum, & calicem sub hoc Sacramento benedixisse cognoscimus*. (Monet Labbeana editio, alibi legi: *Sub hoc Sacramento cognoscimus commendata*.) *Ait enim Evangelica veritas: Accepit Jesus panem, & calicem, & benedicens dedit Discipulis suis. Cessat ergo lac in sacrificando offerri* (Monet rursus Labbeana editio, alibi legi: *in sacrificio offerri*), *quia manifestum est, & evidens exemplum evangelicæ veritatis illuxit, quod præter panem, & vinum aliud offerri non sinit*. (legit Gratianus: *non licet*). *Illud vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis Corpus suum, & Sanguinem suum commendavit; seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illi tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non quæ Sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de inexpresso* (legit Gratianus: *de expresso*) *botro, idest de uvæ granis populus communicatur, valde est omnino confusum: calix enim Dominicus, juxta quod quidam Doctor edisserit*, (referenda hæc sane sunt ad sententias Cypriani in can. 2. & 3. dist. 2. de consecr.) *vino, & aqua permixtus debet offerri, quia vidimus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi Sanguinem Christi*. (Nonnulla heic addidit Gratianus de botris exprimendis, ac cum aqua miscendis, quoties necessitas exigat, quæ tamen in ejusdem Concilii codicibus non habentur. Et revera hæc non satis conveniunt sacrorum canonum disciplinæ, aut ecclesiasticæ traditioni, quum botrus in calice expressus vinum adhuc appellari nequeat, ex quo rite Eucharistia conficiatur). *Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & jungitur. Quæ copulatio, & junctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, Sanguis Christi incipit esse sine nobis, si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrum solum offertur, in quo vini tantum efficientia demonstratur, salutis nostræ Sacramentum negligitur, quod per aquam significatur; non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur. Et ideo quia jam ex hoc plurima, & multiplex majorum emanavit sententia,*

Can. 7. de consecr. dist. 2.

quorum

quorum pietas in Deum religiosa horum Sacramentorum & efficientias copiose disseruit, & institutiones verissime declaravit, omnis talis error, atque præsumtio cessare jam de cetero debet, ne perversorum ordinata compago senatum (legunt alii: *statum*) *veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum erit aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi juxta antiquorum sententias Conciliorum panem tantum, & calicem vino, & aqua permixtum: de cetero aliter, quam præceptum est, faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus ad gradus sui officium redeat, quem amisit.* (legunt alii: *quod amisit*). Concilii hujus Bracarensis sanctionem paucis perstrinxisse videntur Patres Concilii Wormaciensis anni 868. can. 4. ita decernentes; *Cum igitur magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret Discipulis, panem tantum, & calicem sub hoc Sacramento præbuisse cognoscimus. Ideoque præter panem, & vinum cum aqua mixtum, aliud offerri non debet. Calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vinum aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & jungitur. Quæ copulatio, & conjunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, Sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur.* Nihil heic adjicio, cum satis superque constet, memoratum Gratiani canonem perperam Julio fuisse tributum, atque non tam laudato Bracarensi Concilio restituendum, quam Gratiani exemplar ex integro Concilii exemplari esse emendandum.

CAPUT XXXII.

De Liberio.

Liberii Pontificis nomine laudantur sequentes Canones.

Uterque apocryphus.

Ex Epist. ad omnes Episc.	*Can.* 46. *cau.* 7. *qu.* 1. *ex variis fragmentis Martini I. compositus.*
Ex Epist. ad Athanasium.	*Can.* 32. *cau.* 24. *qu.* 1. *pertinet potius ad typum Constantis Imperatoris.*

QUicumque perpenderit, Liberium anno primum 352. Sedem Pontificiam conscendisse, eam cernet ætatem, qua Sanctus Athanasius impiissimis tergiversantium Arianorum calumniis premebatur. Nihil propterea altius insedit eidem Pontifici Maximo, quam Athanasii causam tueri, utpote quam eandem propemodum esse cum Nicænæ fidei caussa facile dignoscebat. Quamobrem & ipse plurima perpeti debuit ex odio Arianorum, inter cetera exilio pulsus in Beræam Thraciæ urbem, ubi per duos circiter annos moratus est, suffecto in ejus locum

in Romano Episcopatu Felice Archidiacono, donec visus est mutata sententia Athanasium damnavisse, & Arianis quoquo modo indulsisse; vix enim ac Ariani sibi persuaserunt, Liberii animum se flexisse, eundem, rejecto Felice, in Episcopatum Romanum receperunt anno 358., seu ut honorificentissime reciperetur, vehementer conati sunt prospero eventu. Obiit autem Liberius 8. kalendas Octobris anno 366. Nonnulla etiam hodie supersunt, & quidem genuina, hujus Pontificis monumenta. Sed Gratianus, qui nullum delectum habuit in seligendis antiquitatis sacræ capitibus, duo tantum recensuit ex collectione Isidori Mercatoris depromta, ac proinde etiam a veritate prorsus aliena.

Can. 46. cau. 7. qu. 1. Prior est epistola incerti anni, nullius nimirum consulatu notata, cui hæc habetur inscriptio: *Dominis sanctissimis, & Deo amantissimis universis Episcopis Liberius Episcopus in Domino salutem*. Nemo est ex eruditis, qui hanc epistolam tanquam apocrypham non agnoscat. Refero verba Wanespen in brevi Commentario ad 2. partem Gratiani ad canonem 46. cau. 7. qu. 1. ajentis: *Citat* (Gratianus) *hanc in rem inter alia canone* 46. *fragmentum epistolæ Liberii Papæ omnium Episcopis: sed licet dictum Gratiani verum sit, parum tamen ponderis accipit ex hac epistola, utpote quæ plura præfert suppositionis argumenta, ut propterea tomo* 2. *Conciliorum generalium col.* 760. *referatur cum hac nota marginali: Commentitiam esse nemo non videt*. Hanc ipsam marginalem notam habemus in collectione Labbeana Venetiis impressa tom. 2. pag. 815. Qui hanc epistolam studiose legerunt, observavere, eam compositam esse ex variis recentiorum Patrum laciniis, præsertim Siricii, Leonis Magni, & Martini I. Pontificum Maximorum, item Flaviani Episcopi Constantinopolitani. Non opus est hoc in loco, ut singula persequar. Me tantummodo redigo ad Gratianeum canonem 46. cau. 7. qu. 1., cujus verba ex Isidori Mercatoris epistola integra referam, imo aliquibus etiam adjectis, eademque conferam cum duobus Martini Papæ I. monumentis, quorum primum repetendum erit ex epistola ejusdem ad Amandum Episcopum Trajectensem, alterum ex synodica ejusdem epistola, quæ habetur adjecta Concilio Lateranensi sub eodem Pontifice celebrato.

Verba epistolæ Liberii, ad quæ refertur canon 46. cau. 7. qu. 1.

Suggestum namque nobis est, quod pro præteritis laboribus, & infestationibus nonnulli vestrum assignatas sibimet, & a Deo commissas relinquunt plebes, & in futuro plures relinquere velint eas, quas tueri debent, Ecclesias, & pro ovibus sibi commissis laborare negligant, & monasteriorum se quieti contradere festinent, & vacationem ab Episcopatus laboribus eligere, & silentio, atque otio vitam degere magis appetant, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere, dicente Domino: Beatus, qui perseveraverit usque in finem. Unde namque est.

Verba Martini I. in epistola ad Amandum Trajectensem Episcopum.

Suggestum est namque nobis, eo quod presbyteri, seu diaconi, aliique sacerdotalis officii post suas ordinationes in lapsu coinquinantur, & propterea nimio mœrore fraternitatem tuam adstringi, velleque pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere, & vacationem ab Episcopatus laboribus eligere, & in silentio, atque otio vitam degere, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere, dicente Domino: Beatus, qui perseveraverit usque in finem. Unde namque beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quia secundum apostolicam prædicationem omnes, qui voluerint in Christo

est beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? Quoniam secundum apostolicam prædicationem omnes, qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patiuntur. Ideoque, Fratres charissimi, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestræ proposito coarctet recedere. Considerate namque, quanta pro absolutione nostri, & liberatione Creator, Dominusque, & Redemptor noster pertulerit, quibusve se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis diabolicæ liberaret.

Attendite itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus constituit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam adquisivit proprio sanguine, ut non sit, qui vos decipiat, aut seducat in subtilitate sermonis, ut plebes vobis commissas relinquatis, & alicui propter malorum opprobrium hominum quieti vos tradatis, & ut vos solummodo salvetis, & filios orphanos relinquatis. Apertissime enim Spiritus Sanctus per Apostolum dicit, quia in novissimis temporibus recedent quidam a fide, & charitate, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, & in hypocrisi mendacii eloquiorum, cauteriatam habentes suam conscientiam, propter quod vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Quæ vero mentis transgressio operatur in his, qui non crediderint sermonibus Domini, &c.

Christo pie vivere, persecutiones patientur. Ideoque, Frater charissime, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestræ proposito coarctet recedere, considerans, quanta pro absolutione nostri, & liberatione Creator, Dominusque noster pertulerit, quibusque se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis diabolicæ potestatis liberaret.

Verba Martini I. in Synodica Epistola Concilio Lateranensi adjecta.

Attendite itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus constituit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam adquisivit proprio sanguine, ut non sit, qui vos decipiat, aut seducat in subtilitate sermonis per philosophiam, & inanem fallaciam. Apertissime enim Spiritus Sanctus per Apostolum dicit: quia in novissimis temporibus recedent quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi mendaciloquorum, cauteriatam habentium suam conscientiam; propter quod vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem, quæ mentis transgressio operatur in his, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, &c.

Ex his liquido constat Isidorum Mercatorem illius epistolæ auctorem abusum fuisse sententiis Martini Papæ, easdemque per egregiam impudentiam ad aliam rem aliquantisper inflexas Liberio Pontifici adscripsisse.

Non minor fuit impudentia Mercatoris in aliis effingendis duabus epistolis, quarum alia ab Athanasio, & universis Episcopis in Alexandrino Concilio congregatis ad Liberium Papam directa fuerit, alia responsionis instar obtineret a Liberio ad Athanasium, & Episcopos Alexandrinæ Synodi rescripta. Ad marginem harum epistolarum ita legitur in Labbeana Veneta editione tom. 2. pag. 817. *Hanc epistolam cum sequenti falsatis adnumerandam censent non eruditi modo, sed etiam proletarii quique Scriptores.* Revera nemo percipere facile poterit, quomodo Athanasius Episcoporum Concilium celebraverit in Alexandrina Civitate, in qua potissimum ab adversariis suis maxime terrebatur, quod & ipse Athanasius in eadem Mercatoris

Can. 32. caus. 24. qu. 1.

toris epistola fatetur, ibi: *Quotidie ab his persequimur, & damnationi tradimur, atque morti destinamur*. Præterea Athanasius ita fingitur ad Liberium scribere, quasi ex eo accusatus ab Arianis fuerit, quod perperam de fide sentiret, Nicænamque Synodum oppugnaret, quando tamen nihil tale Athanasio ab ejusdem insecutoribus oppositum scimus, sed opposita potius atrocissima, nefandaque flagitia. Consularis nota Liberii epistolæ adjecta falsitatem etiam arguit, ibi: *Data* 8. *Kal. Junii Asclepio, & Deodato Viris clariss. Coss.* Quis inveniet hæc nomina in consularibus fastis? Vix in istis legitur nomen cujusdam *Asclepiodoti*, qui consulatum gessit cum Mariniano. Cum vero istorum consulatus inciderit in annum 423., frustra Liberium diceremus epistolam suam Asclepiodoti consulatu signasse. Non memoro recentiorum Scriptorum fragmenta, ex quibus methodo inordinata congestis composuit Mercator epistolam utramque. Me refero tantum ad verba canonis 32. cau. 24. qu. 1., quæ pertinent ad finem epistolæ posterioris, sive illius, in qua Liberii Papæ responsio continetur. Recitabo integram Pseudo-Liberii sententiam, quam Gratianus more suo corrupit. Postquam impensius præcepit epistolæ auctor, ut unusquisque veram divinitus datam doctrinam sequeretur, ait: *Qui hæc præsumserint prævaricari, primum quidem subjaceant judicio terribili omnipotentis Dei, deinde autem qualemcumque Regalem indignationem revereantur, per quam, si quidem Episcopi, aut clerici sunt, a sui Sacerdotii, sive a Cleri sui ordine modis omnibus excidant, si autem monachi sunt, segregentur, & alieni sint de suis locis. Si autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur eis. Si autem sunt privati, si quidem nobiles existunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur; si autem ignobiles, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo castigentur, ut omnes timore Dei compressi, & comminata eis digna supplicia reverentes., immobilem, & sine turbatione pacem Sanctarum Dei Ecclesiarum custodiant*. Hæc ita descripta non tantum indicant, Gratianum plurimum discrepare ab integris epistolæ exemplaribus, verum etiam integram hanc sententiam Liberii temporibus minime convenire, quibus Imperatoris Romani indignationem nondum appellare consueverant *Regalem*, quippe *Regum*, aut *Regale* nomen non satis apud Romanos veteres receptum erat; quibus additur frustra Liberium minitatum fuisse tot, tantasque pœnas adversus eos, qui Athanasio adversarentur; cum vel ipsam exilii, & verberum pœnam ipse perpeti debuerit, quod Athanasio faveret. Video sane, undenam hujusmodi portenta Isidorus Mercator ediderit. Usus ille est in hac re Typo quodam hæretico Constantis Imperatoris, qui habetur inter acta Lateranensis Concilii sub Martino I. Pontifice celebrati anno 649. secretario 4. Persuasione Paulli Constantinopolitani Antistitis proposuerat Constans Imperator edictum, quod vulgo *Typus* adpellatur, in quo vetuit, ne quispiam amplius contentiones concitaret de una, vel duplici Christi Domini voluntate, sed potius quæcumque antea suborta dissidia quiescerent, sepositis partium studiis, & eo usque gestis silentio, imo & oblivione deletis. Quod ut securius ipse firmaret, hæc addidit in edicti fine: *Qui autem ea præsumserint prævaricari, primum quidem subjacent judicio terribili omnipotentis Dei; deinde autem & non qualemcumque Regalem indignationem revereantur, per quam siquidem Episcopi, aut clerici sunt, sui Sacerdotii, sive sui Cleri modis omnibus excidant; sin autem Monachi, segregentur, & alieni sint de suis locis; sin autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur de eis. Si autem sint privati, siquidem nobiles consistunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur; sin autem ignobiles consistunt, non solum in corpore verberentur,*

tur, sed in exilio perpetuo castigentur, ut omnes timore Dei compressi, & comminata eis digna supplicia reverentes, immobilem, & sine turba pacem Sanctarum Dei Ecclesiarum custodiant. Sic sese habet Imperatoria Constitutio, qualemcumque tandem exitum sortita fuerit, quam Liberio Papæ in parte adscribere voluit Mercator, & ex Mercatore Gratianus: neque enim quicumque fragmentum utrumque conferent, inficias iverint Isidorum Mercatorem, aut alium quemcumque Gratianei fragmenti auctorem, Constantis verbis, ac sanctione abuti voluisse, cum eadem omnino verba de Imperatoris typo in illam epistolam translata ausu improbo fuerint.

CAPUT XXXIII.

De Felice II.

Canones, qui nomine Felicis II. recitantur a Gratiano, pertinent omnes ad epistolam illi tributam ad Athanasium, & omnes Orientales Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos. Sunt autem sequentes.

Apocryphi omnes.
- *Can. 16. cau. 2. qu. 6. singulari dignus observatione.*
- *Can. 7. cau. 3. qu. 2. consonat cum Concilio Romano V. sub Symmacho.*
- *Can. 1. cau. 3. qu. 3. jungendus cum can. 7. cau. 3. quæst. 2.*
- *Can. 2. cau. 3. qu. 3. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
- *Can. 11. cau. 3. quæst. 5. consonat cum vetustis Canonibus Ecclesiæ Africanæ.*
- *Can. 4. cau. 5. quæst. 2. consonat cum nonnullis aliis veterum monumentis.*
- *Can. 12. cau. 6. qu. 1. depromtus ex historia ecclesiastica Cassiodori.*

PArum, aut nihil attinet ad rem meam cum Viris eruditis vulgarem instituere quæstionem, jurene, an injuria in locum Liberii viventis, atque a Romana Sede dejecti suffectus fuerit Felix II., quem & recepta Martyrologia, & vetustissima monumenta, tanquam sanctissimum, & inclytum Christi Martyrem prædicant. Illius nomine nulla apud Gratianum capita recensentur, nisi forte quispiam illi tribuenda adfirmaret, quæ superius descripsi depromta ex epistola ad Athanasium, & alios Orientales Episcopos scripta. Apage vero Isidori Mercatoris figmenta, in quibus vix tempus frustra tererem, nisi mei propositi ratio id postularet. Non satis fuerat Mercatori fingere epistolam Athanasii ad Liberium, & Liberii ad Athanasium, uti suo loco ostendebam. Novas confinxit epistolas, quarum unam Athanasio tribuit, & Episcopis in Alexandrina Synodo congregatis ad Felicem directam, alteram dein Felici adscripsit, quasi rescriptum ad Athanasium, & ceteros Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos. Jampridem cum eruditis Viris agnovit Baronius ad annum 357. §. 66. nullum plane locum, vel tempus cogendæ Synodi esse

esse potuisse Athanasio fuga lapso, & in eremo latitanti, aliis etiam Episcopis pariter suis e sedibus deturbatis. Praterea verosimile neutiquam videri potest, Athanasium ad Felicem confugere voluisse, quem sciebat ideo Liberio suffectum, quod Liberius Athanasii ipsius caussam defendendam suscepisset. Quæ Felici tribuitur epistola, hac nota consulari signatur: *Data idibus Februarii Agario, & Juliano viris clariss. Coss.* Juliani quidem consulatus incidit in annum 356.; at Agarii nomen prorsus in consularibus fastis omittitur. Non opus pluribus ad agnoscendam Mercatoris manum. Paucis dixero, epistolam hanc ex nonnullis recentiorum Patrum, Scriptorumque fragmentis esse inordinate congestam, &, quod magis est, nihil aliud continere, quam sententias illas, quas passim in epistolis Isidori ejusdem universis agnoscimus. Nimirum ibidem eadem omnino legimus, quæ habentur in epistolis Pseudo-Julii, Pseudo-Anacleti, Pseudo-Eutychiani, Pseudo-Eusebii, Pseudo-Stephani, Pseudo-Fabiani, Pseudo-Pelagii, & similibus.

Can. 12. cau. 6. qu. 1. Juvabit epistolam ipsam percurrere, ac simul Gratiani fragmenta ad ejusdem integritatem exigere. Initio profitetur Felix, se epistolam ab Athanasio, aliisque Alexandrini Concilii Episcopis recepisse, eandemque recitari jussisse in Synodo Romana; quam ob caussam ait, se maximo confectum mœrore fuisse, quod intelligeret viros optimos, atque integerrimæ fidei Antistites diu premi, ac vexari. Hanc ad rem ita scribit: *Quiescite, inquit Sancta Magna Nicæna Synodus, & nolite persequi eos, qui Deo perfecte ministrant, & sincera voluntate Dei superni mandata custodiunt, & nostris legibus subjugantur, quia non decet, nec ordo patitur, ut iniqui, & carnales spirituales persequantur.* Retulit hæc eadem Gratianus In can. 12. cau. 6. qu. 1., quasi illa Nicæno Concilio tribui possent, quum tamen Nicæni Concilii tempore res Ecclesiæ, & Episcoporum pacatæ prorsus erant, nec erat, qui sacros Antistites insequeretur. Sed & auctor ejusdem epistolæ eadem propemodum verba recitat in fine capitis 20. non amplius expresso Nicæni Concilii nomine, sed nomine Antecessorum Felicis, & reliquorum Sanctorum Patrum, ibi: *Quiescite, inquiunt, & nolite persequi eos, qui perfecte Deo ministrant, quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium a Deo Angelorum pelluntur incursus, quique omnes Dæmones, qui corrupti sunt, precum assiduitate confundunt.* Video tamen, quibus ex fontibus fragmentum hoc Pseudo-Isidorus exhauserit, nimirum ex Cassiodoro, qui in lib. 7. historiæ ecclesiasticæ tripartitæ cap. 9. refert Edictum Imperatorum Valentiniani, Valentis, & Gratiani datum Episcopis Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatianæ, ubi inter cetera hæc leguntur: *Quid ergo dicitis vos Episcopi, & Præsules? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros, imperiali abuti dignitate quiescite, & nolite persequi eos, qui Deo perfecte ministrant, quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium a Deo Angelorum repelluntur incursus: quique omnes Dæmones corruptores precum assiduitate confundunt, tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatique Regiæ non resistunt, sed sincera voluntate & superni mandata Dei custodiunt, & nostris legibus subjugantur.*

Can. 4. cau. 5. qu. 2. Pertinent hæc ad epistolæ præfationem, in cujus fine asserit Felix, se nonnulla capitula subdere velle; seu in Nicæno Concilio, seu in Romana Sede constituta, omnia autem utilia, quibus Episcopi commodius adversantium insidias, & vexationes evadant. Et quidem in capite 1. & 2. subjectis refert sententias Concilii Constantinopolitani can. 6., Romani 3. sub Sylvestro cap. 3., Milevitani cap. 19., aliorumque recentiorum, item sententias Pseudo-Stephani in epist. 2., aliorumque Ponti-

Pontificum vetustissimorum, quorum personas idem Isidorus Mercator induerat. At in cap. 3. ita progreditur: *Si quis Episcopus post hæc elegerit accusare, Summis Primatibus Episcoporum suam indicet caussam, & non sæcularibus, qui magis ad pacem, quam ad judicium eos revocent, ut charitas in omnibus, & ab omnibus custodiatur. Si Primates accusatores Episcoporum cum eis pacificare familiariter minime potuerint, tunc tempore legitimo eos ad Synodum canonice convocatam non infra angusta tempora canonice convocent, & non prius, quam eis per scriptum significent, quid eis opponitur, ut ad responsionem præparati adinveniant. Nam si aut vi, aut timore ejecti, aut suis rebus expoliati fuerint, nec canonice evocari ad Synodum possunt, nec respondere æmulis debent, antequam canonice restituantur, & sua eis omnia legaliter reddantur.* Ex his supplendus erit Gratianus in can. 4. cau. 5. qu. 2., in quibus nonnulla videtur Mercator excerpsisse ex Concilio Carthaginensi 4. can. 26. ibi: *Statuendum est Episcopis, ut dissidentes fratres, sive clericos, sive laicos ad pacem magis, quam ad judicium cohortentur*; nonnulla etiam excerpsisse ex Concilio Romano 5. sub Symmacho, ut omittam alias Isidorianas epistolas, quarum fragmenta his plurimum consona recensentur in can. 1. 2., & sequentibus cau. 3. qu. 1.

Complura per hæc subjiciuntur de accusatis Episcopis, quæ congruunt omnino cum epistola 2. Julio tributa, & cum epistola 2., quæ nomine Eutychiani refertur, donec in cap. 8. epistolæ hæc leguntur: *Ille vero, qui vi, aut timore sede pulsus, aut suis rebus expoliatus fuerit, non prius vocetur ad Synodum, quam ei omnia legibus redintegrentur. Et tamdiu in sede propria pacifice, & potestative cuncta disponens resideat, quamdiu expulsus, vel expoliatus carere visus est rebus. Cum autem ad judicium venerit, si voluerit, & necesse fuerit, induciæ ei petenti a Patribus constitutæ absque impedimento concedantur, & judices a se electi tribuantur.* Hæc, quæ in parte referuntur apud Gratianum in can. 7. cau. 3. qu. 2., in parte etiam in can. 1. cau. 3. qu. 3. minime consonant cum Felicis temporibus; etenim in illis Felix ipse II. adversus semetipsum videretur tulisse sententiam, qui in vicem Liberii vi dejecti suffectus fuerat in Episcopatu Romano. Non dubito autem, quin hujusmodi sententiam, sicut & alias similes, excerpserit Mercator ex Concilio 5. Romano sub Symmacho, in quo inter cetera hæc legimus: *Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ sublatæ sibi sunt, cum omni privilegio suo restitui, & postmodum non sub angusto temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur, & ab omnibus quibusque Provinciæ suæ Episcopis audiantur.*

Can. 7. cau. 3. qu. 2. & Can. 1. cau. 3. qu. 3.

Sequuntur hinc nonnulla capita ex confictis veterum Pontificum decretalibus depromta, donec in cap. 14. leguntur eadem verba, quæ habemus in can. 11. cau. 3. qu. 5. apud Gratianum, cujus sanctionis rationem ita subjicit Pseudo-Isidorus: *Quoniam accusatores, & accusationes, quas leges sæculi non recipiunt, qua ratione Sacerdotalis eas recipere debet ordo, invenire nequeo, cum hæc & in Nicæna Synodo prohibita sunt, &c.* Ideo integram sententiam exinde supplendam arbitratus sum, ut eo luculentius appareat Mercatoris ausus, qui ex Nicæno Concilio se exhausisse profitetur, quod sane in Nicæno Concilio constitutum minime fuerat; neque enim in eo aut de servis, aut de libertis, aut de infamibus removendis ab accusatione quidpiam legimus. Potius laudandus fuisset ad eam rem a Mercatore aut canon 6. Concilii Carthaginensis 2. ibi: *Si criminosus est, non admittatur, ut accuset*, aut canon 58. Concilii Carthaginensis 4. ibi: *Eum, qui frequenter litigat, & ad caussandum*

Can. 1. cau. 3. qu. 5.

(legunt

(legunt alii *ad accusandum*) *facilis est, testimonium nemo absque grandi examine recipiat*, aut demum canon 2. Concilii Carthaginensis 7. ibi: *Item placuit, ut omnes servi, vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes, quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Omnes etiam infamiæ maculis adspersi, idest histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive Pagani, sive Judæi: sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in caussis propriis accusandi licentia non est deneganda.*

In capite 15. ejusdem epistolæ nihil est, quod peculiariter observemus. Progredior ad caput 16., quod plurimum facere potest ad interpretationem capitis 19., ex quo descriptus est canon 16. cau. 2. qu. 6. apud Gratianum. *Nec ita in Ecclesiasticis agendum est negotiis*, (sunt verba dicti capitis 16. in epistola Felicis), *sicut in sæcularibus. Nam in sæcularibus, postquam legibus vocatus venerit, & in foro decertare cœperit aliquis, non licet ante peractam caussam recedere; in Ecclesiasticis vero dicta caussa recedere licet, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.* Postquam vero nonnulla de Episcoporum accusationibus constituta feruntur in cap. 17. & 18., hæc sequuntur in cap. 19., ex quo diximus sumtum esse canonem 16. cau. 2. qu. 6. *Quoties Episcopi se a suis comprovincialibus, vel a Metropolitano putaverint prægravari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent Sedem, ad quam eos absque ulla detentione, aut suarum rerum ablatione libere ire liceat. Et dum prædictam Romanam matrem appellaverint Ecclesiam, aut ab ea se audiri exposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum sedes surripere, aut eorum res auferre, aut aliquam eis vim inferre præsumat, antequam eorum caussa Romani Pontificis auctoritate finiatur. Quod si aliter a quoquam præsumtum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit. Nam nec hoc perperam præsumimus, sed & ipsum in Nicæna Synodo constitutum, & Antecessores nostros egisse bene Athanasi nosti; quoniam quando tu, & Paullus Constantinopolitanus, Asclepius Gazæ, & Lucianus Adrianopolites ab Orientalibus Episcopis inconsulto sanctæ memoriæ Julio Prædecessore nostro damnati estis, & ad eum, quasi ad totius orbis caput (ut semper huic Sedi sanctæ licitum fuit) confugistis, cognita eorum nequitia, & vestra justitia vos in communionem suscepit, & omnium vestrum curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, suas singulis reddens Ecclesias, Orientalibus scripsit, culpans eos, quod non recte tractassent viros inculpabiles de suis Ecclesiis expellentes, & constituta Nicæni Concilii minime conservantes.*

Plura in hisce verbis continentur. Et primo quidem si conferamus laudata verba capitis 16., apparebit Mercatorem voluisse certum discrimen agnoscere inter sæcularia, atque Ecclesiastica negotia, sive judicia, ut in sæcularibus quidem judiciis ubi quis coram competente judice sistere se cœperit, non prius ad superiorem confugere valeat, quam finem contentio habuerit, seu sententia dicta fuerit, at vero in Ecclesiasticis judiciis liceat litigantibus caussam deferre in auditorium superioris etiam ante sententiam ab inferiore pronunciatam. Secundo exinde Mercator deducit, licere Episcopis, quoties se noverint a Metropolitanis prægravari, aut Metropolitanos eosdem suspectos habuerint, mox ad Romanam Sedem adpellare, ita ut nihil deinceps fieri a Metropolitanis queat, sed unius Romani Pontificis sit expectanda sententia. Tertio subiicit auctor epistolæ, se non perperam id præsumere, sed id ipsum in Nicæna Synodo constitutum fuisse. Demum concludit idem auctor epistolæ, id factum esse per Athanasium ipsum, item per Paullum Constantinopolitanum, per Asclepium Gazæ, nec non per Lucianum (Lucium alii vocant) Adrianopolitem. Non

Non sunt hæc singula silentio prætereunda, ne forte decipiantur, qui facile recipiunt merces Isidorianas. Neque enim in primis germanæ aut rationi, aut prudentiæ consonum videri potest, ut ea differentia intercedat inter civilia, Ecclesiasticaque judicia, qua in Ecclesiasticis liceat litigatori tribunal deferere, quotiescumque de litis eventu timet, etiam ante dictam sententiam. Ubinam aut constitutam legimus hujusmodi disciplinam, aut introductam Ecclesiasticorum judiciorum consuetudinem, quæ sacrorum Antistitum, ipsorum etiam Conciliorum auctoritatem penitus frustraretur? Scimus quidem certo personarum generi privilegio quodam fuisse concessum, ut omisso ordinario judice ad superiorem in prima, ut Pragmatici vocant, instantia confugiant l. un. cod. quando Imperator inter pupillum; sed nuspiam legimus concessum fuisse, ut forum, in quo quis semel consistere cœperit, deferi possit arg. l. 4. cod. de jurisdictione. Secus ecquis non videat, exinde foveri vitilitigandi libidinem, quæ non melius dignosci potest, quam in iis, qui sententia non expectata statim ad superiorem adpellant, futurum sperantes, ut duplici judicio adversarium jam prope in primo victorem defatigent? Afferit Mercator, hæc obtinere quidem in sæculari judicio, non autem in Ecclesiastico. Sed ostendere oportebit discriminis rationem, ubi vetustissima deest consuetudo, ubi lex etiam deficit, immo ubi adversatur evidentissima ratio, quæ, si non patitur in judiciis laicis tergiversationes, & prævaricationes litigantium ad perpetuandas contentiones, multo minus in Ecclesiasticis judiciis feret. Arbitror ego Mercatorem voluisse imitari sententiam Leonis Magni in epistola ad Marcianum 78. in editione Quesnelliana ita scribentis. *Alia tamen ratio est rerum sæcularium, alia divinarum*. Verum si in hæc verba respexit Isidorus Mercator, non dubium est abusum fuisse eundem memorata sententia. Ajebat Leo Magnus, translata Imperiali Sede in urbem Constantinopolitanam, translatum inde non intelligi in eandem urbem Pontificatum Maximum, quia non eadem est ratio rerum sæcularium, quæ divinarum. At nihil hoc commune habet cum optimis prudentiæ regulis ad judicia pertinentibus, quæ in utroque foro admittendæ sunt, ubi honestate præcipiente semel inducuntur, atque utilitate publica sine discrimine confirmantur.

Novit sane ipsemet Isidorus se tenui innixum esse fundamento, ubi hæc tradidit civilis, & Ecclesiastici fori discrimina, dubitavitque, ne forte a legentibus respuerentur, nisi eadem confirmaret, subdit propterea: *Nam nec hoc perperam præsumimus, sed & ipsum in Nicæna Synodo constitutum* &c. Miremur heic tantam Mercatoris impudentiam, qui Nicænæ Synodo has sententias adtribuat, de quibus tamen ne verbum quidem in ipsomet Nicæno Concilio adparet. Quæ observatio eo gravior redditur, quo proximior ætati Concilii Nicæni epistola fingitur, qua de agimus; Etenim illi adtribuitur, qui Nicæni Concilii temporibus vivebat, & ad illum scripta est Athanasium, qui in Nicæno Concilio præsens adfuerat. Jam vero si Isidorus Mercator errore facti deceptus fuit, & Nicænum laudavit Concilium pro Sardicensi, in promtu erunt canones Sardicenses 5. 6. 7., & quidem ipso dirarum vexationum adversus Athanasium tempore conditi, in quibus proposuit Osius, tum demum ad Romanam Sedem referendam esse caussam Episcoporum accusatorum, quum fuisset in provincia judicatum. Ibi enim dicitur, *renovandum esse judicium*, item supponitur appellatio fieri ab illo, *qui videtur esse depositus*, & *omnes judicasse congregatos Episcopos regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecisse*, quemadmodum interpretatur græcum textum ipse Mercator.

Inquirendum tandem erit, num ad rem quidpiam valere possint proposita exempla

pla Athanasii, Paulli Constantinopolitani, Asclepii Gazæ, & Luciani Adrianopolitis, quos omnes Mercator ad demonstrationem suæ sententiæ veluti testes acciverat. Porro certissimum est, Athanasium non primum aut apud Imperatorem fuisse conquestum, aut Romani Pontificis sententiam expostulasse, quam esset in Concilio ejus provinciæ negotium gestum, ac terminatum, seu non ante, quam Episcopatu suo dejectus fuisset. Abstineo heic ab illa celebri disputatione, utrum vere Athanasius post damnationem Synodi Tyriæ Romanam adpellaverit Sedem, utrum etiam Pontifex Maximus jure summo caussam ipse susceperit, an potius quasi electus Arbiter, & quæstionibus similibus, quæ quemadmodum ad rem meam parum facere videntur, ita apud eruditos viros fusius discussæ perpendi poterunt, inter ceteros apud Natalem Alexandrum in dissertatione 22. sæculi 4. Quod ad rem meam attinet, dixero, Athanasium jamdudum fuisse damnatum Synodali definitione, cum alibi caussam suam retractari exoptavit. Et id quidem certo etiam constat de aliis Episcopis superius commemoratis, qui parem cum Athanasio caussam habuerunt. Referam huc veterum testimonia. Nicephorus Callixtus lib. 9. histor. eccles. cap. 8. ait: *Athanasius autem Romæ agebat Constante Constantini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eo Constantinopolitanus quoque Paullus, & Marcellus Ancyranus propter eam, quam diximus, caussam; Asclepas etiam Gazæorum Episcopus, quod & ipse fortiter Arianis resisteret, accusationem, judiciumque, quasi sacrificii aram evertisset, sustinuit, & ob id Episcopatum deponere coactus fuit, quem Episcopatum Quintianus est consecutus. Lucius præterea Adrianopolites eodem crimine delatus, & dignitate itidem spoliatus Romam confugit.* Cassiodorus lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ cap. 15. hæc scribit: *Igitur Athanasius relinquens Alexandriam Romam profectus est; contigit autem eodem tempore etiam Paullum Constantinopolitanum Pontificem illuc una concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ*, post quæ subdit, hosce Episcopos jamdiu a suis sedibus dejectos communionem Papæ suscepisse, ejusque tandem judicio fuisse restitutos in Sedem; immo refert, eam ob caussam conquestos gravissime fuisse Orientales Episcopos lugentes jurisdictionem suam parvipendi, quum tamen Romanorum Pontificum judicia alias venerati fuissent, exemplo adducto Novati, quem nusquam in communionem se suscepisse profitebantur, ex eo quod fuisset a Romana Ecclesia damnatus; Idcirco concludebant neque suscipi debuisse a Romana Ecclesia Episcopos illos, quos damnatos fuisse & ejectos ab Orientali Ecclesia constabat. Hæc porro omnia perspicue indicant, Episcopos illos a Mercatore memoratos Romani Pontificis ope adjutos fuisse tum demum, postquam in provinciali Concilio damnati fuerant. Quod si etiam ulterius progredi velimus, scimus quidem Romanum Antistitem protulisse in Synodo ad eam caussam convocata sententiam; utrum vero ipsa sententia suum statim sortita fuerit effectum, non adeo perspicuum esse potest. Præterquamquod enim Cassiodorus loco memorato refert, sententiam Papæ Orientalibus Episcopis plurimum displicuisse, iidem Episcopi Orientales nova crimina, in Athanasium præsertim, ejusque consortes, intulerunt ad nova judicia provocantes, quousque ad Concilium Sardicense reducta fuit hujusmodi caussa. Quum vero in Sardicensi Concilio communi Episcoporum sive Occidentalium, sive Orientalium consensione definiri res minime potuisset ob recens concitatum ab Orientalibus schisma, operæ pretium fuit, ut Imperiali auctoritate sententia Concilii Sardicensis executioni demandaretur, ut scilicet cohibito impetu perditissimorum hominum, ac repulso, jure restituerentur Sedes dejectis, quorum optima adparuit caussa. Rursum idipsum refert Cassiodorus in lib. 4. hist. tripart.

tripart. cap. 30. ibi: *Imperator Paullo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos secundum ea, quæ in Concilio Sardicensi placuerant, proprias restituerat Sedes.* Hæc itaque quum multo aliter se se habeant, quam ab Isidoro Mercatore in Felicis epistola referantur, liquido constat, nonnisi cum maxima temeritate tributa esse Felici, cum ad Athanasium scriberet; quandoquidem & Felix, & Athanasius de rebus suis, suorumque recentissimis nec ita scribere, nec ita libenter excipere potuissent.

In capite 20. ejusdem epistolæ legimus verba canonis 2. cau. 3. qu. 3., quæ ita ex integris exemplaribus supplere juvabit. *De induciis vero Episcoporum, super quibus consuluistis, diversas a Patribus regulas invenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & consilia Episcoporum, atque amicorum quærenda, annum aut sex mandaverunt menses concedi, quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus vero, quam sex menses non reperi, quia & laicis hæc indulta sunt; quanto magis domini Sacerdotibus? Nam a nostris Antecessoribus,* (hæc omisit Gratianus) *atque reliquis Sanctis Patribus multoties inhibitum est, nequis domini Sacerdotibus detractiones irroget; quanto magis accusationes ex radice charitatis prolatas? Quiescite, inquiunt, & nolite persequi eos,* (Sunt hæc, quæ superius etiam retuli ad canonem 12. cau. 6. qu. 1.) *qui perfecte Deo ministrant, quorum orationibus, & terrena bella sedantur, & recedentium a Deo Angelorum pelluntur incursus, quique omnes dæmones, qui corrupti sunt, precum assiduitate confundunt. Induciæ namque* (rursus heic progreditur Gratianus) *non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præparare, & universos communicatores in provinciis positos convenire, testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant.* Hæc induciarum concedendarum disciplina frequenter adstruitur ab Isidoro Mercatore, qui & de eadem nonnulla tradidit in epistolis Eleutherii, Caji, Marcelli, & Damasi. Imo etiam ubi traditur, inhibitum esse ab *Antecessoribus* Romanis Pontificibus, *& reliquis Sanctis Patribus, nequis domini Sacerdotibus detractiones irroget*, quid aliud indicatur, quam epistolæ illæ a Mercatore confictæ, in quibus nihil frequentius repetitur, quam Episcopos venerabiles adeo esse debere omnibus, ut a nemine accusari aliquando possint? Quod vero dicitur, inducias aliquando ad annum cum sex mensibus concedi, aliquando ad annum tantummodo, nunquam vero brevius sex mensibus spatium adsignari, & quidem, ut id etiam in laicis vigeat, ac potiori jure in clericis vigere debeat, non video, quomodo consistere possit. In primis enim ipsemet Isidorus Mercator non probat in judiciis Ecclesiasticis eadem servari posse, quæ servantur in judiciis laicorum; hinc in cap. 15. hujus epistolæ ait: *Nec ita in Ecclesiasticis agendum est negotiis, sicut in sæcularibus*, quemadmodum superius ajebam ad canonem 16. cau. 2. qu. 6. Deinde falsum omnino erat, etiam Felicis tempore non concessas fuisse inducias minores sex mensibus; etenim jampridem Diocletianus, & Maximianus certis in casibus caverant, ne induciæ trimestre tempus excederent, & vix aliquando semestres indulgerentur. Imperatorum constitutio hodie legitur in codice Justinianeo l. 1. cod. de dilationibus. Isidorus autem Mercator ignoravit profecto canonem 7. Concilii Carthaginensis vulgo 3. anni 397., in quo spatium mensis dumtaxat conceditur. Verba hujus canonis habentur in can. unico cau. 4. qu. 5. Cetera ad epistolam Felicis pertinentia omitto, vel quod ad Gratiani fragmenta non spectent, vel quod exinde satis superque colligatur, epistolam ipsam inter apocrypha Mercatoris monumenta esse rejiciendam.

Can. 2. cau. 3. qu. 3.

CA-

CAPUT XXXIV.

De Damaso.

Damasi Papæ nomen præseferunt sequentes canones.

Apocryphi omnes. Ex epist. 4. apud alios 3. ad Stephanum & alios Episcopos Africanos.	*Can. 3. dist. 17. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 2. cau. 2. qu. 3. referendus ad canonem 2. cau. 4. qu. 4.* *Can. 39. cau. 2. qu. 7. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 51. cau. 2. qu. 7. idem est cum can. 39. cau. 2. qu. 7.* *Can. 4. cau. 3. qu. 3. jungendus cum can. 6. cau. 3. qu. 9.* *Can. 6. cau. 3. qu. 6. dissonat a vetustissima disciplina.* *Can. 6. cau. 3. qu. 9. jungendus cum can. 4. cau. 3. qu. 3.* *Can. 7. cau. 3. qu. 9. jungendus cum can. 6. cau. 3. qu. 9.* *Can. 2. cau. 4. qu. 4. consonat cum generalibus civilis prudentiæ regulis.* *Can. 1. cau. 5. qu. 2. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 8. cau. 23. qu. 3. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
Apocryphi omnes. Ex epist. 5. De Chorepiscopis, sive ad Episcopos Africæ.	*Can. 5. dist. 68. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 25. cau. 1. qu. 7. non consonat proposito Gratiani.* *Can. 3. cau. 9. qu. 1. idem est cum can. 25. cau. 1. qu. 7.* *Can. 12. cau. 25. qu. 1. referendus potius ad Leonem Magnum.*
Apocryphi omnes. Ex epist. 7. ad Episcopos Italiæ.	*Can. 8. cau. 3. qu. 9.* *Can. 3. cau. 5. qu. 2.* *Can. 76. cau. 11. qu. 3.* *simul jungendi, & ex variis recentiorum auctorum fragmentis compositi.*
Ex epist. ad Aurelium.	*Can. 5. cau. 25. qu. 1. apocryphus, & ex integra epistola supplendus.*
Ex epist. ad Paulinum Antiochenum.	*Can. 43. cau. 7. qu. 1. incertæ est auctoritatis.*
Adjiciuntur.	*Can. 2. dist. 56. pertinet potius ad Pontificale Romanum.* *Can. 15. cau. 10. qu. 1. consonat cum sententia Concilii Romani sub Damaso.*

SI eo tempore, quo Ecclesia diris vexationibus premebatur, non defuit ambitus clericorum in Summi Pontificatus dignitate petenda, unde etiam schismata suborta sunt, quemadmodum liquet in ordinatione Cornelii, cui Novatianus præferri totis viribus conabatur, nemini sane mirum erit, quod pacatis Ecclesiæ rebus, quum Romani Pontificis dignitas videri splendidior cœpit, contentiones aliquando excitatæ, & quidem acerrimæ fuerint, ubi de novo eligendo Pontifice ageretur. Anno 367. electus

ctus in Pontificem fuerat, & quidem legitimis suffragiis, Damasus genere Hispanus: At non statim munus obire suum potuit, contra urgente Ursicino, qui facto schismate, nonnullisque sui ausus consortibus accitis, vel admissis Damasum a sede dejicere, seque in vicem dejecti Episcopum haberi postulabat. Maximus fuit hujusmodi conatus, quo intestinum quodammodo bellum Romæ fieri visum est, ita, ut una die, si fides est Ammiano, centum triginta septem reperta fuerint cadavera peremtorum. Rem his verbis describit Ruffinus lib. 2. cap. 10. *Tanta seditio, imo vero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut replerentur humano sanguine orationum loca.* In tanta animorum contentione ad comprimendum schismaticorum ausum totus incubuit pacis studiosus Imperator Valentinianus, qui exilio pulso cum sociis Ursicino Damasi sedem a molestorum hominum impetu liberam eidem Damaso reddidit circa annum 369., quamobrem Damasus ipse tuto Ecclesiæ suæ, imo & universalis negotia feliciter obire potuit, quemadmodum revera feliciter objit usque ad annum 384., quo vita functus fuisse scribitur. Damasi nomine duas synodicas epistolas genuinas habemus, item confessionem Catholicæ Fidei ad Paulinum Antiochenum, quemadmodum tradit Theodoretus lib. 2. histor. eccles. cap. 22., & lib. 5. cap. 10. & 11., præter nonnulla carmina (Poesi enim delectatum fuisse Damasum Hieronymus scribit in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis). Sed his germanis Damasi monumentis recentiora quædam accesserunt opera Isidori Mercatoris. Quod vero dolendum est, ad Gratianum pertinet, qui omissis germanis Damasi capitibus nihil aliud in suam Collectionem propemodum retulit, quam quod recentiore manu eidem Damaso tributum est, uti ex sequentibus abunde patebit.

De epistola 4. apud alios 3. ad Stephanum, & alios Africanos Episcopos.

Effinxerat Isidorus Mercator, Stephanum (quem *Archiepiscopum Concilii Mauritaniæ* vocat) una cum universis Episcopis de tribus Conciliis Africanæ Provinciæ epistolam misisse ad Damasum, qua significaret, Episcopos nonnullos sine auctoritate Romanæ Sedis damnari, atque de hac disciplina vehementer conquereretur. Unusquisque in hac epistola jamdiu agnovit Mercatoris manum, sive ex eo, quod Episcopi Africani nusquam in Conciliis usurpaverint Archiepiscopi nomen, arg. canonis 26. Concilii Carthaginensis 3., seu canonis 3. dist. 99., sive ex eo, quod Metropolitani nuspiam appellati fuerint a Concilio, sed potius ab urbe, cui præsidebant; sive quod nihil aliud hoc in monumento reperiatur, quam quod consonat ceteris Mercatoris epistolis, aliquibus fragmentis exceptis, quæ perspicue adparent ex recentioribus Ecclesiæ Patribus depromta, nimirum Martino I. Pontifice in Lateranensi Concilio, & Sergio Cypri Episcopo in epistola ad Theodorum Papam. Sed ulterius progressus Mercator rescriptum etiam confecit, quod Damasus idem ad Stephanum memoratum, & Socios direxisse fingeretur. Rescriptum hocce hac designatur inscriptione: *Damasus servus servorum Dei, atque per gratiam ejus Episcopus Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Urbis Romæ Stephano Archiepiscopo Concilii Mauritaniæ, & universis Episcopis Africanæ Provinciæ.* Occurrit hic rursus Archiepiscopi nomen nemini ex Africanis Antistitibus accommodatum, qui non Archiepiscopi,

piscopi, sed potius primæ Sedis Episcopi nominabantur juxta memoratum canonem 3. dist. 99. Quod vero in hac inscriptione etiam singulare est, pertinet ad phrasim illam tunc prorsus incognitam, qua Damasus *servus servorum Dei* adpellatur; Siquidem testatur Johannes Diaconus lib. 2. vitæ Gregorii cap. 1. hunc titulum non fuisse a quopiam usurpatum ante Gregorium Magnum. Consularis nota rescripto huic adjecta ita se habet: *Data 8. Kal. Novembris Flavio, & Stilicone viris clariss. Coss.* Hunc Consulatum nemo est, qui ad tempora Damasi referre possit. Etenim bis ad Consulatum evectus est Stilico, primum anno 400. cum Flavio Aureliano, deinde cum Anthemio anno 405., obierat autem Damasus, ut prænotavimus anno 384. Quid clarius ad improbandam hujus epistolæ fidem? Præterea nemo est, qui non agnoscat consuetas ibidem Pseudo-Isidori sententias, imo & nonnulla recentiorum Patrum, scriptorumque fragmenta, quorum alia ex Concilio Nicæno, Romano 3. sub Symmacho, Toletano 8., alia ex Siricio, Innocentio, Leone, Anastasio Pontificibus, alia demum ex Hieronymo, Attico Constantinopolitano, Sergio Cypri Episcopo, & Aniano legum Theodosianarum interprete depromta videmus.

Hæc epistola in Conciliorum editionibus vulgatis quarta numero est, apud Gratianum, aliosque Collectores tertia dicitur, hodieque in novem capita distribuitur. Et quidem initio, & capite 1. inducitur Damasus loquens de Sedis Apostolicæ maxima auctoritate, quam ab ipsismet Africanis Episcopis jamdiu agnitam profitetur. In capite autem 2. ita pergit: *Discutere namque Episcopos, & summas Ecclesiasticorum negotiorum caussas Metropolitano una cum suis comprovincialibus, ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotiis, licet: Sed definire eorum, atque Ecclesiasticorum summas querelas caussarum, vel damnare Episcopos, absque hujus Sanctæ Sedis auctoritate minime licet, quam omnes appellare, si necesse fuerit, & ejus fulciri auxilio oportet; nam, ut nostis, Synodum sine ejus auctoritate fieri non est Catholicum, nec Episcopus, nisi in legitima Synodo, & suo tempore Apostolica vocatione congregata definite damnari potest, neque ulla unquam concilia rata leguntur, quæ non sunt fulta Apostolica auctoritate.* Hæc recitavit Gratianus in can. 6. cau. 3. qu. 6., in quibus sane Mercator abusus videtur verbis, atque sententia Innocentii I. in epist. ad Victricium Rothomagensem cap. 3., quod habemus in can. 14. cau. 3. qu. 6., usus præterea videtur eadem ipsa formula, quam adscripsit Julio Papæ in can. 2. dist. 17. Ceterum, quæ hoc loco Damaso tribuuntur, non solum adversantur pristinæ canonum disciplinæ, verum etiam parum sibi constant. Adversari antiquissimæ disciplinæ constat ex modo laudata Innocentii epistola ibi: *Siquæ autem caussæ, vel contentiones inter Clericos, tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum Synodum Nicænam congregatis ejusdem Provinciæ Episcopis jurgium terminetur.* Tantum igitur discriminis intercedit inter disciplinam Innocentii, & disciplinam Pseudo-Damasi, quantum interest inter negotia *terminari*, & *querelas non definiri*, quæ sane contradictoria nemini non videntur. Sed præterea sibi non constant Mercatoris sententiæ, qui asserit in Episcoporum Conciliis non posse terminari Episcoporum contentiones, nisi postquam Sedis Apostolicæ auctoritas accesserit, addita ratione, quia nulla Synodus legitima dici potest, nisi auctoritate Sedis Apostolicæ convocetur. At vero si auctoritas Sedis Apostolicæ in Conciliorum Provincialium convocatione necessaria tunc erat, cur in Synodo sine Sedis Apostolicæ auctoritate convocata discuti ab Episcopis poterant caussæ Episcoporum com-

Can. 6. cau. 3. qu. 6.

comprovincialium, uti admittit idem Mercator? Cur etiam in Synodis hujuscemodi damnari Episcopi non poterant, si antequam Synodus celebraretur, jam Romanæ Sedis auctoritas accessisset? Jungenda sunt hæc omnia aliis Mercatoris monumentis; quæ passim legimus in dist. 17., & in can. 5. 7. & 9. cau. 3. qu. 6., & inter apocrypha sine discrimine rejicienda.

Prosequitur Pseudo-Damasus in cap. 3. *Accusatores autem Episcoporum, & testes, super quibus rogitastis, absque ulla infamia, aut suspicione, vel manifesta macula, & veræ fidei pleniter instructi esse debent, & tales, quales ad Sacerdotium eligere jubet divina auctoritas: quoniam Sacerdotes, ut antiqua tradit auctoritas, criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.* Gratianus hæc paullisper depravata retulit in can. 39. cau. 2. qu. 7., quorum aliqua rursus descripsit, nescio qua de caussa, in eadem caussa, & quæstione canone 51. Est in hisce fragmentis quid observandum, & in quo Mercatorem redarguamus. Sæpissime enim ipse docet, laicos admitti non debere ad accusationem Episcoporum, aut ad testimonium ferendum adversus Episcopos, modo vero eos omnes admittit, qui ad Sacerdotium promoveri possunt. Quinam, amabo isti esse poterant, nisi laici? (Can. 39. & 51. cau. 2. qu. 7.)

Sequitur caput 4. epistolæ his verbis: *Vocatio enim ad Synodum juxta decreta Patrum canonica ejus, qui impetitur, tam sua præsentia, quam & scriptis, & apocrysariis per spatium fieri debet congruum, atque canonicum, quia nisi canonice vocatus fuerit suo tempore, & canonica ordinatione, licet venerit ad conventum quacumque necessitate, nisi sponte voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus, quoniam nec sæculi leges hoc permittunt fieri, quanto magis divinæ?* His verbis restituendus erat Gratianeus canon 1. cau. 5. qu. 2., quem jamdiu Romani Correctores depravatum aliquantisper agnoverunt. Sane in hoc canone, ubi dicitur eos, qui vocandi ad Synodum sunt, legitime vocandos esse, & quidem ad instar eorum, qui in jus in civilibus negotiis vocantur, nihil est, quod singularem observationem mereatur, cum id exigant generales germanæ Jurisprudentiæ regulæ. Quod vero imperitiam Mercatoris arguit, situm est in mentione apocrysariorum, quorum nomine prorsus ignoro, quid hac in specie intelligere potuerit. Scio Apocrysarios illos apud veteres fuisse appellatos, qui publicam ob caussam sive Civilem, sive Ecclesiasticam honestissimo legationis munere fungebantur. At vero quid sibi apocrysarii velint in proposito Pseudo-Damasi, non adeo facile quispiam divinaverit. (Can. 1. cau. 5. qu. 2.)

In capitibus 5. & 6. ejusdem epistolæ nihil aliud adjicitur, quam accusatos Episcopos, suisque rebus expoliatos non prius ad judicium vocandos, quam restituantur, quæ sententia frequentissima est in epistolis Mercatoris. At in cap. 7., ubi auctor epistolæ eandem prosequitur accusationis materiem, ait: *Nullus autem introducatur personabiliter, sed accusatores, & accusati æqua audiantur ratione, juxta quod gestorum ordo exigit. Accusatores vero, & judices non iidem sint, sed per se accusatores, per se judices, per se testes, per se accusati, unusquisque in suo ordinabiliter ordine. Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari, vel damnari, cum & sæculi leges hæc eadem retineant, de quibus omnibus vera semper fiat æquitas, quatenus accusationis, & judicii, ac testimonii mercedem per veritatem gestorum consequi valeant.* Supplere juvabit ex hisce verbis Gratianeum canonem 2. cau. 4. qu. 4., ad quem omnino referendus erit, atque emendandus canon 2. cau. 2. qu. 3. Ceterum consonant sententiæ Merca- (Can. 2. cau. 4. qu. 4. juncto Can. 2. cau. 2. qu. 3.)

toris cum generalibus juris civilis regulis, sive ubi dicitur accusatores, testes, & judices diversos inter se in judiciis esse debere, quemadmodum & idem Mercator asserebat in epistola 2. Fabiani, seu in can. 1. cau. 4. qu. 4., sive ubi dicitur, inscriptionem ab accusatoribus fieri debere, ne pœnam calumniæ evadere aliquando facile possint.

Can. 4. cau. 3. qu. 3. & Can. 6. cau. 3. qu. 9. Verba capitis 8. hæc sunt. *Induciæ enim accusatis in criminalibus Episcopis sex mensium, vel eo amplius, si necesse fuerit, concedendæ sunt; quoniam & laicis hoc permissum nullus sæcularibus imbutus disciplinis ignorat: quanto magis Sacerdotibus, qui superiores esse non dubitantur? Habetur quoque in decretis Sanctorum Patrum sancitum, non fore canonicum, quemquam Sacerdotum judicare, vel damnare, antequam accusatores canonice examinatos præsentes habeat, locumque defendendi accipiat, idest inducias Ecclesiasticas ad abluenda crimina.* Ita jungendi sunt canones Gratianei 4. cau. 3. qu. 3., & 6. cau. 3. qu. 9., imo & istis jungendus erit canon 7. cau. 3. qu. 9., etenim post verba nuper descripta statim sequitur cap. 9. ejusdem epistolæ ibi: *Nec extra propriam fiat provinciam primo discussionis accusatio sine apostolica præceptione, cui in omnibus caussis debet reverentia custodiri, quoniam & antiqua docet hoc Patrum regula, in qua & Imperialia pariter statuta concinunt. Criminum, inquiunt, discussio ibi agenda est, ubi crimen admissum est. Nam alibi criminum reus prohibetur audiri: & alibi in canonibus præcipitur: quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda sunt, & reliqua talia, & his similia, salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate, ut nihil in his definiatur, priusquam ei placere cognoscatur, qua omnes suffultos esse oportet. Et siquid eis grave, intolerandumque acciderit, ejus semper expectanda censura.* Non nihil est, quod in hisce canonibus observemus. In primis quod spectat ad inducias, quæ non minores sex mensium spatio concedendæ dicuntur in can. 4. cau. 3. qu. 3., videtur Mercator eadem hoc in loco scripsisse, quæ jam scripserat in epistola Felicis, seu in can. 2. cau. 3. q. 3. de quo superius egimus. At vero ibidem agnovimus Mercatorem ignorasse constitutionem Diocletiani, & Maximiani, quæ est in l. 1. cod. de dilationibus; ignorasse præterea canonem 7. Concilii Carthaginensis vulgo 3. anni 397. Ubinam vero Mercator idem intelligere potuit, sex menses induciarum laicis concedi, idque a *nemine sæcularibus imbuto disciplinis ignorari*, exinde autem potiori jure totidem menses Ecclesiasticis viris concedendos? Porro in laudata l. 1. cod. de dilationibus tres tantum menses conceduntur, ubi negotium in eadem rei provincia agitur. At vero de negotiis in provincia agendis Mercator ibidem differebat, ut constat ex can. 7. cau. 3. qu. 9. in principio. Quod si respexit forte Mercator ad leges Imperatorias, quæ habentur aut sub titulo codicis Theodosiani, *ut intra annum criminalis actio terminetur*, aut sub titulo codicis Justinianei, *ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur*, video leges illas a proposito Mercatoris longe distare; Licet enim in legibus Theodosianei codicis annuum concedatur tempus in criminalibus caussis, in legibus Justinianei codicis biennium statuatur, pertinet hoc ad inducias eorum, qui accusant, ne forte in longius tempus vexent eos, quos accusaverint, non vero ad inducias eorum, qui accusantur, quorum interest breviari tempora, si innoxii sint, quemadmodum interest etiam Reipublicæ, si hæc fuerit per illorum scelera læsa. Est quoque quod observemus in verbis canonis 6. cau. 3. qu. 9., cum quæ ibidem traduntur, dicantur *in decretis Sanctorum Patrum sancita*. Quænam Indicantur Sanctorum Patrum decreta? Nullum aliud sane Sanctorum Patrum decretum

cretum proferri poterit, nisi ex Mercatoris ejusdem officina depromtum, videlicet ex epistola 2. Marcello Papæ tributa, cum ibidem ita legatur: *Non oportet quemquam judicari, vel damnari, priusquam legitimos habeat præsentes accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina*. Quicumque conferet hæc verba Pseudo-Marcelli cum memorato canone 6., minime dubitabit, quin Pseudo-Marcelli sententiæ illæ eædem sint, quas Pseudo-Damasus nomine decretorum Sanctorum Patrum retulerat. Est demum, quod observemus in laudato canone 7. cau. 3. qu. 9., ubi *Imperialia statuta* memorantur, aut *quod in canonibus præcipitur*. Nomine statutorum Imperialium intellexit Mercator verba Aniani legum Theodosianarum interpretis, qui ad legem 10. cod. Theodos. de accusat. & inscription. ait: *Criminum discussio ibi agitanda est, ubi crimen admissum est, nam alibi criminum reus problbetur audiri*. Sed cum initio sexti Ecclesiæ sæculi vixerit Anianus, nemo non videt, quam præpostere fingatur Damasus Papa ejusdem sententias commemorare. Nomine vero sacrorum canonum, quibus præceptum dicitur, ut *quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda sint*, facile agnoscimus Africanorum Episcoporum sententiam in epistola ad Cœlestinum Papam ita scribentium: *Prudentissime enim, justeque viderunt, quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda*. Postrema autem illa verba, quæ ex integra epistola nuper adjeci Gratianeo canoni, ibi: *& siquid eis grave, intolerandumque acciderit, ejus semper expectanda censura*, videntur depromta ex epistola Leonis Magni ad Anastasium Thessalonicensem, cujus verba ad hanc rem pertinentia habentur in can. 8. vers. *sed etiamsi* cau. 3. qu. 6. Quæ sane omnia sive ex epistola Africanorum Episcoporum ad Cœlestinum, sive ex epistola Leonis Magni ad Anastasium Thessalonicensem, decerpta perperam tribuisse Damaso dignoscitur Mercator, cum Damasus fuerit & Cœlestino, & Leone vetustior.

In eodem capite 9. ejusdem epistolæ alia quamplurima subduntur, quibus illius auctor probat, Episcoporum judicia soli Deo reservari, neminem autem ex Episcopis, uno excepto Pontifice Maximo, Episcopum criminis reum damnare posse; atque hanc ob rem adtulit illud Levitici cap. 19. *Ego sum Dominus Deus vester, non facietis iniquitatem in judicio*, & subdit: *Ille procul dubio facit iniquitatem in judicio, qui ea sibi vindicat, quæ ei vindicare non licet. Ideo, quæ huic Sanctæ Sedi concessa sunt, nullus unquam sine ejus consultu præsumat, qui non vult honore ecclesiastico indignus ut contemtor judicari*. Postrema hæc verba retulit Gratianus in can. 3. dist. 17., ex iis, quæ integra nuper retuli, necessario supplendus, ut exinde facilius pateat mens, ac sententia Mercatoris. *Can. 3. dist. 17.*

Non satis autem fuerat Mercatori, accusationes Episcoporum irritas facere, verum etiam amplius progressus est, scribens resistendum totis viribus fore Episcoporum accusatoribus, ibi: *Itaque oportet negligentes propulsare, sed ita ut nocentes non roborentur, & bonos improbis, aut insidiatoribus fratrum resistere, ne torpore desidiæ oppressi taciturnitatis teneantur obnoxii. Itaque qui potest obviare, & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quam favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare*. Huc referendus erit, supplendusque canon 8. cau. 23. qu. 3., quem Gratianus falso quidem nomine Damasi retulit, cum hujus epistolæ Damasum auctorem nequeamus agnoscere, at minus etiam recte tribuit Anastasio, cum nullibi aut in germanis, aut in apocryphis Anastasii epistolis legatur, sed potius in aliis Mercatoris epistolis, qua- *Can. 8. cau. 23. qu. 3.*

lis esset epistola Innocentii in can. 3. dist. 83., aut epistola Eleutherii in can. 55. cau. 2. qu. 7., ex quibus eo vel clarius liquet, omnia ista Mercatoris animum ubique exhibere.

De Epistola 5. de Chorepiscopis, sive ad Episcopos Africæ.

Prodiit apud Isidorum Mercatorem altera epistola nomine Damasi, quæ numero quinta in recentioribus Collectionibus describitur cum hac epigraphe: *Dominis venerabilibus Fratribus, Prospero Numidiæ primæ Sedis Episcopo, Leoni, Reparato, Alexandro, Benedicto, Rufo, & omnibus ceteris ubique in recta, sancta, & apostolica fide consistentibus Orthodoxis Episcopis Damasus Episcopus*. Nota consularis epistolæ adjecta hæc est. *Datum Kal. Junii Libio, & Theodosio viris clarifs. Coss.* Hac in re de more suo a consularibus vetustis monumentis recessit Mercator. Et quidem consulatus Theodosii convenire potest cum temporibus Damasi; sed quomodo congruat consulatus Theodosii cum Libio non facile quispiam agnoscet. Etenim ter Consul fuit Theodosius, primo anno 380. cum Gratiano; deinde anno 388. cum Cynegio, postremo anno 393. cum Abundantio. Sed præterea Mercatoris artem detegunt abunde fragmenta quamplurima, quæ ex auctoribus Damaso recentioribus in hanc ipsam epistolam derivata videntur; non solum enim veterum Græcorum Conciliorum canones ex interpretatione Dionysii Exigui referuntur, verum etiam nonnulla ex Concilio Chalcedonensi, Concilio Romano 6. sub Symmacho, ex Siricio, Innocentio, Zosimo, Cœlestino, Leone, Gregorio depromta conspiciuntur. Quod si aut stilum epistolæ intueamur, aut materiem, de qua ibidem agitur, omnia sane a Damaso non difficiliter abjudicabuntur. Quod ut magis, magisque compertum sit, ad rem erit nonnulla heic tradere de Chorepiscoporum dignitate, & officio, cum ad hanc rem tota hujusmodi spectet epistola, finganturque Africani Episcopi Damasum interrogasse, *quale sit Chorepiscoporum ministerium, aut quod eis agere liceat, aut quam auctoritatem habeant, vel si liceat eos fieri, an non*. Juvabit nonnulla animadvertere, ex quibus magis magisque dignoscatur, Damaso non posse tribui, quod de Chorepiscopis in hac epistola traditur, unaque concludi possit, quæ ratio habenda sit Gratianeorum canonum ad hanc eandem rem pertinentium.

Chorepiscoporum originem antiquissimam esse nemo inficias iverit; cum eorum apertissima fiat mentio in Concilio Antiocheno anni 341., in Concilio Neocæsariensi, quod Nicæno I. vetustius est, ut omittam canonem 2. Concilii Chalcedonensis; atque etiam diutius Chorepiscoporum officium in Ecclesia perseveravit, nam sub finem octavi sæculi, & initium noni, præsertim tempore Leonis III., & Gregorii IV. acerrimæ fuerunt controversiæ de Chorepiscoporum munere, ac potestate, ut patet ex Concilio Parisiensi 6. lib. 1. cap. 27., & ex Capitulari Caroli Magni anni 799., quod habetur in tomo 1. Capitularium Francorum Baluzianæ editionis pag. 327. Qualisnam vero fuerit eorundem dignitas, & qualis auctoritas, non satis apud omnes est in comperto; alii enim Episcopatus ordine fuisse illos insignitos asseverant, alii e contrario inficiantur; alii rursum certa Ecclesiasticæ potestatis munera illis tribuunt, quæ alii denegaverunt. Ego sane non ubicumque,

aut

aut perpetuo dixerim receptam fuisse disciplinam hujusmodi; sed modo Chorepiscopi Episcopatus ordine insigniti fuerunt, modo simplices, ut vocant, Sacerdotes erant; modo majorem, modo minorem potestatem explicaverunt. Primis Ecclesiæ sæculis erant Chorepiscopi, qui ab Episcopis mittebantur in vicos, & pagos, sive loca extra civitatem sita, ut ibidem sacramenta in vicem Episcopi ministrarent, adinstar Parochorum. Nondum enim erant tum constitutæ Parochiæ, sed una erat Episcopalis Ecclesia in civitate; alias autem opportunum videbatur Christianis rure degentibus quoquomodo consulere. Eo igitur Sacerdotes mittebantur, quos Chorepiscopos appellabant. Hinc in canone 10. Antiocheni Concilii legimus: *Qui in vicis, vel possessionibus Chorepiscopi nominantur &c.* Num vero isti Chorepiscopi pagorum, vicorumque fidelibus regendis præfecti Episcopatus ordine insigniti essent, generaliter definire non ausim; cum certa in hanc rem veterum Patrum monumenta adserri non possint. Si conjecturis dandus est locus, fortasse asserendum videretur, nonnullos ex Chorepiscopis Episcopali ordine fuisse insignitos, nonnullos vero infra ordinem Episcopalem constitutos, sive simplices, ut vocant, Sacerdotes fuisse, præsertim vero ante Concilium Sardicense Episcopi esse potuerunt, cum nondum proditus esset canon, quo in vicis constitui Episcopos interdiceretur, quod primum vetitum adparet in can. 6. ejusdem Concilii; aut etiam post Concilium Sardicense in iis Provinciis Orientalium, in quibus Sardicense Concilium receptum minime fuit. At vero, ubi Sardicense Concilium sanxit Episcopos in vicis non esse ordinandos, & Sardicensis canon receptus est, tum evenire potuit, ut Chorepiscopi Episcopatus ordine non insignirentur, sed haberentur omnino juxta modum recentium Parochorum; imo etiam exinde fieri potuit, ut Parochiæ eadem ratione, qua nunc etiam ordinantur, constitui cœperint. Hinc facile percipitur canon 10. ex Antiochenis, ibi juxta Dionysium Exiguum: *Qui in vicis, vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sunt; tamen Sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant &c.* Data scilicet facultas ipsis fuit, ut quidem Lectores, Subdiaconos, aut Exorcistas ordinarent, non vero Diaconos, aut Presbyteros, nisi mandatum ab Episcopo Civitatis suscepissent. Pertinent porro hæc ad Chorepiscopos Episcopali ordine insignitos, qui tempore Antiocheni Concilii plures esse poterant, cum nondum celebratum esset Sardicense Concilium, quod supra laudato canone primum decreverat, ne Episcopi extra Civitates ordinarentur. Cum canone Antiocheno consonat etiam canon 12. ex Ancyranis, editus etiam ante Concilium Sardicense. Facile etiam percipitur Leonis Magni sententia in can. 4. dist. 68., ubi novo jure vetitum adparet Chorepiscopis, ut abstinerent ab iis, quæ Episcopis erant reservata, adjecta ratione, quia Chorepiscopi *Pontificatus apicem non habent*; non enim aliter scribere poterat Leo Magnus, qui scribebat post tempora Concilii Sardicensis, & in iis locis, in quibus Sardicensis Concilii canones recepti fuerant.

Hæc vero priora Ecclesiæ sæcula spectant. Alia posteriore ætate invecta fuit Chorepiscoporum disciplina, & quidem a germana sacrorum canonum prudentia prorsus aliena. Nimirum cum Episcopi locupletiores facti sunt, parum ipsi solliciti fuerunt de rerum sacrarum ministerio, atque ut impensius deliciis, & quieti vacarent, & Episcopalibus commodis fruerentur, Chorepiscopos constituerunt civitatenses, eos scilicet, ad quos civitatis, & Ecclesiæ præsertim Cathedralis cura,

& administratio in spiritualibus pertineret, ut, dum Chorepiscopus verbi divini præco esset disertissimus, vigilanterque Ecclesiæ utilitati deserviret, Episcopus ipse otiosam vitam, delicatamque traduceret. Hinc legimus in Capitulari Caroli Magni anni 799. cap. 1., seu cap. 121. lib. 6. Capitularium Baluzianæ editionis de Chorepiscopis: *A suis quietibus ac delectationibus inhærentibus facti sunt*. Nemo non videt, quam diversa fuerit horum recentium Chorepiscoporum ratio; ubi enim Chorepiscopi veteres ob pagorum, vicorumque utilitatem constituti fuerant, ut Episcopus impensius Cathedrali Ecclesiæ, & Civitati vacaret, hi potius ideo eligi cœperunt, ut Episcopi in indigno prorsus otio marcescerent. Et quidem ex universis propemodum octavi, & noni sæculi monumentis adparet, Episcopos præsertim occidentales muneri suo aut parum aptos extitisse, aut parum vacasse, qui ne Ecclesiasticis negotiis detinerentur, curas omnes in Chorepiscopos transferebant. Hinc autem gravissimæ subortæ sunt controversiæ, diversæ *excitatæ sunt Sectæ*, ut utar verbis Hrabani Mauri in lib. de Chorepiscopis, *invidiæ, iræ, rixæ, æmulationes, dissensiones, contentiones*. Quicumque enim lugebant talem tantamque Episcoporum incuriam, atque oscitantiam, novam hanc recentium Chorepiscoporum disciplinam, tanquam teterrimam Ecclesiarum omnium luem, detestabantur. Qui e contrario Episcoporum quieti favebant, ea, quæ in honorem veterum Chorepiscoporum ab antiquissimis Conciliis constituta fuerant, his posterioris ætatis Chorepiscopis accommodabant, quasi Chorepiscopi istiusmodi vetustissimis Patribus jamdiu probatissimi viderentur. Hæc dira contentio gravissimos utrimque habuit defensores, aliis de Episcopali cura sollicitis, atque ideo vicariam Chorepiscoporum operam improbantibus, aliis contra conantibus, ne Chorepiscoporum antiquissima dignitas ab Ecclesia recepta, & sæpe numero probata, dedecori haberetur. Eo autem acriores, vehementioresque concitatæ fuerunt seditiones, ubi de horum Chorepiscoporum auctoritate disputari cœpit. Non erant sane Chorepiscopi hi recentiores Episcopali dignitate insigniti; quia duo Episcopi in una Civitate ordinari non poterant juxta Conciliorum veterum receptissimas sanctiones. Attamen non defuerunt, qui Episcopalem quandam potestatem in ordinationibus præsertim sacrorum ministrorum Chorepiscopis ipsis assererent, ea potissimum ratione ducti, quia permissum aliquando legerunt vetustissimis Chorepiscopis, ut Clericos ordinarent, quemadmodum superius ostendebam; quamquam tamen non animadverterint, singularia nonnulla recipi potuisse in Chorepiscopis vetustissimis ante Concilium Sardicense ordinatis, utpote qui Episcopali ordine insigniti erant. Atque hæc controversia eo devenit, ut ob Ecclesiarum tranquillitatem ad Summum Pontificem delata fuerit dirimenda. Tenebat tunc Maximum Pontificatum Leo III., ad quem Carolus Magnus in Chorepiscoporum caussa misit Arnonem Archiepiscopum Juvavensem, aliosque anno 799., ut ejus sententia controversiæ finis imponeretur. Tandem vero eo deventum est, ut Chorepiscopi nulli amplius eligerentur, quæ constitutio legitur in Capitulari anni 799. relata in librum 6. Capitularium cap. 121. Baluzianæ editionis. Cum tamen constitutio hæc generalis non esset, non potuit ubique recipi, ut Chorepiscoporum officia antiquarentur, sed de eisdem novæ controversiæ agi potuerunt, ut constat ex Concilio Parisiensi anni 829. lib. 1. cap. 27., & ex epistola Nicolai I. ad Rodulphum Archiepiscopum Bituricensem cap. 1. Erant enim adhuc, qui Chorepiscopis favebant, licet non omnes eadem voluntate, alii scilicet, præsertim Episcopi, ut Chorepiscopis tanquam

Vica-

Vicariis uterentur, seseque ab ecclesiasticis muneribus obeundis eximerent, alii, ut veterem disciplinam, qua Chorepiscopi laudabantur, incolumem custodiendam curarent. Hujusmodi inter ceteros fuit Hrabanus Maurus, cujus est liber singularis ad Drogonem Metensem Episcopum directus *de Chorepiscopis, & dignitate, atque officio eorum*, ex quibus facile constat, Chorepiscoporum officium, atque institutionem in civitatibus nonnisi tardius defecisse.

Non est otiosa brevis hæc de Chorepiscopis dissertatio, ex qua nimirum facile dignosci potest, Damaso Papæ nullam fuisse occasionem scribendi adversus Chorepiscopos, quemadmodum in epistola, de qua agitur, legimus; imo occasionem quidem fuisse Isidoro Mercatori, qui cum initio octavi sæculi scripserit, præ oculis habebat acerrimas illas, quæ Chorepiscoporum caussa suboriebantur, contentiones. Huc sane pertinent ea, quæ fere in principio hujus epistolæ legimus, quæque Gratianus retulit in canonem 5. dist. 68., nonnullis omissis, quæ propterea juvabit hoc in loco supplere his verbis: *Igitur de Chorepiscopis, de quibus nos consulere voluistis, quale sit eorum ministerium, aut quid eis agere liceat, aut quam auctoritatem habeant, vel si liceat eos fieri, an non, quia audivimus eos jam esse prohibitos, aut quid de his, qui jam ordinati reperiuntur, agendum sit, nil vobis certius respondere nobis videtur, quam olim a Prædecessoribus nostris decretum reperimus, ut eis ad veniam nihil prorsus aliud reservetur, quam privatio sacri ministerii, quod illicite assumserunt, quia prohibiti tam ab hac sacra Sede, quam a totius orbis fuerant Episcopis. Nimis ergo eorum institutio improba, nimis est prava, quia, ut hi de summo Sacerdotii ministerio aliquid præsumant, omni auctoritate caret, & sacris canonibus invenitur esse contrarium, atque ad totius Ecclesiæ perturbationem superba, & superflua tendit elatio, & vacuum est, & inane quidquid in prædicto Sacerdotii summo egerunt ministerio. Quod ipsi iidem sint, qui & presbyteri, sufficienter invenitur, quia ad formam, & exemplum septuaginta inveniuntur prius instituti. Sed quia (Deo gratias) modo necessarii, sicut in primitiva Ecclesia, propter studium, quod erga pauperes exigebant, non sunt, & quia illicita præsumebant, & quod agebant, actum non erat, & propterea multi in securitatem lapsi ecclesiastico fraudabantur, & frustrabantur ministerio; ideo tam ab hac Sancta Sede, ut superius memoravimus, quam & ab omnibus totius orbis Episcopis a Pontificalibus sunt remoti officiis. Nam, ut nobis relatum est, quidam Episcoporum propter suam quietem eis plebes suas committere non formidant, ut & illicita, atque prohibita agant, iidem ea, quæ solis Pontificibus debentur, sibi usurpant, & ipsi in sua quiete torpent, & curam sibi a Deo commissam negligunt, cum Dominus dicat: Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis, & vocat eas nominatim, & cognoscit suas, & suæ agnoscunt eum; & item: sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis. De mercenario autem quid dicat, bene nostis, quia videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves; & reliqua. Pro talibus vero negligitur cura Ecclesiæ, & ejus status perturbatur. Et ideo sunt prohibiti in tantum, ut si aliqui ex his reperti fuerint, a proprio decidant gradu. Illi namque Episcopi, qui talia sibi præsumunt, videntur mihi esse meretricibus similes, quæ statim, ut pariunt, infantes suos aliis nutricibus tradunt educandos, ut suam citius libidinem explere valeant. Sic & isti infantes suos, idest populos sibi commissos, aliis educandos tradunt, ut suas libidines expleant, idest pro suo lubitu sæcularibus curis inhient, & quod unicuique visum fuerit, liberius agant. Pro talibus enim animæ negliguntur, oves pereunt, morbi crescunt, hæreses, & schismata prodeunt, Ecclesiæ destruuntur, Sacerdotes vitiantur,* &

Can. 5. dist. 68.

& reliqua mala proveniunt. Non taliter Dominus docuit, & Apostoli instituerunt, sed ipsi, qui curam suscipiunt, ipsi peragant, & ipsi proprios manipulos Domino repraesentent. Nam ipse ovem perditam diligenter quaesivit, ipse invenit, ipse propriis humeris reportavit, nosque idipsum facere perdocuit. Si ipse pro ovibus tantam curam habuit, ipse sanavit, ipse propriis humeris reportavit, atque in tantum dilexit, ut etiam animam suam, multas sustinens injurias, multa opprobria, multas passiones, pro nobis traderet; quid nos miseri, & desides dicturi sumus, qui etiam pro ovibus nobis commissis curam impendere negligimus, & aliis eas educandas tradimus? Corrigantur haec, Fratres, necesse est, quia qui plus laborat, majorem mercedem accipiet. Nam non amplius, quam duos ordines, inter discipulos Domini esse cognovimus, idest duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum; unde iste tertius processerit, funditus ignoramus. Et quod ratione caret, extirpare necesse est. Quod enim Episcopi non sint, qui minus, quam a tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet, quoniam, ut bene nostis, probibitum a sacris est Patribus, ut qui ab uno, vel a duobus sunt ordinati Episcopis, nec nominentur Episcopi. Si nomen non habent, qualiter officium habebunt? Sic ad integra epistolae exemplaria corruptum Gratiani fragmentum exegi, ex quibus liquido constat, ibidem improbari Chorepiscoporum officium, ac dignitatem, non qualis erat prioribus Ecclesiae saeculis, & ipsis temporibus Damasi, sed qualis fuit saeculo Ecclesiae octavo, quemadmodum superius demonstrabam. Nimirum in hac epistola nihil urgetur pressius, quam Episcopos per sese muneribus ecclesiasticis fungi debere, non per Chorepiscopos, dum Episcopi desidia torpent; quae sane conveniunt Chorepiscopis Civitatensibus circa saeculum octavum institutis, non Chorepiscopis rusticanis, quorum vetustissimam fuisse originem, & quidem sacris canonibus maxime probatam asserui. Vel itaque hac de caussa non Damaso, sed recentiori auctori hanc epistolam adscribemus, in qua praeterea etiam in fragmento nuper descripto nonnulla reperiuntur, quae Damaso tribuere nefas esset. Initio enim auctor epistolae inquit, Chorepiscoporum officium fuisse tam a Praedecessoribus Pontificibus Maximis, quam a totius orbis Episcopis improbatum. At vero temporibus Damasi, quibus ex monumentis probari poterit, generali totius Ecclesiae decreto Chorepiscopos fuisse damnatos, quando tamen plures sunt Conciliorum canones, (quos superius laudabam) quibus Chorepiscoporum officia definita deprehenduntur? Subdit auctor epistolae, in primitiva Ecclesia fuisse Chorepiscopos necessarios, *propter studium, quod erga pauperes exigebant*. At vero in his praeter solemne mendacium, est, quod deprehendamus egregiam injuriam, quam vetustissimae Ecclesiae hic Pseudo-Damasus intulit. Mendacium in eo solemne est, quod Chorepiscopi ideo electi in vetere Ecclesia fuerint, ut pauperibus opitularentur, quod potius Diaconorum munus extitisse Apostolorum acta demonstrant. Deinde gravis injuria veteri Ecclesiae infertur, dum eodem contextu scribitur, Chorepiscoporum *institutionem nimis improbam fuisse, & nimis pravam*, quasi improbarum, & pravarum nimis institutionum apostolicae aetatis Ecclesiam auctorem faciat. Quod denique subditur, Christum Dominum nonnisi duos ministrorum sacrorum ordines instituisse, Apostolorum primum, alterum Discipulorum; item Apostolis Episcopos, Discipulis Presbyteros successisse, ut ordo medius Chorepiscoporum divinae institutioni adversari videatur, arguit auctorem epistolae, tanquam eum, qui vetustissimos Conciliorum canones ignoraret. Revera in Concilio Neocaesareensi Chorepiscopi in locum Discipulorum Christi Domini successisse traduntur in can. 13. ibi: *Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem, & formam septuaginta videntur*

videntur esse. Hæc porro nemo erit, qui Damaso sacrorum canonum cultori eximio tribuere aliquando possit.

Hæc, quæ initio epistolæ habentur, ad Chorepiscoporum originem, & institutionem pertinere noscuntur. Alia quamplurima subsequuntur de eorundem Chorepiscoporum officio, & potestate, atque inter cetera scribit Pseudo-Damasus, Chorepiscopos non posse manus imponere ordinandorum clericorum caussa, atque utitur hac phrasi, ut scilicet Chorepiscopi manus imponendo *magis vulnus inferant*, *quam salutem*. Huc pertinent verba canonis 25. cau. 1. qu. 7., quæ Palearum auctor rursum descripsit in can. 3. cau. 9. qu. 1., qui canones etsi cum integris epistolæ exemplaribus consonent, tamen ad rem Gratiani parum facere videntur; etenim ea verba ad eos referenda sunt, qui a Chorepiscopis legitima auctoritate, ut dicitur, carentibus ordinantur; at vero Gratianus in canone 25. cau. 1. qu. 7. de illis intellexit, qui ab hæreticis, auctor Palearum in can. 3. cau. 9. qu. 1. de illis, qui ab excommunicatis ordinationem susceperunt. Video autem, unde Isidorus Mercator hanc sententiam excerpserit, videlicet ex Innocentio I. in epistola ad Rufum, Eusebium, & ceteros Macedoniæ Episcopos cap. 3. ibi: *Ventum est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem, cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput. Ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, ut possit recipere sanitatem, quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse; nam si, ut legitur, quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo id ei tribuetur, quod munditia, ac puritas consuevit accipere? Sed contra adseritur, eum, qui honorem amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere, adquiescimus, & verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit, damnationem utique, quam habuit per pravam manus impositionem, dedit, & qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.* Hæc adamussim imitari conatus est auctor epistolæ Damasi, eo tantum servato discrimine, quod Innocentius de hæreticis, Pseudo-Damasus de Chorepiscopis ordinatoribus differebat. Ex quibus nemo non videt, quam meliori jure Gratianus Innocentii verba describere potuisset, quam verba Pseudo-Damasi; etenim in primis germana retulisset, non apocrypha ecclesiasticæ prudentiæ monumenta, deinde verba Innocentii ad rem Gratiani magis pertinere videntur, utpote quæ de ordinatis ab hæreticis concepta sunt, & Gratianus de ordinatis ab hæreticis sermonem instituerat; at e converso relaturus Gratianus verba Pseudo-Damasi, vim ipsis inferre debuit, ut quæ de Chorepiscopis concepta erant, hæreticis ordinatoribus accommodaret.

Can. 25. cau. 1. qu. 7. & Can. 3. cau. 9. qu. 1.

Sub finem epistolæ ita concluditur: *Omnia hæc decretalia, & cunctorum Prædecessorum nostrorum constituta, quæ de ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vobis, & omnibus Episcopis, ac cunctis generaliter Sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut siquis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.* De illis ibi decretalibus loquitur epistolæ auctor, quibus superius dixerat, Chorepiscoporum institutionem pluries reprobatam fuisse, atque damnatam. Atque his usus est Gratianus ad firmandam decretalium Pontificiarum auctoritatem in canone 12. cau. 25. qu. 1. Ego vero cum noverim, Pseudo-Damasi verba decerpta fuisse ex epistola Leonis Magni ad Episcopos Campaniæ, &c. in vetustis editionibus 1., in editione Quesnelliana 3. cap. ult., non dubitaverim pro Gratiano

Can. 12. cau. 25. qu. 1.

tiano Damasi verbis verba Leonis supponere, ibi: *Omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium Decessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri debere mandamus, ut siquis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.*

De epistola 3. ad Episcopos Italiæ.

Quæ septimo loco inter epistolas Damasi apud Collectores recensetur, hac inscriptione designatur: *Universis Episcopis per Italiæ Provincias constitutis Damasus Episcopus in Domino salutem.* Facile etiam in ipsa agnoscimus Mercatoris manum, quum exhibeat consuetas ejusdem sententias, quales ad accusationes pertinent Episcoporum. Præcipuus epistolæ scopus eo spectat, ut demonstretur, accusationes non per scripturam, & ab absentibus, sed a præsentibus esse instituendas, quam ob rem inane producitur, & prorsus indignum Damaso argumentum, ibi: *Nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat, sed quoniam non est præsentialiter accusatus, ideo non est ejectus*; quasi Christus adinstar sæcularium judiciorum tribunali præesset, aut quasi ideo Christus Dominus non susceperit Judæ accusationem, quod esset facta per epistolam ab absente. Quid memorem collecta ibidem fragmenta epistolarum Mercatoris congesta simul cum sententiis Patrum Damaso recentiorum? Satis erit intendere in consularem notam, ibi: *Data 3. Idus Aprilis Siricio, & Ardabure Consulibus.* At vero Ardabures consulatum gessit non cum Siricio, sed potius cum Hierio, eumque anno 427., ac propterea multo post obitum Damasi. Brevis est hæc epistola, & ferme integra a Gratiano recitatur, omissa scilicet præfatione, quæ consonat cum epistola Leonis Magni 47. juxta veterem editionem, omissa etiam conclusione epistolæ, quæ eadem omnino est cum verbis Magni Gregorii epist. 128. lib. 7. Quæ apud Gratianum legimus, ad integra epistolæ exemplaria ita redigam. Ait auctor epistolæ:
Can. 3. cau. 5. qu. 2. *Relatum est ad Sedem Apostolicam* (refert hæc Gratianus in can. 3. cau. 5. qu. 2.) *vos accusationes fratrum per scripta suscipere absque legitimo accusatore. Quod deinceps in omni orbe terrarum fieri apostolica auctoritate prohibemus, & quod nuper factum est, absque ulla retardatione corrigi rogamus. Nec unquam prius per scripta eorum, qui*
Can. 76. cau. 11. qu. 3. *accusantur* (repetit hæc paullo corrupta Gratianus in can. 76. cau. 11. qu. 3.) *caussam discutere liceat, quam per querulantium institutiones vocati canonice ad Synodum veniant, & præsens per præsentem intelligat, quæ ei objiciuntur. Quod bene* (hæc omittuntur quidem in dicto can. 3., sed habentur in dicto can. 76.) *& per sapientiam Salomonis dicitur: antequam scruteris, ne reprehendas: intellige prius, & tunc increpa: antequam audieris, ne respondeas, & licet apertissima sit contrariorum reprehensio. Verumtamen oportet his, qui dati sunt ad eorum examinationem ordinem servari ab his, qui secundum Deum* (hæc etiam omittuntur in dicto can. 76.) *perscrutari deputati sunt, quatenus ita cum operatione cooperante inveniamus & confessorem Deum, qui dicit, ubi duo sunt, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat, sed quoniam non est præsentialiter accusatus, ideo non est ejectus. Nec vos ullo modo agere oportet, quod ille noluit facere; leges enim sæculi* (rursum hic Gratianus in dicto can. 3.) *accusatores præsentes exigunt, & non per scripta absentes. Unde canonica*

Patrum

Patrum constituta non semel, sed sæpissime clamant, nec accusationes, nec testimonia ullum per scripta posse proferre, nec de aliis negotiis quicumque testimonium dicunt, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. Similiter & qui alium accusare elegerit (jam retulerat hæc Gratianus etiam in can. 8. cau. 3. qu. 9.) *præsens per se, & non per alium accuset, inscriptione videlicet præmissa. Nec ullus unquam judicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Curandum namque est, ne ira quenquam subripiat, faciatque citius omne, quod non licet.* In tota fere hac epistola, ut ajebam, plurima sunt hinc illinc depromta fragmenta, qua ex authenticis, & Damaso recentioribus, qua ex apocryphis monumentis. Exemplum sit in his verbis, quæ descripserat idem Mercator in epistola unica Eleutherio Papæ tributa: *Nihil tamen absque legitimo, & idoneo accusatore fiat: nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat, sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.* Nonnulla præterea excerpta videntur ex canone 11. Concilii Toletani 6., quem legimus in can. 9. cau. 3. qu. 9. Quis ulterius non agnoscat in hanc epistolam relata verba Concilii Lateranensis sub Martino Papa celebrati anno 649., secretarii 2. initio? ibi: *Sancta Synodus ..... studuit competenter non antea per scripta eorum, qui accusati sunt, caussam illorum discutere, donec per querulantium institutiones respexerit hanc, & addiscere voluerit, illud videlicet, quod per sapientiam bene placuit Salomoni adimplens, quod dicit: antequam scruteris, non reprehendas; intellige prius, & tunc increpa, antequam audieris, non respondeas. Nempe licet apertissima sit contrariorum reprehensio, verumtamen oportet & his, quæ clara sunt, ad eorum examinationem ordinem conservari ab his, qui secundum Deum scrutari deputati sunt, quatenus ita cum oratione cooperantem inveniamus & confessorem Deum, qui dicit: Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Conferri hæc poterunt cum dicto can. 76. cau. 11. qu. 3. Demum quæ habentur in fine dicti canonis 3., & in dicto canone 8., descripta videntur ex verbis Aniani interpretis legum Theodosianarum ad legem 15. Cod. Theodos. de accusationibus, ibi: *Ipse, qui crimen intendit, præsens per se accuset, inscriptione præmissa. Judices vero puniendi sunt, & damnandum officium, si fortasse tacuerint, si innocentem, nisi præmissa inscriptione, subdendum crediderint quæstioni.*

Can. 8. cau. 3. qu. 9.

De epistola ad Aurelium Carthaginensem.

Inter epistolas Isidori Mercatoris primum locum tenet epistola Damasi ad Aurelium Carthaginensem Episcopum. Cum enim Mercator plures Summorum veterum Pontificum decretales evulgaturus esset, non primum ad illas manus admovit, quam nonnulla generatim de epistolis veterum Pontificum traderet, quibus tutius sibi videbatur merces suas effundere. Finxit itaque, Aurelium Carthaginensem Episcopum a Damaso postulasse, ut in Africam mitteret antiquorum Pontificum Romanorum decretales a Sancto Petro usque ad eundem Damasum; cui petitioni Damasus ipse responderit singulari rescripto, cujus inscriptionem ita edidit: *Beatissimo Fratri, & Coepiscopo Aurelio Damasus*, hac adjecta consulari nota: *Data 16. Kal. Junii Gratiano, & Siricio* (legunt alii: *Cyricio*) *quarto Consulibus*. Breve est hujusmodi rescriptum, quo Damasus significat, se ad Aurelium mittere omnium suorum Prædecessorum constitutiones, nullo ex Pontificibus vetustioribus prætermisso.

misso. Hæ porro Constitutiones nullæ aliæ esse poterant, quam quæ ab Isidoro Mercatore deinde propositæ fuerunt. Deinde pergit Damasus Aurelium monens, ut statutis sacrorum Canonum, præsertim earundem decretalium, & ipse obtemperet, & auctor sit aliis, ut pareatur; quo pertinet fragmentum illud hujus epistolæ, quod legimus in canone 5. cau. 25. qu. 1., his potius verbis legendum, quemadmodum integra epistolæ exemplaria exhibent ibi: *Violatores voluntarie canonum graviter a Sanctis Patribus judicantur, & a Spiritu Sancto, cujus instinctu, & dono dictati sunt, damnantur; quoniam blasphæmare Spiritum Sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem Sacros Canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut præfixum est, aliquid proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumtio manifeste unum genus est blasphæmantium Spiritum Sanctum, quoniam, ut jam prælibatum est, contra eum agit, cujus impulsu, & gratia iidem sancti editi sunt Canones.* Hæc sane sententia non videtur satis digna Pontifice Damaso; per ipsam enim significaret Damasus, nullum esse omnino peccatum, quod appellari non posset blasphæmia in Spiritum Sanctum. Nimirum, si canonum violatores ideo blasphæmi censendi sunt, quia agunt adversus sanctiones Spiritu Sancto afflante editas, cur idem dicendum non erit de omnibus actibus adversus sacras, divinasque leges elicitis? Imo potiore jure, ubi lex divina quædam proponeretur. Non opus tamen est his, ut epistolam a Damaso abjudicemus. Siquidem notæ consularis falsitas falsam quoque epistolam esse ostendit. Revera nuspiam in consularibus fastis legitur Gratianus cum Siricio, aut Cyricio gessisse consulatum. Gessit quidem quinquies; sed primum cum Flavio Dagalaipho anno 366., deinde cum Sexto Anicio Probo anno 371., tertio cum Flavio Equitio anno 374., quarto cum Flavio Merobaude anno 377., & demum cum Theodosio Augusto anno 380., nullibi aut Siricius, aut Cyricius designatur. Quod vero perspicue idipsum demonstrat, repetitur ex Episcopatus Aurelii Carthaginensis tempore, quod non potuit incidere in tempora Damasi. Neque enim Aurelius Episcopus erat anno 389., quo jamdiu Damasus obierat, sed Diaconus tantum Ecclesiæ Carthaginensis. Hujus rei testis est contemporaneus S. Augustinus, qui in lib. 21. cap. 8. de Civitate Dei asserit, se statim, ac Fidem Christianam amplexus est, Carthaginem perrexisse, quod evenit anno 389., ac tum Aurelium adhuc Diaconum agnovisse. Hoc argumentum gravissimum est, atque ad hanc rejiciendam Damasi epistolam compulit gravissimos viros, Baronium ad annum 374. §. 11., Binium in notis ad epistolas Damasi, Possevinum in apparatu sacro verbo *Damasus*, ut alios omittam bene multos. Quamobrem æquissimum erit, unumquemque Mercatoris fraudem hac præsertim occasione in omnibus agnoscere, quem videt ab initio suarum epistolarum adeo a veritate aberrasse, ut ejus deceptio ipsis propemodum oculis perspiciatur.

Can. 5. cau. 25. qu. 1.

De epistola ad Paulinum.

Can. 43. cau. 7. qu. 1.

Zegerus Vanespen in 2. partem Gratiani expendens canonem 43. cau. 7. qu. 1. ita scribit: *Unica extat Damasi Papæ I. ad dictum Paulinum epistola; sed nec in hac, aut alia Damaso adscripta, verba hic a Gratiano relata occurrunt.* Non satis solerter eruditus hic Scriptor Damasi epistolas investigavit. Vidit quidem ipse epistolam Damasi

Damasi ad Paulinum, quæ incipit *Per Filium meum Vitalem*, in qua revera non legimus Gratiani fragmentum, & hanc asseruit *unicam extare*. Verum ego aliam video epistolam ejusdem Damasi ad Paulinum Thessalonicensem inscriptam apud Theodoretum in lib. 5. histor. Eccles. cap. 11., & ex Theodoreto in Bibliotheca Patrum tomo 27. epistola 5. inter epistolas Damasi. Porro in medio ejusdem epistolæ hæc verba leguntur: *Eos autem, qui ab Ecclesiis, in quibus vixerunt, ad alias se transtulerunt, usque eo sint a nostra communione alieni, quoad ipsas ad urbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris ecclesiastici gradum elati. Quod si quis in alterius locum, qui sedem mutavit, cooptatus sit, tantisper a dignitate sacerdotali vacet ille, qui civitatem propriam deseruit, dum qui ei successerit, obdormierit in Domino*. Hæc sane verba cum fragmento Gratiani collata indicant, hanc ipsam epistolam esse, quam Gratianus laudare, ac referre voluerit in dicto canone 43., quod enim paullisper & verbo tenus varium legitur, ex Græcæ epistolæ varia interpretatione proficiscitur, eadem retenta utrobique sententia. Neque morari quempiam debet, quod Theodoretus epistolam scriptam referat ad Paulinum Thessalonicensem, Gratianus autem ad Paulinum Antiochenum; Siquidem hac in re jamdiu animadvertit Baronius ad annum 378. num. 40. & 41. mendum solemne Theodoreti, vel ex eo, quod omnia latina ejusdem epistolæ exemplaria referant Paulinum Antiochenum, non Paulinum Thessalonicensem, vel ex eo, quod nullus Damasi tempore Paulinus fuerit Thessalonicensis Episcopus; ideo autem suspicatur idem Cardinalis, Theodoretum abstinuisse a nominando Paulino Antiocheno, ne exinde deducere aliquis posset, Paulino Antiocheno, cui fortassis Theodoretus adversabatur, Damasum per epistolam communicasse. Memorata epistola hanc habet epigraphen apud Theodoretum: *Confessio Fidei Catholicæ, quam Damasus Papa misit ad Paulinum Episcopum Thessalonicensem.* Alia exemplaria epistolæ latina ita exhibent: *Professio fidei, & anathematismi adversus Apollinaris, Arii, Sabellii, Macedonii, Eunomii, & Photini hæreses*. Ita descripsit auctor collectionis Conciliorum Venetæ anni 1728. tom. 2. pag. 1061., ubi etiam adnotatur, verba illa Gratianea superius relata in aliquo Codice MS. desiderari. Quod si verum est, poterit quis facile suspicari, ea verba adjecta fuisse posteriore manu; neque enim totus epistolæ contextus eadem admittere videtur, cum tota epistola pertineat ad professionem fidei variis articulis adversus Apollinarium, Arium, Sabellium, Macedonium, Eunomium, & Photinum compositam, nec conveniat in media fidei professione sententiam illam interseri, eamque unicam, quæ de Episcopis Diœcesim deserentibus concipiatur. Quamobrem saltem illud concludere liceat, Gratianeum canonem dubiæ auctoritatis existere.

De duobus aliis Gratiani fragmentis Damaso adscriptis.

Cum non defuerint, qui Pontificalem librum Damaso Papæ adscripserint, mirum non est, si aliquando Damasi nomine relata fuerint, quæ in eodem Pontificali libro leguntur. Ita contigit in canone 2. dist. 56., qui ad Pontificalem librum potius spectat, attamen nomine Damasi recensetur, non quidem a Gratiano, qui nullibi Damasum tanquam Pontificalis auctorem agnovit, quemadmodum adparet ex can. 8. cau. 35. qu. 9., aut ex canone 9. dist. 19., qui licet ex Pontificali libro depromti sint, Damasi tamen nomine non laudantur, sed potius *Can. 2. dist. 56.*

ab auctore Palearum, qui in dicto can. 2. referendo Damasi nomen adjecit. Ceterum Collectores Gratiano antiquiores neutiquam Damaso tribuerunt; non Panormiæ auctor in cap. 51. lib. 3., non Ivo Carnotensis in Prologo, qui potius Romanum Pontificale laudaverunt. Jam vero quid opus est argumentis, ut demonstretur Pontificale Romanum, ex quo memoratum fragmentum decerptum est, non esse Damasi? Id quidem complures Viri rerum ecclesiasticarum eruditissimi ostenderunt, observantes vulgatum errorem ex eo proficisci potuisse, quod Romano Pontificali præpositæ essent duæ epistolæ, altera Hieronymi ad Damasum, qua Hieronymus petebat, se erudiri in gestis veterum Pontificum Maximorum, altera Damasi ad Hieronymum, qua Damasus, quidquid ab antiquioribus Pontificibus gestum erat, se significare in adjecto libello monebat. Hæ porro epistolæ a Viris gravissimis spuriæ vocantur, tanquam tam a Damasi, quam ab Hieronymi stylo prorsus alienæ; nihilo tamen minus, cum Pontificale Romanum ab iis sua initia acceperit, facile potuit credula posteritas idem Pontificale Damaso adscribere. Quid vero, inquam, opus probationibus ad rem meam, cum apertissime constet, unum illud fragmentum, quod habetur in dicto canone 2., minime Damaso tribui potuisse, cum Romani Pontifices ibidem memorati Damaso fuerint posteriores? Memoratur ibidem Bonifacius Papa, cujus nominis primus vixit jam cœpto quinto Ecclesiæ sæculo, Felix III., qui vixit jam cœpto sexto sæculo, Agapitus itidem sexti sæculi Pontifex, Theodorus, qui Pontificatum gessit medio septimo sæculo, Silverius, Deusdedit, quorum prior sexto, alter sæculo septimo claruit; quos propterea nemo statim non videt a Damaso quarti sæculi Pontifice memorari minime potuisse.

Quicumque vero Pontificalis libri auctor esse dicatur, sive ille sit, ut vulgo creditur, Anastasius Bibliothecarius, sive quispiam alius obscuri nominis Scriptor, juvabit nonnihil in memoratum canonem diligentius inquirere, ut in primis ad fidem meliorum codicum exigatur, deinde, qualis sit rerum ibidem enarratarum auctoritas, investigetur.

Corruptissimam esse Gratiani lectionem nemo non videt, præsertim ubi in posterioribus verbis ea repetuntur, quæ antea descripta fuerant. Sic primum legimus: *Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri*; & inferius: *Item Agapitus natione Romanus ex Patre Gordiano Presbytero originem duxit*. Corrupta quoque scriptura adparet, ubi traditur Silverius Papa alterius Silverii etiam Papæ filius. Imo nec Gratianei ipsi codices invicem consonant, cum aliud exhibeant, qui editi sunt post Romanam correctionem, aliud, qui editi ante eandem emendationem fuerunt. Codices recentiores ita habent: *Unde Damasus Papa scribit: Osius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi. Bonifacius Papa fuit filius Jucundi Presbyteri. Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de Civitate Hierosolyma. Silverius Papa filius Silverii Episcopi Romæ.* (emendant nonnulli: *filius Hormisdæ Episcopi Romæ*). *Deusdedit Papa filius Stephani Subdiaconi. Felix enim tertius natione Afer ex patre Episcopo Valerio natus est; item Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano Presbytero originem duxit. Complures etiam alii inveniuntur, qui de Sacerdotibus nati Apostolicæ Sedi præfuerunt.* Multo aliter habent antiquiores codices, ibi: *Unde Damasus Papa scribit Hieronymo Presbytero.* (Inscriptio hæc ab eo facta videtur, qui Pontificalis libri auctorem ideo Damasum credidit extitisse, quia viderat initio libri Pontificalis episto-

epistolam Damasi ad Hieronymum, quemadmodum superius attigi, quæcumque tandem sit ejusdem epistolæ vis, & auctoritas) *Osius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi. Bonifacius Papa fuit filius Jocundi Presbyteri. Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de Civitate Hierosolyma. Silverius Papa filius Silverii Episcopi Romæ. Deusdedit Papa filius Jocundi Presbyteri. Felix enim tertius natione Romanus ex Patre Felice Presbytero fuit. Item Gelasius natione Afer ex patre Episcopo Valerio natus est. Item Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano Presbytero originem duxit. Quamplures etiam alii inveniuntur, qui de Sacerdotibus nati Apostolicæ Sedi præfuerunt.* Omitto editiones alias, quas indicaverunt ad calcem ejusdem Gratianei capitis Romani Correctores. Melius ad codicem Ivonis Carnotensis respiciendum erit; ex eo enim auctor Palearum videtur fragmentum illud in Gratiani codicem transtulisse. In Prologo Ivoniani codicis in ea parte, in qua traditur, dispensatum aliquando fuisse ab arctioribus canonum regulis, quibus decretum fuerat, ne filii Presbyterorum ad Sacerdotium admitterentur, ita legitur: *Et ut de nostris temporibus taceamus, sicut legitur in gestis Romanorum Pontificum* (observetur heic non Damasum auctorem laudari) *Felix III. natione Romanus ex patre Felice Presbytero fuit a temporibus Odoacri Regis usque ad tempora Theodorici Regis; item Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano Presbytero Summus Pontifex fuit. Gelasius natione Afer ex patre Valerio Episcopo sedit annos 3. menses 8. dies 18. Silverius natione Campanus ex patre Hormisda Romano Episcopo sedit annum unum, menses quinque, dies 21. Deusdedit natione Romanus ex patre Stephano Subdiacono sedit annos 3., dies 23. Theodorus natione Græcus ex patre Theodoro Episcopo sedit annos 6., menses 5., dies 24.* Non omnia istiusmodi exempla habentur apud auctorem Panormiæ, quemadmodum deducitur ex vetusto ejus codice MS., qui adservatur in Regia Bibliotheca Taurinensis Athenæi, ubi lib. 3. cap. 5. hæc leguntur: *Ex lib. Pontificatus: Felix fuit Episcopus tertius natione Romanus ex Patre Felice Presbytero a temporibus Odoacri Regis usque ad tempora Theodorici Regis; Item Gelasius natione Afer ex patre Valeriano Episcopo sedit annos quatuor, menses octo, dies triginta, & multi alii.* Ad marginem tamen ejusdem codicis alio, & quidem recentiore charactere, hæc adjecta sunt. *Item Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano Presbytero sedit menses 11., dies 20. Item Silverius natione Campanus Episcopus Romanus ex patre Dritusdra sedit annum 1., menses 5., dies 9. Item Deusdedit natione Romanus ex patre Stephano Subdiacono sedit annos 3., & dies 23. Item Johannes IV. natione Dalmatica ex patre Venantio Scholastico sedit annum 1., menses 9., dies 19. Item Theodorus natione Græcus ex patre Theodoro Episcopo de Civitate Hierosolymitana sedit annos 6., menses 5., dies 19.* En demonstratam Gratianei capitis originem: nimirum cœperunt Collectores nonnulli exempla aliquot adferre Pontificum Romanorum a Sacerdotibus progenitorum, eaque ex Pontificali Romano depromta, quibus alii vel marginalibus notis, vel novis collectionibus compositis alia exempla ex eodem Pontificali libro adjecerunt. Porro exempla eadem hinc illinc sunt ex Pontificali libro collecta, ideoque ad ipsius Pontificalis exemplaria redigere ipsa juvabit, & quidem consisto in exemplis Gratianeis, videlicet Osii, Bonifacii, Felicis, Agapiti, Theodori, Silverii, Deusdedit, Felicis III., quibus addam Gelasium, utpote de quo in vetustis Gratiani codicibus mentio habeatur. De aliis Pontificibus, qui memorantur a reliquis Collectoribus, non loquor, ne extra propositum meum vagari latius videar.

De

De Osio in primis frustra apud auctorem Romani Pontificalis quispiam quæreret, cum liber Pontificalis Romanorum tantummodo Pontificum vitas exhibeat, non Osii cujuspiam, qui falso dicitur apud Gratianum *Osius Papa* (dummodo nomine Papæ intelligamus Romanum Antistitem, quemadmodum auctor ejusdem canonis intellexisse videtur.) Neque enim ullus est Romanus ejus nominis Pontifex, imo uno demto Pontifice, cui nomen Deusdedit, nemo alius est ex Pontificibus Maximis, cujus parentem Pontificalis auctor Stephanum Subdiaconum nominet. Quamobrem ego arbitror hac in re pro nomine *Osii* legendum esse nomen *Deusdedit* Pontificis, ut lectio consonet Romano Pontificali, ex quo idem fragmentum depromtum videtur. Mea hæc opinio confirmari videtur ex iis, quæ dicto canoni 2. subjecerunt Romani Correctores, asserentes in vetusto exemplari Gratianeo satis etiam emendato haberi hæc verba: *Unde Damasus Papa scribit: Deusdedit Papa filius Stephani Subdiaconi, Bonifacius Papa filius Jucundi Presbyteri, Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ, Agapitus, &c.* Nec forte quisquam dixerit, in principio dicti canonis 2. legi non posse nomen Deusdedit, utpote de quo in posterioribus verbis mentio fit; etenim id parum referet consideranti, caput hoc maxime depravatum esse, eumque, qui caput ipsum exaravit, parum fuisse sollicitum, ne eadem bis referret; sic bis ibidem enarratur, Agapitum fuisse filium Gordiani Presbyteri. Itaque de Osio nihil est, quod ulterius adjiciam. Ab imperito fortassis Amanuensi nomen illud adpositum erit; totaque res deducetur ad Pontifices Maximos Bonifacium, Agapitum, Theodorum, Silverium, Deusdedit, Gelasium, & Felicem, sive ille Felix sit, qui Felicis Presbyteri filius dicitur, sive ille sit Felix III., qui ex patre Episcopo Valerio natus prope finem canonis memoratur. Porro in libro Pontificali hæc leguntur de Bonifacio: *Bonifacius natione Romanus ex patre Jocundo Presbytero, sedit annos 3., menses 8., dies 7. &c.* De Agapito: *Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano Presbytero clericus ad Sanctum Johannem, & Paullum, &c.* De Theodoro: *Theodorus natione Græcus ex patre Theodoro Episcopo de Civitate Hierosolyma, &c.* De Silverio: *Silverius natione Campanus ex patre Hormisda Episcopo Romano, &c.* De Deusdedit: *Deusdedit natione Romanus ex patre Stephano Subdiacono, sedit annos tres, &c.* De Gelasio: *Gelasius natione Afer ex patre Valerio, sedit annos 4., &c.* De Felice hujus nominis tertio: *Felix natione Romanus ex patre Felice Presbytero de titulo Fasciola, sedit annos octo, &c.* Atque ex hoc erratum agnoscendum est in editionibus nonnullis Gratiani, præsertim recentioribus, in quibus sub initium legitur: *Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ*; & post aliqua: *Felix enim III. natione Afer ex patre Episcopo Valerio natus est.* Porro Felix III. ille est, qui in Pontificali libro non Afer natione, sed Romanus dicitur, atque ortus ex patre Felice Presbytero, ut propterea priora illa Gratiani verba: *Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciola*, de Felice III. sint intelligenda. At vero posteriora verba, in quibus dicitur Felix III. natione Afer fuisse, & ex patre Valerio, emendanda erunt ex eodem Pontificali, ut pro nomine Felicis III. legatur nomen Gelasii; quemadmodum etiam lego in vetustioribus Gratiani codicibus.

Jamvero etiam nonnulla breviter attingamus, quæ ad memoratam laudatorum Pontificum historiam pertinent, quibus aut Gratianei capitis, aut libri Pontificalis fides excutiatur. Nimis operosum esset, rursus agere sigillatim de Bonifacio, Agapito, Theodoro, Silverio, Deusdedit, Gelasio, & Felice III. Nonnulla propterea,

quæ

quæ in antiquiſſimis rebus expendendis ſufficere poſſe videntur, adducam. Præ primis vero, ſi nihil aliud in medium adduci poſſet, quam auctoritas illius, qui librum Pontificalem elucubravit, parum, aut nihil valeret ad demonſtrandum; etenim auctor libri Pontificalis, ut jamdiu Viri erudittiſſimi judicaverunt, obſcurus admodum, & ignobilis eſt fabellarum conſutor, cujus ſubdolam fidem, & pueriles nugas, imo & pudendas contradictiones jam pridem ſugillaverunt. Ceterum ubi ſcribit, in primis Bonifacium fuiſſe filium Jucundi, ſeu, ut alii legunt, Jocundi Presbyteri, uti exhibent Gratianeæ omnes editiones, & liber Pontificalis, nihil eſt, quod contra opponi poſſit, cum aliis ex monumentis Bonifacii genus ſatis oſtendi nequeat, neque novum apud veteres fuit, Presbyterorum, imo & Epiſcoporum filios ante clericatum ſuſceptos legitime, ad eccleſiaſtica officia fuiſſe perductos. Teſtis eſt, ut alia ſexcenta hujuſmodi omittam exempla, S. Auguſtinus, qui in lib. 1. contra Julianum cap. 4. tradit, Julianum Pelagianorum anteſignatum jampridem in Capuana Eccleſia a parente ſuo Memorio Capuano Epiſcopo fuiſſe Diaconum ordinatum. Teſtis Gregorius Magnus, qui Felicem III. Pontificem Maximum atavum ſuum extitiſſe profitetur in homil. 38. in Evangelia, cui addi poſſet caput 16. libri 4. Dialogorum. Agapetus etiam pari ratione dicitur filius Gordiani Presbyteri ſub titulo Sanctorum Johannis, & Paulli, quemadmodum ſcribit Baronius ad annum 535. num. 29., nec, quoad noverim, quiſpiam ex hiſtoricis contrarium quidpiam enarrat, licet certum produci nequeat monumentum, ex quo id deducatur. Atque idipſum de Theodoro dixerim, qui & in Pontificali, & apud Baronium ad annum 641. num. 5. patria Hieroſolymitanus aſſeritur, & ex patre Theodoro Epiſcopo. Quibus vero ex fontibus id hauſerint, qui ita ſcripſerunt, mihi hactenus ignotum eſt; quemadmodum nec aliunde conſtat alium Theodoro parentem extitiſſe. Aliter ſane judicandum de Silverio, qui in codicibus Gratiani dicitur Silverii filius, in memorato Pannormiæ codice filius Drituſdræ, & apud Ivonem Carnotenſem filius Hormiſdæ. Et quidem hæc Ivonis lectio ceteris eſt anteferenda ob teſtimonium Liberati Diaconi Silverio eidem contemporanei ita in breviario cap. 22. ſcribentis: *Romana Civitas Silverium Subdiaconum Hormiſdæ quondam Papæ filium elegit ordinandum.* Deuſdedit alicubi dicitur filius Stephani Subdiaconi, alicubi filius Jucundi. Sed nomen Jucundi fortaſſis ab illis Amanuenſibus adſcriptus eſt, quod confunderent patrem Bonifacii Papæ, cum patre Deuſdedit. Ceterum, ſi attendamus vetera Pontificalis libri exemplaria, ipſa non præſeferunt Deuſdedit Pontificem tanquam Stephani Subdiaconi filium, ſed aliter rem exhibent, quemadmodum exhibebat liber Pontificalis, quo Baronius uſus eſt, ibi: *Deuſdedit, filius Stephani ex Subdiacono ſedit annos tres.* Agnoſcendum igitur erit recentiorum codicum mendum, ſiquidem pro illis verbis: *Filius Stephani, ex Subdiacono*, legerunt recentiores: *Filius Stephani Subdiaconi*. Nonnulli putant, ideo aliquibus ita potius ſcribere placuiſſe, quod ſibi facile perſuadere non poſſent, Subdiaconum ſtatim ad ſummum Pontificatum potuiſſe conſcendere arg. cap. 9. de ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. Baronius aſſerit in electione Deuſdedit tum primum contigiſſe, ut Subdiaconus in Pontificem Maximum ordinaretur, atque hinc repetit originem graviſſimi in urbe Roma diſſidii, quod eo tempore concitatum fuit. Verum his omnibus difficultatem graviſſimam movere poteſt, quod nuper ex Liberati Diaconi breviario ſcripſi, videlicet jam antea Silverium Papam e Subdiaconorum officio ad Summum Pontificatum gradum feciſſe. Ego potius arbitror, tum primum Presbyteros

teros

teros solos, aut Diaconos, non vero Subdiaconos, ceterosve inferiores clericos ad Pontificatum Maximum admissos, quum fuit celebratum Concilium Romanum anni 769. sub Stephano III., alias IV., quemadmodum probare facile potest canon 4. dist. 79. De Gelasio mentionem quidem non faciunt nonnulli codices Gratiani in dicto canone 2. dist. 56., alicubi tamen Valerii Episcopi filius dicitur, quemadmodum & apud Ivonem; alicubi autem, ut in Panormiæ monumento superius laudato, dicitur potius filius Valeriani. Quicumque vero sit sive Valerius, sive Valerianus, apud auctorem Pontificalis libri Episcopus minime dicitur; ideo autem qui librum Pontificalem secuti sunt, Valerium Gelasii parentem Episcopum fortassis adpellaverunt, quia apud auctorem Pontificalis Gelasius dicitur natione Afer, & inter Afros celebre erat nomen Valerii Hipponensis Episcopi, cui Sanctus Augustinus successit non procul a Gelasii temporibus. Verum an hæc cum historia satis consonare valeant, plurimum dubitaverim, præsertim quod demonstratum aliquibus videatur, Gelasium non Afrum, sed gente Romanum fuisse, contra quam scribat auctor libri Pontificalis. Arbitrantur id posse deduci ex epistola Gelasii inter Labbeanas 8. ad Anastasium Imperatorem scripta, in qua hæc leguntur: *Quia, gloriose Fili, te sicut Romanus natus, Romanum Principem amo, colo, suscipio, & sicut Christianus cum eo, qui zelum Dei habet, secundum scientiam veritatis habere desidero.* Scio quidem nonnullos ita Gelasii verba interpretari, ut Gelasius amorem suum Imperatori testaretur, quasi Romanus esset, ac si Romæ natus, non quod revera se Romanum esse profiteretur, sed meo judicio urgent posteriora illa verba: *& sicut Christianus, &c.*; eodem enim modo & se Christianum profitetur, & Romanum; propterea qui præcedentia verba *sicut Romanus natus* explicant de eo, qui instar Romani nati se gereret, cum Romanus non esset, videant ne etiam Christianum non dicant Gelasium; sed eum tantum, qui instar Christiani se haberet. Demum error gravis emersit in Pontificales aliquot libros, quemadmodum & in Gratianeas editiones ratione Felicis III. In aliquibus Gratiani codicibus dicitur Felix III. filius Valerii, sed erratum in eo, quod Valerii nomen translatum fuerit ex illis verbis, in quibus de patre Gelasii in eodem contextu agebatur. Melius aliæ editiones exhibent, quæ Felicem Felicis Papæ parentem agnoscunt, atque cum his Gratiani editionibus præter librum Pontificalem consonat Panormiæ memoratus Codex, & Prologus etiam prælaudatus Ivonis. Num vero Felix Felicis Papæ parens Presbyter fuerit de titulo Fasciolæ, uti vulgatæ editiones habent, non ausim asserere; imo vetustus liber Pontificalis, quo usus est Baronius, multo aliter habet. Lego apud Baronium de Felice III. ad annum 483. num. 16. *Creatus est Pontifex patria Romanus ex patre Felice itidem genitus, functus antea presbyterio in titulo Fasciolæ. Prodit hæc vetus Anastasii liber de Romanis Pontificibus.* Plurimum sane distant hujusmodi codices. Quod enim habetur apud Gratianum, Felicem Felicis Presbyteri filium indigitat; at vero quod habetur apud vetustum librum Pontificalem, quo Baronius utebatur, indicat quidem Felicem Felicis parentem fuisse, sed Presbyterum titulo Fasciolæ adscriptum non Felicem patrem, sed filium ipsum ostendit, qui a Presbyteratu, quo munere functus est in titulo Fasciolæ, ad Summum Pontificatum adscendit. Sed jam satis de corrupto, depravatissimoque Gratiani monumento.

Can. 15. cau. 10. qu. 1. Superest adhuc canon 15. cau. 10. qu. 1., cujus verba, licet in integris Damasi monumentis minime reperiantur, arbitror tamen vel ejusdem Damasi esse, aut

ex

ex ſententiis Damaſi in recentiore quodam Concilio congeſta. Plane ex ipſa canonis lectione adparet, illum non pertinere ad epiſtolam aliquam decretalem, ſed potius ad quodpiam Concilium, quemadmodum poſtrema illa indicant canonis verba: *Reſponderunt omnes, fiat, fiat*, quæ formula in Conciliis proferri conſuevit poſt aliquam legis eccleſiaſticæ ſanctionem. At vel hoc Concilium ſub Damaſo celebratum eſt, vel recentiore fortaſſis ætate, ita tamen ut in eo Damaſi vetera decreta renovarentur. Ajo in primis forte illum canonem ad Concilium Damaſi pertinere. Revera in uno Romano Concilio ex iis, quæ ſub Damaſo celebrata fuerunt, cautum ſcimus, *ut decimæ, atque primitiæ a fidelibus dentur, qui detrectant, anathemate feriantur*. (Refertur hoc Concilium, ſeu potius Concilii Breviarium apud Labbeum in tom. 2. Venetæ editionis pag. 1199.) Sed cum illius Concilii integra acta perierint, remanſeritve tantum compendiaria quædam ejuſdem editio, in qua laudata verba leguntur, quid prohibet aſſerere, forte apud Gratianum integrum ejuſdem Concilii exemplar extitiſſe, aut apud eum, qui auctor extitit Gratiano? Quod ſi aliquibus id fortaſſe non ſatis adrideat, obſervantibus, quæ leguntur in dicto canone 15. potius convenire ſæculo nono Eccleſiæ, vel decimo, qua nimirum ætate res eccleſiaſticæ, decimæ præſertim, & oblationes ſub dominio laicorum detinebantur, nihil adhuc oberit, quominus eadem ſanctio ad Damaſum referri quoquo modo poſſit. Erit forte alicujus Concilii ſæculi noni, aut decimi, in quo tamen Epiſcopi voluerint renovare vetuſta decreta ſub Damaſo conſtituta in Romano Concilio, cujus breviatum canonem ſuperius retuli. Neque novum erat in Conciliis mediæ illius ætatis, imo frequentiſſimum fuit, ut quoties ederentur canones, ad vetera Concilia, quoad fieri poſſet, referrentur. Dabo exemplum luculentiſſimum in hac ipſa decimarum materie. In canone 26. Concilii Aquiſgranenſis 2. anni 836. prohibendum erat, ne decimæ a laicis detinerentur, idque factum fuit, producendo Gangrenſes canones ſeptimum, & octavum his verbis: *In Concilio Gangrenſi ita legitur: Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere, vel dare voluerit præter conſcientiam Epiſcopi, vel ejus, cui hujuſcemodi officia commiſſa ſunt, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit. Item: Si quis dederit, vel acceperit oblata præter Epiſcopum, vel eum, qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandum miſericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema ſit, &c.* Simile quidpiam contingere potuit in alio Concilio ejuſdem temporis, in quo editus fuerit canon Gratianeus 15. prælaudatus, ut ſcilicet ſanciretur Damaſi nomine, ideſt renovatione facta canonis Concilii Romani ſub Damaſo. Illud unum adhuc obſervandum arbitror, canonem hunc non ex eo fortaſſis a Damaſo, aut Damaſi temporibus abjudicandum exiſtimari, quod magis congruere videatur poſteriori ætati, quum decimæ paſſim detinerentur a laicis; etenim & Damaſi tempore non deerant, qui eccleſiaſticas oblationes ab eccleſiaſticis Viris auferrent, ſibique temere vindicarent, quod facile demonſtrant non tam laudatus canon Concilii Romani ſub Damaſo, quam canones Concilii Gangrenſis quarto ſæculo celebrati, quos deinde, ut nuper adnotabam, Aquiſgranenſes Patres in ſuos canones tranſtulerunt.

CAPUT XXXV.

De Siricio.

Quotquot Canones Siricii nomine referuntur apud Gratianum, omnes depromti sunt ex ejus epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum. Sunt autem sequentes.

Can. 56. dist. 50. ex integro epistolæ capite supplendus.
Can. 66. dist. 50. falso tributus Concilio 5. Carthaginensi.
Can. 3. dist. 77. supplendus ex integra epistola.
Can. 31. dist. 81. referendus ad canonem 16. dist. 32.
Can. 3. dist. 82. } simul jungendi, atque ex integra epistola
Can. 4. dist. 82. } supplendi.
Can. 5. dist. 84. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.
Can. 29. cau. 16. qu. 1. jungendus cum can. 3. dist. 77.
Can. 50. cau. 27. qu. 2. paullo varius in diversis exemplaribus.
Can. 12. cau. 33. qu. 2. emendandus ex integris epistolæ exemplaribus.
Can. 11. de conf. dist. 4. ex integro epistolæ capite supplendus.

DEvenimus tandem ad ea capita, quæ revera Pontificibus Maximis tribui possunt. Neque enim apud antiquissimos collectores decretales epistolæ vetustiores reperiuntur Siricii epistolis, a quibus Dionysius Exiguus, qui ceteroquin in ipsa Romana Urbe codicem condidit, posteriorem codicis partem auspicatus est. Retulit ipse Siricii nomine epistolam unicam, quæ ad Himerium Tarraconensem Episcopum directa fertur. Sunt, fateor, qui huic decretali epistolæ alias adjecerunt, easque Siricii nomine, quarum aliquot sine dubitatione Siricio adscribuntur, non tamen omnes, quemadmodum Viri eruditi ostendunt. De his mea parum interesse videtur, cum Gratianus fragmenta exceperit tantummodo ex epistola ad Himerium, quæ communi omnium consensione vere Siricii est. Porro tenuit Siricius Pontificatum Maximum ab anno 385. usque ad annum 398.

Consuluerat Himerius Episcopus Tarraconensis Damasum Pontificem Maximum, propositis nonnullis ecclesiasticæ disciplinæ capitibus; sed ad Damasum nuperrime vita functum epistola non pervenerat, proptereaque e re esse putavit Siricius Damasi successor, ut ipse postulanti rescriberet. In quindecim capita responsio distribuitur apud Dionysium Exiguum, in sexdecim vero in codice, quem Romanæ veteri Ecclesiæ Paschasius Quesnellius adscripsit. Porro in capite 15. legimus verba
Can. 56. dist. 50. canonis 56. dist. 50., ubi traditur pœnitentem digamum, aut viduæ maritum posse quidem in suscepto ordine ministrare, non vero ad majora officia promoveri. Verum hæc non generaliter sunt accipienda; quod enim constituitur, pœnitentes, digamos, aut viduarum maritos ministrare in susceptis ordinibus posse, non ex canonicis regulis proficiscitur, sed ex benignitate, qua nonnihil ignoscendum esse fatetur Siricius illis, qui ex ignorantia sacrarum regularum in ea conditione ordinati

nati fuerant. Integra capitis verba id perspicue demonstrant, ibi: *Et quia his omnibus, quæ in reprehensionem veniunt, sola excusatio ignorationis obtenditur, cui nos interim solius pietatis intuitu necesse est clementer ignoscere, quicumque pœnitens, quicumque digamus, quicumque viduæ maritus ad sacram militiam indebite, & incompetenter irrepsit, hac sibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis, in hoc, quo invenietur, ordine, perpetua stabilitate permaneat: Scituri post hac provinciarum omnium Summi Antistites, quod si ultra ad sacros ordines quemquam de talibus crediderint adsumendum, & de suo, & de eorum statu, quos contra canones, & interdicta nostra provexerint, congruam ab Apostolica Sede promendam esse sententiam.*

Jam in priore parte cap. 15., ubi de Conciliis Carthaginensibus agebam, demonstravi ad hanc eandem epistolam referendum esse canonem 66. dist. 50., utut laudetur nomine Concilii 5. Carthaginensis. Legitur autem eisdem verbis in capite 14., dummodo in postrema canonis parte pro verbo: *fuerunt*, legamus: *fuerint*. *Can.66. dist. 50.*

Canon 3. dist. 77. continet duo Sirícianæ epistolæ capita, 9. & 10., quæ ita apud Dionysium Exiguum leguntur: In can. 9. *Quicumque itaque se Ecclesiæ vovit obsequiis, a sua infantia ante pubertatis annos baptizari, & lectorum debet ministerio sociari, qui ab accessu adolescentiæ, usque ad trigesimum ætatis annum, si probabiliter vixerit una tantum, & ea, quam virginem communi per Sacerdotem benedictione perceperit, uxore contentus, Acolythus, & Subdiaconus esse debebit, post quæ ad Diaconii gradum, si se ipse, primitus continentia præeunte, dignum probarit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue presbyterium consequetur, & exinde post decennium Episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hæc tempora integritas vitæ, ac fidei ejus fuerit adprobata.* Et in capite 10. *Qui vero jam ætate grandævus melioris propositi conversatione provocatus ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo, quo baptizatur, tempore statim Lectorum, aut Exorcistarum numero societur: si tamen eum unam habuisse, vel habere, & hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud Acolythus, & Subdiaconus fiat, & sic ad Diaconatum, si per hæc tempora dignus judicatus fuerit, provehatur. Exinde jam accessu temporum Presbyterium, vel Episcopatum, si eum Cleri, ac plebis evocarit electio, non immerito sortietur.* Plurimum hæc etiam consonant cum epistola Zosimi ad Hesychium Salonitanum cap. 3. relato in can. 2. dist. 77., ex quibus facile demonstratur, in primis veteres Patres valde fuisse sollicitos, ut Sacramentum baptismatis ab impuberibus susciperetur; Etenim erant nonnulli, qui animo quidem christiani erant, idest ea ferebantur voluntate, ut tandem aliquando nomen Christo darent per baptisma, idem tamen Sacramentum in provectam ætatem, ac propemodum in senectutem differebant, ut sic libere vitiis indulgerent, sibi blandientes, futurum, ut uno baptismate non tam crimina abluerentur, quam auferretur occasio publicis pœnitentiis satisfaciendi. Displicebat voluntas hujusmodi vetustissimis Ecclesiæ Patribus, ideoque diversam induxere disciplinam in promovendis ad Clericatum iis, qui serius, & iis, qui a prima ineunte ætate Sacramentum baptismatis petiissent. Illud præterea demonstratur jam a temporibus Siricii in Ecclesia Romana obtinuisse, ut Diaconi, Presbyteri, & Episcopi (quidquid de Subdiaconis, aliisque inferioribus Clericis tunc vigeret) lege continentiæ tenerentur. Sunt non ignoro, ex recentioribus hæreticis clericalis continentiæ osores, qui asseruerunt, Siricium indicasse quidem *Can. 3. dist.77.*

 Dia-

Diaconos, Presbyteros, & Episcopos continentiæ observandæ præcepto teneri; at vero aliter eundem Pontificem loquutum fuisse in epistola tractatoria ad Episcopos Africanos relata in codicem Romanum Paschasii Quesnellii sub finem; in hac enim cap. 9. legitur: *Præterea quod dignum, & pudicum est, & honestum suademus, ut Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis non coeant.* Et infra: *Quapropter hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium &c.* Ex his crediderunt, Siricium expetiisse quidem, ut Sacerdotes, ac Diaconi continentiam custodirent, suasisse, hortatum fuisse, monuisse, rogavisse, non vero præcepto sanxisse. Sed hanc epistolam jamdiu viri eruditi tanquam apocryphum monumentum a Siricio abjudicarunt, quemadmodum probat Quesnellius in dissertat. 15. cap. 4. & 5. in adjectis ad Sanctum Leonem Magnum.

Can. 31. dist. 81. Canon 31. dist. 81. eisdem omnino verbis legitur in cap. 12. epistolæ Siricii juxta editionem Dionysiii Exigui. Paullo aliter refertur apud Reginonem cap. 91. lib. 1. de Eccles. discipl. ibi: *Feminas vero non alias esse patimur in domibus Clericorum, nisi eas tantum, quas proprie sola necessitudinis caussa habitare cum iisdem Synodus Nicæna permisit.* Quoniam vero Siricii constitutio ad Synodi Nicænæ canones referri videtur, non incommodum erit accurato interpreti ad ea mentem intendere, quæ habentur in canone 3. ex Nicænis, seu in can. 16. dist. 32.

Can. 3. & 4. dist. 82. Quod occurrit in vetustis manuscriptis Gratiani codicibus, quemadmodum Romani Correctores testantur, ut videlicet canones 3. & 4. dist. 82. simul conjuncti essent, commodum potius videtur accurato interpreti, qui alterum ex altero aut supplere poterit, aut expendere. Porro uterque canon repetendus est ex eodem capite 7. epistolæ Siricii. Juvabit integra hic verba describere, tum ut nonnulla, quæ apud Gratianum legimus, emendentur, tum etiam ut, quod utrique deest, facile suppleatur. Ita Dionysius Exiguus. *Plurimos enim Sacerdotes Christi, atque Levitas post longa consecrationis suæ tempora, tum de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, qua in veteri testamento Sacerdotibus, ac ministris generandi facultas legitur adtributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quia in lege Moysis passim sacris ordinibus a Domino nostro laxata sunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorum præmonet dicens, Sancti estote: quia & ego Sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procul a suis domibus anno vicis suæ in templo habitare jussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus expleto deservitionis suæ tempore uxorius usus solius successionis caussa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Unde & Dominus Jesus, cum nos suo inlustrasset adventu, in Evangelio protestatur, quia legem venerit implere, non solvere. Et ideo Ecclesiam, cujus sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii cum rursus advenerit, sine macula, & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionum omnes Sacerdotes, atque Levitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ sobrietati, ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus, & corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificiis placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in vobis, & ubi poterit, nisi in corporibus, sicut legimus, sanctis Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignoratio-*

ratione lapsos esse se deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento in hoc, quo detecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseverent, si tamen post hæc continentes se studuerint exhibere. Hi vero, qui inliciti privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicæ Sedis auctoritate dejectos, nec unquam posse veneranda attrectari mysteria, a quibus se ipsi, dum obscænis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, quilibet Episcopus, Presbyter, atque Diaconus, quod non optamus, si deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum, quia ferro necesse est excidantur vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam. Cum his juvabit etiam conjungere ea, quæ diximus ad canonem 3. dist. 77.

De canone 5. dist. 84. nihil est, quod singulari dignum sit observatione. Habetur ille eisdem verbis in cap. 11. hujus epistolæ. Can. 5. dist. 84.

Ad caput 13. referendus est canon 29. cau. 16. qu. 1., cujus verba hoc in loco integra recensebo, cum in nonnullis Gratiani codicibus non omnino conveniant optimis epistolæ exemplaribus. Ita descripsit Dionysius Exiguus: *Monachos quoque, quos tamen morum gravitas, & vitæ, ac fidei institutio sancta commendat, Clericorum officiis aggregari & optamus, & volumus, ita ut qui intra tricesimum ætatis annum sunt, in minoribus per gradus singulos crescente tempore promoveantur ordinibus, & sic ad Diaconatus, vel Presbyterii insignia maturæ ætatis consecratione perveniant, nec statim saltu ad Episcopatus culmen adscendant, nisi in his eadem, quæ singulis dignitatibus superius præfiximus, tempora fuerint custodita.* Porro hæc tempora, quæ singulis dignitatibus se superius præfixisse adserit Siricius, sunt, quæ memorantur in can. 3. dist. 77. Can. 29. cau. 16. qu. 1.

In describendo capite quarto ejusdem epistolæ non eandem rationem servarunt epistolarum Collectores. Referam verba Dionysii Exigui, ex quibus emendare quispiam possit Gratiani canonem 50. cau. 27. qu. 2. ibi: *De conjugalium autem violatione* (legit Quesnellius in codice, quem vocat Romanæ Ecclesiæ: *De conjugali autem velatione*, at Regino in lib. 2. de Ecclesiast. discipl. cap. 154. *De conjugali autem violatione*) *requisisti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere? Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.* Paullo aliter posteriora verba descripsit Regino laudato nuper capite ibi: *Si illa transgressione violetur.* Ad interpretationem canonis, si plurimum facerent compendiariæ expositiones, quæ a Collectoribus adjici capitibus solent, concludendum sane videretur, caput Siricii pertinere ad sponsam, ut ajunt, de futuro. Nam in codice Dionysii legitur: *Quod non liceat alterius sponsam ad matrimonii jura sortiri.* Et in codice Reginonis loco laudato: *Ut nullus alterius sponsam accipiat.* Demum Gratianus, ut omittam ceteros, habet: *Puellam alii desponsatam alter accipere non valet.* Me tamen non movent Collectorum breviaria, quoties a capitibus dissonant, quemadmodum nec authenticæ Irnerianæ perperam ex Novellis Justinianeis deductæ aliquando viros legum Civilium studiosos moverunt. Etenim agnosco Siricii caput tantum de ea, quæ per verba de præsenti conjugium contraxit, nondum tamen secuta copula, intelligendum fore. In primis, ut priora verba capitis exhibent, agitur ibi *de violatione conjugali*, seu *conjugalium*, quæ de solis sponsalibus minime intelligi queunt, præsertim vero, si attendamus editionem Quesnellii, ubi de Can. 50. cau. 27. qu. 2.

vela-

velatione conjugali sermo fit; velationis autem, seu veli conjugalis usus tantum in nuptiis erat, non in sponsalibus. Præterea fit ibidem sermo de benedictione sacerdotali, quæ a nemine violari uspiam possit. At benedictio Sacerdotalis non in sponsalibus, sed in nuptiis interveniebat, quemadmodum testantur Patres Concilii Carthaginensis vulgo 4. anni 398. can. 13., seu in can. 33. dist. 23., & can. 5. cau. 30. qu. 5. Demum, quod concludit Siricius, sacrilegii instar esse, si ulla transgressione illa benedictio violetur, indicat profecto benedictionem sacramentalem, quæ non in sponsalibus, sed in vero conjugio per verba de præsenti celebrato, tantummodo intelligitur.

Can. 12. cau. 33. qu. 2. Ad caput 5. ejusdem epistolæ pertinet canon 12. cau. 33. qu. 2., in quo tamen, cum nonnulla habeantur a Dionysii Exigui codice aliquantulum dissona, ita juvabit emendare. *De his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam Sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentia, tanquam canes, ac sues ad vomitus pristinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint; a Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem destructione* (legunt alii *districtione*) *correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscænis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri. Quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.* Ex hoc capite deducitur, pœnitentiam solemnem apud veteres semel tantum fuisse concessam; post eam enim siquis ad pristina crimina regressus fuisset, communio denegabatur, nisi forte quis in extremo vitæ discrimine constitutus esset, quo demum tempore absolutionis munere, quasi viatico, donabatur. Perspicua hæc sunt, & sine dubitatione vetustorum Conciliorum monumentis consonant. Turbat interpretes, quod hoc in canone dicitur de militia, quasi militare cingulum crimini verteretur, aut quasi post susceptam pœnitentiam ad militiam semel susceptam aditus præcluderetur. Ex Glossographis alii dixerunt, hunc canonem in ea parte consilium continere, non præceptum; alii putarunt eam disciplinam obtinere, ubi pœnitenti a Sacerdote injunctum fuerit, ne ad militiam revertatur; alii interpretati sunt canonem in ea specie, in qua delictum militiæ tempore fuisset admissum. Verum ex hisce interpretationibus meo judicio una pejor est altera, cum nulla solidæ innitatur rationi. Arbitror ego, Siricium nihil novi ibidem constituisse, sed tantummodo indicasse disciplinam, quæ suo sæculo constituta fuerat, nimirum in Concilio Nicæno can. 12., ubi statutum etiam legimus, neminem deposito semel sæcularis militiæ cingulo, rursus in numeros referri posse. Refertur is canon in can. 4. de pœn. dist. 5., & quidem hoc salubriter cautum adparet, non odio militiæ, sed ob singularia temporis illius adjuncta, videlicet ob edictum Licinii Imperatoris, qui decreverat, ne Christianus ad militiæ cingulum admitteretur, quamobrem nemo aut militiam tum suscipiebat, vel recipiebat, nisi abdicata Christi fide, & Ecclesiarum communione. Nihil addo in præsentia, cum hanc ipsam rem satis persecutus fuerim in priore hujus operis parte cap. 7. ad can. 4. de pœn. dist. 5. Tantum dixero, Siricium Papam

pam renovasse statuta Nicæni Concilii, ut proinde eandem interpretationem Siricio, quam Nicæno Concilio affingere debeamus, ea etiam ratione, quia post Concilium Nicænum Julianus apostata decreverat, ne ad ullas dignitates, aut officia civilia Christiani admitterentur medio sæculo Ecclesiæ 4., & sic prope Siricii tempora, unde profluebat, idem esse tunc temporis redire ad militiam, ac Christo renunciare. Quod igitur Nicænum Concilium sanxerat in conspectu edicti Licinii, idipsum renovavit Siricius in conspectu edicti Juliani ita, ut propterea utrumque decretum tam Nicæni Concilii, quam Siricii Papæ intelligamus de ea militia, ad quam quis accedere non poterat, nisi primum susceptam Christi fidem abdicasset. Porro ut ex hac ipsa Siricii epistola conjecturam gravissimam capiam, adducam caput 3., ubi proponitur, tunc nonnullos ex Christianis in Tarraconensi Provincia ad idololatriam fuisse reversos, ibi: *Adjectum est enim, quosdam Christianos ad apostasiam, quod dici nefas est, transeuntes, & idolorum cultu, & sacrificiorum contaminatione profanatos, quos a Christi Corpore, & Sanguine, quo dudum redemti fuerant, renascendo, jubemus abscindi, & si resipiscentes forte aliquando fuerint ad lamenta conversi, his, quamdiu vivunt, agenda pœnitentia est, & in ultimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda &c.* Hæc omnino consonant cum memorato cap. 5. ejusdem epistolæ; quum vero utrobique adpareat eadem disciplina pœnitentiæ, quæ imminet æque & apostatis, & militiæ cingulum repetentibus, facile liquebit militiæ cingulum in proposita specie cum apostasia fuisse conjunctum. Unum adhuc superest ad plenam, perfectamque canonis interpretationem observandum in ea parte, qua decernitur, pœnitentes conjugia celebrare non posse. Et quidem in hoc habemus veteris disciplinæ argumentum, quæ ita summo jure obtinebat, quamquam tamen aliquando ejusdem disciplinæ asperitas remitteretur, re hac universa in Episcopi prudens arbitrium collata, quemadmodum docet S. Leo Magnus in can. 13. & 14. cau. 33. qu. 3.

Demum canon 11. de consecr. dist. 4. spectat ad caput 2. ejusdem epistolæ, ex quo ita supplendus erit: *Sequitur de diversis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit improbabilis, & emendanda confusio, quæ a nostris consacerdotibus (quod commoti dicimus) non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim, ac libere natalitiis Christi, seu apparitionis, nec non & Apostolorum, seu Martyrum festivitatibus innumeræ, ut asseris, plebes Baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium & apud nos, & apud omnes Ecclesias Dominicum specialiter cum Pentecoste sua Pascha defendat, quibus solis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi convenit sacramenta.* Constat hinc vetustissima disciplina, juxta quam duobus dumtaxat annuis diebus, nimirum Paschatis, & Pentecostes, Sacramentum baptismatis solemniter administrabatur. Dixi solemniter, etenim ex ejusdem Siricii sententia non dedignabantur Episcopi, hoc Sacramentum etiam aliis temporibus administrare, si aut maxime congruum, aut necessarium videretur, subdit enim Siricius: *Infantibus, qui necdum loqui poterunt propter ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri unda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari exiens unusquisque de sæculo & regnum perdat, & vitam. Quicumque etiam discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum, vel cujuslibet corporalis ægritudinis desperationem inciderint, & sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subveniri, eodem, quo poscunt, momento temporis expetitæ regenerationis præmia consequantur.* Can. 11. de cons. dist. 4.

CA-

CAPUT XXXVI.

De Anastasio.

Fragmenta Anastasii nomine apud Gratianum hæc sunt.

Apocryphi omnes.

Ex epist. ad Episcopos Germaniæ, & Burgundiæ.	*Can.* 2. *dist.* 98. *consonat cum libro Pontificali.* *Can.* 68. *de cons. dist.* 1. *consonare videtur cum Constitutionibus Sancto Clementi adscriptis.*
Ex epist. ad Nerianum.	*Can.* 27. *cau.* 13. *qu.* 2. *est potius Gregorii Magni in epist. ad Aregium.*
Adjiciuntur.	*Can.* 55. *cau.* 16. *qu.* 1. *pertinet ad Concilium Gangrense.* *Can.* 56. *cau.* 16. *qu.* 1. *pertinet potius ad Concilium Ticinense.* *Can.* 8. *cau.* 23. *qu.* 3. *depromtus ex officina Mercatoris.*

ANastasio inaugurato Pontifici Maximo anno 398., quo Siricius obierat, plures quidem, eæque genuinæ epistolæ tribuuntur, quarum aliquas S. Hieronymus memorat in epist. 78. ad Pammachium, & Marcellam ibi: *Quamquam celebri sermone vulgatum sit, beatum quoque Papam Anastasium eodem fervore, quia eodem spiritu est, latitantes in suis foveis hæreticos persecutum, ejusque literæ doceant damnatum in occidente, quod in oriente damnatum est*. Sanctus Paulinus Nolanus in epist. 20. ad Delphinum recenset plures Anastasii ejusdem epistolas, alteram ad ipsummet Paulinum directam, alteram ad Episcopos Campaniæ, aliasque nonnullas. Celebris inter ceteras est epistola scripta ad Johannem Hierosolymitanum, quæ apud Sanctum Hieronymum habetur. At non ista erant monumenta, ex quibus Gratianus studeret, ut Collectionem suam ornaret. Potius Collector hic animum intendit ad merces Isidorianas, inter quas duas sane reperit Anastasii nomine epistolas, quarum prior ad Germaniæ, & Burgundiæ Episcopos scripta fertur, altera ad Nerianum, de quibus ita ait Petrus Constant ordinis Sancti Benedicti in sua decretalium Collectione: *Neque Papæ hujus nomine pepercit Isidorus Mercator, sed duas ei epistolas suppofuit, unam omnibus Germaniæ, & Burgundiæ Episcopis, alteram Neriano inscriptam. Utriusque falsitas a Baronio detecta, certisque argumentis comprobata est.*

De epistola ad Episcopos Germaniæ, & Burgundiæ.

Vel ipsa epistolæ inscriptio, *Anastasius Episcopus cunctis Germaniæ, & Burgundiæ regionis Episcopis in Domino salutem*, epistolam ipsam omnino apocrypham esse demonstrat; etenim Anastasii tempore Burgundiones nondum erant ad Christi fidem conversi, sed demum circa annum 425. Christianam religionem professi sunt sub Valentiniano III., uti docet Socrates lib. 7. cap. 30., & ex Socrate Baronius ad annum 413. §. 26. Porro Anastasius decessit anno 402. Præterea epistolæ ejusdem consularis nota tempori Anastasii minime congruit: Fertur *data nonis Octobris Arcadio, & Bautone viris clariss. Coss.* Incidit Arcadii, & Bautonis consulatus in annum 385., quo adhuc Romanam Sedem tenebat Siricius, Anastasius autem anno demum, ut diximus, 398. Siricio successit. His perspicuis ceteroqui argumentis additur, hanc ipsam epistolam inordinate compositam esse ex variis fragmentis recentiorum Patrum, Innocentii Papæ, Flaviani Constantinopolitani, potissimum vero Leonis Magni, cujus epistolæ 2. ad Episcopos Italiæ lacinia non mediocris in hanc Pseudo-Anastasii epistolam translata est. Ad hanc epistolam pertinent canon 2. dist. 98., & canon 68. de cons. dist. 1., qui cum in epistola ipsa juncti legantur, juvabit eadem ratione integros hoc in loco describere. *Significastis enim* (huc pertinet dictus canon 68.) *quosdam Sacerdotes in Ecclesia, quando leguntur Evangelia, sedere, & Domini Salvatoris verba non stantes, sed sedentes audire, & hoc ex majorum traditione se accepisse narrant; quod ut nullatenus deinceps fieri sinatis, Apostolica auctoritate mandamus. Sed dum SS. Evangelia in Ecclesia recitantur, Sacerdotes, & ceteri omnes præsentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi* (adnotant Romani Correctores vocem hanc *curvi* nec apud Ivonem legi, neque apud Burchardum) *in conspectu Sancti Evangelii stantes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent. Similiter* (huc pertinet dictus canon 2.) *& transmarinos homines, de quibus nos consuluistis, in clericatus honore nolite suscipere, nisi quinque, aut eo amplius Episcoporum chirographis sint designati, quia multa per subreptionem solent evenire. Ideo & hæc summopere sunt cavenda.* Quod hic in principio legitur de Sancto Evangelio non a sedentibus, sed a stantibus audiendo depromtum videtur ex lib. 2. Constitutionum Apostolicarum, quæ S. Clementi tribuuntur, cap. 61. ibi: *Cum Evangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi, & laici assurgant cum magno silentio: Scriptum est enim, tace, & audi Israel. Et rursum: Tu vero hic sta, & audies.* Verum interesse parum videtur, an hæc sententia referenda sit ad Mercatorem Anastasii epistolæ auctorem, an potius ad eum, qui Apostolicas constitutiones sub Clementis nomine elucubravit. Utrumque monumentum pari vitio laborat. Non desinam tamen observare, Mercatorem hac in parte imitatum fuisse auctorem libri Pontificalis, qui de Anastasio hæc ait. *Hic constituit, ut quotiescumque Sancta Evangelia recitarentur, Sacerdotes non sederent, sed curvi starent*; Quæ verba expendens Severinus Binius asserit, occasionem hujus decreti ex eo profectam fuisse, quod tempore Anastasii Romæ inter Presbyteros, & Diaconos gravis arderet controversia, cujus caussa Presbyteri adeo Diaconorum officia tamquam suis longe inferiora aspernabantur, ut etiam cum stantes Diaconi Evangelium publice legerent, Presbyteri a suis sedibus non exurgerent, quod & Baronius com-

Can. 2. dist. 98. & Can. 68. de cons. dist. 1.

probat Augustini, & Hieronymi testimoniis ad annum 402. num. 45. Ex eodem Pontificali libro petita videtur altera epistolæ pars, ad quam pertinet dictus canon 2. dist. 98. Ita enim prosequitur auctor Pontificalis in Anastasio: *Et hoc constituit, nulla ratione transmarinum hominem in Clericatus honorem suscipi, nisi quinque Episcoporum designaret chirographos, quia & eodem tempore Manichæi inventi sunt in Urbe Roma*. Si fides scriptori Pontificalis adhibenda est hac in parte, jam in his caussam habemus, quare Anastasius Romæ constituerit, ne peregrini facile admitterentur ad clericatum, nisi plurium Episcoporum literis commendarentur, cum maxima tunc temporis esset Manichæorum hominum copia, cavendumque erat, ne forte Manichæus quispiam reciperetur in Clerum.

De epistola ad Nerianum.

Can. 27. cau. 13. qu. 2. Idem, quod de superiore, de hac etiam ad Nerianum epistola judicium ferunt viri eruditi, qui eandem ab Anastasio prorsus abjudicant. Et quidem sola Consularis adjecta nota id apertissime demonstraret, si in omnibus codicibus haberetur. Data epistola dicitur 7. *Idus Junii Theodosio Augusto 7., & Palladio viris clariss. Coss.* Hic autem consulatus incidit in annum 416., ac propterea multo post Anastasii obitum. Verum, cum veteres codices in hac temporis designatione non satis invicem constent, abstinebo quidem ab hoc probationis genere; suppetunt tamen alia argumenta gravissima, quibus idipsum facile demonstretur. Brevis est hæc epistola, qua fingitur Anastasius consolari Nerianum nobilissimum, ac religiosum virum parentum suorum obitum lugentem: Ea vero, quæ in epistola describuntur, præter paucula depromta ex epistola Innocentii Papæ, & ex epistola Leonis Magni, integra fere furatus est Mercator ex Gregorio Magno lib. 7. epist. 112. Integra subjiciam verba Pseudo-Anastasii, ad quæ referendus erit canon 27. cau. 13. qu. 2., unaque verba Gregorii Magni, ut ex utriusque epistolæ collatione Mercatoris impudentia clarius perspiciatur.

Verba epistolæ Anastasii ad Nerianum.	Verba epistolæ Gregorii Magni ad Aregium Episcopum Vapincensem.
Fraternitatis ergo vestræ afflictio, quam de amissione parentum vestrorum vos habuisse audivimus, tantam nobis caussam mœroris injecit, ut quia nos de duobus charitas unum fecit, cor nostrum in vestris specialiter uri tribulationibus sentiremus. Sed in hoc dolore multum me consolata est sanctitatis tuæ ad animum res deducta, quia & patienter ferre tristitiam decet, & de morte plebis tuæ ulterius longam non habere mœstitiam. Ne tamen aliqua adhuc tribulatio in	*Fraternitatis vestræ afflictio, quam de amissione vestrorum vos hominum habuisse cognovimus, tantam nobis caussam mœroris injecit, ut quia nos de duobus charitas unum fecit, cor nostrum in vestris specialiter uri tribulationibus sentiremus. Sed in hoc dolore multum me consolata est sanctitatis tuæ ad animum reducta discretio, quam & patienter ferre tristitiam, & decet de morte spe vitæ alterius longam non habere mœstitiam. Ne tamen aliqua adhuc tribulatio in vestra mente remaneat, hortor, quiesce dolere*

in vestra mente resideat, hortor quiescere a dolore, quia indecens est, te illis tædio affectionis addici, quos credendum est ad veram moriendo vitam pervenire. Habent forsitan illi (*hinc exorditur Gratianus*) justam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc sæculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, qui novimus, qui credimus, & docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus, ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc nobis magis in culpa sit. Nam diffidentiæ quodammodo genus est, contra quod quisque prædicator queritur, justitiam amans, dicente Apostolo: nolumus autem vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Hac itaque, frater charissime, ratione perspecta studendum nobis est, ne, sicut diximus, de mortuis affligamur, sed affectum viventibus impendamus, quibus & pietas ad utilitatem, & sit ad fructum dilectio.

lere, desine tristis esse, nam indecens est de illis tædio afflictionis addici, quos credendum est ad veram vitam moriendo pervenisse. Habent forsitan illi justam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc sæculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, qui novimus, qui hoc credimus, & docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus, ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc magis nobis in culpa sit. Nam diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc, quod quisque prædicat, torqueri mæstitia, dicente Apostolo: Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Hac itaque, frater charissime, ratione perspecta, studendum nobis est, ut, sicut diximus, de mortuis non affligamur, sed affectum viventibus impendamus, quibus & pietas ad utilitatem, & sit ad fructum dilectio.

Quis sane posthac dubitare poterit, Isidorum Mercatorem suffuratum fuisse Gregorii epistolam, nisi forte crediderit, prioribus Ecclesiæ sæculis fuisse in Secretario Romanæ Sedis consolatoriarum epistolarum exemplar, quo indiscriminatim pro data occasione omnes Pontifices uterentur?

De ceteris canonibus Anastasio tributis.

Quod Anastasii Pontificis nomine refertur in can. 55. cau. 16. qu. 1., est potius Concilii Gangrensis sæculo 4. celebrati, in quo hæc leguntur can. 7. *Siquis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam, vel ejus, cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit*. Eadem habentur in Capitulis Caroli Calvi tit. 34. cap. 4., Concilio Tullensi apud Tusiacum cap. 1., & in lib. 7. Capitularium Francorum cap. 7. In editionibus Gratiani adjectum fuit in principio: *vel decimas*, ut idem jus, quod in oblationibus, etiam in decimis obtineret. Accommoda quidem canonis extensio; etenim tempore Concilii Gangrensis potissima non decimarum, quarum fortassis institutio adhuc ignota erat, sed oblationum ratio habebatur; quum vero in locum oblationum certa decimarum præstatio successit, nihil aptius effici poterat, quam ut simile jus in decimis observaretur. Item prope finem canonis hæc verba

Can. 55. cau. 16. qu. 1.

ba adjecta fuerunt: *bannum nostrum componat*. Phrasis hæc non tantum Concilii Gangrensis, sed etiam Anastasii Papæ temporibus minime congruit; congruit potius Longobardorum legibus, aut Francorum Capitularibus, ex quarum, quorumve libris derivari potuit.

Can. 56. cau. 16. qu. 1. Sane quod attinet ad canonem 56. cau. 16. qu. 1. nulla esse dubitatio potest, quin non sit Francorum Capitularibus tribuendus, etenim eisdem omnino verbis legitur in cap. 12. Concilii Ticinensis tit. 3., quod Concilium celebratum est anno 855. Scripserant ad Ludovicum II. Imperatorem, cujus auctoritas convocando Concilio accesserat, de pluribus Ecclesiasticæ disciplinæ capitibus Episcopi eodem convenientes; inter cetera vero laudato capite 12. hæc leguntur: *In sacris canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur, quidam autem laici, qui vel in propriis, vel in beneficiis suas habent Basilicas, contemta Episcopi dispositione, non ad Ecclesias, ubi baptismum, & prædicationem, manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant, sed vel propriis Basilicis, vel suis Clericis pro suo lubitu tribuunt. Quod omnimodis divinæ legi, & sacris canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus*. Hæ preces erant Episcoporum, quas illi Imperatori porrexerant, ut Ludovicus ipse Ecclesiarum indemnitati consuleret. Quid vero ad Ecclesiarum indemnitatem responderit, aut constituerit Imperator, non satis constat ex vetustis & illius ætatis Ecclesiasticis monumentis, nisi dicere quispiam malit, quod respondit Imperator, contineri in verbis dicti canonis 55. cau. 16. qu. 1., quo verosimiliter videtur Ludovicus Episcoporum precibus annuisse juxta veteres sacrorum canonum regulas, petitas, uti prænotavimus, ex canonibus Concilii Gangrensis: & quidem hujus rei conjectura gravis est, sive ex eo, quod alibi idem canon 55. non reperiatur, sive ex eo, quod idem canon temporibus Ludovici maxime conveniat, præsertim attenta illorum verborum formula, *Bannum nostrum componat*, sive tandem ex eo, quod Gratianus, & canonem 55., & canonem 56. ex eodem auctore laudaverit, ac propterea si canon 56. ad Concilii Ticinensis Patres, seu eorundem preces pertinet, facile canon 55. ad responsionem Principis Concilio redditam pertinebit.

Can. 8. cau. 23. qu. 3. Superesset adhuc canon 8. cau. 23. qu. 3., qui non tam Anastasii, quam Damasi nomine recensetur. Sane ipsius verba leguntur in epistola ad Stephanum Damaso tributa, quemadmodum superius in cap. 34. ostendebam; potuerunt autem Anastasii nomine etiam proponi, quod apud Collectorem epistolæ Damasi, & Anastasii in uno codice haberentur, ut propterea fragmenta ex eodem codice derivata Damaso æque tribuerentur, atque Anastasio. Ceterum eadem propemodum verba nomine Eleutherii Papæ etiam leguntur in canone 55. cau. 2. qu. 7., & nomine Innocentii Papæ in canone 3. dist. 83., ut, quocumque respiciamus, ubique manum Mercatoris agnoscere oporteat.

CA-

CAPUT XXXVII.

De Innocentio.

Plura apud Gratianum sunt Innocentii Papæ fragmenta, quæ juxta epistolarum ordinem heic sunt subjicienda.

Ex Epist. 1. ad Decentium Eugubinum.	*Can. 11. dist. 11. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 3. dist. 95. ex integris exemplaribus supplendus, atque emendandus.* *Can. 73. de cons. dist. 1. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 9. de cons. dist. 2. ad meliora exemplaria, & temporis caussas exigendus.* *Can. 13. de cons. dist. 3. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 17. de cons. dist. 3. consonat cum vulgatis epistolæ exemplaribus.* *Can. 119. de cons. dist. 4. ex integra epistola, aliisve monumentis supplendus.*
Ex Epist. 2. ad Victricium Rothomagensem.	*Can. 4. dist. 31. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 5. dist. 31. jungendus cum canone præcedente.* *Can. 13. dist. 34. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 61. dist. 50. conferendus cum can. 12. cau. 33. qu. 2. & can. 4. de pæn. dist. 5.* *Can. 3. dist. 51. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can. 5. dist. 64. conferendus cum can. 1. dist. 64.* *Can. 2. dist. 71. referendus ad decreta Concilii Nicæni.* *Can. 14. cau. 3. qu. 6.* / *Can. 26. cau. 11. qu. 1.* — *Simul jungendi, conferendique cum canonibus 36. cau. 2. qu. 6.; 4., & 73. cau. 11. qu. 3.* *Can. 3. cau. 16. qu. 1. ex integris exemplaribus supplendus.* *Can. 9. cau. 27. qu. 1. recentioribus etiam canonibus probatus.* *Can. 10. cau. 27. qu. 1. ex aliis ecclesiasticis monumentis explicandus.*
Ex Epist. 3. ad Exuperium Tolosanum.	*Can. 6. dist. 31. referendus ad can. 2. dist. 82.* *Can. 2. dist. 82. confirmatus in Concilio Agathensi anni 506.* *Can. 45. cau. 23. qu. 4. recte a Romanis Correctoribus emendatus.* *Can. 46. cau. 23. qu. 4. recte a Romanis Correctoribus emendatus.* *Can. 3. cau. 30. qu. 4. falso adscriptus Innocentio.* *Can. 23. cau. 32. qu. 5. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
Ex Epist. 4. ad Felicem Nucerianum.	*Can. 6. dist. 33. jungendus cum can. 2. dist. 51.* *Can. 2. dist. 51. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can. 6. dist. 55. ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
Ex Epist. 5. ad Maximum, & Severum.	*Can. 6. dist. 81. ad integros codices exigendus.*

Ex Epist. 6. ad Agapitum, & alios.	*Can.* 60. *dist.* 50. *perperam apud Gratianum explicatus.*
Ex Epist. 7. ad Rufum, & alios Macedon. Episc.	*Can.* 7. *cau.* 35. *qu.* 9. *ad integra epistolæ exemplaria exigendus.*
Ex Epist. 9. ad Probum.	*Can.* 2. *cau.* 34. *qu.* 1. *ex integra epistola emendandus.*
Ex Epist. 12. ad Aurelium Carthaginensem.	*Can.* 4. *dist.* 61. *falso tributus Innocentio.*
Ex Epist. 18. ad Alexandrum Antiochenum.	*Can.* 17. *cau.* 1. *qu.* 1. *referendus ad can.* 73. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 73. *cau.* 1. *qu.* 1. *ex integra epistola emendandus, atque jungendus cum can.* 18. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 30. *cau.* 24. *qu.* 1. *referendus ad can.* 73. *cau.* 1. *qu.* 1.
Ex Epist. 22. ad Rufum, & alios Episcopos Macedoniæ.	*Can.* 3. *dist.* 26. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can.* 18. *cau.* 1. *qu.* 1. *ad integra epistolæ exemplaria exigendus.* *Can.* 41. *cau.* 1. *qu.* 1. *referendus ad can.* 7. *cau.* 1. *qu.* 7. *Can.* 53. *cau.* 1. *qu.* 1. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.* *Can.* 111. *cau.* 1. *qu.* 1. *ex integra epistola emendandus.* *Can.* 7. *cau.* 1. *qu.* 7. *ex integris epistolæ codicibus supplendus.* *Can.* 14. *cau.* 1. *qu.* 7. *cum superioribus jungendus.* *Can.* 1. *cau.* 28. *qu.* 1. *referendus est ad can.* 3. *dist.* 26. *Can.* 5. *cau.* 35. *qu.* 9. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
Ex Epist. 23. ad Episcopos Toletani Concilii.	*Can.* 1. *dist.* 51. *dubiæ fidei, & varius in diversis exemplaribus.*
Ex Epist. 25. ad Episcopos Milevitani Concil.	*Can.* 12. *cau.* 24. *qu.* 1. *ex integris exemplaribus supplendus.*
Adjiciuntur.	*Can.* 3. *dist.* 20. *apocryphus, & a Gratiani proposito alienus.* *Can.* 3. *dist.* 83. *referendus ad epistolas Mercatoris.* *Can.* 13. *cau.* 9. *quæst.* 3. *est potius Pseudo-Synodi Romanæ sub Silvestro.* *Can.* 22. *cau.* 16. *qu.* 1. *falso tributus Innocentio.* *Can.* 6. *cau.* 16. *qu.* 3. *est potius Concilii Hispalensis* 2. *Can.* 2. *cau.* 23. *qu.* 8. *apocryphus, sed ab Ecclesiæ disciplina non alienus.*

Can.

Can. 2. cau. 35. qu. 10. *Can. 5. cau. 35. qu. 10.*	*Non sunt Innocentii Papæ, quorum potius sententia in Concilio Lateranensi reprobata est.*

SErvavi in recensendis Innocentii I. epistolis, quæ in Gratiani codice memorantur, recentiorum collectionum ordinem. Ceterum apud Dionysium Exiguum paullo aliter eædem epistolæ dispositæ sunt. Apud eos, qui & Pontificatum, & epistolas Innocentii singulari studio prosecuti fuisse videntur, quædam in incerto hærent. In primis enim sunt, qui adserunt, Innocentium Pontificem Sedem conscendisse anno 402. ineunte, eandemque tenuisse usque ad annum 417., alii vero ab anno 401. sub finem usque ad finem anni 316. ejus Pontificatum notant. Sed hæc leviora sunt, quam quæ in disputationem veniant. Illud potius me movet, quod videam, non contemnendos Scriptores de epistolarum Innocentii fide dubitare. Non memoro hic famigeratam illam epistolam numero trigesimam, quæ ad Arcadium Imperatorem directa fertur: Hæc enim perpaucos habet defensores, sed potius ab omnibus fere eruditis Viris apocrypha recensetur. Hæc cum aliquot aliis a vetustis epistolarum codicibus abest. Ad eas me potissimum refero, quæ in codice canonum Dionysii Exigui leguntur. Harum porro ut antiquissimus, & prope contemporaneus collector est, ita integra videtur esse fides, quam tamen elevare nituntur, qui in ipsis aut styli barbariem agnoscunt Innocentio parum dignam, aut ineptam inveniunt sacrarum literarum interpretationem, aut tales ecclesiasticos ritus ibidem memoratos intuentur, quos tempore Innocentii necdum fuisse institutos arbitrantur. Quid de unaquaque re sentiendum sit, saltem ex iis, quæ apud Gratianum laudantur, ac potissimum ex iis, quæ inferius habentur, constabit. Ceterum generatim illud præfabor, adversus has epistolas acerrime pugnasse Magdeburgenses, & post illos quotquot eorundem placitis adhæsere, quorum tamen studium hac in re, ac sollicitudo ea fuisse videtur, ut fidem earum epistolarum tollerent, ex quibus Romanæ Ecclesiæ doctrina tamquam germana, & ceteris anteferenda demonstratur, velut illius, quæ Apostolorum Principum traditiones excepit, ita dixerim, auribus, & perpetuo custodivit, nec non auctor extitit ceteris, ut servarent, uti vel unum primæ epistolæ exordium perspicue docet. Sane ubi in examinanda veterum monumentorum auctoritate non tantum non seponuntur præjudicia sectæ, sed potius præconcepto animorum æstui indulgetur, quid erit in tota sacra antiquitate, quod non argumentis conjecturarum instar artificiose paratis confici quoquo modo possit?

De Epistola 1. ad Decentium Eugubinum Episcopum.

In collectionibus decretalium, etiam apud Dionysium Exiguum, primum locum tenet inter epistolas Innocentii, quæ ita inscribitur: *Innocentius Decentio Episcopo Eugubino salutem*; non quod hæc epistola ceteris prior tempore sit (dummodo vera sit data temporis sub finem adjecta, ibi: *Data 14. Kal. Aprilis. Theodosio Augusto 7., & Palladio viris clariss. Coss.*, quæ incidit in annum 416., qui est Innocentii postremus) sed quod Dionysius Exiguus dignissimam eam habuerit, quæ primo loco recenseretur, ex eo forte, quod Romanæ Ecclesiæ judicia præ ceteris honorabilia

rabilia ibidem dicantur; Dionysius autem ipse, juxta ea, quæ in præfatione hujus operis attigi, ad Romanæ Ecclesiæ judicia una cum consortibus suis provocaverat. Non est, meo judicio, cur hæc epistola ab aliquibus in dubitationem adducatur; neque enim aut stylus ab Innocentio abhorret, aut ineptæ sunt sacrarum literarum interpretationes, aut disciplinæ Innocentio recentioris traditio, uti visum est Magdeburgensibus, sed pro illius potius fide, atque auctoritate stant Collectores quicumque vetustissimi, imo & disciplina, quæ ibidem traditur, Innocentii ætati apprime conveniens. Instituit Innocentius Decentium Eugubinum, cujus Episcopatus in Umbria olim, modo in Ducatu Urbinate constitutus adparet, semper tamen Romano Pontifici immediate subjectus. In octo capita distribuitur epistola,
Can. 11. cujus caput primum refertur in parte in can. 11. dist. 11.; illud tamen plurimum
dist. 11. juvabit, commodæ interpretationis gratia, integrum subjicere ex codice Dionysii, ibi: *Si instituta ecclesiastica, ut sunt a Beatis Apostolis tradita, integra vellent servare Domini Sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus, ac consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis, vel Ecclesiis aut teneri, aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis, qui, dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumtione corruptas, putant sibi, aut Ecclesiis non convenire, aut ab Apostolis, vel apostolicis Viris contrarietatem inductam. Quis enim nesciat, aut non advertat, id, quod a Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? Præsertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, Insulasque interjacentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus Successores constituerint Sacerdotes; aut legant, si in iis Provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne, dum peregrinis assertionibus studeant, caput institutionum videantur omittere. Sæpe dilectionem tuam ad Urbem venisse, ac nobiscum in Ecclesia convenisse non dubium est, & quem morem vel in consecrandis mysteriis, vel in ceteris agendis arcanis teneat, cognovisse, quod sufficere arbitrarer ad informationem Ecclesiæ tuæ, vel reformationem, si Prædecessores tui minus aliquid, aut aliter tenuerint, satis certum haberem, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisses. Quibus iccirco respondemus, non quod te aliqua ignorare credamus, sed ut majori auctoritate vel tuos instituas, vel siqui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, ut commoneas, aut indicare non differas, ut scire valeamus, qui sint, qui aut novitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ, quam Romanæ, existimant consuetudinem esse servandam.* Sic ad integram epistolam exactus est Gratianeus canon, cujus interpretatio ex iis, quæ descripta sunt, commoda redditur. Ajebat Innocentius Occidentalis Ecclesiæ, imo & Provinciæ Romanæ Episcopum erudiens, in rebus ecclesiasticis administrandis, sacrisque officiis peragendis potissimum attendendam esse & Divinam, & Apostolicam traditionem. Divina autem, aut Apostolica traditio non aliunde melius in Occidentali Ecclesia derivari poterat, quam a Romana Civitate, quam unicam doctrinis suis illustrarunt Petrus, & Paullus Apostoli; quum aliæ Occidentales Ecclesiæ neminem ex Apostolis institutorem habuerint, aut auctorem, imo & ipsæ ab iis, qui a Petro, & Paullo missi fuerunt, institutæ adpareant, ut proinde Romana Ecclesia ceterarum

fons,

fons, & origo jure optimo videatur. Hinc autem recta apud Innocentium consequebatur, ut si quid ab Occidentalibus Ecclesiis decernendum, aut moribus recipiendum foret, illud præprimis elaborandum esset, quo Romanæ Ecclesiæ moribus, atque institutis congrua omnia fierent; ea enim ratione quæcumque recipiebantur, facile in apostolicam auctoritatem, traditionemque conferri poterant. Hæc etiam ratio fuit, cur apud veteres frequentissime ad Romanam Ecclesiam referrentur tam caussæ Fidei, quam caussæ ad disciplinam sacrorum pertinentes, quemadmodum liquet passim ex epistolis ejusdem Innocentii I., seu 27. ad Aurelium Carthaginensem, seu ad eundem Aurelium, & Augustinum Hipponensem epistola, quæ est 96. inter epistolas Augustini, seu in responsione ad Concilium Milevitanum, quæ est epistola 91. inter epistolas Augustini, seu in responsione ad Synodum Carthaginensem, quæ est 92. inter ejusdem Augustini epistolas, seu demum, ut alias omittam, in epistola ad Himerium Tarraconensem. Video quidem, id recentioribus hæreticis displicere, quod occasionem ipsis dedit nonnullarum hujusmodi epistolarum fidem elevandi; verum, ut superius ajebam, quoties alia non producuntur in contrarium argumenta, id solum ipsis non prodest, ideo epistolas rejicientibus, quia novis illorum opinamentis nedum non satis conveniant, sed potius adversentur. At vero siquis potissimum caussam inquirat, qua adductus Innocentius fuerit, ut Decentium ad Romanas præsertim institutiones arripiendas excitaret, ceterarum vero Provinciarum mores parum spectaret, ea ex adjunctis illius ætatis erit repetenda. Nemo ignorat, tunc temporis Donatistarum errores in Africa primum natos, in Italiam fuisse etiam transvectos; imo & in Romana Provincia apud nonnullos obrepsisse, cum clandestina comitia Donatistæ iidem in montibus, aut agris celebrarent, ex quo ipsi *Montenses* modo, modo *Campitæ* appellati fuerunt, teste Hieronymo in Dialogo adversus Luciferianos. Una tum Romana Civitas videbatur a pravis hæreticorum hujusmodi moribus incorrupta. Quæ cum ita essent, nova suberat Innocentio ratio, cur Decentium Episcopum a peregrinis doctrinis averteret, & illum potius ad Romanarum disciplinarum, institutionumque studia excitaret.

Sequitur in capite 2. ejusdem epistolæ canon 9. de consecr. dist. 2., cujus verba ita emendare juvabit ex codice Dionysii Exigui: *Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter Sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessario indicenda. Per quam constet, populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.* Hæc sane constitutio renovata est in Conciliis posterioris ætatis. Auctor collectionis Capitularium Francorum lib. 1. cap. 50. scribit: *In decretalibus Innocentii Papæ, ut pax detur ab omnibus, confectis Christi Sacramentis*; quod depromsit ex Capitulari Aquisgranensi sub Carolo Magno anni 789. cap. 52., & Capitulari Francofordiensi anni 794. cap. 48. Porro capitis hujus sententia non adeo est in aperto, ut prorsus dubitatione careat interterpretationis. Illud quidem certissimum est, inter sacrarum oblationum solemnia pacem vel a primis Ecclesiæ sæculis consuevisse populo indici, aut populum invicem se pacifice, sive per osculum in Ecclesia salutasse. Constat id luculentissime ex Johanne Chrisostomo homil. 3. in epist. ad Colossenses, Cyrillo in Johannis Evangelium lib. 12., & Concilio Laodiceno can. 19., ut alia omittam sexcenta. Hujus vero pacis indicendæ, vel invicem tribuendæ non una erat formula. Etsi

Can. 9. de cons. dist. 2.

enim unica esset pacis ratio, qua significaretur communis Fidelium omnium in res sacras consensio; ut enim ajunt Moguntini Patres in Concilio anni 813. can. 44. *Oblationem quoque, & pacem in Ecclesia facere jugiter admoneatur populus Christianus, quia ipsa oblatio sibi, & suis magnum remedium est animarum, & in ipsa pace vera unanimitas, & concordia demonstratur*; non tamen semel in ipsis Missarum solemniis indicebatur, sed primum ab ipso sacrificii exordio, deinde dum Evangelium adnunciandum erat per concionem, itidem antequam sacrificium consummaretur, osculo dato, demum sacrificio omnino completo. Id innuit loco laudato Johannes Chrisostomus his verbis: *Quum ingressus fuerit Ecclesiæ Antistes, statim dicit, pax omnibus; quando verba facit, pax omnibus; quando benedicit, pax omnibus; quando jubet osculari, pax omnibus; peracto sacrificio, pax omnibus; & rursus in medio, gratia vobis, & pax*. De pace sacrorum initio danda meminit Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Johannem, ibi: *Salutat discipulos usitata illa forma, pax vobis, legem veluti quandam inde constituens Ecclesiæ filiis, quo fit, ut in sanctis potissimum conventibus, & synaxibus circa ipsa mysterii initia, hoc invicem dicamus*. Idipsum de pace indicenda ab Episcopo vel initio sacrificii, vel initio evangelicæ prædicationis testatur Athanasius in epistola ad Eustathium, ibi: *Proœmium sacrificii, aut doctrinæ ipsorum est blandum illud, pax vobis, Evangelium circumferunt, &c.* Videsis Ferrarium in lib. 2. de ritu concionandi. Alia erat pax, quam Episcopus a Deo Opt. Max. precabatur ante contestationem, quæ hodie *Præfatio Missæ* appellatur. Hinc in antiquis Sacramentariis, & Ritualibus contestationi præponitur oratio, quæ inscribitur *ad pacem*. Videsis Sacramentarium editum a Mabillonio in fine tomi 1. Musei Italici. Major vero, & clarior significatio pacis erat, quæ per osculum fiebat, atque etiam hodie fieri in Ecclesiis solet inter clericos, aut per osculum sacræ Imaginis inter laicos ante sumtionem Eucharistiæ fracto jam pane, & Christi sanguini ad indicandam populi cum Christo conjunctionem admixto. Huc pertinet canon 19. ex Laodicenis, ubi mentione præhabita orationum, quæ a Sacerdote ante communionem fiunt, dicitur: *Et ita demum pacem sibi invicem dabunt. Et postquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent, & ita sancta celebrabitur oblatio*. Demum dum dimittendus erat populus, pacem Episcopus publice indicebat, quo pertinere videtur, quod ait Basilius in Psalmum 28. in fine: *Ultima autem benedictionum pax esse videtur*.

Quum igitur multiplices olim fuerint concedendæ pacis formulæ, illud investigare juvabit, de qua potissimum formula fragmentum Innocentii sit intelligendum. Res hæc meo judicio adhuc in obscuro latet, & non satis commode illustrari potest, nisi forte conjecturis demus locum, atque ex temporis illius adjunctis quid verosimilius sentiendum sit, indicemus. Temporibus Innocentii Manichæorum hæresis longe, lateque diffusa Italiam quoque ipsam infecerat, atque etiam, qui ex Manichæis suborti fuerant, Priscillianistæ falsa complura dogmata in vulgus prætextu pietatis, ac religionis spargebant. Hæc porro occasionem dare Innocentio potuerunt statuendi, ne in publicis Ecclesiarum conventibus pax ante confecta mysteria indiceretur. Etenim Manichæi, ut de ipsis primum dicam, cum duo rerum principia, sive Deos effingerent, malorum unum, alterum bonorum omnium auctorem, a Deo malo vinum conditum fuisse credebant, proptereaque ad Eucharistiam accedentes sanctum quidem panem suscipiebant, a sacro autem vino temperabant. Testis hujus rei est Gelasius Papa in can. 12. de cons. dist. 2., & Leo Magnus in Sermone

Sermone 41. de Quadragesima 4. cap. 5. ita de Manichæis scribens : *Cumque ad tegendum infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in Sacramentorum communione se temperant, ut interdum, ne penitus latere non possint, ore indigno Christi Corpus accipiant, Sanguinem autem redemtionis nostræ haurire omnino declinent. Quod vestræ notum facimus Sanctitati, ut vobis hujuscemodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, a Sanctorum societate sacerdotali auctoritate pellantur*. Itaque duplex erat Manichæorum conatus: primo curabant, ut pro Christianis haberentur, nec verebantur ad sacræ Eucharistiæ communionem sacrilegi eam ob caussam accedere; deinde, ne Deum malum, ut ipsi ajebant, venerarentur, a calice, & vino abstinebant. Quod profecto optimam occasionem tribuere Innocentio potuit, ut decerneret, nemini concedendam esse ecclesiasticam pacem, nisi post confecta mysteria, ne fortasse inter Christianos pacem acciperent Manichæi, quorum voluntas erat ab integris eisdem mysteriis aliena. At statim ac mysteria confecta essent, constitissetque ex utriusque speciei communione, quis Catholicus esset, quisve Manetis erroribus sociaretur, tum demum pax recte concessa videbatur, iis scilicet solis impertita, qui recte sacris mysteriis communicassent. Atque his cohæret subjecta Innocentii ratio, ibi: *Per quam constet, populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur*. Hinc etiam commode percipiuntur illa verba Innocentii: *cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessario indicenda*; quibus significatur, pacem indicendam esse post sumtionem calicis, quod non omnino perspicue aperiendum erat, ne forte, si ad Manichæorum notitiam pervenisset, novis eorum fraudibus locus fieret, & tribueretur occasio. Hæc si vera sunt, singularem agnoscere juvabit, temporibusque tantum illis accommodam constitutionem; cum præsertim sciamus, generalem fuisse Occidentalis Ecclesiæ disciplinam, quemadmodum & hodie viget, ut pax mutua indicatur ante eucharisticam communionem post fractionem sacri Panis; nisi forte quispiam diceret, mentem Innocentii eo tendere, ut pax dari nequeat ante confecta mysteria, idest ante fractionem sacri Panis, aut ante consecrationem Corporis, & Sanguinis Christi, qua in specie adhuc singularis esse potuisset ratio Innocentio Papæ, ut Manichæorum caussa idipsum definiret. Etenim mos erat in vetere Ecclesia, ut antequam ad communionem eucharisticam deveniretur, benedicerentur fructus, spicæ præsertim, & uva, oblati, populo deinde in signum communionis christianæ distribuendi, uti animadvertit Cardinalis Bona lib. 2. Rer. liturg. cap. 14. Ex eo vero facile dignosci poterat, quinam Manichæorum hæresibus adhærerent, qui scilicet a fructibus offerendis abstinuissent, quos a malo Deo conditos authumabant.

Præterea, ut ajebam, ex Manichæorum grege eruperunt Priscillianistæ, qui Parentum suorum hæreses provexerunt temporibus Innocentii Papæ. Et quidem Priscillianistæ suos ipsi Episcopos habebant, exterius ostentantes Christianam Fidem, ac pacificos mores, ut ea ratione facilius allicerent populos, ac deciperent. Apud Episcopos Priscillianistas illud invaluerat, ut eandem semper salutandi populi formulam, & inferioribus Sacerdotibus non communem usurparent. Nam, ubi apud Catholicos Episcopi æque, ac Presbyteri inferiores populum consueta illa formula salutabant, *Dominus vobiscum*, Priscillianistæ potius singularem suis Episcopis salutationem præstituerunt, ut semper proclamarent : *Pax vobis*. Ita colligimus ex Concilio Bracarensi anni 563. can. 3. ibi: *Item placuit, ut non aliter Episcopi, &*

aliter presbyteri populum, sed uno modo salutent dicentes: Dominus vobiscum, sicut in libro Ruth legitur. Et ut respondeatur a populo: Et cum spiritu tuo; sicut & ab ipsis Apostolis traditum omnis retinet oriens, & non sicut Priscilliana pravitas permutavit. Si quis igitur Innocentii decretum ad Priscillianistarum mores corrigendos pertinuisse diceret, non videretur ab Innocentii mente prorsus aliena hujusmodi interpretatio, quasi improbet eximius Pontifex subdolos Priscillianistarum Episcoporum mores, qui specie pacis sua sacrificia exordiebantur, moneatque Decentium, ne a recepta Ecclesiarum disciplina divertat, juxta quam pax nonnisi post confecta mysteria, idest post sacri Panis fractionem, in ipso propemodum eucharisticæ perceptionis actu indici consueverat. Unum addo ad interpretationem verborum illorum: *Cum post omnia, quæ aperire non debeo, &c.* Nimirum his verbis significabat Innocentius, pacem esse dandam post celebratum sacrosanctum Eucharistiæ mysterium, seu post consecrationem panis, & vini, panis sacri fractionem, ejusdemque panis immissionem in calicem, quæ omnia ideo aperte *aperire non debere* se profitebatur Innocentius, ne sacra illa mysteria palam Ethnicis tunc adhuc existentibus plurimis fierent, ac ludibrio exposita aliquando adparerent.

Can.73. de cons. dist. 1. In cap. 2. ejusdem epistolæ legitur canon 73. de cons. dist. 1., cujus verba ita erunt ex integra epistola describenda: *De nominibus vero recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis, ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues, quamvis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt, edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.*

Can.119. de cons. dist. 4. Progreditur Innocentius in cap. 3., & ait: *De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab Episcopis, fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum, & Johannem esse directos, qui jam baptizatis tradant Spiritum Sanctum. Nam Presbyteris seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo, cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum.* En antiquissimam Romanæ Ecclesiæ disciplinam, juxta quam licebat quidem Presbyteris Sacramentum Baptismatis conferre, non vero Sacramentum Confirmationis. Hinc Gregorius Magnus in can. 1. dist. 95. cum generaliter id observandum in Occidentali Ecclesia præcepisset, asseruit: *Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus.* Porro memorata Innocentii Papæ verba referuntur apud Gratianum, non tamen integra, in can. 119. de cons. dist. 4., quam eandem sententiam laudavit Isidorus Hispalensis in lib. 2. de offic. Eccles. cap. 26. ibi: *Spiritum autem Sanctum accipere possumus, dare autem non possumus, sed, ut detur, Deum invocamus. Hoc autem a quo potissimum fiat, quemadmodum Papa Sanctus Innocentius scribit, subjiciam: Dicit enim non ab alio, quam ab Episcopis, fieri licere; nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis Pontificibus deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum Sanctum tradant, non solum ecclesiastica consuetudo demonstrat, verum & illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum, & Johannem esse directos,*

rectos, qui jam baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Nam Presbyteris (sive extra Episcopum, sive praesente Episcopo baptizant) chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Quoniam vero Isidorum Hispalensem laudavi ad rem hanc, non inutile erit huc referre, quod sub Isidoro eodem decretum fuit in Synodo Hispalensi 2. anni 619. can. 7., ubi postquam constitutum est, ne Presbyteri altaria erigerent, aut Basilicas consecrarent, ne ex Episcopi quidem sui delegatione, ita subditur: *Nam quamvis cum Episcopis plurima illis* (idest Presbyteris) *ministeriorum communis sit dispensatio, quaedam novellis, & ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio, sicut constitutio altaris, benedictio, & unctio; siquidem nec licere eis Ecclesiam, vel Altarium consecrare, nec per impositionem manus Fidelibus baptizatis, vel controversis ex haeresi Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare, sed nec publice quidem in missa quemquam poenitentium reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere, &c.* His decretis occasionem dederat Agapius quidam Episcopus Cordubensis, qui Presbyteris mandabat, ut Altaria erigerent, ac Basilicas consecrarent. Qua tamen in re erunt sane observanda verba illa canonis: *Quaedam novellis, & ecclesiasticis regulis*; non enim quae in Ecclesia Hispalensi, Isidoro auctore, decernebantur, omnia ex divino jure repetita videbantur, sed potius ex jure recentiore ecclesiastico, quae observatio commodam praebet interpretationem dicti canonis 119. apud Gratianum; praesertim vero, quod sciamus aliquando ab eodem Innocentio I. permissum, ut manus impositio post Baptismum a minoribus Sacerdotibus fieret, quemadmodum legimus in cap. 6. ejusdem epistolae apud Dionysium Exiguum, ibi: *De his vero baptizatis, qui postea Daemonio, aut vitio aliquo, aut peccato interveniente, arripiuntur, quaesivit dilectio tua, si a Presbytero, vel Diacono possint, aut debeant consignari, quod hoc, nisi Episcopus praeceperit, non licet; nam ei manus imponenda omnino non est, nisi Episcopus auctoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, Episcopi est imperare, ut manus ei vel a Presbytero, vel a ceteris clericis imponatur. Nam quomodo id fieri sine magno labore poterit, ut longe constitutus Energumenus ad Episcopum deducatur? Cum si talis casus ei in itinere acciderit, nec perferri ad Episcopum, nec referri ad sua facile possit?*

Juvabit praeterea ex integris exemplaribus supplere, atque emendare canonem 13. de conf. dist. 3., cujus verba ita legenda sunt ex cap. 4. ejusdem epistolae apud Dionysium Exiguum. *Sabbato vero jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini Nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbatum praetermittere non debemus, quod inter tristitiam, aut laetitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto in tristitia, & in moerore fuisse, & propter metum Judaeorum se occuluisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiae habeat, isto biduo Sacramenta penitus non celebrari. Quae forma utique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno sabbato jejunandum, ergo & dominicum, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem dominici diei, ac sextae feriae per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis*

Can. 13. de conf. dist. 3.

mentis est, bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso, cum non disparem habeat caussam, a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando & ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætitiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum, sed dicimus & sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam Apostolis, vel his, qui Christum secuti sunt, induxerunt, qui die dominico hilarati non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse dixerunt. Patet ex hisce verbis vetustissima Romanæ Ecclesiæ consuetudo, juxta quam obtinebat, ut jejunium sabbato quocumque celebraretur. Qui vult hac in re penitius edoceri, unaque difficultates omnes evadere, quæ hanc materiem turbare quoquo modo videntur, consulat dissertationem 6. de jejunio sabbati in Ecclesia Romana a Paschasio Quesnellio editam ad calcem operum Leonis Magni. Mihi illud unum observare sufficiet, non unam, eandemque apud veteres fuisse disciplinam hac in parte; nam nonnullis in locis, apud Græcos præsertim, incongruum videbatur jejunare sabbato, quod Romanæ Ecclesiæ tanquam probrum objecerunt, quemadmodum testatur Nicolaus Papa in epist. 70. ad Hincmarum; alibi vero sabbati jejunium visum est maxime observandum, uti de Romana Urbe Sanctus Augustinus testatur epist. 118. ad Januarium, & epist. 86. ad Casulanum. Varias hujusmodi consuetudines dispar ratio induxerat. Qui sabbato jejunabant, totis viribus nitebantur, ne cum Judæis læti, festivique sabbato viderentur; postquam enim veteris sabbati celebritas a Christianis in diem solis, quem dominicum appellaverunt, translata est, dies ipsa sabbati cum mœrore potius transigi cœpit, vel ut ab judaicis ritibus recederetur, vel etiam ut mœror recoleretur Apostolorum, qui post Christi mortem per integrum sabbati diem doluerunt; ac demum sequente luce ob Christi Domini resurrectionem lætitiæ singularis argumenta exhibuerunt. Qui contra ab jejunio recedendum esse sabbato asserebant, Manichæorum hæresim magis magisque detestari se fatebantur. Quum enim Manichæi dicerent vetus testamentum a Deo malo conditum, sanctificationem sabbati, tanquam a Deo malo in eodem vetere testamento præceptam maxime oderant, nihilque antiquius eam ob caussam habebant, quam ut celebrato jejunio mœrore confecti eodem die publice apparerent. Itaque sabbati jejunium cum mœrore conjunctum nonnullis videbatur Manichæorum hæresis indicium; aliis e converso sabbati celebritas sine jejunio videbatur judaicæ cujusdam superstitionis turpe vestigium. Quid vero hac in re sequendum erat? Augustinus in epistolis memoratis obtemperandum ajebat receptæ hac in re in unaquaque provincia disciplinæ: Dummodo enim & abs Judæorum, & a Manichæorum superstitionibus deflecteretur, quis aut in jejunio, aut in festiva celebritate sabbati deliquisset, secutus alias suæ provinciæ morem? Porro Innocentius Romanæ Ecclesiæ consuetudinem sequendam Decentio proposuit, qua nimirum obtinebat, ut singulis sabbatis jejunium celebraretur.

Can. 17. de conf. dist. 3. In canone 17. de conf. dist. 3. nihil est, quod singulari indigeat observatione. Consonat ille cum capite 7. ejusdem epistolæ.

Can. 3. dist. 95. Caput octavum ejusdem epistolæ non satis integrum relatum est a Gratiano in can. 3. dist. 95., quem propterea ita ex Dionysio Exiguo supplere juvabit: *Sane, quoniam de hoc, sicut de ceteris consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cœlestinus Diaconus in epistola sua esse a tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Jacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum,*

firmum, & suscitabit illum Dominus, & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non est dubium de Fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto Olec Chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum non solum Sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet, in sua, aut in suorum necessitate ungendum. Ceterum illud superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod Presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco Presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, & benedicere, & tangere Chrismate sine cunctatione potest, cujus est ipsum Chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? His igitur, Frater charissime, omnibus, quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus, ut Ecclesia tua Romanam consuetudinem, a qua originem ducit, servare valeat, atque custodire, &c. Pergit hinc Innocentius ad epistolæ suæ finem, ubi ad initia propemodum revertitur, utrobique enim nihil magis urget, quam ut Decentius Romanæ Ecclesiæ mores sequatur, & servet. Unum heic observandum superest, eadem propemodum verba capitis 8. laudati recenseri in Concilio Wormatiensi anni 868. can. 72. Probanda porro erit emendatio Correctorum Romanorum, qui negativam particulam expungendam a Gratiani exemplaribus rati sunt, cum illa nec in integra Innocentii epistola apud Dionysium Exiguum collectorem antiquissimum, neque in Wormatiensi canone reperiatur.

De Epistola 2. ad Victricium Rothomagensem Episcopum.

Qua ratione Innocentius ad Decentium Eugubinum scripserat, eadem propemodum usus est, dum Victricio Rothomagensi in Gallia Episcopo postulanti responderet in variis disciplinæ ecclesiasticæ caussis, illum principio laudans, quod disciplinam Romanæ Ecclesiæ sequi vellet, utpote quæ ab Apostolis Petro, & Paullo mores suos derivaverit. In capite 1. epistolæ hujus hæc leguntur: *Primum, ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare, integrum enim judicium est, quod plurimorum sententiis confirmatur, nec unus Episcopus ordinare præsumat, ne furtivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim a Synodo Nicæna constitutum est, atque definitum.* Hic est canon 5. dist. 64., qui, quoniam refertur ad canones Nicæni Concilii, jure optimo conferendus erit cum canone 1. dist. 64., ubi laudatur Nicæna illa constitutio, quam Innocentius sequendam esse scribebat. *Can. 5. dist. 64.*

Prosequitur Innocentius, & ait: *Item si quis post remissionem peccatorum cingulum militiæ secularis habuerit, ad clericatum omnino admitti non debet.* Hic est canon 61. dist. 50. Quare vero irregularis haberetur temporibus Innocentii, quicumque militiæ cingulo ornaretur, colligi satis potest ex iis, quæ observanda volui ad canonem 12. cau. 33. qu. 2., nec non ad canonem 4. de pœnit. dist. 5., quorum prior est Siricii Papæ, alter Concilii Nicæni, ad quæ sane monumenta sese procul dubio referebat Innocentius. Milites tunc temporis non alii designabantur, quam qui Christianæ Religioni renunciassent, ut memoratis in locis ostendi; quamobrem nil mirum erat, si milites hujusmodi ab ecclesiasticis officiis, ac dignitatibus removerentur. Hinc autem liquido constat, toto cœlo aberrare a germana hujusce *Can. 61. dist. 50.*

canonis

canonis interpretatione Scriptores illos, qui exinde arripuerunt occasionem dubitandi, num milites possent ad gradus Clericorum promoveri, nonnulli vero ex ipsis distinctionibus disputationem hanc absolvere se facile crediderunt, ut patet apud Glossographos, qui canonem intellexerunt de officiali milite, qui sæva admodum præcepta dederit, vel executioni mandaverit. Supervacanea profecto Interpretum hujusmodi industria, qui veteres canones veterum temporum adjunctis accommodare nesciverunt.

Can. 26. cau. 11. qu. 1. & Can. 14. cau. 3. qu. 6.

Jungendi simul sunt, unoque spiritu legendi can. 26. cau. 11. qu. 1., & canon 14. cau. 3. qu. 6., pertinent enim ambo ad idem caput 3. epistolæ Innocentii. Ita lego apud Dionysium Exiguum, ex quo Gratiani editio est emendanda. *Siquæ autem caussæ*, (hic est laudatus canon 26.) *vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum Synodum Nicænam, congregatis ejusdem provinciæ Episcopis, jurgium terminetur. Nec alicui liceat, sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ* (hic est laudatus canon 14.), *relictis his Sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Quod siquis forte præsumserit, & ab officio Cleri submotus, & injuriarum reus ab omnibus judicetur. Si autem majores caussæ in medio fuerint devolutæ, ad Sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, post judicium episcopale referantur.* Monent ad hunc canonem Romani Correctores in epistola Marcelli, & Innocentii legi: *Sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui in omnibus caussis debet reverentia custodiri.* Verum, licet nonnulla exemplaria recentiora epistolæ Innocentii hæc etiam exhibeant, non habet tamen codex Dionysii Exigui antiquissimus, qualis est editus abs Justello. Deinde epistola Marcelli parum apposite recenseri ad hanc rem potest; ut enim cetera prætermittam, agitur de epistola Isidori Mercatoris, cujus fidem jam superius improbam agnovimus. Imo non dubitaverim, clausulam illam ex epistola eadem Marcelli apocrypha in germanam epistolam Innocentii a nonnullis recentioribus codicum Scriptoribus fuisse translatam. Quod ibidem Innocentius tradit de Clericorum caussis, videtur depromtum ex canone 5. Concilii Nicæni, quem ex Dionysio Exiguo integrum retuli ad canonem 73. cau. 11. qu. 3., item depromtum videtur ex canone 3. Concilii Sardicensis, quem ego integrum retuli ad canonem 36. cau. 2. qu. 6., & ex canone 17. ejusdem Concilii Sardicensis, quem refert Gratianus in can. 4. cau. 11. qu. 3. Quoniam igitur ad Nicænum, vel Sardicense Concilium totus se retulit Innocentius in canonibus memoratis, nulla alia melior affingi Innocentio interpretatio poterit, quam quæ & Nicænis, & Sardicensibus canonibus accommodatior esse videatur.

Can. 13. dist. 34.

Postquam vero in sequenti capite tradiderit Innocentius, neminem ex Clericis uxorem posse viduam ducere juxta illud Levitici cap. 21. vers. 13. *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non ejectam*, ita subsequitur: *Ut is, qui viduam, licet laicus, duxit uxorem, sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad Clerum, quia eodem vitio videtur exclusus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris consortium relaxatur. Ne is, qui secundam duxerit uxorem, clericus fiat, quia scriptum est: Unius uxoris virum, & iterum, Sacerdotes mei semel nubant, & alibi, Sacerdotes mei non nubant amplius. Et si ab aliquibus existimatur, ante baptismum si forte quis accepit uxorem, & ea de sæculo recedente alteram duxerit, in baptismo esse dimissum, satis errat a regula, quia in baptismo peccata remittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboletur; cum utique uxor ex legis præcepto ducatur,*

intantum,

intantum, ut & in Paradiso, cum parentes humani generis conjungerentur, ab ipso sint Domino benedicti, & Salomon dicat: a Deo præparabitur viro uxor, quam formam etiam Sacerdotes omnes servare, usus ipse demonstrat Ecclesiæ. Satis enim absurdum est aliquem credere, uxorem ante baptismum acceptam post baptismum non computari, cum benedictio, quæ per Sacerdotem super nubentes imponitur, non materiam delinquendi dedisse, sed formam tenuisse legis a Deo antiquitus institutæ doceatur. Quod si non putatur uxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est: ergo nec filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habentur. Ita supplendus erit, emendandusque canon 13. dist. 34. Porro tria in hoc capite tradidit Innocentius. Primum, non licere alicui ex clericis, aut etiam laicis ad Clerum promovendis duplices inire nuptias, quod argumento gravissimo est, etiam antiquissimam Ecclesiam a sacris ordinibus bigamos arcuisse. Deinde ulterius urget Summus Pontifex, & ait mentem Ecclesiæ extendi etiam ad eum casum, quando quis cum vidua nuptias contrahit; quemadmodum enim maritus unam quodammodo cum uxore personam gerere videtur, pro bigamo consideratur, qui binubam ducit, aut saltem bigamiæ notam contrahit, eo ipso, quo facto suo aliam binubam facit. Tertio demum eandem disciplinam recipiendam suadet, ubi quis ante baptismum unam, post baptismum alteram duxerit uxorem; is enim ex Innocentii sententia adhuc pro bigamo recensetur, ut ab ordinibus Ecclesiasticis excludatur. Fuit sub initium quinti Ecclesiæ sæculi, aut sub finem quarti acerrima disputatio in hac parte gravissimorum Ecclesiæ Patrum, quorum alii alias in sententias distrahebantur, quemadmodum liquet ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, & eodem Innocentio in epist. ad plures Macedoniæ Episcopos, quorum fragmenta referuntur apud Gratianum in dist. 26. Qui matrimonium ante baptismum initum minime computandum esse asserebant, his rationum momentis innitebantur. Siqua macula esse potest in nuptiis ante baptismum contractis, ex qua deinde quis ad ministerium Ecclesiasticum non admittatur, deletur illa in baptismatis sacramento, cujus vis maxima est ex divina institutione: Qui e contrario pro Ecclesiasticæ disciplinæ severitate pugnabant, ajebant quidem in baptismate dimitti crimina, non vero nuptias, quarum vinculum venerabile semper fuit. Postquam vero Innocentius in postremam hanc sententiam ivit, eandemque servandam pluribus Episcopis proposuit, atque inter ceteros memorato Victricio Rothomagensi, Rufo, Eusebio, aliisque Macedoniæ Episcopis, nulla dubitatio fuit, quin paullatim posterior hæc sententia in Ecclesia reciperetur præ alia, vimque Ecclesiasticæ consuetudinis, ac disciplinæ obtineret. Nihil hic singulariter adjiciendum arbitror, etenim de hac re alibi sermo recurret, præsertim ubi agendum erit de canonibus distinctionis Gratianeæ 26.

In cap. 7. epistolæ Innocentii legimus canonem 2. dist. 71. ibi: *Ut de aliena Ecclesia clericum ordinare nullus usurpet, nisi ejus Episcopus precibus exoratus concedere voluerit. Hoc etiam Synodus statuit Nicæna, ut abjectum ab altero clericum altera Ecclesia non recipiat.* Duplex hoc in loco constitutio palam fit, & prima quidem de clericis alienis non ordinandis, altera de clericis ejectis non recipiendis edita; & quamquam Gratianus priorem tantummodo memoraverit, posteriorem ideo addendam volui, ut ex integro Innocentii capite facile adpareret, utramque propositam esse, tanquam Concilii Nicæni disciplinam, quod denotant verba illa: *Hoc etiam Synodus Nicæna statuit*, quæ non tam posteriora, quam præcedentia respiciunt. Nicænæ autem Synodi sanctio, quam Innocentius laudat, habetur in capi- *Can. 2. dist. 71.*

capite 5., & 16., quæ referuntur apud Gratianum in can. 73. cau. 11. qu. 3., in can. 3. dist. 71. & in can. 23. cau. 7. quæst. 1.

Can. 4. & 5. dist. 31. Omisit Gratianus caput 8., ubi actum est de hæreticis ad fidem revertentibus recipiendis; retulit autem caput 9. in can. 4. dist. 31., cui auctor Palearum aliqua ex epistola ipsa adjecit, quæ habemus hodie velut canonem quintum, nescio qua de caussa ita divisum etiam ab iis, qui recentiores Gratiani codices ediderunt. Verba Innocentii hæc sunt: *Præterea quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omni modo debet, ut Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus de templo Dei Sacerdotes anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zaccharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & præterquam ex semine Aaron ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere; quanto magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debeant, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent? Nam si Paullus ad Corinthios scribit, dicens: abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laicis præcepit, multo magis Sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere, quo si contaminati fuerint carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare forsitan usurpabunt? &c.* Eisdem fere verbis idem Innocentius scripsit ad Exuperium Tolosanum in epist. 3., cujus fragmentum refertur in can. 6. dist. 31.

Can. 3. cau. 16. qu. 1. Quod paucis retulit Gratianus in can. 3. cau. 16. qu. 1., ita ex integris epistolæ exemplaribus erit supplendum. Legitur canon in capite 10. *De monachis, qui diu morantes in monasteriis postea ad clericatus ordinem pervenerint, non debere eos a priore proposito deviare. Aut enim sicut in monasterio fuit, & quod diu servavit, in meliori gradu positus amittere non debet. Aut si corruptus, postea baptizatus in monasterio sedens, & ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non poterit, quia nec benedici cum sponsa potest jam ante corruptus. Quæ forma servatur in clericis maxime, cum vetus regula hoc habeat, ut quisque corruptus baptizatus clericus esse voluisset, sponderet se uxorem omnino non ducere.* Hinc colligitur Innocentii sententia. Erant nonnulli, qui e monasteriis, in quibus continentiam professi fuerant, ad Clericorum inferiorum gradus promoti, existimarunt sibi licere conjugia, quæ generatim ministris inferioribus concedebantur, quasi lex continentiæ extra monasterii claustra eos amplius non afficeret. Statuit Summus Pontifex eandem continentiæ legem esse ab illis in clericatu etiam custodiendam, cum clericalis conditio tanquam monachali perfectior tantæ virtuti promovendæ apta sit, nullatenus impediendæ.

Can. 3. dist. 51. De canone 3. dist. 51. nihil singulare occurrit, quod observemus. Consonat ille cum capite 11. ejusdem epistolæ. Porro curiales, aliosve similes publicis officiis deservientes, aut rationibus detentos non posse ad clericalia munera promoveri pluries vetustissimis canonibus statutum scimus. Ad caput 11. epistolæ pertinet canon

Can. 10. cau. 27. qu. 1. 10. cau. 27. qu. 1., his verbis legendus ex Dionysio Exiguo: *Item quæ Christo spiritualiter nupserunt, & a Sacerdote velantur, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam pænitentiam, nisi is, cui se junxerant, de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcum-*

quæ vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit? Quoties verba hæc, prout jacent, abscise considerentur, videbuntur profecto arctiorem disciplinam exhibere, quam quæ ex Innocentii mente sit exhaurienda, quasi nullo unquam tempore concedenda pœnitentia sit adulteris, aut iis, qui Christo datam continentiæ fidem violarunt, quousque vivat ejusdem criminis conscius, ita, ut qui præmoriatur, is sine Ecclesiæ communione decedat necessario. Verum non ita canonem hunc Innocentii interpretati fuerunt Gallicanæ Ecclesiæ Patres; (quando autem laudo Gallicanæ Ecclesiæ Patres, eos laudatos intelligo, ad quos Innocentius rescriptum suum direxerat, quique propterea idem Innocentii rescriptum exequuti sunt); etenim voluerunt quidem eo pertinere Innocentii mentem, ut difficile pœnitentia adulteris, corruptisque virginibus Deo dicatis concederetur, præsertim ubi peccandi periculum continuo immineret, non vero ut aliquando etiam petentibus pœnitentia denegaretur. Ita hunc ipsum Innocentii canonem referunt Patres Concilii Turonensis 2. anni 567. cap. 20. ibi: *Et quia in sententia Papæ Innocentii ad Victricium Episcopum Rothomagensem lata legitur scriptum de virginibus, quæ Christo spiritualiter nupserunt, & velari a Sacerdote meruerunt, si postea nupserint, quod vix etiam ad agendam pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, ut quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, quanto magis & illa damnanda est, quæ ante immortali sponso se conjunxerat? &c.* Et paullo inferius laudant Turonenses Patres canonem 32. Concilii 2. Arelatensis his verbis: *De puellis, quæ se voverunt Deo... si ad terrenas nuptias sponte transierunt, id custodiendum esse decrevimus, ut cum his, quibus se alligaverunt, communione priventur, ita ut eis postulantibus pœnitentia non negetur, cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur.* Meminit ejusdem definitionis Innocentii Papæ Zacharias Pontifex Maximus in epistola ad Pippinum Majoremdomus cap. 20., ubi eisdem omnino verbis refertur, quid ipsemet Innocentius Victricio Rothomagensi rescripserit; sed in cap. 26. subdit Zaccharias, virgines lapsas post pœnitentiam ex humanitate communionis gratiam obtinere posse. Meminit etiam ejusdem canonis Concilium Duziacense 2. anni 874. canone 6., ubi agitur de quadam sanctimoniali nomine Duza, quæ lapsa fuerat, concluditurque ex ipsamet Innocentii sanctione, delictum illud pœnitentia deliquentis esse purgandum, ut viaticum delinquenti e sæculo transeunti, si tamen pœnituerit, non negetur. Post hæc amplius non memoro canonem 55. Concilii Toletani 4. anni 633., aut canonem 6. Concilii Toletani 6. anni 638., aut alios a diversis variarum Provinciarum Conciliis editos, quibus constat aut adulteris, aut sanctimonialibus lapsis communionem saltem in vitæ extremo non fuisse denegatam, ubi pœnitentiam egissent; ut inde adpareat, qualis Innocentii constitutioni adfingenda sit interpretatio. Illud unum adjiciam, non defuisse apud veteres, qui gravioribus hujusmodi criminibus talem pœnam imposuerunt, ut essent propemodum sine expiatione: Verum, ut ex dictis facile liquet, nusquam is fuit germanus universæ Ecclesiæ sensus: Potuit id nonnullis austerioribus Ecclesiæ Antistitibus aliquando probari, quorum sententia recepta minime fuit. Ad rem scribit S. Cyprianus in epistola ad Antonianum his verbis: *Et quidem apud antecessores nostros quidam de Episcopis istic in Provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt,*

non tamen a Coepiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ Ecclesiæ unitatem, vel duritie, vel censuræ suæ obstinatione ruperunt; ut, quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de Ecclesia separaretur. Forte juxta nonnullorum, quam Cyprianus heic refert, sententiam Innocentius in capite memorato loqui potuit, & quod veterum nonnulli de adulteris senserunt, juxta austeriorem disciplinam potiore jure recipiendum fuisse asseruit de virginibus, quæ post solemnem elicitam professionem lapsæ proponerentur. Et quidem austeriorem illam disciplinam sequutus esse videtur idem Innocentius in epistola ad Exuperium Tolosanum cap. 4. ibi: *mulieribus prodito earum crimine, communio denegatur*, can. 23. cau. 32. qu. 5. Ceterum, quoties communio denegabatur, adhuc pœnitentiæ locus erat, quemadmodum & in eadem epistola ad Exuperium ait Innocentius cap. 2. ibi: *Consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur.* Si verum esset, quod conjicit Sirmondus, libellum illum, qui inscribitur *Canones Romanorum ad Gallos Episcopos*, (habetur editus in editione recentiore Labbeana Veneta post epistolas Innocentii) vere Innocentio Papæ tribui posse, clarius exinde liqueret mens Innocentii; etenim ibidem traditur canone 1., virgines lapsas, etiam post emissum solemne continentiæ votum, per pœnitentiam expiare suum flagitium posse.

Can. 9. cau. 27. qu. 1. Tandem in postremo ejusdem epistolæ capite legimus canonem 9. cau. 27. qu. 1., his tamen verbis apud Dionysium Exiguum. *Hæ vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solvi sine vindicta non poterit? Nam si Apostolus Paullus, quæ a proposito viduitatis discesserant, dixit eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt conatæ?* Hæc propemodum eadem recensuerunt ex Innocentio Turonensis II. Concilii Patres in canone 20., post quæ ita subdiderunt. *Quis Sacerdotum contra decreta talia, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat?* Ex quo sane liquet, non tantummodo canonem hunc nuperrime memoratum, verum etiam integram Innocentii epistolam in Gallicana Ecclesia receptam fuisse. Ita enim directa erat ad Victricium Rothomagensem in Gallia Episcopum, ut non tam ipse, quam ceteri Coepiscopi eadem uterentur in Ecclesiastica disciplina instituenda. Ita ajebat initio hujus epistolæ Innocentius: *Digestas vitæ, & morum probabilium disciplinas adnexas literis meis misi, per quas advertunt Ecclesiarum regionis vestræ populi, quibus rebus, & regulis Christianorum vita in sua cujuscumque professione debeat contineri, qualisque servetur in urbis Romæ Ecclesia disciplina. Erit dilectionis tuæ per plebes finitimas, & Consacerdotes nostros, qui in illis regionibus propriis Ecclesiis præsident, regularum hunc librum, quasi didascalicum, atque monitorem sedulo insinuare &c.*

De

De epiſtola 3. ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum.

Non tantum Victricius Rothomagenſis, ſed etiam alii in Gallia Epiſcopi Innocentium Pontificem Maximum conſuluerunt, ut germanam Eccleſiæ diſciplinam ſuſciperent. Turbabat tunc pravis dogmatibus Gallicanam Eccleſiam Vigilantius clericalem, ac monaſticum cælibatum omnino contemnens, damnanſque quamplurimos illius ætatis Eccleſiaſticos ritus, qui præſertim ad honorem Martyrum, reliquiarum, aut ad nocturnas pſallentium fidelium vigilias pertinebant. Et quidem homo iſte in ſchiſmata facile pronus aliarum Eccleſiarum, præſertim orientalium, quas perluſtraverat, diſciplinas laudabat, eo animo, ut fidentius occidentalis Eccleſiæ deſpiceret conſuetudines. Quamobrem Gallicani Epiſcopi nihil antiquius habuerunt, quam ut Romanæ Eccleſiæ Antiſtites interrogarent, quorum ſententias non tam ipſi exequerentur, quam ceteris exequendas proponerent. Inter hos fuit Exuperius Toloſanus Epiſcopus, vir egregiæ famæ, tum ob ſingularem vitæ ac morum integritatem, tum ob inſignem rerum ſacrarum doctrinam, quem propterea pluribus nominibus clarum Sanctus Hieronymus multoties commendavit. Ipſe ab Innocentio Pontifice poſtulavit, quid cuſtodiendum in aliquot ſacræ diſciplinæ capitibus foret, cui propterea reſcripſit Innocentius *quid ſequendum vel docilis ratio perſuaderet, vel auctoritas lectionis oſtenderet, vel cuſtodita ſeries temporum demonſtraret*. Et quidem in priore epiſtolæ capite reſpondit Innocentius, neminem ſacris altaribus deſervire poſſe, niſi continentiam profeſſus fuiſſet. Habetur id in can. 2. diſt. 82., ad quem referendus erit canon 6. diſt. 31., cujus ſententia ex laudato canone 2. integra dignoſcetur. Gratianeus canon non omnino cum epiſtola conſonat, ideoque juvabit caput ipſum juxta exemplar Dionyſii Exigui hoc in loco deſcribere. *Propoſuiſti, quid de his obſervari debeat, quos in Diaconii miniſterio, aut in officio Presbyterii poſitos incontinentes eſſe, aut fuiſſe generati filii prodiderunt. De his & divinarum legum manifeſta eſt diſciplina, & beatæ recordationis viri Siricii Epiſcopi monita evidentia commearunt*. (Siricii locus legitur apud Gratianum in can. 3. & 4. diſt. 82.), *ut incontinentes in officiis talibus poſiti omni honore Eccleſiaſtico priventur, nec admittantur ad tale miniſterium, quod ſola continentia oportet impleri. Eſt enim vetus admodum ſacræ legis auctoritas, jam inde ab initio cuſtodita, quod in templo anno vicis ſuæ habitare præcepti ſunt Sacerdotes, ut ſervientes ſacris oblationibus, puros, & ab omni labe purgatos ſibi vindicent divina myſteria, neque eos ad ſacrificia fas ſit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale conſortium*, (nemo non videt, quam diverſa ſit hujuſmodi ſententia Innocentii ab ea, quam Innocentio mutatis verbis tribuit Gratianus in dicto canone 6. diſt. 31.) *quia ſcriptum eſt: ſancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Quibus utique propter ſobolis ſucceſſionem propterea uxorius uſus erat relaxatus, quia ex alia tribu ad Sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quanto magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis ſuæ ſervare debent, quibus vel ſacerdotium, vel miniſterium ſine ſucceſſione eſt; nec præterit dies, qua vel a ſacrificiis divinis, vel a baptiſmatis officio vacent. Nam ſi Paullus ad Corinthios ſcribit, dicens: Abſtinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laicis præcepit; multo magis Sacerdotes, quibus & orandi, & ſacrificandi juge officium eſt, ſemper debebunt ab hujuſmodi conſortio abſtinere;*

Can. 6. diſt. 31. & can. 2. diſt. 82.

re; qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore, vel sacrificare usurpabit? Aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit, omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est; unius uxoris virum, non permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: vellem autem omnes sic esse, sicut & ego, & apertius declarat dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt, vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu. Et habentem filios, non generantem dixit. Sed ea plane dispar, & divisa sententia est, nam si ad aliquos forma illa Ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ ab Episcopo Siricio ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere, quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum, quem retinent, non amittant. Siqui autem scisse formam vivendi missam a Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam proponendam arbitrati sunt voluptatem. Nemo sane non videt hanc Innocentii constitutionem adversus Vigilantii opinamenta proditam fuisse, asserentis æque continentibus, ac conjugatis morem gerendum esse in Ecclesia. Porro hanc Jurisprudentiam Gallicano Episcopo traditam Gallicana recepit Ecclesia, uti liquet ex Concilio Agathensi anni 506. can. 9. ibi: *Placuit etiam, ut si Diacones, aut Presbyteri conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, & Siricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, conservetur. Epistola S. Innocentii Papæ: Dilectissimo Fratri Exuperio Innocentius. Consulenti tibi, frater charissime, & post alia. Proposuisti quid de his observari debeat &c.* Illud unum heic adjiciam, Innocentium Papam eadem propemodum scripsisse ad Victricium Rothomagensem Episcopum, ut liquere potest ex iis, quæ superius tradebam ad canonem 4. & 5. dist. 31.

Can. 45. cau. 23. qu. 4. Omisso capite 2. ejusdem epistolæ transit Gratianus ad caput 3., in quo legitur canon 45. cau. 23. qu. 4., & quidem eisdem verbis post Correctionem Romanam.

Can. 23. cau. 32. qu. 5. In canone 23. cau. 32. qu. 5. habemus caput 4. epistolæ Innocentii, cujus integra verba hæc sunt: *Et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant; cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur? Super hoc Christiana Religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat, sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam; viri autem liberius uxores adulteras apud Sacerdotes deferre consueverunt, & ideo mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur; virorum autem, latente commisso, non facile quisquam ex suspicionibus abstinetur, qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par caussa sit, interdum probatione cessante vindictæ ratio conquiescit.* Docet ibidem Innocentius pari pœnitentia affligendos esse sive maritos, sive uxores, quoties admiserint adulterium; imo & rationem reddit, cur aliquando maritis eadem non imminere pœna, quæ uxoribus, videatur; scilicet quia maritorum crimen non adeo facile ab uxoribus probari poterat; alias autem Ecclesia, nisi de admisso crimine constaret, a nemine pœnas exigere solebat. Hinc S. Augustinus in homilia 1. ait: *Plerique autem boni Christiani propterea tacent, & sufferunt alia peccata, quæ noverunt, quia documentis sæpe deseruntur, & ea, quæ ipsi sciunt, judicibus ecclesiasticis probare non possunt. Quamvis enim vera*

sint

sint quædam, non tamen judici facile credenda sunt, nisi certis indiciis demonstrentur. Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo, sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatum, atque convictum.

De canone 46. cau. 23. qu. 4., qui consonat omnino cum capite 5. epistolæ Innocentii post Romanam correctionem, nihil est, quod singularem observationem exigere videatur. Can. 46. cau. 23. qu. 4.

Gradum potius facio ad canonem 3. cau. 30. qu. 4., eujus verba in hac Innocentii epistola, quidquid in Gratiani codicibus habeatur, omnino desiderantur. Pertinet ille potius ad quendam obscuri nominis auctorem veteris collectionis, quam edidit Jacobus Petitus una cum Pœnitentiali Theodori Cantuariensis Parisiis anno 1677. pag. 97., & sequentibus tomo 1.; & quidem idem Petitus eam collectionem ex codice Herovalliano depromtam, antiquissimam fuisse probat, vel quod nullis Pseudo-Isidori fragmentis fœdata sit, vel quod vetustissimas Græcorum canonum interpretationes exhibeat, ut cetera omittam argumenta gravissima, ex quibus concludit, codicem illum esse ætate Caroli Magni antiquiorem. Porro sub capite 54. pag. 233. ita legitur memoratum Gratiani fragmentum: *Si unus ex conjugio filium, aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad Chrisma tenuerit, vel ad Christianitatis mysterium, ambo & uxor, & vir compatres existunt parentibus infantis, quia vir, & mulier caro una effecti sunt*. Imo ex hoc ipso codice clare liquet, quare fragmentum istud Innocentio Papæ tribuatur, quasi depromtum ex ejus epistola ad Exuperium Tolosanum; etenim fragmentum istud nulli ibidem auctori tribuitur, proinde facile tribui potuit auctori capitis præcedentis. At vero in capite præcedenti relatum erat nomine Innocentii Papæ ad Exuperium scribentis germanum ejusdem Pontificis fragmentum, quod legimus in capite 6. laudatæ epistolæ ad Exuperium. Igitur canon 3. cau. 30. qu. 4. non Innocentio, sed illius collectionis obscuro auctori tribuendus erit; imo & si sententiam in canone expressam interpretari juvabit, liquebit præterea, eam non fuisse Conciliorum auctoritate receptam, sed potius lato suffragio, scriptisque canonibus reprobatam. Declaravit auctor canonis, cognationem spiritualem non tantum intercedere inter suscipientem, & parentes suscepti caussa baptismatis, verum etiam inter uxorem suscipientis, & parentes suscepti, ex adjecta ratione, quod vir, & uxor quasi unica persona habeantur, neque possit cum viro cognatio contrahi, quin & cum uxore contrahatur. At vero aliter omnino prodiit sententia Triburiensis Concilii anni 895. can. 47. ibi: *Qui spiritualem habet compatrem, cujus filium de lavacro sacri fontis accepit, & ejus uxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Numquid non possunt conjungi, quos nulla proximitas carnalis, vel in id generatio* (legunt alii: *vel nulla in id generatio*) *secernit spiritalis?* Can. 3. cau. 30. qu. 4.

De Epistola 4. ad Felicem Episcopum Nucerianum.

Parum juvaret investigare, utrum Felix, ad quem Innocentius scripsit, primus fuerit Nuceriæ in Umbria Episcopus, quemadmodum aliqui Scriptores tradiderunt. Tantum dixero, eum Pontifici Maximo immediate, ceu Metropolitano, fuisse subjectum, ea etiam propterea de caussa Innocentium interrogasse de jure sacrarum

Ordi-

Ordinationum, sive quinam possent, deberentque ad gradus ecclesiasticos promoveri. Quid ab Innocentio postulaverit Felix, epistola Innocentii, quæ est quarta etiam in antiquissimis collectionibus, qualis est Dionysii Exigui, satis indicat in principio his verbis: *Mirari non possumus dilectionem tuam sequi instituta Majorum, omnia quæque possunt aliquam recipere dubitationem ad nos, quasi ad caput, atque ad apicem Episcopatus referre, ut consulta videlicet Sedes Apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid, faciendumque pronunciet, quod nos & libenter accipimus, & dilectionem tuam memorem canonum comprobamus.* (Arbitror heic Innocentium referre se voluisse ad vetustos canones, quibus cavebatur, ne suffraganei Episcopi quidpiam ex gravioribus negotiis, irrequisito Metropolitano, perficerent, qualis erat inter ceteros canon 9. ex Antiochenis) *Scripsisti igitur, quod fervore Fidei, quo polles, & amore sanctæ plebis vel reparaveris Ecclesias Dei, vel novas quasque construxeris, sed in his clericos, quos constituas, non habere, aliquos vero mutilos, aliquos digamos esse, ad quod stupuimus, prudentem virum de his voluisse consulere, quæ omnibus sunt certa ratione comperta. Ergo non quasi ignoranti dicimus, sed in aliis forsitan occupatos istud oblitos esse vos dicimus.* Itaque Innocentius non quidpiam novi juris in hac epistola sua Felici interroganti rescripsit, sed, quid vigeret ex antiquissima canonum disciplina, de sacrorum administrorum ordinationibus indicavit.

Can. 6. dist. 55. Hinc in capite 1. ita pergit: *Qui igitur partem cujuslibet digiti sibi ipsi volens abscidit, hunc ad clerum canones non admittunt; cui vero casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones præcipiunt & clericos fieri, & si in clero fuerunt reperti, non abjici. In illis enim voluntas est judicata, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere, quod scilicet & alii id facere dubitare non possit, in istis vero casus veniam meruit.* Hic est canon 6. dist. 55. apud Gratianum; & quidem videtur ex sententia canonis 1. Nicæni (hunc habemus in can. 7. dist. 55.) derivatus. Quamquam vero non eadem fuerit & Nicæno Concilio, & Innocentio ratio, ut eos a sacris ministeriis arcerent, qui membrum aliquod sibi sponte abscidissent, tamen optime noverat Innocentius, quanto ii essent apud Imperatores odio, qui digitos sibi abscidissent; fuerunt enim Imperatoriis legibus gravissimis afflicti pœnis, quod illi se se armis tractandis ineptos reddidissent; hinc in l. 5. Cod. Theodos. de Tironibus legimus: *Si quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis ultricibus concremetur, & dominus ejus, qui non prohibet, gravi condemnatione feriatur.* Murcos vulgo, & per jocum, hujusmodi desides homines appellabant, quasi muricidas, vel, ut alii explicant, quasi Murciæ desidum Deæ litantes. Id olim potissimum familiare Italis ad militiam vocatis fuisse testatur Ammianus Marcellinus lib. 15. ita de Gallis loquens: *Nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus martium pertimescens pollicem sibi præcidit, quos jocaliter murcos appellant.* Sive igitur desides homines non essent admittendi ad Clerum, sive rejiciendi essent a sacris officiis, quos jura civilia pœnis gravissimis damnabant; jure Innocentius censuit, hujusmodi murcos non esse in sacro ministerio recipiendos, eo vel magis, quia prope ejusdem Innocentii tempora, vel sub finem quarti sæculi sanxerint Imperatores, eos, qui militiæ addicti digitos abscidissent suos, aliis Curiæ officiis mancipandos esse, ut sic Reipublicæ quacumque ratione servire cogerentur, quemadmodum constat ex l. 4. Cod. Theodos. de Tironibus; quæ lex renovavit aliam Constantini legem, qualis habetur in l. 1. Cod. Theodos. de filiis militarium, alias autem

Inno-

Innocentius nolebat inter clericos admittere eos, quos Respublica ad Curiæ officia suo jure impellebat.

Canonem 2. Innocentianæ ejusdem epistolæ, qui ad digamos a sacris etiam ministeriis excludendos pertinet, omisit Gratianus, qui sequentem canonem, sive tertium descripsit in can. 2. dist. 51., quem tamen ita ex integris epistolæ exemplaribus supplere juvabit: *De laicis vero religio tua consuluit, quod* (legunt alii, *quos*) *canones ordinare prohibeant. Certum est quidem hoc regulas ecclesiasticas continere, sed non ita definitum est, ut de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci, & non fieri possunt, sed designata sunt genera, de quibus ad clericatum pervenire non possunt, idest siquis fidelis militaverit, siquis fidelis caussas egerit, hoc est postulaverit, siquis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est, quoniam etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen sæpius ad Curiam repetuntur, cavendum ab his est propter tribulationem, quæ sæpe de his Ecclesiæ provenit.* Quatuor igitur hominum genera ab officiis ecclesiasticis amoveri declaravit Innocentius, in primis milites, deinde caussarum patronos, tertio administratores, demum curiales. Hæc res indiget singulari observatione, ne forte quispiam vulgaribus Glossographis facile indulgeat, qui Innocentii sententiam tum de militibus, qui jam inter certamina constituti virtutis specimina præbuerunt, tum de patronis caussarum, non generaliter quidem, sed in caussis tantummodo criminalibus, tum de administratoribus, ac curialibus caussis fiscalibus operam dantibus, intellexerunt, innixi generali principio, quod suadet ad ecclesiasticas dignitates aditum non patere iis, qui homini etiam juste occidendo quoquo modo caussam, aut consensum præbuerunt. Verum longe abest a mente Summi Pontificis, imo etiam ab adjunctis illius ætatis, hæc, vel alia similis interpretatio. Ad aliud potius juris ecclesiastici principium res hæc erit exigenda, illud præsertim, quod antiqui canones tradiderunt, quoniam hoc in loco Innocentius ex antiquorum canonum disciplina se rescribere profitebatur. Tradunt autem vetustissimi canones generalem disciplinam, qua ii omnes a muneribus ecclesiasticis removentur, qui publicis aliis officiis, aut negotiis detinentur, ne forte ab Ecclesia ad reddendam suscepti muneris rationem facile revocentur; quemadmodum Ecclesia Africana statuerat in Concilio Carthaginensi vulgo 1., ex quo depromtus est canon 3. dist. 54., & testis est Cyprianus in epist. ad Clerum, & Plebem Furnitanorum. Ex hac autem generali regula nemo dubitat, quin aut milites, aut caussarum patroni, aut administratores, aut curiales excluderentur ab officiis clericorum. De militibus primum cautum scimus, paullo ante Innocentii tempora non tantum ad militiam revocandos fuisse, quotquot ab illa recessissent, verum etiam eos, qui amplius militare non poterant, aliis in officiis Reipublicæ famulari debuisse. Hinc Valentinianus, & Valens circa annum 364. statuerunt in l. 5. Cod. Theodos. de re militari: *Quod si quosdam aut imbecillitas valetudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione submoverit, eos jubemus in officiis ceteris militare.* Patroni etiam caussarum, qui apud veteres *postulare* dicebantur, seu *advocatorum* munere fungi, tum non facile ad Ecclesiarum officia recipiebantur, quia olim in unoquoque foro certum advocatorum corpus constitutum erat, atque ii quemadmodum aliis officiis inviti detineri non poterant, ita nec volentibus alia officia patebant, quemadmodum docet lex 152. Cod. Theodos. de decurionibus, lata anno 396., ac propterea paullo ante memoratam epistolam Innocentii. Administratorum nomen apud Innocentium eos signi-

Can. 2. dist. 51.

significabat, qui munus publicum gerebant; hinc in Theodosiano Codice titulus inscribitur in lib. 8. *De iis, quæ administrantibus, vel officium publicum gerentibus, &c.* Hinc non tam administrationem gerere dicebantur, qui Judicis, aut Magistratus, sed etiam qui tutoris, aut curatoris officio fungebantur, atque hos omnes dubium esse non poterat, quin non facile admitterentur ad Clerum, ne forte Respublica viris necessariis destitueretur, aut in Clerum adsumerentur, qui ratiociniis extraneorum detinebantur. Demum de curialibus certum erat, eos, sicut & Judices, adgregari certo ordini, ut in eum reducerentur, quotiescumque propria voluntate declinarent, quemadmodum deduci facile potest ex l. 1. Cod. ubi quis de curiali, quæ lata est anno 399., ac propterea prope tempora Innocentii. Imo & id in recitato fragmento ipse Innocentius clarissime explicat, quemadmodum etiam in epistola ad Episcopos Toletanæ Synodi,. & in epistola ad Victricium Rothomagensem in can. 1. & 3. dist. 51.

Can. 6. dist. 33. Tanquam appendix præcedentis capitis est caput subsequens, sive quartum his verbis expressum: *Laici vero, qui habentes uxores baptizati sunt, aut sic se instituerint, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, hæserint, si non concubinam, non pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujusmodi ad clericatus sortem adsumi*. Eadem verba retulit Gratianus in can. 6. dist. 33. Distinguitur ibi pellex a concubina, in quibus nominibus nullum interesse discrimen multi afferunt, nisi vocabulorum sonum, aut forte concubinam honestius appellari consuevisse, turpius pellicem, eandem tamen esse, quæ sine justis nuptiis apud veteres duceretur, quemadmodum sentiebat Massurius apud Paulum in l. 144. de verb. signif. Melius vero Grajus Flaccus ibidem relatus ajebat, pellicem illam apud veteres dictam, qua utebatur, qui legitimæ præterea uxori conjunctus erat, per adulterium, cum concubina alia non esset, quam injusta uxor, sive conjux, deficiente legitima, sine solemnitatibus ducta. Aulus Gellius in lib. 4. noctium atticarum cap. 3. id manifeste probat, scribens: *Pellicem autem appellatam, probrosamque habitam eam, quæ juncta, consuetaque esset cum eo, in cujus manu, mancipioque alia matrimonii caussa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ Regis fuisse accepimus. Pellex aram Junonis ne tangito: si tanget, Junoni crinibus demissis agnum feminam cædito*. Lex hæc Regis antiquissimi Numæ ideo subobscura, quia ad modestiam composita, si recte intelligatur, pellicem indicabit illam esse, quæ legitimæ uxori superveniat. Quæ enim *ara Junonis a pellice non tangenda* dicitur, nihil aliud est, quam thalamus conjugalis, quem pellex conscendere singulari lege prohibebatur, indicta severiore pœna, quem thalamum Junoni sacrum ideo veteres illi, ne facile despiceretur, voluerunt. Igitur mens Innocentii in laudato canone ea erat, ut qui ante baptismum jam conjugem duxisset, deinde post baptismum soluto matrimonio suscepisset concubinam, vel nondum soluto conjugio pellicem superinduxisset, is a sacris ordinibus removeretur, quasi digamus. Sic de clericis ordinandis loquutus est Innocentius Felici rescribens; quam ad rem omittendam non arbitror auream plane sententiam, quæ in fine hujus epistolæ legitur, ibi: *Si nullam gratiam hominibus, aut beneficium præstare velimus, tales invenire possumus, de quorum assumtione nec incurrere scandalum, nec erubescere videamur*.

De

De Epistola 5. ad Maximum, & Severum Episcopos per Brutios.

Quid ad Maximum, & Severum Brutiorum Episcopos Apostolicæ Sedi immediate subjectos rescripserit Innocentius, ex sequentibus facile constat, quibus integra illius, & brevis epistola continetur. Ait Summus Pontifex: *Ecclesiasticorum canonum norma nulli esse debet incognita Sacerdoti, quia nesciri hæc a Pontifice satis est indecorum, maxime cum a laicis religiosis viris & sciatur, & custodienda esse ducatur. Nuper Maximilianus filius noster agens in rebus cujusmodi querelam detulerit* (ita exhibet Codex Dionysii Exigui apud Justellum, aliter Labbeana editio his verbis: *Agens in rebus hujusmodi, qualem querelam detulerit*), *libelli ejus series adnexa declarat. Qui zelo fidei, ac disciplinæ ductus non patitur Ecclesiam pollui ab indignis Presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse, quod non licere exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto eos, qui talia perpetrasse dicuntur, jubebitis in medio collocari, discussisque objectionibus, quæ ipsis Presbyteris impinguntur, si convinci potuerint, a Sacerdotali removeantur officio, quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt, atque alieni efficiantur a ministerio, quod vivendo illicite polluerunt. Miramur autem hæc eorum dissimulare Episcopos, ut aut connivere, aut nescire esse illicita judicentur.* Sic ad integros codices exactus extabit canon 6. dist. 81. Can. 6. dist. 81.

De Epistola 6. ad Agapitum, Macedonium, & Marianum Apuliæ Episcopos.

Illud laude dignum quammaxime in rescriptis Innocentii unicuique occurret, ut maximus ille Pontifex passim non tam nova jura, novasve regulas præstitueret, quam quid vetustissimis canonibus definitum jamdiu esset, postulantibus indicaret. Can. 60. dist. 50. Id, uti in epistolis superius memoratis, ita etiam liquet in epistola ejusdem sexta ad Agapitum, Macedonium, & Marianum Apuliæ Episcopos directa. Conqueritur enim in primis Innocentius, quod in Apuliæ Provincia nonnulla contra canones fieri accepisset, præsertim ab Episcopis, quibus potius canonum cura, & anxia sollicitudo commissa est; & quidem ea in parte, quæ Ministros ecclesiasticos eligendos spectat. Eum inter ceteros electum ad Episcopatum luget, qui erat *multis criminibus involutus*, nomine Modestus, *cum canones*, uti subjicit, *apud Nicæam constituti pœnitentes etiam ab infimis officiis clericorum excludant*. Hoc fragmentum retulit Gratianus in canonem 60. dist. 50., quem tamen minus accommode interpretatus est, scribens: *Hoc non de quibuslibet pœnitentibus intelligitur, sed de illis tantum, qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum accipiunt*. Quod ut etiam demonstraret, adjecit aliud fragmentum ejusdem Papæ in canone sequenti. Sane in tota epistola Innocentii ad Episcopos Apulos ne verbum quidem habetur de pœnitentibus illis, qui post pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum accepissent: sed generalis sententia est, qua scribit, pœnitentes omnes a sacris ordinibus etiam inferioribus arcendos esse. Imo cum Innocentius idem sese referat ad Nicænos

canones, quis ignorat in Nicænis canonibus nihil pressius urgeri, quam eos, qui pœnitentiæ subditi fuerunt quacumque de caussa, inter clericos recenseri nullo modo posse? Fateor quidem in canone 12. ex Nicænis, sive can. 4. de pœnit. dist. 5. nonnulla tradi de recipientibus militiæ cingulum post baptisma; sed id nihil commune habet cum pœnitentibus ad clericatum admittendis. Ceterum in canone 9. ex Nicænis perspicue, & generaliter definitum video, discussis criminum reis, atque confessis manus imponi non posse; & in canone 10. lapsos ab ordine Cleri deponendos esse. Quod si putavit Gratianus interpretationi suæ lumen adferre, quod ex canone sequenti, seu 61. repetebat, video & hac in parte eum fuisse allucinatum; etenim in primis Innocentii fragmentum de lapsis, & pœnitentibus post pœnitentiam intellexit, quando tamen Innocentius de lapsis non post pœnitentiam, sed post baptismum loquitur, quod significant illa verba: *Siquis post remissionem peccatorum*, dummodo ad integram epistolam referantur, & ad ætatis illius adjuncta, quemadmodum ad eundem canonem differebam. Præterea licet Innocentius lapsos, & ad militiam reversos a clericatu removerit in epistola ad Victricium, non tamen exinde deducitur, Innocentium ipsum admisisse inter Clericos illos, qui aliorum criminum caussa pœnitentiam peregissent. Demum frustra in epistola ad Episcopos Apuliæ eos singulari jure removere ab ordinibus ecclesiasticis studuisset Innocentius, qui ad sæcularem militiam reversi fuissent, quippe quod non aliud erat sæculari militiæ nomen dare tunc temporis, quemadmodum alibi observatum est, quam Christianam Fidem abdicare, ethnicæque superstitioni subscribere. Nemo enim ex Episcopis tunc eo adductos fuisse præsumitur, ut Clericos, quos promoveret, ab Ethnicorum hominibus, militibusve seligeret.

De Epistola 7. ad Rufum, Gerontium, Sophronium, Flavianum, Macedonium, Prosdotium, & Aristeam Episcopos in Macedonia.

Can. 7. cau. 35. qu. 9. Ex iis fragmentis, quorum prava interpretatione usus est Gratianus caussa propositionum suarum demonstrandarum, est canon 7. cau. 35. qu. 9 Referendus ille est ad integram epistolam Innocentii ad Rufum, Gerontium, Sophronium, Flavianum, Macedonium, Prosdotium, & Aristeam Macedoniæ Episcopos, quæ inter epistolas Innocentii septima est ita concepta: *Mora Coepiscoporum nostrorum Maximiani, & Eumenii, vel potius importunitas temporum fecit, ut vos iteraretis de Bubalio, & Tauriano querimoniam, & nos iterum in homines perditissimos insurgeremus, sed, ut possum, paucioribus verbis malorum tantorum imitabor compendium, & strictimque in volumine literarum vestrarum conspexerim, retractabo. Grave non potuit* (Ita habet editus Dionysii Exigui codex apud Justellum, quamquam alii una cum Gratiano legant: *Grave non oportuit*) *videri piissimis mentibus vestris cujuscumque retractari judicium, quia veritas exagitata sæpius magis splendescit in luce, & pernicies revocata in judicium gravius, & sine pœnitentia condemnatur, nam fructus divinus est, justitiam sæpius recenseri, Fratres charissimi. Verum illud video movisse animos vestros, quod in multis Bubalius sæpe fallaciis deprehensus objecerit exemplaria fictarum quasi a nobis literarum, cum pro consuetudine hominis nihil, quod proferret jam fide dignissimum, vide-*

videretur. Sed sileatur omne jam de tali negotio murmur, & convicti diaboli ipsi anhelitus comprimantur. Subjunximus autem his priores literas, quas per memoratos Episcopos miseram, quibus ita plenaria sententia nostrorum sensuum designata est, ut dum relegeritis, nihil ambiguum, nihil requirendum in hac caussa de cetero repetatis. Hanc autem paginulam nostram sollicitius credentibus Episcopis relegendam mittite, ut sciant plenissime, quid sit de Bubalio, & Tauriano, ceterisque provinciarum, ut servent, qui digni admonitione sunt, cavere a talibus, ne talia sortiantur. Ita sese habet integra Innocentii epistola, quæ ad Rufum Thessalonicensem Episcopum scripta est, cui alii Macedoniæ Episcopi adhærebant; nemo enim ignorat, jam tum Thessalonicensem Episcopum gessisse vices Sedis Apostolicæ in gravissimis etiam caussis, ex quo Vicariatus Apostolicus Thessalonicensis memorabilis est apud Scriptores ecclesiasticæ historiæ; nemo etiam ignorat, inter ceteras provincias Macedoniam quoque Vicariatui Thessalonicensi fuisse subjectam, quemadmodum ostendi facile posset ex epistola Siricii ad Anysium Thessalonicensem, ex epistola Anysii ad Innocentium, ex epistola Innocentii ad Rufum Thessalonicensem, & ex epistolis Bonifacii ad eundem Rufum, quæ habentur in Actis Concilii Romani 3. sub Bonifacio anni 531. Revera postquam Illyricum in duas veluti partes sectum est, ut unum orientale, aliud occidentale Illyricum appellaretur, quod Viri eruditi circa finem quarti sæculi contigisse ajunt, Illyricum Occidentale Summo Pontifici Patriarchico etiam jure subjectum est: cum vero Thessalonica Urbs multis nominibus præclara Illyrici Orientalis caput haberetur, non dubitarunt Pontifices Maximi novis honoribus Thessalonicensem Episcopum cumulare, ut eum scilicet velut suum Vicarium constituerent, unde fieret, ut Episcopus Thessalonicensis non tam Metropoliticum & suo, quam Patriarchicum, & Pontificis Maximi nomine, jus explicaret. Porro quæ, qualisve fuerit Bubalii, & Tauriani caussa, de qua scribit Innocentius in descripta epistola ad Rufum Thessalonicensem, & ad alios Illyrici Occidentalis Episcopos, non satis constat apud Scriptores ecclesiasticæ historiæ, neque ipse Innocentius satis aperire voluit; conjicere tamen licet, Bubalium, & Taurianum gravissimorum criminum reos fuisse, eosdemque primum ab universis Macedoniæ Episcopis damnatos, quamquam ipsorum caussa apud Innocentium Papam retractata deinde fuerit, confirmata tandem Episcoporum Macedoniæ sententia. Jamtum enim recepta erat Ecclesiarum disciplina, ubi vigebant Sardicenses canones, ut caussæ in Provinciis pertractatæ retractarentur apud Pontificem Maximum, sive renovato apud Sedem Apostolicam judicio dirimerentur, can. 36. cau. 2. qu. 6., can. 7. cau. 6. quæst. 4. Hinc facile constat, recte me monuisse principio, Gratianum parum apte memoratum Innocentii fragmentum retulisse; cum enim legisset ab Innocentio Papa retractatum fuisse judicium Episcoporum Macedoniæ, retractandi verbum non de renovando judicio intellexit, quemadmodum latine sonat, sed potius de judicio emendando, cassandoque, quod integræ ipsius Innocentii epistolæ non respondet. Quid enim aliud significant illa verba, *quia veritas sæpius exagitata magis splendescit in luce*, & illa: *Nam fructus divinus est justitiam sæpius recenseri*? Uno verbo: qui sententia Rufi Thessalonicensis, aliorumque Macedoniæ Episcoporum damnati fuerunt Bubalius, & Taurianus, iidem ab Innocentio *homines perditissimi, in fallaciis deprehensi*, quibus nemo sociari possit, declarati fuerunt, ut non tam retractatum, quam confirmatum judicium videatur.

De

De epistola 9. ad Probum.

Can. 2. cau. 34. qu. 1.

Quinam fuerit Probus iste, ad quem directa fertur epistola Innocentii 9., non satis in aperto collocatur apud Collectores epistolarum ejusdem Pontificis. Illud certum vix esse potest, Probum hunc nec Episcopum, nec clericali militiæ adscriptum fuisse, cum Innocentius eum adloquens, *dominum filium merito inlustrem* adpellet, quæ sane adpellatio ad Episcopos, Clericosve non facile refertur. Ego suspicor, eum fuisse Comitem sacrarum largitionum in Occidente; Virum enim hujus nominis illustrem floruisse anno 412. & 414. sub Innocentio ea dignitate insignitum agnoscimus ex l. 11. Cod. Theodos. de Metatis, & ex l. 24. Cod. Theodos. de Cohortalibus, & ex l. 8. Cod. Justinian. quæ res pignori; imo etiam scimus, *illustrium* titulo decoratos hujusmodi comites, uti constat ex l. un. Cod. Theodos. qui a præbitione tyronum edita anno 412. ibi: *Vel comites sacri, ac privati ærarii inlustres.* (iidem erant comites sacri, ac privati ærarii, ac comites sacrarum largitionum) Item ex l. 32. anni 429. Cod. Theodos. de susceptoribus, ibi: *ad inlustres viros ærarii nostri comites*; ex l. 9. anni 416. Cod. Theodos. de exsecutor. ibi: *Inlustris Comitivæ sedis largitionum*; & aliis ex locis pluries. Quoniam vero Gratianus in can. 2. cau. 34. qu. 1. Innocentii epistolam aliquantisper corrupit, hic integram referam: *Conturbatio procellæ barbaricæ facultati legum intulit casum; nam bene constituto matrimonio inter Fortunium, & Ursam captivitatis incursus fecerat nævum, nisi sancta religionis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus iniisse cognoscitur. Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, & nullo diffitente uxorem se memorati esse perdocuit. Quare Domine Fili, merito inlustris, statuimus, Fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod erat primitus gratia divina fundatum, conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.* Nemini plane mirum videatur, quod de hac re, sive de conjugiis non dissolvendis, scripserit Innocentius ad Probum, quem nuper ajebam Comitem sacrarum largitionum; etenim sacrarum largitionum Comites in consistorio Principis erant, quemadmodum deducitur ex l. 5. Cod. Theodos. de fide testium, proptereaque apud Imperatorem valere plurimum poterant, ut executionem sacrarum regularum juxta mentem Maximorum Pontificum impetrarent. Præterquamquod nemo ignorat ad sollicitudinem Comitis sacrarum largitionum pertinuisse, ut siquid a fisco vindicandum erat, jure impetrato illorum auxilio vindicaretur. Porro ubi de captivis redeuntibus ageretur, jure postliminii, quæ reliquerant, vindicaturi, eadem a fisco postulabant, si forte tanquam vacantia a fisco ipso fuissent occupata. Erat, ut suspicor, in his rerum adjunctis constituta Ursa, de qua in memorata epistola sermonem habet Innocentius. Ipsa in captivitatem reducta circa annum 406., cum Scythæ, & Gothi Romanum orbem, ac præsertim Illyricum Occidentale armorum vi susdeque turbassent, quemadmodum dicitur in l. 25. Cod. Theodos. de petitionibus, reversa tandem fuit in patriam, ac forte bona sua a fisco occupata jure postliminii recuperatura ad Probum comitem sacrarum largitionum confugit, ut non tam amissorum bonorum compos fieret, quam marito suo, cui ante captivitatem legitime nupserat, jungeretur. Et quidem apud Probum plurimum potuit Inno-

centii

centii Papæ auctoritas, ut Ursæ preces exaudirentur. Difficultatem alicui forte ingerent postrema Innocentii verba, ibi: *Nec divortio ejecta*, quasi Summus Pontifex aliud rescripturus videatur fuisse, quoties divortium ante captivitatem conjugis intercessisset. Verum Innocentius potius, quod ad factum pertinebat, retulit, quam rationem adjecit, qua redintegrandum conjugium optaret; nec supervacanea erat hæc facti observatio, cum ex divortii caussis essent nonnullæ, de quibus non adeo constans erat veterum sententia, utrum matrimonii vinculum non abrumperent.

De Epistola 12. ad Aurelium Carthaginensem.

Apud Dionysium Exiguum duæ tantummodo referuntur epistolæ Innocentii ad Aurelium Carthaginensem, quarum prior Aurelii, & Augustini nomina exhibet, estque salutatoria, posterior vero in Aurelio, cui scribitur, spectat universam Africanam Ecclesiam, docetque, qua ratione celebrandus sit Paschalis dies subsequentis anni, ut Africana eadem Ecclesia a ceteris Ecclesiis minime dissonaret. Verum ex hisce duabus epistolis nullum omnino fragmentum excepit Gratianus, sed potius ex alia, quæ apud recentiores Collectores est numero duodecima, atque incipit: *Qua indignitate*, quæque apud Dionysium Exiguum desideratur. Ibidem exhibetur Innocentius summopere dolens, quod in Africana Ecclesia in Episcopos eligerentur indigni, atque inter ceteros ii, qui clericali militiæ nusquam essent adscripti, quo pertinet canon 4. dist. 61 ita describendus: *Quam enim miserum est, eum magistrum fieri, qui nunquam discipulus fuit; eum summum fieri Sacerdotem, qui nunquam in ullo gradu obsecutus fuerit Sacerdoti?* Verum mihi hanc integram epistolam consideranti exhiberi facile nequit Innocentius; at potius dubitaverim, ne imperitum quempiam auctorem habuerit, qui exercitationis caussa, forte etiam sine fraude, sententias hasce, quasi nomine Innocentii ad Afros scribentis concinnaverit. Sane vel ipsum Dionysii Exigui silentium, qui decretales epistolas, illas saltem, quæ ad disciplinam ecclesiasticam stabiliendam, aut confirmandam, restituendamve pertinebant, non omisit, plurimum probat adversus epistolam hanc, quæ apud illum desideratur. Addamus huic conjecturæ falsitatem consularis adjectæ notæ, ibi: *Data 5. nonas Julii Julio 4., & Palladio Viris clariss. Coss.* Nullus sane Iulii consulatus fuit temporibus Innocentii, & Palladius consulatum gessit anno 416., sed cum Theodosio, quod universi Scriptores, & Historici agnoverunt, rati propterea in hanc consularem notam saltem mendum gravissimum irrepsisse. Ego vero amplius progredior, & de epistola integra plurimum vereor, ne inter apocrypha monumenta jure sit recensenda. Etenim præter memoratas gravissimas conjecturas illud quoque observatione dignum arbitror, quod maxima videatur injuria inferri in Ecclesiam Africanam illius ætatis, quoties hæc epistola tamquam germana recipiatur, quasi tunc Africanæ Ecclesiæ Episcopi oneri ferendo aut impares, aut indigni seligerentur; quando tamen ipsamet Africanæ illius Ecclesiæ monumenta sub Innocentio Papa eodem gesta contrarium omnino demonstrant manifestissime. Unus sit pro omnibus Augustinus Hipponensis, qui Innocentio I. Pontificatum maximum administrante insigne fuit & doctrinæ, & morum integritatis exemplum. Quid memorem tot Episcopos fama clarissimos, inter ceteros Aurelium ipsum Carthaginensem, sub quo quamplurima Concilia celebrata feruntur

Can. 4. dist. 61.

Episco-

Episcoporum ad illa confluentium singulari doctrina apud universos commendatissima; ita ut Græci ipsi Africanum illius temporis Codicem quodammodo suum facere posteriore ætate non dubitaverint? Ipsa hæreticorum Africanam Ecclesiam deturbantium pervicacia nonnisi optimos Episcopos habere debuit, ut confunderetur, quemadmodum cum laude confecta est, præsertim in celeberrimo illo conflictu, quem *Collationem Carthaginensem* vulgo appellant. Quæ si quispiam sedulo perpenderit, uti decet, percipere sane non poterit, qua ratione Innocentius Africanorum Episcoporum imperitiam lugere potuisset. Tandem ipsemet epistolæ stylus minime consonat cum ceteris Innocentii epistolis, imo inexercitati cujuspiam manum prorsus exhibet. En priora epistolæ verba: *Qua indignitate, qua molestia male tractetur Ecclesia, præcipueque Episcopus, relegam, vel audiam, & tua fraternitas bene novit, & ego idonea tanto dolori verba invenire non possum, &c.* Et paullo infra: *Ecce facta est querela publica, quæ semper fecit, ut communis omnibus tremenda sit reverentia. Sic Clerici ecclesiasticorum dogmatum nutriti, vel honorati intra altaria Christi respuuntur, sic prætereunter promoventur, &c.* Nihil adjicio ulterius, cum vel ex iis satis constare possit, Innocentium sane non esse memoratæ epistolæ auctorem; quanquam tamen non inficias iverim in eadem epistola nihil reperiri, quod rectæ sacrorum canonum disciplinæ adversetur.

De Epistola 18. ad Alexandrum Antiochenum.

Quæ apud Dionysium Exiguum est numero decimasexta, apud alios, & recentiores Collectores est epistola 18. Innocentii ad Alexandrum Antiochenum Episcopum, qui Episcopatum gessit ab anno 408. usque ad annum 411., uti nonnullis videtur. Ad tria capita reducitur epistola. In primis monet Innocentius Antiochenum Episcopum, ut Nicæni Concilii statuta custodiat in ea parte, in qua Antiochenæ Ecclesiæ, ac Sedi sui præstituti sunt fines. Deinde regulam tradit, juxta quam Metropoles constitui, distribuique possent. Tertia, ac postrema epistolæ pars adversus Arianorum ausum scripta est, atque ad eam jure referri debent tria epistolæ fragmenta, quæ apud Gratianum legimus uno contextu describenda, qualia
Can.17. & 73. cau. 1. qu. 1. & Can.30. cau. 24. qu. 1. sunt canones 17. & 73. cau. 1. qu. 1., & canon 30. cau. 24. qu. 1. Ait Innocentius: *Arianos præterea, ceterasque ejusdem modi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine pœnitentiæ, ac Sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur, Clericos eorum cum Sacerdotii, aut ministerii cujuspiam suscipere dignitate, quoniam quibus solum baptisma ratum esse permittimus, quod utique in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur; nec Sanctum Spiritum eos habere ex illo baptismate, illisque mysteriis arbitramur, quoniam cum a Catholica Fide eorum auctores desciscerent, perfectionem spiritus, quam acceperant, amiserunt, nec dare ejus plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quam fidem dixerim, perdiderunt. Quomodo fieri potest, ut eorum profanos Sacerdotes dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos, ut dixi, ad Sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipiamus? Gravitas itaque tua hæc ad notitiam Coepiscoporum, vel per Synodum, si potest, vel per harum recitationem faciat pervenire, ut quæ ipse tam necessario percunctatus es, & nos elimate respondimus, communi omnium consensu, studioque serventur.* Integrum

fere

fere hoc caput legimus in dicto canone 73. cau. 1. qu. 1., licet ibidem Gratianus non eadem omnino verba descripserit; imo etiam nonnulla adjecerit in vers. *si ut legitur*, & in vers. *qui particeps*, quæ ad hanc epistolam minime pertinent, sed potius ad epistolam vulgo 22. ad Rufum, & alios Macedoniæ Episcopos, de qua sermo erit inferius instituendus, ubi etiam Gratiani verba suis exemplaribus accommodabo in expendendo canone 18. cau. 1. qu. 1. Ad eandem memoratæ epistolæ ad Alexandrum partem referendus est canon 17. cau. 1. qu. 1. a prioribus verbis, usque ad versiculum *qui honorem*, hic enim versiculus potius spectat ad aliam epistolam Innocentii ad Rufum, & alios Macedoniæ Episcopos, quam inferius expendam, præsertim in can. 18. cau. 1. qu. 1. Jungendus demum erit cum dicto canone 73. canon laudatus 30. cau. 24. qu. 1., ut integra, perfectaque ejus interpretatio habeatur. Porro mens Innocentii ea erat, ut quicumque ab Arianis ad Ecclesiam converterentur, non rebaptizarentur quidem, licet manus impositione reconciliatoria indigerent; attamen procul ab Ecclesiasticis officiis arcerentur, licet apud hæreticos sacris fuissent ordinibus initiati; cum multo perfectiores debeant esse, qui divinis ministeriis addicti sunt, iis, qui per baptisma Ecclesiasticam communionem nanciscuntur.

De epistola 22. ad Rufum, & alios Macedoniæ Episcopos.

Hæc epistola, quæ in recentioribus Collectionibus 22. numero est, ita inscribitur apud Dionysium Exiguum: *Innocentius Rufo, & Eusebio, & ceteris Episcopis Macedonibus, & Diaconibus in Domino salutem*. Apud alios autem Collectores ita legitur: *Innocentius Rufo, Eusebio, Eustachio, Claudio, Maximiano, Eugenio, Gerontio, Johanni, Polychronio, Sophronio, Flaviano, Hilario, Macedonio, Calicrati, Zozimo, Profuto, Nicetæ, Hermogeni, Vincentio, Asiologo, Terentiano, Herodiano, & Martiano, & ceteris Episcopis Macedonibus, & Diaconibus in Domino salutem*. Vulgo creditum est, datam epistolam hanc fuisse ad Macedoniæ Synodum, quæ celebrata est anno 414., quod tamen certis argumentis non facile demonstratur. Quod enim nonnulli asserunt, Innocentium suas literas ad eandem Synodum memorare in epist. 16. ad Maximianum, infirmum est illorum opinioni præsidium; Siquidem epistolæ Innocentii in ea epistola 16. memoratæ ad aliam omnino rem spectare videntur, quam quæ pertractata ab Innocentio fuerit in laudata epistola 22., præterea etiam apud Dionysium Exiguum vetustissimum Collectorem epistola ad Maximianum ordine prior est epistola eadem ad Rufum, ceterosque Macedoniæ Episcopos, ut proinde, nisi quispiam apud Dionysium ipsum ordinem temporum minime custoditum adserat, mentio istius in illa epistola fieri non potuerit. Quocumque vero modo res sese habeat, illud certum est, Rufum Thessalonicensem Episcopum, ad quem præcipue epistola scripta dicitur, Vicarium fuisse Apostolicæ Sedis, atque ei singulari jure uti Vicario Sedis Apostolicæ subjectos fuisse Episcopos Macedoniæ, quemadmodum superius ostendi ad epistolam 7. ad eundem Rufum scriptam in caussa Bubalii, & Tauriani. Apud eundem Rufum, ceterosque Macedoniæ Episcopos conqueritur Innocentius, quod non satis percepissent, aut non statim executioni demandassent dudum edita Sedis Apostolicæ decreta; quam-

obrem necessarium ducit, eadem renovare, iterumque proponere observanda. Prolixior est præ ceteris hæc Innocentii epistola, cujus sententias maxima in parte retulit Gratianus. Vix caput primum apud Gratianum omittitur, quod pertinet ad excludendos eos ab Ecclesiasticis officiis, qui viduas duxerint uxores, ex universali disciplina Ecclesiæ tam orientalis, quam occidentalis.

Can. 3. *dist.* 26. & *Can.* 1. *cau.* 28. *qu.* 1.

Post hæc ita prosequitur Innocentius in cap. 2. *Deinde ponitur. Non dici oportere digamum eum, qui cathecumenus habuerit, atque amiserit uxorem &c.* Habetur hoc caput integrum in can. 3. dist. 26., & in parte repetitur in can. 1. cau. 28. qu. 1., ex quo adparet Innocentium dirimere voluisse controversiam, quæ tunc temporis erat gravissima, utrum digamus censeretur, proindeque a sacris arceretur ordinibus, qui unam ante baptismum, alteram dein post baptismum sibi junxisset uxorem. Ipsimet vetustissimi Patres in varias opiniones distrahebantur, quemadmodum aperte liquet ex can. 1. 2. & 4. dist. 26., & quamquam Innocentius ipse jam alias rescripsisset nihil referre, an ante baptismum quis viduam duxerit, vel post baptismum, idque in epistola ad Victricium Rothomagensem, ex qua depromtus est canon 13. dist. 34., tamen adhuc dubitabant de ea re Episcopi Macedoniæ ob nonnullorum Patrum auctoritatem, præsertim cum memoratum Innocentii rescriptum singulare esset, ac directum ad Rothomagensem Episcopum, nec propterea ad Ecclesiam Macedoniæ pertineret. Porro Innocentius, quod alias Rothomagensi, inde etiam Thessalonicensi, aliisque Macedoniæ Episcopis rescripsit; videlicet eos admittendos non esse ad ministeria Ecclesiastica, qui viduam uxorem duxissent ante baptisma; aut duas duxissent conjuges, priorem ante, posteriorem post baptisma: Post quod Innocentii decretum, ea Jurisprudentia, ac disciplina tandem moribus obtinuit in Ecclesia occidentali.

Can. 18. *cau.* 1. *qu.* 1.

In tertio epistolæ capite legimus verba canonis 18. cau. 1. qu. 1., quæ cum aliquantisper diversa videantur apud Gratianum, ita ex Dionysii Exigui codice exhibebo: *Ventum est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem, cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput. Ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, ut possit recipere sanitatem: quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse. Nam si, ut legitur, quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo id ei tribuetur, quod munditia, ac puritas consuevit accipere? Sed contra adseritur, eum, qui honorem amisit, honorem dare non posse; nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere: adquiescimus, & verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit per pravam manus impositionem, dedit, & qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum. Sed dicitur vera, ac justa legitimi Sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum.* Et in capite 4. *Ergo, si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina, vel vitia putantur auferri. Nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Nostræ vero lex est Ecclesiæ* (hæc eadem verba rursus exhibet Gratianus post canonem 9. cau. 1. qu. 4.) *venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare.* Et quidem posteriora hæc verba nihil inserviunt proposito Gra-

Gratiani in caussa 1. qu. 4. disputantis, utrum parentum peccata filiis nocere possint; cum Innocentius agat generaliter de iis, qui non tam ex nativitate, quam proprio facto hæreticis adhæserint, postquam baptisma apud hæreticos suscepissent. Melius conveniunt caussæ 1. qu. 1., ubi in canone 17. & 18. Gratianus ostensurus erat, eadem accommodari posse iis, qui a simoniacis ordinantur, quæ ab Innocentio decreta fuerunt de illis, qui ordinantur ab hæreticis. Sane Innocentius vult eos, qui ordinati apud hæreticos extiterunt, non posse apud Catholicos admitti in susceptis ordinibus, cujus disciplinæ etiam rationem reddit, quod ordinati ab hæreticis, cum redeunt ad communionem, recipi nullatenus queunt, nisi primum per varias pœnitentium stationes meriti reconciliatoriam manuum impositionem fuerint; at vero qui semel publicæ pœnitentiæ addicti probarentur, ab Ecclesiasticis ministeriis arcebantur.

Non hic constitit Innocentius, sed ita pergit in capite 4. *At vero, qui a Catholica ad hæresim transierunt, quos non aliter oportet, nisi per pœnitentiam suscipi, apud vos non solum pœnitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur, sed Anysii fratris quondam nostri* (fuerat Anysius Thessalonicensis Episcopus Rufi decessor, & Sedis Apostolicæ Vicarius constitutus), *aliorumque Consacerdotum summa deliberatio hæc fuit, ut quos Bonosus ordinaverat, ne cum eodem remanerent, ac fieret non mediocre scandalum, si ordinati reciperentur; vicimus, ut opinor, ambigua. Jam ergo, quod pro remedio* (referuntur hæc in can. 7. cau. 1. qu. 7.) *ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres, quas ab Apostolis, aut Apostolicis viris traditas Ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his, qui eam audire consueverunt, sed necessitas temporum id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas* (hæc etiam leguntur in can. 41. cau. 1. qu. 1.) *pro remedio reperit, cessante necessitate debet utique cessare pariter, quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.* Ut Gratiani canonibus, quales hinc descripti sunt, commoda affingatur interpretatio, prænotare juvabit, fuisse in Macedonia Bonosum quendam Episcopum, a quo Bonosiani hæretici nomen accepere, de quibus ita scribit Isidorus Hispalensis in lib. 8. originum cap. 5. *Bonosiani a Bonoso quodam Episcopo exorti produntur, qui Christum filium Dei adoptivum, non proprium asserunt.* Sunt, qui adjiciunt, Bonosum eundem de Virginitate B. Mariæ non recte sensisse. Qualiscumque tamen ejus hæresis fuerit, fertur Bonosus condemnatus ab Anysio Thessalonicensi, cui & Pontifex Maximus, & Provinciæ Synodus caussæ cognitionem mandaverat; ii vero, qui Bonoso adhæserant, Episcopi ex humanitate quadam ita recepti sunt in Ecclesiam, postquam resipuissent, ut pristinum gradum, dignitatemque retinerent. Erat hæc singularis œconomia, ut facilius Bonosus Episcopis hæreseos suæ consortibus destitueretur, nec facile in exemplum trahenda; imo nec adeo Bonosianis favens, ut quocumque tempore Bonosiani reversi fuissent ad fidei unitatem, perpetuo in muneribus, & gradu suo Ecclesiastico reciperentur. Non satis id intellexerant Episcopi Macedoniæ sub Rufo, qui exemplo Bonosianorum Episcoporum, qui ab Anysio Rufi decessore recepti erant in gradu suo, eadem ratione se recipere revertentes quoscumque hæreticos Episcopos posse arbitrabantur, imo & ipsos novis honoribus cumulabant. Innocentius vero, postquam reversi ad fidem fuerint, ab Ecclesiasticis gradibus arcendos esse, docuit Rufum, aliosque Macedoniæ Episcopos, ne forte Anysii prudentiam sequerentur; quod enim Anysius singulari de caussa in Bonosia-

Can. 7. cau. 1. qu. 7. & Can. 41. cau. 1. qu. 1.

nis admittendis egerat, in exemplum trahi minime poterat, cessante caussa publicæ Ecclesiarum utilitatis, quæ Anysii tempore suadebat, nonnihil a severiore disciplina canonum recedendum esse. Qui igitur Bonosiani Episcopi recepti fuerunt in gradu suo tempore Anysii decessoris, recipi eodem modo non potuerunt tempore Rufi successoris, cum sub Anysio necessitas urgeret gravissima, quæ sub Rufo cessavit, ut ipse Innocentius scribit. Revera hanc Innocentii doctrinam probaverunt Patres Concilii Arelatensis 2. anni 452. in can. 17. ibi: *Bonosiacos autem... cum chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit*. Sufficit, inquam, quia non poterant ad Ecclesiastica officia peragenda promoveri.

Can. 53. cau. 1. qu. 1. Itaque mens Innocentii eo tota fertur, ut tradat singularem in Bonosianorum caussa prolatam ab Anysio sententiam & tempori Anysii accommodandam fuisse, nec de aliis hæreticis, quam de Bonosianis, intelligendam. Quod ut clarius demonstret, profert canonem 8. ex Nicænis, ubi ex humanitate de Catharis ea dicta sententia est, ut quoties reverterentur ad unitatem, reciperentur in clerum, quin eadem in aliis servari debeat Jurisprudentia. Profert præterea canonem 19. ex Nicænis, quo statutum est, Paullianistas ad Ecclesiam venientes rebaptizari debere, quin tamen deduci possit, ut quod de Paullianistis dicitur, de aliis & quibuscumque hæreticis intelligatur. Huc pertinent verba illa Innocentii, quæ sequuntur in eodem capite 5. *Ita & de Novatianis tantum jussum esse lucida manifestatione perlegitur, quod idcirco distinctum esse ipsis duabus hæresibus ratio manifesta declarat, quia Paullianistæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minime baptizant. Et Novatiani iisdem nominibus tremendis, venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est Patris, & Filii, & Spiritus Sancti quæstio aliquando commota est, & ideo de omnibus segregatis hæc sola electa est, cui istud crederent concedendum, quin nihil in Patris, & Filii, & Spiritus Sancti sacramento peccarent.*

C. 111. cau. 1. qu. 1. Exempla hæc erant, quibus utebatur Innocentius, ut demonstraret singularem Jurisprudentiam de certo hæreticorum genere stabilitam non facile ad aliud genus, nec rursus unius temporis definitiones ad aliud tempus protrahendas esse. Hinc ad rem propositam accedens, ait: *Siquis vero de Catholica ad hæresim transiens, aut fidelis ad apostasiam revertens resipiscens redire voluerit, numquid eadem ratione poterit ad Clerum admitti? Quorum commissum nonnisi longa pœnitentia poterit aboleri, nec post pœnitentiam Clericum fieri ipsi canones sua auctoritate permittunt. Unde constat, qui de Catholica ad Bonosum transierunt damnatum, atque se passi sunt, vel cupierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ordinationis Ecclesiasticæ suscipere dignitatem, qui commune omnium Ecclesiarum judicium deserentes suam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerunt, sed multos constat vim passos* (hic est canon 111. cau. 1. qu. 1., ubi tamen Gratianus nonnulla immutavit ex his sane emendanda) *atque invitos adtractos, repugnantesque ab eodem ordinatos. Dicat mihi volo, quisquis hoc credit, si non post ordinationem Bonosi interfuit, cum conficeret sacramenta, si communioni ejus participatus non est, si statim discedentibus de ejus pessimo conciliabulo ad Ecclesiam rediit, & iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Ceterum alii, qui vel post annum, aut mensem ad Ecclesiam redierunt, intelligitur eos, qui in Catholica noverunt, se propter vitia sua non posse suscipere ordinationem, idcirco ad illum perrexisse, qui passim, & sine ulla discussione ordinationes inlicitas faciebat. Credentes se posse per istam institutionem locum in Ecclesia Catholica reperire, de quo antea desperaverant. Nunc illud, quod superest, interrogo, qui post mensem, aut amplius rediit, cum se presby-*

byterum a Bonoso considerat ordinatum, si non sacramenta confecit, si non populis distribuit, si non missas secundum consuetudinem complevit, quid de his censeatis, quæso promatis apertius? Ad summam certe, qui nihil a Bonoso acceperunt, rei sunt usurpatæ dignitatis: qui conficiendorum sacramentorum sibi vendicaverunt, aut non vendicaverunt auctoritatem, atque id se putaverunt esse, quod his nulla fuerat regulari ratione concessum.

Hanc tandem rem in capite 6. concludit Innocentius, quo referendus erit canon 14. cau. 1. qu. 7. *Pervideat ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, & advertite, quod, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace jam Ecclesias constitutas non posse præsumere; sed, ut sæpe accidit, quoties a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum soleat transire: priora ergo dimittenda dico Judicio Dei: de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.* Can. 14. cau. 1. qu. 7.

In postremo epistolæ capite singulares quædam Photini, & Eustathii caussæ dirimuntur. Erat Photinus ille Episcopus a Sede Apostolica damnatus, ejusque absolutionem petebant Episcopi Macedoniæ, adferentes, illum per suorum adversariorum insidias, ac subreptiones caussa cecidisse. (non est hic fane Photinus hæreticus in pluribus Conciliis damnatus medio sæculo 4., cujus Sectatores Innocentius ipse expellendos voluit in epist. 20. ad Laurentium Episcopum Seniensem) Porro Innocentius benigne Episcopis petentibus indulsit, ac Photinum absolvit, eodem tamen tempore ab eisdem Macedoniæ Episcopis postulavit, ut absolverent Eustathium quendam Diaconum, quem in Concilio illi damnaverant, quemque gravioris alicujus criminis reum Pontifex Maximus non agnoverat. Referam integra Innocentii verba ad emendationem canonis 5. cau. 35. qu. 9. *Veniam nunc ad maximum quasi quoddam thema Photinum, & quod mihi anxium est, ac difficillimum majorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo quoquo pacto, ut etiam ipsi commeministis, aliquid utique gravius constitutum; verum quoniam id per rumorem falsum, ut adseritis, subreptum huic sedi, & elicitum per insidias demonstratis, quia res ad salutem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis adnitentibus post condemnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris adsertionibus, vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro vestra ergo arbitratione, fratres charissimi, sententia, ac postulatione Episcopum Photinum habetote licitum ita constituere, ut deprecamini, & nostram in melius conversam sententiam habere, vel testimonio vestro compotes voti suscipite. Æque Eustathium a me sæpissime comprobatum nolite expectare, ut diaconii gratia expolietur: Sollicitos enim vos pro salute libenter audio, contra caput etiam, si faciendum est, non libenter admitto; cui manum porrigitis, vobiscum porrigo, cui porrigo, mecum porrigite. Hæc enim ad Corinthios apostolica est declarata benignitas, ut in uno spiritu ductam, ac reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Nam fateor, hæc me primum res bene habet erga Eustathium diaconum, quod nec contra fidem unquam quidquam locutus sit, nec loquentem admiserit, nec ad mortem crimen aliquod commisisse, vel jactatum unquam, vel fictum de eo recognoverim. Et qui in his salvus est, si quo pacto conversationes amabiles non habet, habendus est, ut minus pro tempore dilectus, non ut inimicus æstimatus, diabolo in perpetuum mancipandus. Cognosco illum inter illas simultates, ac turbines contra multorum studia, non dico qualia, diversa sensisse, & cum hinc res, calamitatesque ipsæ emendatæ sint, adhuc Dizoniani, & Cyriaci Subdiaconorum non potuisse apud vos emendationem reviviscere. Compescite, quæso, ab illo, prædictisque, quorumcumque videtis animos, ac non justas æmulationes, ut ipse apud nos integer apud vos cum suis reparatus mereatur pacem, non fictam per-* Can. 5. cau. 35. qu. 9.

videns

videns charitatem. Omnibus igitur vobis, ac singillatim occurrat charitas, & vinculis, quæ nullis modis a Christo solvuntur, vobiscum pariter in perpetuum connexa lætetur in Domino.

De epistola 23. ad Episcopos Toletani Concilii.

Can. 1. dist. 51. Apud vetustos Pontificiarum epistolarum Collectores, inter ceteros apud Dionysium Exiguum, hæc epistola desideratur. In recentioribus autem Collectionibus ita exhibetur, ut incertum propemodum sit, ad quos Episcopos directa fuerit; alii enim codices habent: *Innocentius universis Episcopis in Toletana Synodo constitutis &c.* alii: *Innocentius universis Episcopis in Tolosana Synodo constitutis &c.* Plane ad Tolosanam Synodum missam fuisse non facile demonstrari potest, quum non appareat ulla illius temporis Synodus ejus nominis, ad quam directa fingi possit epistola. Præterea cum Innocentius ad Exuperium Tolosanum epistolam etiam scripserit, aut in epistola ad Exuperium, si posterior esset, mentio fieret epistolæ ad Synodum; aut epistola eadem ad Exuperium, si prior esset, memoraretur in epistola ad Synodum; quod tamen nullibi factum esse dignoscitur. Vulgo creditum est apud cultiores viros, non ad Tolosanam, sed potius ad Toletanam Synodum hanc, de qua agimus, epistolam fuisse scriptam. Ego vero admodum dubitaverim; etenim duæ laudari possent Toletanæ Synodi, ad quarum alterutram Innocentius scripsisse diceretur: altera celebrata est anno 400., & vocari solet Toletana prima; altera celebrata fertur circa annum 406. De posterioribus Conciliis Toletanis frustra mentionem facerem, etenim quod secundum vulgo dicitur Concilium Toletanum nonnisi post plures annos ab Innocentii obitu, seu anno 531. convocatum est. Plane si memoretur Synodus celebrata circa annum 406., postulabo ego, quis auctor hujus Synodi esse poterit, quis ejus acta, aut tempora, aut caussas demonstraverit; etenim ignota prorsus est in Ecclesiasticis monumentis, atque ideo a nonnullis confictum arbitror illius nomen, quia cum crederent hanc, de qua agimus, Innocentii epistolam germanam esse, necessarium existimaverunt quandam Toletanam Synodum effingere, licet notitiæ facti prorsus expertes. Neque vero adeo facile in medium erunt promendæ Synodi antiquitati prorsus incognitæ, sine teste, sine monumentis, præsertim ubi vulgatus Conciliorum Toletanorum catalogus contrarium demonstrat, juxta quem Concilium Toletanum primum refertur ad annum 400., & Concilium Toletanum secundum ad annum 531. Quod si quispiam Innocentii epistolam referendam arbitretur ad Concilium Toletanum primum anni 400., non facile id unusquisque percipiet, non ignorans Innocentium anno demum 402. Sedem Pontificiam adscendisse, imo & in eadem epistola, quæ ad Synodum Toletanam missa dicitur, professum fuisse, *sæpe se, ac nimium teneri sollicitum super dissensionis schismate Ecclesiarum*, tandem vero *necessarium emersisse tempus, quo non posset emendatio tanta differri &c.* Quæ verba significant hanc epistolam ab Innocentio non scribi potuisse statim, ac ad Summum Pontificatum evectus esset. Fateor equidem plura hujus epistolæ capita quammaxime congruere cum canonibus ejusdem Toletani Concilii 1. anni 400. Id vero minime sufficit ad ostendendam Innocentianæ epistolæ firmitatem. Potuit enim illa opus esse cujusdam, qui (nec enim defuerunt hujus generis homines) exercitationis caussa Concilii Toletani disciplinam alia sub forma digesserit, videlicet per epistolam, suumque opuscu-

opusculum per imperitiam temporum Innocentio tribuerit hujus nominis primo, quem Toletanæ Synodo fere contemporaneum agnoverat.

Post hasce observationes, dabo quidem lubens epistolam hanc numero 23. plurimum convenire cum sententiis Concilii Toletani 1., imo etiam cum sententiis Innocentii, quales passim in ejusdem Papæ epistolis leguntur; at vero eandem genuinum prorsus esse, & authenticum Innocentii ipsius monumentum non ausim adfirmare. Quod quidem etsi adfirmaverim, adhuc tamen me anxium teneret exemplarium diversitas; non enim in omnibus codicibus eadem epistola iisdem omnino constat verbis, atque sententiis, sed alicubi fusior, alicubi contracta magis exaratur. In editione Conciliorum Veneta anni 1728. duplex habetur ejusdem exemplar pag. 37. & 39. tom. 3. Supervacaneum esset integram epistolam persequi, dum Gratianus unum tantummodo fragmentum retulerit in canone 1. dist. 51., qui legitur in capite 1. & 2. ejus epistolæ juxta primum exemplar, & in cap. 4. juxta exemplar posterius. Utrumque subjicere non piget.

Caput 1. in fine, & caput 2. juxta primum exemplar.

De ordinationibus, quas pravæ consuetudinis vitio Hispanienses Episcopos celebrare cognoscimus, fuerat aliquid secundum majorum traditionem statuendum, nisi perpenderemus, ne perturbationes quamplurimas Ecclesiis moveremus. Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea, quæ quoquomodo facta sunt, non in dubium vocemus, sed Dei potius dimittamus judicio. Quantos enim ex eis, qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt, accitos ad sacerdotium esse comperimus, e quorum numero Rufinus, & Gregorius perhibentur? Quantos ex militia, qui cum potestatibus obedierunt, severa necessario præcepta sunt executi? Quantos ex curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt? Quantos, qui voluptates, & editiones populo celebrarunt, ad honorem Summi Sacerdotii pervenisse, quorum omnium neminem ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenisse? Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus, aut scandala Hispaniensibus Provinciis, quibus mederi

Caput 4. juxta secundum exemplar.

De ordinationibus, quas pravæ consuetudinis vitio Hispanienses Episcopos celebrare cognoscimus, fuerat aliquid secundum majorum traditionem statuendum, nisi perpenderemus, ne perturbationes quamplurimis Ecclesiis moveremus. Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea, quæ quoquomodo facta sunt, in dubium non vocemus, sed Dei potius judicio dimittamus. Quantos enim ex his, qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt, adscitos ad sacerdotium esse comperimus, e quorum numero Rufinus, & Gregorius perhibentur? Quantos ex aliqua militia, qui cum potestatibus obedirent, severa necessario præcepta sunt executi? Quantos ex curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt? Quantos, qui voluptates, & editiones populo celebrarunt, ad honorem Summi Sacerdotii pervenisse, quorum omnium neminem ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire? Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus, aut scandala Hispaniensibus Provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus. Id-

deri cupimus, de studio emendationis inducemus. Idcirco remittenda potius hæc putamus. Sed ne deinceps similia committantur, dilectionis vestræ maturitas providere debebit, ut tantæ usurpationi, saltem nunc, finis necessarius imponatur, eo videlicet constituto, ut quicumque tales ordinati fuerint, cum ordinationibus suis (*legendum potius arbitror*: cum ordinatoribus suis) deponantur.

Idcirco remittenda potius hæc putamus. Sed ne deinceps similia committantur, dilectionis vestræ maturitas providere debebit, ut tantæ usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur, eo videlicet constituto, ut siqui post hæc adversus formas canonum, vel ad Ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, una cum creatoribus suis ipso, in quo inventi fuerint, ordine, & honore priventur.

Duo potissimum hoc in capite, qualiscumque tandem editio attendatur, erunt observanda. Primum ad facta pertinet: alterum in jure consistit. Ad facta pertinet, quod ibidem enarratur de Rufino, ac de Gregorio. Rufinus quisnam fuerit, non satis in eadem epistola constat; Juvat autem, si vera sunt, quæ in epistola enarrantur, supponere eundem fuisse Episcopum in Hispaniis constitutum, de quo ita scriptum invenio in cap. 2. posterioris editionis: *Non enim latere potuit, quod Rufinus, atque Minicius Episcopi in alienis Ecclesiis contra Nicænos canones Episcopos usurpaverunt ordinare*; Et paullo inferius narratur, Rufinum *contra Ecclesiasticam pacem omni oppugnatione fuisse versatum, & dudum in Concilio Toletano erroris sui veniam postulasse*. Hæc sane minime conveniunt actis editis Toletani Concilii primi, in quo Rufini nomen nec inter subscribentes, nec inter præsentes Episcopos memoratur; nec legitur quidquam, quod ad hanc Rufini caussam pertineat; nec demum ullus legitur canon, quo supposito Rufini crimini suam Diœcesim excedenti in posterum occurreretur; quod quidem præconceptam suspicionem magis magisque auget, ut epistolam hanc Innocentio falso tributam existimem. Quisnam vero Gregorius fuerit superius memoratus, non satis est in comperto. Nonnulli enim arbitrati sunt, eundem esse cum Gregorio olim Præfecto Prætorio Galliarum. Non arbitror recedendum ab hac eadem epistola, ubi hæc de ipso Gregorio leguntur in cap. 5. posterioris editionis. *Gregorii etiam Emeritensis Episcopi, qui in locum Patruini venerabilis recordationis est ordinatus querela, siqua est, audiatur*. Gregorius igitur fuit Emeritensis Episcopus, & quidem Patruini successor. Quod si verum esset, qua ratione fieri posset, ut hæc epistola ad Toletanam Synodum 1. scripta diceretur, cum absoluta Synodo Patruinus ipse canonibus subscripserit; Gregorii autem nomen in Episcoporum subscriptionibus desideretur?

Ad jus pertinet, quod in ipsa epistola statutum legitur, ne ad sacerdotalem gradum promoveantur, qui in forensi exercitatione versati sunt, & pertinaces in ipsa consistunt, aut qui militiæ nomen dederunt, aut qui curiæ addicti aliquando fuerunt, aut demum qui voluptates, & editiones populo celebrarunt, sive spectaculis publicis operam dederunt. Hæc in parte consonare videntur tum Concilio Toletano 1., tum aliis Innocentii I. monumentis. Referri huc posset canon 4. dist. 51., canon 61. dist. 50., canon 2. & 3. dist. 51., aliique similes, de quibus suo jam loco sermonem institui, ubi ageretur de militibus, curialibusque, aliisque munera publica exercentibus ad clerum non admittendis.

De

De epiſtola 25. ad Epiſcopos Concilii Milevitani.

Nemo ignorat, initio quinti ſæculi turbatam fuiſſe Eccleſiam occidentalem propemodum univerſam a duobus hæreticis Pelagio, ac Cœleſtio, qui tradiderunt, peccatum originis putum eſſe figmentum, proptereaque baptiſmum non cauſſa ejuſdem abluendi criminis fuiſſe inſtitutum; Divinam item gratiam homini neceſſariam minime fore, quaſi per ſolas naturæ vires ſibimet ſatis conſtare poſſit. Africani Epiſcopi, ne paſſim in illis Provinciis cum animarum periculo, ac ſcandalo hæc hæreſis diſſeminaretur, e re eſſe putarunt, convocatis Conciliis illam omnino conficere, hæreticoſque damnare. Quod factum eſt primum in Concilio Carthaginenſi anni 416., deinde in alio Concilio Milevitano ejuſdem anni. Et quidem Concilii Carthaginenſis Patres; ubi Cœleſtium ac Pelagium damnaverunt velut hæreticos, conſcium illius ſententiæ fecerunt Innocentium in epiſtola Synodica, ajentes: *Hoc itaque geſtum, Domine Frater, ſanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut ſtatutis noſtræ mediocritatis etiam Apoſtolicæ Sedis adhibeatur auctoritas pro tuenda ſalute multorum, & quorundam etiam perverſitate corrigenda.* Ut enim illa hæreſis longe, lateque diffundebatur etiam ultra Africam, opportunum viſum fuit Carthaginenſibus Epiſcopis, ut decretis ſuis Apoſtolicæ Sedis ſententia accederet, qua ſicut eo firmius in Africa ipſa fidei dogma ſtabiliretur, ita eo facilius in aliis Eccleſiis reciperetur. Hoc Carthaginenſium Epiſcoporum exemplo moti Milevitani Patres, poſtquam in laudata Synodo plura adverſus Cœleſtium, ne Pelagium conſtituiſſent, ad Innocentium Romanum Pontificem de ea re ſcribere non dubitarunt, ut Eccleſiaſticis rebus conſultius providerent, utque Apoſtolica auctoritate hæreſis *non latius ſerperet, multoſque contaminaret, vel potius imerimeret.* Accedebat alia ratio, quia ſcilicet & Pelagius, & Cœleſtius alias jam turbaverant Eccleſias, ſuæque hæreſeos virus diffundere late cœperant, in Aſia præſertim; ut ex eadem epiſtola deducitur, ac potiſſimum in urbe Hieroſolymitana. Imo nonnulli ex eiſdem Epiſcopis Milevitani Concilii ſeorſim familiarem aliam epiſtolam ad Innocentium miſerunt, videlicet Aurelius, Alypius, Evodius, Poſſidius, & celebratiſſimus Auguſtinus, in qua fuſius ſententiam ſuam Pontifici Maximo adverſus memoratos hæreticos expoſuerunt. Huc igitur pertinet laudata Innocentii epiſtola, ſive reſcriptum ad Epiſcopos Milevitani Concilii; ubi Summus idem Pontifex Milevitanorum Epiſcoporum ſollicitudinem laudavit, in eo præſertim, quod ad Romanam Eccleſiam ſeſe convertiſſent, & ab ejuſdem auctoritate cauſſam perficiendam poſtulaſſent. Verba Innocentii hæc ſunt, ad quæ exigendus erit Gratianeus canon 12. cau. 24. qu. 1. *Diligenter ergo, & congrue Apoſtolici conſulitis honoris arcana; honoris, inquam, illius, quem præter illa, quæ ſunt extrinſecus, ſollicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus, quæ ſit tenenda ſententia, antiquæ ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper orbe mecum noſtis eſſe ſervatam. Verum hæc miſſa facio. Neque enim hoc veſtram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmaſtis, ſcientes, quod per omnes Provincias de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanent. Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Coepiſcopos noſtros, nonniſi ad Petrum, ideſt ſui nominis, & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectio, quod per totum mundum poſſit Eccleſiis omnibus in com-*

Can. 12. cau. 24. qu. 1.

mune prodesse. Cetera, quæ in hoc rescripto subjiciuntur, spectant ad refutationem doctrinæ Cælestii, ac Pelagii.

De ceteris canonibus Innocentii nomine editis.

Can. 3. dist. 20. Quod Innocentii nomine refertur in can. 3. dist. 20. jure optimo observarunt Romani Correctores Innocentio II. haudquaquam tribui posse, quod perspicue demonstrant ex eo, quod illud ipsum fragmentum habeatur apud Ivonem, & Burchardum Innocentio II. vetustiores. Aut igitur Innocentii I. est, aut falso Innocentii nomine descriptus. Antequam vero in auctorem canonis inquiramus, emendandam in primis arbitror Gratiani scripturam, aut forte etiam in pristinum restituendam. Siquidem Romani Correctores hac in parte a Gratianeo codice recesserunt, ut Gregorio Polycarpo adhærerent, simul autem & Ivonis, & Burchardi lectionem, licet antiquiorem Polycarpi codice, neglexerunt. Varii sunt hujusmodi codices inter se; atque ego, ubi codex quispiam ceteris non præstat fide, integritate, auctoritate, potius reor antiquissimum omnium sequendum fore, tamquam eum, a quo posteriores codices excepti potius præsumuntur, juxta quæ Burchardi codex erit ceteris præferendus. Quod si quispiam in ea adhuc esset opinione, ut potiorem habendam putaret recentiorum codicum rationem, non video, cur Gratianeus codex non fuisset Polycarpi codici anteferendus; neque ulla caussa esse potest, ut spretis antiquioribus, recentioribusque codicibus, mediis potius adhæreamus. Itaque Gratiani codex ante Romanam Correctionem ita habebat: *Item Innocentius Papa: De quibus caussis nulla solvendi, ligandique auctoritas in libris veteris, & novi testamenti, & quatuor Evangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum adpareat, ad divina recurrite scripta græca. Si nec in illis: Ad Catholicæ Ecclesiæ historias catholicas a Doctoribus catholicis scriptas manum mittite. Si nec in illis: Sanctorum exempla perspicaciter recordamini. Quod si omnibus his inspectis hujus quæstionis qualitas non lucide investigatur, seniores provinciæ congregate, & eos interrogate; faclius namque invenitur, quod a pluribus senioribus quæritur. Verus etiam repromissor Dominus ait: Si duo ex vobis, vel tres conveniunt super terram in nomine meo, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo.* Apud Burchardum in lib. 3. cap. 128. ita legitur: *Ex decretis Innocentii Papæ cap. 18. De caussis, de quibus nulla solvendi, ligandique auctoritas in libris veteris testamenti, quatuor Evangeliorum, cum scriptis totis Apostolorum non adpareat, ad divina recurrito scripta græce. Si nec in illis, ad Catholicæ Ecclesiæ historias catholicas a Doctoribus catholicis scriptas manum mitte. Si nec in illis, canones Apostolicæ Sedis intuere. Si nec in his, sanctorum exempla perspicaciter recordare. Quod si in his omnibus inspectis hujus quæstionis qualitas non lucide investigatur, seniores Provinciæ congrega, & eos interroga. Facilius namque invenitur, quod a pluribus sentientibus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait: Si duo ex vobis, vel tres conveniant super terram in nomine meo, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo.* Ivo eadem fere habet in cap. 70. lib. 4. nonnullis demtis, quorum varietas potius ex editione, aut manuscriptorum, aut typographiæ profecta fuisse videtur. In quibus paullisper dissonet Ivo, sequentia demonstrant: *De quibus caussis nulla solvendi . . . . . Apostolorum adpareat, ad divina recurre scripta græca . . . . Quod si his omnibus inspectis . . . . . quod a pluribus senioribus quæritur. Verus etiam repromissor . . . . . vel tres conveniunt &c.*

Sic

Sic exacto ad antiquiores codices Gratiani fragmento, statim adparet in primis, canonem 3. dist. 20. parum, aut nihil Gratiani proposito convenire, praesertim si attendatur fragmentum ipsum, prout jacet in codice Gratiani ante Romanam correctionem. Quaerebat Gratianus, utrum expositiones sacrarum literarum possent Maximorum Pontificum decretalibus aequiparari, imo etiam praeferri? Difficultatem movebat egregia nonnullorum sanctorum Interpretum doctrina, qui *pleniori gratia Sancti Spiritus, & ampliori scientia praecelluisse* dicuntur, quales nominantur honoris caussa Augustinus, & Hieronymus, qui proinde non generatim quidem omnibus, sed aliquibus Pontificibus Maximis anteferendi videantur. Tandem adhibita distinctione, quae intercedit inter finiendas lites, atque inter expendendas sacras literas, quoniam in litibus finiendis potestas, ac jurisdictio, in expendendis autem literis sacris scientia potissimum attenditur, sanctos Interpretes Pontificibus nonnullis praetulit Gratianus in literis sacris expendendis, non vero in litibus terminandis. Num vera sit haec Gratiani traditio, libenter abstinerem, nisi inquisitio fragmentum Gratiani, de quo agitur, paullisper illustraret. Paucis tamen dicam ipse, quod sentio, praesertim quod Gratiani thema a recta ratione paullisper, ne multum dixerim, aberrare videatur; etenim Gratianus ipse, dum praefert Interpretum aliquot sacrorum expositiones Pontificum Maximorum decretalibus, excipit tantum casum, quo negotia finem accipiunt, idque tantum ait consistere *vel in absolutione innocentium, vel in condemnatione delinquentium*. Quid igitur? Num forte, ubi caussa fidei definienda erit, quae sane non in absolutione innocentis, neque in condemnatione delinquentis, sed in dogmate ipso sita sit, licebitne cuipiam a sanctionibus Pontificum Maximorum recedere, eo praetextu, quod apud unum, aut alterum ex sanctis Interpretibus sacrarum literarum sensus exhiberi videatur? Num in hac expositionis sacrarum literarum specie non erit tam attendenda potestas, atque auctoritas, quam scientia? Sane si haec esset definiendarum quaestionum fidei regula, parum tutum esset fidei nostrae, religionisve praesidium, ac fundamentum, dum quaestio eo reduceretur anceps, quis doctior in Ecclesia esset, quis sapientior, clariorive lumine donatus, non penes quem definiendi potestas esset. At vero quis non videat, quam necessarium sit praeesse Viros in Ecclesia Dei, quorum judicio disputatio fidei, quae potissimum ex sacrae scripturae interpretatione dependet, non tam ex doctrina, quam ex auctoritate definiatur?

Itaque aut sanius intelligenda, aut respuenda Gratiani traditio; melius enim, ut reor, sapiet, qui ita in proposita disputatione distinxerit. Vel Sancti Patres, ubi divinas literas interpretantur, gerunt sese veluti divinae traditionis testes, per quos ipsa Christi doctrina Apostolis primum oretenus insinuata, ad successores dein quasi per manus devoluta ad nos usque traducitur: atque hac in specie non dubitabimus ita interpretationes Patrum Maximorum Pontificum decretalibus objici, quemadmodum sacras ipsas literas. Quid enim interest in verbo Dei, an scriptum sit, an traditum? Neque tum ulla quaestio esse potest de praelatione, ubi officia diversa sunt; videlicet Sancti Patres Christi doctrinam exhibent, Pontifices autem Maximi eandem Christi doctrinam esse demonstrant; cum non sufficiat exhiberi doctrinam Christi, nisi certo, atque infallibili testimonio, sive publica auctoritate Ecclesiae, illa tanquam Christi doctrina quasi per indicem demonstretur. Vel Sancti Patres, ubi sacras literas interpretantur, ingenii sui ad rectas quidem regulas formati specimina exhibent caussa piae exercitationis, aut etiam publicae utilitatis. Tum vero non

non video, qua ratione Pontificibus Maximis præferri possint, nisi forte de Pontificibus ipsis agatur, qui non publice quidpiam Ecclesiæ proponant, sed simili cum memoratis Patribus officio fungantur; etenim hac in specie is facile præferetur, qui nitidiore doctrina, sapientiaque fulgebit.

Paucis tradidi, quid in difficili quæstione ipse sentirem, vix tamen indicans ea rationis momenta, quibus mea hæc sententia comprobaretur, sive quod recte cogitanti obvia esse possint, sive quod nolim evagari latius, & a proposito diutius recedere. Redeo ad Gratiani fragmentum, demonstraturus illud quæstioni Gratiani ejusdem minime convenire. Siquidem in primis si retinenda sit Gratiani scriptura, quemadmodum erat ante Romanam correctionem, jam satis adparet, nihil ibidem contineri de decretalibus Pontificum Maximorum, an Sanctis Patribus, eorumve interpretationibus præferendæ sint, nec ne, cum ne illorum quidem decretalium mentio habeatur. Quod si ad exemplaria aliorum Collectorum Burchardi, Ivonis, & Polycarpi sit exigenda Gratiani scriptura, quis etiam non videt, nihil certi ex variis eisdem codicibus deduci posse; vel quod non eodem ubique ordine collocantur Pontificum Maximorum decretales; vel quod de interpretationibus sacrarum literarum, quæ Sanctos Patres auctores habent, sermo non occurrat; vel demum quod ex ordine scripturæ nullum prælationis argumentum inferri commode possit? Apud Polycarpum, uti observant Romani Correctores, statim post sacras literas, locus datur canonibus Apostolicæ Sedis. Quis autem, cedo, locus interpretibus Scripturarum? Apud Burchardum, & Ivonem canonibus Apostolicæ Sedis fit locus, tum postquam adparuit nihil ex scripturis posse deduci sive latinis, sive græcis; tum ubi constitit, nihil adferri posse ex historiis catholicis, quas Catholici ipsi Scriptores confecerint. Ex scripturæ autem ordine quodnam haberi potest prælationis argumentum, dum postremus ordo Conciliis ecclesiasticis datur, etiam post exempla Sanctorum? Quæcumque sit auctoritas hujus canonis, non aliud video ibidem contineri, quam salutare quoddam monitum, prudensve consilium, ut quicumque in dubitationem aliquam devenerit, non temere quæstionem in Conciliis statim moveat, sed primum scruteiur, an alia ratione sibimet, ceterisque studii sui consortibus satisfacere possit, videlicet sacras literas, canones Pontificum, historiam ecclesiasticam investigando sedule, ac tum demum ad Concilium res deferatur, cum in discrimine posita sit controversia.

Jamvero ego facile adduci non possum, ut credam, fragmentum istud esse Innocentii I. Pontificis; ut propterea non solum non conveniat proposito Gratiani, sed etiam canonis vi, atque auctoritate destituatur. Præterquamquod enim ea verba in epistolis Innocentii non legantur, sive in iis, quas Dionysius Exiguus edidit, sive in aliis posteriorum Collectorum industria vulgatis, stylus, & phrasis Innocentium ipsum non exhibet, qualis in aliis epistolis adparet. Suspicor potius cujuspiam minus periti auctoris esse, qui sæculo sequiore vixerit obscurus, quique Sanctorum exempla distinxerit ab historicis monumentis; ait enim, tum demum Sanctorum exempla esse investiganda, cum nihil ex historiæ ecclesiasticæ monumentis colligi potest. Non tamen inficias iverim, fragmenti ejusdem auctorem sententias aliquot legisse Innocentii, aliorumque contemporaneorum Patrum, quas paucis in eo canone perstringere voluerit. In canone primum dicitur, sacrarum literarum rationem habendam fore, ut non sit ulterius progrediendum ad disputationes, quoties ex sacris scripturis aliquid deducatur. Id sane consonat Innocentio

tio I., qui in epist. 4. ad Felicem Nucerianum cap. 2. scribebat, non debuisse consuli de bigamis non ordinandis, quia id ex sacris literis perspicuum erat juxta illud Apostoli 1. ad Timoth. 3., & ad Titum 1. *Unius uxoris virum*. Huc referri etiam posset, quod legitur in can. 13. Concilii Carthaginensis anni 348. ibi: *De quibus apertissime divina scriptura sanxit, non ferenda* (legunt alii: *non differenda*) *sententia est, sed potius exsequenda.* Ad græca exemplaria confugiendum etiam esse, vulgaris erat Hieronymi traditio, cujus auctoritas plurimum valebat tempore Innocentii in Ecclesia Romana. Videsis canonem 6. dist. 9. Quod subditur in memorato fragmento, Romanæ Ecclesiæ canones investigandos esse, consonat cum pluribus Innocentii I. monumentis, videlicet epist. 1. ad Decentium Eugubinum, ex qua est canon 11. dist. 11., item epistola 2. ad Victricium Rothomagensem in principio, aliisque pluribus. De exemplis Sanctorum, atque historicis monumentis, quæ tanquam agendi regula in canone proponuntur, nihil quidem singulare occurrit apud Innocentium, sed potius apud Augustinum Innocentio contemporaneum, qui monet quidem illorum rationem habendam fore, dummodo tamen imitatione sint digna can. ultimo dist. 9. Tandem opus esse Concilio, ubi aliter sedari controversia nequit, tradidit Innocentius idem in epistola ad populum Constantinopolitanum, quæ extat græce apud Nicephorum, & Sozomenum. Ejus verba ita latine redduntur: *Synodali cognitione peropus est, quam dudum etiam cogendam esse censemus: sola enim illa talium procellarum motus sopire potest, quam ut obtineamus, &c.*

Quæ Gratianus retulit sub nomine Innocentii in canone 3. dist. 83. alibi nomine aliorum recensuit tum in can. 3. dist. 86., tum in can. 55. can. 2. qu. 7. revera autem depromta sunt ex epistola Isidori Mercatoris, videlicet ex epistola unica Eleutherii, ex epistola Orientalium ad Julium, & ex epistola Ægyptiorum ad Felicem II. Verba Mercatoris jam tradidi in referendo canone 55. cau. 2. qu. 7. Hoc loco tantum adjiciam, nomen Innocentii forte adpositum fuisse in describendo hoc canone, quod idem canon consonet cum brevi sententia ejusdem Innocentii in epist. ad Victricium Rothomagensem in fine principii, ibi: *Ergo ne silentio nostro existimemur his præbere consensum, dicente Domino: Videbas furem, & currebas cum eo, hæc sunt, quæ deinceps intuitu divini judicii omnem catholicum Episcopum expedit custodire*; nisi forte quispiam hæc existimet referenda ad Innocentium II. ita scribentem in epistola 51. ad Hugonem Rothomagensem Archiepiscopum: *Si enim* (Episcopus) *cum potest, alios ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat. Consentire namque videtur erranti, qui ad resecanda, ut corrigi debeant, non concurrit. Consentire est, cum qui posset redarguere, taceat, vel adulctur. Sed quid prodest alicui suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?* Can. 3. dist. 83.

Ad Isidorum quoque Mercatorem referendus erit canon 13. cau. 9. qu. 3., qui non Innocentio quidem Pontifici tribuendus erit, sed potius Romanæ Synodo, quæ sub nomine Sylvestri Papæ evulgata est; etenim ita legimus ibidem canone 20. *Nemo enim dijudicet primam sedem justitiæ desiderant temperari, neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque Regibus, neque a populo judex judicabitur*. In alia autem editione hæc leguntur: *Nemo enim judicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari, neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur*. De hujus Synodi auctoritate nihil est, quod subjiciam, quum jam plura tradiderim suo loco, quumque hodie apud eruditos Viros certum sit, ipsam parum, aut nihil prodesse posse ad regulas ecclesiasticas Can. 13. cau. 9. qu. 3.

siasticas stabiliendas. Tantum dixero, fragmentum illud laudatum fuisse a Nicolao I. in epistola ad Michaelem Imperatorem, quæ in recentibus collectionibus est numero octava, atque incipit: *Proposueramus quidem*. Verba Nicolai hæc sunt: *Consonat autem huic necessariæ sententiæ, Sanctus Silvester, & Magni Constantini baptizator Augusti, dicens: Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur*. Pertinebat id ad caussam Ignatii sub eodem Michaele depositi, quæ sane caussa cum plurimum conveniret cum caussa Johannis Chrisostomi dejecti tempore Innocentii, occasionem præbere facilem potuit, ut de Nicolao ad Innocentium transferretur, quod Innocentii nomen ad marginem epistolæ Nicolai adpositum fuerit, ut indicaretur, quod Nicolaus de Ignatio sensit, idipsum de Chrisostomo sensisse Innocentium; id autem non satis compertum fuit Collectoribus, qui verba Nicolai Pseudo-synodum Silvestri Romanam recensentis ad Innocentium ex errore retulerunt.

Can. 22. cau. 16. qu. 1. Si conferatur canon 22. cau. 16. qu. 1. cum aliis Innocentii I. monumentis, vel ex ipso scribendi stylo adparebit, illum Innocentio I. tribui haudquaquam posse. Imo ipsa materies, de qua ibidem agitur, significat auctorem canonis sæculo longe posteriore vixisse, decimo scilicet, vel undecimo, quo tempore plures de Monachis in Clerum recipiendis motæ controversiæ sunt, & de eorum juribus, ubi semel in Clero admissi fuissent. Ego arbitror, Collectorem abusum fuisse verbis Innocentii I. in epistola ad Victricium Rothomagensem, ubi scilicet agitur de Monachis, qui ad Clericorum officia promoti sunt, ut legitur in can. 3. cau. 16. qu. 1. Revera ubi de Monachis hujusmodi ad officia ecclesiastica translatis ageretur, vulgare erat ex Innocentii I. fragmento nuper memorato regulas tradere sacrorum canonum Collectoribus, quemadmodum constat ex lib. 1. Capitularium cap. 27., ex epistola Zaccharíæ Papæ 7. ad Pippinum Majorem domus cap. 13., & ex Concilio Londoniensi anni 1138. sub Innocentio II. cap. 14. ibi: *Item adjicimus hoc decretum Innocentii Papæ dicentis Victricio Rothomagensi Archiepiscopo: Monachi diu morati in Monasteriis, si postea ad Clericatum pervenerint, non debent aliquatenus a priore proposito deviare. Sicut in Monasteriis positi fuerint, ita & in Clericatus ordine degere debent, & quod diu servaverunt, id in altiori gradu positi amittere non debent*. Et in cap. 16 *De omnibus primitiis rectas decimas dari apostolica auctoritate præcipimus, quas qui reddere noluerit, anathematis in eum sententia proferatur*. Habuit hanc sui temporis Synodum forte præ oculis Gratianus, atque Innocentii nomine rem auspicatus de Monachis ad Sacerdotium promotis, cetera etiam de eisdem intellexit, atque ita una oratione conjunxit, dispofuitque, ut omnia ad Innocentii constitutiones referre non dubitaverit.

Can. 6. cau. 6. qu. 3. Jamdiu observaverunt Romani Correctores, canonem 6. cau. 13. qu. 3. pertinere non quidem ad Innocentium Pontificem Maximum, sed potius ad Concilium Hispalense 2., de quo egi in 1. parte cap. 36., in eo enim hæc leguntur cap. 2. *Secundo examine inter memoratos fratres nostros Fulgentium Astigitanum, & Honorium Cordubensem Episcopos discussio agitata est, propter parochiam Basilicæ, quam horum alter Cœlesticensem* (legunt alii: *Basilicæ cujusdam, quod horum alter Celticensem*, alii: *Celcitensem*, alii: *Cestacensem*), *aliter Reginensem asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio vindicata est, cujus, quamvis vetusta, retentio nullum juris præjudicium adferret; ideoque ne in dubium ultra inter eos nostra advocaretur sententia, prolatis canonibus synodalia decreta perlecta sunt, quorum auctoritas præmonet ita oportere*

tere inhiberi cupiditatem, ut nequis terminos alienos usurpet. *Ob hoc placuit inter alternas partes inspectionis viros mittendos, ita ut sit in Diœcesi possidentis, si tamen Basilicam veteribus signis limes præfixus monstraverit, Ecclesiæ, cujus est jussa retentio, æternum dominium. Quod si & limes legitimus eandem Basilicam non concludet, & tamen longi temporis probatur objecta præscriptio, appellatio repetentis Episcopi non valebit, quia illi tricennalis objectio silentium ponit; hoc enim & sæcularium Principum edicta præcipiunt, & Præsulum Romanorum decrevit auctoritas. Sin vero infra metas tricennalis temporis extra alienos terminos Basilicæ injusta retentio reperitur, repetentis Episcopi juri sine mora restituetur.* Clara est canonis hujus sententia, cui memorati Episcopi Fulgentius Astigitanus, & Honorius Cordubensis una cum ceteris, qui ad Synodum sub Isidoro Hispalensi convenerant, subscripserunt. Difficile potius nonnullis videbitur, quomodo contingere potuerit, ut fragmentum Hispalensis Concilii Innocentio Papæ tribueretur. Apud Burchardum in cap. 69. lib. 1. refertur nomine Hispalensis Concilii. Primum desideratur nomen ejusdem Concilii apud Ivonem Carnotensem in cap. 99. part. 3., ubi ad marginem nomen Innocentii adjectum est; forte ex eo, quod ecclesiasticæ jurisdictionis termini in canone custodiendi dicantur, quemadmodum *Præsulum Romanorum decrevit auctoritas*; atque id ut expenderet studiosus quispiam, referendum putavit ad sententias Innocentii I., quales habentur tum in epistola 2. ad Victricium Rothomagensem can. 2. dist. 71., tum etiam clarius in epist. 8. ad Florentium Tiburtinensem, ibi: *Non semel, sed aliquoties clamat scriptura divina, transferri non oportere terminos a Patribus constitutos: quia nefas est, si quod alter semper possederit, alter invadat, &c.* Non satis id observavit Gratianus, qui cum Ivonis decretum præ manibus haberet, relaturus canonem, de quo agimus, notam marginalem transtulit in inscriptionem capitis, & quod Concilii Hispalensis erat, Innocentio per imprudentiam adscripsit.

Monent Correctores Romani, canonem 2. cau. 23. qu. 8. Innocentio Papæ tributum desiderari in plerisque Gratiani exemplaribus. Ex quo facile deducitur, adjectum fuisse recentiore manu, a quopiam scilicet, qui Gratiano marginales notas adtexuit, deinde vero e margine in textum sub nomine vetusti cujuspiam auctoris transductum. Et quidem id facile demonstrari potest ex iis, quæ Gratianus habet in principio ejusdem quæstionis 8., ibidem enim legitur: *De Episcopis vero, vel quibuslibet Clericis, quod nec sua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant, facile probatur. Cum enim Petrus, qui primus Apostolorum a Domino fuerat electus, materialem gladium exerceret, ut Magistrum a Judæorum injuria defensaret, audivit: Converte gladium tuum in vaginam; omnis enim, qui gladium acceperit, gladio peribit, ac si aperte ei diceretur: Hactenus tibi, tuisque prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi; deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, idest tibi hactenus concessum in vaginam converte; & tamen spiritualem gladium, quod est verbum Dei, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illam, vel auctoritatem ejus, qui legitima potestate utitur, qui, ut ait Apostolus, non sine caussa gladium portat, cui etiam omnis anima subdita esse debet, omnis, inquam, qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit. Item Ambrosius: Arma Episcopi lacrymæ sunt, & orationes: Item illud Apostoli: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen Prælatis dictum intelligitur.* Siquis hæc Gratiani verba cum subjectis capitibus 2. & 3. contulerit, eandem utrobique sententiam descriptam inveniet, imo eadem verba bis sub Ambrosii

Can. 2. cau. 23. qu. 8.

brosii nomine relata. At vero concipere non possum, quomodo Gratianus uno fere contextu bis eadem exhibeat, ut propterea verosimilius dicendum sit, ea, quæ subjiciuntur in capitibus sequentibus, a Glossographis adjecta fuisse in recentioribus exemplaribus, præsertim ubi Romani Correctores eadem capita, ut nuper observabam, in plerisque exemplaribus desiderari testentur. Itaque suspicor, memoratum canonem 2. nihil aliud continere, quam brevem compendiariam Gratiani sententiam, qualis initio quæstionis habetur. Quod si quispiam quærat, qua ratione Innocentio Papæ tributum fuerit caput, non aliam ego reddere possum, nisi quod vel in Concilio Londoniensi anni 1138. sub Innocentio II. celebrato can. 13. fuerit Clericis interdictum, ne arma gererent, aut quod Innocentius I. milites a Clero dimovendos statuerit in can. 2. dist. 51. Jamvero non dubito, quin Gratiani sententia germanæ canonum disciplinæ conveniat, in cujus rei argumentum facile erit ex ecclesiasticis Auctoribus similia, & quidem gravia monumenta referre. Huc in primis pertinere posset caput 28. ex iis, qui Apostolici dicuntur, habeturque apud Gratianum in can. 7. dist. 45., item adferri posset canon 11. Concilii Triburiensis anni 895. Præterea ad eandem rem Johannes Chrisostomus ita scribit homilia 85. in Caput 26. Matthæi de Christo Domino: *Sed Petrum acriter, & quidem minando increpat, ut eum, & ceteros simul ab hujusmodi defensione deterreat*. Demum, ut alios complures omittam, Honorius Augustodunensis, qui Gratiano contemporaneus fuit, in gemma animæ lib. 2. cap. 233. ait: *Clerici non debent ideo arma portare, quia non contra homines, sed contra dæmones debent virtutibus pugnare, sicut Moyses arma non portavit, sed Jesu cum Amalech pugnante ipse precibus pugnavit. Sic Apostoli, & eorum sequentes non armis, sed orationibus pugnaverunt, & nos non resistere, sed magis injurias pati docuerunt.*

Can. 2. & 5. cau. 35. qu. 10. Sub nomine Innocentii Papæ eadem sententia duobus in locis mutatis paullisper verbis recitatur, scilicet tum in canone 2., tum in canone 5. cau. 35. qu. 10. At vero non esse Innocentii I. vel ipse stylus demonstrat incomtus, inelegans, & legum Longobardarum auctori potius conveniens. Neque etiam esse posse Innocentii II., facile ex eo demonstratur, quia nullibi constat, publica auctoritate recepta fuisse varia adfinitatis genera, quæ in memoratis capitibus explicantur, quæque tanquam perniciosa damnare debuerunt Patres Concilii Lateranensis in cap. 8. de consangu. & adfin. Laudatur quidem in can. 5. cau. 35. qu. 10. *Sancta Romana Synodus*, sed hæc nulla alia esse potest, quam quæ refertur in can. 3. eadem caussa, & quæstione, cujus sententiam, atque auctoritatem jam satis expendi in capite ultimo prioris partis, una monens, qua ratione Gratianus, aliique similium fragmentorum auctores potuerint Romani Concilii sub Gregorio II. celebrati sanctionibus abuti. Nihil itaque heic adjiciam, ne actum agere videar. Unum tantum observabo, videlicet auctorem memoratorum canonum abusum forte fuisse canone 17. Concilii Romani celebrati anno 1139. sub Innocentio II., ibi: *Sane conjunctiones consanguineorum omnino fieri prohibemus. Hujusmodi namque incestum, qui fere, stimulante humani generis inimico, in usum versus est, Sanctorum Patrum instituta, & sacrosancta Dei detestatur Ecclesia; leges etiam sæculi de tali contubernio natos, & infames pronunciant, & ab hereditate repellunt*. Eadem verba habentur in Concilio Remensi etiam sub Innocentio II. celebrato anno 1131. can. 16., similia propemodum legimus in canone 5. Concilii Lateranensis celebrati sub Callisto II. anno 1123.

CAPUT

CAPUT XXXVIII.

De Zosimo.

Zosimi Pontificis nomine quinque tantummodo fragmenta habemus apud Gratianum.

Ex Epist. ad Hesychium Episcopum Salonitanum.	*Can.* 2. *dist.* 36. *supplendus ex aliis Zosmi epistolis.* *Can.* 1. *dist.* 59. *idem est cum can.* 2. *dist.* 36. *Can.* 2. *dist.* 59. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 2. *dist.* 77. *ex integra epistola emendandus.*
Ex Epist. ad Episcopos Provinciæ Viennensis, & Narbonensis II.	*Can.* 7. *cau.* 25. *qu.* 1. *dubiæ auctoritatis, & ad integros Codices exigendus.*

NON diu Romanam Sedem tenuit Zosimus Papa Innocentii Successor, etenim anno 417. electus, obiit sequente anno 418., & nonnulla ecclesiastica negotia, quæ tractare jam cœperat, Successoribus suis definienda reliquit. In tribus potissimum, & quidem acerrimis disputationibus laboravit, quarum prior pertinebat ad caussam Cœlestii, & Pelagii, qui artibus suis eundem Pontificem circumvenire studuerunt, altera respiciebat appellationes Africanorum ad Sedem Apostolicam, postrema versabatur in privilegiis augendis Arelatensis Ecclesiæ. Apud Dionysium Exiguum duæ tantum hujus Pontificis nomine descriptæ fuerunt epistolæ, una videlicet ad Hesychium Episcopum Salonitanum, altera ad Presbyteros, & Diaconos Ravennates. Prioris Gratianus meminit, non posterioris.

De epistola ad Hesychium Episcopum Salonitanum.

Erat Hesychius Salonitanus Episcopus in Dalmatia prope Spalatum in Illyrico Occidentali, propptereaque singulari etiam jure Romano Pontifici subjectus: ut enim Salona obnoxia erat in civilibus negotiis Præfecto Prætorio Italiæ, ita Romano Pontifici non solum tanquam universæ Ecclesiæ Principi, verum etiam jure quasi Metropolitico suberat. *Constat venerandos*, ajebat Theodosius Echiniensis Episcopus in Romana Synodo Bonifacium II. alloquens, *Sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo Sedes Apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet Principatum, & solam in ecclesiasticis caussis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse.* Hesychius igitur a Romano Antistite de nonnullis disciplinæ ecclesiasticæ capitibus edoceri se postulavit. In primis autem significavit, *nonnullos ex Monachorum cœtu, sed & laicos ad Sacerdotium festinare*; de qua re ita Zosimus rescripsit: *Hoc autem specialiter, & sub Prædecessoribus nostris, & nuper a nobis inter-* *Can.* 2. *dist.* 36. *Can.* 1. *dist.* 59.

interdictum constat, literis ad Gallias, Hispaniasque transmissis, in quibus Regionibus familiaris est ista præsumtio, quamvis nec Africa super hac admonitione nostra habeatur aliena, nequis penitus contra Patrum præcepta, qui ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis adprobatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiæ Sacerdotium adspirare præsumeret, & non solum in eo ambitio inefficax haberetur, verum etiam in ordinatores ejus, ut carerent eo ordine, quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum. Sic restituendus est canon 2. dist. 36., cujus verba repetuntur in can. 1. dist. 59. Quoniam vero Zosimus hæc jamdudum se auctore decreta asserit, & quidem epistolis datis Gallorum, Hispanorum, atque Africanorum Ecclesiis, arbitror id referendum ad epistolam, quæ in recentioribus collectionibus numero sexta est ad Episcopos Africæ, Galliæ, & Hispaniæ scripta anno 417. (epistola ad Hesychium scripta fuit sequente anno 418.). Porro in memorata epistola sexta reprobantur ordinationes Ursi, & Tuentii, tanquam eorum, qui præcipiti impetu ad Sacerdotium festinaverant. His adjici potest epistola eodem anno scripta ad Patroclum Episcopum Arelatensem, quæ inter epistolas Zosimi est numero nona. Ibidem enim reprobantur ordinationes, in quibus statuta non custodita fuerint tempora, sed per saltus, ut dicitur, a minoribus ad summa officia decursum est, pœna adversus ita ordinatos indicta, ut qui tempore ejus constitutionis jam consecrati proponerentur, in eo ordine permanerent, quo initiati essent; qui vero in posterum essent ordinandi, illi ab adepto ordine dejicerentur.

Can. 2. dist. 59. Prosequitur in eodem argumento Zosimus: *Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ, & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta Patrum, tecum Apostolicæ Sedis auctoritas. Si enim officia sæcularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, &c.* Referuntur hæc apud Gratianum in can. 2. dist. 59. eisdem omnino verbis, post quæ ita progreditur Zosimus. *Proinde nos, nequid meritis dilectionis tuæ derogemus, ad te potissimum scripta direximus, quæ in omnium Fratrum, & Coepiscoporum nostrorum facies ire notitiam, non tantum eorum, qui in ea Provincia sunt, sed etiam qui vicinis dilectionis tuæ Provinciis adjunguntur. Sciet quisquis hoc, postposita Patrum, & Apostolicæ Sedis auctoritate, neglexerit, a nobis districtius vindicandum, ut loci sui minime dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones impune posse tentari; contumeliæ enim studio fit quidquid interdictum toties usurpatur.* Hæc adjicienda ideo duxi, ut de voluntate, ac studio Zosimi luculentius constaret, qui in hac decretali communem disciplinam non in una tantum, sed in omnibus Provinciis custodiendam stabilire voluit, quique ab initio hujus epistolæ conquestus fuerat, quod sua decreta dudum edita apud Hesychium Salonitanum aut non haberentur, aut non servarentur.

Can. 2. dist. 77. Ut vero specialiter explicaret Summus Pontifex, per quos veluti gradus ad Episcopatum promoveri quispiam deberet, ita conclusit: *Hæc autem singulis gradibus observanda sunt tempora: si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam, & grandævus accesserit, ita tamen, ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolythus, vel subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat, in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hærere debebit. Exinde suffragantibus stipendiis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterii Sacer-*

Sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita produxerit, Summum Pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege servata, ut neque digamus, neque pœnitens ad hos gradus possit admitti. Sane, ut etiam Defensores Ecclesiæ, qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus. Integra descripsi Zosimi verba, ex quibus emendaretur, suppleretur que Gratiani fragmentum in canone 2. dist. 77., cum quo opportunum erit jungere canonem 3. ejusdem distinctionis, ut adpareat, Zosimi sententiam plurimum consonare cum sententia Siricii decessoris.

De epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis, & Narbonensis II.

Romani Correctores ad canonem 7. cau. 25. qu. 1. testantur, se eam epistolam non invenisse, ad quam Gratiani fragmentum referrent. Tantum attigerunt, apud Ivonem Carnotensem tum in decreto parte 4. cap. 226., tum in epistola 60. ad Hugonem Lugdunensem laudari verba Zosimi ex epistola ad Episcopos Provinciæ Narbonensis, & forte fragmentum Gratiani pertinere ad epistolam ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ, quam ipse Zosimus in epistola ad Hesychium se scripsisse testatur. Hodie conjecturis hujusmodi nullus locus superest; cum editæ sint epistolæ illius Pontificis, sive ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ scriptæ, sive ad Episcopos Viennensis, & Narbonensis II. Provinciæ, ad quam postremam exigere oportebit memoratum canonem 7., quæ desunt supplendo, quæque corrupta sunt emendando. Est in recentioribus collectionibus epistola numero 7. sub hac inscriptione: *Zosimus Episcopis Provinciæ Viennensis, & Narbonensis II. a pari*. (*a pari*, idest duobus paribus missis epistolæ exemplaribus, quorum unum ad Viennenses, alterum ad Narbonenses directum significaretur) Conqueritur ibidem Zosimus de Proculo Massiliensi Episcopo, quod contra veterem formam ordinationes nonnullorum celebrasset, utpote qui per obreptionem obtinuerat in Concilio Taurinensi, ut tanquam Metropolitanus Narbonensis II. Provinciæ haberetur. Conqueritur præterea de Simplicio Episcopo Viennensi, qui similem ordinandorum Viennensis Provinciæ Episcoporum auctoritatem sibi vindicaverat, velut Archiepiscopus. Atque ideo Pontifex Maximus id factum improbat, quia hæc ordinandorum utriusque Provinciæ Episcoporum potestas ad Arelatensem Episcopum ex antiquo jure spectabat. En verba epistolæ, ad quæ exigendus erit, emendandusque Gratiani canon: *Indecens ausus, & in ipso vestibulo resecandus, hoc ab Episcopis ob certas caussas Concilium agitantibus extorquere, quod contra statuta Patrum, & Sancti Trophimi reverentiam, qui primus Metropolitanus Arelatensis Civitatis ex hac sede directus est, concedere, vel mutare ne hujus quidem sedis possit auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.* Can. 7. cau. 25. qu. 1.

Quæ ut clarius intelligantur, observandum est, veterem famam fuisse apud Arelatenses, quæ ferebat S. Trophimum Paulli Apostoli discipulum ab Apostolo eodem in Gallias missum, qui primus ibidem Evangelium prædicavit, atque Arelatensem Urbem elegit, in qua velut Episcopus resideret, quæque propterea haberi cœpit velut Urbs Gallicanæ Ecclesiæ Princeps. Hac vulgari fama commoti Episcopi Arelatenses Primatis jura sibi vindicaverunt in Galliis, pro quibus juribus jum

ardentius pugnarunt, quum Arelatensis Urbs ex imperatoria distributione facta fuit sedes Præfecturæ Galliarum, quasi nobilem hanc civilem dignitatem ecclesiastica singularis prærogativa sequi deberet. Inter cetera Episcopus Arelatensis in vim Primatus ad se pertinere ajebat ordinationes omnium Episcoporum in finitimis Provinciis constituendorum. Arelatensi Episcopo acerrime obstiterunt Massiliensis, & Viennensis Episcopi, quorum prior in Narbonensi II., alter in Viennensi Provincia se Metropolitanum ajebat, unusquisque autem ordinationem suæ Provinciæ Episcoporum sibi adserebat. Deducta controversia fuit ad Concilium Taurinense (quod vulgo celebratum ferunt anno 397.), sed in eo nihil singulare constitutum adparet, ex quo controversia omnis sine discrimine finiretur. Etenim nihil aliud decreverunt Taurinenses Patres de Proculo Massiliensi Episcopo, quam ut ordinaret Episcopos in II. Narbonensi Provincia in iis tantum Ecclesiis, quæ vel ipsius Parochiæ docerentur esse, vel eos habuisse Rectores, qui discipuli Massiliensis Episcopi aliquando fuissent. Nihil aliud præterea decreverunt de Arelatensi, ac Viennensi Episcopis, quam ut is haberet Primatus honorem, qui civitatem suam probaret esse Metropolim, adjecto consilio pacis servandæ caussa, ut si forte iidem Episcopi consensissent, unusquisque illas Ecclesias sibi subjectas agnosceret, prout civitati aut Arelatensi, aut Viennensi essent propiores, can. 1. & 2. Concilii Taurinensis. Patroclus Episcopus Arelatensis circa annum 417. cum agnovisset aut satis dignitati suæ concessum non fuisse, aut rem non fuisse omnino discussam in Taurinensi Concilio, apud Zosimum Pontificem caussam suam egit, ita ut nonnulla privilegia præ ceteris Galliarum Episcopis ab Apostolica Sede obtinuerit. Extat inter epistolas Zosimi epistola 5. ad universos Episcopos per Gallias, & septem Provincias constitutos, ex qua nonnulli repetunt initia Vicariatus Arelatensis. Ibidem Zosimus hoc privilegium Patroclo Arelatensi, *meritorum ejus speciali contemplatione* concessit, ut nemo ex Episcopis Gallicanis proficisceretur extra Provinciam, nisi susceptis primum formatis epistolis ab Episcopo Arelatensi, item ut ipse Arelatensis Episcopus præcipuam in ordinandis Sacerdotibus auctoritatem haberet, nec non Viennensem, Narbonensem I., & Narbonensem II. Provincias ad Pontificium suum revocaret; demum, ut siquod negotium in Galliis emergeret, ad ejusdem Arelatensis Episcopi notitiam referretur, nisi magnitudo caussæ examen etiam Pontificis Maximi requireret. Hæc eadem privilegia confirmare visus est idem Zosimus in epist. 6. ad Episcopos Africæ, Galliæ, & Hispaniæ, data eodem anno nonnullos post menses, ubi reprobavit ordinationem Ursi, & Tuentii a Proculo Massiliensi factam, non interveniente auctoritate Patrocli Episcopi Arelatensis; ex qua epistola sicut adparet Gallicanos Episcopos, quorum intererat, non servasse statim jura concessa Episcopis Arelatensibus, ita etiam probatur Pontificem Maximum in eisdem privilegiis, & juribus custodiendis, tuendisque non mediocriter vigilasse. Post paucos dies nova prodiit constitutio Zosimi, illa scilicet, de qua superius sermonem institui, ex qua sumtus est Gratianeus canon 7. cau. 25. qu. 1. Profitebatur Zosimus, Arelatesis Ecclesiæ jura, & singularem præ ceteris Gallicanis Ecclesiis honorem antiquissimis institutionibus inniti, præsertim vero in reverentia Sancti Trophimi Apostolorum discipuli, & primi Arelatensis Episcopi generaliter custodita fuisse privilegia Arelatensis Ecclesiæ. Cum vero observaretur canon Concilii Taurinensis, quo percepto non satis eruebatur, quis præferendus, an Massiliensis, an Viennensis, an Arelatensis Episcopus esset, id existimavit factum fuisse

fuisse ex callidis artibus aut Massiliensis, aut Viennensis Episcopi, quasi isti eundem canonem a Taurinensibus Patribus subripuissent. Hunc *indecentem ausum*, & *in ipso vestibulo resecandum* appellavit Zosimus, profitens, Primatum Arelatensem adeo statutis Patrum, & in Sancti Trophimi reverentiam esse firmatum, ut illius jura mutare nec Apostolicæ quidem Sedis posset auctoritas.

Hæc est germana, & juxta integram epistolæ sententiam accommoda memorati canonis interpretatio. Utrum vero subsequentis temporis Pontificibus Maximis ista placuerint, valde dubito. Neque enim desunt, qui asserunt, Zosimum Pontificem circumventum fuisse fraudibus Patrocli Arelatensis ejus privilegii obtinendi caussa: quæ fraudes ubi detectæ fuerunt, tantum abest, ut Pontifices Maximi semel concessa jura firmarent, quin potius acri animo iisdem juribus evertendis incubuerint. Non defuerunt etiam aliquot (quos tamen temere judicasse facile reor) qui voluerunt, ab initio Zosimum favisse Arelatensibus Episcopis, aut Sedis Apostolicæ jurisdictionis amplificandæ studio, dum Vicariatus Romanus in Gallia constitueretur, aut captandæ benevolentiæ Episcopi Arelatensis, apud quem multa esse poterat Imperatoris gratia, cum Urbs Arelatensis Præfecturæ Galliarum dignitate decorata tunc esset. Illud certissimum est, S. Leonem Magnum in epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis, quæ apud Quesnellium est 10., revocasse privilegia Arelatensis Ecclesiæ, ea occasione, quod, ut ibidem legitur, Hilarius Arelatensis novis præsumtionibus Ecclesiarum statum turbaret, & ordinationes omnium per Gallias Ecclesiarum sibi vindicaret, debitam Metropolitanis Sacerdotibus in suam transferens potestatem. Verba Leonis hæc sunt inter cetera: *Quid sibi Hilarius quærit in aliena Provincia, & id, quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat? Cum & ipsum, quod Patroclo a Sede Apostolica temporaliter videtur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum*. Addi his posset novella Valentiniani III. Augusti, quæ adjecta est epistolæ memoratæ Leonis. Tempore autem Symmachi Papæ, uti patet ex ejus epist. 9. ad Episcopos Galliæ, Arelatensis Ecclesia videtur quidem Metropoleos honore donata, ut suas haberet Diœceses, uti hodie appellamus, suffraganeas, at suæ quoque essent Diœceses suffraganeæ Archiepiscopo Viennensi, quasi duo Metropoles æquali omnino jure potitæ. Hinc brevi eo res devenit, ut Primatus Arelatensis in universas Galliarum Ecclesias vix aliquo tempore constiterit. Quæ cum ita sint, difficultatem movere gravissimam videntur memorata Zosimi verba in canone 7. cau. 25. qu. 1., quæ indicant, privilegia semel constituta favore Ecclesiæ Arelatensis, ne Sedis quidem Apostolicæ auctoritate potuisse mutari, nisi forte quis ita interpretetur verba Pontificis Maximi, ut nequeant ea jura semel constituta mutari, nisi tamen gravis Ecclesiarum utilitas, aut necessitas aliud exposcere videatur, quemadmodum postulavit, quum sub Leone Magno præter fines suos Arelatensis Ecclesiæ jurisdictio egredi dignoscebatur.

Mihi sane non omnino displicet, quod hac in re nonnulli opinati sunt, videlicet epistolas illas, quæ in caussa Arelatensis Ecclesiæ nomine Zosimi editæ circumferuntur, recentioris alicujus manu esse confictas, ab eo fortassis, qui in gratiam Arelatensis Ecclesiæ, & Episcopatus scribere voluerit; puta eo tempore, quo acerrimæ de eo Primatu contentiones vigerent, aut quo Arelatenses Episcopi antiqua privilegia recuperare studuerunt, quod contigit tempore Gregorii Magni; quemadmodum patet ex ejusdem Papæ epist. 50. lib. 4. ad Virgilium Arelatensem.

Non

Non ignoro harum epistolarum suscepisse patrocinium Paschasium Quesnellium in sua appendice ad Leonem Magnum differt. 5. cap. 6., verum quæ ille ibidem refert suæ propositionis argumenta non tanti ponderis esse videntur, quæ necessario me in eandem veluti trahant opinionem, neque inducendus ab ipso erat Morinus Scaligerum ridens, quod Scaliger de illarum epistolarum fide dubitasset, cum idem Quesnellius statim fateatur se dubitare, utrum Morinus in præconcepta adversus Scaligerum opinione perstiterit. Refert Quesnellius ad rem suam canonem 8. Concilii Francofordiensis anni 794., ubi in caussa Viennensis, & Arelatensis Episcoporum lectæ dicuntur in Concilio epistolæ Zosimi inter ceteras. Id quidem demonstrat, jam sub finem octavi sæculi epistolas Zosimi, de quibus agitur, editas extitisse, non revera a Zosimo scriptas. Refert præterea epistolam 50. lib. 4. Gregorii Magni, ubi Virgilio Arelatensi jura, quæ ex pristina consuetudine competere dicuntur Episcopis Arelatensibus, restituuntur. Nihil vero hæc probant pro epistolis Zosimi, cum aliud sit ex consuetudine privilegia, & honores habuisse, aliud obtinuisse ex epistolis Pontificis Maximi. Aut si forte aliquid probarent Gregorii verba, tantum supponerent ejusdem Gregorii tempore evulgatas epistolas ipsas, Zosimoque adtributas, ut facilius ab Apostolica Sede Virgilii Arelatensis petitionibus satisfieret.

Certa sejungantur ab incertis. Certum habeo quidem, sub Zosimo Pontifice quædam jura concessa fuisse Patroclo Episcopo Arelatensi, sed ea Patrocli ejusdem personam minime egrediebantur. Testis est hujus rei omni fide dignissimus, & fere contemporaneus Leo Magnus, qui in epistola ad Episcopos Viennensis Provinciæ 10. apud Quesnellium Hilarium Arelatensem insequitur, quod Projectum Episcopum deturbaverit ab Episcopatu suo his verbis: *Quid sibi Hilarius quærit in aliena Provincia, & id, quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat, cum & ipsum, quod Patroclo a Sede Apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum?* Ex inscriptione hujus epistolæ adparet, Projectum in Viennensi, non in Arelatensi Provincia Episcopum fuisse, quod magis, ac magis indicant descripta Leonis verba, quibus objurgatur Hilarius, quod in aliena Provincia Episcoporum caussas tractasset, & in ea quidem aliena Provincia, quam ante Patroclum nemo ex Episcopis Arelatensibus habuit, & quum Patroclus habuit, a Sede Apostolica ex speciali habuit concessione, deinde sententia meliore sublatam. Hanc sane sententiam Leonis non intellexit meo judicio Quesnellius, qui in dissertatione apologetica pro Hilario parte 2. cap. 2. voluit, Projectum non pertinere ad Viennensem Provinciam, occasionemque hinc arripuit sine caussa corrigendi Baronium ad annum 445. num. 13., & Sammarthanos in Gallia Christiana, quorum judicio gravissimo Projectus in Viennensi Provincia Episcopus adseritur. Quæ cum ita sint, præjudiciis sepositis, agnoscendum erit personale, aut ad tempus omnino concessum, quod privilegium Zosimus Episcopo Arelatensi concesserat. His vero præjactis facilius adsero, eas epistolas, quæ Zosimi nomine ad firmandum Arelatensis Ecclesiæ Primatum vulgo circumferuntur, & præcipue memoratam, ex qua sumtus est Gratianeus canon 7. cau. 25. qu. 1., vere Zosimi non esse.

Non heic adferam epistolas hasce in Codice Ecclesiæ Romanæ vetere, aut in Codice Mercatoris, aut Dionysii Exigui desiderari: Sit enim hoc apud Quesnellium levissimum argumentum, Tantum id observatum velim, ut dignoscatur, ad osten-

ostendendam epistolarum istarum veritatem nullum ex vetustissimis illis Codicibus præsidium accedere posse. Dicam potius, temporibus Bonifacii, & Cœlestini plures motas fuisse controversias inter Episcopum Arelatensem, & Episcopos Viennensem & Massiliensem, quod Arelatensis Episcopus singularia sibi qua in Viennensi, qua in Narbonensi Provincia sibi vindicaret. Attamen Arelatenses Episcopi nusquam epistolas Zosimi commemorarunt, nedum ostenderunt, sed tantummodo vetustam consuetudinem allegarunt, quam Leo Magnus nuper laudatus probare non potuit, asserens ante Patroclum Arelatensibus ex Episcopis neminem singularia jura in Viennensem Provinciam explicare potuisse. Quomodo vera hæc esse possent, si genuinæ essent Zosimi epistolæ, in quibus adseritur, Primatum Arelatensem in Viennensem Provinciam ex veteribus Patrum statutis descendere? Quomodo Leo Magnus nuper laudatus sententia meliore sublatum esse profiteri potuit privilegium Arelatensis Ecclesiæ, si vera est epistola Zosimi, si genuinus est memoratus canon 7. Gratianeus, in quo dicitur privilegium esse, quod nec Apostolicæ quidem Sedis mutare posset auctoritas? Quomodo Bonifacius Zosimi Successor in epistola 3. ad Hilarium Narbonensem improbasset factum Patrocli Arelatensis, dum Lutubensem in Narbonensi Provincia Episcopum ordinavit? Quomodo Cœlestinus Bonifacii Successor Bonifacii ipsius sententiam confirmavit in epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis, & Narbonensis cap. 4,, ubi voluit servandos esse uniuscujusque Provinciæ terminos, quemadmodum jam statuerat Bonifacius contra Episcopum Arelatensem? Quomodo aut Leo Magnus non longe postea, aut Symmachus Papa, qui se profitentur Viennensis, & Arelatensis Ecclesiæ jura scrutatos fuisse, & a subreptionibus expurgasse, vel nullam mentionem fecerunt memoratarum Zosimi epistolarum, vel etiam contra ipsas epistolas nullum jus Arelatensi Ecclesiæ in Viennensem tribuere potuerunt? Ego sane non adeo facile percipere possum, tot Pontifices Maximos adversus Arelatensis Ecclesiæ privilegia sententiam pronunciasse, si præ manibus eorundem Pontificum extitissent decretales Zosimi, de quibus agimus, aut tanquam genuinæ habitæ fuissent.

CAPUT

CAPUT XXXIX.

De Bonifacio.

Quatuor sunt hujus nominis Pontifices a Gratiano commemorati. Bonifacio I. tribuuntur sequentes Canones.

Ex epist. ad Honorium, cui jungendum	*Can.* 1. *dist.* 97. *ex integris exemplaribus emendandus.*
Rescriptum Honorii ad Bonifacium.	*Can.* 8. *dist.* 79. / *Can.* 2. *dist.* 97. { *simul jungendi, atque ad integrum rescriptum exigendi..*
Ex epist. ad Episcopos Galliarum.	*Can.* 10. *cau.* 3. *qu.* 9. *ex integra epistola emendandus, ac supplendus.* *Can.* 3. *cau.* 6. *qu.* 4. *pertinet potius ad novellas Justiniani.* *Can.* 7. *cau.* 11. *qu.* 1. *Marcellino restitutus.* *Can.* 8. *cau.* 11. *qu.* 1. *pertinet ad novellas Justiniani.*
Ex epist. ad omnes Calaritanæ Ecclesiæ Cœnobitas.	*Can.* 2. *cau.* 1. *qu.* 2. *apocryphus, & a Gratiani proposito alienus.*
Adjiciuntur.	*Can.* 1. *dist.* 78. *est potius Concilii Neocæsariensis.* *Can.* 3. *cau.* 12. *qu.* 2. *pertinet ad Capitularia Francorum.* *Can.* 41. *cau.* 16. *qu.* 7. *pertinet ad Capitularia Theodori Cantuariensis.* *Can.* 3. *cau.* 17. *qu.* 2. *pertinet ad Capitularia Francorum.*

De epistola ad Honorium Augustum, ejusdemque Honorii rescripto ad Bonifacium.

POst obitum Zosimi sub finem anni 418. miserando schismate discissa fuit Ecclesia Romana; Clero enim, ac populo in duas partes diviso, alii Bonifacium, alii Eulalium in Episcopum ordinarunt: & quidem acris illa seditio Reipublicæ Romanæ exitium facile peperisset, nisi Honorius Augustus opportuno proposito edicto curasset, ut interea sive Bonifacius, sive Eulalius Roma recederent, discussione caussæ principalis commodiore tempore celebrandæ Synodo reservata. Itaque ambo electi Roma discesserunt, sed Eulalius adventante Paschali festivitate Romam sponte se contulit sacra celebraturus. Displicuit id optimis omnibus,

bus, & pacis amatoribus, præsertim Honorio Augusto, qui Episcoporum sollicitudinem excitavit, ut facto Concilio caussam dirimerent. Celebratum Concilium est, ad quod convenerunt Episcopi 250., prolataque sententia Bonifacio Pontificatum Maximum adjudicaverunt. Nec mora: statim parati omnium animi Bonifacium receperunt; imo & Eulalius ipse quievit adeo, ut post mortem Bonifacii, quæ accidit anno 423., a Romano populo vocatus, ut Sedem ipse Pontificiam haberet, si fides est Libri Pontificalis auctori, penitus recusaverit. Ex hac brevi enarratione facile intelligitur tum epistola Bonifacii Papæ ad Honorium Augustum, tum ejusdem Honorii rescriptum ad Bonifacium. Romanam jam Sedem sine controversia obtinuerat Bonifacius, qui agnoscens, quantum publica Ecclesiæ quies Honorii vigilantiæ, atque auctoritati deberet, epistolam ad Imperatorem scripsit, quam integram refert Gratianus in can. 1. dist. 97. Hanc ego exhibebo ex Codice antiquissimo Dionysii Exigui, ex quo Gratianeus Codex erit in aliquibus emendandus. Epistolæ hoc superadjectum est argumentum: *Supplicatio Papæ Bonifacii, ut constituatur a Principe, quatenus in urbe Roma nunquam per ambitum ordinetur Antistes*. Deinde ita epistola ipsa subjicitur: *Bonifacius Episcopus Honorio Augusto. Ecclesiæ meæ, cui Deus noster meum Sacerdotium vobis res humanas gerentibus deputavit, cura constringit, ne caussis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus, qui a Sacerdotibus universis, & Clericis, & Christianæ plebis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissimi Principis desim. Si quidem secus, quam oportet, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis; sed nos per nostram tacentes desidiam videbimur, quod civitatis quietem, & Ecclesiæ pacem pervertere valeat, admisisse. Cum enim humanis rebus divinæ cultor religionis, Domino favente, præsideas, nostra culpa erit, si non id sub vestra gloria (quam certum est divinis semper rebus animo promptiore favisse) firmo, & stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem, & sub illis etiam Principibus obtinuit, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit, idest, ut serventur licita, & sub vestræ imperio clementiæ minime, quæ sunt illicita, formidentur. Ipsa enim Ecclesia devotionem tuam, Christianissime Imperator, meo quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu, quam Christus Dominus noster, vestri fidus rector, & gubernator imperii uni desponsatam sibi, & intactam virginem servat; nec in ea aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, & quietam faciem tempestatis insolitæ tumore turbari, gloriosissime, & tranquillissime Imperator Auguste, ipsa vero, quæ uni desponsata, vestra tamen mater est, Ecclesia, hæc pietatem vestram legatione, quam suis Sacerdotibus commisit, appellat, præterita, præsentiaque repetit. Vobis, inquit, religiose imperantibus modo tutus est populus, tam fidus Deo, quam tibi, qui es Princeps Christianus. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate dependit imperii, teste apud quem, & de cujus Sede agitur, Sancto Petro, sollicitis pro Religionis observantia vocibus clamat, cum sollicita petitione miscetur oratio; ne nos in varias res semel evulsa distrahat a cultu solito, tentatore sollicitante, discordia. Ageret pluribus, Princeps Christianissime, nisi apud te suarum esset secura caussarum, & nisi in oppressionibus idolorum, in hæreticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum imperio semper florente, vicisset. Habet refugium, pium tuæ mansuetudinis animum cum suæ religionis veneratione conjunctum. Cum quidquid huic proficiat, vos agatis, conferatis Fratribus, & Consacerdotibus meis, probatissimis viris, a me, & ab omnibus, qui Ecclesiam faciunt istiusmodi, legatis, quibus precamur sacræ caussam religionis prosequentibus, in Urbe vestræ man-*

Can. 1. dist. 97.

mansuetudinis, hoc animo, quo postulatis annuitis, in perpetuum statui universalis Ecclesiae consulatis. Datum Kal. Juliis. Noverat itaque, expertusque fuerat Bonifacius, quantum in sedando schismate valuisset pridem Imperialis auctoritas, sive quum Honorius schismate ipso vix suboriente publicae tranquillitati, quodam veluti interdicto, consuluit, sive quum convocatis Ecclesiasticis Patribus postremam negotio manum admovendam provido consilio suasit, illudque ad finem usque salubriter, & publica cum utilitate perduxit. Non dubitavit propterea Pontifex Maximus, quin generalem disciplinam in similibus controversiis sequendam ab Imperatore ipso postularet, ut, si forte novo duorum electorum schismate Romana Ecclesia turbaretur, certum jus praestitutum jam foret, quo viri Ecclesiastici sine mora duci possent.

Can. 2. dist. 97. & Can. 8. dist. 79. Quid vero Honorius ad Bonifacium rescripserit, facile constat ex epistola Honorii ipsius, quam idem Dionysius Exiguus refert his verbis: *Rescriptum Honorii Augusti ad Bonifacium Papam Romanum, in quo statuit, ut si denuo Romae Episcopi ordinati fuerint duo, ambo de civitate pellantur. Victor Honorius, inclytus triumphator, semper Augustus sancto, ac venerabili Bonifacio Papae Urbis aeternae. Scripta beatitudinis tuae* (hic est canon 2. dist. 97.) *debita reverentiae gratulatione suscepimus, quibus recensitis egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum incommodum optatae redditam didicimus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus viris gaudium nostrum sacrorum apicum adtestatione signamus, ac petimus, uti quotidianis orationibus Apostolatus tuus studium, ac votum suum circa salutem, atque imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostrae satis placitum esse cognosce, quod sanctimonia tua de Ecclesiarum, aut populi perturbatione sollicita est. Quae ut ne aliqua ratione possit evenire, satis clementia nostra credidit esse provisum. Denique Beatitudine tua praedicante, id ad cunctorum Clericorum notitiam volumus pervenire, ut, siquid forte religioni tuae, quod non optamus, humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. At si duo* (quae sequuntur omisit Gratianus in dicto canone 2. dist. 97., sed retulit in can. 8. dist. 79.) *contra fas temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus Sacerdotem, sed illum solum in Sede Apostolica permansurum, quem ex numero Clericorum nova ordinatione divinum judicium, & universitatis consensus elegerit. Unde id observandum est* (haec omittuntur in canone 8. dist. 79., habentur autem in canone 2. dist. 97.), *ut omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex serenitatis nostrae admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur, cum certum sit, nulli partium sua jura profutura.*

De Epistola ad Episcopos Galliarum.

Quae secundo loco apud Dionysium Exiguum Bonifacio epistola tribuitur, hanc habet inscriptionem: *Bonifacius Episcopus, Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Juliano, Castorio, Leontio, Constantino, Johanni, Montano, Marino, Mauritio, & ceteris Episcopis per Gallias, & septem Provincias constitutis.* Argumentum epistolae anno 419. scriptae hoc fuit: Accusatus jamdudum fuerat penes Romanos Pontifices Bonifacii decessores Maximus quidam Episcopus Valentinae urbis, quod jamdiu confectae Manichaeorum haeresi adhaereret, homicidii etiam

etiam aliorumque graviſſimorum criminum reus eſſet. Pontifices iidem *provincialem*, ut Bonifacius ſcribit, *cognitionem delegaverunt*, ea, ut arbitror, ratione, quod Sardicenſe Concilium in can. 3. definiverit, Epiſcoporum cauſſas primum in Provincia diſcuti. Maximus variis tergiverſationibus ſubdole judicium evaſit, donec a Clericis Valentinæ civitatis deducta controverſia eſt ad Bonifacium. Hic autem Pontifex juſſit, ut ad ejus dirimendam cauſſam Concilium intra Provinciam celebraretur, cujus ſententia Apoſtolica auctoritate tandem confirmaretur juxta memoratum Sardicenſem tertium canonem. Ex hac epiſtola non aliud apud Gratianum fragmentum habemus, quam canonem 10. cau. 3. qu. 9., cujus verba ita legenda erunt: *Dilationem dedimus, & decrevimus veſtrum debere intra Provinciam eſſe judicium, & congregari Synodum ante diem Kalendarum Novembrium, ut ſi adeſſe voluerit, præſens, ſi confidit, ad objecta reſpondeat; ſi adeſſe neglexerit, dilationem ſententiæ de abſentia non lucretur, nam manifeſtum eſt confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi ſe occaſione non utitur. Nihil enim intereſt, utrum in præſenti examine omnia, quæ dicta ſunt, comprobentur, cum ipſa quoque confeſſione procurata toties conſtet abſentia. Nos autem per omnes Provincias literas dirigemus, ne excuſationem ſibi ignorationis obtendat: ut ad Provinciam venire cogatur, & illic ſe conſtituto præſentare judicio. Quidquid autem veſtra charitas de hac cauſſa duxerit decernendum, cum ad nos relatum fuerit, noſtra, ut condecet, neceſſe eſt auctoritate firmetur.* Can. 10. cau. 3. qu. 9.

Tria quidem ſuperſunt apud Gratianum capita, quæ eandem exhibent inſcriptionem, videlicet Bonifacii in epiſtola ad Epiſcopos Galliarum; ſed revera neque ad hanc, neque ad aliam Bonifacii epiſtolam pertinent. Is eſt in primis canon 3. cau. 6. qu. 4., cujus inſcriptio olim erat ita concepta: *Bonifacius Papa populis Galliæ*, quemadmodum teſtantur Correctores Romani, qui ſive ex vetuſtis aliquot codicibus, ſive ex vetuſtioribus Collectoribus ſcripſerunt: *Epiſcopis Galliæ*. Porro canon idem referendus erit ad Novellam Juſtiniani Imperatoris 123. cap. 34. apud Julianum anteceſſorem, ſive 123. cap. 22. apud Haloandrum ibi: *Siquis vero ſanctiſſimorum Epiſcoporum ejuſdem Synodi dubitationem aliquam ad invicem habeat, ſive pro Eccleſiaſtico jure, ſive pro aliis quibuſdam rebus, prius Metropolita eorum cum aliis de ſua Synodo Epiſcopis cauſſam examinet, & judicet, & ſi non rata habuerit utraque pars, quæ judicata ſunt, tunc Beatiſſimus Patriarcha Diœceſeos illius inter eos audiat, & illa determinet, quæ Eccleſiaſticis canonibus, & legibus conſonant, nulla parte ejus ſententiæ contradicere valente.* Si hæc cum fragmento Gratiani conferantur, nemo non ibidem inveniet eandem omnino ſententiam, & vix vocum diſcrimen agnoſcet, quod ex varia Græci idiomatis interpretatione profectum eſt. Cur vero Juſtinianeæ Conſtitutioni inſcriptum fuerit Bonifacii nomen, & quidem in epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, duplex reddi ratio poteſt. Nimirum in primis animadvertere juvat, cum eodem canone 3. nonnihil conſonare laudatam epiſtolam Bonifacii ad Epiſcopos Galliarum in cauſſa Maximi Valentini; cum Bonifacius voluerit habendam eſſe in Eccleſiaſtica, de qua agebatur, controverſia rationem Provincialis Synodi, ac propterea Metropolitani Epiſcopi, qui Provinciali Synodo præeſſe ſolet; quod fere ipſum in Novella Juſtiniani Conſtitutione definitum adparet. Veroſimile igitur eſſe poteſt, ſtudioſum quempiam ad marginem legis Juſtinianeæ nomen Bonifacii Papæ in epiſtola ad Galliarum Epiſcopos adſcripſiſſe, ut indicaret, ſimilia quædam in ea epiſtola contineri, quæ adnotatio marginalis tranſlata Can. 3. cau. 6. qu. 4.

 deinde

deinde fuerit in ipsam legis inscriptionem. Altera ratio reddi potest, quod veteres canonum Collectores in codicibus suis aperte non auderent leges Imperatorias canonibus sacris intermiscere. Primus ex Graecis Collectoribus id egit prope finem sexti saeculi Johannes Antiochenus cognomento Scholasticus, at ex Latinis nemo ante saeculum undecimum, sed primus Deusdedit Cardinalis circa annum 1087. Imperatorias leges Summorum Pontificum, ac Conciliorum decretis adtexuit; & quoties opportunum esse poterat ad rem aliquam discutiendam quoddam legum Imperatoriarum monumentum, satius duxerunt veteres referre quidem, sed immutato nomine auctoris, ex. gr. illi Pontifici tribuendo fragmenta, qui Cathedram Apostolicam tenebat tempore legis latae. Forte igitur evenire potuit, ut vetustus quispiam Latinus Collector laudare vellet in suo codice sententiam memorati canonis 3. cau. 6. qu. 4. Ut vero ab Justiniani nomine abstineret, Bonifacium Papam laudandum potius voluit, non ejus nominis primum, sed secundum, utpote qui temporibus Justiniani vivebat, ratus Bonifacio II. tribui posse, quod Bonifacii ejusdem tempore in rebus Ecclesiasticis ab Imperatore constitutum fuerat, praesertim cum solerent Imperatores nihil ad Ecclesiasticam utilitatem constituere, nisi aut suadentibus, aut precantibus etiam Pontificibus Maximis, quorum intererat rebus sacris ea ratione consulere, ut opportunae leges editae paratam haberent commodam executionem.

Can. 7. & 8. cau. 11. qu. 1. Haec eadem, arbitror, caussa esse potuit, cur Bonifacio tribueretur canon 8. cau. 11. qu. 1. in vetustissimis quibusdam Gratiani codicibus, licet in aliquibus Marcello, vel Marcellino adscriberetur, quemadmodum observarunt Romani Correctores. De canone 7. eadem caussa, & quaestione non est, cur verba faciam: etenim quod in veteribus adpositum esset Bonifacii nomen in epistola ad Episcopos Galliae, non a Gratiano profectum est, sed potius ab eo, qui Paleas Gratianeo codici inseruit; is enim canonem illum septimum, qui incipit, *quaecumque*, interjecit inter inscriptionem canonis *nullus* sequentis, & inter ipsum canonem *nullus* sequentem; quamobrem Marcellini, & Bonifacii nomen sedem suam mutare potuerunt, ut canon 7. Marcellino tribuendus tribueretur Bonifacio, & viceversa adscriberetur Marcellino, vel Marcello canon 8., quem Gratianus ex Bonifacio laudaverat. Hodie canon 7. restitutus est suo auctori, seu Marcellino Papae in epistola 2. ad Episcopos orientales, si tamen Marcellinus ejus epistolae auctor est; & canon 8. eam habet inscriptionem, quam Gratianus adjecerat. Quamquam vero Gratianus ab Ivone Carnotensi parte 5. cap. 278., aut a Burchardo lib. 1. cap. 168. eam inscriptionem acceperit, illud tamen certum est, canonem ipsum non Bonifacio, sed Justiniano Imperatori tribuendum fore, quemadmodum tribuit idem Ivo in eadem parte 5. cap. 369. Referendus itaque canon erit ad Novellam 123. cap. 7. & 8., ex qua etiam emendandus erit his verbis: *Nulli vero Judicum licebit Dei amabiles Episcopos cogere ad judicium venire pro exhibendo testimonio, sed judex mittat ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi, ut propositis Sanctis Evangeliis, secundum quod decet Sacerdotem dicant, quae noverint. Sed neque pro qualibet pecuniaria caussa, vel criminali Episcopum ad Judicem civilem, aut militarem invitum producere, aut exhibere citra Imperialem jussionem permittimus, sed Judicem, qui tale aliquid sive ex scripto, sive ex non scripto praesumserit imperare post cinguli privationem viginti librarum auri poenam exsolvere jubemus Ecclesiae, cujus Episcopus produci, aut exhiberi jussus est; executorem similiter post cinguli privationem, & verberibus subdendum,*

dum, & in exilium deportandum. Duo igitur emendanda sunt apud Gratianum. Primum in inscriptione auctoris consistit, ut pro Bonifacio Justinianum supponamus, nisi forte quispiam adhuc retinendum Bonifacii nomen judicaret, quod opportunum videatur ad rem propositam Bonifacii ejusdem fragmentum ex epistola jam memorata ad Episcopos Galliarum, ubi de Maximo Episcopo gravissimorum criminum reo legitur: *Quem furore suo, & insana temeritate ad sæcularium quoque Judicum tribunalia subditum quæstioni, quod in vili quoque persona turpissimum est, objicerent pervenisse, & damnandum asserunt, gestis prolatis in medium*. Alterum spectat ad supplendum canonem ex ipsamet Justiniani constitutione; etenim quod Gratianus simpliciter asseruit, nulla exceptione subjecta, non aliter probavit Justinianus, quam adjiciendo: *Citra Imperialem jussionem*, quæ verba neque Ivo Carnotensis omisit in dicto cap. 369. ibi: *Nisi Imperialis jussio processerit*.

De epistola ad omnes Calaritanæ Ecclesiæ Cœnobitas.

Canon 2. cau. 1. qu. 2. unius tantum Gratiani auctoritate Bonifacio Papæ adtribuitur omnibus Calaritanæ Ecclesiæ Cœnobitis rescribenti. Eruditi omnes etiam solertissimi rerum Ecclesiasticarum investigatores hoc fragmentum alibi non reperiri adnotarunt. Quamobrem facile viderit unusquisque, quæ fides Gratiano præstanda sit, quem pluries lapsum scimus, atque inter cetera in recensendis Bonifacii Papæ decretis, quemadmodum & jam superius animadvertimus, & inferius adparebit. Romani Correctores, nonnihil, ut arbitror, auctoritatis eidem canoni conciliaturi, illum a S. Thoma commemorari observaverunt in 2. 2. quæst. 100. in fine articuli 3., imo eodem uno proposito judicium ferri. Verum isthæc parum valere poterunt apud eos, qui apprime noverint, quanta fuerit temporibus S. Thomæ Gratianei operis existimatio, ex qua fieri facile potuerit, ut vir eximius sine discrimine thematum demonstrandorum caussa Gratiani capitibus uteretur. Ego sane de canonis auctoritate, ac fide Collectoris plurimum dubito, non tantum ex eo, quod Dionysius Exiguus Bonifacii epistolarum etiam Collector ejus non fecerit mentionem, sed & quod non satis certum sit, an in Calaritana Ecclesia fuerint sub Bonifacio I. instituta Cœnobia, ad quæ Pontificis ejusdem epistola dirigeretur. Fateor quidem ante Benedictum occidentalium Monachorum facile Patrem nonnullos fuisse etiam in Sardinia, qui Monachorum mores imitarentur, postquam S. Athanasius monasticam disciplinam a Græcis ad Latinos quasi per traducem derivavit; hinc scimus Eusebium genere Sardum Vercellensem Episcopum in Vercellensi Ecclesia monasticas institutiones cum clericali vita junxisse, uti testatur Ambrosius in epistola ad Vercellensem Ecclesiam; Verum nondum eo res devenerat in Ecclesia Calaritana, ut talia instituta Cœnobia forent, & numero plurima, qualia a Bonifacio memorantur apud Gratianum. Quidquid enim Hieronymus, qui tempore Bonifacii objit, in epist. 12. asserebat, eos, qui serica veste non utebantur, aut candente tunica, judicatos esse *Monachos*, *Impostores*, *& Græcos*, si jam tum Cœnobitarum in communi viventium disciplina recepta fuisset apud Latinos? Ut vero propius ad ipsum Gratiani fragmentum accedam, video statim insueta, & minus accommoda loquendi formula usum proponi Bonifacium, dum

Can. 2. cau. 1. qu. 2.

dum Cœnobitas Calaritanæ Ecclesiæ adpellat *fratres charissimos*, quæ salutationis ratio cum Episcopis, nunquam cum laicis, quales tunc erant Monachi, usuveniebat. Deinde cum auctor canonis afferat, se in quæstione proposita de monachis non gratuito suscipiendis, ipsa *dubitatione reddi anxium, & ineptum*, indicat satis rescriptum istud aut Romanæ Ecclesiæ, aut Bonifacio, qui nomine Romanæ Ecclesiæ scribere se profitetur, minime convenire, præsertim quod ibidem tradatur ex ipsa Apostolica traditione deduci, neminem aliquo muneris interventu ad Dei cultum provocandum fore. Antiquissima est illa Monachorum regula, quæ Sancto Hieronymo tribuitur, in qua legimus inter cetera: *Detestabilem hæresim simoniæ, quam communi pravitate diaboli Moniales assuetæ committunt, etiam in auditu horreat vestra societas. Giezi, & Simonis vos terreat pravitas. Vox Petri Vicarii Christi nunquam exeat de auribus vestris: Pecunia tecum sit in perditionem &c. Ad vos venientes sorores ad Christi suscipite nuptias gratis: præponatur sanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non utilitas mundi, nulla omnino pactio, nulla opinio, æstimatio, seu intentio de pecunia danda præveniat, & receptionem præcedat, quæ pactio sive opinio puritatem mentis perturbat*. Præterea prope capitis finem monere dicitur Monachos Bonifacius, ne ulla *Ecclesiæ* Monachorum *distractio fiat*. Quænam esse poterat tunc hæc loquendi formula, ut bona monasterii bona Ecclesiæ dicerentur, aut etiam nomen Ecclesiæ pro nomine Monasterii usurparetur? Igitur Gratiani canon Bonifacii esse non potest, forte a Monacho quodam compositus piæ exercitationis caussa, atque inter Monasterii cujuspiam libros a Gratiano adinventus. Auctori autem canonis pro exemplari esse potuit imitando epistola quædam Gregorii Magni ad Januarium Episcopum Calaritanum scripta lib. 3. epist. 24. ibi: *De ordinationibus vero, vel de nuptiis Clericorum, aut de iis, quæ velantur, virginibus, nullus, ut nunc fieri dicitur, quidquam præmii præsumat accipere, nisi quidpiam sua sponte conferre maluerint*. Ulterius progredior; & assero, hoc ipsum Gratiani monumentum parum prodesse Collectoris ejusdem proposito. Proposuerat Gratianus initio quæstionis, *an pro ingressu Monasterii pecunia sit exigenda, vel exacta persolvenda*. Et post nonnulla capita recitata, inter quæ numero 2. habetur istud Bonifacii rescriptum, concludit post canonem 4. *Auctoritate Bonifacii patenter ostenditur, quod sicut nullus pretio est invitandus ad conversionem, ita nulli pecuniæ interventu Ecclesiæ largiri potest ingressum*. Recedit hic Gratianus a quæstione proposita, quatenus de monasteriis sermonem instituendum ab initio voluit, deinde ea, quæ in demonstrationem opinionis suæ adfert, de Ecclesiis expressa sunt. Quantum vero, olim præcipue, diversæ essent Ecclesiarum, & Monasteriorum rationes, nemo ignorat. Sed, agedum, fingatur species facti, qualis esse poterat apud Bonifacium, & qualis ex ipsis canonis verbis deduci potest. Cœnobium erat quoddam destitutum Abbate, ejusdemque Cœnobii fratres non Cœnobii sui, sed alterius Monachum in Abbatem sibi elegerant, in suum monasterium transferri eo nomine postulantes. Renuebat alterum monasterium, nisi sibi quidpiam, velut permutatione, aut quasi compensatione concederetur. Interrogatus Bonifacius, an hæc pactio improbanda videretur, respondit in primis, Romanam Ecclesiam compati illorum Monachorum destitutioni, deinde in ancipiti se constitutum esse, imo anxium, & ineptum, dubitantem quid ipse rescriberet (non defuerunt Glossographi, qui ironice in hac parte loquutum Bonifacium fuisse scripserunt; sed hæc interpretatio toti omnino contextui dissonat). Prosequitur

tur

tur Pontifex, & ait, a discipulis Domini neminem provocatum fuisse ad Dei cultum aliquo muneris interventu, nisi forte quis muneris dati nomine intelligenda arbitraretur victualia, quæ priscis fidelibus in communi suppeditabantur, quo exemplo concludit, munus Dei neque emendum fore, neque vendendum. Post hæc generaliter tradita, cavendum esse monet, quam esset ambiguum, quod Monachi petierant, consilium, quod imo nulla invenit ratione confirmari. Concludit postremo, si Abbas electus maxime sit eligentium necessitati opportunus, interea gratis ad monasterium, ad quem electus est, transire debere, quin ulla pactio, aut rerum Monasticarum alienatio interveniat, facta Monachis eligentibus facultate, ut siquid subsidii gratia alteri monasterio concedere voluerint, ipsi in solatium fratrum concedant. Quicumque hæc adamussim consideret, non videbit in primis, quomodo res apud duo tantum monasteria diremta, ita Bonifacium excitaverit, ut non ad eadem duo monasteria, sed *ad omnes Calaritanæ Ecclesiæ Cœnobitas*, ut Gratianus in inscriptione testatur, rescriberet. Deinde judicabit, non adeo facile Bonifacium *anxium* reddi potuisse, & *ineptum* in proposita specie, ut quid respondendum esset, se ignorare propemodum fateretur, & *ambiguum*, quod Monachi petierant, *consilium* diceret. Agnoscet rursus rei non convenire rationem a praxi discipulorum Domini petitam, qui neminem muneribus ad baptismum, aut Christi fidem suscipiendam provocaverunt. Etenim non erat hæc Cœnobitarum Calaritanorum dubitatio, qui non de gentibus convertendis ad fidem Christi, imo nec de laicis ad monasteria convertendis, sed de Monacho e monasterio in monasterium transferendo interrogaverant. Postremo observabit, manifestam antynomiam in posterioribus capitis verbis; asserit enim auctor canonis translatum Monachum servire gratis Deo debere, dummodo nulla fiat rerum monasticarum distractio, ac subjicit postmodum, aliqua munera derelicto monasterio largiri posse. Hæc sane omnia ceteris juncta, quæ superius dicta sunt, clarius etiam demonstrant, canonem istum Bonifacio Papæ tribui neutiquam posse, itidemque proposito Gratiani non convenire.

De ceteris canonibus nomine Bonifacii editis.

Quod Gratianus ex Bonifacio Papa laudavit in can. 1. dist. 78., retulit Ivo Carnotensis in parte 6. cap. 30. decreti *ex decretis Fabiani Papæ orientalibus missis*. *Can. 1. dist. 78.* Eodem modo Burchardus in lib. 2. cap. 10. Aliter Regino in 1. appendice cap. 39. sub hac inscriptione. *Ex canonibus orientalium antiquorum Patrum cap.* 20. Posterior hæc inscriptio Reginonis erit a nobis sequenda, ut scilicet canon, de quo quærimus, referatur ad Concilium Neocæsariense, cujus canonem 11. Martinus Bracarensis retulit in cap. 20. suæ Collectionis, quam *Collectionem orientalium canonum* adpellavit. Verba Neocæsariensis Concilii hæc sunt: *Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiamsi fuerit homo valde dignus, sed reservetur: Dominus enim Jesus Christus in trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere*. Retulit hunc eundem canonem Gratianus in can. 4. dist. 78., cujus verba si paullo diversa sunt, id profectum liquet ex varietate latinæ interpretationis. Disciplina Neocæsariensis canonis fuit apud veteres diu custodita, uti patet ex novella Justiniani Imperatoris, cujus fragmentum habetur in can. 2. dist. 78., & ex Concilio Rothomagensi anni

1074.

1074., in quo legimus can. 6. *Nullus ordinetur Presbyter ante 30. annos*. Hæc tamen non ita perpetuo servabantur, ut non liceret Episcopis juniores Sacerdotes consecrare, quoties nimirum junioris cujuspiam consecrationem Ecclesiarum necessitas, aut utilitas expostularet, quemadmodum rectissime idem Gratianus observavit post canonem 4. ejusdem distinctionis. Quum vero frequentiores essent hujusmodi dispensationes, tandem disciplina immutata est, primum a Clemente V. in cap. ult. de æt. & qual. & ordin. præf., dein a Concilio Tridentino, ut liceret quidem post annum vigesimumquintum ordinare Sacerdotes; at minores ea ætate nusquam Episcopali auctoritate, aut dispensatione ordinarentur, sess. 23. de reform. cap. 12., ubi tamen optandum esset, ut omnes, ad quos pertinet, sedula meditatione perscrutarentur verba illa: *Sciant tamen Episcopi non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos ordines adsumi, sed dignos dumtaxat, & quorum probata vita senectus sit*, quibus significatur, eam fore Ecclesiæ mentem, ut quoad minus fieri potest, veteri disciplinæ, uti in ceteris, ita in hac etiam parte detrahatur.

Can. 3. cau. 12. qu. 2. Erratum Gratiani in inscriptione canonis 3. cau. 12. qu. 2. non tam Gratiano ipsi tribuendum est, quam Burchardo, quem bona fide etiam secutus fuerat Ivo Carnotensis. Primus enim Burchardus in lib. 11. cap. 17. eadem verba laudavit nomine Bonifacii Papæ in cap. 5. decretorum, ea de caussa, quod, ut alibi sæpe monui, Burchardus abstinere volebat a nominandis Francorum Capitularibus, ad quæ hic canon pertinebat, non dubitans aliis prorsus auctoribus Capitularium fragmenta adtribuere. Itaque caput hoc referemus jure optimo ad caput 405. libri 6. Capitularium Francorum editionis Parisiensis anni 1677., ex quo capite Gratianum ipsum emendare juvabit his verbis: *Nulli liceat ignorare, quod omne, quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad jus pertinet Sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui ea Domino, & Ecclesiæ, cui competunt, aufert, vastat, invadit; vel diripit usque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem, quod sit sacrilegus, & non tantum sacrilegus, sed etiam fur sacrilegus*. Eadem omnino leguntur apud Isaac Lingonensem tit. 7. cap. 5., quibus in locis mentio non fit de excommunicatione, quemadmodum apud Gratianum legitur. Tantum apud Isaac Lingonensem in capite 7., postquam multa de sacrilegis dicta sunt, ita habetur: *Sacrilegus .... non solum a regno Dei fit alienus, sed etiam a liminibus Sanctæ Ecclesiæ, & præcipue ab illius, quam læsit, usque ad prædictam satisfactionem extorris efficitur.* Similia propemodum leguntur in Concilio Troslejano anni 909. can. 4. ibi: *Breviter commemorandum credimus, quod omnia, quæ Domino offeruntur, procul dubio & consecrantur; & non solum sacrificia, quæ a Sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fidelium dicuntur, sed quidquid ei a fidelibus offertur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, vel quodlibet artificium, ædificium, vestimentum, quodcumque mobile, vel immobile de his rebus, quæ supplementum Sanctæ Dei Ecclesiæ, ejusque ministris, atque ornatum præstare possunt, indubitanter Domino consecratur, & quicumque ab Ecclesia aliquid ex his quocumque modo alienaverit, abstulerit, invaserit, vastaverit, minoraverit, sive diripuerit, quia Christus, & ejus Ecclesia una est persona, & quæcumque Ecclesiæ sunt, Christi sunt, procul dubio sacrilegium committit.... Tales si Ecclesiæ correctionem non recipiunt, ethnicis, & publicanis sunt similes, quibus nec vivis, nec mortuis communicat Ecclesia Dei, &c.*

In

In vetustis pluribus Gratiani exemplaribus canon 41. cau. 16. qu. 7. hac inscriptione notatur: *Item ex eodem*, quasi referendus sit ad decreta Sylvestri Papæ, ex quibus præcedens canon depromtus dicitur: sed apud Burchardum, & Ivonem, necnon in codicibus recentioribus Gratiani laudatur ejus canonis auctor Bonifacius Papa in decretis. Verum neque Sylvestro, neque Bonifacio Pontificibus tribuendus erit, sed potius Theodoro Cantuariensi, qui in cap. 6. sui Pœnitentialis, qualem edidit Jacobus Petit Parisiis anno 1677., ita scribit: *Non licet Abbati, neque Episcopo terram Ecclesiæ convertere ad aliam, quamvis ambæ in potestate ejus sint. Si mutare vult terram Ecclesiæ, faciat cum consilio Episcopi, & fratrum suorum, & dimittat in priorem locum Presbyterum ad ministeria Ecclesiæ*. Idem Petit ex alio codice ita legendum monet. *Si mutare vult terram Ecclesiæ, faciat cum consensu amborum. Siquis vult monasterium suum in alium locum ponere, dimittat in priorem locum Presbyterum ad ministeria Ecclesiæ*. Cum his convenit caput 48. inter capitula Theodori apud Dacherium in tomo 9. Spicilegii, ibi: *Abbati non licet, nec Episcopis terram Ecclesiæ vendere ad aliam, quamvis in potestate ejus sint ambæ. Si mutare vult terram Ecclesiæ, cum consensu amborum faciat. Siquis vult monasterium suum in alio loco ponere, faciat cum consilio Episcopi, & fratrum suorum, & dimittat in priore loco Presbyterum ad ministerium Ecclesiæ*. Conferantur hæc cum canone Gratianeo, & nemo dubitabit, quin Gratiani fragmentum ad hæc Theodori capitula sit referendum. Ejus porro canonis sententia hæc est, ut siquis ex Abbatibus velit monasterium suum de uno in alium locum transferre, minime transferat, nisi consilio Episcopi, ac Clericorum Ecclesiæ, cui monasterium subsit, quo accedente priori loco præfici debeat Sacerdos caussa ecclesiastici ministerii, ne forte locus semel religiosus aliquando fiat profanus, contra sacrorum canonum sanctiones. Similia quædam habentur in Concilio Moguntino anni 813. cap. 20. in fine, ex quo relata sunt inter Capitularia Caroli Magni lib. 5. cap. 143. editionis Parisiensis anni 1677. *Can. 41. cau. 16. qu. 7.*

Canon 3. cau. 17. qu. 2. apud Ivonem, & Burchardum laudatur nomine Concilii Toletani. Sane Ivonem decepit Burchardus, qui auctorum nomina variare identidem non dubitavit, præsertim ubi inscribendum esset nomen Francorum Capitularium, uti alias persæpe monui. Sane in lib. 5. Capitularium cap. 380. postremæ Parisiensis editionis hæc habentur: *Si aliquis incognitus in monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præstetur. Et si intra tres annos aut servus, vel libertus, vel colonus quæratur, Domino suo reddatur cum omnibus, quæ adtulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium requisitus non fuerit, postea quæri non potest, sed tantum ea, quæ in monasterium adduxit, Dominus servi recipiat*. Hæc eadem omnino sunt cum canone Gratiani, quem Gratianus ipse Bonifacio Papæ adscripsit. Nonnihil simile inveniri in novellis Justiniani Constitutionibus 5. cap. 2., & 123. cap. 35. Romani Correctores observaverunt, & post Romanos Correctores Wanespen in suo brevi Commentario ad 2. partem Gratiani, qui tamen interpres meo judicio plurimum allucinatus est, dum ibidem asseruit, improbandam esse distinctionem, quam Gratianus inivit post canonem 2. ejusdem caussæ, & quæstionis, ubi de Monachis recipiendis, atque admittendis agatur. In fine canonis 1. memoratur B. Benedicti regula, & S. Gregorii Papæ canonica institutio, juxta quam unius anni probatio necessaria dicitur in Monachis recipiendis. Post canonem 2. monet Gratianus, annalem probationem ad notos *Can. 3. cau. 17. qu. 2.*

pertinere, non ad ignotos, in quibus ex subsequente canone 3. necessariam esse triennii probationem demonstrat. Optandum esset, ut Gratianus eodem ita in ceteris, ui in hac parte, interpretationis genere usus fuisset; neque enim cum memorato Interprete ceteroqui eruditissimo consentire possum, ubi inquit hanc Gratiani distinctionem esse prorsus alienam a canonibus sacris, imo expresse a novellis Justiniani Imperatoris, ubi nihil tale contineri testatur. Revera, ut abstineam ab ipsomet canone Capitularium Francorum, quem Gratianus idem in demonstrationem adtulit suæ distinctionis, video Justinianum ipsum eam distinctionem manifestissime probavisse in dicto cap. 35. Novellæ 123. ibi: *Si quis autem ad monasticam vitam venire voluerit, jubemus, siquidem notus est, quia nulli fortunæ subjacet, Abbas monasterii, si perspexerit, schema ei præbeat. Si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subjaceat, intra tres annos non accipere eum schema monasticum, ut intra memoratum tempus experiatur hujus nominis conversationem monasterii i ræjul. Et si intra triennium aliquis emerserit, dicens aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum, proprio Domino hunc restitui, cum rebus, quas probatur in monasterium introduxisse, jurando primum, quia nihil patietur a suo Domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, Abbas monasterii post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum judicaverit, tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem, quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ Domino reddantur.* Apertissima sane in hoc capite, quod plurimum consonat cum canone Gratianeo, exhibetur distinctio inter notos, ignotosque viros monasteria adeuntes, ut notis statim Abbas pandere possit Religionis ingressum, ignotis vero nonnisi post triennium, ea potissimum ratione, quod ubi de ignotis agitur, facile fraus fieret Dominis, aut Patronis, si forte Monachi statim recepti aut servi, aut liberti alicujus fuisse adparerent. Congruum autem fuit triennii tempus Dominis, Patronisve concedere, intra quod & inquirendi servos, libertosve facultas esset, & repertos in pristinam conditionem, quoties placuerit, revocandi. In iis autem, quorum erat nota conditio, alia regula servabatur, nec generaliter triennii spatium omnibus præfinitum erat caussa probationis, qua in re aut locorum, aut monasteriorum singularia statuta, vel etiam Abbatum, Monachorumque voluntas, ac dispensatio potissimum attendebantur.

CAPUT

CAPUT XL.

De Cœlestino.

Cœlestini nomine inscripti sunt sequentes canones.

Ex epist. 1. ad Episcopos Galliæ.	*Can.* 53. *de conf. dist.* 4. *est potius in Capitulis epistolæ adjectis.*
Ex epist. 2. ad Episcopos Galliæ.	*Can.* 4. *dist.* 59. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 12. *dist.* 61. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 13. *dist.* 61. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can.* 26. *dist.* 63. *referendus ad can.* 13. *dist.* 61. *Can.* 3. *dist.* 81. *ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.* *Can.* 13. *cau.* 26. *qu.* 6. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
Ex epist. ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ.	*Can.* 4. *dist.* 38. *ex integris exemplaribus emendandus.* *Can.* 7. *dist.* 61. *ex integra epistola supplendus, atque emendandus.* *Can.* 2. *dist.* 62. *jungendus cum can.* 7. *dist.* 61.
Ex decreto misso ad Ecclesiam Florentinam.	*Can.* 2. *cau.* 35. *qu.* 6. *est potius Cœlestini II.*
Adjiciuntur.	*Can.* 9. *cau.* 30. *qu.* 1. *Can.* 10. *cau.* 30. *qu.* 1. — *non sunt Cœlestini I., sed potius pertinent ad Pœnitentiale quoddam Romanum.*

Ex epistola 1. ad Episcopos Galliæ.

Anno circiter 423. electus in Romanum Pontificem post Bonifacium Cœlestinus non tantum in Orientalem Ecclesiam, quæ tum ob impiam Nestorii hæresim turbabatur, respicere debuit, verum etiam ad quasdam Occidentalis Ecclesiæ regiones in Galliarum Provinciis, præsertim Massiliensi, in quibus plures Episcopi Sancti Augustini adversus Pelagianos scriptis graviter commoti, Augustinum ipsum de nimio excessu notabant, ac proinde licet in aliquibus non adhærerent Pelagianis, in aliquibus tamen Pelagianis eisdem favebant, ex quo Semi-Pelagianorum nomine appellati sunt. Fuerunt quidem ea ætate duo gravissimi Viri, Prosper Aquitanus, & Hilarius, sive hic fuerit Arelatensis Episcopus, ut tradit Baronius, sive quisquis alius, ut docte observat Norisius in lib. 2. historiæ Pelagianæ cap. 2., qui de Augustini fama solliciti non solum scriptis suis integram Viri eximii doctrinam sustinuerunt, ac vindicarunt, sed & Cœlestinum Pontificem certiorem de-

contentione fecerunt. Hinc Cœlestinus occasionem arripuit scribendi ad Gallicanos Episcopos Augustino infensos, quibus non tam Augustinum ipsum commendavit, quam Augustini doctrinam excolendam proposuit. Est hæc epistola, quam primam voco ad Gallicanos Episcopos scriptam, non sane quod tempore alias Cœlestini epistolas præcedat, sed quod prima inter Dionysii Exigui epistolas recenseatur. Revera quum Augustinus ibidem dicatur *sanctæ recordationis vir*, liquido constat esse scriptam postremo anno Pontificatus Cœlestini, videlicet aut sub initium anni 432., quo obiit Cœlestinus, aut anno 431.. aut sub finem anni 430., quo obiit Augustinus. De ejusdem epistolæ auctoritate ego nullatenus dubito, quum & apud Dionysium Exiguum collectorem vetustissimum sub Cœlestini nomine habeatur. Dubitant potius eruditi Viri de capitibus quibusdam, quæ huic Cœlestini epistolæ subjecta fuerunt etiam in codice Dionysii cum hac inscriptione: *Incipiunt præteritorum Sedis Apostolicæ Episcoporum auctoritates de gratia Dei*, suntque capitula numero undecim ad conficiendam Pelagianorum hæresim edita. Petrus Crabbus, & Sirmondus Cœlestino abjudicant; attamen cui potius auctori tribuant, se ignorare profitentur. Vossius lib. 1. historiæ Pelagianæ partim Cœlestino tribuit, partim discipulis Augustini in Galliis existentibus, ea ratione, ut edita primum capitula fuerint a discipulis Augustini, dein oblata Cœlestino, ac demum a Cœlestino adsuta epistolæ, quam Cœlestinus idem ad Gallicanos Antistites scripsit. Paschasius Quesnellius in requirendis veteribus monumentis, quæ Leoni Magno tribueret, studiosissimus non dubitavit, qualicumque moveretur conjectura, capitula isthæc sub Leonis nomine evulgare, scribens hoc opusculum elucubratum a Leone fuisse, cum Archidiaconi officio fungeretur sub Cœlestino Papa, cujus mandato capitula ipsa depromserit ex scriniis Sedis Apostolicæ. E contrario Cœlestino eadem capitula tribuerunt Petrus Diaconus in lib. de Incarnatione, & Gratia Christi ad Fulgentium cap. 8., Florus magister, seu Liber Ecclesiæ Lugdunensis nomine scriptus adversus Johannem Scotum, Hincmarus contra Gothescalcum, Cresconius, Ivo, aliique complures, ut Gratianum omittam. Porro res hæc valde latet in obscuro, in qua tamen tria hæc fidenter asserere non dubito. Primum scilicet inverosimile est, hæc capitula a Cœlestino ipso condita fuisse, atque epistolæ suæ ad Gallos Episcopos adjecta, etenim epistolæ Cœlestini postrema hæc sunt verba: *Deus vos incolumes custodiat, Fratres charissimi*; quin tamen ulla de subjectis capitulis mentio fiat neque in ipso epistolæ fine, neque in superioribus epistolæ verbis, quod non omisisset Cœlestinus, si nonnulla capitula epistolæ suæ ipse adjecisset. Alterum observatione dignum versatur in auctoritate capitulorum, quæ qualemcumque tandem auctorem habeant, maxima semper apud Viros ecclesiasticos in veneratione habita sunt, & Viris nonnisi sanctitate, & doctrina conspicuis adtributa, proindeque non temere eisdem uteretur quispiam, tanquam firmis ecclesiasticæ veteris doctrinæ argumentis. Postremo adnotare juvabit, eadem capitula plurimum adfinitatis habere cum capitulis Prosperi Massiliensium objectionibus respondentis, quemadmodum unicuique facile liquebit, quoties utraque simul capitula conferre voluerit. Itaque ex hisce capitulis depromtus est canon 53. de conf. dist. 4., quem Gratianus alios Viros gravissimos secutus Cœlestino adscripsit. Verba Gratiani supplenda erunt ex capitulo penultimo, ibi: *Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo Sancta Ecclesia uniformiter agit, non ocioso contemplamur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ*

Can. 53. de consf. dist. 4.

vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere adpareat, quomodo Princeps mundi hujus mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa ejus diripiantur in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem, & dat dona hominibus. Nemo non videt, hæc scripta esse adversus Pelagianos, qui & divinam gratiam neutiquam hominibus lapsis necessariam, imo & homines nec lapsos fuisse, nec ullo originis peccato teneri asserebant.

De epistola 2. ad Episcopos Galliæ.

Altera Cœlestini epistola ad universos Episcopos per Viennensem, & Narbonensem Provincias constitutos missa Felice, & Tauro Consulibus, sive anno 428., tempore quidem superius memoratam epistolam præcedit, sed sequor Dionysium Exiguum, qui hanc secundo in loco collocavit; forte quia hæc potissimum in disciplinæ capitibus consistit, illa vero aut ad fidem stabiliendam potissimum pertinet, aut jam prælaudata capitula assuta habet, quibus fidei dogmata adversus Pelagianos clarius explicantur. In hac autem epistola conqueritur Cœlestinus, quod in Galliis plurimi emersissent abusus, alii ex superstitione nonnullorum, alii ex improbitate animi, omnes tamen contra disciplinam ecclesiasticam. In capite 1. invehitur adversus quosdam Domini Sacerdotes, qui superstitioso quodam cultu, non doctrina, & mentis puritate, sed potius veste, & corporis habitu a plebe se discerni curabant. Deinde in cap. 2. eos redarguit, qui pœnitentiæ remedium morientibus denegabant. Hinc depromtus est canon 13. cau. 26. qu. 6., cujus verba huc integra referenda sunt, ut observetur codicum nonnullorum varietas. Dionysius Exiguus ita scripsit: *Agnovimus enim pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis adnui, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem perdere, quo se ille expediri desiderat, & liberari*. (legunt alii in aliis codicibus: *Et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se expediri desiderat, liberare.*) *Quid hoc rogo aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere, cum Deus ad subveniendum paratissimus invitans ad pœnitentiam sic promittat peccatori, inquiens*, (legunt alii: *Sic promittat: Peccator, inquiens,*) *quacumque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei: & iterum: Nolo mortem peccatoris, sed tantum convertatur, & vivat. Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegarit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse non credit*. (legunt alii: *vel in momento posse non credidit.*) *Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentiam non juvisset, cum esset in pæna pœnituit, & per unius sermonis promissionem habitaculum paradisi, Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum mente potius est æstimanda, quam tempore, Propheta hoc taliter adserente: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum illi se obliget* (legunt alii: *se obliquet*) *judici, cui occulta omnia noverit revelari*.

Can. 13. cau. 26. qu. 6.

Prose-

Can. 4. dist. 59. & Can. 3. dist. 81. Prosequitur Cœlestinus in capite 3. tradens, quænam esse debeant qualitates eorum, qui ad Episcopatus officia promoveantur his verbis: *Ordinatos vero quosdam, fratres charissimi, Episcopos,* (Ex his supplere juvabit canonem 4. dist. 59.) *qui nullis Ecclesiasticis ordinibus ad tantæ dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta, hujus usurpatione, qui se hoc recognoscit fecisse didicimus, cum ad Episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad majora firmentur. Debet enim ante esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere, quod didicit. Omnis vitæ institutio hac ad id, quo tendit, se ratione confirmat. Qui minime literis operam dederit, præceptor esse non potest literarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad emeritum stipendii ordinem non potest pervenire: Solum Sacerdotium inter ista, rogo, vilius est, quod facilius tribuitur, cum difficilius impleatur? Sed jam non satis est laicos ordinare, quos nullus fieri ordo permittit, sed etiam quorum crimina longe, lateque per omnes pene sunt nota Provincias, ordinantur. Daniel enim nuper missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus, ab omni, quod tenuerat, virginum monasterio nefariis est objectionibus accusatus, multa de multis objecta flagitia. In quanam lateret terrarum parte quæsitus est, ut si suæ innocentiæ confideret, contra se judicium postulatum minime declinaret, missæ ad Arelatensem Episcopum per Fortunatum Subdiaconum nostrum præceptiones, ut ad judicium destinaretur Episcopale. Tantis gravatus testimoniis* (hæc verba referuntur in can. 3. dist. 81.) *tanta facinorum accusatione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incestu Episcopus adseritur ordinatus. In nostris libelli scriniis continentur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus. In Pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad caussam dicendam missis a nobis literis vocabatur, obrepsit. Sacro nomini absit injuria, facilius est, ut hanc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator, quam eam obtineat ordinatus, cui convicto sociabitur, qui eum sibi credidit largiendo Pontificium sociandum, qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinarit, ostendit. His ergo in medium nunc deductis, cum plerique vestrum sint, qui Apostolicæ Sedis statuta cognoverint, nobiscum tempore aliquanto versati, ad disciplinæ normam nostris conventa adhortationibus, omnia fraternitas vestra evocare festinet.* Nemo non videt, hanc epistolæ partem potissimum ad Danielis Episcopi caussam spectare; Is enim Viennensis, aut finitimarum Provinciarum Episcopus ordinatus fuerat, vir ab Oriente redux, qui dum in Oriente versaretur ante susceptum Episcopatum, plura, eaque gravissima, quæ hoc in loco memorantur, crimina admisit. Hæc sane observatione dignissima sunt, ut facile intelligatur, qua ratione Cœlestinus asseruerit ad se *missam fuisse relationem ex Orientalibus partibus.*

Can. 12. dist. 61. Docet præterea Cœlestinus in sequentibus Capitulis, quænam servandæ sint regulæ in Episcoporum ordinationibus. Hinc scribit in cap. 4. *Primum, ut juxta decreta canonum unaquæque Provincia suo Metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem Episcopum continent constituta, nec usurpationis locus alicui Sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus. Alter in alterius Provincia nihil præsumat, nec emeritis in suis Ecclesiis Clericis peregrini, & extranei, & qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponantur, ne novum quoddam, de quo Episcopi fiant, institutum videatur esse Collegium.* Hæc habentur in can. 12. dist. 61., quem supplere exinde juvabit. Quando vero Cœlestinus memorat *constituta decessoris sui data ad Narbonensem Episcopum*, referendus erit ad epistolam Bonifacii ad Hilarium Episco-

Episcopum Narbonensem, quæ est postrema in Collectione Dionysii Exigui; ibi enim improbat Pontifex factum Patrocli, qui prætermisso Metropolitano in aliena Diœcesi contra Patrum regulas, & Nicæni Concilii constitutiones Episcopum ordinaverat.

In capite 5. ejusdem epistolæ ita prosequitur Cœlestinus: *Nullus invitis detur Episcopus, cleri, plebis, & ordinis consensus, & desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius Clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, (quod evenire non credimus) potuerit inveniri; primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua sua per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas Clericis renitendi, si se viderint prægravari, & quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare. Qui si non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere judicium.* Hæc retulit primum Gratianus in can. 13. dist. 61., deinde etiam in can. 26. dist. 63., quæ fragmenta juvabit exigere ad integra epistolæ verba nuper descripta. Can. 13. dist. 61. & Can. 26. dist. 63.

De epistola ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ.

Postremo loco apud Dionysium Exiguum refertur inter epistolas Cœlestini epistola ad universos Episcopos per Apuliam, (seu Apulejam, uti in aliquibus codicibus lego) & Calabriam constitutos. Continet hæc pauca quædam disciplinæ Ecclesiasticæ capita, & integra fere apud Gratianum recitatur. Et quidem priora epistolæ verba habentur in can. 4. dist. 38. his verbis: *Nulli Sacerdotum suos liceat canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quæ enim a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa frangatur?* Gratianus, ut conferentibus liquet, omisit vocem illam *suos*, quæ sane apud Cœlestinum apposite, apteque erat adjecta; olim enim erant unicuique Ecclesiæ, seu Diœcesi sui, singularesque canonum codices, juxta quos Clerici tenebantur mores suos omnino formare. Can. 4. dist. 38.

Prosequitur Cœlestinus, & ait: *Audivimus quasdam propriis destitutas rectoribus civitates Episcopos sibi petere velle de laicis; tantumque fastigium tam vile credere, ut hoc iis, qui non Deo, sed sæculo militaverunt, æstiment nos posse conferre: non solum male de suis Clericis, in quorum contemtum hoc faciunt, judicantes, sed de nobis pessime, quos credunt hoc posse facere, sentientes. Quod nunquam auderent, si non quorundam illic his consentientes sententia conniveret. Ita nihil, quæ frequentius sunt decreta proficiunt, ut hoc, quasi nunquam de hac parte scriptum fuerit, ignoretur. Quid proderit per singula Clericos stipendia militasse, & omnem egisse in Dominicis castris ætatem, siqui his præfuturi sunt, ex laicis requiruntur, qui vacantes sæculo, & omnem Ecclesiasticum ordinem nescientes, saltu præpropero in alienum honorem ambiunt immoderata cupiditate transcendere, & in aliud vitæ genus calcata reverentia Ecclesiasticæ disciplinæ transire? Talibus itaque, fratres charissimi, qui juris nostri, idest canonum, gubernacula custodimus, necesse est obviemus, hisque fraternitatem vestram epistolis commonemus, nequis laicum ad ordinem Episcopatus admittat, & sinat fieri, unde & illum decipiat, & sibi caussas generet, quibus reus constitutis decretalibus fiat.* Ita supplendus, Can. 7. dist. 61. & Can. 2. dist. 62.

dus, imo etiam emendandus est canon 7. dist. 61., cujus integra sententia plurimum consonat cum iis, quæ Cœlestinus idem scripserat ad Episcopos Galliarum in can. 4. dist. 59. Sed præterea his jungenda erunt verba postrema ejusdem epistolæ, quæ a Gratiano recitantur integra in can. 2. dist. 62., hæc enim universam materiam, quam Cœlestinus tractandam susceperat, omnino conficiunt.

De decreto misso ad Ecclesiam Florentinam.

Can. 2. cau. 35. qu. 6. Canonem 2. cau. 35. qu. 6. si forte quispiam Cœlestini I. esse dixerit, *pene contumelia affecerit sanctissimum virum*, ex sententia Antonii Augustini in notis editis ad primam Collectionem decretalium lib. 4. tit. 17. cap. 1. In quonam vero hæc contumelia sita esset, ego satis non video, nisi forte contumeliam dicere velimus, Cœlestino I. tribuere, quod canon Cœlestini I. temporibus non satis congruat. Ceterum in sententia canonis investiganda, explanandaque nihil esse videtur aut veteribus Ecclesiæ regulis, aut rectæ rationi contrarium, quemadmodum vel ex ipsis decreti verbis facile liquet. Duo ibidem constituuntur. Primum neminem posse adversus interdictum Ecclesiæ uxorem ducere, ita ut, si uxor ducatur, legitima uxor esse non possit, nec legitimæ nuptiæ, etiamsi de eo agatur, qui alias ad contrahendum conjugium esset idoneus. Deinde in matrimoniis dissolvendis ex caussa agnitæ cognationis inter conjuges præcipue admitti testimonia consanguineorum etiam proximorum. Quid in his, amabo, reperiri potest, in quo viro sanctissimo Cœlestino I. contumelia afferri quoquo modo posset, si ejus decreti auctor existeret? Quod enim ad primum pertinet, inficias nemo iverit, esse in Ecclesia potestatem ita conjugiis alicui interdicere, ut si contrahat, irrita prorsus sint, & injusta; hinc inter raptam, & raptorem non alias improbatæ erant olim nuptiæ, & prorsus invalidæ, nisi quod aut Imperatorum, aut virorum Ecclesiasticorum interdicta intercesserant, can. 4. & 11. cau. 36. qu. 2. l. un. §. 1. vers. *nec sit facultas* Cod. de raptu virginum. Hinc præterea hodiernis temporibus non alia ratione irritum est conjugium, quod Parocho, aut duobus testibus non præsentibus contrahatur, quam quod Concilio Tridentino sit interdictum. Neque vero tantummodo loquor de interdicto legis, eodemque perpetuo, verum etiam de interdicto Judicis, eoque, prout res incidit, condito. Siquidem novum non est in jure, ut facultas contrahendi certis in casibus, certisve personis auctoritate Magistratus prohibeatur, ita ut nullum effectum prorsus habeat, siquid forte in contractum deductum est, quemadmodum contingit in prodigis, quibus bonis interdictum est l. 6. de verb. obligat., aut etiam contingit in bonis hæreditatis jacentis, pupillo ad hæreditatem vocato adhuc deliberante, l. 7. per totam de jure deliberandi. Videant, qui contra sentiunt, ac Cœlestini canoni non adhærent, ne forte scrupulosius adhæreant novæ, ac vulgatæ Pragmaticorum doctrinæ, qui impedimenta matrimonii alia appellant dirimentia, alia impedientia methodo prorsus indigesta, deinde ubi vetitum Ecclesiæ expendunt in conjugiis, illud ipsum collocant inter impedimenta impedientia, non dirimentia; quas omnes loquendi phrases nemo plane intelligeret, nisi ipsarum auctores ad earundem explicationem paginas integras numero plurimas, utinam apte, ac nitide, implevissent. Altera canonis pars, quæ in admittendis præcipue consanguineorum testibus, in controver-

siis

liis conjugiorum dissolvendorum consistit, non dissonat aut a germana judiciorum disciplina, aut a recta ratione; non a disciplina judiciorum, quum nullibi adpareat, consanguineos in hisce caussis fuisse rejectos, imo ubi de dissolutione matrimoniorum ageretur, potius consanguineorum pietati, ac prudentiæ, quam extraneorum accusationibus res demandata est, argumento legis 30. cod. ad leg. Juliam de adulteriis; non a recta ratione, quæ potius suadet, consanguineis negotium concedendum fore, utpote qui de familiæ jure, ac necessitudine certiores esse, & constantius agere, neque odio dissolvendarum nuptiarum correpti facile præsumuntur.

Itaque alia ratio subesse nequit, ut Cœlestino primo memoratus canon 2. non tribuatur, nisi quod similes de conjugiis dissolvendis controversiæ fieri non solerent temporibus Cœlestini I., etenim tunc paucis in gradibus continebatur cognatio ad finem matrimonii impediendi, qui gradus facile dignoscebantur; cum sciamus inter filios fratrum, vel sororum conjugia consistere tum potuisse; imo adpareat ex variis recentioribus canonum codicibus, controversias hujusmodi post sæculum 9. aut 10. fuisse frequentissimas, uti liquet ex Collectionibus Reginonis, Burchardi, & Ivonis. Cuinam vero eundem canonem tribuemus? Num Clementi III.; quemadmodum tribuit Cironius in Paratitlis in decretales? Fateor quidem in nonnullis vetustis codicibus in cap. 3. qui matrim. accus. apud Gregorium IX., ubi legitur idem decretum, nomen Clementis III. inscriptum fuisse. Verum in optimis vetustis codicibus, quorum aliquot præ oculis habui, nomen Cœlestini habetur adpositum; imo & apud Gratianum auctor Paleæ nomen Cœlestini, non Clementis adjecit, uti ex codicibus vulgatis Gratianeis adparet. Referendus itaque canon erit ad Cœlestinum II., non vero III.; etenim, præterquamquod in decreto Gratiani nullum, ne ex iis quidem, quæ Paleæ nomine describuntur, fragmentum Cœlestini III. nomine descriptum fuerit, unde colligere juvat Palearum auctorem ante Cœlestinum III. Gratiani codicem auxisse, constat hunc eundem canonem referri in prima Collectione decretalium, quæ paullo ante Cœlestinum III., & post Cœlestinum II. edita fuerat. In hanc eandem opinionem jamdiu iverunt & Contius, & Antonius Augustinus. Quæ si vera sunt, non est dubitandum, quin Gratiani exemplaria, quemadmodum & decretalium codices in cap. 3. qui matrim. accus., optimum decretum, & sine dubitatione recipiendum nobis exhibeant, quum agatur de decreto eisdem temporibus edito, quibus & Palea adjectiones suas elucubrabat, & Bernardus Papiensis in prima decretalium Collectione elaborabat: neque enim in antiquis Gratiani exemplaribus hic canon habetur, ut monet Baluzius in notis ad Antonium Augustinum, utque etiam ipse agnovi ex vetustissimo Ms. Gratiani codice membranaceo in Regii Athenæi bibliotheca.

Jam vero juvabit decretum ipsum integre describere, & siquæ est codicum varietas, in iis præsertim, quæ graviora videntur, demonstrare. In recentibus Gratiani codicibus hæc habetur inscriptio: *Cœlestini Papæ decretum Ecclesiæ Florentinæ missum*. Consonat id Collectioni 1. decretalium, ex qua fortassis auctor Palearum Gratianum adauxit, etenim in ipsa Collectione in cap. 1. de matrimonio contra interdictum Ecclesiæ legitur: *Cœlestinus Papa Florentinæ Ecclesiæ*: quamquam Antonius Augustinus in notis observet alicubi se legisse nomen Cœlestini III. ad Florentinum Episcopum scribentis, alicubi nomen Clementis III. *Videntur nobis* (ait auctor canonis) *quod secunda, quam contra probibitionem Ecclesiæ duxit, non sit uxor, etiamsi primam* (Antonius Augustinus notat in prima decretalium Collectione le-

gi, *& si primam*, quamquam fateatur Contii editionem, & tres Tarraconenses codices cum Palea consonare) *non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum, & ordinem* (melius legendum erit *ordinationem*, quemadmodum in uno ex veteribus Gratiani libris haberi testabatur Antonius Augustinus in adnotationibus in 1. Collectionem decretalium) *Ecclesiæ factum est, tanquam inordinatum ratum non haberi tam divinæ, quam humanæ legis proclamat auctoritas. Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione renitente, uxor non est, cogendus est eam recipere, quam juravit, & desponsavit, & ex ea prolem genuit, ut juramenti religio non vilipendatur, & fides ad invicem promissa servetur, & proles in cultu Dei nutriatur, & educetur, & alii exinde occasionem pejerandi, & alias decipiendi assumere non valeant.* Sic se habet prior canonis pars, in qua describenda erravit sane Contius, dum hæc expressit: *Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione renitente, uxor, non est cogendus eam recipere, quam juravit &c.*, quam lectionem improbavit Antonius Augustinus loco memorato. Proposita erat apud Pontificem Maximum species de eo, qui se cum una matrimonium initurum spopondit, imo & sponsionem jurejurando firmavit; deinde ex ea ante initas nuptias prolem suscepit. Dum vero ipse conjugium cum alia contrahere meditaretur, a priore conventus apud Judicem Ecclesiasticum prohibitus est, ne caussa indiscussa nuptias cum alia celebraret. Sed neglecto interdicto matrimonium cum alia contraxit; hinc quæsitum an matrimonium istud valeret. Negative respondit Cœlestinus, sive quod priori sponsæ fides data, & jurejurando firmata post susceptam etiam prolem esset implenda, sive quia nullius esse momenti poterat conjugium, quod contra interdictum Ecclesiæ celebratum proponeretur. Huic definitioni cuipiam forte adversari videbuntur recentiorum Pontificum rescripta, quæ habentur in cap. 1. 2. & 3. de matrim. contr. contra interdictum Ecclesiæ; in his enim, quod contra interdictum Ecclesiæ matrimonium initur, illicitum dicitur, non invalidum; at Cœlestinus etiam nuptias non valere pronunciat. Verum, quum non omnia interdicta, quæ ab Judicis jurisdictione dimanant, eisdem concipiantur formulis, propterea non omnium eadem vis erit, atque effectus, ut aliquando quid fieri non deceat, aliquando quid fieri non possit, exprimant; & ubi fit, quod fieri non decere decernitur, valeat actus, licet honestati non congruat & æquitati, non valeat e converso, quoties fieri quidpiam non posse decernatur. Idem sane in ipsismet generalibus Ecclesiæ legibus servatum agnoscimus, quamquam enim ex. gr. vetitum legamus in Concilio Tridentino conjugia, & præviis denunciationibus, & testibus præsentibus esse celebranda, non alia de caussa valet matrimonium omissis denunciationibus, licet illicitum habeatur, non valet nullis accedentibus testibus, quam quod in denunciationibus quid deceat, in testibus quid debeat fieri, præstitutum sit. Itaque in interdicto Ecclesiastico, de quo sermo erat apud Cœlestinum in canone 2., arctior erat interdicentis Judicis formula, quemcumque subsequentem conjugii actum irritantis; at in interdicto Ecclesiastico, quod exhibetur in cap. 1. 2. & 3. de matrim. contr. contra int. Eccl. talis formula non erat adhibita. Quod si adhuc quispiam intercederet, ajendo non constare de hac formularum diversitate memoratis in locis, observandam ego proponerem regulam interpretandorum rescriptorum; in quibus cum non integra facti species exprimatur, necessarium est, nedum opportunum, multa recta, commodaque interpretatione juxta rectam rationem, ac generales leges supplere, ne aut a generalibus principiis deflectere nos, aut eadem invicem pugnare videantur. Suc-

Succedit altera rescripti pars ibi: *Quod autem parentes, fratres, & cognati utriusque sexus in testificationem suorum* (in prima Collectione decretalium legitur: *in testificatione filii, vel filiæ*) *ad matrimonium conjungendum, vel dirimendum admittantur tam antiqua consuetudine, quam legibus adprobatur. Ideo enim maxime parentes, & si defuerint* (in prima Collectione habetur: *Ideo maxime parentes recipiuntur, sive si defuerint*: alii codices apud Antonium Augustinum, *si vero defuerint*, alii, *si destiterint*) *parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam, & cum testibus & chartis* (alii codices, & prima Collectio decretalium habet, *tum testibus & chartis*) *tum etiam ex recitatione* (ita optimi codices habent, quos memorat Antonius Augustinus, reprobata prima Collectione decretalium edita, in qua legitur: *tum etiam exercitatione*) *majorum scire laborat*. (In veteri codice Tarraconensi notat Antonius Augustinus legi: *scire laboraret*.) *Qui enim melius recipi debent, quam illi, qui melius sciunt, & quorum est interesse ita, ut, si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium? Quod vero legitur: Pater non recipiatur in caussa filii, nec filius in caussa Patris, in criminalibus caussis, & contractibus verum est; in matrimonio vero conjungendo, & disjungendo ex ipsius conjugii prærogativa, & quia favorabilis res est, congrue recipiuntur.* Nihil sane hac constitutione congruentius in hac re esse poterat, dum conjugia non a quolibet turbari posse dicuntur prætextu consanguinitatis, aut alterius impedimenti inter conjuges intercedentis, sed sollicitudinem hanc familiaribus, ac propinquis, quorum maxime interest, esse relinquendam. Quando vero auctor canonis ad hanc rem cum antiquæ consuetudinis auctoritate memorat auctoritatem legis, puto referri ad legem 30. cod. ad leg. Juliam de adulteriis, ubi cavetur, ne matrimonia protervis, & falsis contumeliis extraneorum deformentur. Addi potest Harmenopulus in promptuario Juris civilis lib. 6. tit. 2.

De canonibus 9. & 10. cau. 30. qu. 1.

Quotquot eruditissimi viri in canones 9. & 10. cau. 30. qu. 1. animum intenderunt, in ea omnes fuere sententia, ut a Cœlestino primo Pontifice Maximo eosdem abjudicarent, aut saltem de eorundem auctoritate plurimum dubitarent. Vanespen in brevi commentario ad 2. partem Gratiani ait: *Quamvis de veritate, seu sinceritate horum decretorum respondere non ausim &c.*, & fidentius Petrus Coustant in tom. 1. epistolarum Romanorum Pontificum ait: *De duobus istis decretis hoc non ambigendum videtur ea simul, & ab eodem parente fuisse edita. Neque illud iis, qui aliquam Ecclesiasticæ disciplinæ notitiam perceperunt, minus est perspicuum, hujusmodi decreta in Cœlestini nostri ætatem minime convenire. Tum a gradu suo dejiciebantur Episcopi, vel Presbyteri lapsi, sed publica eis pœnitentia non imponebatur certo annorum numero exigenda. Longe minus tunc obtinuerat usus, ut hæc pœnitentia peregrinando persolveretur. Multo autem magis Cœlestini III., quam Cœlestini I. ævo consuetudo ista congruit.* De Cœlestino III. frustra heic quæreretur, quum vixerit ille post Gratianum. Item de Cœlestino II. difficilis esset quæstio, sive quod incertum admodum sit, utrum Gratianus tempore Cœlestini II. opus suum jam absolvisset, sive quod Cœlestinus II. paucis vix mensibus Ecclesiam Romanam tenuerit, nec aut satis temporis habuit, quo nova disciplinæ capita stabiliret, aut apud Col-

lectores Pontificiorum decretorum constat, eum hujus disciplinæ auctorem existere, aut ulla esse potuit tunc occasio hujus constituendæ adversus Episcopos, aut Presbyteros pœnæ; etsi enim constet, plurimos ex clericis sæculo 11., aut 12. a continentiæ legibus recessisse, eo tamen devenisse non legimus usque, ut Pœnitentiæ Sacramento abuterentur. Igitur cum a Cœlestino I. manifesta argumenta canones illos abjudicent, dicendum erit Gratianum ex pravo aliquo codice fuisse deceptum. Is, arbitror, esse potuit codex aliquis Pœnitentialis Gratiani sæculo editus; & forte Pœnitentialis ille Romanus, quem typis edidit Antonius Augustinus; in eo enim titulo 8. cap. 4. & 5. referuntur iidem Gratianei canones nonus, & decimus, & quidem ambo sub nomine Cœlestini, non quod revera Cœlestini existerent, sed quod fama erat, nonnulla de spirituali cognatione a Cœlestino Papa fuisse constituta, quemadmodum docebat eodem tempore Petrus Lombardus lib. 4. sentent. dist. 42. Et sane postquam in Codicibus Pœnitentialibus Cœlestini nomine evulgari cœperunt hi canones, facile intelligimus, qua de caussa & in alios codices hi canones traducerentur, & quidem nomine ejusdem Cœlestini, vel quia codices Pœnitentiales vulgatissimi erant, & assidue a Clericis volutabantur, vel quia iidem codices eximiæ apud omnes erant auctoritatis. Hinc non Gratianus tantum nomine Cœlestini canones illos commemoravit, sed etiam Guillelmus Major Andegavensis in suis statutis synodalibus synodo 16. anni 1312. in tomo 1. Spicilegii Dacheriani.

Illud observatione dignum, quod situm est in collatione variorum codicum: Nimirum canon 10. Gratianeus consonat penitus cum codice Pœnitentiali Antonii Augustini, non vero penitus consonat canon 9. Gratianeus; desunt enim ibidem illa verba *si laica est*, & pro illis Gratiani verbis, *peregrinando duodecim annis pœniteat*, legitur apud Antonium Augustinum: *peregrinando quindecim annos pœniteat*. In codice MS. antiquissimo Gratiani deesse ego novi vocem illam: *spirituali*, & pro voce *duodecim*, potius *quindecim* legi, demum supra verba illa: *si laica est*, hæc alia adjecta novi, licet alio charactere descripta: *non sanctimoniali*. Apud Guillelmum Majorem loco memorato nonnulla omittuntur, ibi: *Item Cœlestinus: Siquis Sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, sciat se grave adulterium commisisse. Idcirco fœmina, si laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in monasterio usque ad mortem Deo serviat. Item: Non debet Episcopus, aut Presbyter commisceri cum mulieribus, quæ eis sua fuerint confessæ peccata: Si forte, quod absit, hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spirituali. Episcopus quindecim annis, Presbyter duodecim, & deponatur, tamen si in conscientia populi devenerit.*

Qualiscumque vero habita fuerit capitum istorum auctoritas, nullum dubium est, exinde subortam fuisse nonnullarum quæstionum occasionem apud cultores ecclesiasticæ disciplinæ. Nonnulli in primis exinde statutum crediderunt, ut ex Sacramento Pœnitentiæ, quemadmodum ex Sacramento Baptismi, & Confirmationis, oriatur cognatio spiritualis, quæ matrimonium contrahendum impediret, olim ex. gr. inter pœnitentem, & filium, vel filiam naturalem Sacerdotis. Statim ac prodierunt apocrypha veterum Pontificum fragmenta nomine Symmachi, Sylvestri, & Cœlestini, ut in dictis canonibus 9. & 10., item can. 8. eadem caussa, & quæstione, passim tradi cœpit, spiritualem Sacerdotis filiam adpellari eam, quæ Sacerdoti sua peccata confiteretur, quemadmodum explicat Gratianus ante laudatum canonem 8., necnon Petrus Lombardus lib. 4. sent. dist. 42. his verbis: *Dicitur etiam*

etiam spiritualis filia Sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Verum hæc spiritualis filiæ adpellatio talis quidem apud veteres Theologos fuit, ut gravius delinqueret Sacerdos, quoties filiæ spirituali commisceretur, non ut cognatio inde spiritualis emergere videretur exemplo Baptismatis, & Confirmationis. Id egregie docet S. Thomas in quæst. 56. art. 2., ubi, postquam statuit spiritualem cognationem tantum per duo Sacramenta contrahi, nimirum per Baptismum, & Confirmationem, ita scribit ad 8. *Dicendum, quod per Sacramentum Pœnitentiæ non contrahitur proprie loquendo spiritualis cognatio. Unde filius Sacerdotis potest contrahere cum illa, quam Sacerdos in confessione audivit; alias filius Sacerdotis non inveniret in tota parochia mulierem, cum qua contrahere posset. Nec obstat, quod per pœnitentiam tollitur peccatum actuale, quia hoc non est per modum generationis, sed magis per modum sanationis. Sed tamen per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter mulierem confitentem, & Sacerdotem spirituali cognationi simile, ut tantum peccet eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua spiritualis filia; & hoc ideo, quia maxima familiaritas est inter Sacerdotem, & confitentem, & ob hoc ista prohibitio est inducta, ut tollatur peccandi occasio*. Quæ acutius Vir laudatissimus disputat in investiganda & Baptismi, & Pœnitentiæ natura, ex qua fiat, ut in Baptismo cognatio spiritualis contrahatur, non in Pœnitentia, ego facile omitto. Tantum dixero, cognationem spiritualem ecclesiastica lege inductam, probatamque fuisse, quo fere modo civili lege inducta est cognatio civilis, quæ ex adoptione proficiscitur. Ergo non aliis in caussis censebitur spiritualis contracta cognatio, nisi in quibus ita cautum adpareat ecclesiastica lege. At enim vero, si quotquot canones antiquissimos, aut etiam recentiores consideres, nullibi cognationem spiritualem inductam agnosces, nisi in Sacramento Baptismatis, ac Confirmationis. Neque valeret dicere, pœnitentem jure adpellari posse spiritualem filiam; etenim non ex hisce, aut similibus rationum momentis cognationes inducuntur, sed ex lege; aut siquid concedendum est, tantum probatur exinde, Ecclesiam inniti posse non contemnendis rationibus, quoties cognationem spiritualem & in Sacramento Pœnitentiæ contrahi definiret. Quod vero a Sancto Thoma subjicitur de Sacerdote gravius delinquente, ubi cum pœnitente delinquat, ac proinde graviori pœnitentiæ subdendum esse, probandum, laudandumque facile videtur. Etsi enim inprimis sacris canonibus id cautum expresse non haberetur, tamen pœnitentiæ modus non semper ex expressa lege Ecclesiæ dependet, cum Ecclesia ipsa frequentissime id arbitrio Sacerdotis demandaverit, qui pensatis æquissimo judicio rerum omnium, ac caussarum adjunctis ipse, prout melius noverit, definiat, decernatque. Deinde canones Gratianei memorati 8., 9., & 10. statim ac ex collectione Gratiani in Pœnitentialia publica transducti sunt, haberi cœperunt tanquam optimæ regulæ, quas sequi, si non optimum, honestum saltem Sacerdotibus Sacramentum Pœnitentiæ ministrantibus visum est, ubi præsertim nihil bonis moribus officere poterat, licet auctor canonum non ille esset, qui vulgo credebatur.

Sic soluta est præcipua quæstio: aliis disputationibus occasionem præbere possunt canonum verba. Ait auctor canonis 9. *Siquis Sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, sciat se grave adulterium commisisse*. Adulterium heic adpellatur ex canonum disciplina, juxta quam adulter etiam dicitur, qui sacratus Deo est, & incontinentiæ crimen admittit, quemadmodum habetur in Concilio Carthaginensi 4. cap. 104. Hinc Gregorius III. in capitulis, quæ appellantur: *judicia congrua pœnitentibus* cap.

4.

4. ait: *Adulterium dicitur, cum quis alterius violat uxorem, vel sanctimonialem*. Prosequitur auctor canonis, pœnam inferendo in filiam, ut dicitur, spiritualem, ut, *si laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in monasterio Deo usque ad mortem serviat*. Hæc adulterarum mulierum pœna aliquando fuit; sic in libello septem capitulorum inserto in opusculo Hincmari Rhemensis de divortio Lotharii pag. 310. editionis Parisiensis anni 1615. cap. 4. 5. 7., & 15. proponitur, Tetbergam adulterii crimine pollutam eidem pœnitentiæ fuisse subjectam, ut monasterio perpetuo addiceretur. His addere quispiam posset canonem 5. cau. 16. qu. 6., ex quo etiam interpretaretur commode postrema verba ejusdem canonis 9., ubi pœna in Sacerdotem infligitur depositionis, & peregrinationis per duodecim, aut, quemadmodum alii legunt, quindecim annos, & inclusionis perpetuæ in monasterio. Hæc sane pœnitentiæ species in clericis absurda visa est eruditissimis canonum Interpretibus, quoties canonis auctorem agnoscere debuissent Cœlestinum I., cujus temporibus Sacerdotes deponebantur quidem ob enormia quædam flagitia, at vero ulteriore pœnitentia non gravabantur. Quod si probandum est, quod ibidem dicitur, in ea specie plurium annorum pœnitentiam suscipiendam fore, arbitror commodius esse legendum *quindecim*, quam *duodecim* ob antiqua exemplaria, in quibus legimus *quindecim*, atque ita emendatus canon cum aliis disciplinæ ecclesiasticæ capitibus consonat. Sic enim in judiciis Gregorii III. cap. 11. quindecim annorum pœnitentia infligitur illi, qui cum filia sua, vel sorore deliquerit, quamquam non denegaverim, aliquando duodecim annorum in similibus delictis pœnitentiam inflictam fuisse, aliquando etiam minorem, quemadmodum in eisdem judiciis Gregorii III. cap. 5. Episcopi cum sanctimoniali adulterium admittentes decem annorum pœnitentiæ subjacent, Presbyteri septem, Diaconi quinque. Non fuit hac in re perpetua Ecclesiarum disciplina, sed modo severior, modo mitior pro temporum, ac caussarum ratione. De canonis 10. sententia nihil aliud hoc in loco adjiciam, quam ipsam plurimum convenire cum judiciis Gregorii III. cap. 4. ibi: *Adulterium dicitur, cum quis alterius violat uxorem, vel sanctimonialem. Adulter vocatur violator maritalis pudoris, eo quod alterius torum polluit. Si Episcopus adulterium commiserit, duodecim annos pœniteat, Presbyter decem, Diaconus septem, Subdiaconus quinque, clerici, & laici tres. Si autem in conscientia populi devenerit, extra Ecclesiam fiant, & inter laicos pœniteant, quamdiu vivunt*. Demta varietate disciplinæ, quæ potissimum in annorum pœnitentiæ numero sita est, parum differt Gratianeus canon a canone Gregorii. Sed, ut jam proponebam, hæc ipsa disciplinæ varietas apud eundem Gregorium agnoscitur, ibidem enim in capite 5. subjicitur alia pœnæ ratio subeunda etiam in eodem crimine, quod Episcopus, aut alius quispiam de clero admiserit.

CAPUT

CAPUT XLI.

De Sixto III.

Sixto III. tribuuntur apud Gratianum sequentes canones.

Ex epistola ad Orientales Episcopos. Apocryphi omnes.	*Can.* 10. *cau.* 2. *qu.* 5.	*consonat cum libro Pontificali.*
	Can. 4. *cau.* 2. *qu.* 8.	*referendi ad epistolam* 3. *Fabiani, aut ad Codicem Theodosianum.*
	Can. 12. *cau.* 3. *qu.* 6.	

PArum, aut nihil propemodum interest de Sixto III., ejusque gestis verba facere: siquidem Gratianus unicam tantummodo commemoravit epistolam ejusdem Pontificis nomine, quæ illius non est, eas e contrario, quæ illi recte tribuuntur, omisit. Tantum dixero, Sixtum anno 432. fuisse Summum Pontificem inauguratum, vita vero functum fuisse anno 440. 5. Kalendas Aprilis. Quæ ejusdem nomine laudatur epistola, prodiit ex collectione Isidori Mercatoris sub hac inscriptione: *Sixtus Episcopus omnibus Orientalibus Episcopis in Domino salutem*. Et data proponitur Kalendis Aprilis Valentiniano, & Floriano Viris clarissimis Consulibus. Qui in fastis consularibus studium impenderunt, observavere nullum designari posse sub Sixto III. Consulatum Valentiniani cum Floriano, imo & Consulatum Valentiniani incidisse in annum 440., qui est postremus Sixti III., propterea que non potuisse Sixtum anno 440. epistolam scribere Kalendis Aprilis, quando jam eodem anno obierat quinto Kalendas ejusdem mensis. Hæc ratio movit jam Viros eximios, Baronium, Severinum Binium, Alexandrum Natalem, aliosque, ut hanc ipsam epistolam a Sixto III. abjudicarent. Huic observationi accesserunt gravissima rationum momenta, vel quod dicendi ratio non satis conveniat Sixto, quemadmodum illis facile liquet, qui hanc ipsam epistolam cum aliis monumentis ejusdem Sixti genuinis conferant; vel quod plurima ibidem legantur, quæ consonant cum aliis Isidori Mercatoris epistolis, ut ad exemplar illarum scripta hæc epistola videatur, præsertim ad exemplar epistolæ 3. Fabiano adscriptæ, vel quod auctor epistolæ usus adpareat verbis posteriorum Scriptorum, Leonis Magni, Gregorii Magni, ut omittam leges Theodosianas, eisque adjectas Aniani interpretationes, vel demum quod integra hæc epistola referatur integra ad commentitiam Bassi accusationem adversus Sixtum eundem Pontificem, cujus caussa Romæ Synodus celebrata dicitur, Synodus sane, quam nulla unquam ratione adduci uspiam potuerunt eruditi Viri, ut inter germana sacræ vetustatis monumenta recenserent.

Paucis expressi, quid universi de hac epistola sentiant, ut indicarem, quænam sit Gratianeorum canonum memoratorum auctoritas. Primus ex illis est canon 10. cau. 2. qu. 5., in quo epistolæ præcipuum argumentum continetur. Qui fictitiam hanc Sixti accusationem, processum judicii, acta integra, sententiamque adversus Bassum accusatorem prolatam, expendere voluerit, legat acta Concilii Romani, quorum tres editiones habentur in recentioribus Conciliorum collectionibus, si tamen tam barbara, squallidaque monumenta, & procul a veritate aliena sine tædio legere *Can.* 10. *cau.* 2. *qu.* 5.

legere poterit, aut nisi malit Scriptores historicos adire, qui non tam de hac controversia sermonem fecerunt, quam eam tanquam imperiti alicujus opus rejicere non dubitarunt. Auctor libri Pontificalis eadem, quæ in hoc canone continentur, enarravit, a Mercatore deceptus, his verbis. *Hic* (Sixtus III.) *post annum unum, & menses octo incriminatur a quodam Basso. Eodem tempore audiens hoc Valentinianus Augustus jussit Concilium, & sanctam Synodum congregari. Et facto conventu cum magna examinatione per judicium synodicum purgatur a 56. Episcopis, & condemnatur Bassus a Synodo, &c.*

Can. 4. cau. 2. qu. 8. Post verba, quæ leguntur in memorato canone 10., hæc statim subsequuntur in epistola Pseudo-Sixti ad unam eandemque caussam pertinentia: *Cum scriptum sit: Siquis crimen objicere voluerit, scribat se prius probaturum, & alibi: Criminationes adversus doctorem nemo recipiat; & iterum: Siquis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet clerici apud Episcopum a qualibet persona fuerint accusati, quicumque fuerit, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius generis persona, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit docenda probationibus, monstranda documentis se debere inferre: Siquis ergo circa hujusmodi personas non probanda detulerit, intelligat se jacturam infamiæ sustinere, & sub magna excommunicatione exilio deportari.* Hanc sententiam paucis perstrinxit, imo etiam diversam reddidit Gratianus in can. 4. cau. 2. qu. 8. ibi: *Qui crimen objicit, scribat se probaturum; & qui non probaverit, quod objecerit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.* Potius hæc laudanda fuissent ex epistola 3. Fabiano Papæ apud Mercatorem adscripta, ubi eadem omnino verba leguntur, iis adjectis, quæ Gratianeo codici recens addiderunt Romani Correctores: quamobrem hodie idem canon 4. Fabiano potius, quam Sixto adscribendus esset, quoties epistolæ Fabiani, & Sixti apud Mercatorem fidem aliquam mererentur. At vero cum Mercator consueverit alienas cujuscumque ætatis sine delectu sententias suis epistolis interserere, non diu elaborandum est, ut archetypus indicetur. Verba epistolæ Fabiani depromsit ille ex interpretatione Aniani Sixto recentioris ad legem 11. Cod. Theodos. de accusationibus, & verba Sixti depromsit ex lege 41. Cod. Theodos. de Episcopis, quæ etiam est Sixto posterior. Constitutio est Imperatorum Honorii, & Theodosii, cujus verba cum verbis Sixto tributis conferenda hæc sunt: *Si Episcopus. vel Presbyter, Diaconus, & quicumque inferioris loci Christianæ legis minister, apud Episcopum* (siquidem alibi non oportet) *a qualibet persona fuerint accusati, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus laudabilis intentionis arripiet, noverit docenda probationibus, monstranda documentis se debere inferre. Siquis ergo circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat, se jacturæ famæ propriæ subjacere, ut damno pudoris, existimationis dispendio, discat sibi alienæ verecundiæ impune insidiari, saltem de cetero, non licere. Nam sicut Episcopos, Presbyteros, Diaconos, ceterosque, si his objecta comprobari potuerint, maculatos ab Ecclesia venerabili æquum est removeri .... ita similis videri debet justitiæ, quod appetitæ innocentiæ moderatam deferri jussimus ultionem.*

Can. 12. cau. 3. qu. 6. Eadem ferenda sententia est de canone 12. cau. 3. qu. 6. Is legitur in epistola 3. Fabiano adscripta, cujus deinde verba idem Isidorus Mercator epistolæ Sixti III. adsuerat. Verba Fabiani hæc sunt: *Peregrina vero judicia, salva in omnibus Apostolica auctoritate, generali sanctione prohibemus, quia indignum est ab externis ut judicetur, qui provinciales, & a se electos debet habere judices, nisi fuerit appellatum.* At

ver

vero ibi Mercator abusus est Legibus Theodosianis, videlicet l. 10. Cod. Theodos. de accusat. ibi: *Ultra Provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur; oportet enim illic criminum judicia agitari, ubi facinus dicatur admissum. Peregrina autem judicia præsentibus legibus coercemus.*

Unum adhuc me moratur in hac expendenda Sixti III. epistola. Nimirum intueor apud Gratianum nonnulla alia capita, quæ cum hac ipsa epistola consonant, quæ tamen sub aliis nominibus describuntur. Is est inter ceteros canon 50. cau. 2. qu. 7., quem Concilio Romano Gratianus adscripsit, quemque jam expendi in 1. parte cap. 45. Is etiam est canon 55. cau. 11. qu. 3., qui licet jure optimo nomen præseferat Gregorii Papæ, tamen ad literam eisdem omnino verbis in epistola Sixti III. legitur, ex quo illud magis magisque liquet, epistolam ipsam, quæ Sixto III. tribuitur, ex variis recentiorum laciniis fuisse inordinate congestam.

CAPUT XLII.

De Leone Magno.

In recensendis Leonis Magni epistolis, temporis, quo scriptæ fuerunt, ordinem sequar, ut accuratius plurima ex illis decerpta fragmenta expendantur; nisi tamen plures ad eundem scriptæ epistolæ exhibeantur; tum enim ipsa rei, de qua in illis agitur, adfinitas aliam methodum exposcit, illasque jungendas quodammodo suadet. Dabo autem priorem locum libris sermonum.

Ex libris Sermonum.	*Can.* 5. *dist.* 76. *ex integro sermone supplendus.*
	Can. 6. *dist.* 76. *consonat cum optimis exemplaribus.*
	Can. 5. *cau.* 24. *qu.* 1. *ex integro sermone supplendus.*
	Can. 39. *de pœn. dist.* 3. *parum accommodus proposito Gratiani.*

Ex epistola ad Episcopos Africanos, alias ad Mauros.	*Can.* 5. *dist.* 61. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
	Can. 8. *dist.* 61. *jungendus cum can.* 5. *dist.* 61.
	Can. 3. *dist.* 78. *referendus ad canonem* 5. *dist.* 61.
	Can. 4. *dist.* 80. *non congruit Leonis temporibus.*
	Can. 25. *cau.* 1. *qu.* 1. *referendus ad canonem* 5. *dist.* 61.
	Can. 43. *cau.* 1. *qu.* 1. *idem est cum can.* 24. *cau.* 25. *qu.* 2.
	Can. 18. *cau.* 1. *qu.* 7. *ex integris epistolæ exemplaribus supplendus.*
Dubiæ fidei.	*Can.* 19. *cau.* 1. *qu.* 7. *non idem est in diversis exemplaribus.*
	Can. 20. *cau.* 1. *qu.* 7. *ex pluribus epistolæ laciniis compositus.*
	Can. 24. *cau.* 25. *qu.* 2. *idem est cum can.* 43. *cau.* 1. *qu.* 1.
	Can. 14. *cau.* 32. *qu.* 5. *non idem est in omnibus codicibus.*

Ad Rusticum Narbonensem.	Can. 2. *dist.* 14. *jungendus cum ceteris hujus epistolæ capitibus.*
	Can. 10. *dist.* 31. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
	Can. 67. *dist.* 50. *consonat cum canonibus Carthaginensibus, & Siricii Papæ.*
	Can. 1. *dist.* 62. *jungendus cum can.* 40. *cau.* 1. *qu.* 1.
	Can. 2. *dist.* 86. *omnino consonat cum epistola Leonis.*
	Can. 40. *cau.* 1. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 1. *dist.* 62.
	Can. 34. *cau.* 11. *qu.* 1. *perperam expositus a Gratiano, idemque est cum can.* 65. *de pœn. dist.* 1.
	Can. 8. *cau.* 20. *qu.* 1. *ex integris epistolæ codicibus emendandus.*
	Can. 1. *cau.* 20. *qu.* 3. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
	Can. 1. *cau.* 24. *qu.* 2. *apud recentiores Patres non receptus.*
	Can. 17. *cau.* 27. *qu.* 2. *referendus ad can.* 12. *cau.* 32. *qu.* 2.
	Can. 11. *cau.* 32. *qu.* 2. *ex melioribus codicibus emendandus.*
	Can. 12. *cau.* 32. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 17. *cau.* 27. *qu.* 2.
	Can. 14. *cau.* 33. *qu.* 2. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 62. *de pœn. dist.* 1. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 65. *de pœn. dist.* 1. *ex epistola Leonis integra emendandus.*
	Can. 2. *de pœn. dist.* 5. *posterioris etiam temporis disciplinæ conformis.*
	Can. 3. *de pœn. dist.* 5. *conferendus cum can.* 4. *de pœn. dist.* 5.
	Can. 1. *de pœn. dist.* 7. *referendus ad can.* 11. *cau.* 32. *qu.* 2.
	Can. 38. *de conf. dist.* 4. *paullo varius in diversis codicibus.*
	Can. 113. *de conf. dist.* 4. *ex duplici Leonis rescripto compositus.*
Ex epist. 1. ad Episcopos per Campaniam, Picenum, & universas Provincias.	Can. 10. *dist.* 46. *ex optimis codicibus emendandus.*
	Can. 1. *dist.* 54. *idem est cum can.* 21. *ejusdem distinctionis.*
	Can. 21. *dist.* 54. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 7. *cau.* 14. *qu.* 4. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
Ex epist. 2. ad eosdem.	Can. 61. *de pœn. dist.* 1. } *simul jungendi, atque ex integra epistola supplendi.*
	Can. 89. *de pœn. dist.* 1. }
Ex epistola ad Anastasium Thessalonicensem.	Can. 2. *dist.* 18. *consonat cum canone* 5. *ex Nicænis.*
	Can. 1. *dist.* 32. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 6. *dist.* 45. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 19. *dist.* 63. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 36. *dist.* 63. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 4. *dist.* 65. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*
	Can. 14. *cau.* 2. *qu.* 6. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*
	Can. 8. *cau.* 3. *qu.* 6. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 31. *cau.* 7. *qu.* 1. *aliis disciplinæ ecclesiasticæ monumentis aliquantisper difformis.*
	Can. 1. *cau.* 19. *qu.* 2. *ex integra epistola supplendus.*
	Can. 5. *cau.* 25. *qu.* 2. *consonat cum optimis epistolæ exemplaribus.*

Can.

Ad Nicetam Aquilejensem Episcopum.	*Can.* 1. *cau.* 1. *quæst.* 1. *apocryphus*, & *ab epistolæ sententia alienus*. *Can.* 1. *dist.* 86. *referendus ad epistolam Leonis ad Januarium*.
Ex alia ad eundem epistola.	*Can.* 51. *cau.* 1. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 2. *cau.* 26. *qu.* 7. *Can.* 57. *cau.* 1. *qu.* 1. *idem est cum can.* 51. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 2. *cau.* 26. *qu.* 7. *ex optimis exemplaribus emendandus*. *Can.* 1. *cau.* 34. *qu.* 1. *Justiniani constitutionibus confirmatus*.
Ex epistola ad Januarium Aquilejensem, alias ad Julianum.	*Can.* 42. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 112. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 21. *cau.* 1. *qu.* 7. { *jungendi simul*, *atque ex integra epistola supplendi*, *necnon emendandi*.
Ad Episcopos Provinciæ Viennensis in Gallia.	*Can.* 7. *dist.* 19. *ex integra epistola supplendus*. *Can.* 27. *dist.* 63. *ex ipsa epistola emendandus*.
Ad Dioscorum Alexandrinum.	*Can.* 4. *dist.* 75. *Can.* 5. *dist.* 75. { *simul jungendi*, & *ex integra epistola supplendi*. *Can.* 16. *cau.* 24. *qu.* 1. *jam a Romanis Correctoribus emendatus*. *Can.* 51. *de consf. dist.* 1. *ex aliis codicibus emendandus*.
Ad Episcopos Siciliæ.	*Can.* 10. *dist.* 11. *jungendus cum aliis capitibus infra laudatis*. *Can.* 2. *cau.* 25. *qu.* 1. *paullo varius in diversis exemplaribus*. *Can.* 12. *de consf. dist.* 4. *ex integra epistola emendandus*. *Can.* 13. *de consf. dist.* 4. *ex integra epistola supplendus*, *emendandusque*. *Can.* 14. *de consf. dist.* 4. *fere consonat cum optimis epistolæ exemplaribus*. *Can.* 16. *de consf. dist.* 4. *ex integra epistola emendandus*.
Ex alia epistola ad eosdem.	*Can.* 52. *cau.* 12. *qu.* 2. *Leoni falso tributus*.
Ex epistola ad Flavianum Constantinopolitanum.	*Can.* 30. *cau.* 24. *qu.* 3. *paullo varius in diversis codicibus*.
Ad Pulcheriam Augustam.	*Can.* 5. *cau.* 24. *qu.* 2. *ex integra epistola supplendus*, *atque emendandus*.

Ex alia epistola ad eandem.	*Can.* 21. *cau.* 23. *qu.* 5. *ex integra epistola supplendus.*
Ex epistola ad Clerum, & Populum Constantinopolitanum.	*Can.* 3. *dist.* 38. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 38. *de conf. dist.* 2. *ex pluribus veterum Patrum sententiis compositus.*
Ad Anatolium Constantinopolitanum.	*Can.* 68. *cau.* 1. *qu.* 1. *a Gratiani proposito alienus.*
Ex alia epistola ad eundem.	*Can.* 6. *dist.* 47. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 3. *cau.* 25. *qu.* 1. *ex integra epistola supplendus.*
Ex alia ad eundem.	*Can.* 34. *cau.* 24. *quæst.* 3. *paullo varius in diversis exemplaribus.*
Ex epistola ad Marcianum Augustum.	*Can.* 2. *cau.* 25. *quæst.* 2. *a Gratiano corruptus.* *Can.* 17. *cau.* 25. *quæst.* 2. *idem est cum canone* 2. *cau.* 25. *quæst.* 2.
Ad Theodorum Forojuliensem.	*Can.* 10. *cau.* 26. *qu.* 6. } *jungendi simul, atque ex integra epistola supplendi.* — *Can.* 49. *de pœn. dist.* 1. }
Ad Theodoretum Cyrensem.	*Can.* 19. *cau.* 16. *qu.* 1. *congruit illius temporis adjunctis.*
Ad Leonem Augustum.	*Can.* 69. *cau.* 1. *qu.* 1. *ex integris epistolæ codicibus emendandus.*
Ad Leonem Episcopum Ravennatem.	*Can.* 112. *de conf. dist.* 4. *varius in diversis exemplaribus.*
Ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ.	*Can.* 4. *dist.* 68. *Concilio Hispalensi II. potius tribuendus.*
Ad Galerium Episcopum Tripolitanum.	*Can.* 13. *cau.* 33. *qu.* 2. *falso Leoni seu I., seu IV. inscriptus.*
Adjiciuntur.	*Can.* 1. *dist.* 72. *est potius Concilii Romani Eugenii II., & Leonis IV.* *Can.* 16. *cau.* 3. *qu.* 9. *verosimilius est Leonis III.*

Can.

Can. 4. *cau.* 16. *qu.* 2. *est potius Leonis IV.*
Can. 4. *cau.* 30. *qu.* 5. *est potius Concilii Troslejani anni* 909.
Can. 1. *cau.* 31. *qu.* 1. *est potius Concilii Triburiensis anni* 895.
Can. 101. *de cons. dist.* 4. *forte referendus ad Concilium Svessionense anni* 853.

AD oppugnandas hæreses, quæ universis fere sæculis Ecclesiam turbaverunt, Deus Optimus Maximus fidelibus suis ita consuluit, ut Viros optimos, quos propemodum natos ad rem illam dixeris, misisse perpetuo videatur. Quemadmodum itaque adversus Arianos Athanasius, adversus Nestorianos Cyrillus Alexandrinus, adversus Pelagianos Augustinus mirifice insurrexerunt, ita adversus Eutychianos egregie decertavit Leo cognomento Magnus, (patria sive Tuscus fuerit, sive Romanus, disputent illi, qui otio plurimo fruuntur) Vir non mediocris ingenii, in rebus autem sive sacris, sive civilibus, ac publicis apprime versatus. Ut enim abs juventute Romanæ Ecclesiæ addictus fuerat, ibidemque Archidiaconus ordinatus, frequenter debuit Romanorum Pontificum extra Urbem legationes suscipere, non ad Episcopos tantum missus, sed ad diversarum gentium Principes, ea ætate, quæ erat valde difficilis toti quidem Europæ, sed præsertim Italiæ. Quassabant Romanum Imperium jam post Theodosii senioris obitum Gothi, qui Duce Alarico Romam ipsam cepere, exinde etiam in plures Italiæ Provincias irruperunt. Gallia universa, & maxima Hispaniæ pars ab Imperio divisa fuerat. Præterea barbaræ illæ gentes, quarum jurisdictioni Occidentales Provinciæ obtemperare cogebantur, Arianorum erroribus hærebant, & quemadmodum in Oriente nondum perierant Nestoriani, ita nec in Occidente Manichæi. In Hispania adhuc Priscillianistæ hæreseos suæ virus in vulgus spargebant, ut sileam de Pelagianis, vel Semipelagianis, qui recenti doctrina fidem, religionemque corrumpere satagebant. His omnibus accessit nova Eutychetis hæresis, qui Orientales fere omnes Viros eximios olim Nestorio adversatos in suam sententiam facile detorsit. Hac durissima tempestate florebat Leo Maximorum Pontificum lateri quodammodo adhærens, eosdemque adjuvans, quo in munere tantam sibi laudem apud Romanos conciliavit, ut mortuo Sixto III., licet absens, Pontifex Maximus electus communi suffragio fuerit anno 440., non enim aptiorem reperiri posse arbitrati sunt, qui tunc Romanam, imo universam Ecclesiam regeret. Quam dignitatem ubi Leo suscepit, incredibile propemodum est, qua vigilantia communi omnium expectationi satisfecerit. Ejus opera, & alacre ingenium, & doctrinam eximiam, & rerum agendarum prudentiam exhibent, quorum etiam stylus maxime, & ubicumque conformis est, & non inelegans.

De Libris Sermonum.

Sermones, sive homiliæ, publice habiti a Leone numero plurimi sunt, quibus sanctus Vir populum sibi commissum instrueret, aut ne a fide diverteret, aut ne a recta virtutum via deflecteret. Inter hos est sermo 1. de jejunio Pentecostes, cujus fragmentum refertur in can. 5. dist. 76., ubi notatu dignum est, eam, quæ ibi affertur, rationem, ut populus post acceptum Sancti Spiritus donum jejunium

Can. 5. *dist.* 76.

nium celebret, non unam esse, qua Sanctus Leo inniteretur; sed aliam, & meo judicio potiorem, quam Gratianus non retulit. Hanc declarant Leonis ejusdem verba immediate sequentia ibi: *Quæ ob hoc quoque studiosius exequenda est, ut illa in nobis, quæ hac die Ecclesiæ divinitus sunt collata, permaneant. Templum enim facti Spiritus Sancti, & majori, quam unquam, copia divini fluminis irrigati nullis debemus concupiscentiis vinci, nullis vitiis possideri, ut virtutis habitaculum nulla sit contaminatione pollutum.*

Can. 6. dist. 76. Sequitur apud Gratianum canon 6. dist. 76. Is habetur in sermone 8. de jejunio decimi mensis, ubi expenditur illud Christi Domini monitum Lucæ 21. *Cavete, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & cogitationibus sæcularibus.* Verba canonis consonant cum codicibus Leonis, nisi forte quispiam varietatem quandam agnoscat in illis verbis, *incessabili tuba*, pro quibus aliqui codices exhibent: *incessabiliter.*

Can. 5. cau. 24. qu. 1. Canon 5. cau. 24. qu. 1. legitur in sermone 3., quem in die anniversario assumtionis suæ Sanctus Pontifex habuit, ubi, ne videretur sibi gloriolam quærere, totus in Apostoli Petri laudes erupit, cujus Sedem tenebat, ita scribens: *Verior tamen nobis, & excellentior erit caussa lætandi, si non in nostræ humilitatis consideratione remoremini, cum multo utilius, multoque sit dignius ad Beatissimi Petri Apostoli gloriam contemplandam aciem mentis attollere, & hunc diem in illius potissimum veneratione celebrare, qui ab ipso omnium charismatum fonte tam copiosis est irrigationibus inundatus, ut cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine illius participatione transierit.* Postquam vero tradiderit, omnibus Christi Sacerdotibus, totique Ecclesiæ præesse Petrum vice Christi Domini, qui veluti Princeps Ecclesiæ præest, ita subdit: *Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus potestatis istius, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti hujus constitutio commeavit; sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim ideo singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ Rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur æquitate judicium. Nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod B. Petrus aut solverit, aut ligaverit. Instante autem passione sua Dominus, quæ discipulorum erat turbatura constantiam, Simoni inquit: Simon ecce Satanas expostulavit vos, ut cerneret, sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos, ut non intretis in tentationem. Commune erat omnibus Apostolis periculum de tentatione formidinis, & divinæ protectionis auxilio pariter indigebant; quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere, & tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur.* Volui plura ex Leonis sermone adjicere fragmento Gratiani, ut apertius liqueret, quali interpretatione illustrandus sit memoratus canon 5. cau. 24. qu. 1., ut agnosceret hinc unusquisque Sedis Romanæ Principatum jam ex antiquissima Patrum traditione demonstratum, ut scrutarentur alii, quales habendæ sint, & quomodo invicem conferendæ Petri, ac ceterorum Apostolorum dignitates, & qua propterea ratione conferri invicem possint & Romani Pontificis, & ceterorum Antistitum inferiorum potestates. Illud quoque observandum videtur, eundem canonem laudari etiam ex sermone 2. Leonis Magni in festivitate Sanctorum

Petri

Petri & Paulli; sed cum in eo contineantur tum plura desumta ex sermone 2., tum plura desumta ex sermone 3. ab eodem Leone habitis in anniversario suo, dubitandum non est, sermonem illum 2., qui habitus dicitur in festivitate Apostolorum Petri & Paulli, non Leoni, sed alii cuipiam auctori tribuendum esse.

Can. 39. de pœn. dist. 3.

Canon 39. de pœn. dist. 3. legitur eisdem verbis in sermone 52., qui tertius est de passione Domini. Illic totus est Sanctus Pontifex, ut populo proponat rectissimam credendi normam, nequis aut in Nestorianorum, aut in Euthichianorum hæresim prolabatur. Ait unam quidem in Christo esse personam, duas vero naturas, quibus demonstrandis peculiares erant notæ, ac characteres; id inter cetera singulare, ut humana natura passione, divina vero resurrectione redemtionem nostram operata fuerit. *Et sic*, inquit Leo, *ad omnium redemtionem utebatur malitia persequentium, ut in mortis ejus, resurrectionisque sacramento etiam interfectores sui possent salvi esse, si crederent; unde scelestior omnibus Juda, & infelicior extitisti, quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum: Expectasses consummationem criminis tui, & donec sanguis Christi pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi suspendium distulisses*. Hæc sane verba apud Gratianum relata parum Gratiani proposito accommoda videntur.

De epistola ad Africanos Episcopos, alias ad Mauros.

Inter epistolas Leonis Magni dedi priorem locum illi, quæ inscribitur ad Episcopos Africanos Provinciæ Mauritaniæ Cæsariensis, quod ignotum sit, quo tempore a Leone ea scripta fuerit, imo, quod mihi verosimile admodum sit, eandem fuisse Leoni suppositam, aut saltem ita dubiam esse, ut satis firmum ex illa Ecclesiasticæ disciplinæ præsidium obtineri haudquaquam possit. Revera licet hodie in Justelliana editione Dionysii Exigui cap. 49., quod postremum est, habeatur, olim tamen in codice Dionysii Exigui non extitisse, saltem prout hodie legitur, plura facile probant. In primis enim Dionysius Exiguus præfixit operi suo quendam indiculum, cujus verba in singulis subinde capitibus repetiit omnia, ne uno quidem mutato apice: at ubi agitur de hac epistola diversa plane est ab indiculo inscriptio capitis 49. Ita enim in indiculo legitur numero 49. *Leo Episcopis Mauris de conservatione, & disciplina canonum, ne indebite, & inordinate ad Clericatum aliquis præsumat accedere*. At deinde in inscriptione capitis 49. hæc habentur: *In caussa Lupicini Episcopi Leo universis Episcopis per Cæsariensem Mauritaniam constitutis*. Quod vero magis suspicionem hanc falsi augere videtur, in epistola ipsa de Lupicino vix aliqua leguntur in fine; cetera, quæ plurima sunt, ne levissimum quidem verbum, ad Lupicini caussam spectare possunt. Præterea destituitur hæc epistola apud Dionysium consulari nota, hac tantummodo adjecta subscriptione: *Data quarto idus Augusti*. Ast non hæc erat Dionysio consuetudo, qui solebat notas consulares adjicere, cum copiam haberet, dum Romæ moraretur, decretales Summorum Pontificum epistolas vel in ipso forte etiam authographo contemplandi. Præterquamquod id moris fuit Dionysio, ut epistolas, quas referebat, decretales, etiam breviores distinctis capitibus exhiberet. Unam hanc Leonis epistolam minime brevem uno orationis contextu delineasse proponitur. Quod si ceteras hujus epistolæ editiones, quæ post Dionysianum codicem factæ sunt, sive in impressis,

sis, sive in Mss. codicibus vetustis observemus, omnia eo vel magis dubia, & undequaque incerta deprehendemus. Quippe eadem, quæ apud Dionysium Exiguum leguntur, descripta sunt in aliquibus, in aliis addita non pauca, in aliis nonnulla omissa; in aliis demum multa, quasi Leonis essent, exarata sunt, multa autem, quasi notæ marginales adjectæ, multa ad calcem adposita, quasi omissa in prioribus, vel quasi de illis dubitasset Amanuensis, aut Typographus, quemadmodum demonstrat Paschasius Quesnellius in notis & observationibus in epistolam 1. Hæc generatim dicta sufficiant, multa enim inferius observanda remanent in Gratiani canonibus illustrandis, in quibus utar potissimum Labbeana editione, utpote quæ magis vulgaris est, adjiciens tamen, quæ ex Dionysii Exigui, aut Quesnellii editionibus opportune adnotanda videbuntur.

Can. 5. dist. 61. Exorditur Leo significans Episcopis Mauritaniæ Cæsariensis, audivisse se maximo cum dolore, eos in illa Provincia Antistites ordinari, qui nullatenus eligi poterant: *mirantes*, inquit, *tantum apud vos per occasionem temporis impacati* (hic est canon 5. dist. 61.) *aut ambientium præsumtionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque, & longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium, & gubernatio Ecclesiæ crederetur* (legunt alii *dederetur*). *Non est hoc consulere populis, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim præsidentium salus est subditorum, & ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ.* Can. 25. cau. 1. qu. 1. *Principatus autem* (hæc eadem repetit Gratianus in can. 25. cau. 1. qu. 1.), *quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offendat, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo; & difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Quod si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter, scienterque curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum, quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiæ Domini status, & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Ubi est illa B. Paulli Apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio, qua in persona Timothei omnium Sacerdotum Christi numerus eruditur, & proinde unicuique nostrum dicitur*: *manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis? Quid est cito manus imponere*, (hæc eadem repetit Can. 3. dist. 78. Gratianus in can. 3. dist. 78.) *nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris* (apud Dionysium legitur: *ante meritum obedientiæ, laboris*) *ante experientiam disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi & talem effici ordinantem, qualis est ille, qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum sectatur* (apud Dionysium, & Quesnellium legitur *tenet*) *in eligendo Sacerdote judicium, ita gravi semetipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis Collegium sublimat* (apud Dionysium legitur, *qui in suum Collegium adsumit*) *indignum. Non enim* (legit Dionysius: *non ergo*) *in cujusquam persona pretermittendum est, quod institutis* (apud Dionysium habetur *in statutis*) *generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit de prævaricatione collatus*. (Apud Dionysium, & Quesnellium legitur: *qui fuerit contra divinæ legis præcepta collatus*.) *Dicente enim Apostolo &c.* Pergit in his Leo recensens qualitates Sacerdotum divina ipsa lege per Apostolos, perque veteris testamenti exempla constitutas, inter cetera monet, ut bigamii, aut illi, qui viduam duxerunt, a majoribus Ecclesiæ gradibus arceantur. Verba Leonis integra non exhibeo, quum omissa fuerint a Gratiano, cumque fine illis adhuc integra

adpa-

adpareat Summi Pontificis sententia. Prosequitur deinde Leo his verbis a Gratiano relatis in dicto canone 5. *Merito Sanctorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de Sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuerunt, quorum omnis ætas a puerilibus exordiis usque ad provectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita præberet; nec posset de ejus provectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro castis moribus, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur* (apud Dionysium Exiguum paullo aliter habentur hæc, imo & posteriora omittuntur ibi: *Merito Beatorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de Sacerdotum electione loquerentur, eosdem ut idoneos sacris administrationibus censuerint, qui multo tempore per singulos officiorum gradus provecti experimentum sui probabile præbuissent, ut unicuique testimonium vitæ suæ actuum suorum ratio perhiberet. Si enim &c.*) *Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant, quam diligens, & quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & cœlestium dignitatum*, (hic definit Gratianus in memorato canone 5., sed sequentia verba præcedentibus necessario nectenda nonnullis paullisper immutatis retulit in canonem 8. dist. 61., propterea ad integram epistolam exigendum) *ne in aliquo apostolica, & canonica decreta violentur, & his Ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, & totius humilitatis ignari non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium, cum valde iniquum sit, & absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis.* Can. 8. dist. 61.

Post pauca quædam prosequitur auctor epistolæ his verbis: *Cum ergo inter vos tantum valuerint aut studia popularium*, (apud Dionysium legitur *populorum*), *aut ambitus superborum, ut non solum laicos, sed etiam secundarum uxorum viros, aut viduarum maritos ad officium cognoscamus pastorale provectos, nonne apertissimæ exigunt caussæ, ut Ecclesiæ, in quibus ista commissa sunt, judicio severiore purgentur, & non solum in tales Præsules, sed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur? Sed circumstat nos hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura justitiæ. Et quia universæ viæ Domini misericordia, & veritas, cogimur secundum Sedis Apostolicæ pietatem* (apud Dionysium legitur: *Sedis Apostolicæ pietate compellimur*), *ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, quæ constat non unius esse mensuræ, quædam definiamus* (apud Dionysium *credamus*) *utcumque toleranda, quædam vero penitus amputanda. Eos enim, qui vel secundas nuptias inierunt, vel viduarum se conjugio sociarunt, nec Apostolica, nec Legalis auctoritas* (nomine legalis auctoritatis intellige hoc in loco Levitici præcepta cap. 21. vers. 13. & 14., cui consonat caput 44. Ezechielis vers. 22., de hac enim legis veteris auctoritate superius verba fecerat auctor epistolæ) *Sacerdotium obtinere* (apud Dionysium *obtendere*) *permittit: & multo magis illum, si fuerit vestro judicio confutatus, qui, sicut ad nos relatum est, duarum simul est maritus uxorum, vel istum*, (Dionysius *illum*), *qui a prima uxore dimissus alteram duxisse perhibetur, privandum honore decernimus.* (Posteriora hæc verba: *privandum honore decernimus*, apud Dionysium Exiguum desiderantur). *Ceteros vero, quorum provectio hoc tantum reprehensionis incurrit, quod ex laicis ad officium Episcopale delecti sunt, neque ex hoc, quod uxores habeant, possunt esse culpabiles, susceptum sacerdotium tenere permittimus: non præjudicantes Apostolicæ Sedis statutis, nec Prædecessorum nostrorum, nostrisque decretis, quibus salubriter statutum est* (apud Dionysium Can. 18. cau. 1. qu. 7.

 nysium

nysium ita legitur: *Non præjudicantes Apostolicæ Sedis statutis, nec Beatorum Patrum regulas resolventes, quibus salubriter constitutum est &c.*, quod sane referendum est ad canonem 2. Concilii Nicæni, & ad caput 8. & 10. epistolæ Siricii ad Himerium cum aliis similibus) *ne primum, vel secundum, aut tertium in Ecclesia gradum quisquam laicorum quibuslibet suffragiis fultus ascendat, priusquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam id, quod omnino interdicimus, usurpare præsumserit*, (Dionysius *usurparit*), *quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi, neque quod potuit aliqua ratione concedi, fas erit amplius impune committi.* Integra hæc verba erant a Gratiano describenda in can. 18. cau. 1. qu. 7., in quo paucis Leonis sententiam complexus est.

Quæ huc usque descripta sunt, asserunt nonnulli facilius posse tribui Leoni Magno, quam cetera subsequentia, sive quod ibidem stylus Leonis adpareat, sive quod eadem in omnibus melioris notæ codicibus habeantur, sive demum quod hæc consonent cum indiculo Dionysii Exigui præposito omnibus epistolis Pontificum, quas collegerat, ibi: *Leo Episcopis Mauris de conservatione, & disciplina canonum, ne indebite, & inordinate ad Clericatum aliquis præsumat accedere*. Itaque in aliquibus tantum codicibus hæc subsequuntur, postquam dictum est, providentissima canonum decreta non debere violari: *Quæ enim certarum remisimus consideratione caussarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus, in eos specialius, & propensius commovendi, qui in Episcopis ordinandis Sanctorum Patrum statuta neglexerint, & quos refutare debuerant, consecrarint*. Hæc retulit Gratianus in canone 20. cau. 1. qu. 7. vers. *Quæ enim*, nam quæ in principio ejusdem canonis leguntur, ad aliam epistolæ partem spectant, quemadmodum inferius demonstrabo. Quamquam vero eadem verba apud Dionysium Exiguum legantur, tamen gravis suspicio est, qua a Leone postrema abjudicentur, sive quod omittantur in aliis codicibus optimæ notæ, quemadmodum observavit Quesnellius, sive quod phrasis Leoni convenire non possit. Etenim Leo non est credendus usurpasse illa verba *specialius & propensius commovendi*, ut significaret, se gravius animadversurum; nimirum latinis sicut vox *propensius* idem significat ac libentius, sive majore cum benevolentia, ita *propensius commoveri* idem significat majore benevolentia aliquem prosequi, quæ sane interpretatio Leonis sententiæ potius adversatur.

Can. 20. cau. 1. qu. 7. Vers. Quæ enim.

Quæ immediate sequuntur, duobus in locis retulit Gratianus, ideſt in can. 43. cau. 1. qu. 1., & in can. 24. cau. 25. qu. 2. his verbis legenda: *Unde si qui Episcopi talem consecraverint Sacerdotem, qualem non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt, nec ei sacramento intererunt, quod neglecto judicio immerito præstiterunt*. Habentur hæc quidem etiam in codice Dionysii Exigui, sed in codice Quesnelliano desiderantur, quemadmodum etiam ea, quæ Gratianus descripsit in can. 4. dist. 80. Verba ipsa non refero, cum Gratiani codex aliis codicibus apprime consonet. Tantum dixero, huic decreto caussam dedisse Restitutum quendam Episcopum, qui conquestus fertur apud Leonem, quod in ejusdem Diœcesi plurimi numero Episcopi ordinati fuissent. Sed cum ibidem Diœcesis nomen usurpatum legatur, exinde nonnulli eruditi viri magis, magisque apocrypham hanc epistolæ partem censuerunt, etenim apud Sanctum Leonem, vel ejus Prædecessores Diœceseos nomen nondum signifi-

Can. 43. cau. 1. qu. 1. & Can. 24. cau. 25. qu. 2. Can. 4. dist. 80.

cabat

cabat locum illum, intra quem unius Episcopi potestas, ac jurisdictio continetur. Quod vero magis, ac magis spuriam esse hanc epistolæ partem suadet, ad ipsam rem pertinet, & caussam a Restituto propositam. Inquit Restitutus in Africæ Provinciis vilescere cœpisse ordinem Episcopalem, ex eo quod tunc temporis *inconsiderata facilitate ordinandi superflua multiplicatione Sacerdotalis dignitas minueretur*. At vero quando tunc temporis Vandali barbara gens universam Africam occupaverant, quorum exercitus universas Ecclesias susdeque vertebat, incredibile est tot numero Episcopos ordinatos fuisse, quum vix in insignioribus civitatibus Ecclesiam sibi creditam Episcopi regere possent, aut in Ecclesiis viduatis vix clanculum, & furtim in locum decedentium Episcoporum alii subrogarentur.

De canone 14. cau. 32. qu. 5. non est concors codicum omnium scriptura. Alicubi enim, uti in codice Dionysii Exigui, post memoratam Restituti caussam ita immediate legitur: *De his autem, quæ in sacro virginitatis proposito constitutæ barbaricam pertulere violentiam, & integritatem pudoris non animo, sed corpore perdiderunt, ea nobis videtur servanda moderatio, ut neque in viduarum dejiciantur gradu, nec in sacrarum, & perseverantium virginum numero censeantur: quibus si in omnibus virginalibus perseverant, & castimoniæ soliditatem mente custodiunt, sacramentorum non est neganda communio, quia injustum est, illas in eo vel argui, vel notari, quod non voluntas amittit, sed vis hostilis eripuit*. Deinde post hæc Dionysii Exigui epistola nihil aliud exhibet, quam quod spectat ad caussam Lupicini Episcopi, de qua nihil heic adjicio, quum nihil ad eam pertinens apud Gratianum inveniatur. Aliter sese habet Quesnellianus codex, in quo post verba canonis 20. cau. 1. qu. 7. subjiciuntur caussæ Donati Salicinensis, Maximi, Aggari, & Tyberiani, omissis omnino nuper relatis Dionysiani codicis verbis, sed post hæc omnia ita legitur: *Illæ autem famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis mens invita non pollui; minus tamen hoc illis oberit, si quod potuerunt animo non amittere, doleant se vel corpore perdidisse*. Hæc potius verba consonant cum capite Gratiani, quam verba memorata codicis Dionysiani. Quis vero in hac codicum varietate adeo divinus erit, ut unum codicem alteri præferat, aut adeo de opinione sua securus, ut alterutrum codicem recipiendum asseveret? Aliter etiam sese habent vulgares Conciliorum codices; qui primo loco exhibent memorata verba codicis Theodosiani, deinde caussam Donati Salicinensis, caussam item Maximi, præterea caussam Aggari, & Tyberiani: & postremo fere loco exhibent caussam famularum Dei, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdiderunt, eisdem omnino verbis codicis Quesnelliani memoratis, ad quæ canon Gratianeus refertur; quasi Leo Magnus bis in eadem epistola de eadem re verba fecerit ordine non servato. At vero exinde facilius eruimus, codices hujusmodi depravatissimos esse.

Can. 14. cau. 32. qu. 5.

Supersunt adhuc ex hac eadem epistola depromti canones 19. & 20. princ. cau. 1. qu 7. nam de canone 20. vers. *Quæ enim* jam superius sermonem habui, & versiculi verba in sua sede collocavi. Sed hic rursus observanda varietas codicum. Si Dionysii Exigui codicem consulas, nihil ibidem reperies, quod pertineat ad caussas Donati, & Maximi, de quibus in dictis canonibus agitur. Si codicis Quesnelliani fidem quis sequi adamaverit, hos canones junget cum can. 18. cau. 1. qu. 7.

Can. 19. & 20. princ. cau. 1. qu. 7.

Assumatur idem canon 18., qualis superius exaratus est, & post illa verba: *fas erit amplius impune committi*, ita legendum erit cum Quesnellio: *Donatum autem Salicinensem* (hic est canon 20.) *ex Novatianis, cum sua, ut comperimus, plebe conversum, ita dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum, quo & Novatiani dogmatis damnet errorem, & plenissime confiteatur catholicam veritatem. Maximum quoque ex laico* (hic est canon 19.) *licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, & a spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab Episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellimus dignitate, ita ut & ipse libello ad nos edito catholicum se esse manifestet.* Vulgatæ Conciliorum editiones, inter quas Labbeana, hosce duos canones exhibent post ea, quæ de virginibus barbaricam vim passis constituta leguntur. In hac varietate codicum nullum satis firmum erui poterit argumentum, ex quo canonum istorum auctoritas adseratur. Unum interea ad coronidem harum in istam epistolam observationum adjecero; nimirum post Dionysii Exigui Collectionem Fulgentium Ferrandum Carthaginensis Ecclesiæ Diaconum breviationem canonum edidisse; item Crisconium Episcopum Africanum simile breviarium canonicum composuisse; utrumque autem Dionysii quidem canones adjecto auctoris nomine paucis perstrinxisse, nullam vero, ne minimam quidem, mentionem fecisse hujus epistolæ Leonis ad Africanos, quod sane inverosimile videretur, si temporibus Ferrandi, aut Crisconii epistola Dionysiano codici adjecta jam fuisset. Etenim hi Collectores Africani omittere minime debuissent talem epistolam, quæ ad Africanas potissimum Ecclesias pertinebat. Igitur aut integra hæc epistola inter apocryphas facile recensebitur, aut plurimum depravata erit agnoscenda, quod nemini novum videri poterit, commode ex vetustis Ecclesiæ monumentis agnoscenti, quantus fuerit Leonis Magni temporibus falsariorum ausus, quemadmodum manifeste probant acta Concilii Chalcedonensis tunc celebrati, imo probat Leo ipse, testatus etiam sua ætate corruptam fuisse epistolam, quam ipse scripserat ad Flavianum.

De epistola ad Rusticum Narbonensem.

Rusticus Narbonensis in Gallia Episcopus, ad quem Leo Magnus scripsit, is idem est, quem S. Hieronymus ad monasticam vitam instituerat; Postquam enim in monasterio probatus ad Clericatum promotus est, tantum profecit in Ecclesiasticis ministeriis, ut Narbonensis Ecclesiæ Antistes inauguratus fuerit. Verum in Episcopatu ob maximas & gravissimas, quibus angebatur, curas tædio adfectus, prope erat, ut dignitatem abdicaret. *Miror autem*, ita scribit ad ipsum Leo, *dilectionem tuam in tantum scandalorum quacumque occasione nascentium adversitate turbari, ut vacationem ab Episcopatus laboribus præoptare te dicas, & malle in silentio, atque ocio vitam degere, quam in his, quæ tibi commissa sunt, permanere.* Præter anxias Episcopatui inhærentes sollicitudines, quibus modo ab hæreticorum ausibus defendendi fideles erant, modo moribus informandi, modo ad disciplinam Ecclesiasticam custodiendam excitandi, res erat tunc maximi momenti Arelatensis Archiepiscopi nova dignitas, qua idem Archiepiscopus ceteris Galliarum Metropolitis præferri se studebat in solemnioribus præsertim, sive nationalibus, Galliarum Conciliis, & eisdem regulas præstituere. Revera jam a temporibus Zosimi, & Boni-

Bonifacii Romanorum Pontificum inter memoratos Episcopos subortas fuisse simultates quasdam liquet apud historicos, quæ inter Rusticum Narbonensem, & Hilarium Arelatensem acriores extiterunt. Quamobrem scimus in pluribus Conciliis, quæ Hilarius ex variis Galliarum Provinciis collegerat, Rusticum minime intervenisse, ratum, ut arbitror, dignitati suæ, non parum derogatum iri, quoties Arelatensi Episcopo veluti obnoxius paruisset. Videsis Acta Concilii Regensis, Arausicani I., Vasensis I., & Arelatesis II. Quoniam vero in hisce Conciliis omnibus multa utiliter constituta fuerant ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentia, de quibus apud Gallos dubitatio erat, non meliori ratione & sibi, & Ecclesiæ suæ consulendum putavit Rusticus, quam si de eisdem Romanum Antistitem interrogaret. Vel enim Romani Pontificis rescriptum conforme futurum erat synodalibus Hilarii decretis; & tum Rusticus synodalia decreta servando, auctoritati suæ detrahi non censebat, nimirum non illa custodiebat, quasi Synodi Gallicanæ, sed quasi Romani Pontificis sententias: vel rescriptum Romani Pontificis difforme futurum erat, aut etiam forte contrarium synodalibus statutis; tum vero occasionem sibi optimam exhibitam lubens arripiebat Rusticus, qua majori fretus auctoritate Arelatensis Episcopi actis obsisteret. Itaque quod Leo Magnus epistola sua Rustico Narbonensi respondit, illud ipsum est, quod Gallicanis in Conciliis fuerat tunc temporis pertractatum, & de quo fuerat a Rustico per Hermetem Diaconum Summus Pontifex requisitus. Novemdecim propositæ fuerunt quæstiones, quibus post præfationem Leo satisfecit. In præfatione primum hortatur Leo Rusticum, ne turbari se sinat, neve abdicationem Episcopatus meditetur, proponens patienter ferenda, siquæ mala in diœcesi noscuntur, ac cum benignitate vincenda, his verbis: *Permanendum ergo est in opere credito, & in labore suscepto. Constanter tenenda est justitia, & benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines: Corripiantur tumidi, tolerentur infirmi, & quod in peccatis* (legunt alii: *in peccantibus*) *severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis.* Hic est canon 2. dist. 86. Can. 2. dist. 86.

Post pauca ita prosequitur Leo: *De consultationibus autem dilectionis tuæ, quas separatim conscriptas Archidiaconus tuus detulit, quid sentiendum sit, inter præsentes opportunius quæreretur de singulis, si nobis tui conspectus copia proveniret. Nam cum quædam interrogationes modum diligentiæ videantur excedere, intelligo eas colloquiis aptiores esse, quam scriptis; quia sicut quædam sunt, quæ nulla possunt ratione* (legunt alii, *traditione*) *convelli, ita multa sunt, quæ aut pro consideratione ætatum, aut pro necessitate* (legunt alii, *necessitudine*) *rerum oporteat temperari: illa semper conditione servata, ut in his, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis Sanctorum Patrum inveniatur adversum.* Is est canon 2. dist. 14., quibus verbis videtur Leo prudentissime Rustico respondisse, veritus forte, ne Rusticus ad contentiones excitandas, aut fovendas magis magisque, Pontificis rescripto uteretur. Neque enim Leo initio professus est, se rem definiendo describere, sed potius ita respondere, ut res ipsa accuratiorem exigeret investigationem, quæque inter præsentes fieret mutuis colloquiis, non scriptura inter absentes. Quamobrem nemo dubitaverit, quin hæc verba hærere debeant animo cujusque Interpretis, qui ad explanationem sequentium capitum ex hac Epistola descriptorum velit accedere. Can. 2. dist. 14.

Prima

Can. 1. dist. 62. & can. 40. cau. 1. qu. 1. Prima inquisitio Rustici erat *de Presbytero, vel Diacono, qui se Episcopos esse mentiti sunt, & de iis, quos ipsi Clericos ordinarunt*. Quod Leo respondit, refert Gratianus in can. 1. dist. 62., & can. 40. cau. 1. qu. 1. Verba Epistolæ hæc sunt: *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a Provincialibus*, (legunt alii *Comprovincialibus*) *Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati. Unde cum sæpe quæstio de male accepto honore nascatur, quis ambigat, nequaquam istis esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum?* (Huc usque etiam Gratianus in d. can. 1., cetera, quæ sequuntur, habentur in d. can. 40.) *Siqui autem Clerici ab istis Pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati sunt, quæ* (legunt alii *qui*) *ad proprios Episcopos pertinebant, & ordinatio eorum consensu, & judicio Præsidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis Ecclesiis perseverent. Aliter autem vana habenda est creatio* (legunt alii *consecratio*; Gratianus *ordinatio*), *quæ nec loco fundata est, nec auctore* (legunt alii *auctoritate*) *munita*. Ubi codices varii sunt, ignoro sane quis cui præferatur, atque in dubiis hujusmodi lectionibus liceat huc referre Leonis ejusdem regulam, de qua in memorato can. 2. dist. 14., ut sequamur, quod Sanctorum Patrum decretis accommodatius videatur. Sed non tantum in codicibus conferendis difficultas canonis hujus sita est, sed etiam, ac potissimum in interpretatione sententiæ. Ait Leo, eorum, qui sunt a Pseudoepiscopis ordinati, quique propterea sacrum ordinem minime susceperunt, adhuc posse ordinationem ratam haberi, quoties judicio, & consensu Præsidentium facta fuerit, ita ut in ipsis Ecclesiis perseverent. Num forte is, cujus irrita est ordinatio, officio Ecclesiastico rite recteque fungi poterit sine nova consecratione? Ex eruditis viris alii hanc difficultatem neglexere; alii impares se professi sunt dissolvendo, alii demum sive ex hæreticis, sive ex catholicis conati sunt sententiam Leonis ex variis illius temporis observationibus illustrare. Quidquid vero senserit unusquisque suo ingenio indulgens, verosimilius mihi videtur, Rusticum Narbonensem in proponenda hujusmodi quæstione respexisse ad canones Concilii Regensis, quibus consonant canones Concilii Arausicani I., & Arelatensis II., ex iis enim liquet in Galliis frequentes tunc fuisse ordinationes Episcoporum non per tres Episcopos, quemadmodum Ecclesiarum generalis disciplina postulabat, sed per duos tantum Episcopos celebratas; Episcopis autem ita ordinatis in Concilio Regensi memorato anni 439. quædam Episcopalia officia exercenda concessa fuerant, ut patet ex can. 3., & 4. De his itaque, ut verosimilius videtur, sermonem habuit Leo Magnus, quos recipiendos non esse inter Episcopos scripsit, quod integra ordinationis formula servata non fuisset, valide tamen, ut ajunt, ordinatos fuisse non ambigebat, propterea que validam ab ipsis factam ordinationem asserere non dubitavit, quamquam in admittendis ordinatis Clericis, & in possessionem, ita dixerim, Ecclesiarum mittendis, Præsidentium, & legitimorum Episcoporum auctoritas requireretur. Quod ut commodius intelligatur, non esset inopportunum huc referre, quod in ista materie disputavit vir Anglicus Herbertus Thorndicius in suis exercitationibus de originibus Ecclesiasticis cap. 20. Ait ipse in sacrorum ministrorum ordinationibus duo potissimum requiri; primum auctoritatem in ordinante; deinde solemnitatem ordinationis, per quam designetur ordinem Ecclesiastica etiam auctoritate conferri; hujusmodi autem solemnitatem, quoties desideretur, in caussa esse, ut ordinatio irrita prorsus sit, ac tum demum convalescat, quum Ecclesiæ consensus accedat, sive ratihabitio subsequatur. Hinc vero palam fieret, ordinationes

tiones Clericorum, de quibus loquitur Leo, irritas initio fuisse ex defectu Ecclesiasticarum solemnitatum, ratas vero haberi dein potuisse, si consensus, & auctoritas Episcoporum accessisset. Num autem hæc opinio satis ponderis habeat, acutioribus viris Theologicæ potissimum scholæ studiosis definiendum relinquo. Tantum addidero, hoc Leonis fragmentum meo judicio subobscurum esse, idque ex industria Pontificis factum ea de caussa, de qua superius sermonem habui ad canonem 2. dist. 14.

Secunda inquisitio hæc erat: *De Presbytero, vel Diacono, qui cognito crimine suo pænitentiam petunt, utrum eis per manuum impositionem danda sit?* Quod respondit Leo, habetur eisdem verbis post Romanam emendationem in can. 67. dist. 50., & quidem ea definitio e diametro pugnat cum generali sententia canonis 4. Arausicani I. Concilii, quod Hilarius Arelatensis celebraverat, ibi: *Pænitentiam desiderantibus Clericis non negandam*. Hinc autem facile conjicere juvat, hac in parte Rusticum statutis synodalibus Hilarii nullatenus consensisse, præsertim quod sententia Leonis veteri & Apostolicæ traditioni innixa proponatur. Non laudo hic tantum Carthaginense Concilium, cujus verba sunt in can. 66. dist. 50, sed etiam Siricium Papam, qui in epistola ad Himerium Tarraconensem ita scribit: *Illud quoque nos par fuit providere, ut sicut pænitentiam agere cuiquam non conceditur Clericorum &c.* Can. 67. dist. 50.

Tertia inquisitio his verbis exprimitur: *De his, qui altario ministrant, & conjuges habent, utrum eis licito misceantur?* Quid responderit Leo, habetur in can. 10. dist. 31., ubi tamen in posterioribus ita habent melioris notæ codices: *quo & salva sit charitas connubiorum* (legunt alii *conjugiorum*) *& cesset opera* (legunt alii *operatio*, alii *exercitatio*) *nuptiarum*. Duo in hoc capite occurrunt observanda. Primum pertinet ad conjuges, quæ obtentu religionis dimittendæ non sunt, quemadmodum definitum etiam legitur in can. 6. ex vulgo Apostolicis. Alterum situm est in lege continentiæ, quam Leo eandem esse asserit ministris, ac Presbyteris, & Episcopis. Sane nomine *ministrorum*, illud sententiæ Leonis conformius esse videtur, ut non tantum Diaconi veniant, sed etiam Subdiaconi; etenim ait idem Leo in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, *nec Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur*. Quod si quispiam tantum de Diaconis intelligendam arbitretur Leonis sententiam, in hac parte consonabit can. 22. 23. & 24. Concilii Arausicani I. eodem tempore sub Hilario celebrati; ut propterea inferri possit tuto, jam tum in Gallicana Ecclesia continentiæ legibus obnoxios fuisse Diaconos, atque hanc disciplinam custodiendam voluisse Rusticum ex Leonis decreto in sua Diœcesi, quemadmodum voluerunt in suis Diœcesibus alii Episcopi sub Hilario Arelatensi vi Synodicarum Constitutionum. Can. 10. dist. 31.

Sequitur quarta inquisitio, *de Presbytero, vel Diacono, qui filiam suam virginem illi viro in conjugium dederit, qui jam habebat conjunctam mulierem, ex qua etiam filios susceperat?* Respondit Leo: *Non omnis mulier juncta viro uxor est viri, quia nec omnis filius hæres est Patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales,* (hæc habentur in can. 12. cau. 32. qu. 2.) *multo prius hoc ipsum Domino constituente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abrahæ: Ejice ancillam, & filiam ejus; non enim hæres erit filius Ancillæ cum filio* Can. 17. cau. 27. qu. 2. & can. 12. cau. 32. qu. 2.

meo

meo Isaac. Unde cum societas nuptiarum (omittit hæc Gratianus in dicto can. 12., sed exprimit in can. 17. cau. 27. qu. 2.) *ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi, & Ecclesiæ Sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur* (rursus hæc pertinent ad canonem 12. cau. 32. qu. 2.) *cujuslibet loci Clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi eam conjugato dederit, nisi forte illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur*. Succedit apud Leonem quinta inquisitio *de puellis, quæ viris concubinas habentibus nupserint*, quodque Leo rescripsit, iterum habetur in eodem canone 12. apud Gratianum, ibi: *Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina*. Ex his satis emendati videntur iidem Gratianei canones, qua tamen in re observatum velim, in nonnullis codicibus, quemadmodum apud Dionysium Exiguum, desiderari eam quintam inquisitionem de puellis, quæ viris concubinas habentibus nupserint; & versiculum *Paterno arbitrio &c.* haberi statim post illa verba *honestata videatur*; observandum præterea est, Gratianum præsertim in dicto canone 17. abusum fuisse sententia Leonis, non alia sane de caussa, nisi quod depravatos codices sequutus est. Cum enim ipse legisset, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docebatur non fuisse *nuptiale ministerium*, ubi potius legendum erat *nuptiale mysterium*, quemadmodum habet etiam antiquissimus collector Dionysius, occasionem arripuit asserendi, ex sententia Leonis eam non esse dicendam uxorem, quacum copula subsecuta non fuerit post datam fidem, quando tamen ex emendatis codicibus diversa prorsus adparet loquendi formula. Et quidem ut clarius de sententia Leonis constet, jungenda erit sexta inquisitio Rustici, *de his, qui mulieres, ex quibus filios habent, relinquunt, & uxores accipiunt*. Responsum Leonis habetur in principio canonis 11. cau. 32. qu. 2. his verbis: *Ancillam a thoro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis*. Heic interea sisto, nam quæ sequuntur apud Gratianum alio spectant. Itaque Leo de re valde gravi interrogatus est, seu in quarta, quintave, seu in sexta inquisitione. Ut enim illa ætate frequentissima erant virorum mulierumque divortia, præsertim ubi non matrimonium, sed concubinatus intercessisset, ut etiam concubinatus illius temporis quandam conjugii speciem ut plurimum præseferebat, difficile admodum erat de conjugiorum hujusmodi juribus respondere. Erant tunc uxores justæ, quæ videlicet secundum omnes legum solemnitates ductæ fuerant; erant & injustæ, in quibus naturalia tantum conjugiorum jura servabantur, licet legum subtilitas non custodiretur, quemadmodum in servorum conjugiis, in conjugiis filiorumfamilias sine consensu Patris celebratis; erant & concubinæ, in quibus scilicet ab initio matrimonium non erat, sed longo usu facile matrimonium juxta leges duodecim tabularum convalescere poterat. Distinguuntur hæc apertissime apud Ulpianum in l. 13. princ. & §. 1. ff. ad leg. Jul. de Adulter. In istis autem uxorum generibus singularia erant, & prorsus diversa jura, imo & diversæ provinciarum consuetudines, quibus magis magisque postea occasionem præbuerunt barbaræ Gentes, quæ Leonis temporibus in Europam propemodum universam irruperant. In his temporum, locorum, & caussarum adjunctis, nil mirum, si Leo magnus rescripto suo potius generalibus regulis involvere verba studuerit, qui initio professus fuerat colloquiis potius,

Can. 11. cau. 32. qu. 2.

potius, quam scriptis indigere rem, quæ proposita fuerat, quemadmodum dixi superius ad canonem 2. dist. 14. Ceterum, si quoquomodo Leonis mentem attingere velim, dixero, Leonem initio distinguendam voluisse uxorem a ceteris mulieribus, quæ viro quidem junctæ fuerunt, sed uxores minime dici possunt; quales vero uxores esse dicantur, aperte non definit. Subdit deinde, inter ingenuos nuptiarum fœdera esse legitima. Clara erat hac in re juris Romani regula, qua servi a legitimis conjugiis excludebantur. Addit, æquales etiam conjuges esse debere, quasi id a Domino jampridem statutum fuerit. Ubi vero id statuerit Dominus, non indicat Leo. Forte respexit ad caput 2. Geneseos vers. 20., ubi dicitur Deus uxorem velut *similem adjutorem* viro voluisse conjungere. Eo autem usque nondum tradidit Leo, inter ingenuum, & ancillam, aut inter inæquales nuptiarum fœdera esse non posse, nisi quis a contrario sensu vellet argumentari, quæ sane argumentandi ratio non semper viget in rescriptorum interpretatione. Prosequitur Pontifex Maximus, & ait aliud uxorem esse, aliud concubinam, sicut aliud est ancilla, aliud libera. Jungenda hæc omnino sunt ita, ut videatur ita scriptum, aliud uxorem esse, idest liberam, aliud ancillam esse, idest concubinam. Sic enim respiciebat Leo mores suæ ætatis, juxta quos jamdiu vigebat, ingenuas in uxores, & ancillas in concubinas adsumi. Uxores ingenuæ ducebantur, animo scilicet perpetuæ individuæ vitæ, qui animus potissimum matrimonium efficit. Concubinæ ducebantur ancillæ, quandocumque domino libuisset, dimittendæ, qua in specie nullum esse poterat matrimonium. Concubinatum hujusmodi tunc frequentissimum improbandum voluit Leo, referens ad eam rem testimonium Geneseos cap. 21. Quod subdit Pontifex, matrimonium esse non posse, nisi ubi mysterium nuptiale, sive Christi, & Ecclesiæ Sacramentum doceatur, plurimis gravissimis viris maximam ingessit difficultatem, præsertim in conspectu Tridentinæ sanctionis, qua cautum quidem fuit, ut clandestina conjugia irrita in posterum haberentur, attamen antea celebrata valuerint. Ego sane ex iis, quæ huc usque interpretando exposui, nihil aliud voluisse Leonem existimo, quam animum individuæ vitæ necessarium esse, quomodocumque exprimeretur matrimonii initio, sive clam, sive in conspectu Ecclesiæ; in declaratione autem hujus animi nuptiale mysterium, sive Christi & Ecclesiæ Sacramentum contineri quodammodo, quatenus ita vir, & uxor perpetuo simul mansuros se profitentur, quemadmodum Christus Ecclesiæ numquam se ab ipsa discessurum spopondit. Sic re explicata, facile intelligitur Leonis conclusio, ubi pluries asserit, uxorem legitimam illi posse concedi, qui concubinam dimittit.

Nondum tamen recedendum est a canone 11. cau. 32. qu. 2., cujus posterior pars a versiculo *culpanda* usque in finem non pertinet ad inquisitionem 6., sed ad inquisitionem 7. *de his, qui in ægritudine pœnitentiam accipiunt, & cum revaluerint, agere eam nolunt.* Fateor Dionysium Exiguum non distinxisse hæc, quæ sequuntur, a præcedentibus, si vulgatos Dionysii codices sequamur. Sed jam Quesnellius adnotavit, codices alios plures ista sejungere, & parum apte, quæ sequuntur, præcedentibus adsui posse, imo nec intelligi. Præposita igitur laudata inquisitione 7. ita respondit Leo. *Culpanda est talium negligentia, sed non penitus deserenda* (legunt alii *desperanda*) *ut crebris cohortationibus incitati, quod necessarie expetierunt, fideliter exequantur. Nemo enim desperandus est, dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.* Postrema hæc verba

Can. 1. de pæn. dist. 7.

verba habentur etiam in can. 1. de pœn. dist. 7. Similes propemodum caussæ agitatæ fuerunt in Conciliis Hilarii Arelatensis, ut patet ex Concilio Arausicano I. can. 3., seu can. 7. cau. 26. q. 6., cui addi posset Concilium Vasense II. can. 2.

Can. 1. cau. 24. qu. 2. Horum Conciliorum sanctiones plurimum etiam consonant cum canone 1. cau. 24. qu. 2., in quo continetur rescriptum Leonis ad octavam inquisitionem *de his, qui animo jam deficientes* (legunt alii, *de his, qui jam deficientes*) *pœnitentiam accipiunt, & ante communionem moriuntur*. Respondit Sanctus Pontifex: *Horum caussa Dei judicio reservata est, in cujus manu fuit, ut talium obitus usque ad communionis remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus*. Ex his sane supplendus erit memoratus canon 1. Fortasse vero paullo austera videbitur alicui disciplina Leonis, sed, ut arbitror, erat illis temporibus accommodata, quibus opus erat ab ingruentibus undequaque hæresibus homines avertere, & saltem metu pœnitentiæ ante obitum non perficiendæ terrere. Ceterum aliter viguit apud Gallicanos Antistites in Concilio Arausicano I. can. 3., & Vasensi II. can. 2., quorum Conciliorum sanctionem veluti mitiorem sequuti anno 675. fuerunt Toletani Concilii XI. Patres can. 12., ibi: *De his autem, qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, quamquam diversitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nos sententias placuit sequi, qui multiplices numero de hujusmodi humanius decreverunt, ut & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur*. Et quidem mitior hæc disciplina paullatim ubique in Ecclesiis recepta est.

Can. 62. de pœn. dist. 1. Inquisitio nona hæc erat: *de his, qui dolore nimio perurgente rogant dari sibi pœnitentiam, & cum venerit Presbyter daturus, quod petebant, si dolor parumper quieverit, excusant, & nolunt accipere, quod offertur*. Responsio Leonis ita concipitur. *Dissimulatio hæc potest non de contemtu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde pœnitentia, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat*. Ex his supplendus erit can. 62. de pœn. dist. 1.

Can. 65. de pœn. dist. 1. Decimo inquirebat Rusticus *de his, qui pœnitentiam professi sunt, si in foro litigare cœperint*. Quod respondit Leo, habetur in can. 65. de pœn. dist. 1., cujus tamen verba ex optimis codicibus ita legenda sunt: *Aliud quidem est debita justa reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere: Sed illicitorum veniam postulantem oportet a multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo, omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Unde si pœnitens habet caussam, quam negligere forte non debeat, melius expetit quis* (ita legit Dionysius, contra quam legat Gratianus *expedit*, aut alii, *exigit*) *Ecclesiasticum, quam forense judicium*. Consilium optimum erat Leonis, ut pœnitentes non forenses strepitus expeterent, sed potius Episcoporum arbitria, juxta facultates Episcopis jam factas a Constantino Imperatore, quemadmodum refert Sozomenus lib. 1. cap. 9. Hæc eadem descripserat jam Gratianus

Can. 34. cau. 11. qu. 1. in can. 34. cau. 11. qu. 1., adjecta tamen minus accommoda interpretatione, ibi: *Non ait propter criminalem tantum, sed generaliter propter quamlibet caussam, tam civilem, quam criminalem intelligens*. At vero Leo Magnus tantum de civilibus, non de criminalibus caussis loquutus est, ut ipsamet verba demonstrant, cum egerit de iis, qui *debita justa reposcere* velint, eamque caussam meditentur, *quam negligere forte non debeant*.

De

De his, qui in pœnitentia, vel post pœnitentiam negotiantur erat undecima Rustici inquisitio. Quod respondit Leo, habetur eisdem verbis in canone 2. de pœn. dist. 5., dummodo demas particulam *etiam*, quam Gratianus adjunxit, quæque in aliis codicibus antiquissimis, & optimæ notæ desideratur. Par disciplina in usu fuisse videtur posterioribus etiam sæculis in Gallia; nam Herardus Turonensis in suis capitulis hoc etiam recensuit num. 100. *Quod pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat, & ut injusta populi petitio effectu careat*. Idipsum legitur in lib. 7. Capitularium Francorum cap. 62. apud Rhabanum in epist. ad Heribaldum cap. 15., & apud Halitgarium lib. 3. cap. 6. Can. 2. de pœn. dist. 5.

Sequitur apud Gratianum canon 3. de pœnit. dist. 5., cujus verba continent rescriptum interrogationi 12. *de his, qui post pœnitentiam ad militiam revertuntur*. *Contrarium est omnino Ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam sæcularem, cum Apostolus dicat: Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus. Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militia mundana voluerit implicare*. Indiget interpretatione Leonis sententia, non enim Leo de quacumque militia ita sensit, cum & in hac ipsa epistola honestam militiam laudet, ut in can. 1. cau. 20. qu. 3., sed de ea militia, ad quam ea ætate redibant nonnulli ex Arianis pœnitentes legitimo apud Ecclesiam pœnitentiæ curriculo expleto. Plane tunc temporis idem erat Gothorum, Vandalorum, similiumque Gentium militiæ adscribi, atque Arianorum partibus adversus Ecclesiam adhærere. Non id quidem expresse, & nitide explicat Leo, sed quid aliud indigitat, cum sese refert ad Ecclesiasticas regulas jampridem præstitutas? Sunt istæ in Nicæno Concilio can. 11., sive can. 4. de pœn. dist. 5., cujus sententiam ad rem hanc commode exposui in 1. parte hujus operis cap. 7. Conferantur cum hac sententia Leonis, quæ ibidem tradebam. Can. 3. de pœn. dist. 5.

Inquisitio decimatertia erat *de his, qui post pœnitentiam uxores accipiunt, vel concubinas sibi conjungunt*. Rescriptum Leonis habetur in can. 14. cau. 33 qu. 2., cujus verba ita supplenda erunt ex integris epistolæ exemplaribus: *In adolescentia constitutus si urgente, aut metu mortis aut captivitatis periculo pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurrat, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem nullam aliam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius, æstimamus. Nam secundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam gessit, quam castitas perseverans & mentis, & corporis*. Erant hæc necessario Gratianeo capiti adjungenda, ut de integra Leonis sententia constaret. Ceterum non eadem recepta fuit apud Gallicanos Episcopos disciplina ipsius Leonis Magni temporibus, quemadmodum constat ex can. 21. Concilii Arelatensis II., quo receptum est, ut post peractam pœnitentiam quis a secundis tantummodo nuptiis abstineret. Can.14. cau. 33. qu. 2.

Sequitur decimaquarta inquisitio, *de Monachis, qui aut militare cœperint, aut uxores accipere*. Rescripsit Leo: *Propositum Monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet & reddere. Unde qui relicta singularitatis professione ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est; quia & si innocens militia, & honestum potest esse conjugium, electionem meliorem* (Ita legitur in Codice Dionysii: legunt alii *meliorum*) *deseruisse transgressio est*. Is est can. 1. cau. 20. qu. 3. Can. 1. cau. 20. qu. 3.

Can. 8. can. 20. qu. 1. Decimoquinto quæsitum est *de puellis, quæ aliquandiu in habitu religioso fuerunt, non tamen consecratæ, si postea nupserint*. Rescripsit Leo: *Puellæ, quæ non coactæ Parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum, atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi consecratio non accessit, cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent*. Huc usque Sanctus Pontifex, qualem exhibent vetustissimi Codices, ipse etiam Dionysianus. Gratianus, quem sequuti sunt aliqui ex iis, qui Leonis epistolas ediderunt, aliqua adjecit, uti adparet in can. 8. cau. 20. qu. 1. vers. *ambigi vero*, usque in finem. Sed dubitandum non est, hunc versiculum falso Leoni tributum esse, quippe quod opus potius est Glossographi cujuspiam, qui hujusmodi notam in margine forsan primum adjecit, quam deinde ignota, atque imperita manus in ipsum canonem transtulit. Ceterum hæc adjectio videtur depromta ex sententiis Innocentii I. ad Victricium Rothomagensem cap. 15. ibi: *Nam si inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis illa pollicitatio, quam cum Deo pepigit virgo, solvi sine vindicta non debet*? Notatu dignum est, apud Leonem in memorato capite perspicue distingui velatam virginem, & voto adstrictam a virgine consecrata; etenim, etsi virgines olim ad professionem continentiæ adhuc puellæ admitterentur, ubi tamen de consecratione ageretur, quadragesimus annus necessarius erat, quasi consecratio præmium haberetur probatæ virginitatis, uti etiam habetur in Concilio Agathensi anni 506. can. 19., & Concilio Chalcedonensi can. 15., ubi eadem de Diaconissis præstituitur disciplina. Quid vero ipsa Leonis Magni ætate in Galliis obtinuerit, facile deduci potest ex Concilio Arelatensi II., quod alias sub Hilario celebratum adserui, nam in can. 52. ita legitur: *De puellis, quæ se voverunt Deo, & præclari decore nominis floruerunt, si post viginti, & quinque annos ætatis ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse decrevimus, ut cum his, cum quibus se alligaverint, communione priventur, ita ut eis postulantibus pœnitentia non negetur, cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur*.

Can. 113. de conf. dist. 4. Ex duplici inquisitione, atque rescripto, videlicet 16., & 17. compositus est canon 113. de conf. dist. 4. Inquisitio 16. *De his, qui a parentibus Christianis parvuli relicti sunt, & utrum baptizati sint, non potest inveniri, an debeant baptizari*? Responsum. *Si nulla existant indicia inter propinquos, & familiares, nulla inter Clericos, atque vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifeste pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum*. Inquisitio 17. *De his, qui parvuli ab hostibus capti sunt, & non se sapiunt baptizatos; sed sciunt se aliquoties ad Ecclesiam a parentibus ductos, utrum possint, vel debeant cum ad Romaniam venerint, baptizari*? Responsum. *Qui possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, an quod eorum parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab ipsorum memoria alienum est, conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas intervenit præsumtionis, ubi est diligentia pietatis*. Hodie post receptas conditionales baptismi formulas facilius obviam itur hujusmodi difficultatibus.

Can. 38. de conf. dist. 4. Superest 18. inquisitio, etenim ex 19., quæ postrema est, nihil omnino promsit Gratianus. Est illa *de his, qui ex Africa, vel de Mauritania venerunt, & nesciunt, in qua secta sunt baptizati, quid circa eos debeat observari*? Respondit Leo. *Non se isti baptizatos nesciunt, sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverunt, se nescire profitentur; unde quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, baptizandi non sunt, sed*

per

per manus impositionem invocata virtute Spiritus S., quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt. Rescriptum ita exhibet Quesnellius in sua editione. Paullo aliter Dionysius Exiguus, ibi: *Hi autem, de quibus scripsisti, qui se baptizatos sciunt, sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverunt, se nescire profitentur, quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, baptizandi non sunt, sed per manus impositionem virtutem Spiritus S., quam ab hæreticis accipere non potuerunt, Catholicis copulandi sunt*. Ex his supplere, aut emendare juvabit canonem 38. de cons. dist. 4. Idipsum Leo asseruit in epistola ad Nicetam can. 51., & 57. cau. 1. qu. 1., item in epist. ad Neonam Ravennatem in fine. Nolim tamen, quispiam forte ita Leonis sententiam intelligeret, quasi etiam hæreticorum baptisma validum declaretur, in quo verba Sacramenti corrupta fuerint. Licet enim Sanctus Pontifex generaliter loqui videatur de baptismo collato ab hæreticis, supponit tamen revera baptismum administratum esse, quod sane dici non posset, nisi verba Evangelii pronunciata fuissent. Forte etiam ex eo Leo de hæreticis corrumpentibus formam sermonem non habuit, quia facilius ea ætate inveniebantur hæretici, qui non baptizarent, quam qui baptizando Evangelii verba corrumperent, uti observat S. Augustinus in lib. 6. de baptismo contra Donatistas.

De epistolis ad Episcopos per Campaniam, Picenum, & universas Provincias.

Duæ sunt Leonis epistolæ ad Episcopos Campaniæ, finitimarumque Provinciarum scriptæ. Priori hic inest titulus: *Leo Episcopus urbis Romæ omnibus Episcopis per Campaniam, Picenum, Tusciam, & universas Provincias constitutis*. Incipit autem. *Ut nobis gratulationem*, & data est 4. idus Octobris Maximo iterum, & Paterno Consulibus, idest anno 443., atque est prima inter epistolas Leonis apud Dionysium Exiguum. Posterior ita inscribitur. *Leo universis Episcopis per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutis*. Incipit *Magna indignatione commoveor*; Data autem est Ricimero Consule pridie nonas martii, idest anno 459. Apud Dionysium Exiguum desideratur, sed in aliis Codicibus habetur, alicubi numero 80., alibi numero 136. Ex utraque epistola fragmenta nonnulla depromsit Gratianus. Atque ut a priore exordiar, ibidem conqueritur Leo in præfatione, quod plura adversus disciplinam Ecclesiasticam ab Episcopis admissa fuerint, quæ propterea reformatione indigere profitetur; deinde in cap. 1. luget in Ecclesia passim recipi Clericos sine ullo delectu, quod exhibet Gratianus in can. 21. dist. 54., sed omissis aliquibus *Can.21.*
verbis, quæ ex integris epistolæ exemplaribus ita supplere juvabit. *Admittuntur passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur; & qui a Dominis suis libertatem minime consequi potuerunt, ad fastigium Sacerdotii, tamquam servilis vilitas hunc honorem capiat*, (aliqui Codices habent: *jure capiat*), *provehuntur, & probari Deo posse creditur, qui Domino suo necdum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est, quod & sacrum ministerium* (legunt alii *mysterium*) *talis consortii vilitate polluitur, & Dominorum, quantum ad illicitæ usurpationis temeritatem pertinet, jura solvuntur. Ab his itaque, Fratres charissimi, omnes Provinciæ vestræ abstineant Sacerdotes, & non tantum ab his, sed ab illis etiam, qui aut origini, aut alicui conditioni obligati sunt, volumus temperari, nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit*, *dist. 54.*

cesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinae militiae fuit adgregandus, ut a castris Dominicis, quibus nomen ejus adscribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur. Ex his non solum supplere, atque emendare juvabit memoratum canonem 21., sed etiam canonem 1. ejusdem distinctionis 54., ubi Gratianus eandem Leonis sententiam concisiore stylo descripsit, qua nescio de caussa in eadem distinctione bis idem fragmentum referendo. Ceterum servos, non obtenta a Dominis facultate, non potuisse Clericos ordinari, sexcenta docent Ecclesiasticae antiquitatis monumenta, quemadmodum nec illi, qui tanquam coloni praediis rusticis cujuspiam addicti erant. Paullatim vero recentiore aetate aliter vigere coepit, opusve aliquando fuit, ut Domini cum colonis suis transigendo illud specialiter adjicerent, ne coloni ipsi sine Dominorum eorundem voluntate ad gradus Ecclesiasticos promoveri possent. Videantur notae Baluzii ad Reginonem pag. 539. Parisiensis editionis 1671.

Can. 1. dist. 54.

Caput 2. ejusdem epistolae, quo bigami, aut viduarum mariti a sacris ministeriis arceantur, omisit Gratianus, retulit autem caput 3. in can. 7. cau. 14. qu. 4. eisdem omnino verbis. Observandum est, idem caput haberi apud Reginonem in lib. 1. cap. 224., ubi tamen pro illis verbis *usurariam exercere pecuniam*, legitur, *usurariam exercere poenam*, monetque ibidem Baluzius in editione Helmoestadiensi neque *pecuniam* legi, neque *poenam*. Notant praeterea viri eruditi, hoc primum canone Ecclesiastico definitum fuisse, ut laici etiam ab usuris abstinerent; nam quotquot alii vetusti canones editi sunt, ad Clericos tantummodo pertinebant, qualis est canon 12. Concilii Arelatensis I., sive canon 2. cau. 14. qu. 4., canon 17. Concilii Nicaeni, sive canon 8. cau. 14. qu. 4., aliique similes non pauci.

Can. 7. cau. 14. qu. 4.

De Clericis tantum exprimitur canon 10. dist. 46., in quo habetur caput 4. epistolae Leonis his verbis: *Illud etiam duximus praemonendum, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis Clericorum exercere foenus attentet; indecens enim est, crimen suum commodis alienis impendere. Foenus autem hoc solum adspicere, & exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus*, (paullo aliter hic legit Gratianus), *ab eo Domino, qui multipliciter, & in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.*

Can. 10. dist. 46.

Progredior ad posteriorem Epistolam, in qua conqueritur Leo, quosdam ex Episcopis per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutis Apostolicarum traditionum oblitos esse, quos propterea monet in primis, ut Sacramentum baptismatis non nisi in diebus Paschatis, & Pentecostes administrent, excepto aut aegritudinis, aut inopinato aliquo casu. Deinde ita pergit: *Illam etiam contra Apostolicam regulam praesumtionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri, ne videlicet de singulorum peccatorum genere libello scripta professio publicetur* (legunt alii *publice recitetur*), *cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui* (legunt alii *quae*) *poenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis*; legunt alii: *Conscientia poenitentis*. Ex his supplendus

Can. 61. & 89. de poen. dist. 1.

erit,

erit, atque emendandus canon 61. de pœn. dist. 1., item huc referendus erit canon 89. ejusdem distinctionis, in quo etiam, quæ superius recitata fuerant in can. 61., paullo fusius repetuntur. Juvabit enim hæc omnia referre ad ea, quæ suo loco observabuntur ad can. 90. de pœn. dist. 1., ubi specialiter agendum erit de capitibus Theodori Cantuariensis.

De epistola ad Anastasium Thessalonicensem.

Tres vulgo proferuntur Leonis Magni epistolæ ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum. Prima, quæ incipit, *Omnium quidem literas*, scripta est Theodosio XVIII. & Albino Consulibus, idest anno 444. pridie idus Januarias. Ex hac nullum depromtum fragmentum est apud Gratianum. Verum quoniam ex eadem plurimum pendet secunda ad eundem Anastasium Leonis epistola, ideo non erit inopportunum summatim illius epistolæ argumentum recensere. Itaque consueverant Romani Pontifices Thessalonicensibus Episcopis munus legati committere per provincias Illyrici, quemadmodum exemplo ceteris extitit Siricius Papa, qui Anysium Thessalonicensem Anastasii decessorem legatum Sedis Apostolicæ constituerat. Cum enim in pluribus Illyrici Provinciis essent quidem Archiepiscopi, sed Romano Pontifici singulari etiam jure veluti Primati subjecti, ita ut viderentur propemodum in una provincia consistere, opportunum erat uni præ ceteris electo munus committere legationis. Nolo de hac re fusiore oratione differere, cum satis abunde pertractata fuerit a viris eruditissimis, quos facile curiosus quispiam adire potest. Tantum dixero, in eo potissimum sitam fuisse Legati Thessalonicensis potestatem, quemadmodum ipse Leo Magnus indicat, ut ipse Metropolitanorum sui Vicariatus ordinationes celebraret, inferiorum item Episcoporum consecrationibus a Metropolitanis factis consentiret, Synodo nationali præesset, demum invigilaret, ut Ecclesiasticæ regulæ ab omnibus custodirentur. Itaque scopus Leonis in priore epistola is fuit, ut postquam Anastasio Thessalonicensi vices suas commisit, eundem doceret, quo demandatum sibi officium solerter obiret. Porro hinc facile intelligitur Leonis ad eundem epistola secunda, quæ apud Dionysium Exiguum relata est, refferturque ad annum 445., in vulgatis editionibus est numero 84., & numero 12. in editione Quesnellii. De tertia epistola, quæ a Dionysio Exiguo omittitur, quæque refertur apud Quesnellium ad annum 449. num. 43., & in vulgatis collectionibus num. 29., verba non facio, vel quod a Gratiano prætereatur, vel quod parum prodesse possit ad interpretationem capitum ex prioribus epistolis depromtorum.

Itaque in memorata epistola 2. initio refert Leo, Anastasium Thessalonicensem constitutum fuisse Sedis Apostolicæ Vicarium, & in capite 1. subdit, sibi reservata fuisse majora negotia, caussasque difficiliores, interea Anastasium eundem erudiens, qua prudentia, & moderatione vices gerere debeat Apostolicæ Sedis erga Episcopos illius Vicariatus. Huc pertinet canon 6. dist. 45., cujus verba si commode interpretari volueris, ita supplere oportebit ex integris epistolæ exemplaribus. *Quæ moderatio si quibuscumque inferioribus membris ex Apostolica institutione debetur, quanto magis fratribus, & Coepiscopis nostris sine offensione reddenda est? Ut licet nonnunquam accidant, quæ in Sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos* Can. 6. dist. 45.

dos agat benevolentia, quam severitas; plus cohortatio, quam commotio, plus charitas, quam potestas. Sed ab his, qui quæ sua sunt, quærunt, non quæ Christi Jesu, facile ab hac lege disceditur, & dum dominari magis, quam consulere subditis placet, honor inflat superbiam, & quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Sic habetur in Codice Dionysii Exigui, qui epistolas Pontificum collegit non procul a Leonis ætate, quidquid habeant alii Codices, inter quos Gratianeus. Ex his autem adparet, Anastasium Thessalonicensem dignitatem Vicariatus sibi concessam in ambitum detorsisse, atque eadem aliquando abusum fuisse, id ægre ferentibus Episcopis ejus potestati subjectis. Inter ceteros Atticus Nicopolitanus veteris Epiri Metropolitanus senex vocatus ad Synodum, neglecta Epistola, non statim sese exhibuerat, sed excusatione infirmitatis allata serius obtemperaverat. Anastasius statim concitavit adversus eumdem Præfecturam Illyrici, ut quantocius, nullisque concessis induciis ab Episcopatu dimoveretur. Conquesto Attico apud Leonem, Sanctus Pontifex vehementer in hac ipsa epistola Anastasium objurgavit, quo referendus est canon 8. cau. 3. qu. 6. his verbis: *Multum stupeo, Frater charissime, sed & plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius indicaveras* (perperam in editis Gratiani exemplaribus legitur *judicaveras*) *quam quod evocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter, & tam vehementer potueris commoveri; præsertim cum, etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta rescriberem. Sed, ut video, bene de meis moribus existimasti, & quam civilia pro conservanda Sacerdotali concordia responsurus essem, verissime prævidisti. Et ideo motus tuos exequi sine dissimulatione properasti; ne, cum moderationis nostræ aliud disponentia scripta sumsisses, faciendi id, quod factum est, licentiam non haberes. An forte aliquod tibi facinus innotuerat, & Metropolitanum* (ita Dionysius, legunt alii: *& Nicopolitanum*) *Episcopum novi apud se criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse etiam tu nihil ei objiciendo confirmas; sed etiam siquid grave, intolerandumque committeret, nostra erat expectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde sicut multum nos ea, quæ a te pie sunt curata, lætificant, ita nimium ea, quæ perperam sunt gesta, contristant.* Ut igitur ex integra Leonis sententia liquet, compescuit Pontifex Maximus Vicarii sui Thessalonicensis excessum, illud potissimum commendans, ne in gravissimis caussis aliquid executioni demandet, nisi primum de ea re Pontificem ipsum fecerit certiorem, siquidem gravissimæ caussæ non adeo facile intelliguntur mandatæ, ut Vicariorum potestas ad illas etiam extendatur, juxta tritas probatasque juris utriusque regulas.

Can. 8. cau. 3. qu. 6.

Quanam vero moderatione utendum Anastasio fuerit, docet in sequentibus Leo, monens quidem ad curam pertinere Vicarii Thessalonicensis, ut Metropolitani singularum Provinciarum Episcopi Sacros præstitutos canones servent, custodiantque, ita tamen, ut salva semper intelligatur sua Metropolitanis dignitas, atque jurisdictio secundum vetustos, receptosque canones, quorum nomine non alii commodius intelligentur, quam canones Concilii Nicæni, nam can. 4. hæc leguntur: *Firmitas autem eorum, quæ geruntur, per unamquamque Provinciam, Metropolitano tribuatur Episcopo.* Verba Leonis eadem habentur in can. 5. cau. 25. qu. 2.

Can. 5. cau. 25. qu. 2.

Pergit ulterius Leo, & varia disciplinæ Ecclesiasticæ capita custodienda proponit. Quæ habentur in can. 1. dist. 32. huc sunt referenda, sed ex integra epistola nonnulla

Can. 1. dist. 32.

nulla supplere juvabit. *In Civitatibus, quarum Rectores obierint, de substituendis Episcopis hæc forma servetur, ut is, qui ordinandus est, etiamsi bonæ vitæ testimonio fulciatur, non laicus, non neophytus, nec secundæ conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat, vel habuerit, sed quam sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum arbitrium, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut & qui habent, sint tamquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri; quanto magis in primo, vel secundo, tertiove servandum est, ne aut Levitico, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus æstimetur, qui se a voluptate uxoris necdum frænasse detegitur?* Ita legit Dionysius Exiguus, alii pro illis verbis: *a voluptate uxoris*, legunt *a voluptate uxoria*, alii *a voluptate luxuriæ*.

Post hæc ita statim sequitur Leo: *Cum ergo de Summi Sacerdotis* (nomine Summi Sacerdotis quis statim hoc in loco Episcopum non intelliget, si orationem hanc superioribus jungat, in quibus de electione agitur Episcopi, qui *Summus* dicitur in conspectu graduum superius memoratorum?) *electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem Cleri, plebisque consensus concorditer postularint, ita ut si in aliam forte personam partium se vota diviserint, Metropolitani judicio is alteri præponatur, qui majoribus & studiis juvatur, & meritis, tantum ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur, ne Civitas Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, & fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere, quem voluit.* Ex his emendandus erit, supplendusque canon 36. dist. 63., junctis Romanorum Correctorum notis. Can. 36. dist. 63.

Succedunt in epistola Leonis illico ea verba, quæ integra refert Gratianus in can. 4. dist 65., hinc etiam verba canonis 19. dist. 63., quæ tamen ita emendare, ac supplere juvabit: *Metropolitano vero defuncto, cum in locum ejus alius fuerit subrogandus, Provinciales Episcopi ad Civitatem Metropolim convenire debebunt, ut omnium Clericorum, atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel ex Diaconis optimus eligatur. De cujus nomine ad tuam notitiam Provinciales referant Sacerdotes, impleturi vota poscentium, cum quod ipsis placuit, tibi quoque placuisse cognoverint. Sicut enim justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante præsumi.* Can. 4. dist. 65. & can. 19. dist. 63.

Docet præterea Anastasium Leo tempora, & modos Conciliorum Episcopalium celebrandorum eisdem omnino verbis, quæ habentur apud Gratianum in can. 2. dist. 18. Quando vero ibidem Sancti Patres memorantur, non alii sane sunt, quam Nicæni; nimirum in Nicæno Concilio annuas Synodos celebrari decretum est, quemadmodum liquet ex can. 3. dist. 18. Can. 2. dist. 18.

Transitiones etiam Episcoporum, quæ ex ambitu quorundam fiebant tunc temporis, interdictæ a Leone fuerunt juxta Conciliorum jam editos canones. Verba Pontificis habentur in can. 31. cau. 7. qu. 1. ita legendo ex Dionysii Codice. *Siquis autem Episcopus Civitatis suæ mediocritate despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, & ad majorem se plebem quacumque ratione transtulerit, a Cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit & propria, ut nec illis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis quisque contentus* Can. 31. cau. 7. qu. 1.

sit, nec supra mensuram juris sui affectet augeri. Jampridem alia Concilia constituerant, nequis Episcopus ambitiose de una ad aliam sedem migraret, sed non ea, quam Leo indixit, pœna præstituta erat adversus migrantes. Ait Leo, migrantem Episcopum utraque dignitate carere debere. Voluerunt Nicæni Patres in can. 15. Episcopum translatum antiquam in sedem restitui. Asperior igitur fuit disciplina Leonis, cui forte caussam dederunt frequentiores hujusmodi translationes. Ceterum in Chalcedonensi Concilio pristina Nicænorum canonum disciplina confirmata est, ut adparet ex canone 5. ejusdem Concilii. Quod ipsum facto suo comprobavit Hilarus Papa Leonis successor in epistola 1. ad Episcopos Provinciæ Tarraconensis, qui non aliam voluit pœnam esse Irenæi Episcopi translati, quam ut ad pristinam sedem reverteretur.

Can. 1. cau. 19. qu. 2. Quod de Episcopis statuerat Leo, ut non possent ad aliam sedem migrare, servandum esse voluit de Clericis inferioribus, ne ad aliam Ecclesiam pergentes susciperentur. Refertur id in can. 1. cau. 19. qu. 2., cui ex integra epistola exceptio erit adjicienda his verbis: *Alienum Clericum invito Episcopo ipsius nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis id inter dantem, accipientemque convenerit*.

Can. 14. cau. 2. qu. 6. Tandem concludit Sanctissimus Vir egregia sane sententia, qua Anastasio Legato suo moderationem sequendam proponit, ut suus unicuique Episcopo honos, sua potestas, & jurisdictio servetur. Tradit ibidem, Ecclesiam unam esse, invicemque conjuncta Ecclesiæ membra in unanimitate, & concordia Sacerdotum; Quemadmodum vero inter Apostolos non fuit æqua potestas, ita nec hodie inter Episcopos omnes æqualem esse auctoritatem, sed unum alteri praeesse hoc ordine, ut *essent in singulis Provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri Sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil usquam a suo capite dissideret. Qui ergo scit se quibusdam esse præpositum &c.* Quæ sequuntur, integra leguntur in can. 14. cau. 2. qu. 6., atque hæc, quemadmodum norma esse possunt unicuique Episcopo, aut etiam majori Prælato, ut recti regiminis œconomiam addiscat, ita unicuique etiam erunt documento, ut de Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & ordinis Episcopalis ratione penitius informetur.

De epistola priore ad Nicetam Episcopum Aquilegiensem.

In recentioribus Epistolarum Pontificiarum collectionibus duæ recensentur Leonis epistolæ ad Nicetam Episcopum Aquilegiensem. Prior apud Quesnellium numero 6., apud alios 86. incipit *Relatione Sancti fratris*, & fine consule ac die concluditur. Multa hac in re dubia emergunt; in primis enim animadvertitur, in MSS. Codicibus vetustis inscribi quidem ad Aquilegiensem Episcopum, sed Nicetæ nullam fieri mentionem. Amplius quæritur, quis iste Nicetas fuerit, & quo tempore Cathedram Aquilegiensem tenuerit; Nam Ughelli, aliorumque, qui seriem Aquilegiensium Episcoporum texuerunt, fides non omnibus hac in parte probatur. Hinc autem difficile agnoscitur definire, quo anno hæc eadem epistola scripta fuerit. Non defuerunt, qui rati sunt, hanc Epistolam scriptam fuisse an-

no 444.,

no 444., ea ratione, quod ibidem Leo Magnus acriter pugnavit adversus Pelagianos, breviterque exposuit fidei dogmata adversus eosdem hæreticos; Auctor autem libri de promissionibus, & prædictionibus medii temporis inter opera Prosperi cap. 6. testatus est, eodem tempore Leonem contra Pelagianos scripsisse, quo scripsit contra Manicheos; Quamobrem cum idem Pontifex contra Manicheos scripserit anno 444., uti patet ex ejus epistola ad Episcopos Italiæ, quæ incipit, *In consortium*; deducunt eodem anno illam epistolam ad Aquilegiensem Episcopum fuisse directam. Hinc vero coguntur asserere, non ad Nicetam fuisse scriptam, sed ad Januarium, qui ante Nicetam eo anno fertur Sedem Aquilegiensem tenuisse. Mihi non solum obscura valde hæc esse videntur, sed etiam supposititia, ita ut judicaverim, hanc priorem epistolam apocrypham esse. Et quidem non me movet unius Dionysii Exigui silentium; Etenim optime novi, Leonis epistolas non omnes apud illum referri, illas autem omitti inter ceteras, quæ ad fidem potius declarandam, quam ad disciplinam stabiliendam pertinebant, qualis esset ista, quæ incipit *Relatione Sancti Fratris*. Sed movet me plurimum, quod hæc epistola tota fere consonat cum epistola Leonis ad Januarium Episcopum Aquilejensem, quæ incipit *Lectis Fraternitatis*, habeturque apud Dionysium Exiguum. Quoties duæ istæ epistolæ invicem conferantur, statim utrobique easdem omnino sententias agnoscemus, nonnullis exceptis, quæ pertinent ad conficiendam hæresim Pelagianorum. Idem utrobique epistolæ initium, eadem conclusio eisdem etiam verbis adhibitis, ut propterea verosimile esse non possit, Leonem ad eandem Ecclesiam Aquilegiensem binas misisse eisdem formulis expressas epistolas diversis temporibus. Forte igitur studiosus quisquam voluit Leonis stylum imitari, arripiensque illius epistolam ad Januarium Aquilegiensem, instar ejus novam epistolam elucubravit marte proprio, cujus quidem inscriptionem integram reliquit demto Januarii nomine, aut etiam supposito nomine Nicetæ, consularem autem notam prætermisit, ne facilius de falsitate redargueretur. Hinc eatenus hanc epistolam recipiendam putaverim, quatenus ejusdem sententiæ referuntur, & consonant cum alia germana epistola ad Januarium.

Nihil sane cum epistola ad Januarium commune habet canon. 1. cau. 1. qu. 1., licet habeatur in epist. ad Nicetam, ubi tamen animadvertendum est, Gratianum plurimum detorsisse auctoris epistolæ sententiam, imo & verba ipsa immutasse. Auctor epistolæ loquitur de versutia Cœlestianorum, ac Pelagianorum, hisce verbis: *Cumque omnes definitiones suas ad subrependi facilitatem improbare se simulent, atque deponere, hoc sibi tota arte fallendi, nisi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiatur. Quæ utique, nisi gratis detur, non est gratia, sed merces, retributioque meritorum.* Hæc, quæ de Divina gratia non præcedentibus nostris meritis Divina liberalitate concessa forent intelligenda, Gratianus, aut quicumque Gratiano auctor extitit, in aliud omnino propositum inflexit, & de illis, qui simoniace Sacramenta conferunt, interpretatus est. *Can. 1. cau. 1. qu. 1.*

In fine ejusdem epistolæ inducitur Leo adeo de Ecclesiastica disciplina sollicitus, ut profiteatur se vehementius commovendum, quoties ea violentur, quæ pro custodia canonum, & pro fidei integritate ipse decreverat, addita ratione, *quia inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides, negligentesque Rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam.* Hæc verba referuntur in can. 1. dist. 86., neque dubium ullum *Can. 1. dist. 86.*

 erit,

erit, quin tribui debeant Leoni Magno, utpote quæ eadem omnino habentur in epistola ipsius genuina ad Januarium Aquilegiensem, dummodo in postremis verbis ita legatur: *Dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.*

De posteriore ad eundem Nicetam epistola.

Posterior epistola ad Nicetam, quæ incipit *Regressus ad nos filius meus Adeodatus* data 12. Kal. Aprilis Majorano primum Consule, sive anno 458., genuina est, utpote quæ Dionysio Exiguo Collectori antiquissimo cognita fuit, ac probata. Istud est epistolæ argumentum. Romam redierat Adeodatus Sedis Apostolicæ Diaconus, ac Leoni renunciaverat, Nicetam Aquilegiensem postulare a Pontifice Maximo rescriptum, quo gravissimis, ut videbantur, propositis quæstionibus satisfieret. Septem capitibus respondit Leo, quorum priora quatuor referuntur in can. 1. caus. 34. qu. 1. Juvabit ea integra referre juxta Codicem Dionysii Exigui ob nonnullorum codicum varietatem. *Cum ergo per bellicam cladem, & per gravissimos hostilitatis incursus ita quædam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris feminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemtos putarent, aut numquam a dominatione crederent liberandos, & in aliorum conjugium solitudine cogente transierint* (legunt alii: *Quæ cum viros proprios .... ad aliarum conjugum complexus sollicitudine cogente transierint*); *Cumque nunc statu rerum, auxiliante Domino, in meliora converso nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remearint, merito charitas tua videtur ambigere, quid de his mulieribus, quæ aliis junctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod a Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod Deus junxit, homo non separet, necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique id, quod legitime habuit, reformetur, omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque, quod proprium est. Nec tamen culpabilis judicetur, & tamquam alieni juris pervasor habeatur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumsit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in jus alienum transire potuerunt, & tamen plenum justitiæ est, ut iisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus rite servatur; quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum est, ut quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur? Et ideo si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum conjugum perseverent, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit, & restituendum est, quod fides poscit. Si autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere, quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notandæ, ita ut etiam Ecclesiastica communione priventur, quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt* (legunt alii: *Quia inexcusabiliter res excusabilis in crimen evadit*) *ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit; quia sicut hæ mulieres, quæ reverti ad viros suos noluerint, impiæ sunt habendæ, ita illæ, quæ in affectum ex Deo initum redeunt, merito sunt laudandæ.* Sic exhibet Dionysius Exiguus. At vero hinc elegans disputatio nascitur de jure postliminii, quod in redin-

Can. 1. cau. 34. qu. 1.

redintegrandis matrimoniis Leo Magnus adstruit. En species: Titio marito Titiæ in captivitatem abducto, Titia secundo conjugi juncta fuit. Ex regulis juris Romani, quæ tunc potissimum custodiebantur, secundum hocce conjugium consistebat: Ut enim nonnisi inter cives Romanos nuptiæ valere poterant, ita civitate per captivitatem amissa, nuptiæ dissolvi penitus censebantur. Una tantum erat exceptio in liberta nupta Patrono, quo etiam in captivitatem abducto Juliani sententiam nonnulli probabant, asserentis adhuc matrimonium durare jure quodam singulari, sive, ut dicitur in l. 45. §. ult. ff: de ritu nuptiarum, propter patroni reverentiam. Quid vero si Titius e captivitate redux civitatis jura recuperasset? Num postliminii jura priorem conjugem adstringebant? Huc pertinet relata definitio Leonis, asserentis eodem jure, quo postliminio reversis omnia restituuntur, ita etiam jura conjugiorum redintegrari. Non ita placuit Romanis veteribus Jureconsultis, ex quibus Pomponius in l. 14. §. 1. de captivis, & postlim. rev. ait: *Non ut pater filium, ita uxorem maritus jure postliminii recipit, sed consensu redintegratur matrimonium*: Et Paullus in l. 8. eod. tit.. *Non ut a patre filius, ita uxor a marito jure postliminii recuperari potest, sed tunc cum & voluerit mulier, & adhuc alii post constitutum tempus nupta non est*; *Quod si voluerit, nulla caussa probabili interveniente, pœnis discidii tenebitur*. Hæc sane in caussa fuerant, cur veluti in dubio hæreret Nicetæ animus, quid in ea disputatione definiendum foret, merito ambigentis. Quid ergo? Num Pontifex Maximus a Legis Romanæ principiis recessit? Ego potius arbitrarer, Leonem Magnum Romanarum legum principiis potius inhæsisse, diversitatem autem disciplinæ non a diversa Philosophia, sed a diversa conjugiorum, qua apud Ethnicos, qua apud Christianos, qualitate fuisse profectam. Certa erat regula apud Jureconsultos veteres Romanos, jure postliminii ea redintegrari, quæ in jure consisterent, non vero quæ in facto, l. 12. §. 2., & 6. ff. de captivis. Ab hac regula nusquam Leo recessit, sed potius illam amplexus est. In eo tantum discrepat & Leonis, & Romanorum Jureconsultorum opinio, quod apud Leonem magis in jure, apud Romanos Jureconsultos magis in facto matrimonia consisterent. In hoc vero nulla est philosophiæ diversitas, sed potius diversitas naturæ conjugiorum apud Ethnicos, & apud Christianos. Apud Ethnicos, qui prolis tantummodo procreationem in matrimonio considerabant, conjugia potissimum in facto consistebant; apud Christianos, qui Sacramentum in conjugio celebrabant, & arctissimam in eo Christi & Ecclesiæ conjunctionem considerabant, conjugia in jure consistebant. Quid ergo mirum, si Leo, & Jureconsulti Romani veteres ex eisdem fere principiis, ille restitui, isti non redintegrari postliminio nuptias definierint? Hanc rem propterea omnino perfecit Justinianus, qui utpote Christianus Imperator, & Sacramenti conjugii apprime conscius Leonis Magni sententiam confirmavit, abrogata doctrina veterum Jurisconsultorum; ea enim Christianorum conjugiis amplius accommodari non poterat. Novella 22. cap. 7.

Canon 2. cau. 26. qu. 7. legitur in capite 6. ejusdem epistolæ, & quidem eisdem verbis, dummodo jungantur Romanorum Correctorum adnotationes, dummodo etiam pro illis postremis verbis, *per Sacerdotalem necessitudinem &c.* legamus *per Sacerdotalem sollicitudinem &c.*, quemadmodum legitur apud Dionysium Exiguum, aliosque Codices optimos. Interea vero erit observandum, a Gratiano non satis apte eundem canonem esse laudatum, ut generaliter traderetur, arbitrio præsidentium definienda esse pœnitentiæ tempora; Etenim Leo id tantum tradit in ea specie, *Can. 2. cau. 26. qu. 7.*

qua

qua quis bis baptizari se permiserit, & quidem aut metu coactus, aut errore transductus.

Can. 51. & 57. cau. 1. qu. 1. Quæ Gratianus refert in canone 51. cau. 1. qu. 1. jungenda omnino sunt verbis memorati canonis 2. cau. 26. qu. 7. Siquidem post verba postrema ejusdem canonis ita sequitur Leo, quasi præcedentium rationem reddens: *Nam hi, qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola Sancti Spiritus invocatione per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam in omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo, unus Deus, una fides, unum baptisma, cujus ablutio nulla iteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctificatio Spiritus Sancti invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, a Catholicis Sacerdotibus consequatur*. Hæc eadem Gratianus, nescio qua ratione, repetita voluit in canone 57. ejusdem caussæ, & quæstionis.

De Epistola ad Januarium, alias Julianum Aquilegiensem.

Fuisset hæc Leonis epistola ad Januarium præponenda memoratæ epistolæ ad Nicetam, cum hæc anno 447. sive Alipio, & Ardabure consulibus edita fuerit, illa demum anno, ut diximus, 458., sed ab ordine temporis paullisper ibidem recessi, quod nonnulli crediderint, priorem epistolam ad Nicetam ad annum 444. pertinere. Quidam codices pro Januario Julianum exhibent, & hos sequutus videtur editor Gratianei codicis in can. 42. cau. 1. qu. 1. Verum Dionysius Exiguus, cui antiquitas majorem præ ceteris auctoritatem conciliat, Januarium scribit, cujus propterea codicem sequi nemo dedignabitur. Hæc est Epistola illa, quacum plurimum ajebam consonare epistolam priorem, quæ fertur ad Nicetam Aquilegiensem scripta, quemadmodum specialiter observabam ad canonem 1. dist. 86. cujus verba habentur etiam in hac ipsa epistola ad Januarium. Gratulatur ibidem Leo in primis Januario, quod curam pastoralem vigilanter exequeretur, deinde subdit: *Dilectionem tuam duximus commonendam, insinuantes ad animæ periculum pertinere, si quisquam de his, qui a nobis in hæreticorum* (ex his supplendus, emendandusque
Can. 42. & 112. cau. 1. qu. 1. & can. 21. cau. 1. qu. 7. erit Gratianus in can. 42. & 112. cau. 1. q. 1. & can. 21. cau. 1. qu. 7.) *atque schismaticorum sectam delapsis, & se utcumque hæreticæ communionis contagione macularit, resipiscens in communione catholica sine professione legitimæ satisfactionis habeatur. Saluberrimum enim, & spiritalis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive Presbyteri, sive Diaconi, vel Subdiaconi, aut cujuslibet ordinis Clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad catholicam fidem, quam jampridem amiserant, rursum reverti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores erroris damnari a se sine ambiguitate fateantur, ut sensibus pravis etiam peremtis nulla sperandi supersit occasio, nec ullum membrorum talium possit societate violari, cum per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.*

De

De Epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis in Gallia.

Acceperat Hilarius Arelatensis Episcopus, in sua Provincia Celidonium quemdam Episcopum contra sacrorum canonum statuta fuisse ordinatum, quod viduam conjugem duxisset. Quamobrem convocato Concilio Coepiscoporum Provincialium Celidonium eundem ab Episcopatu dejecit. Romam perrexit Celidonius a Leone Pontifice opem imploraturus. Eundem sequutus statim fuit Hilarius, qui tamen parum valuit apud Leonem, quippe in solemni conventu Celidonius restitutus est in Episcopatum suum, nonnisi cum maximo Hilarii dolore, qui clanculum Roma ad Episcopatum suum abscessit. Acciderat præterea, in quadam Gallicana Diœcesi extra fines Provinciæ Arelatensis Projectum Episcopum ægrotasse, in cujus locum præmature Hilarius Metropolitani ordinaria, ut arbitror, auctoritate fretus novum Episcopum subinduxerat. Projectus, ejusdemque amici, cum novissent Hilarii caussam adversus Celidonium Romæ corruisse, suam in medium proponere non dubitarunt. In qua Projectus Episcopus adversus Hilarium vicit, in suam sedem & ipse restitutus, deturbato eo, qui auctoritate Hilarii suffectus fuerat. Hinc suborta occasio fuit, cur Leo Magnus adversus Hilarium nonnulla scripserit anno 445. in epist. ad Episcopos per Viennensem Provinciam constitutos, & quidem acriore stylo, quemadmodum ex illa facile agnoscere unusquisque potest. Quæ vero caussa tunc Hilario fuerit singularis, cur ea perageret, aut pateretur, non satis constat apud Historicos. Illud certum est, tunc temporis maximam fuisse in Galliis Arelatensis Episcopi auctoritatem; certum præterea est, subortam tum fuisse apud Gallos impiam Semipelagianorum doctrinam, imo & cœpisse largius serpere in dies; eamque ob rem suspicionem suboriri potuisse, ne Hilarius forte hæresi progredienti faveret. Ut enim ipse erat Arelatensis Metropolita, & Primas, cujus jurisdictioni parebat, doctrinam venerabatur, consiliis indulgebat universa fere Gallia, non alias videri poterant Semipelagianorum semina radices extendere, nisi quoquomodo Arelatensis idem Episcopus saltem conniveret. Porro Leo Magnus, cujus lateri Prosper Aquitanus quasi a secretis adstabat, fuerat Pelagianis, eorundemque surculis maxime infensus. Commoda itaque videbatur ad novam hæresim conficiendam occasio, qua Episcopus Arelatensis coerceretur, atque ea ratione ad meliora peragenda excitaretur. Forte hæc Leoni mens esse potuit, qui sagacissimus erat, ac prudentissimus rerum gerendarum, ea præsertim de caussa apud omnes laudatus. Sed tandem finis controversiis impositus, emicuitque Hilarii integritas morum, atque doctrina: Supersunt tantum hodie veterum simultatum pura, putaque vestigia, quæ etiam puto subtracta fuisse a scrinio Romanæ Ecclesiæ adhuc vivente Leone post agnitam Hilarii sanctitatem insignem, & vehementem Ecclesiasticæ disciplinæ servandæ voluntatem. Atque hujus rei gravissimum habemus argumentum ex eo, quod Dionysius Exiguus, qui Leonis ætatem propemodum attigit, epistolasque Romanorum Pontificum e Romanæ Ecclesiæ scriniis depromtas collegit, memoratam Leonis epistolam omiserit. Pervenit illa ad nos ex aliis locis, forte ex scriniis Episcoporum, ad quos missa fuerat; qui quoniam sub-

subdebantur Arelatensi Episcopo, epistolam eandem vigilantius custodiebant, ut monumentum haberent, quod pro emergentibus similibus caussis Arelatensibus Episcopis opponerent, si forte illi potestate sua abuti quoquo modo viderentur.

Can. 7. dist. 19. Duo sunt fragmenta, quæ ex ea Leonis epistola depromta fuerunt, apud Gratianum relata. Primus est canon 7. dist. 19., cujus priora verba non integra descripsit Gratianus, ita propterea supplenda. Initium epistolæ istud est: *Divinæ cultum Religionis, quem in omnes gentes, omnesque nationes Dei voluit gratia coruscare, ita Dominus noster Jesus Christus humani generis Salvator instituit, ut veritas, quæ antea Legis, & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiet* (ita legit Quesnellius, legunt alii *exivit*) *sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocarit, & ab ipso quasi quodam capite dona sua velit in corpus omne manare &c.* Paullo aliter, quæ descripta heic sunt, Gratianus exhibet; cetera, quæ apud Gratianum sequuntur, cum optimis epistolæ exemplaribus consonant, pertinentque universa eo, ut concluderetur, perperam discessisse Roma Hilarium exasperato animo post discussam, finitamque Celidonii caussam, quasi Hilarius idem Sancto Petro, & Petri successoribus morem gerere detrectasset.

Can. 27. dist. 63. Alterum fragmentum habetur in can. 27. dist. 63., pertinetque ad caussam Projecti Episcopi, de qua superius verba feceram. Asserebat Leo inter cetera, non potuisse ab Hilario alium Episcopum in locum Projecti ordinari, nisi primum suffragia civium exquisita fuissent, his verbis: *Expectarentur certe vota civium, testimonia populorum, quæreretur honoratorum arbitrium, electio Clericorum, quæ in Sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui noverunt Patrum regulas, custodiri.* Et post plurima monens Leo, quomodo facienda in posterum sit Episcoporum ordinatio, subdit: *Per pacem, & quietem Sacerdotes, qui futuri sunt, postulentur: Teneatur subscriptio Clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis.* Ex his facile & emendabis, & interpretaberis memoratum canonem 27.

De Epistola ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum.

Extat inter opera Leonis epistola quædam ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum data Kalendis Julii, alias 11. Kal. Julias; sine consule tamen, ex quo incertum esse videtur, quo anno scripta fuerit. Sed cum videatur ad Dioscorum missa, cum primum is fuit Alexandrinus Episcopus ordinatus, uti ostendunt priora epistolæ verba; *Quantum dilectioni tuæ Dominicæ charitatis impendamus affectum, ex hoc poteris adprobare, quod tua firmius fundare desideramus initia*; & Dioscorus Alexandrinam sedem tenere cœperit aut sub finem anni 444., aut sub initium anni 445., ad istud sane tempus commode referetur. Forte quispiam de hujus epistolæ fide dubitaret, animadvertens in codice Dionysii Exigui desiderari. At vero duplex genus epistolarum secernere juvabit, quarum aliæ familiares, qualibus Summus Pontifex privatum amicum instruit monitis peculiaribus; aliæ decretales, quoties uni, vel pluribus Episcopis quidpiam agendum quasi lege mandatur. Hanc, de qua agimus, epistolam familiarem esse nemo ambiget, qui formulas a Leone expres-

expressas consideraverit. Appellat hanc epistolam Leo *Paternam*, *& Fraternam collationem*, item ait: *Studiose ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus*. Porro Dionysii Exigui propositum non illud erat, ut in Codicem suum familiares etiam Romanorum Antistitum epistolas referret. Romam miserat Dioscorus Possidonium Presbyterum, per quem de electione sua Pontificem Maximum redderet certiorem. Possidonio redeunti Alexandriam commendavit epistolam Leo, Dioscorum hortatus ad unitatem cum Romana Ecclesia custodiendam, ad quam obtinendam se retulit ad ipsa Alexandrinæ Ecclesiæ initia, asserens Sanctum Marcum Alexandrinæ Ecclesiæ primum institutorem fuisse S. Petri Discipulum, ejusdemque doctrinæ jugiter adhæsisse. Huc pertinet canon 16. cau. 24. qu. 1., cujus verba apprime consonant cum integris epistolæ exemplaribus post Romanam Correctionem. Can. 16. cau. 24. qu. 1.

Post hæc docet Leo, quonam die Clericorum ordinationes sint celebrandæ. Verba Pontificis referuntur in can. 4., & 5. dist. 75., sed quoniam in Codicibus varietas quædam inest, eadem referam, qualia edidit Quesnellius. *Quod ergo a Patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis hoc volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Levitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati ejus noctis, quæ in prima sabbati lucescit, exordia deligantur*. (Gratianus scribit: *Exordia consecrandi eligantur*: Addiderunt alii in editione Labbeana: *Hoc est, sub lege Divini Officii substituantur*. Sed forte hæc adjectio e margine in textum irrepsit) *in quibus his, qui consecrandi sunt, jejunis, & a jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod ejusdem observantiæ erit, si mane ipso Dominico die continuato sabbati jejunio celebretur, a quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem Resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica novimus venire doctrina, etiam Sacra Scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paullum, & Barnabam ex præcepto Spiritus S. ad Evangelium gentibus mitterent prædicandum, jejunantes, & orantes imposuerunt eis manus; ut intelligamus, quanta & dantium, & accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie, & laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum Sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris; ut his, qui consecrandi sunt, nunquam benedictio, nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a vespera sabbati initium constat adscribi, & quæ tantis divinarum dispositionum* (alibi legitur *dispensationum*) *mysteriis est consecrata, ut quidquid est a Domino insignis constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumsit exordium; In hac per Resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium; In hac &c.* In conspectu hujus doctrinæ disputari posset, num Leonis sententia ea fuerit, ut in sola annui Paschatis nocte Sacri Ministri ordinarentur, quemadmodum colligi videtur ex illis verbis: *Nunquam benedictio, nisi in die Dominicæ Resurrectionis, tribuatur?* Verum meo judicio nihil prohibet, quominus hæc verba de unoquoque Dominico die intelligamus; quem sane in honorem Resurrectionis Dominicæ singulis hebdomadis celebramus, dummodo tamen jejunium sacrum præcesserit. Quo enim in primis pertinent verba illa Leonis, quibus docet, eodem die & mundum sumsisse exordium, & illapsum fuisse Spiritum S., & Apostolos prædicandi auctoritatem a Domino accepisse; uno verbo, quidquid a Domino insignius constitutum est, in hujus diei dignitate gestum fuisse? Hæc non pertinent ad unum Paschatis diem, sed generatim de quocumque die Dominico intelliguntur. His addere Can. 4. & 5. dist. 75.

dere possumus Leonis tempore solemnem Paschatis diem transigi debuisse in Cathecumenis baptizandis, quemadmodum etiam præcedentes dies in scrutiniis, exorcismis, variisque super baptizandos orationibus insumebantur. Hinc Gelasius Papa in epistola ad Episcopos per Lucaniam cap. 7. præfigens sacris ordinationibus dies meminit de sabbatis jejuniorum; de sabbato autem, quod Sanctum adpellamus, ne verbum quidem habuit, quippe quo aliud tum agendum Episcopis incumbebat. Præterea semper maxima fuit Sanctorum Patrum solertia, ut vacantibus Ecclesiis quam citissime consuleretur, novum Episcopum ordinando, quod sane fieri non potuisset, si solo die Paschatis consecrationes Episcoporum celebratæ fuissent. Hinc hodie etiam ætate nostra observatur, ut quocumque die Dominico celebrentur Episcoporum consecrationes, licet in ordinandis ministris inferioribus certi infra annum dies sint præstituti. Hac occasione non inopportunum erit animadvertere, quod hodie servatur in ordinationibus ministrorum Episcopo inferiorum, nimirum non Dominico, sed sabbati die fieri, ex eo proficisci, quod olim tota nox, quæ sabbatum subsequebatur, in hujusmodi ordinationibus insumebatur, reservata in mane Dominicum hora tertia Episcoporum consecratione, quæ sane tempora ad Dominicum diem pertinere videbantur. Sed postea, sublata nocturnarum vigiliarum consuetudine, ad diem sabbati pertinere cœperunt, quæ sub noctem fieri consueverant adventante Dominico, cujus rei vestigia adhuc adparent in officio Ecclesiastico Sabbati Sancti.

Can. 51. de cons. dist. 1. In postrema hujus epistolæ parte legitur canon 51. de cons. dist. 1. Tradit ibidem Leo, Sacrificii oblationem indubitanter iterandam esse in basilicis, quoties populi multitudo simul adesse non potest, quod contingere asserit in solemnioribus præsertim festivitatibus, atque inter cetera ita scribit: *Necesse est autem, ut quædam pars populi sua devotione privetur, si unius tantum Missæ more servato Sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studiose ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fide, & actibus congruamus.* (legunt alii: *Ut omnia nobis ex fide, & actibus congruant.*) *Propter quod remeanti filio nostro Possidonio Presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit.* Ita exhibent optimi codices, ex quibus emendari poterit Gratianeus. Ex hoc autem capite facile intelligemus, cur aliquando pluries Missæ Sacrificium in Ecclesiis celebretur; atque ea, arbitror, ratione in die Natali Domini adhuc in præsentia pluries oblatio fit; nimirum mutandæ disciplinæ generalis caussam dedit frequentior populi fidelis eodem die congressus.

De Priore Epistola ad Episcopos Siciliæ.

Duæ proferuntur epistolæ Leonis ad Episcopos Siciliæ directæ. Prior incipit *Divinis præceptis*, dataque est 12. Kalendas Novembris Calopodio, sive, ut alii legunt, Alipio, & Ardabure Consulibus, idest anno 447. Hanc vero germanam esse vel sola Dionysii Exigui Collectio probat, in qua eadem epistola recensetur. Ex illis, quæ apud Gratianum relata sunt, fragmentis, satis liquere potest, quisnam

nam fuerit Leonis scopus. Et primo initium epistolæ habetur in can. 2. cau. 25. qu. 1., cujus verba ita ex codice Dionysii Exigui erunt legenda: *Divinis præceptis, & apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, & siquid usquam reprehensioni invenitur obnoxium, Cleri sollicitudine*, (apud Gratianum, Quesnellium, aliosque codices legitur: *Celeri sollicitudine*) *aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumtionis usurpatione revocemus*. *Manente* (legunt alii: *Monente*) *enim dominicæ vocis imperio, quo Beatissimus Apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, & Christi oves, qui Christum diligit, pascat; ipsius Sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia coarctamur, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus, ne professio Summi Apostoli, qui se amatorem Domini testatus est, non inveniatur in nobis, quia negligenter pascens toties commendatum gregem convincitur Summum non amare Pastorem*. Can. 2. cau. 25. qu. 1.

Ita præfatus Leo, in capite 1. conqueritur de nonnullis Siciliæ Episcopis, quod numerosius in die Epiphaniæ, quam in die Paschatis, Sacramentum Baptismatis administrarent contra regulas a Romana Ecclesia perpetuo custoditas. Et in cap. 2. fuse de hac materie differens docet, servandam esse temporum, & mysteriorum Christi distinctionem, deinde in cap. 3. ad eandem rem ita subjicit: *Quamvis ergo & illa, quæ ad humilitatem, & illa, quæ ad gloriam pertinent Christi, in unam concurrant, eandemque Personam, totumque quidquid in illo & virtutis divinæ est, & infirmitatis humanæ ad nostræ reparationis tendat effectum; proprie tamen in morte crucifixi, & in resurrectione mortui potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri, &c.* Hæc retulit Gratianus cum sequentibus in can. 13. de cons. dist. 4. usque ad vers. *Hoc autem*: qui versiculus habetur in capite 4. ejusdem epistolæ. Observandum tamen, ubi Gratianus scripsit, *interclusit, invitat, ut, &c.*, Dionysium Exiguum ita exhibere *interclusit invitans, ut quibuslibet necessitatibus impediti, &c.*, quæ eadem habet Quesnellius ex MSS., ut ipse testatur, codicibus emendata. Quid vulgares codices contineant, Romani Correctores adnotaverunt. Observandum præterea, pro illis Gratiani verbis *omnium credentium numerum* legi apud Dionysium Exiguum *omnem credentium numerum*. Can. 13. de cons. dist. 4.

Post pauca subsequitur Leo in cap. 5. ad eandem rem his verbis: *Unde quia manifestissime patet, baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora, de quibus loquuti sumus, esse legitima, dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantiæ misceatis*. Hic est canon 12. de cons. dist. 4., cujus priora verba Leonis minime sunt, sed alicujus collectoris, qui paucis præmonere voluit, quid Leo in eo capite scriberet. Revera Dionysius Exiguus in epitome capitis ita scripsit: *Quod hæc duo tempora, idest Pascha, & Pentecoste ad baptizandum a Romano Pontifice sint præfixa*. Hæc cum verbis Leonis conjuncta apud Dionysium Exiguum imprudens Amanuensis non distinxit, occasionemque dedit posterioris ætatis Collectoribus, ut omnia simul juncta Leoni tribuerent. Ceterum Epitome Dionysii Exigui minime dissonat a sententia Leonis, qui etsi generaliter dicat, duo tempora præstituta esse ad conferendum Baptismum, nec specialiter, quænam sint ea tempora, designet, tamen ex iis, quæ superius dixerat in verbis supra memoratis in can. 13. de cons. dist. 4., adparet de temporibus Paschatis, & Pentecoste loqui voluisse. Can. 12. de cons. dist. 4.

Huc usque generalis tradebatur disciplina. Quid vero, si certæ caussæ emersissent, quibus extra tempora memorata necessario Baptismus conferendus esset? Can. 16. de cons. dist. 4.

 Hasce

Hasce caussas exceptas voluit Leo, inquiens: *Non interdicta licentia, qua in Baptismo tribuendo quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates connexas sibimet, atque cognatas incolumium, & in pacis securitate degentium libera vota differimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii nullo tempore hoc veræ salutis singulare præsidium cuiquam denegemus*. Ita emendandus erit canon 16. de conf. dist. 4., cujus verba aliter retulit Gratianus.

Can. 14. de conf. dist. 4. His statim subjiciuntur, quæ Gratianus exhibet in canone 14. de conf. dist. 4., quæque consonant cum Dionysio Exiguo, aliisque optimis exemplaribus, dummodo pro verbis illis evangelicis: *Qui non ex sanguinibus*, legamus *qui non ex sanguine*. Observatione digna sunt hoc in loco, quæ Leo scribit; nimirum quosdam putasse in die Epiphaniæ, sive 8. idus Januarii, Christum Dominum fuisse baptizatum. Erat hæc tantummodo nonnullorum opinio; contrarium enim docuerat Sanctus Epiphanius lib. 2. adversus hæreses hæresi 5., tradens Christum baptizatum fuisse 6. idus Novembris. Leo Magnus cum accepisset ea de caussa in aliquibus Ecclesiis administrari consuevisse Baptismum in die Epiphaniæ, quod crederent eodem die Christum baptizatum fuisse, eam facti disputationem adgredi noluit; sed asseruit non satis opportunum videri illud Servatoris exemplum: nimirum aliud erat Baptisma, quo Christus ipse ablui voluit, aliud Baptisma fidelium, de quo quærebatur, cujus ut virtus ex resurrectione potius Christi pendebat, ita nonnisi tempore, quo celebrabantur ejusdem Resurrectionis mysteria, collationem fieri decebat.

Can. 10. dist. 11. Hæc, quæ de Baptismate certis temporibus conferendo fuse disputando decrevit Leo, firmavit his verbis: *His itaque, Fratres charissimi, tot, ac tantis existentibus documentis, quibus omni ambiguitate submota evidenter agnoscitis, in baptizandis electis, qui secundum apostolicam regulam, & exorcismis scrutandi, & jejuniis sanctificandi, & frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, idest Pascha, & Pentecosten esse servanda, hoc vestræ indicimus charitati, ut ab apostolicis institutis nullo ulterius recedatis excessu. Quia inultum post hæc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas*. En quo pertinet sententia Leonis, quam generaliter paucis tradidit Gratianus in can. 10. dist. 11. ex nuper memoratis verbis eam ob rem supplendo.

De altera epistola ad Episcopos Siciliæ.

Alteram ad Siciliæ Episcopos Leonis epistolam primus evulgavit ex antiquo MS. codice Cardinalis Sirleti Gerardus Vossius. In Labbeana collectione est numero 104., apud Quesnellium est numero 17. Sed hanc Viri eruditi Leoni suppositam fuisse judicaverunt, quibus sane non contemnendæ conjecturæ, imo & gravia argumenta esse potuerunt. In primis enim, ut omittam nemini ex veteribus notam fuisse, nec ipsi Dionysio Exiguo, qui non procul a temporibus Leonis Romæ Pontificias epistolas colligebat, apparet nitide styli diversitas, ut cum aliis Leonis epistolis consonare non possit; deinde nota consularis hæc adscripta est: *Data 11. Kalendas Novembris Alipio Viro clarissimo Consule*; at cum superior, quam expendebam, epistola data sit 12. Kalendas Novembris sub Alipii ejusdem Consulatu, nemo sibi persuadebit, Leonem tam frequenter, scilicet duobus successive, & singulis diebus

ad

ad eosdem Siciliæ Episcopos duas decretales epistolas direxisse. His accedit in hac epistola illud potissimum Episcopis commendari, ne res ecclesiasticas alienent. Quod si jam fuisset a Leone decretum, sequentes Pontifices facile laudavissent illud occasione oblata. Id laudavissent aut Hilarius in epistola ad Episcopos Galliarum, aut Symmachus in Concilio Romano, aut Agapetus in epistola ad Cæsarium Arelatensem, aut Gregorius Magnus in epistola ad eosdem Siciliæ Episcopos, qui omnes Romani Antistites eandem rem fuse pertractarunt. At vero apud omnes altum servatur Leonis decreti silentium: quæ sane indicant, epistolam ipsam Leoni falso tributam ab auctore recentiore fuisse. Gratianus unum tantum fragmentum ex hac epistola derivavit in can. 52. cau. 12. qu. 2., cui tamen plurima adjecta sunt, quæ sane ad ipsam epistolam minime pertinent. In epistola ita legitur: *Quamvis ergo ordinatum a nobis sit, quemadmodum utriusque Ecclesiæ utilitatibus consulatur,* (Nomine utriusque Ecclesiæ auctor intelligit duas Siciliæ Ecclesias, in quibus scripsit, abusum irrepsisse alienationis rerum ecclesiasticarum: Quænam istæ Ecclesiæ fuerint, quærant illi, qui argumenta fictitiarum epistolarum ament investigare; quemadmodum etiam quærant, quibus in codicibus reperiantur ea, quæ Leo inducitur jam antea ordinasse in utriusque Ecclesiæ utilitatem), *ne tamen hoc perniciosum nequissimæ deprædationis exemplum cuique posthac fiat imitabile, hanc præcepti nostri formam apud dilectionem vestram volumus esse perpetuam; qua sine exceptione decernimus, ut nequis Episcopus de Ecclesiæ suæ rebus audeat quidquam vel donare, vel commutare, vel vendere, nisi forte ita aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum.* Quæ sequuntur apud Gratianum, in epistola ipsa non leguntur, sed potius in Concilio Carthaginensi vulgo IV. can. 31., & 32., qualiscumque sit canonum istorum auctoritas. In canone 31. hæc leguntur: *Ut Episcopus rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur.* Et in can. 32. *Irrita erit donatio Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ absque conniventia, & subscriptione Clericorum.*

Can. 52. cau. 12. qu. 2.

De epistola ad Flavianum Constantinopolitanum.

Celeberrima est Leonis epistola ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum scripta, in qua Eutychis hæreses validissime conficiuntur. Data illa est anno 449., duobus scilicet annis ante Concilium Chalcedonense. Initio epistolæ enumerat Leo caussas, quæ Eutychem præcipue impulerunt, ut perperam de Christi natura sentiret, præsumtionem videlicet, & imperitiam. Huc referendus est canon 30. cau. 24. qu. 3., qui cum integra Leonis epistola consonat, dummodo aliquot codicum varietas observetur; siquidem ubi Gratianus legit: *Doctioribusque non credere,* legerunt alii: *Doctioribusque non cedere*; item ubi Gratianus legit: *Aliquo impediuntur obscuro*, legerunt alii: *Per aliquod obscuritatis impedimentum*. Qualiacumque tamen verba retineantur, eadem semper erit Leonis sententia.

Can. 30. cau. 24. qu. 3.

De

De epistola ad Pulcheriam Augustam.

Can. 5. cau. 24. qu. 2. Eodem anno 449. scripsit Leo ad Pulcheriam Augustam epistolam, quæ incipit *Quantum præsidii*, eandem exhortans, ut auctoritate etiam sua Eutychis ausum cohiberet, priusquam illius hæresis ex pertinacia auctoris, aut ex imprudentum consensione vires adquireret. Ita vero loquitur Sanctus Pontifex de Eutyche: *Multum doleo, multumque contristor, quod hic, qui antea de humilitatis proposito laudabilis videbatur, contra unicam spem nostram, Patrumque nostrorum, vana, & nimis stolida audet adstruere. Qui dum videret insipientiæ suæ sensum Catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ Præsules commovere, ut damnationis sententiam mereretur excipere, quam utique si in suo sensu* (legunt alii: *in sua sententia*) *voluerit permanere, nullus poterit relaxare*. Hæc eadem sunt, quæ Gratianus retulit in can. 5. cau. 24. qu. 2., quamquam Gratianus idem paullo aliter verba composuerit, ut ea, quæ de Eutyche singulariter dicta fuerunt, in generalem sententiam converteret iis accommodandam, qui in malis operibus sunt pervicaces.

De alia ad eandem Pulcheriam epistola.

Can. 21. cau. 23. qu. 5. Præter superius memoratam, alias numero plures ad Pulcheriam Augustam Leo scripsit epistolas. Una adhuc mihi superest recensenda, quæ incipit *Gaudere maxime plurimum*, data Valentiniano, & Avieno Consulibus, seu anno 450., ex ea enim depromtus est Gratianeus canon 21. cau. 23. qu. 5. Gratulabatur Leo Pulcheriæ, quod noverit, ipsam in recta fide consistere, & sese a novis Eutychis erroribus avertere, inter quæ ita concludit: *Spero autem adfuturam misericordiam Dei, ut cooperante clementia vestra pestiferi erroris possit morbus auferri, ut quidquid ipso inspirante, atque auxiliante potuerit salubriter fieri, cum vestræ fidei laude peragatur, quoniam res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad Divinam confessionem pertinent, & Regia, & Sacerdotalis defendat auctoritas*. Ex his supplendus erit laudatus canon 21.

De epistola ad Clerum, & Populum Constantinopolitanum.

Anno Domini 449. coacta per Dioscorum Alexandrinum Episcopum Pseudo-Synodo Ephesina, quam vulgo *latrocinium* vocant, ibidem Eutychiana hæresi pro Christiana fide proposita, receptaque, cui scilicet Episcoporum alii vi, alii sponte subscripserant, damnatus fertur S. Flavianus Constantinopolitanus Episcopus strenuus germanæ doctrinæ defensor, a sua sede depositus, imo etiam, uti plures scribunt, in eodem Concilio per Dioscorum ipsum impio, atque inaudito ausu percussus, atque occisus. Id ægre tulerunt Constantinopolitani Cives, lugentes una cum optimo Pastore se constantissimum Catholicæ Fidei vindicem amisisse. Hæc erat Constantinopolitanæ Ecclesiæ conditio, dum ad eam scripsit Leo Magnus in epistola,

epistola, quæ incipit: *Licet de his, &c.* numero 46. in editione Quesnellii, sed in editionibus vulgatis numero 23. data idibus Octobris Asterio, & Protogene Consulibus, de qua consulari nota videsis Quesnellii observationes. Epistolæ inscriptio ita habet: *Leo Episcopus Clero, Honoratis, & Plebi consistenti Constantinopoli*. Quæ res ibidem pertractatur, hæresim potissimum respicit Eutychianorum; atque in primis illi populo gratulatur Leo, quod veram fidem semel amplexus in eadem diutius perseveret, rogatque, ut perpetuo consistat, neve ullus usquam, præsertim de Clero, fideles audeat novis opinionibus turbare: *Nec quisquam*, ait, *sibi audeat de sacerdotali honore blandiri, qui potuerit in execrandi sensus impietate convinci; nam si vix in laicis tolerabilis videtur inscitia, quanto magis in eis, qui præsunt, nec excusatione est digna, nec venia; maxime cum etiam defendere perversarum opinionum commenta præsumunt, & in consensum suum aut terrore, aut gratia instabiles quoque traducunt?* Ex his supplere possumus canonem 3. dist. 38., ubi videtur Sanctus Vir paullo asperius de Clericis loqui, ideo, ut arbitror, quod jam suspicaretur, Anatolium Dioscori amicissimum esse, & Flaviano infensum, imo facile in Flaviani locum concitato schismate subrogandum, quemadmodum revera post aliquod tempus suffectus est. Can. 3. dist. 38.

Amplius progreditur Leo, atque ita de viris facile populum in hæresim adducentibus loquitur: *Spernantur* (legunt alii: *separentur*) *hujusmodi a sanctis membris Corporis Christi, neque sibi catholica libertas infidelium jugum patiatur imponi. Extra enim donum divinæ gratiæ, & extra Sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Evangelio contradicunt, & Symbolo reluctantur, nec sentiunt se in hoc præruptum sua obcæcatione deduci, ut nec in Passionis Dominicæ, nec in Resurrectionis veritate consistant, quia utrumque in Salvatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus sunt ignorantiæ tenebris?* (hæc refert Gratianus in can. 38. de consi. dist. 2., cujus verba ex ipsa Leonis epistola ita supplenda sunt, atque emendanda). *In quo hactenus desidiæ torpore jacuere? ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas Corporis, & Sanguinis Christi inter Communionis Sacramenta taceatur?* (ita legit Quesnellius, monens in codice quodam MS. desiderari illa verba, *vel lectione cognoscerent*; at editio Labbeana in posterioribus verbis hæc exhibet: *Inter communis Sacramenta Fidei taceatur*, quemadmodum etiam exhibet Gratianus) *quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus*. Ut hæc commode intelligantur, animadvertendus est vetustus Ecclesiæ ritus, qualis in usu erat in administratione Eucharistiæ: Nimirum Sacerdos sacram particulam porrigens dicebat: *Corpus Christi*; suscipiens respondebat: *Amen*. Testis hujus sacræ cœremoniæ Ambrosius est in lib. 4. de Sacramentis cap. 4. inquiens: *Non otiose, cum accipis, tu dicis, amen, jam in spiritu confitens, quod accipias Corpus Christi: dicit tibi Sacerdos: Corpus Christi. Et tu dicis, amen, hoc est verum*. Ex hac communi Ecclesiarum disciplina ita argumentabatur Leo adversus Eutychianos: ipsi etiam infantes, dum ad Eucharistiam suscipiendam accedunt, fatentur se Corpus Christi suscipere. Ergo inveterata, & ipsismet infantibus nota traditio est, vere existere Corpus Christi; ac proinde naturam hominis Deo junctam in naturam Dei minime abiisse, quod cum suis asseclis Eutyches contendebat. Hanc eandem sententiam alibi exposuit idem Can. 38. de cons. dist. 2.

Leo,

Leo, videlicet in sermone 6. de jejunio mensis septimi, scribens: *Sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate Corporis Christi, & Sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustra ab illis amen respondetur, a quibus contra id, quod accipitur, disputatur*. Supersunt adhuc in Gratianeo fragmento nonnulla, quæ apud Leonem minime leguntur, sed potius excerpta sunt ex aliis Patrum veterum monumentis, a vers. *Idem est cibus refectionis* usque in finem. Romani Correctores jamdiu asseruerunt, hæc referenda esse ad Ambrosium. Revera apud Ambrosium plura ex ipsis leguntur, quæ cum Gratianeo canone sunt conferenda. Porro Gratianus videtur hæc ex incerto quodam auctore sumsisse, qui ejusdem ætate scripserit contra Berengarium ad asserendam catholicam doctrinam de Christi Corpore, & Sanguine. Ait Gratianus: *Idem est cibus refectionis, & cibus sanguinis. Sicut enim caro Domini vere est cibus, ita sanguis vere noster est potus.* Romani Correctores observaverunt in nonnullis codicibus haberi: *Idem est cibus, &c.*, quæ lectio integræ sententiæ magis convenire videtur, quodque si attendisset Glossographus, abstinuisset ab hac inepta interpretatione, quam adtexuit: *Idem est cibus, idest similis*. Gratianus igitur apposuit particulam *item*, ut significaret se aliud fragmentum non Leonis, sed alterius auctoris referre. Quamobrem qui post Gratianum capita distinxerunt, id attendere debuissent, ut quæ in hoc fragmento subjiciuntur, a præcedentibus sejungerent. Verba illa: *Est cibus refectionis, &c.* sunt auctoris illius, quem Gratianus sequebatur, quique ad demonstrandum, quid in Eucharistia contineretur, usus est verbis Christi Johannis cap. 6. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*. Prosequitur Gratianus: *Idem: est etiam Corpus, de quo dictum est: Caro mea vere est cibus, & Sanguis meus vere est potus. Circa hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumvolitant spiritalibus*. Hæc sunt Ambrosii in caput 17. Lucæ in fine lib. 6., quæ Gratianus quasi ejusdem auctoris nomine laudabat, quia forte apud eundem auctorem laudatum Ambrosium legerat. Pergit Gratianus: *Idem: Unde & Corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes*. Rursum hæc Ambrosii sunt in lib. 10. Lucæ cap. 22. cap. 9. De illis, quæ subjiciuntur in vers. *Cujus clare*, & in vers. ultimo, nihil adjicio; cum enim eadem sint cum iis, quæ referuntur Ambrosii nomine in can. *Revera 69.* eadem dist. 2. de consecrat., opportunius erit de ipsa sententia verba facere, cum suo loco agendum mihi erit de Ambrosii capitibus ad eundem canonem 69.

De epistola ad Anatolium Constantinopolitanum.

Celebre est in Ecclesiastica Historia Anatolii nomen. Is amicissimus primum Dioscoro Alexandrino fuit, & in Eutychiana hæresi propugnanda sodalis; forte etiam in Flaviani Episcopi Constantinopolitani necem quidpiam agressus fuerat, aut saltem illius conscius extiterat. Nihilominus tanta erat ejus existimatio apud Orientales, ut minime dubitaverint mortuo Flaviano ipsum in Flaviani locum, sive regimen Constantinopolitanæ Ecclesiæ vocare, id præ ceteris penes Romanum Antistitem curante Imperatore, ea potissimum ratione, quod Anatolius Christianæ fidei vindex extiturus esset, atque Eutychianam hæresim damnaturus. Leo Magnus in rebus agendis prudentissimus in hanc ordinationem facile consensit, quatenus sperabat, Anatolii animum erga Ecclesiam, veramque fidem conciliandum fore, atque

atque ita numerum, & auctoritatem Eutychianorum, nisi prorsus extingueretur, saltem plurimum diminuendam. Itaque mense Aprili sub Consulatu Adelphii, sive anno 451., ad Anatolium scripsit epistolam Leo, summa ibidem prudentia, atque animi moderatione usus; non tam enim sibi gratulandum cum Anatolio fuerat de nova illius electione, quam animus Anatolii catholicis doctrinis imbuendus; imo etiam explorandum tacite, & solerter erat, qualis & antea fuisset, & in posterum futura esset mens novi Episcopi, de cujus improbitate vehementem suspicionem Summus Pontifex praeconceperat. Inter cetera sermonem ibidem habet de Episcopis, qui Dioscoro faverant in latrocinio Ephesino, ad unitatem revocandis, quoties Eutychianam haeresim detestarentur; eaque occasione adstruit, quid a Catholicis sentiendum sit contra Eutychem, videlicet Christum Dominum verum hominem esse, ac vere nos in humana natura Deo Patri reconciliavisse. Huc spectant verba canonis 68. cau. 1. qu. 1., quae ita legenda sunt ex optimis codicibus: *Aliter enim in Ecclesia Dei, quae corpus est Christi, nec rata sunt* (legunt alii, *nec sacrata sunt*) *Sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostrae proprietate naturae verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati agni sanguis emundet*. Ex his autem adparet, quantum distet a Gratiani proposito illius fragmenti sententia; etenim Leo nihil aliud ibidem praedicat, quam Christum verum hominem esse, atque in humana ejus natura fieri sacrificia, eademque pro peccatis nostris offerri. At Gratianus ex eo deducit, extra Ecclesiam per haereticos fieri vera sacrificia, aut sacramenta non posse. Memorata epistola in editione Quesnellii est numero 60., in aliis editionibus numero 40. *Can.68. cau. 1. qu. 1.*

De alia epistola ad Anatolium.

Monitis Leonis, de quibus nuper verba feci, aurem praebuit, aut saltem praebuisse visus est Anatolius, utpote qui in Chalcedonensi Concilio anni 451. Eutychianam haeresim cum ceteris Episcopis unanimi consensione damnavit. Verum novo ambitu Episcopalium sedium in Oriente praerogativas turbare coepit, & quidem in Concilio ipso Chalcedonensi, in quo nullum non lapidem movit, ut Constantinopolitanae Ecclesiae suae novus honor concederetur, & dignitas, scilicet ut inter Patriarchales Ecclesias recenseretur, imo etiam Patriarchalibus ceteris praestantior haberetur. Hos Anatolii conatus aegre excepit Leo, quos ut compesceret, epistolam ad illum misit anno 452., (incipit *Manifestato*, estque numero 80. apud Quesnellium, & 53. in aliis editionibus) monens, ut cum recta fidei doctrina animi jungat humilitatem, neve a traditis in Concilio Nicaeno regulis discedat, quibus Episcopalium sedium praerogativae firmatae jam fuerant. Ex his facile percipimus sententiam canonis 6. dist. 47., qui ex hac ipsa epistola depromtus est; cum autem a Gratiano nonnulla omissa fuerint, nonnulla adjecta, juvabit hic integra Leonis verba exhibere. Ait ille: *Virum enim Catholicum, & praecipue Domini Sacerdotem, sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate violari: dicente quippe scriptura sancta: Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere* (legunt alii *vetare*) *multis mundi hujus illecebris, multis vanitatibus resistendum est, ut verae continentiae obtineatur integritas, cujus prima est labes superbia, initium transgressionis, & origo peccati; quoniam mens potentiae avida nec abstinere novit vetitis, nec* *Can. 6. dist. 47.*

gaudere concessis, dum inordinato, pravoque progressu impunitarum transgressionum augetur excessus, & crebrescunt culpæ, quæ toleratæ sunt studio fidei reparandæ, & amore concordiæ.

Can. 3. cau. 25. qu. 1. Facile quoque est exinde percipere sententiam canonis 3. cau. 25. qu. 1., ubi Leo Magnus suadet, Nicæni Concilii canones servandos esse, illos scilicet, quibus Episcopalium sedium honores præstituti fuerant, quosque Anatolius parvipendebat, ut dignitatem suam supra ceteras eveheret. Verba Leonis hæc sunt: *Sancti & venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna sacrilego Ario cum sua impietate damnato mansuras usque in finem mundi leges Ecclesiasticorum canonum condiderunt, & apud nos, & in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt; & siquid usquam aliter, quam illi statuere, præsumitur, sine cunctatione quassatur, ut quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur, nec ad privatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa, & manentibus terminis, quos constituerunt Patres, nemo in jus tendat alienum, sed intra fines proprios, atque legitimos, prout quis voluerit, in latitudine se charitatis exerceat, cujus satis uberes fructus Constantinopolitanus potest Antistes adquirere, si magis humilitatis virtute nitatur, quam si spiritu ambitionis infletur.*

De alia epistola ad Anatolium.

Can. 34. cau. 24. qu. 3. Alia est Leonis ad Anatolium epistola, quæ incipit *Diligentiam necessariæ*, data anno 457., in qua Anatolius monetur inter cetera, ut coerceat suæ Diœceseos Clericos, qui Eutychianis adhærere dignoscerentur. Fragmentum hujus epistolæ habetur in can. 34. cau. 24. qu. 3., cujus verba post Romanam Correctionem cum epistolæ ipsius integris exemplaribus consonant. Unum tantummodo observare adhuc oportebit, nimirum varietatem codicum in illis verbis: *Quia melius sit bis in Ecclesia carere membris*; licet enim sicut apud Gratianum, ita in pluribus codicibus hæc habeantur, alibi tamen sic legitur: *Quia melius sit bis in Ecclesia officiis carere membrorum &c.*

De epistola ad Marcianum Augustum.

Can. 2. & 17. cau. 25. qu. 2. Quoties huc referantur, quæ superius enarravi ad epistolam Leonis ad Anatolium secundo loco memoratam, in comperto erit argumentum epistolæ Leonis ad Marcianum Augustum scriptæ eodem anno 452. Hæc refertur apud Quesnellium num. 78., apud alios Collectores num. 54. Cum Leo apprime novisset, Anatolium consuevisse cum Imperatore congredi, proindeque apud illum sui ambitus caussas honestissime tegendo, gratiam, & patrocinium facile capturum, ut tandem aliquando Constantinopolitani Episcopi dignitas præstantior fieret, opportunum duxit ad Marcianum ipsum scribere, suadens, ut perpetuo firma manerent Nicæni Concilii statuta, quibus unicuique Ecclesiæ sua jura, ac privilegia servabantur. Hanc sententiam retulit Gratianus in can. 2. cau. 25. qu. 2., imo & denuo exhibuit in can. 17. eadem caussa, & quæstione. Verba Leonis hæc sunt: *Satis est prædicto* (videlicet Anatolio), *quod vestræ pietatis auxilio, & mei favoris adsensu*

adsensu Episcopatum tantæ urbis obtinuit. Non dedignetur Regiam Civitatem, quam Apostolicam non potest facere sedem, nec ullo speret modo, quod per aliorum possit opiniones augeri. Privilegia enim Ecclesiarum Sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate violari (legunt alii: *mutari*). *In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo necesse est, me perseverantem exhibere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in Synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen, spiritu Dei instruente, sunt conditæ, me, quod absit, connivente violentur, & major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas*. Gratianus in memorato canone 2. Leonis sententiam de Ecclesiarum privilegiis expressam extendit ad monasteria, ipsamet Pontificis verba depravando. Quid vero commune habet Gratiani propositum cum proposito Leonis? Dignoscitur sane hinc, quod alias sæpe, ac sæpius attigi, quanta sæculo circiter duodecimo sollicitudo monachorum fuerit in privilegiis exemtionum effingendis, quacumque tandem ratione contingere id ipsis posset.

De epistola ad Theodorum Forojuliensem.

Theodorus quidam Forojuliensis in Gallia Episcopus Leonem Pontificem consuluerat de Sacramenti Pœnitentiæ administratione. Respondit Leo data epistola anno 452., quæ incipit *Sollicitudinis*, estque in editione Quesnellii 83., in aliis 91. Ibidem in primis Theodorum Leo reprehendit, quod Metropolitanum suum primo loco non consuluisset; noverat enim prudentissimus Pontifex, quantum interfit, optimi regiminis ordinem ita servari, ut infima per media, media per suprema dirigantur. Noverat præterea in Galliis dirissimas tum inter Episcopos subortas fuisse contentiones ob recentem Hilarii Arelatensis, uti superius attigi, & Cœlidonii, aliorumque Episcoporum controversiam, quorum alii aliorum potestatem evadere, alii præesse aliis nitebantur. Quamobrem opportunum duxit Leo ita Theodorum Forojuliensem monere, ut Metropolitano primum proponeret, de quo dubitaret; nihilominus tamen plura interea rescripsit, quibus interroganti faceret satis, concludens, ut eadem epistola Metropolitano exhiberetur, ad cujus sollicitudinem pertineret, eandem suffraganeis Episcopis communem quodammodo facere, sive veluti normam optimam proponere servandæ ecclesiasticæ disciplinæ. De hujus epistolæ fide dubitare nemo poterit, qui animadverterit, eam non solum commemorari, sed & ejus fragmentum referri a Vigilio Papa in suo Constituto ita scribente: *Nam Beatissimus Papa Leo ad Theodorum Episcopum Forojuliensem post alia ita dicit: Non necesse est, nos eorum, qui sic abierunt, merita, actusque discernere, cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale mysterium implere non poterat, suæ justitiæ reservavit*. Nec forte quisquam adhuc in dubio versetur, quod hæc epistola apud Dionysium Exiguum desideretur.. Nam ego, ut cetera omittam, quæ hac occasione observanda occurrerent, suspicor, epistolam istam a Dionysio ideo prætermissam, non quod in Romanis suæ ætatis codicibus desideraretur, sed quod suæ caussæ, quam Romæ pertractabat, plurimum adversaretur. Ut enim monui in præfatione universi operis observat. 5., Dionysius unus erat ex Monachis illis Scythis, qui Romam venerant, caussam dicturi

coram Summo Pontifice, quando in Orientalibus Provinciis eorundem caussa dirimi potuisset. Ipse propterea Leonis epistolam, quæ Metropolitis velut ordinariis sua jura concessit, quæque neminem, ut ajunt, in prima instantia Romam confugere debere smebat, silentio prætermisit, ne suo ipsemet codice damnaretur.

Can. 10. cau. 26. qu. 6. & can. 49. de pœn. dist. 1. Duo sunt ex hac epistola fragmenta Gratiani, nimirum can. 10. cau. 26. qu. 6. & can. 49. de pœn. dist. 1., quorum verba ita invicem conjuncta sunt, ut alia ab aliis separari debeant. Ait Leo: *Ut quoquomodo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei* (hic est can. 49. de pœn. dist. 1.) *ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se judicio condemnantes ad remissionem criminum pervenirent: Sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Christus Jesus hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Cui utique operi* (hæc omittuntur a Gratiano) *incessabiliter ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, ut siquid per servitutem nostram bono ordine, & gratulando impletur effectu, non ambigamus per Spiritum Sanctum fuisse donatum. Si autem aliquis eorum,* (rursum hic Gratianus in d. can. 49.), *pro quibus Domino supplicamus, quocumque interceptus obstaculo, a munere indulgentiæ præsentis exciderit* (legit Gratianus cum aliis *excesserit*), *& priusquam ad constituta remedia perveniat temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recipit, consequi exutus carne non poterit. Nec necesse est, nos eorum,* (hæc itidem omittit Gratianus), *qui sic obierint, merita, actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ justitiæ reservaverit, ita potestatem suam timeri volens, ut hic error omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis, aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim utile, ac necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur. His autem, qui in tempore necessitatis,* (hæc retulit Gratianus, tum in d. can. 49., tum in d. can. 10. cau. 26. qu. 6.), *& in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conversio* (legunt alii: *vera confessio*, alii, uti adverterunt Romani Correctores, *nullas patitur venire moras &c.*) *dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Et alibi:* (hæc omittuntur apud Gratianum) *Dic tu iniquitates tuas prior, ut justificeris; & iterum: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemtio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lacrymas, gemitusque negligere, cum ipsam pœnitenti affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: ne forte det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a Diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Unde oportet unumquemque christianum conscientiæ suæ habere judicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat, quia periculose hac se conditione fragilitas, & ignorantia humana concludit, ut*

ad

ad paucarum horarum se reservet incertum, & cum possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inveniat spatium vel confessio pœnitentis, vel reconciliatio Sacerdotis. Verum, ut dixi, etiam talium (habentur hæc in d. can. 49.) *necessitati ita auxiliandum est, ut & actio illis pœnitentiæ, & communionis gratia, si eam etiam amisso vocis officio per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si aliqua ægritudine ita fuerint aggravati* (leguntur etiam ista in d. can. 10.), *ut quod paullo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur; servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccarunt.* Integra fere in his continetur Leonis epistola, ex qua memorati Gratiani canones & supplendi erunt, & emendandi. Cum his etiam jungere juvabit canonem 1. cau. 24. qu. 2., canonem 62. de pœn. dist. 1., & canonem 1. de pœn. dist. 7., canonem. 2. Concilii Arausicani, sive can. 7. cau. 26. qu. 6., ex his enim omnibus canonibus, quos jam expendi superius, ubi agerem de epistola Leonis ad Rusticum Narbonensem, facile liquet de pœnitentibus excipiendis, seu de excipiendorum modo plurimum in Gallicana Ecclesia fuisse tunc temporis dubitatum.

De Epistola ad Theodoretum Cyrensem.

Theodoretus Cyrensis Episcopus ex illis fuit, qui, cum Chalcedonensi Concilio interesset, contra Eutychem alacriter, strenueque pugnavit. Absoluto Concilio Chalcedonensi ipsi gratulatus est Leo Magnus per Epistolam datam tertio Idus Junii sub Opilionis consulatu, sive anno 453. Incipit *Remeantibus ad nos fratribus*, apud Quesnellium numero 93., in vulgatis Conciliorum editionibus numero 63. Quoniam vero duo potissimum capita Leonem Pontificem angebant; & primum hæresis Eutychis; deinde ambitus Anatolii Constantinopolitani, de quo superius jam sermonem habui, utramque hanc caussam complexus est in hac epistola Sanctissimus Pontifex. Hinc inter cetera ita scribit: *De his vero, quæ in sæpe dicto Concilio* (nimirum Chalcedonensi) *illicita contra venerabiles Nicænos canones præsumtione tentata sunt* (scilicet ab Anatolio) *ad Fratrem, & Coepiscopum nostrum Antiochenæ sedis Præsulem scripsimus; adjicientes & illud, quod nobis propter improbitatem Monachorum quorundam regionis vestræ verbo mandatis per Vicarios nostros; & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini Sacerdotes nullus audeat prædicare, seu Monachus, sive ille sit Laicus, qui cujuslibet scientiæ nomine glorietur.* Hæc retulit Gratianus in can. 19. cau. 16. qu. 1. Porro quod hic scribit Leo de Monachis a prædicationis officio arcendis, non solum ad Theodoretum scripsit, sed ad Episcopum etiam Antiochenæ Ecclesiæ scripsisse se tradidit, ut eadem disciplina in oriente passim reciperetur. Revera in epistola Leonis ad Maximum Antiochenum Episcopum data eodem anno 4. Idus Junii, eadem fere verba leguntur, ibi: *Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos, qui sunt Domini Sacerdotes, nullus sibi docendi, & prædicandi jus audeat vindicare, sive ille Monachus, sive sit laicus, qui alicujus scientiæ nomine glorietur.* Porro quod hoc loco de Monachis decernitur, ne divinum verbum populo prædicent, id erat Leonis ætate maxime opportunum, quatenus Eutyches Monachorum Archimandrita, cum

Can. 19. cau. 16. qu. 1.

per-

perperam de Christi natura sensisset, Monachos suos, aliosque quamplurimos præsertim instituti consortes in suam sententiam facile traxerat; quamobrem quis non agnoscat, quanto in periculo res erat tunc constituta, divinæ fidei prædicationem Monachis hujusmodi committere?

De Epistola ad Leonem Augustum.

Vita functo Marciano Imperatore circa annum 457. suffectus fuit in ejus locum Leo Augustus dignissimus sane vir fidei Catholicæ Patronus, ac propugnator. Ad ipsum scripsit sæpe Leo Pontifex; postquam enim de suscepto imperio gratulatus est, nihil antiquius habuit, quam stabilitam in Chalcedonensi Concilio fidem ipsi commendare, quemadmodum commendavit per epistolam, quæ incipit *Literas clementiæ tuæ* numero 125. in editione Quesnellii, & 75. in aliis editionibus. Ibi inter cetera enarrantur, quæ perpetravit Dioscorus Alexandrinus flagitia, quemadmodum ille Alexandrinam Ecclesiam susdeque turbaverit, atque exemplis pessimis depravaverit.
Can. 69. cau. 1. qu. 1. Huc referendus est canon 69. cau. 1. qu. 1. Ait enim Leo Papa: *Perspicuum est, quibus pietas vestra succurrere, & quibus debeat obviare, ne Alexandrina Ecclesia, quæ semper fuit domus orationis, spelunca fit nunc latronum. Manifestum quippe est per crudelissimam, insanissimamque sævitiam, omne illic cœlestium Sacramentorum fuisse lumen extinctum. Intercepta est Sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria.* Spectant hæc ad Dioscori impietatem, qui cum Alexandrinam Ecclesiam teneret, turbas idemtidem concitavit, ita ut plures Alexandrini a catholico se regi Episcopo detrectaverint, & Sanctum Proterium Dioscori successorem interficere non dubitarint impio ausu, imo & in ejus cadaver flammis sævire, ut Timotheum quemdam Ælurum Eutychianæ sectæ asseclam ipsi ordinarent; quemadmodum referunt Evagrius lib. 2. cap. 8., & Nicephorus lib. 15. cap. 16. Hinc autem adparet, qua de caussa dixerit Leo, in Ecclesia Alexandrina omne Sacramentorum lumen extinctum fuisse, interceptam Sacrificii oblationem, defectam chrismatis sanctificationem, quia scilicet Timotheus Ælurus contra regulas canonum ab impiis ordinatus, imo & ab iis, qui ordinandi Alexandrinum Episcopum auctoritate carebant, consecratus, sacra mysteria celebrare non poterat.

De Epistola ad Leonem Episcopum Ravennatem.

Can. 112. de conf. dist. 4. Gratianus in can. 112. de conf. dist. 4. refert fragmentum epistolæ Leonis Papæ ad Leonem Episcopum Ravennatem. Alii non Leonem, sed Neonam vocant, alii Neoniam. Hic successit in Ravennatensi Episcopatu Petro Chrisologo anno Domini 450., ac, si fides est Vghello in Italia sacra, tertio Pontificatus sui anno decessit. Si hæc vera sunt, hæc epistola non alio tempore scripta dici potest, quam post annum 449., & ante annum 454. Nota consularis hæc adjecta est: *Data nono Kalendas Novembris consulatu Marciani Augusti*; qui consulatus incidit in annum 451. Verum non carent ista dubitatione apud omnes. Etenim qui Petrum Chrisologum anno 450. obiisse testantur, non aliud facti argumentum adfe-

adferunt, quam hujus epistolæ auctoritatem; proptereaque si inscriptionis illius fides falsitatis vitio laborat, non est cur Leonis, seu Neonæ Episcopatus referatur ad annum 450. usque ad annum 453. Sunt qui rectius putant, notam consularem ita emendandam esse: *Data &c. Consulatu Majorani*, qui consulatus incidit in annum 458., neque enim difficile fuit aut amanuensibus, aut typographis pro Majorano edere Marcianum ob maximam nominis, & literarum similitudinem. Emendationem suadent apertissimæ rationes. In primis anno 451. plures sunt epistolæ Leonis Magni. Extat ad Marcianum Augustum, quæ incipit *Literas*; extat alia ad Pulcheriam Augustam, quæ incipit *Quod semper*, alia ad Anatolium, quæ incipit *Gaudemus*, alia ad Julianum, quæ incipit *Literas*, alia ad Paschasinum, quæ incipit *Quamvis*, aliæque nonnullæ. Nulla autem ex ipsis notam exhibet consularem Marciani Augusti, sed potius hanc: *Adelphio Viro clarissimo consule*: Notabat enim Leo in Occidente scribens non Orientalem consulem, sed Occidentalem. Quænam ergo esse ratio potuit Leoni in epistola ad Ravennatem Episcopum stylum immutandi, & inscribendi notam consularem, quæ potius græcos respiceret, quam latinos? Quod magis ex eo confirmatur, quia in memoratis epistolis ad græcos scribebat, in hac vero epistola ad Episcopum Ravennatem alloquebatur Episcopum Occidentalem, quocum commodior erat Occidentalis consulis adnotatio. Si autem præcipuum epistolæ ejusdem scopum consideremus, magis, ac magis exinde liquebit, eam nullatenus pertinere posse ad annum 451. Quæritur ibidem de illis, qui cum parvuli in captivitatem deducti essent, deinde postliminio reversi in civitatem restituti sunt, de suscepto baptismate prorsus incerti. Porro anno 451. Attila adhuc in Galliis versabatur, & licet jam nomine suo Italiæ universæ terrorem incuteret, nondum tamen in Romanos, aut Ravennates irruperat. Ingressus Italiam tantummodo est anno 452., quo tempore, uti scribit Paullus Diaconus, Aquilejam, Ticinum, & Mediolanum invasit, pluresque in captivitatem abstraxit. Facilius itaque est, eam de captivis redeuntibus quæstionem pertinere non potuisse ad annum 451., sed potius ad annum 458. sub Majorani consulatu. Qualecumque autem tempus, quo scripta epistola fuerit, demonstretur, ego non dubito, quin Leoni Papæ rectissime tribuatur, quippe in ea comtus ejusdem Pontificis stylus perspicue elucet. Difficultatem facessere posset unus Dionysii codex, in quo eadem epistola non recensetur. Verum ego animadverto, Dionysium non synodicas, sed tantum decretales epistolas in suo codice recensuisse. Porro synodicæ epistolæ illæ dicebantur, quibus Pontifices celebrato Concilio Nationali, aut Provinciali de canonibus ibidem editis ceteros Episcopos absentes certiores reddebant. Has non constat relatas fuisse in codicem Dionysii Exigui, uti quamplurimis demonstrari posset exemplis. At epistola isthæc ad Ravennatem Episcopum synodica erat, quemadmodum priora epistolæ verba demonstrant, ibi: *Frequenter quidem in diversarum ambiguo quæstionum titubantia Fratrum corda, Spiritu Dei instruente, solidavimus, responsionis formam vel ex Sanctarum Scripturarum disciplinis, vel ex Patrum regulis colligentes, sed nuper in Synodo novum, & inauditum antea genus consultationis exortum est; nam quorundam Fratrum suggestione comperimus, aliquos captivorum ad sedes suas libere redeuntes, qui scilicet in captivitatem illa ætate devenerint, quæ nullius rei ferme* (legunt alii: *firmam*) *poterat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis, sed utrum ejusdem mysterium baptismatis, ac Sacramenta* (legunt alii: *ejusdem mysterii ante Sacramenta*) *perce-*

perceperint, infantiæ inscientia non posse reminisci; & ideo sub hoc latentis recordationis incerto animas suas in discrimen adduci, dum sub specie cautionis negatur his gratia, quæ ideo non impenditur, quia putatur impensa &c. Post pauca sequuntur verba dicti canonis 112., in quo qualis sit §. primi varietas jamdiu observaverunt Romani Correctores. Unum adjiciam, nimirum in nonnullis Gratiani codicibus legi prope finem canonis: *ignorantiam nascentis*, quum tamen omnes integerrimi epistolæ codices potius exhibeant: *ignorantiam nescientis*. Sententia hujus canonis omnino etiam consonat cum alia Leonis epistola ad Rusticum Narbonensem juxta ea, quæ superius observabam ad canonem 113. de cons. dist. 4.

De Epistola ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ.

Non pepercit Leoni Magno Isidorus Mercator, sed in suo Codice unam ejusdem Pontificis nomine epistolam elucubravit, cum hac inscriptione: *Leo Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ Sedis Episcopus universis Germaniarum, atque Galliarum regionum Episcopis salutem*. Verba illa *atque Galliarum* in aliquibus Codicibus desiderantur. Nulla ipsi nota consularis adjecta est, imo ita concluditur, ut mutilum quoddam fragmentum, non integra epistola videatur. Est in vulgatis editionibus numero 88. Quesnellius eam rejecit in secundam partem dissertat. 11. Nemo ferme est hodie, qui eandem a Leone non abjudicet, in primis, quod apud veteres nullibi recenseatur, & primum adparuerit ex Codice Isidori Mercatoris; Deinde quod stylus Leonis esse non potest, qui potius barbaris loquendi formulis incomtus abundat. Præterea ipsamet epistolæ inscriptio, qualis nuper proposita est, non erat in usu apud Leonem, qui potius se modo *Romæ*, modo *Romanæ Urbis*, modo *Catholicæ Ecclesiæ Urbis Romæ* Episcopum nominabat. Insuper si sequamur vulgatos Codices, in quibus ad Episcopos Galliæ æque, ac Germaniæ scripta fertur epistola, gravis erit conjectura, qua posteriori auctori tribuenda eadem sit, qui nimirum vixerit ea ætate, qua Franci occidentale Imperium tenuerunt. Item in hac ipsa epistola laudatur canon Concilii Neocæsariensis non ex antiqua versione, sed ex interpretatione Dionysii Exigui Collectoris Leone recentioris. Quod si cum hac ipsa epistola conferatur canon 7. Concilii Hispalensis 2. anni 619., liquido constabit, ipsam ex eodem canone fuisse decerptam, cum utrobique eædem omnino sententiæ, eædemque etiam loquendi formulæ deprehendantur. Demum ipsamet caussa, quam tractandam suscipit auctor epistolæ, ea est, quæ tractanda fuit sæculo 8. aut 9., quo tempore plures de Chorepiscopis, eorundemque officio emerserunt disputationes, præsertim apud Gallos, qua etiam ætate, etsi plures de Chorepiscopis scripserint, inter quos Rhabanus Maurus, nemo tamen ex ipsis hanc Leonis epistolam laudavit, quæ sane fuisset caussæ, quam tractabant, accommodata. Jam igitur
Can. 4. dist. 68. constat quid sentiendum sit de canone 4. dist. 68., cujus verba ita legenda sunt: *Quamvis cum Episcopis plurima illis* (idest Chorepiscopis, & Presbyteris, de quibus superius sermo fuerat institutus) *ministeriorum communis sit dispensatio; quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novæ etiam Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut Presbyterorum, & Diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec Ecclesias, vel altaria consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis, vel conversis*

versis ex hæresi Paracletum Spiritum S. tradere, nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, nec publice quidem in missa pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Hæc omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum, & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel Presbyteris, qui eandem gestant formam; quoniam quamquam consecrationem habeant, Pontificatus tamen apicem non habent. Quoniam vero superius ajebam, epistolam hanc excerptam fuisse ex canone 7. Concilii Hispalensis 2., opportunum erit hoc loco ejusdem canonis 7. verba describere, ut Gratianeus canon germanis potius, suisque auctoribus tribuatur. Hispalenses Patres ita decreverunt: *Quamvis cum Episcopis plurima illis* (id est Presbyteris, de quibus, non autem de Chorepiscopis, Hispalenses Episcopi agebant) *ministeriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint,* (in aliquot Concilii editionibus desiderantur illa verba: *Quædam tamen auctoritate veteris legis*) *sicut Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio, sicut altaris constitutio, benedictio, vel unctio. Siquidem nec licere eis Ecclesiam, vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis, vel conversis ex hæresi Paracletum Spiritum tradere, Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontem signare, sed nec publice quidem in missa quemquam pœnitentium reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere; Hæc enim omnia illicita esse Presbyteris, quia Pontificatus apicem non habent, atque solis deberi Episcopis, auctoritate canonum præcipitur.* De Chorepiscoporum juribus, & potestate nihil hoc loco adjicio, cum fusius hanc rem persequutus fuerim superius ad canonem 5. dist. 68. pag. 210. & sequ.

De Epistola ad Galerium Episcopum Tripolitanum.

In veteribus Gratiani Codicibus aut irrepsisse mendum in inscriptionibus canonum 13., & 14. cau. 33. qu. 2., aut Gratianum ipsum erravisse perspicue constat. Etenim canon 14. tribuebatur Leoni Quarto, quem esse Leonis I. in epistola ad Rusticum jam adnotaverunt, qui codicem Gratiani emendarunt; & canon 13. tribuebatur, quemadmodum etiamnum tribuitur Leoni I. ad Galerium Episcopum Tripolitanum scribenti, quem Pithœus putat potius inscribendum Leoni IV., quasi illorum duorum canonum inscriptiones invicem mutaverint locum. De canone 14. nihil amplius loquor, quem superius ad epistolam Leonis ad Rusticum commode observabam. Quod vero attinet ad canonem 13., illud primum fidenter asseruero, non posse ullo modo tribui Leoni Magno, quemadmodum perspicuis argumentis facile demonstratur. In primis enim silentium veterum non tantum de epistola ipsa, verum etiam de epistolæ sententia, quæ sane laudanda fuisset a pluribus, nonnihil probat, præsertim cum adhuc ignorandum sit, quis fuerit Galerius ille Tripolitanus Antistes, quem dici possit in *finibus Christianorum* Episcopatum gessisse, quemadmodum ait auctor canonis. Non enim Leonis Magni temporibus in finibus Christianorum sita dici poterat aut Tripolis in Hellesponto, aut Tripolis in Phœnicia, aut demum Tripolis in Africa. Præterea in eo fragmento nemo agnoscet Leonis Magni stylum, quem sane in comperto semper habet quicumque vel leviter ejusdem Leonis opera attigerit. Quod vero magis est, ad ipsam canonis sententiam pertinet. Siquidem ibidem narratur, plurimos a pœnitentia agenda recedere, aut abstinere, quod arbi-

Can. 13. cau. 33. qu. 2.

treatur pœnitentibus uti conjugio non licere. Hos errare, inquit auctor canonis, & de veritatis calle discedere, addita ratione, quia pœnitentia conjugia non dissolvuntur. At vero, licet verum sit per pœnitentiam conjugia non dissolvi, ipse tamen Leo Magnus alibi constituit apertissime, non licere pœnitentibus conjugio uti. Scribit ipse in epistola ad Rusticum Narbonensem in can. 14. cau. 33. qu. 2., adolescentibus ex venia, majorisque criminis evitandi gratia, dum in pœnitentium gradibus consistunt, vix usum conjugum concedi, in quo non regula constitui dicitur, sed quid sit tolerabilius æstimatur. Quomodo igitur aliud ad Rusticum, aliud ad Galerium scribebat Leo? Quomodo insuper ita ad Galerium scribere poterat, ut tacite fateretur *se erravisse*, & *de veritatis calle discessisse*? Non ita de sententia Leonis ad Rusticum judicarunt Toletani Patres, qui eandem potius laudaverunt, ac sequuti sunt in can. 19. cau. 33. qu. 2. Quod si verum est, non possum ego eo adduci, ut aut Leoni IV., uti scribit Pithæus, aut alii Pontifici Maximo hanc sententiam adscribam; Neque enim verosimile esse potest, ullum ex Pontificibus Maximis eos damnavisse, tamquam errantes, & discedentes de veritatis calle, qui antiquissimam, perpetuamque Ecclesiæ disciplinam custodiendam sedulo arbitrarentur. Porro apud veteres idem erat in pœnitentium gradibus consistere, ac quandam monasticæ vitæ speciem suscipere, uti recte animadvertit Albaspineus ad canonem 8. Concilii Barcinonensis circa annum 540. celebrati. Hinc defuncto viro mulier pœnitens alii nubere minime poterat, nec maritus pœnitens aliam ducere post mortem uxoris, uti definivit Concilium Arelatense II. can. 21. temporibus Leonis Magni celebratum, quod ipsum adhuc vigebat recentioribus sæculis, cum adpareat relatum in libros Capitularium Francorum lib. 7. cap. 317. Baluzianæ editionis, in canones Isaac Lingonensis tit. 1. cap. 38. Hinc juvenibus, de quibus gravis oriebatur suscipio, ne vehementius conjuges adamarent, difficilius pœnitentia concedebatur, quemadmodum docet Concilium Agathense anni 506. can. 15. ibi: *Juvenibus etiam pœnitentia non facile committenda est, propter ætatis fragilitatem*; Quam disciplinam in canonum collectionibus servatam fuisse testatur Petitus in suo Pœnitentiali Theodori pag. 255. editionis Parisiensis, cui addi possunt Capitularia Francorum lib. 7. cap. 310., & Collectio Isaac Lingonensis tit. 1. cap. 37. Vix igitur ex dispensatione, aut peracta pœnitentia novum conjugium appetere, aut conjugio pœnitentibus uti adolescentioribus indulgebatur, ut ait Leo Magnus superius laudatus, Hincmarus Rhemensis in epist. ad Rodulfum Bituricensem, & Frotarium Burdigalensem, & Rhabanus in epist. ad Heribaldum c. 17. Quid plura? Temporibus ipsis Leonis IV. illa vigebat in Ecclesiis disciplina, ut nuptiæ, dum quis in pœnitentiæ gradibus consisteret, prohiberentur. Clara est sententia Concilii, quod recentiores Collectores Regiaticinum vocant, anno 850. can. 9., item clara sententia Concilii Romani anni 853. ab eodem Leone IV. celebrati canone 29. juxta Breviarium Luitprandi, aut alterius cujusquam auctoris. In conspectu hujus antiquissimæ disciplinæ ad tempora usque Leonis IV., & ulteriora productæ, quis memoratum a Gratiano fragmentum aut Leoni I., aut Leoni IV. tribuere fidenter poterit, nisi ita velit de Sanctissimis Pontificibus sentire, ut perpetuam, ac constantem Ecclesiarum disciplinam in errore versari, & *de veritatis calle discedere*, professi aliquando fuerint? Incertus potius auctor liberioris vitæ cupidus inter pœnitentes hunc canonem effinxit, unde vetus disciplina antiquaretur; neque enim puto auctorem ipsum Gratiano esse multo antiquiorem, vel quod nullus, quod sciverim, Gratiano vetustior Collector mentionem

tionem ejusdem canonis fecerit, vel quod demum circa tempora Gratiani aboleri cœperit vetusta disciplinæ pœnitentium austeritas, inflexa paullatim in liberalem humanitatem.

De ceteris Canonibus Leoni Magno adscriptis.

Huc sane referendus non fuisset canon 1. dist. 72., si apud Gratianum saltem in recentioribus Codicibus adnotaretur, Leoni potius IV. adscribendum fore. At vero canonis inscriptio ita exhibet; *Unde Leo Papa ait*; quasi quæ sequuntur, Leoni I. tributa aliquibus videantur. Itaque potius Leoni IV. adjudicandus erit canon ille, sive Concilio Romano sub Eugenio II. celebrato anno 826., cujus Concilii acta cum Leo IV. confirmaverit, imo & adjectis canonibus exornaverit, facile Leoni eidem IV. tribui a Collectoribus potuerunt. Videantur ad hanc rem, quæ scripsi in 1. parte cap. 52. Juvat canonem Concilii in medium proferre ad supplendum, atque emendandum Gratiani fragmentum. Est canon 18. Concilii: *Episcopus subjecto sibi Sacerdoti, vel alii Clerico, nisi ab alio postulatus, dimissorias non faciat, ne ovis quasi perdita, aut errans inveniatur, sed per consensum unius in alterius inveniatur ovili. Et ne falsæ ut veræ credantur, & veræ ut falsæ suspicentur, universalis Pontificis, aut Imperialis, vel Metropolitani bulla eos roborari oportet*. Ita habetur in editione Lucæ Holstenii, cui propemodum consonat Breviarium ejusdem Synodi sub nomine Luitprandi ibi: *Octavodecimo, ut Episcopus sibi subjecto Sacerdoti, vel alio Clerico, nisi ab alio postulatus, dimissorias non faciat; & ne falsæ ut veræ credantur, & veræ ut falsæ suspicentur, universalis Pontificis, vel Imperiali, vel Metropolitani bulla eas roborari oportet*. Jure propterea emendabimus verba illa Gratiani *nisi ab ipso postulatus*, utpote quæ non solum ceteris codicibus minime consonant, sed etiam sententiam ipsam canonis ineptam propemodum exhibent, ut legenti statim liquet. Volebant Eugenius II., & Leo IV. vagandi licentiam Clericis adimere, statuendo ne quispiam ex illis a propria Ecclesia abscederet. Cum vero aliter suadere aliquando potuisset certarum Ecclesiarum utilitas, nimirum ut Clericus unius Ecclesiæ ad aliam Ecclesiam transferretur, duo necessario concurrere statuerunt prudentissimi Pontifices, primum dimissorias literas ab Episcopo, ad quem digreditur Clericus, petendas esse, alterum easdem literas ab Episcopo, a quo abscedit, concedendas. Eam emendationem Gratianei canonis jam suaserat Antonius Augustinus in lib. 2. dial. 1. in fine, adferens Cæsaraugustanum librum, in quo etiam legebatur: *Nisi ab alio postulatus*. Addit ibidem Antonius Augustinus nomine Bullæ Metropolitani significari sigillum. *Can. 1. dist. 72.*

Frustra hodie quæreres, quibus ex fontibus hauriendus sit canon 16. cau. 3. qu. 9., si certum autographum monumentum desiderares. Apud Gratianum non indicatur an Leonis I. sit, an potius recentiori ejusdem nominis Pontifici tribui debeat. Conjecturis in re dubia, & prorsus obscura dandus est locus. Arbitror ipse, adscribendum esse Leoni III., cujus opinionis rationem ex eo repeto, quod certum sit, Leonem III. de eadem testium discussione, illorumque fide investiganda pertractavisse, licet tamen hujusmodi opuscula desiderentur. Erat Leonis III. tempore, sive sub finem octavi, & initio 9. sæculi fallacium testium quotidianus fere usus, cui occasionem præbebat privata illa pugna, qua, cum duo in testimonio ferendo disso- *Can. 16. cau. 3. qu. 9.*

dissonarent, arreptis armis de veritate disceptabant, ut ille verum adfirmasse censeretur, qui in certamine adversarium vicisset; hinc enim nemo non videt, non veritatem, sed vim in judiciis prævaluisse. Id prope erat, ut etiam induceretur in Clericorum caussis, nisi Sacrorum Antistitum vigilantia id malum a Clero avertisset. Carolus Magnus, sagax optimæ prudentiæ custos, Leonem Pontificem Maximum de hac re consuluit, ut quid commodius Pontifici visum fuisset, & aptius, in fori disciplina custodiendum juberetur. Id constat ex Capitulis selectis Caroli Magni editis a Sirmondo tit. 3. Rescripsit Leo, quid magis adpositum ea in re videbatur; at rescriptum hoc integrum hodie non habemus. Verosimile autem est, plurima ibidem tradita fuisse de testium fide investiganda, de eorundem testimonio conferendo, de ratione temporis, de quo testimonium tulerint, aliaque his similia, ex quibus deduceretur, recedi facile posse a dubietate certaminum singularium eliciendæ veritatis caussa, alia proposita judiciorum methodo, qua fieret ex prudentia judicis, ut clarius, ac simplicius, quid fuisset actum inter litigantes, constaret. Quod si admodum, ut reor, probabile est, quis statim non videat Leonis III. rescriptum, sive rescripti partem in memorato canone 16.?

Can. 4. cau. 16. qu. 2. Pithœus ad canonem 4. cau. 16. qu. 2., ubi laudatum agnovit nomen Leonis Papæ, statim Leonem IV. subaudiendum voluit, adjiciens temporis notam ita: *Forte anno 855. Romæ*. Mihi recedendum non est ab eadem opinione, immo quæ non tradidit suæ opinionis argumenta Pithœus, ipse prodam, unaque caussas adjiciam, cur Leoni IV. eadem sententia facile tribuatur. Sæculo Ecclesiæ 9., 10., & 11. cum plures Ecclesiæ ædificarentur, quæ in fundatorum quasi dominio esse censebantur, cœperunt nonnulli Parochiales Ecclesias decimis fraudare, ac potius decimas novis illis Ecclesiis concedere, uti legitur in Concilio Ticinensi anni 855. Id statim displicuit Sacris Antistitibus, qui formulam generalem conceperant, qua omnes publice admonebant, ne quispiam decimas aliquibus Ecclesiis jamdiu quæsitas in alias Ecclesias transferret. Vocabantur istæ admonitiones Synodales, quæ videlicet, dum Synodi celebrabantur annuæ, præsentibus Clericis agitabantur. Regino in lib. 1. de Ecclesiast. discipl. in inquisitione Episcopi inducit inter cetera num. 48. Episcopum a Presbyteris inquirentem: *Si decimam ad alterum pertinentem recipit*. Extat in appendice ejusdem Reginonis editionis Parisiensis anni 1671. Synodalis admonitio antiqua ex duobus MSS. Codicibus excerpta pag. 602., in qua Diaconus monet Presbyteros his verbis: *Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat*. Idipsum fere legitur in alia admonitione Synodali ibidem edita pag. 607. ex Pontificali Romano Augustini Patricii de Picolominibus Episcopi Pientini, ibi: *Nullus decimam alterius recipiat*. Eadem verba habentur in alia admonitione Synodali ex Pontificali Romano ibidem edita pag. 611. Idipsum dicitur in alia admonitione Synodali præfixa operibus Burchardi Wormaciensis, ut alias numero plurimas omittam, in qua num. 45. ita legitur: *Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat*. Quis non agnoscit in his verbis canonem 4. cau. 16. qu. 2.? Perspicua sane res est, nisi difficultatem adhuc faceret Leonis Papæ nomen canoni inscriptum. Sed conferamus Leonis IV. sanctionem, qualis memoratur in Breviario Synodi Romanæ ab eodem Leone celebratæ apud scriptorem, cui nomen Luitprandi tribuitur; Ibidem enim hæc leguntur de Leone IV. *Item in eadem Synodo monuit, & Apostolica auctoritate præcepit, ut unusquisque Episcopus per Diœceses, & Parochias suas per se, & per Sacerdotes suos subjectum sibi populum moneat, ut primitias, & decimas incunstanter*

stanter persolvant. Itaque admonitio illa Synodalis, cujus vi nemo fraudaret Parochiales Ecclesias decimis, Leonem IV. habuit institutorem: Quid propterea mirum, si caput illud admonitionis, ubi de decimis agitur, Leoni eidem Pontifici tributum est, cujus auctoritate editum fuerat? Addere possem, eadem propemodum verba legi in lib. 1. Capitularium Francorum cap. 148. lib. 5. cap. 50., & 115. Ubi enim ex Leonis IV. mandato Episcopi consueverunt hanc admonitionis formulam adhibere, passim apud collectores Ecclesiasticarum legum idipsum recenseri cœpit, quasi constitutio generalis.

Romani Correctores jam animadverterunt, canonem 4. cau. 30. qu. 5. nomine Leonis Papæ relatum pertinere ad canonem 8. Concilii Troslejani anni 909., & ad lib. 7. Capitularium Francorum, quemadmodum adparet ex cap. 179. Balazianæ editionis. Notarunt præterea, in memoratis locis tributum esse non Leoni, sed Augustino. Verba Concilii, quibus etiam Capitularia consonant, hæc sunt: *Scribit namque de legitimo matrimonio B. Augustinus ita: Talis esse debet, quæ uxor habenda est, ut secundum legem sit casta in virginitate, & dotata legitime, & a parentibus tradita sponso, & a paranymphis accipienda, & ita secundum Legem, & Evangelium publicis nuptiis honestata, in conjugio licite sumenda, & omnibus diebus vitæ suæ, nisi ex consensu, & caussa vacandi Deo, nunquam propter hominem separanda. Et si fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, dimittenda; sed illa vivente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos viri habere uxores, quarum priores mariti vivunt, adulterina enim sunt ista conjugia*. Hinc emendare oportebit canonem Gratianeum, cui si non Concilii Troslejani, aut Capitularium Francorum nomen adscriptum primo fuit, caussam dedit Burchardus, qui cum a recensendis Capitularibus abstinendum sibi proposuisset, ut alibi pluries animadvertebam, Leonis nomen adjecit; nisi forte quispiam Burchardum adhuc excusatum velit, quod forte deceptus fuerit ex aliqua marginali adjectione, qua significaretur, idipsum confirmari a Leone Magno, scribente, aut vivente marito uxorem alteri quacumque de caussa conjungi non posse, ut in can. 1. cau. 34. qu. 1., aut legitimis modis uxorem esse ducendam, ut in can. 12. cau. 32. qu. 2., eadem fere ratione, qua in Capitularibus, & in Concilio Troslejano eadem verba videntur B. Augustino tributa, non quod legantur in ejusdem operibus, sed quod nonnullæ sententiæ his similes apud Sanctum eundem Antistitem habeantur. Non est etiam inverosimile, ideo in Capitularibus, & Troslejano Concilio eam sententiam Augustino tribui, quia similia leguntur in Concilio Carthaginensi, quod quartum dicitur, & cui inter ceteros Africanos Episcopos Augustinus idem interfuit. Id statim liquebit, si cum descripto canone conferas canonem 13. illius Concilii, qui habetur apud Gratianum in can. 5. cau. 30. qu. 5.

Can. 4. cau. 30. qu. 5.

Canon 1. cau. 31. qu. 1. non quidem ad Leonem pertinet, sed potius ad Concilium Triburiense anni 895., in quo ita legitur canone 51. *Illud vero communi decreto secundum canonum instituta definimus, & præjudicamus, ut siquis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito, Synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, nec ulterius ei conjungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim, nec Christianæ Religioni oportet, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium*. Postrema tantum hæc verba retulit Gratianus, quæ ipse, aut qui ipsi auctor extitit, ideo forte Leoni Papæ adjudicavit, quod in antecedentibus canonibus Leonem ipsum laudatum animadverterit; Sic memoratur in cap. 12., 29., & 38.

Can. 1. cau. 31. qu. 1.

& 38. ejusdem Concilii; Quamobrem imperitus quispiam canonum Collector non dubitavit, quominus sequentes Concilii Triburiensis canones eidem Leoni tribueret.

Ca.101. de conf. dist. 4. Demum canon 101. de conf. dist. 4. nullo modo esse potest Leonis I., cujus ætate nulla esse poterat occasio, qua definiretur, non plures ad suscipiendum de baptismate infantem accedere, quam unum, sive virum, sive mulierem. Etenim quousque immersionis disciplina in baptismate in usu fuit, opportunius erat, plures ad suscipiendum de sacro fonte emergentem infantem accedere; Atque ii ut plurimum parentes erant, ut indicat S. Augustinus in Epist. 98. ad Bonifacium, & diserte probat Josephus Vicecomes de antiquis baptismi ritibus lib. 1. cap. 33. Pauciores numero esse cœperunt susceptores, postquam non adeo frequens per immersionem baptismus administrabatur, præcipue vero postquam cognationis spiritualis jura constituta sacris canonibus fuerunt, quod primum sæculo 8., aut 9. productum videtur in can. 55. Concilii Moguntini anni 813. Ivo, & Burchardus indicant clarius, quem ad auctorem memoratum fragmentum sit referendum. Illud exhibent Ivo in parte 1. cap. 219., & Burchardus in lib. 4. cap. 25., adjecta hac inscriptione: *Ex Decretis Leonis Papæ apud S. Medardum*. Si vera sunt hæc, agnoscemus auctorem canonis Leonem IV., cujus ætate, nimirum anno 853., celebratum fertur Concilium Suessionense in Monasterio S. Medardi. Et quidem verosimilis est Burchardi inscriptio; Etenim opportuna tunc temporis erat sanctio, dum nuper cognationis spiritualis jura producta fuerant ad matrimonia impedienda. Sed an Leonis Papæ nomen recte adjectum fuerit, nolim definire; Etiamsi enim nonnulli, inter quos Hincmarus Rhemensis Præses ejusdem Synodi, curassent, ut a Leone IV. hoc ipsum Concilium confirmaretur, quo casu facile capitula Concilii Leoni tribuerentur; tamen de obtenta confirmatione non constat, imo liquet Concilium illud Nicolao I. improbatum in parte fuisse. Quidquid vero sit de hac re, arbitror Burchardum Leonis Papæ nomen adjecisse non ea de caussa, quod censuerit vere Leoni IV. canones Concilii Suessionensis tribui posse, sed ut Capitularia, & Concilia Francorum alio nomine exhiberet, præsertim Romani alicujus Pontificis, quemadmodum in pluribus aliis capitulis referendis facere non dubitavit. At vero, quod difficultatem maximam facit, verba ejusdem canonis a Burchardo primum, deinde ab Ivone, & Gratiano relati in actis ejusdem Suessionensis Concilii desiderantur; Immo nihil ibidem deprehenditur, quod cum eadem sententia convenire quoquo modo possit. Nihilominus tamen, cum videam Burchardum non longe remotum esse a temporibus Synodi Suessionensis, eoque tempore scripsisse, quo integra adhuc illius Concilii acta esse poterant, utpote quæ sub Nicolao I. Pontifice discussa abunde fuerunt, ac propterea occasionem pluribus datam eadem describendi, legendique, ut initio sæculi 11. possent facile ad eruditorum manus devenire; ego hac in re Burchardi fidem sequar; & quamquam in recentioribus Concilii ejusdem exemplaribus non habeantur, illud tribuam eorundem exemplarium maximæ confusioni, & indigestis, depravatisque codicibus, quales se reperisse Sirmondus in editione hujus Concilii testatur. Interea facile erit similem sententiam exhibere, qualis habetur in Pœnitentiali Theodori Cantuariensis edito a Petito; Nimirum in cap. 4. ita legitur: *In Cathecumenæ, & baptismate, & confirmatione unus potest esse Pater, si necesse sit, non est tamen consuetudo. Per singula singuli suscipiunt.*

CAPUT

CAPUT XLIII.

De Hilaro.

Ex monumentis Hilari hæc Gratianus laudavit.

Ex epist. ad Ascanium, & Episcopos reliquos Provinciæ Tarraconensis.	*Can.* 13. *cau.* 1. *qu.* 7. *ex integra epistola supplendus*. *Can.* 30. *cau.* 7. *qu.* 1. *conferendus cum can.* 5. *cau.* 8. *qu.* 1.
Ex Concilio Romano.	*Can.* 9. *dist.* 34. *ex integris Concilii exemplaribus supplendus*. *Can.* 3. *dist.* 55. *ex integris Concilii exemplaribus supplendus*. *Can.* 5. *cau.* 8. *qu.* 1. *conferendus cum can.* 30. *cau.* 7. *qu.* 1. *Can.* 4. *cau.* 25. *qu.* 1. *referendus ad caussam Auxanii Aquensis*. *Can.* 3. *cau.* 35. *qu.* 9. *consonat cum canone* 4. *Concilii*.

LEoni Magno successit in Romana Sede Hilarus, quem alii Hilarium vocant, natione Sardus. Is Romanæ primum Ecclesiæ Archidiaconus constitutus, deinde legatione Sedis Apostolicæ functus apud Orientales inter Dioscori contentiones, & schismata, tandem circa annum 461. Summum Pontificatum adeptus est, quo statim suscepto nihil antiquius habuit, quam ut emergentes nonnullorum abusus præsertim in Ecclesiis Galliarum, & Hispaniarum evelleret, ac germanam disciplinam canonum a Prædecessoribus acceptam restitueret, vel confirmaret. Hujus rei argumentum nobis exhibet Gratianus tum in epistola Hilari, quam memorat, ad Ascanium, & reliquos Tarraconensis Provinciæ Episcopos, tum in Concilio Romano, cujus plures canones & ipse recenset.

De Epistola ad Ascanium, aliosque Provinciæ Tarraconensis Episcopos.

In Hispania Silvanus quidam Calaguritanorum Episcopus in extrema Tarraconensis Provinciæ parte constitutus nullis postulantibus populis sponte Episcopum ordinaverat, quin & nulli peculiariter Ecclesiæ addixerat. A Comprovincialibus increpatus, imo verius admonitus, tantum abfuit, ut veniam peteret de temere admisso, quin potius pervicacior factus, novo ausu disciplinam canonum violarit; Nam alienum Presbyterum assumsit invitum, & hunc Episcopum propria auctoritate ordinavit. Hac pervicacia graviter commotus Ascanius Tarraconensis Provinciæ Metropolita una cum suffraganeis ad Hilarum Pontificem Maximum scripsit, consilium petens, qua ratione seu cum Episcopis ita ordinatis, seu cum Silvano ordina-

ordinatore agendum esset. Interea vero non defuerunt, qui factum Silvani excusarent penes Hilarum per epistolas, ea ratione, quod Silvanus in Civitate admodum a Metropoli dissita versaretur, & Ecclesiastica utilitas non pateretur, differri diutius aliquot in illis regionibus Episcoporum designationem, atque ordinationem. Prudentissime rescripsit Hilarus, adfirmans in primis factum Silvani prorsus improbandum fore; deinde monens, ut pro temporum & locorum adjunctis quidpiam in-
Can.13. dulgeretur, nec quod factum esset, rescinderetur. Huc pertinet can. 13. cau. 1.
cau. 1. qu. 7., cujus verba ita ex integris epistolæ exemplaribus erunt supplenda, atque
qu. 7. emendanda. *Reprehensione justissima eorum pariter justa allegatio* (idest illorum, qui Silvanum excusabant) *non carebat, quia præter conscientiam Metropolitani Fratris, & Coepiscopi nostri Ascanii nonnullis Civitatibus ordinatos claruit Sacerdotes; unde quoniam quidquid ab alterutra parte est indicatum, omni videmus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta hac ratione decernimus ad veniam pertinere, quod gestum est, ut nihil deinceps contra præcepta B. Apostoli, nihil contra Nicænorum canonum constitutum tentetur. Hoc autem primum juxta eorundem Patrum regulas volumus custodiri, ut nullus præter notitiam, atque consensum Fratris Ascanii Metropolitani aliquatenus consecretur Antistes &c.*

Can.30. Aliter definivit Hilarus in caussa Nundinarii Episcopi Barcinonensis, de qua etiam
cau. 7. ab eodem Ascanio, & suffraganeis Episcopis fuerat interrogatus. Cum enim Nun-
qu. 1. dinarius, accedente ceteroqui Cleri sui, populique consensu, successorem sibi adhuc vivens designasset Ireneum quendam, pati debuit ex sententia Pontificis Maximi hæc acta rescindi, ne res isthæc in exemplum ab aliis Episcopis facile traheretur. Verba ipsa Hilari, & quidem integra, habentur in can. 30. cau. 7. qu. 1., cujus postremis verbis adjiciam optimam illam Papæ sententiam, quæ statim in epistola sequitur, ibi: *Nec Episcopalis honor hereditarium jus putetur, quod nobis sola Dei nostri benignitate confertur.* Conferantur hæc cum can. 5. cau. 8. qu. 1.

De Concilio Romano.

Anno 465. 15. Kalendas Decembris in annua suæ consecrationis celebritate Romæ Synodum Episcopalem habuit Hilarus disciplinæ Ecclesiasticæ firmandæ caussa. Ibidem interfuerunt Episcopi numero complures, inter quos Maximus Taurinensis primo post Hilarum loco recensetur. Superius memoratæ Tarraconensium Episcoporum caussæ propositæ in celebri conventu fuerunt, de quibus suam sententiam ipse Pontifex publice explanavit. Quinque canonibus confecta est res universa,
Can. 4. quos omnes Gratianus commemoravit. Canon Concilii primus refertur in can. 4.
cau. 25. cau. 25. qu. 5., cui definitioni occasionem hanc datam fuisse arbitror. Auxanius
qu. 1. Aquensis in Gallia Episcopus, & secundæ Narbonensis Metropolita in Provinciam Alpium maritimam ab Hilaro per obreptitias literas jus Metropoliticum impetraverat. Id ægre sensit Ingenuus Ebredunensis Episcopus, qui Metropolitani Provinciæ Alpium maritimarum honore fruebatur, de eadem propterea re apud Pontificem Maximum gravissime conquestus. Caussæ cognitionem demandavit Pontifex Maximus Leontio, Verano, & Victuro Episcopis Gallicanis, præcipiens, ut si forte quidpiam per obreptionem in rescripto contigisset, statim Metropoliticus honor Auxanio concessus revocaretur. In his rerum adjunctis statuit Hilarus, decreta

Sedis

Sedis Apostolicæ a nemine negligi, aut temerari debere, eos autem esse damnandos, qui per obreptionem studuerint, ut a veteribus regulis recedatur. Verba Hilari eadem sunt, quæ apud Gratianum, ubi sane spernendæ non sunt Romanorum Correctorum adnotationes. Addam, heic nonnulla similia legi in epistola 4. ejusdem Hilari ad Leontium, Veranum, & Victurum, ut ajebam, delegatos, ibi: *Ita vestræ charitati cognitionem adnexæ querimoniæ delegamus, ut nihil adversum venerandos canones, nihil contra sanctæ memoriæ Decessoris mei judicium valeat, quidquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quam in injuria ipsius Domini prosilitur.* Ex his sane verbis colligebam, & ad eandem caussam pertinere memoratum canonem 1. Concilii Romani.

Canon 2. ejusdem Concilii his verbis exprimitur: *Cavendum ergo in primis est, ne ad sacratos gradus, sicut gestis prioribus ante præscriptum est, quisquam, qui uxorem non virginem duxit, adspiret. Repellendus est etiam quisque, qui in secundæ uxoris nuptias contra Apostolica præcepta convenit.* Hic est canon 9. dist. 34., in quo tamen nonnulla Gratianus omisit. Can. 9. dist. 34.

Sequitur post hæc canon 3. his verbis: *Inscii quoque literarum, nec non & aliqua membrorum damna perpessi, & hi, qui ex pœnitentibus sunt, ad sacros ordines adspirare non audeant. Quisquis talium consecrator extiterit, factum suum dissolvet.* Hæc habentur, quamquam paullisper immutata, in canone 3. dist. 55. Can. 3. dist. 55.

Progreditur Hilarus in can. 4.; & ait: *Sed & quod quis commisit illicite, aut a decessoribus suis invenit admissum &c.* Quæ sequuntur, habentur integra apud Gratianum in can. 5. cau. 35. qu. 9., ex quibus liquet, Hilarum fuisse constantissimum Ecclesiasticæ disciplinæ custodem, a qua ne uspiam recederetur, apud Episcopos vigilabat, curamque omnem impendebat. Et quidem statim universi Episcopi una cum Presbyteris Pontifici adclamaverunt, singula confirmantes, nec non tenenda, servandaque docentes. Can. 3. cau. 35. qu. 9.

Nondum tamen in his Concilium absolverat Pontifex, cujus propositum illud etiam erat, ut ea in Synodo discuterentur, quæ sibi ab Ascanio, ceterisque Tarraconensis Provinciæ Episcopis significata fuerant in caussa Nundinarii Barcinonensis, de qua superius sermonem habui ad canonem 30. cau. 7. qu. 1. Acta Concilii ita exhibent: *Et facto silentio, Hilarus Episcopus dixit: Præterea, Fratres, nova & inaudita (sicut ad nos missis de Hispaniis epistolis sub certa relatione pervenit) in quibusdam locis perversitatum semina subinde nascuntur. Denique nonnulli Episcopatum, qui nonnisi meritis præcedentibus datur, non divinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium; & credunt, sicut res caducas, atque mortales, ita Sacerdotium, velut legali* (legunt aliqui *legatorio*) *aut testamentario jure posse dimitti. Nam plerique Sacerdotes in mortis confinio constituti, in locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare, ut scilicet non legitima expectetur electio, sed defuncti gratificatio pro populi habeatur assensu. Quod quam grave sit, æstimate. Atque ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus, ne, quod turpe dictu est, homini quisquam putet deberi, quod Dei est. Ut autem, quod ad nos perlatum est, ad vestram etiam possit pervenire notitiam, Hispanorum Fratrum, & Coepiscoporum nostrorum scripta legantur. Paullus notarius recitavit: . . . . Et cum legeret, ab universis Episcopis, & Presbyteris acclamatum est: Exaudi Christe: Hilaro vita: Dictum est decies. Hæc præsumtio nunquam fiat: Dictum est sexies. Quæ Dei sunt, ab homine dari non possunt:* Can. 5. cau. 8. qu. 1.

dictum est sexies. Ex his facile suppleri poterit canon 5. cau. 8. qu. 1., licet jam Romani Correctores nonnulla Gratianeæ editioni adjecerint; quem etiam juvabit conferre cum memorato can. 30. cau. 7. qu. 1., meisque in eundem animadversionibus.

CAPUT XLIV.

De Simplicio.

Simplicio Papæ sequentia capita tribuuntur.

Ex epist. ad Johannem Episcopum Ravennatem.	*Can. 7. dist. 74. consonat cum Simplicii epistola.* *Can. 63. cau. 11. qu. 3. perperam relatus nomine Gregorii.* *Can. 23. cau. 25. qu. 2. referendus ad can. 7. dist. 74.*
Ex epist. ad Severum, Equitium, & Florentium Episcopos.	*Can. 13. dist. 23. referendus potius ad Concilium Hispalense II.* *Can. 28. cau. 12. qu. 2. ex integra epistola supplendus.*

IMprobitas temporum labente quinto Ecclesiæ sæculo, quo Ariani Principes in Occidente, Eutychiani in Oriente dominabantur, ipsi etiam Ecclesiarum Antistites deplorandis schismatibus Diœceses discindebant, strenuum, prudentissimumque Pontificem exigere videbantur post Hilari obitum eligendum. Is sane fuit Simplicius, qui Pontificatum tenuit ab anno 467. usque ad annum 483., cujus doctrinam, æquanimitatem, virtutemque pauca illa, quæ hodie supersunt, ipsius acta demonstrant. Apud Gratianum duarum tantum epistolarum mentio habetur. Prior scripta est ad Johannem Episcopum Ravennatem, quæ in editionibus Conciliorum est numero 2., Posterior ad Florentium, Equitium, & Severum Episcopum in eisdem editionibus numero 3.

De Epistola ad Johannem Episcopum Ravennatem.

Consueverant quinti sæculi Pontifices Maximi in variis Christiani orbis Provinciis habere Vicarios, quorum opera Ecclesiarum omnium utilitati commodius, cautiusque prospicerent; Imo in dies augebatur horum Vicariorum numerus, prout novæ caussæ locorum emergebant. Hinc Simplicius Hispalensi Episcopo vices suas commisit in omnibus Hispaniarum Ecclesiis, & Acacio Constantinopolitano in Ecclesiis Orientis. Ex his Vicariis, quos Summorum Pontificum vigilantia diversis in Provinciis constituerat, erat Johannes Ravennatensis Episcopus, qui tamen muneri sibi demandato non satisfecerat, quemadmodum Simplicius idem optabat.

tabat. Quid Johannes perpetraverit, ex epistola Simplicii ad Johannem facile colligi potest. Vacante Mutinensi Ecclesia Johannes Ravennas, ad quem vice Apostolica fungentem novi Episcopi constitutio pertinebat, Episcopum ordinavit Gregorium quendam invitum, & reluctantem, vi attractum, atque vexatum, non quidem ut utilitati Mutinensis Ecclesiæ consuleret, sed odio Gregorii, atque invidia, ut scilicet ab alia, cui adscriptus erat, Ecclesia expelleretur. Improbat hoc factum Simplicius, minitatus Johanni, futurum, ut illi interdicat ordinatione Episcoporum, interea vero translationem Gregorii ex œconomia ratam habet, ita tamen, Can. 7.
ut siquid negotii inter Gregorium, & Johannem emergat, illud Pontifici Maximo dist. 74.
discutiendum, dirimendumque reservatum intelligatur. Sic interpretatus jam vi- Can. 63.
deor canonem 7. dist. 74., cujus verba cum epistola ipsa penitus consonant. Il- cau. 11.
lud adjiciam, huc referendum esse canonem 63. cau. 11. qu. 3., quem Gratianus qu. 3.
melius, quam Gregorii, Simplicii nomine laudavisset; referendum præterea esse & can.
canonem 23. cau. 25. qu. 2., cujus verba eadem omnino sunt cum iis, quæ le- 23. cau. 25. qu. 2.
guntur in dicto can. 7. in fine.

De Epistola ad Severum, Equitium, & Florentium Episcopos.

1. Epistolam Simplicii ad Severum, Equitium, & Florentium Episcopos jam ante Can. 28.
Gratianum paucis perstrinxerat Regino in lib. 1. de Eccles. discipl. cap. 34.; cau. 12.
omissis enim, quæ singularia erant, & ad caussam Gaudentii Sacerdotis spectabant, qu. 2.
generalem tantummodo regulam exinde educere contentus ita scripsit: *De reditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium sola Episcopo ex his una portio remittatur, duæ Ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum, & pauperum profuturæ: Ultima Clericis pro singulorum meritis dividatur*. Reginonem sequutus est Gratianus in can. 28. cau. 12. qu. 2., quem integram hic describendo epistolam supplere juvabit, ut commoda interpretatio possit haberi. Scribit Simplicius: *Relatio nos vestræ dilectionis instruxit, & gestorum series plenius intimavit, Gaudentium Aufiniensis Ecclesiæ Sacerdotem, contra statuta canonum, ac nostra præcepta ordinationes illicitas perpetrasse, quarum illi totam penitus auferri præcipimus potestatem. Scripsimus enim ad Severum Fratrem, & Coepiscopum nostrum, ut, si necesse fuerit, ipse in supradicta Ecclesia, consideratis Patrum regulis, hoc fungatur officio, quo ille abusus esse convictus est, ita ut hi, qui illicite ab eodem sunt provecti, ab Ecclesiasticis ministeriis sint remoti. Simul etiam de reditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium, quid deceat nescienti, nihil licere permittat, sed sola ei ex his quarta portio remittatur. Duæ Ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum & pauperum profuturæ ab Onagro Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: Ultima inter se Clericis pro singulorum meritis dividatur. At vero ministeria Ecclesiæ, quæ alienata comperimus, reparare Præsumtor prædicti Fratris compellatur instantia, cui etiam hoc specialiter præcipimus imminere, ut tres illas portiones, quas per triennium dicitur sibi tantummodo vindicasse, restituat*. Erat antiquis Ecclesiæ temporibus disciplina, juxta quam Episcoporum sollicitudine universi Ecclesiarum reditus dispensabantur in Clericos, Ecclesiarum reparationem, pauperum, & peregrinorum necessitatem, aliosque his similes usus. Porro cum Gau-

dentius Ausiniensis hac potestate abuteretur, auctoritate Pontificis Maximi eadem privatus est, concessa illi tantummodo ea redituum parte, qua uti ipse potuisset. De his portionibus, in quas redditus Ecclesiastici distribui olim solebant, pluries alibi sermonem institui, præsertim ad interpretationem canonis 10. cau. 10. qu. 1. parte 1. cap. 24.

Can.13. dist. 23. De canone 13. dist. 23. nihil adjiciendum videretur, postquam Romani Correctores adnotaverunt, & eundem in manuscriptis omnibus exemplaribus desiderari, & falso adscriptum esse Simplicio Papæ in epistola ad Severum, & Florentinum Episcopos; unaque indicarunt errati caussam ex codicibus Burchardi, & Ivonis imperitia auctoris Palearum profluxisse. Revera habetur idem caput tum apud Burchardum lib. 1. cap. 111. (incipit: *Ad cognitionem*, tribuiturque Concilio Bracarensi), tum apud Ivonem parte 5. cap. 213. tributum Concilio Carthaginensi, atque incipit *Ad cognitionem*, & parte 6. cap. 102. tributum Concilio Spalensi II., atque incipit: *Quinto judicio ad agnitionem &c.* Gratianus idipsum descripserat in can. 14. dist. 23. nomine Concilii Toletani, sed non satis recte, quemadmodum ostendi in prima parte cap. 17. pag. 256., ubi & integrum canonem exhibui, observavique, ad Concilium Hispalense II. pertinere. Auctor Palearum ubi incidit in canonem illum 14. Gratianeum, credidítque alium esse a canone, quem laudaverant memoratis in locis Burchardus, & Ivo, voluit canonem Ivonis, & Burchardi veluti similem adjicere; cumque non advertisset satis inscriptiones Burchardi, aut Ivonis, canonis auctorem nominavit, non qui erat adscriptus in dicto cap. 111. apud Burchardum, aut in dicto cap. 213. apud Ivonem, sed qui erat adscriptus in capitibus præcedentibus, tum apud Burchardum, cum apud Ivonem. Ivo autem, & Burchardus in cap. proxime præcedenti laudaverant epistolam Simplicii Papæ ad Equitium, Florentium, & Severum, incipientes ab illis verbis epistolæ, quæ nuper ego descripsi: *Relatio nos vestræ dilectionis &c.* Itaque perspicua res est, canonem 13. dist. 23. spectare potius ad Concilium Hispalense II., sive eundem esse cum canone 14. ejusdem distinctionis; Quod magis, magisque quispiam intellexerit, quum huc referet integrum Hispalensem canonem, quem edidi in memorata parte 1. cap. 17.

CAPUT

CAPUT XLV.

De Felice III.

Felici III. tribuuntur sequentia capita.

Ex epist. ad Universos Episcopos. { *Can.* 10. *cau.* 1. *qu.* 7. *ex integra epistola supplendus.*
Can. 118. *de cons. dist.* 4. *ex integra epistola supplendus.* }

Adjiciuntur { *Can.* 3. *dist.* 10. *depromtus ex epistola ad Zenonem Augustum.*
Can. 4. *dist.* 10. *pertinet potius ad Capitula Agilramni.*
Can. 3. *cau.* 24. *qu.* 1. *pertinet potius ad Gelasium Papam.* }

UBi primum Felix III. anno 483. Pontificatum Maximum adeptus est, debuit Christianam Fidem ab hæreticorum conatibus, præsertim apud Orientales, vindicare, in Occidentali autem Ecclesia sacram disciplinam tueri, atque, ubi custodita non esset, restituere, quod constantissime, egregieque perfecit usque ad annum 492., quo demum obiit.

De epistola ad universos Episcopos.

Anno circiter 487., cum Romæ adessent aliquot Africani Episcopi, Felix Provinciale Concilium ex pluribus Italiæ Antistitibus convocaverat, ad quod memorati Africani Episcopi etiam convenerunt. Ibidem præ ceteris opportunum visum fuit constituere, ac renovare plura disciplinæ Ecclesiasticæ capita, quæ apud Afros in desuetudinem abiisse ex oscitantia Sacerdotum, aut etiam protervia compertum fuerat. Id in Synodo professus est Felix, cumque jampridem ipse epistolam encyclicam elucubrasset ad eam rem, epistolam eandem legi in Concilio jussit, ut nossent Episcopi, qualis esset Papæ sententia, imo & sententiam suo suffragio confirmarent. Lecta itaque fuit in Concilio epistola, probata ab omnibus, & missa sequenti anno 488. ad Episcopos omnes. Hinc facile constat, ea, quæ ex ista epistola laudantur apud Gratianum, non tam sententiam Felicis exhibere, quam Episcoporum omnium, qui una cum Felice ad Concilium Provinciale convenerant. Ibidem vero, postquam de rebaptizatis, & lapsis apud Donatistas (quæ erat præcipua res apud Africanos discutienda) nonnulla constituta sunt, ita prosequitur Felix: *Ut ergo* Cap. 118 *ab Ecclesiæ summitatibus inchoemus, eos, quos Episcopos, Presbyteros, vel Diaconos fuisse* de cons *constiterit, & seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruerit fecisse jacturam, & Christum, quem non solum dono regenerationis, verum etiam gratia percepti honoris induerant, exuisse, cum constet neminem ad secundam tinctionem venire potuisse, nisi se palam Christianum negaverit, & professus fuerit se esse paganum. Quod cum generaliter sit in omnibus execrandum, multo magis in Episcopis, Presbyteris, Diaconibus auditu saltem, dictuque probatur horrendum. Sed quia idem Dominus,* dist. 4.

atque

atque Salvator elementissimus est, & neminem vult perire, usque ad exitus sui diem, in pœnitentia, si resipiscunt, jacere conveniet: nec orationi non modo Fidelium, sed ne Catechumenorum omnimodis interesse, quibus communio laica tantum in morte reddenda est. Quam rem diligentius explorare, vel facere probatissimi Sacerdotis cura debebit. De Clericis autem, & Monachis, aut Puellis Dei, aut sæcularibus servari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna Synodus circa eos, qui lapsi sunt, vel fuerint, servandum esse constituit; ut scilicet qui nulla necessitate, nullius rei timore, aut periculo, se, ut rebaptizentur, hæreticis impie dediderunt, si tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes sint, septem autem annis subjaceant inter pœnitentes manibus Sacerdotum, duobus autem annis oblationes modis omnibus non sinantur offerre, sed tantummodo sæcularibus (legunt alii: *popularibus*) *in oratione socientur. Nec confundatur Deo colla submittere, qui non eum timuit abnegare. Quod si, utpote mortales, intra metas præscripti temporis cœperit vitæ finis urgere, subveniendum est imploranti, & seu ab Episcopo, qui pœnitentiam dederit, seu ab alio, qui tamen datam esse probaverit, aut similiter a Presbytero, viaticum abeunti de sæculo non negetur. Pueris autem, quibus, quod adhuc impuberes, a pubertate vocabulum est, seu Clericis, sive laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communio est; nec eorum expectanda pœnitentia, quos excipit a coercitione censura.* Ex his supplendus, emendandusque erit canon 118. de conf. dist. 4., cujus sententia commodius explicabitur, quoties hujus sanctionis occasio animadvertatur. Post obitum Hunerici Gundabundus Rex Vandalorum pacem Ecclesiæ reddiderat, quemadmodum Isidorus testatur, Catholicosque olim in exilium pulsos restituerat. Illi, qui apud Donatistas hæreticos defecerant, novo se ablui baptismate consenserunt, sive laici, sive Clerici, sive etiam Episcopi, de quibus omnibus ad Ecclesiam, & fidem revertentibus qualis disciplina adhibenda esset, declarandum erat. Pro qualitate admissi, ac dignitate peccantium pœnitentiam Felix præstituit Nicæni Concilii regulis consentaneam.

Can. 10. cau. 1. qu. 7. Post nonnulla sequuntur in epistola verba canonis 10. cau. 1. qu. 7. ita legenda: *Illo per omnia custodito, ne ex eis unquam, qui in qualibet ætate alibi, quam in Ecclesia Catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad Ecclesiasticam militiam prorsus non permittantur accedere. Quibus satis esse debeat, quod in Catholicorum numero sunt recepti: Quoniam de suo ordine, & communione videbitur ferre judicium, quisquis hoc violaverit institutum, vel qui non removerit eum, quem ex eis ad ministerium Clericale obrepsisse cognoverit.*

De ceteris capitibus Felicis III.

Can. 3. dist. 10. Quod apud Gratianum refertur nomine Felicis Papæ in can. 3. dist. 10., atque in notis Gratiano adjectis ex Veronensi Codice dicitur ad Felicem III. pertinere, revera Felici III. tribuendum est in Epistola ad Zenonem Augustum, quæ incipit *Quoniam pietas tua*, data die 1. Augusti sub Consulatu Venantii, sive anno 484. Damnaverat Felix Petrum Fullonem, quod per additamentum sacro, ut vocant, trisagio factum visus fuisset hæreticorum errores renovare voluisse. Acacium quoque Constantinopolitanum Episcopum acriter objurgaverat, quod hæreticis obsecundaret, imo Imperatorem ipsum, ut faveret hæreticis, captaret. Ut Ecclesiasticæ rei

rei provide consuleret Pontifex, ad Zenonem Imperatorem ipsemet scripsit, monens illum, ut Catholicam unitatem sedulo teneret, ac sese ab hæreticorum insidiis subtraheret, sinens, ut in fidei caussis per viros Ecclesiasticos omnia dirimerentur juxta cœlestia scripturarum, ac dogmatum traditorum oracula. Huc referendus erit memoratus canon 3. dist. 10., cujus verba habentur in fine ejusdem epistolæ ita legenda: *Certum est enim hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de caussis Dei agitur, & juxta ipsius constitutum, Regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & Sacrosancta per eorum Præsules discere potius, quam docere: Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere: Neque ejus sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit clementiam tuam piæ devotionis colla submittere; ne, dum mensura cœlestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis.*

Adjeci hoc in loco canonem 4. dist. 10., non quod revera sit Felicis III., sed quod apud Gratianum ita referatur, quasi auctorem eundem habeat, quem canon præcedens, ac propterea eundem Felicem. Ceterum ad Felicem III. non aliter pertinere potest, nisi forte huc referatur, quod idem Pontifex ait in tractatu adversus Acacium, qui editus est una cum adnotationibus Scipionis Maffeji in Labbeana Veneta collectione anni 1728., tom. 5. pag. 185. & sequ., ibidem enim nihil pressius urgetur, quam nihil constitui posse adversus canonum sacrorum, Sedisque Apostolicæ decreta, ubi de fidei regulis stabiliendis agitur. Porro verba ipsa Gratianei canonis leguntur apud Ivonem parte 5. cap. 38. nomine Hadriani Papæ in epist. ad Ingelramnum, item parte 16. cap. 10. nomine Concilii Triburiensis. Eadem nomine Concilii Triburiensis descripsit Burchardus in lib. 15. cap. 9.; At Burchardus, ut reor, eadem legerat inter Capitularia Francorum, quemadmodum etiam hodie leguntur in lib. 7. cap. 346. editionis Baluzianæ, ac pro Capitularibus nomen Concilii Triburiensis supposuit juxta morem suum, de quo alibi pluries sermo mihi occurrit. Quicumque vero auctor, aut Collector hujus fragmenti memoretur, non est dubitandum, quin primum ex collectione Agilramni Hadriano Papæ exhibita, fuerit illud derivatum. Qua in re exoptandum foret, ut Agilramnus meliores fontes adiverit, quam quos præ oculis habuit, videlicet epistolas Pseudo-Isidori, in quibus eadem fere sententia sæpissime legitur. *Can. 4. dist. 10.*

Superesset adhuc, ut nonnulla adnotarem de canone 3. cau. 24. qu. 1., qui apud Gratianum Felici Papæ adscribitur, cujus nomine nonnisi Felix III. intelligi posset, utpote cui res ipsa, de qua agitur, plurimum congruit. Verum commodius de eo canone inferius mihi agendum erit in sequenti capite, cum idem fragmentum habeatur in Commonitorio Gelasii ad Faustum. Si Gratianum excusare velimus, animadvertendum erit, fuisse in vetustis codicibus permixtas Felicis III. & Gelasii Pontificum epistolas, eas præsertim, quæ Acacii caussam respiciunt, quod facile evenire vel ex eo potuit, quod Gelasius Felici immediate successerit; vel quod laudatum Commonitorium ad Faustum non Gelasio, sed Felici III. adscriptum fuerit a nonnullis. *Can. 3. cau. 24. qu. 1.*

CAPUT

CAPUT XLVI.

De Gelasio.

Numero plurima sunt, quæ Gelasii nomine in decretum Gratiani relata fuerunt.

Ex Concilio Romano.	*Can. 3. dist. 15. in diversis codicibus varius.* *Can. 3. dist. 21. convenit Gelasii temporibus.*
Ex Commonitorio ad Faustum.	*Can. 5. dist. 22. jungendus cum can. 3. dist. 22. & can. 46. cau. 11. qu. 1.* *Can. 16. cau. 9. qu. 3. consonat cum integris Commonitorii exemplaribus.* *Can. 1. cau. 24. qu. 1. emendandus ex integris Commonitorii exemplaribus.* *Can. 3. cau. 24. qu. 1. falso tributus Felici III.* *Can. 2. cau. 24. qu. 2. consonat cum integris Commonitorii exemplaribus.* *Can. 36. §. ult. cau. 24. qu. 3. ex integris Commonitorii exemplaribus emendandus.*
Ex epist. ad Episcopos per Siciliam, Brutios, & Lucaniam constitutos.	*Can. 5. dist. 33. paullo varius in diversis exemplaribus.* *Can. 1. dist. 36. ex integra epistola supplendus.* *Can. 59. dist. 50. ex integra epistola supplendus.* *Can. 12. dist. 54. jam a Romanis Correctoribus emendatus.* *Can. 1. dist. 55. emendandus, jungendusque cum can. 8. & 9. dist. 77.* *Can. 7. dist. 75. paullo varius in diversis exemplaribus.* *Can. 8. dist. 77. jungendus cum can. sequente, & can. 1. dist. 55.* *Can. 9. dist. 77. jungendus cum can. præcedente, & can. 1. dist. 55.* *Can. 2. dist. 88. ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.* *Can. 2. dist. 95. omnino consonat cum vulgatis epistolæ exemplaribus.* *Can. 6. cau. 1. qu. 1. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can. 99. cau. 1. qu. 1. ex integris exemplaribus emendandus.* *Can. 6. cau. 1. qu. 7. ex integra epistola supplendus.* *Can. 12. cau. 1. qu. 7. referendus ad canonem 1. dist. 36.* *Can. 23. cau. 1. qu. 7. jungendus cum can. 6. vers. cum enim de cons. dist. 1.* *Can. 47. cau. 2. qu. 7. consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*

Can.

Ex eadem	*Can.* 27. *cau.* 12. *qu.* 2. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can.* 1. *cau.* 14. *qu.* 4. *referendus ad canonem* 2. *dist.* 88. *Can.* 11. *cau.* 20. *qu.* 1. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.* *Can.* 14. *cau.* 27. *qu.* 1. *apud Gratianum ex Concilio Triburiensi laudatus.* *Can.* 42. *cau.* 27. *qu.* 1. *ex integris epistolæ exemplaribus emendandus.* *Can.* 4. *de conf. dist.* 1. } *simul jungendi, atque juxta adjuncta Gelasiani temporis explicandi.* *Can.* 6. *de conf. dist.* 1. } *Can.* 18. *de conf. dist.* 4. *consonat cum integris epistolæ exemplaribus.*
Ex epist. ad Episcopos per Siciliam.	*Can.* 1. *cau.* 13. *qu.* 2. } *apocryphi, & simul jungendi.* *Can.* 2. *cau.* 16. *qu.* 3. } *Can.* 3. *cau.* 27. *qu.* 1. *potius Symmacho Papæ adscribendus.*
Ex epist. ad Episcopos Dardaniæ.	*Can.* 6. *dist.* 64. *ab Anselmo Lucensi primum adscriptus Gelasio.* *Can.* 15. *dist.* 96. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 17. *cau.* 9. *qu.* 3. } *simul jungendi, & ex integra epistola supplendi.* *Can.* 18. *cau.* 9. *qu.* 3. } *Can.* 9. *cau.* 16. *qu.* 3. *tribuendus potius Felici III.* *Can.* 2. *cau.* 24. *qu.* 1. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 4. *cau.* 24. *qu.* 2. *pertinet ad epistolam num.* 11. *juxta recentiorum Collectiones.* *Can.* 36. *cau.* 24. *qu.* 3. *ex integra epistola supplendus.* *Can.* 1. *cau.* 25. *qu.* 1. *Gratiani proposito non accommodatus.*
Ex epist. ad Episcopos Orientis.	*Can.* 12. *dist.* 96. *ad integram Gelasii epistolam exigendus.* *Can.* 46. *cau.* 11. *qu.* 3. *potius Felici III. tribuendus.*
Ex epist. ad Anastasium Imperatorem.	*Can.* 10. *dist.* 96. *a Gratiano nonnullis detractis, nonnullis adjectis depravatus.*
Ex epist. ad Anastasium Episcopum.	*Can.* 2. *dist.* 87. *non dissonat ab aliis Gelasii sententiis.*
Ex epist. ad Bonifacium Episcopum.	*Can.* 32. *cau.* 17. *qu.* 4. *non dissonat a Gelasii temporibus.*

Ex epistola ad Clerum Brundusii, & Tarentinum.	*Can.* 26. *cau.* 12. *qu.* 2. / *Can.* 17. *de conf. dist.* 4. } *pertinent ad librum Diurnum Pontificium, sed consonant cum Gelasii sententiis.*
Ex epist. ad Cœlestinum Episcopum.	*Can.* 3. *dist.* 24. *convenit Gelasii temporibus.*
Ex epist. ad Cresconium, & Joannem Messaliæ Episcopos.	*Can.* 19. *cau.* 25. *qu.* 2. *Gelasii sententiis potius adversatur.*
Ex epist. ad Ezechiam Comitem.	*Can.* 12. *cau.* 11. *qu.* 1. *apocryphus, & jungendus cum can.* 13. *cau.* 11. *q.* 1.
Ex epist. ad Crispinum, & Sabinum Episcopos.	*Can.* 13. *cau.* 11. *qu.* 1. *apocryphus, & jungendus cum can.* 12. *cau.* 11. *qu.* 1.
Ex epist. ad Elpidium Episcopum.	*Can.* 92. *cau.* 1. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 26. *cau.* 23. *qu.* 8. *Can.* 26. *cau.* 23. *qu.* 8. *a temporibus Gelasii non alienus.*
Ex epist. ad Epiphanium Episcopum.	*Can.* 11. *cau.* 17. *qu.* 4. *non dissonat a Gelasii temporibus.*
Ex epistola ad Fabianum.	*Can.* 5. *cau.* 10. *qu.* 3. *auctori sæculi undecimi tribuendus.*
Ex epist. ad Gerontium, & alios Episcopos.	*Can.* 11. *dist.* 63. *dubiæ admodum auctoritatis.* *Can.* 1. *dist.* 87. / *Can.* 3. *dist.* 87. } *simul jungendi, & consonant cum aliis Gelasii sententiis.* *Can.* 29. *cau.* 23. *qu.* 4. *consonat cum principiis juris Romani.* *Can.* 24. *de pœn. dist.* 4. *referendus ad can.* 29. *cau.* 23. *qu.* 4.
Ex epist. ad Herculentium, Stephanum, & Justum.	*Can.* 10. *dist.* 54. *consonat cum aliis Gelasii fragmentis.*

Can.

Ex epiſt. ad Honorium Epiſcopum.	*Can.* 5. *cau.* 13. *qu.* 2. *Gelaſii temporibus congruit.*
Ex epiſt. ad Johannem Epiſcopum Soranum.	*Can.* 7. *de conſ. diſt.* 1. *incertæ auctoritatis.*
Ex epiſt. ad Johannem Epiſcopum Viennenſem.	*Can.* 33. *cau.* 17. *qu.* 4. *incertæ auctoritatis.*
Ex epiſt. ad Juſtinum Archidiaconum, & Fauſtinum Defenſorem.	*Can.* 23. *cau.* 12. *qu.* 2. *referendus ad canonem* 25. *cau.* 12. *qu.* 2. *Can.* 25. *cau.* 12. *qu.* 2. *Gelaſii ſententiis conſonus.*
Ex epiſt. ad Martinum, & Juſtum Epiſcopos.	*Can.* 9. *diſt.* 54. *conſonat cum aliis Gelaſii monumentis.* *Can.* 7. *cau.* 16. *qu.* 3. *paullo varius in diverſis Codicibus.*
Ex epiſt. ad Majoricum, Serenum, & Johannem.	*Can.* 24. *cau.* 12. *qu.* 2. *ex aliis codicibus ſupplendus.* *Can.* 25. *cau.* 25. *qu.* 2. *ex aliis codicibus emendandus.* *Can.* 12. *de conſ. diſt.* 2. *paullo varius in diverſis exemplaribus.*
Ex epiſt. ad Maximum, & Euſebium Epiſcopos.	*Can.* 5. *cau.* 16. *qu.* 4. *paullo varius in diverſis exemplaribus.*
Ex epiſt. ad Palladium Epiſcopum.	*Can.* 12. *diſt.* 55. *paullo varius in codicibus Ivonis.*
Ex epiſt. ad QuingeſiumEpiſcopum.	*Can.* 50. *cau.* 11. *qu.* 1. *incertæ admodum auctoritatis.*

Ex epist. ad Rufinum, & Aprilem.	*Can.* 11. *dist.* 10. *referendus est ad can.* 11. *dist.* 54. *Can.* 11. *dist.* 54. *consonat cum aliis Gelasii monumentis.* *Can.* 13. *dist.* 55. *nec Gelasio, nec Pelagio, cui tamen apud aliquos adscribitur, tribuendus.*
Ex epist. ad Rusticum, & Fortunatum.	*Can.* 2. *cau.* 7. *qu.* 2. *apocryphus, & paullo varius in diversis exemplaribus.* *Can.* 5. *dist.* 87. *non dissonat a Gelasii temporibus.*
Ex epist. ad Senecionem Episcopum.	*Can.* 26. *cau.* 16. *qu.* 7. *Can.* 27. *cau.* 16. *qu.* 7. } *Gelasio falso tributi.*
Ex epist. ad Siracusanum, Constantinum, & Laurentium Episcopos.	*Can.* 34. *cau.* 17. *qu.* 4. *Gelasio falso tributus.*
Ex epist. ad Victorem, Constantinum, Martyrium, Felicissimum, & Timotheum Episcopos.	*Can.* 10. *cau.* 17. *qu.* 4. *incertæ admodum auctoritatis.*
Ex epist. ad Victorem Episcopum.	*Can.* 9. *dist.* 74. *non dissonat a Gelasii temporibus.*
Ex epist. ad Theodoricum Regem.	*Can.* 12. *dist.* 10. *congruit Gelasio Papæ.*
Adjiciuntur	*Can.* 48. *dist.* 50. *potius editus septimo, aut recentiore sæculo.* *Can.* 1. *cau.* 2. *qu.* 3. *jam a Romanis Correctoribus ad Caji epistolam exactus.* *Can.* 48. *cau.* 2. *qu.* 7. *referendus ad Collectionem Deusdedit.* *Can.* 13. *cau.* 3. *qu.* 5. *potius ad epistolas pertinet Pelagio II. tributas.* *Can.* 37. *cau.* 11. *qu.* 3. *Can.* 38. *cau.* 11. *qu.* 3. } *simul jungendi, & Gelasii sententiis in parte conformes.* *Can.* 15. *cau.* 16. *qu.* 1. *incertæ auctoritatis.* *Can.* 28. *cau.* 16. *qu.* 1. *Gelasio falso tributus.*

Can.

Can. 1. *cau.* 16. *qu.* 3. } *potius sunt Conciliorum Chalcedonensis,*
Can. 8. *cau.* 16. *qu.* 3. } *& Constantinopolitani IV.*
Can. 8. *cau.* 16. *qu.* 6. *potius referendus ad Concilium III. Aurelianense.*
Can. 5. *cau.* 22. *qu.* 2. *incertæ auctoritatis.*
Can. 4. *cau.* 22. *qu.* 5. *ad libros Pœnitentiales potius referendus.*
Can. 49. *cau.* 27. *qu.* 2. *incertæ auctoritatis.*
Can. 2. *cau.* 36. *qu.* 1. *idem est cum can.* 49. *cau.* 27. *qu.* 2.
Can. 5. *de cons. dist.* 1. *falso tributus Gelasio.*

INter viros & doctrina, & morum integritate insignes, qui sæculo 5. apud Afros floruerunt, adversus hæreses invictos fidei propugnatores, adversus schismata pacis amatores optimos, & in tuenda Ecclesiastica disciplina canonum vindices solertissimos, est sane recensendus Gelasius Magnus, dignus qui ab illa Ecclesia ad regendos universos Christi fideles in Romano Pontificatu advocaretur, quemadmodum advocatus est anno 492., quo Felix III. obiit. Pauci quidem numero, nempe quatuor, anni fuerunt, quibus regere Ecclesiam potuit, vita functus anno 496., verum vel exiguo temporis spatio gravissima exhibuit, eademque plurima sapientiæ, doctrinæque sua argumenta. Dionysius Exiguus, qui paullo post Gelasii obitum Romæ scripsit, ita de eo testatus est in epistola ad Julianum Presbyterum præfixa 2. parti suæ Collectionis. *Quantique sit apud Deum meriti beatus Papa Gelasius, & nos qui eum præsentia corporali non vidimus, per vos alumnos ejus facilius æstimamus. Cujus eruditione formati gradum Presbyteri sancta conversatione decoratis, ut in vestrorum morum perspicuo munere ejus videatur quodammodo actio prælucere. Quem sicuti vestra relatione comperimus, in tantum bonæ voluntatis extitisse gratulamur, ut annuente Domino, principatum in Ecclesia pro multorum salute suscipiens, eum serviendo, potius quam dominando, sustolleret, vitæque castimoniam doctrinæ meritis ampliaret. Denique omne opus ejus aut oratio fuisse memoratur, aut lectio. Interdum quoque scribendi curam sumebat, prout causa vel ratio poposcisset, servorumque Dei maximi consortio, atque societate gaudebat. Quorum spiritali collatione tanto divini amoris studio, tanta verbi Dei meditatione fovebatur, ut huic etiam illud quod Psalmista cecinit, aptaretur: Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum, ut mitiges eum a diebus malis. Hujus enim sæculi malos dies ita Domino mitigante, atque gubernante transegit, ut universas tentationes mira prudentia & longanimitate sufferret, delicias jejuniis sperneret, superbiam humilitate calcaret, tanta misericordia animi alacritate claresceret, ut omnes fere pauperes satiari inops ipse mereretur. Profecto beatus hac inopia, per quam divinis semper laudibus inhærebat, sicut Propheta dicit ad Dominum, Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Fuit enim vir ingenio luculentus, vita præcipuus, auctoritate reverendus. Et ideo tot virtutum ornatus insignibus, ad tam celsum officium non accessit indignus, honorem summæ dignitatis grave nimis onus existimans, parvamque negligentiam Pontificis ingens animarum discrimen esse contendens. Idcirco nullo se desidioso otio tradidit, nec luxurioso convivio, effusoque servivit. Ex quibus rebus & animarum morbi nascantur & corporum. Hic itaque pastor summi atque boni pastoris imitator existens egregius præsul Sedis Apostolicæ fuit, qui divina præcepta fecit & docuit: Unde eum magnum inter Sanctos esse confidimus, juxta promissionem Christi Domini dicentis, Qui fecerit & docuerit, maximus vocabitur in regno cœlorum.* Quamquam vero lugendum.

dum illud est, non omnia ejusdem Gelasii monumenta perpetuo custodita fuisse, sed maximam partem periisse, ita, ut in fragmentis quibusdam vix eadem hodie dignoscamus. Et quidem mihi in illis investigandis præ ceteris laborandum fuit, vix autem de pluribus potui nonnulla congerere, in quibus adhuc, ut majus mihi lumen affulgeret, exoptavi. Quid tamen agendum mihi erat in rebus antiquissimis, iisdemque, ut auguror, deperditis? Conjecturis si aliquando indulsero, ut ex illis veritatem in obscuro latitantem inquirerem, veniam mihi daturos arbitror eos, qui in rebus hujusmodi aliquandiu versati sunt, forte etiam industriam non omnino improbaturos. Non erit abs re initio pauca describere, quæ tradidit Cassiodorus in cap. 8. libri Divinarum Lectionum, de adnotationibus in epistolas Sancti Pauli, ibi: *In cunctorum manibus ita celebres habebantur, ut eas a S. Gelasio Papa Urbis Romæ doctissimi viri studio dicerent fuisse conscriptas. Quod solent facere, qui res vitiosas cupiunt gloriosi nominis auctoritate defendere; sed nobis ex præcedentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt subtilissimas quidem esse, ac brevissimas dictiones, sed Pelagiani erroris venena illic esse seminata.* Duo hinc deducuntur. Primum maximo in honore apud veteres fuisse Gelasii Pontificis monumenta; Deinde, nonnulla falso fuisse eidem Pontifici adscripta, in quibus propterea investigandis non inanis sit studiosorum virorum solertia.

De Canonibus Concilii Romani.

Can. 2. dist. 15. & Can. 3. dist. 21.

Extat in editionibus Conciliorum Romana Synodus, quæ vulgo dicitur a Gelasio celebrata anno 494. Asterio, atque Præsidio Consulibus, convenientibus in eam Episcopis numero 70., quorum omnium suffragio authentici libri Ecclesiasticis rebus utiles ab apocryphis discreti fuerunt. Ibidem contextus primum est Divinæ Scripturæ Catalogus, deinde post explicatam præcipuarum Episcopalium sedium prærogativam canones Conciliorum germani, germana etiam Sanctorum Patrum volumina enumerata fuerunt. Gratianus duo exinde fragmenta depromsit: Videlicet canonem 2. dist. 15., & can. 3. dist. 21. quorum sententia ex ordine ita erit collocanda. Supponendus in primis est Divinæ Scripturæ, seu Sacrorum voluminum tam veteris, quam novi testamenti catalogus: Deinde hæc leguntur: *Post has omnes Propheticas, Evangelicas, atque Apostolicas scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est, illud etiam intimandum putamus, quod quamvis universæ per orbem Catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi sit, sancta tamen &c.* Hic sequuntur ea, quæ Gratianus descripsit in dicto can. 3. dist. 21. eisdem verbis, post quæ secunda. Ecclesiæ Sedes dicitur Alexandrina B. Petri nomine a Marco ejus discipulo consecrata; tertia vero Antiochena, utpote quæ Beati etiam Petri nomine, & Episcopatu venerabilis habeatur. Erat ista definitio Gelasii temporibus congrua, nimirum ut contineretur quodammodo Constantinopolitani Antistitis ambitus, qui non modo supra ceteros Orientales Episcopos, verum etiam supra ipsum Romanum Pontificem evehi totis viribus contendebat. Optimum autem, & gravissimi momenti argumentum illud erat, quod a dignitate Petri Apostolorum Principis deducebatur, cujus Principatum cum in successorem Ecclesiæ ab ipso demum consecratæ transire ipsamet perpetua Ecclesiæ universæ constitutio exigeret, nullo jure indulgere quispiam poterat Constantinopolitani Episcopi voluntati, qui Petri successorem se vocare nulla ratione valebat,

Subse-

Subsequitur Gelasius, sive Romani ejusdem Concilii Patres: *Et quamvis aliud fundamentum nullus possit ponere, præter id, quod positum est, qui est Christus Jesus, tamen ad ædificationem nostram, eadem Sancta Romana Ecclesia post illas veteris, vel novi testamenti, quas regulariter suscepimus, etiam has suscipi non prohibet scripturas: idest Sanctam Synodum Nicænam &c.* Quæ sequuntur, exhibet Gratianus in dicto canone 3. dist. 15., ubi tamen observandum est, verba illa, *Jam nunc subjiciendum est de opusculis Sanctorum Patrum, quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur*, in ipsis Concilii exemplaribus desiderari; sed potius post verba illa *decernimus, & mandamus*, statim adjicitur: *Item opuscula B. Cypriani Martyris, & Carthaginensis Episcopi in omnibus recipienda. Item opuscula &c.* Gratianus, Ivo, & Burchardus omiserunt illa verba: *in omnibus recipienda*; forte quod credidissent, per illa etiam probari, quod Cyprianus adversus Stephanum de rebaptizandis hæreticis disputaverat. Non est tamen inverosimile, Gelasium hunc honorem voluisse deferre Cypriano comprovinciali suo, ut ea ratione sanctissimo viro bonum nomen apud nonnullos, præsertim Romanos, paullisper obscurum conciliaret. Neque enim sine caussa *martyrem* eum adpellavit, ut significaret, germanam Ecclesiæ doctrinam fuso pro ipsa Ecclesia sanguine confirmasse, imitatus hac in re comprovincialem etiam suum Augustinum Hipponensem, qui pluribus Cyprianum jamdudum ab invidorum injuriis vindicaverat. Quæ apud Gratianum sequuntur usque ad vers. *Ceterum qui libri* leguntur eadem in Concilii Romani exemplaribus, in quibus tamen levis, & nulla observatione digna sententiarum transpositio animadvertitur. Videatur Covaruvias variar. resolut. lib. 4. cap. 14. & sequ., ubi canon hic integer expurgatur. At versiculus *Ceterum qui libri* in Concilio desideratur, ac potius pertinet ad librum Romani Ordinis, quod jam Romani Correctores adnotaverunt. Antonius Augustinus in lib. 1. dial. 20. de emendatione Gratiani hæc insuper adnotat: *Postrema pars, cujus initium*: Ceterum qui libri, *licet superioribus conjungant Burchardus, Ivo, & Gratianus, non est in Conciliis, & pars esse videtur alicujus libri de divinis officiis. A. Recte dictum est. Namque Amilarii librum habeo, in quo hæc sunt, & alia quædam nomine fragmentorum Caroli Magni edita. Ea vero verba,* Ceterum qui, *usque ad illa*, in septuagesima, *non invenies apud Burchardum, & Ivonem, neque in veteribus Gratiani libris*. Observaverunt præterea Romani Correctores, in vetustis Gratiani codicibus multa alia desiderari; omnia videlicet a §. *Item gesta Sanctorum Martyrum* usque in finem, quod & animadvertit Baluzius in notis ad Gratianum, duorum veterum Gratiani exemplarium auctoritate fretus, quamvis in aliis exemplaribus extasse adfirmet. In editione Romana Anastasii Bibliothecarii tom. 4. in prolegomenis pag. lxi. tria habentur exemplaria Gelasiani decreti, primum ex codice antiquissimo Florentino a Luca Holstenio, & Emmanuele a Schelestrate maxime commendato; Alterum ex codice Furensi sub nomine Hormisdæ; postremum ex codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ; in quibus sane non modica est scripturæ varietas. Præterquamquod enim, qui recensentur libri, diverso sint ordine dispositi, aliqui etiam referantur in uno, qui in alio desiderantur, animadvertitur, in tertio deesse decreti initium, quo continetur Sacrorum librorum Catalogus; Ejus autem priora verba hæc sunt. *Post Propheticas, & Evangelicas &c.* Item animadvertitur in primo exemplari, sive Florentino ea omitti, quæ pertinent ad Synodum Constantinopolitanam, cujus nulla omnino fit mentio, sed statim post illa verba: *Mediante Maximo Constantino Augusto*, hæc sequuntur: *Sanctam*

Synodum

Synodum Ephesiam, in qua Nestorius &c. Hæc ipsa de Synodo Constantinopolitana in tertio exemplari desiderantur. Demum tum in primo, tum in tertio exemplari non leguntur verba illa, *sed si qua sunt Concilia a Sanctis Patribus hactenus instituta post istorum quatuor auctoritatem & custodienda, & recipienda decrevimus.* Aliud etiam exemplar edidit Mansius in suo supplemento Labbeano ab aliis codicibus nonnihil diversum, quæ omnia facile unusquisque conspicere poterit. Singulos ibidem descriptos libros recensere, ac rationes adferre, quibus motus Gelasius fuerit, ut illorum alios reciperet, alios improbaret, magis diuturnum laborem, & singulare opus exigeret, quam meum propositum patiatur; Ideo abstinendum duxi, præsertim quod non defuerunt viri eruditi, qui hanc provinciam adgressi sunt, & non sine laude perfecerunt. Unum dumtaxat breviter attingam magis obvium legentium oculis, quodque difficile visum est pluribus: nimirum in priore parte decreti, in qua scripta authentica recipiuntur, referuntur opera Eusebii Cæsariensis, idest *Chronicon, & libri historiæ Ecclesiasticæ*, dein mutata sententia in posteriore parte, in qua rejiciuntur apocryphi libri, ita decernitur: *Historia Eusebii Pamphili apocrypha.* B. Rhenanus in epist. ad Stanislaum Turzum Episcopum Olomutzensem, quæ præfixa est editioni latinæ Eusebii, aliorumque historicorum Basileensi anni 1523. ait: *Quod eadem dist. 15. paullo post legitur, historiam Eusebii Pamphili apocrypham esse, ab aliquo asino adjectum est, nisi velimus dicere Gelasium sibi contrarium, ut qui in eodem decreto improbet librum, ante a se probatum.* Carolus Molinæus Rhenanum reprehendit, quod ea verba, quæ ab imperito adjecta fuisse Rhenanus ajebat, in omnibus omnino codicibus reperiantur, concluditque eam historiam, quam Gelasius apocrypham declaravit, aliam esse ab historia Eusebii Cæsariensis, sive ab altero Eusebio conscriptam. Hanc vero Molinæi opinionem de altero Eusebio Contius probare non potuit in scholio ad hunc locum; neque probare potuit Baluzius in notis ad Gratianum, qui hisce omnibus in medium adductis concludit cum Cotelerio, animadvertens in primis, a Gelasio apocrypha non sumi dumtaxat pro pseudoepigraphis, verum pro omnibus, quæ quia notam aliquam mereri videntur, sive suppositionis, sive erroris, sive impietatis, ignorari potius debent, nec in Ecclesiastica notitia versari, sicut libri Patrum, quos inoffenso pede decurrere quisque potest; hinc inter apocrypha ibidem recenseri scripta Tertulliani, Arnobii, aliaque quamvis indubia; deinde observans hac significatione eandem historiam Eusebii modo receptam fuisse, modo improbatam, receptam scilicet in ea parte, quæ plura Ecclesiæ utilia continebat, improbatam in altera, in qua in laudes Origenis idem Eusebius excurrit. Nemo est, qui hanc interpretationem facile recipere nequeat, utpote quæ codicibus omnibus nullam vim facit, imo consonat eisdem Gelasii verbis, qui ubi Origenis historiam inter utiles libros recenset, non eandem probat omnino, & undique recipiendam declarat, sed ita suam explicat sententiam. *Item Chronicon Eusebii Cæsariensis, atque ejusdem Historiæ Ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & postea in laudibus, atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit librum; propter rerum tamen notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos.* Neque vero tantum in Eusebii operibus ita Gelasius sententiam temperavit suam, sed etiam in aliorum scriptorum monumentis, ut reciperet in parte, in altera parte rejiceret; uti exemplum extat in ipsis Origenis operibus, ex quibus legenda voluit, quæ Hieronymus non repudiaverat, cetera cum auctore suo damnavit.

Qua-

Qualitercunque vero sua exercuerint ingenia Viri eruditissimi in restituendo Gratiani canone juxta optimos codices, nondum tamen in eo omnes convenire potuerunt, ut certo auctorem canonis designarent: Etsi enim vulgati codices Gelasio tribuant, non desunt tamen, qui & canonem, & Concilium referant ad Damasum Gelasii decessorem, alii etiam ad Hormisdam Gelasii successorem. Adferuntur a patronis diversarum hujusmodi opinionum singulares codices antiquissimi, ita ut, qui omnia invicem conciliare maluerunt, asseruerint tribus illis Pontificibus adscribi illa commode posse; Damaso, quatenus opus cœperit; Gelasio, quatenus compleverit; Hormisdæ demum, quatenus confirmaverit. Ego sane non video, quare a Gelasio sit idem canon abjudicandus, tum quia codices numero plurimi Gelasio tribuunt, tum quia Pontifices Maximi Nicolaus, & Gregorius VII. Gelasii nomine laudaverunt. Antonius Pagius ad annum 494. num. 2., & seq. probare conatur, tempore Hormisdæ Pontificis hunc canonem jam editum fuisse, ut propterea non ab Hormisda repeti primum possit, idque ex epist. 70. Hormisdæ ad Possessorem docentis jam præfixos veneranda Patrum sententia libros veteres Ecclesiasticos, quos fidelis posteritas sequeretur, quosque abominaretur; deinde subdit, non referendum esse canonem ad Pontificem Damasum perspicua ratione, quia scilicet plures ibidem libri recensentur, quorum auctores Damaso sunt posteriores. Sic Gregorius Nazianzenus, Johannes Chrisostomus, Theophilus Alexandrinus, aliique, quorum scripta, tamquam beatorum virorum, ibidem memorantur, post Damasum vita functi sunt, & Synodus Chalcedonensis, quæ ibidem confirmatur, longe post Damasum celebrata est. Sed præter hæc ad demonstrandum eundem canonem vere Gelasio tribui, illud gravissimum argumentum videtur, quod depromitur ex ipsamet canonis materie, quæ Gelasii ejusdem temporibus apprime convenit. Ut enim jam superius attigi ad canonem 3. dist. 21., quid convenientius esse poterat apud Gelasium, quam jura primæ sedis Ecclesiæ universæ definire adversus ambitum Antistitum Constantinopolitanorum, qui tunc temporis curante primum Anatolio, dein urgente Acacio, eo excesserat, ut illi cum Romano ipso Antistite de summo Primatu contendere auderent. Item formula, qua declarantur opuscula B. Cypriani *in omnibus recipienda*, conjecturam optimam præbet, qua asseramus, Pontificem eadem formula usum in Africa educatum fuisse, ubi sub Augustini disciplina, Cypriani laudes adversus invidos ejus gloriæ resonabant; qualis esse potuit Gelasius, non Damasus, aut Hormisdas. Formula etiam, qua recipienda mandatur epistola Leonis Papæ ad Flavianum, anathema illi infligendo, qui ejus *textum usque ad unum jota disputaverit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit*, magis illi Pontifici convenit, qui Leoni ipsi proximus extiterit successor, cujus nimirum tempore Eutychianorum secta adhuc vigeret, quemadmodum vigere vividius potuit temporibus Gelasii, quam temporibus Hormisdæ (De Damaso heic verba non facio, cum ipse Leonis tempora antecesserit): Quæ observationes, etsi forte singulæ rem perspicuam minime reddant, junctæ tamen rem in tuto quodammodo collocant, cum res ipsa codicum auctoritate, & virorum gravissimorum suffragio sustineatur.

De Commonitorio ad Faustum.

Cum Theodoricus Gothorum Rex (ita scribit Severinus Binius) integra Italia potitus esset, bello diuturno fatigatus duos misit Legatos ad Anastasium Imperatorem Constantinopoli degentem, Faustum, & Irenæum, per quos pace una cum Italico Regno libere uti sibi concederetur. Hac occasione oblata Gelasius Papa cum Fausto Theodorici Legato congressus, eidem mandavit, ut Acacii jam ab Apostolica sede damnati nomen ab Ecclesiasticis dypticis deleretur apud Græcos in urbe Constantinopolitana, præsertim vero id curaret apud Euphemium Acacii, non tam in sede, quam in schismate, atque ambitu successorem. Sane Euphemius tantum aberat, ut Acacii nomen detestaretur, quin potius Gelasio infensus adversus eum Anastasii Imperatoris animum concitabat, inter cetera illud obtestans, Gelasium ab Imperatoris juribus alienum esse, Romanæque Urbis Senatum ad proclamandum in libertatem suasionibus crebris impellere. Hanc universam caussam commendavit Gelasius Fausto Constantinopolim proficiscenti, cui tamen cum res non satis feliciter cessisset, Commonitorium per literas dedit anno 493., ut scribit Baronius ad eundem annum num. 3., & seq. Refertur id inter epistolas Gelasii numero 4. sub hoc titulo: *Commonitorium ad Faustum magistrum fungentem Legationis officio Constantinopoli*. Commonitorii hujus propositum eo pertinet, ut concludatur, Acacium jure fuisse damnatum, & post mortem absolvi nullatenus posse, utpote qui in Ecclesiæ pace non obierit.

Ita adfirmant illi, qui de hujus Commonitorii veritate non dubitant. Verum non desunt, qui illud ipsum apocryphum esse contendunt, ea ducti ratione, quod Faustus nunquam fuerit legatione functus temporibus Gelasii, sed potius Anastasii, qui Gelasio successit: Sic scripsit Harduinus. Si hæc vera essent, actum foret de controversia; verum satis obscura res est in hac parte, nec facile ostendi potest, quibus potissimum temporibus Faustus legationem obierit. Ego sane non video, quænam alia argumenta suppetere possint iis, qui Commonitorii auctorem Gelasium fuisse negant, quum alias & stylus, & sententiæ ibidem descriptæ Gelasio maxime conveniant. Dixeris forte, ibidem legi Episcopum Constantinopolitanæ Civitatis nullum nomen habere inter canones, quando tamen Constantinopolitana Ecclesia visa est priorem locum obtinuisse per Concilium Constantinopolitanum I. can. 3. dist. 22., & Concilium Chalcedonense can. 9. Verum jam alibi accommode eosdem canones interpretatus sum, præsertim vero tradidi, quænam habenda sit canonum vulgo Chalcedonensium auctoritas, ut propterea hi omnes canones parum, aut nihil prodesse valeant ad aliquid adversus memoratum Commonitorium demonstrandum. Itaque, quousque validioribus rationibus non demonstretur, Commonitorium hoc falso tributum esse Gelasio, ego non dubitavero, quin commode Gelasio eidem adscribatur.

Can. 2. cau. 24. qu. 2. Ex hoc Commonitorio aliqua recensentur fragmenta apud Gratianum, quæ ut commodius expendam, singula juxta Commonitorii ordinem persequar. Initio Gelasius de Græcis conqueritur, quod Romanam sedem odio habeant, ac Romano Pontifici apud Imperium gravissimis calumniis detrahant; asserentes inter cetera, Romanos Antistites nihil antiquius habere, quum ut Græcos ipsos damnent Ecclesia-

clesiasticis judiciis, ipsi etiam Imperatori non parcant, tum apud Romanum Senatum, tum apud fideles omnes, proponentes eum tamquam fidei hostem, atque hæreseos propugnatorem. Falso hæc omnia sparsa fuisse adfirmat Gelasius, qui & honorificis literis Imperatorem salutasse se scribit. Imo & Græcis in hæresim, aut schisma abeuntibus paratam esse veniam profitetur, dummodo tamen ad unitatem reverti cupiant; quod si a schismate non recedant, frustra asserit veniam concedi posse. Huc pertinet canon 2. cau. 24. qu. 2., cujus verba omnino consonant cum integris Commonitorii exemplaribus. Non est omittendum, in postremis verbis ibidem a Gratiano descriptis Gelasium tacite de caussa Acacii loquutum fuisse, quem veluti defunctum non in pace Ecclesiæ absolvi amplius non posse, constantissime pronunciabat.

Et sane post pauca statim expresse loquitur de Acacio, & ejus legitima damnatione. Felix III. in Concilio Romano damnaverat Acacium velut hæreticum, ac turbatorem Ecclesiæ. Mortuo Acacio Euphemius successor damnationem Acacii irritam asserebat, quod a solo Romano Antistite, aut a sola Romana Ecclesia damnatus esset, quasi diceret, alias non esse damnandum, nisi in Synodo generali Orientalium Episcoporum. En animum Episcoporum Constantinopoleos urbis, qui abs jurisdictione Romanorum Antistitum exemtos esse se arbitrabantur. Quid vero respondit Gelasius? Prudentissimus ipse a disceptatione Primatus temperavit, atque illud unum opposuit, Acacium jam fuisse in generali Synodo Chalcedonensi damnatum, utpote qui in hæresi eadem constitisset, quam anathemate proscripserat Chalcedonense Concilium. En verba Gelasii: *Euphemium vero miror, si ignorantiam suam ipse non perspicit, qui dicit, Acacium ab uno non potuisse damnari. Itane non perspicit, secundum formam Synodi Chalcedonensis Acacium fuisse damnatum, nec novit eam, aut se nosse dissimulat, in qua utique per numerosam sententiam Sacerdotum erroris hujus auctores constat fuisse damnatos, sicut in unaquaque hæresi a principio Christianæ Religionis, & factum fuisse, & fieri, manifesta rerum ratione monstratur, Decessoremque meum executorem fuisse veteris constituti, non novæ Constitutionis auctorem? Quod non solum Præsuli Apostolico facere licet, sed cuicumque Pontifici, ut quoslibet, & quemlibet locum secundum regulam hæreseos ipsius ante damnatæ, a catholica communione discernant. Acacius quippe non fuit novi, vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent, sed alieno facinori sua communione se miscuit. Itaque necesse est, ut in illam recideret justa lance sententiam, quam cum suis successoribus per convenientiam synodalem susceperat auctor erroris.* Sic emendandus est canon 1. cau. 24. qu. 1., qui sane ad hanc Gelasii sententiam pertinet; atque huc referendus merito erit canon 3. cau. 24. qu. 1., quem capite præcedenti adserebam falso tributum esse Felici III. Sane iste canon 3. omnino consonat cum memoratis Commonitorii verbis; & ideo forte Felici III. tributus est, vel quod non defuerint, qui Commonitorium illud Felici III. tribuerint, vel quod ibidem ageretur de sententia Felicis III. adversus Acacium.

Can. 1. & 3. cau. 24. qu. 1.

Amplius prosequitur Gelasius, & propositis Græcorum objectis respondet his verbis: *Nobis opponunt canones, dum nesciunt, quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quod Primæ Sedi sana, rectaque suadenti parere fugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus Sedis examen voluere deferri. Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium, nec de ejus unquam præceperunt judicio* Can. 16. cau. 9. qu. 3.

 judi-

judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius decreta sequenda mandarunt. Hæc retulit Gratianus in can. 16. cau. 9. qu. 3.

Can. 5. dist. 22. Ad eandem rem varia adducuntur exempla Episcoporum Sedis Apostolicæ auctoritate damnatorum, & quidem aliquando mandata Apostolica exequente ipsomet Acacio, de quo potissimum disceptabatur. Quod vero urgere plurimum poterat Euphemium Acacii defensorem, illud erat, quod Episcopi ipsi plures Orientales, Coepiscopos suos viros optimos aliquando sine Synodo generali dejicere, ac damnare non dubitaverant. Hinc concludit Gelasius post tot proposita exempla: *Qua traditione majorum Apostolicam Sedem in judicium vocant? An secundæ Sedis Antistites, & tertiæ, ceterique bene sibi conscii Sacerdotes depelli debuerunt, & qui Religionis extitit inimicus* (nimirum Acacius) *depelli non debuit? Viderint ergo, si alios habent canones, quibus suas ineptias exequantur. Ceterum isti, qui sacri, qui Ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, Sedem Apostolicam ad judicium vocare non possunt: Et Constantinopolitanæ Civitatis Episcopus, quæ utique per canones inter sedes nullum nomen accepit, in communionem recidens perfidorum, non debuit submoveri?* Habentur hæc in can. 5. dist. 22., in quo sane notatu dignum est, quod dicitur, Constantinopolitanam Civitatem inter sedes Ecclesiasticas nullum adhuc nomen tunc temporis obtinuisse, quod sane magis, magisque explicat, confirmatque, quod scribebam ad canonem 3. dist. 22., & ad canones Concilii Chalcedonensis, potissimum can. 46. cau. 11. qu. 1.

Can. 36. §. ult. cau. 24. qu. 3. Postquam vero Gelasius de potestate Apostolicæ Sedis loquutus est, ita subsequitur: *Sed religiosi viri, atque perfecti* (sic Græcos ironice nominat) *secundum canones concessam Sedi Apostolicæ potestatem nimirum conantur eripere, & sibimet eam contra canones usurpare contendunt. O canonum magistros, atque custodes! Nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienæ, divina Scriptura prædicante, hominem hæreticum post primam, & secundam correptionem devita &c.* Gratianus in §. ult. canonis 36. cau. 24. qu. 3. pauca ex istis descripsit, sed depravata, quæ propterea ex iis, quæ hic oculis subjeci, emendare poterit unusquisque; quod enim Gelasius de Græcis illudendo scripserat, Gratianus ita retulit, ut Gelasio ipsi, & Romanis Pontificibus tribueretur.

De Epistola ad Episcopos per Siciliam, Brutios, & Lucaniam constitutos.

Collector antiquissimus Dionysius Exiguus, & Gelasio ipsi fere contemporaneus recensuit epistolam Gelasii, cui hæc inscriptio inest: *Dilectissimis Fratribus universis Episcopis per Lucaniam, & Brutios, & Siciliam constitutis Gelasius*. Hinc nullus unquam de ejus fide, atque auctoritate dubitavit. Distributa est eadem epistola in 28. capita, & quidem iis potissimum data, qui Romanæ sedi jure etiam metropolitico suberant; ut enim patet ex subscriptionibus Episcoporum in Conciliis Romanis quinti, & sexti sæculi Provincialibus, Episcopi Siciliæ, Brutiorum, & Lucaniæ habebantur tamquam Romani Antistitis suffraganei. Quod si de caussa

Can. 6. cau. 1. qu. 7. quæratur, cur hujusmodi decretalis epistola scripta fuerit, eam facile percipimus ex epistolæ ipsius exordio, cujus fragmentum Gratianus retulit in can. 6. cau. 1. qu. 7.

ita

ita ex integris exemplaribus supplendum: *Necessaria rerum dispensatione constringimur, & Apostolicæ Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, & retro Præsulum, decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus, quo nec in totum formam veterum videamur excedere regularum, & reparandis militiæ clericalis officiis, quæ per diversas Italiæ partes ita belli, famisque consumsit incursio, ut in multis Ecclesiis, sicut fratris, & Coepiscopi nostri Johannis Ravennatis Ecclesiæ Sacerdotis frequenti relatione comperimus, usquequaque deficiente servitio ministrorum,* (in aliis codicibus legitur *ministeriorum*) *nisi remittendo paulisper Ecclesiasticis promotionibus antiquitus intervalla præfixa remaneant, sine quibus administrari nequeant, Sacris Ordinibus Ecclesiæ funditus destitutæ; atque in pluribus locis per inopiam competentis auxilii salutare subsidium redimendarum desit animarum, nosque magno reatu, si tanto coarctante periculo, non aliquatenus videamur innecti.* Ex his sane liquet, illud fuisse Gelasii in hac epistola scribenda consilium, ut rebus Ecclesiasticis belli, famisque tempore plurimum conturbatis, alicubi etiam pene labentibus prospiceret, iisque restituendis in pristinum decus invigilaret. Quod sane tum in Italia decebat Pontificem Maximum, cujus exemplum, auctoritatemque ceteri Italiæ Episcopi facile sequerentur.

Quæ post hæc initio tradit Gelasius de ministrorum Ecclesiasticorum electione, atque ordinatione, Gratianus triplici in capite comprehendit, ubi tamen eundem sequutus semper est ordinem verborum, ac sententiarum. Ii sunt canon 1. dist. 55., canon 8., & 9. dist. 77. Ipsa Gelasii verba, prout jacent in integris Epistolæ exemplaribus, hæc sunt: *Priscis igitur pro sui reverentia* (habentur in d. can. 1. dist. 55.) *manentibus constitutis, quæ ubi nulla vel rerum, vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire, eatenus Ecclesiis, quæ vel cunctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeo dispoliatæ servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam intuendi, quam promovendi Clericalis obsequii sic spatia dispensanda concedimus. Ut siquis etiam de religioso proposito*, (reperuntur hæc in dicto can. 8. dist. 77.) *& disciplinis monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, in primis ejus vita præteritis acta temporibus inquiratur, si nullo gravi facinore probatur infectus, si secundam non habuit fortassis uxorem, nec a marito relictam sortitus ostenditur: Si pœnitentiam publicam fortassis non gessit, nec ulla corporis parte vitiatus adparet, si servili, aut originariæ non est conditioni obnoxius, si curiæ jam probatur nexibus absolutus, si adsequutus est literas, sine quibus vix fortassis ostiarii possit implere ministerium: ut si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur, continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post tres menses existat Acolytus, maxime si huic ætas etiam suffragatur; sexto mense Subdiaconi nomen accipiat: ac si modestæ conversationis, honestæque voluntatis existit, nono mense Diaconus, completoque anno sit Presbyter, cui tamen quod annorum interstitia fuerant collatura, sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio. Si vero de laicis* (hæc leguntur in dicto can. 77. una cum præcedentibus a vers. *Ut si omnibus, quæ sunt prædicta*, ubi tamen Gratianus perperam de Monachi ad ordines Ecclesiasticos promovendi juribus aliqua interseruit) *quispiam Ecclesiasticis est aggregandus officiis, tanto sollicitius in singulis, quæ superius comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quantum inter mundanam, religiosamque vitam constat esse discriminis: quia utique convenientia Ecclesiæ ministeria reparanda sunt, non inconvenientibus meritis inge-*

Can. 1. dist. 55. Can. 8. & 9. dist. 77.

ingerenda: tantoque magis, quod sacris aptum possit esse servitiis, in eorum quaerendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant haec assequenda, decerpitur: ut morum habere doceatur hoc probitas, quod prolixior consuetudo non contulit, ne per occasionem supplendae penuriae Clericalis, vitia potius divinis cultibus intulisse judicemur, non legitimae familiae computemur procurasse compendia: quorum promotionibus super anni metas, sex menses nihilominus subrogamus, quoniam, sicut dictum est, distare convenit inter personam divino cultui deditam, & de laicorum conversatione venientem: quae tamen eatenus indulgenda credidimus, ut illis Ecclesiis, quibus infestatione bellorum vel nulla penitus, vel exigua remanserunt, ministeria renoventur; quatenus his Deo propitio restitutis, in Ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum vetus forma servetur; nec contra eos ulla ratione praevaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita majorum nova lege proponitur., ceteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas, pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam. His integram proposui Gelasii sententiam, ad quam memorati Gratiani canones exigerentur. Sunt enim apud eum Collectorem nonnihil corrupti, atque ex eis, prout jacent, non satis Pontificis voluntas percipitur, quae in eo tota consistebat, ut generaliter praeceptum Paulli Apostoli renovaretur de manibus cito non imponendis in ordinationibus sacris, deinde ut quidpiam ex sacrorum canonum rigida disciplina ex temporis illius, & aliquot locorum adjunctis dispensaretur, quin tamen abrogati generaliter canones ipsi censerentur.

Can. 59. dist. 50. Hinc ne forte quispiam ex Episcopis ex illa dispensatione argumentum sumeret, ut in ordinandis Clericis nullum delectum haberet, statim monet Gelasius: *Nec fas esse confidat quisque Pontificum bigamos, aut conjugia sortientes ab aliis derelicta, sive quoslibet poenitentium, vel sine literis, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiae, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos divinis servituros applicare mysteriis, neque pro suo libitu jura studeant aliena pervadere absque Sedis Apostolicae justa dispositione mandante.* Hic est canon 59. dist. 50. apud Gratianum.

Can. 6. de conf. dist. 1., & can. 4. ibid. In capite 4. Gelasianae hujus epistolae leguntur priora verba canonis 6. de conf. dist. 1. ibi: *Basilicas noviter institutas, non petitis ex more praeceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant Episcopi sibimet vindicare Clericos potestatis alienae.* Quae in eodem canone subsequuntur, inferius expendam, cum habeantur in cap. 9. ejusdem epistolae. Huc potius referam, quae habentur in cap. 25., referunturque apud Gratianum in can. 4. de consecr. dist. 1. ita legenda: *De locorum consecratione sanctorum, quamvis superius strictim fuerit comprehensum, nobis quoque patefactum est, quod absque praecepto Sedis Apostolicae nonnulli factas Ecclesias, vel oratoria sacrare praesumant: Hoc sumus tamen indicio detestabiliore permoti, quod in quocumque nomine defunctorum, & (quantum dicitur) nec omnino fidelium, constructiones aedificatas sacris processionibus audacter instituere memorantur: quae quoniam tam acerba, tam dura sunt, si revera Christianitatis affectus in illis regionibus certus, & fixus est, & districtius ista quaerantur, & a quibus fuerint gesta, prodantur: Quoniam sicut latentibus in hac atrocitate nominibus non extat, in quem sententia debita proferatur, ita cum manifestis fuerit documentis expositus, quem* (legunt alii, & melius *quam*) *tanti sceleris poscit immanitas, non effugiet ullatenus ultionem.* Isti canones cum similibus, quales sunt canon 5. & 7. de conf. dist. 1. nonnullorum torserunt Interpretum ingenia, non satis percipientium, qua ratione voluerit Gelasius, Ecclesias sine sua auctoritate sacrari nullo

nullo modo posse, quando tamen veteres canones, & perpetua Ecclesiarum omnium disciplina hanc facultatem Episcopis singulis liberam asseruerit. Qui sacros canones juxta rectas interpretationis regulas explicarunt, asseruere in epistola Gelasii sermonem tantum esse de suburbicariis Ecclesiis, videlicet de Episcopis, qui Romano Antistiti subsunt etiam ut Metropolitæ. Ita scripsit Fleury in historia Ecclesiastica lib. 30. num. 34. Non repugnat hæc interpretatio generalibus sacrarum constitutionum, & quidem antiquissimis, regulis, quæ suadebant, non tantum consecrationes Ecclesiarum, sed etiam cetera gravia Diœcesis negotia non posse ab Episcopis sine Metropolitani consilio administrari. Consonat etiam proposito Gelasii, qui ad eos Episcopos scribebat, nimirum Lucaniæ, Siciliæ, & Brutiorum, qui singulari etiam jure Romano Antistiti subdebantur. Verum & aliam non minus commodam affingi posse interpretationem agnosco. Non sum in præsentia sollicitus de canonibus 5. & 7. de cons. dist. 1., utpote qui ad hanc Gelasii epistolam minime pertinent. Agam de illis inferius. Tantum consisto in canonibus 4. & 6. principio, eadem dist. 1. de cons. Ibi video agi de Episcopis in aliena Diœcesi institutas Basilicas dedicare volentibus. Nam, ut exordiar a canone 6., quid aliud sonant ea verba, *nec ambiant Episcopi sibimet vendicare Clericos alienæ potestatis?* Quod eo etiam clarius intelligetur, si verba expendantur, quæ immediate præcedunt: *Neque pro suo lubitu jura studeant aliena pervadere absque Sedis Apostolicæ justa dispositione mandante. Basilicas noviter institutas &c.* In canone autem 4. Gelasius ipse sese refert ad ea, quæ jam superius definiverat, ibi: *Quamvis superius strictim fuerit comprehensum.* At superius loquutus fuerat de Ecclesiis in aliena Diœcesi constitutis, uti nuper demonstrabam. Igitur utrobique nihil aliud voluit Gelasius, quam in Ecclesiis dedicandis unumquemque Episcopum transilire non posse suæ Diœceseos fines, quemadmodum nec in Clericis vindicandis, nisi Pontificis Maximi auctoritas accesserit. Difficultatem forte ingerere videntur verba illa: *Non petitis de more præceptionibus*, quasi tunc mos fuisset Episcopis in consecrationibus Ecclesiarum præceptiones Pontificias expectare; aut mos fuisset Pontifici facultatem concedere Episcopis suffraganeis consecrandi Ecclesias in aliena Diœcesi. Verum & id perspicuum fieri potest, quoties adjuncta Gelasiani temporis expendantur. Memorat in hac ipsa epistola Gelasius, plures tum fuisse bellorum calamitates, sive bellorum caussa plura parta fuisse Ecclesiis incommoda. Hinc facile est agnoscere turbatos fuisse Diœceseon Ecclesiasticarum fines; cum enim a Barbaris occuparentur Civitates, seu pars Diœceseos, quin tamen pagi, aut suburbana loca in eorum potestatem redigerentur, quid verosimilius effingi potest, quam propinquiores Episcopos, petitis a Pontifice Maximo præceptionibus, eorundem locorum administrationem Ecclesiasticam interea suscepisse, atque ibidem, ut & Clericos suæ subdidissent potestati, ita & Ecclesiarum seu templorum dedicationes celebrasse? Quid plura? Ipsemet Gregorius Magnus ita interpretatus fuisse videtur hæc Gelasii Papæ decreta in can. 3. cau. 16. qu. 5. Non esset præterea contemnenda alia interpretatio, nimirum si quispiam diceret, singularia quædam ibidem constituisse Gelasium ex adjunctis illius ætatis peculiaribus in exemplum minime trahenda, aut ad diuturnius tempus non extendenda. Erat tum, ut ipsemet Gelasius testatur principio epistolæ, Italia fame laborans ita, ut vix inveniretur, qua ratione Clericorum necessitatibus satisfieret, imo nec invenirentur Clerici, qui Ecclesiis destitutis addici vellent. Quid mirum, si Gelasius extra ordinem novas dedicari Ecclesias interdi-

terdixerit non petitis primum Apostolicæ Sedis præceptionibus? Præterea in dedicationibus Ecclesiarum Episcopi quidam sua abusi gravissime fuerant jurisdictione, dum templa ipsa quorumcumque sine delectu defunctorum nomine dedicabant, quando tamen plures ex eisdem defunctis aut Christianæ Religioni nunquam nomen dederant, aut ab ea recesserant, aut etiam in ea manentes, turpissima vita functi fuerant, ut perspicue indicant ipsa Gelasii verba superius descripta. Quid opportunius Gelasio videri poterat, quam ut Episcopis hujusmodi non alias dedicationes Ecclesiarum novarum celebrandas indulgeret, quam si primum ipse de caussa cognovisset? Unum adhuc superest hac in re observandum, quod spectat adnotationem Correctorum Romanorum adjectam canoni 5. de cons. dist. 1. verbo, *antiquis canonibus*. Ajunt illi: *Socrates in Ecclesiastica Historia lib. 2. cap. 8. & 17. refert, tamquam antiquissimum canonem, sine Romani Episcopi auctoritate nullam Ecclesiam posse dedicari*. Venia ipsorum dixerim, non est hæc Socratis sententia. Refert Socrates memoratis in locis, Eusebium Arianum Episcopum medio quarto sæculo convocasse in Antiochenam Civitatem complures Episcopos ad novam Ecclesiam dedicandam, eoque prætextu Synodum celebrasse, qua nonnihil Nicœnæ fidei derogaretur. Quibus enarratis scribit Socrates in cap. 8. *Sed neque Julius interfuit Romanæ Urbis Episcopus, nec quemquam eo misit, qui locum suum impleret, cum tamen Ecclesiastica regula vetet, ne absque consensu Romani Pontificis quidpiam in Ecclesia decernatur*. Item in dicto cap. 17. refertur, Julium Pontificem conquestum fuisse de Eusebii ausu, adjecta hac ratione: *Cum Ecclesiastica regula interdictum sit, ne præter sententiam Romani Pontificis quidquam ab Ecclesiis decernatur*. Itaque Socrates non aliud testatur, quam Eusebii, & Julii Papæ temporibus nihil potuisse adversus Nicœnam Synodum, aut ad ejusdem Nicœnæ Synodi explicationem sine Romani Pontificis auctoritate decerni, quod ideo constitutum fuerat, ne liceret Arianis quibusdam novis conceptis formulis Nicœnas Sanctiones eludere. At vero de Ecclesiis consecrandis ne verbum quidem legitur apud Socratem, apud quem tantummodo habetur, dedicationem Ecclesiæ Eusebianæ Pseudosynodo occasionem præbuisse.

Can. 99. cau. 1. qu. 1. In capite 5. ejusdem epistolæ legitur eisdem fere verbis canon 99. cau. 1. qu. 1., quem si exigere ad optimos codices velis, pro illis Gratiani verbis: *Prorsus excipere moliantur, quæ &c.*, legas oportet: *Prorsus exigere moliantur, quo &c.*

Can. 2. dist. 95. Postquam Gelasius in præcedentibus capitibus de Episcopis egit, ad instituendos Presbyteros progreditur in cap. 6. his verbis: *Nec minus etiam Presbyteros ultra modum suum tendere prohibemus, &c.*, quæ habentur in can. 2. dist. 95. eisdem omnino verbis.

Can. 6. vers. cū enim de cons. d. 1. & can. 23. cau. 1. qu. 7. In cap. 7. ad Diaconos ordinate pergit Gelasius, quorum quale sit officium ostendit etiam in capitibus 8. & 9. Inter hæc leguntur verba canonis 6. de cons. dist. 1. vers. *cum enim* usque in finem; ubi dicitur, neminem a statutis regulis deflectere posse, sive quæ pro Episcopis, sive quæ pro Presbyteris, sive quæ pro Diaconis propositæ fuerunt. Hæc sane nescio qua ratione ibidem Gratianus assuerit capiti præcedenti de dedicandis Basilicis. Potius cum dicto vers. *cum enim* jungere juvabit canonem 23. cau. 1. qu. 7.; legitur enim in eodem Gelasianæ epistolæ capite, & quidem in ea parte, in qua generaliter decernitur, Sacrorum canonum disciplinam, quoad fieri potest, perpetuo esse custodiendam.

Can. 18. de cons. dist. 4. De canone 18. de cons. dist. 4. nihil est, quod specialiter animadvertatur. Habetur ille eisdem omnino verbis in cap. 10. epistolæ Gelasii; quemadmodum etiam

in

in capite sequenti, sive 11. legitur canon 7. dist. 75., in quo tamen observandum est, pro illis verbis Gratiani: *Sed & etiam Quadragesimalis initii, ac medianæ hebdomadæ, & Sabbati jejunio &c.* ita legi in codice Dionysii Exigui, aliisque exemplaribus: *Sed etiam Quadragesimalis initii, ac mediana Quadragesimæ die Sabbati jejunio &c.* Can. 7. dist. 75.

Quemadmodum in præcedenti capite de temporibus conferendi baptismatis constitutum est, ita in sequenti capite 12. tempora definita sunt, quibus virgines Deo devotæ velamen acciperent his verbis: *Devotis quoque Deo virginibus, nisi aut in Epiphaniarum die, aut in Albis Paschalibus, aut in Apostolorum Natalitiis sacrum minime velamen imponant, nisi forsitan, sicut de baptismate dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de hoc sæculo exeant, implorantibus non negetur.* Et in capite 13. *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præstituit &c.* Habentur hæc in can. 11. cau. 20. qu. 1. Can. 11. cau. 20. qu. 1.

In capite 14. ejusdem epistolæ legitur eisdem verbis canon 12. dist. 54., cujus tamen postremus versiculus, qui incipit: *Nihil perire credimus*, apud Gelasium, aut omnes collectores minime invenitur, uti recte animadverterunt Romani Correctores. Forte autem ad marginem primum adjectus fuit, quasi breviata canonis sententia, a quopiam studioso, & deinde oscitantia librariorum in canonem ipsum translatus. Can. 12. dist. 54.

Verba capitis 15. ejusdem epistolæ hæc sunt: *Consequens fuit, ut illa quoque, quæ de Piceni partibus nuper ad nos missa relatio nunciavit, non prætereunda putaremus, idest plurimos Clericorum negotiationibus inhonestis, & lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes Evangelicam lectionem, qua ipse Dominus negotiatores e templo verberatos flagellis asseritur expulisse, nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: Psalmistam quoque David surda dissimulantes aure cantantem: Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini. Proinde hujusmodi aut ab indignis posthac quæstibus noverint abstinendum, aut ab omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum, aut in quocumque gradu sint positi, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur, quoniam domus Dei domus orationis & esse debet, & dici, ne officina negotiationis, & spelunca potius sit latronum.* Ita emendare juvabit canonem 2. dist. 88., & canonem 1. cau. 14. qu. 4., quem Romani Correctores ideo non exegerunt ad fidem integrorum codicum, quod Glossographorum adnotationes frustrari noluerint. Can. 2. dist. 88. & Can. 1. cau. 14. q. 4.

Canon 1. dist. 36. refertur quidem ad caput 16., & 17. ejusdem epistolæ, cujus tamen verba a Gratiano corrupta ita erunt restituenda: *Illiteratos quoque, & nonnulla parte corporis imminutos sine ullo respectu ad Ecclesiasticum didicimus venire servitium. Quod simul antiqua traditio, & Apostolicæ Sedis vetus forma non recipit; quia nec literis carens sacris esse potest aptus officiis, & vitiosum nihil prorsus Deo offerri legalia præcepta sanxerunt. Itaque de cetero modis omnibus hæc vitentur, nec quisquam talis suscipiatur in Clerum. Siqui vero vel temeritate propria, vel incuria præsidentium tales ante suscepti sunt, in his, quibus constituti sunt, locis eatenus perseverent, ut nihil unquam promotionis accipiant: satisque habeant, hoc ipsum sibi pro nimia miseratione permissum. De his autem, qui seipsos abscindunt, paterni canones evidenter sequenda posuerunt, quorum tenorem sufficiat indidisse. Dicunt enim, talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, a munere Clericali debere secludi. Quod modis omnibus custodire nos convenit, quia fas esse nulli suppeditat, quidquam præter illa,* Can. 1. dist. 36. & can. 12. cau. 1. qu. 7.

quæ memorabilis decrevit forma, censere. Nomine paternorum canonum intelligendi sunt canones Concilii Nicæni, inter quos num. 1. sententia fertur in eos, qui semetipsos absciderint. Ad hunc eundem canonem referendus etiam est canon 12. cau. 1. qu. 7., cujus verba ad ea, quæ nuper descripsi, sunt exigenda.

Can. 5. dist. 33. Canon 5. dist. 33. legitur in cap. 19. ejusdem epistolæ ibi: *Usque adeo sane comperimus, illicita quæque prorumpere, ut dæmoniacis,* (legit Gratianus *dæmonibus,* alii *dæmone, aliisque*), *similibusque passionibus irretitis ministeria sacrosancta tractare tribuatur. Quibus si hoc opere positis aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis de sua fidelium* (legunt alii: *de sua, & fidelium*: Gratianus, *quis fidelium de sua*) *salute confidet, ubi ministros ipsos curationis humanæ tanta perspexerit calamitate vexari? Atque ideo necessario removendi sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo, si corpore sauciatum fortassis, aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permittit, quanto magis doni cælestis dispensatores esse non convenit, quod est deterius, mente perculsos?*

Can.14. cau. 27. qu. 1. Verba canonis 14. cau. 27. qu. 1. non solum apud Ivonem, sed etiam apud Burchardum referuntur nomine Gelasii Papæ. Gratianus retulit nomine Concilii Triburiensis, non quod revera habeantur Patres Triburienses ejusdem canonis germani auctores; sed quod in Triburiensi Concilio ex Gelasii epistolis hæc sententia deprompta fuerit. Id jam attigi in priore parte cap. 59. pag. 517. Addam hoc in loco ita legi in cap. 20. Gelasianæ epistolæ: *Virginibus autem sacris temere se quosdam sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscere. Quos protinus æquum est a sacra communione detrudi; & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi, sed tamen viaticum de sæculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.* Melius igitur, quam Triburiensi Concilio, hunc canonem Gelasio tribuemus, ubi viatici nomine intelligemus non sacram Eucharistiam, quemadmodum nostra ætate designari solet, sed Pœnitentiæ Sacramentum, quemadmodum apud veteres Patres adpellari solebat.

Can.42. cau. 27. qu. 1. In capite 21. ejusdem epistolæ legimus canonem 42. cau. 27. qu. 1., quamquam posteriora Gratiani verba paullo aliter in integra epistola describantur, ibi: *ne sexus instabilis non tam deterreri, quam admoneri videatur.* Quando vero Gelasius ait, se de viduis benedictione non velandis loquutum fuisse superius, id exigemus ad ea, quæ habentur in can. 11. cau. 20. qu. 1. junctis illis, quæ ad eundem canonem adjeci superius ex integra Gelasii ipsius epistola.

Can. 6. cau. 1. qu. 1. Can. 6. cau. 1. qu. 1. eisdem omnino verbis legitur in fine capitis 24. epistolæ Gelasii.

Can.27. cau. 12. qu. 2. In cap. penultimo epistolæ legimus eisdem omnino verbis canonem 27. cau. 12. qu. 2., in quo sane illud observandum est, quadripartitam illam Ecclesiasticorum redituum distributionem non adeo rigide esse intelligendam, ut ad proportionem quandam, ut vocant, geometricam, non ad arithmeticam rationem exigatur. Quis enim facile sibi persuadere possit, tantum Episcopo soli illis temporibus fuisse concessum, quantum universis Clericis numero quamplurimis in Ecclesia eadem, non minori aliquando sedulitate singulis ministrantibus? Nisi forte quispiam tales Episcopos tum effingere maluerit, quales pingebat auctor canonis 23. dist. 93. ibi: *Singuli quique per potentiam Episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absque Ecclesia vindicarunt, totum, quod Levitarum est, in suos usus redigunt &c.* Quis præterea credet, tot tantaque fuisse annua in fabricis restaurandis impendia, quot necessaria erant

erant, & quinta ad alimoniam Clericorum? Id ut a quocumque tempore alienum esse videtur, ita minus congruit Gelasii ejusdem temporibus, quibus ipse testatur Ecclesias devastatas fuisse belli, famisque urgentis calamitatibus, conqueriturque vix agnosci reditus Ecclesiasticos, quibus Clerici sustentarentur.

Postremum epistolæ caput, sive decretalis sanctio legitur integra in can. 47. cau. 2. qu. 7., post cujus verba nota consularis designat epistolam scriptam esse anno 494. ibi: *Data 5. Idus Martii Asterio, & Præsidio Viris Clarissimis Consulibus*. Can. 47. cau. 2. qu. 7.

De Epistola ad Episcopos per Siciliam.

In Labbeana Collectione post expositam nuper epistolam alia subjicitur perbrevis ad Episcopos Siciliæ, data sub Consulatu eorundem Asterii, & Præsidii Idibus Maii. Hanc integram retulit Gratianus in can. 2. cau. 16. qu. 3., & can. 1. cau. 13. qu. 2. His verbis integra concipitur: *Præsulum auctoritas nostrorum emanavit, ut facultates Ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem, ita tamen, ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, necnon Clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc eis etiam statuimus dari, quod hactenus decretum est. Reliquum sibi Episcopi vindicent, ut, sicut ante diximus, peregrinorum, atque captivorum largitores esse possint. Illud etiam adnecti placuit, ut si, quod absit, facultates Ecclesiæ, necnon & Diœceses, quæ ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vindicent, quod tricennalis lex conclusit, quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo adpellare, quod legum tempus exclusit. Data Idibus Maii &c.*. Can. 2. cau. 16. qu. 3. & Can. 1. cau. 13. qu. 2.
Ego sane in suspicionem adducor falsitatis hujus monumenti, quod fragmenti potius, quam epistolæ nomine quisque donaret. Neque enim in primis a Dionysio Exiguo, apud quem præcedens epistola relata est, memoratur. Deinde quomodo verum esse potest, Gelasio, qui ad Siciliæ Episcopos scripserat 5. Idus Martii prolixam epistolam ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentem, Idibus Maii ejusdem anni novam epistolam scribendi porrectam fuisse occasionem, aut caussam? Imo si primum posterioris hujus epistolæ caput velimus conferre cum capite penultimo epistolæ præcedentis, seu cum can. 27. cau. 12. qu. 2., invenimus statim Gelasium sibimetipsi contradicentem, cum enim in epistola priore dixisset, redituum Ecclesiasticorum quadruplicem fieri debere distributionem, ut una portio Episcopis cedat, altera Clericis, tertia pauperibus, & fabricis postrema; in posteriore mutata sententia decernit, omnia bona in manu Episcopi esse, singulaque ex ejus administratione pendere. Scio quidem, hanc disciplinæ diversitatem variis in locis, variisque temporibus obtinuisse, sed quomodo intra duorum mensium spatium mutata fuerit apud Gelasium, difficilius intelligo. Quod si stylum hujus posterioris epistolæ perpendas, agnosces illum satis barbarum, & Gelasiano minime conformem, agnosces informem texturam, atque epistolaribus formulis destitutam. Quod demum de tricennali lege præscriptionum dicitur, facile redarguit mendacii epistolæ ejusdem auctorem: Traditur ibi tricennalem legem Imperatorum auctoritate omnem exclusisse appellationem. Id vero nonne apertissime impingit in legem 4. cod. de præscript. 30., vel 40. annorum? Est hæc lex 4. Anastasii Imperatoris, lata Olibio Consule, cujus Consulatus antecessit tribus annis consulatum

Asterii, & Præsidii juxta Chronicon Cassiodori; ac propterea eadem lex 4. tribus annis ante epistolam hanc Gelasii lata dicenda esset. At vero in ipsa lege 4. cavetur, ut in rebus antea editis legibus minime comprehensis, locum habeat non tricennalis, sed quadragenaria præscriptio. In conspectu itaque novæ hujus Constitutionis falso dixisset Gelasius, rebus Ecclesiasticis accommodari ex Constitutione Imperiali præscriptionem triginta annorum, quando de rebus Ecclesiasticis præscribendis nihil olim cautum fuerat. Quamobrem jure arbitror concludendum, epistolam hanc apocrypham esse, nec satis tutum veteris Ecclesiasticæ disciplinæ argumentum.

Can. 3. cau. 27. qu. 1. Tribuitur etiam Gelasio Papæ in epistola ad Siciliæ Episcopos canon 3. cau. 27. qu. 1., falso tamen, nam tribuendus est potius Symmacho Papæ in epistola ad Cæsarium. Revera in eadem cap. 5. ipsa memorati canonis verba integra leguntur. Gratianus deceptus est ab Ivone, qui in parte 7. cap. 64. hoc fragmentum nomine Gelasii ad Siculos laudavit; Ivo autem eadem ratione deceptus est ex Burchardo lib. 8. cap. 46. Errati hujus, cujuscumque tandem sit Collectoris, duplex esse potuit caussa. Prima, quod Collector illum canonem desumserit ex codice, in quo una cum epistolis Symmachi recenserentur epistolæ Gelasii, quod facile evenire potuit, cum Symmachus post Anastasium Gelasio successerit; At Collectori potuit videri epistola Symmachi quasi epistola Gelasii. Altera caussa esse potuerunt notæ marginales: Etenim studiosi canonum consueverunt ad margines adjicere non solum auctorum nomina, verum etiam illa monumenta indicare, in quibus similia quædam continerentur. Porro in memorato canone 3. potuit in codicibus duplex esse nota marginalis, una indicans Symmachum in epistola ad Cæsarium velut canonis auctorem, altera indicans Gelasium in epistola ad Siculos, tamquam eum, qui similia forme tradiderit, uti vidimus ad can. 14. & 42. cau. 27. qu. 1. At Amanuenses, qui de codice in codicem fragmentum transposuerunt, facile notas marginales confundebant; Hinc potuerunt aliquando pro Symmacho Gelasium auctorem canonis facere. Hujus confusionis perspicuum argumentum est apud Ivonem, qui postquam eundem canonem nomine Gelasii in epistola ad Siculos retulit in cap. 64. partis 7., deinde in cap. 144. illum ipsum adscripsit Gelasio Papæ in epistola ad Cæsarium. Non est, cur hoc loco aliqua subjiciam de epistola Symmachi ad Cæsarium, etenim de illa inferius sermo erit instituendus in cap. 48.

De Epistola ad Episcopos Dardaniæ.

Fuit olim Dardania, quemadmodum etiam Dacia, & Illyricum, Primati Thessalonicensi subjecta, licet recentiore ætate adsignatæ eædem Provinciæ fuerint Primatui Achridensi. Nihilotamen secius earum Ecclesiarum sollicitudinem singulari etiam jure sibi vindicarunt Episcopi Romani, ea potissimum ratione, quod illæ vulgo haberentur, tanquam primo institutæ a Paullo Apostolo, præsertim cum olim Illyricum occidentalibus Provinciis accenseretur, teste Socrate lib. 2. cap. 16. & Sozomeno lib. 3. cap. 9. Ante tempora Gelasii Papæ Sirmium erat Urbs principalis Illyrici, quemadmodum deducitur ex Synodo Aquilejensi anni 383., quam Urbem Urbium matrem vocavit Ammianus Marcellinus lib. 20. & 26., erat enim

illa

illa Sedes Civilis Præfecturæ Illyricianæ, ac propterea juxta veterum morem majori prærogativa & in juribus Episcopalibus donabatur. At cum Attilæ ætate Illyricum armis quassatum esset, ac penitus devastatum, Apennius Præfectus prætorio sese in Thessalonicam Civitatem recepit, ibique Præfecturam exercens, in caussa fuit, cur Episcopus quoque Thessalonicensis jura sibi Sirmiensis Ecclesiæ adsereret, & tamquam Illyirici Primatem se haberi vellet. Id totum constat ex Novella 11. Justiniani Imperatoris. Gelasii vero tempore Episcopi Daciæ, Dardaniæ, aliique in Illyrico consistentes turbatis Imperii regionibus facile sese ad Romanum Pontificem contulerunt neglecto Episcopo Thessalonicensi, vel quod ægre paterentur, se novo more subjici Thessalonicensi Episcopo, vel quod ad Thessalonicam pergere commode non possent, dum illa esset Imperatorum præsidio munita, e contrario Dardania, Dacia, & Illyricum Attilano exercitu detineretur. Hinc illud evenit, ut Romani Pontifices, atque inter eos Gelasius, singularem curam susciperent horum Episcoporum in Illyrico constitutorum: Quamobrem ad Bonifacium II., qui vivebat anno 530., scribebat Theodosius Echiniensis Episcopus Thessaliæ Provinciæ: *Nam constat venerandos Sedis vestræ Pontifices, quamvis in toto mundo Sedes Apostolica Ecclesiarum sibi jure vindicet principatum, & solam Ecclesiasticis caussis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suæ Illyrici Ecclesias vindicasse*. Res, ut arbitror, ita constitit, quousque per Justinianum Imperatorem Illyricianæ Ecclesiæ subjectæ fuerunt novæ Urbi Justinianeæ juxta Novellam ejusdem Imperatoris 11. Ceterum ante Justinianum singulari jure suberant Ecclesiæ Romanæ, atque eo lubentius illarum Civitatum Episcopi sese in Romani Pontificis singularem tutelam contulerunt, quo vehementius Thessalonicensis Episcopus in eos jurisdictionem suam extendere meditabatur, postquam Primatus Illyrici de Sirmio in Thessalonicam translatus fuisse videbatur.

Paullo disertius hæc sum prosequutus, ut demonstrarem, Gelasium Papam justas caussas habere potuisse, quibus ad Dardaniæ, Daciæ, aut Illyrici Episcopos scriberet: Neque vero desunt epistolæ hujusmodi apud Collectores. Epistola numero 3. in Collectione Labbeana postremæ Venetæ editionis ad universos Episcopos Dardaniæ directa est, incipit autem, *Ubi primum resplcere &c.* Severinus Binius in adnotationibus monet, aliam excidisse epistolam ad eosdem Episcopos scriptam. Alia est numero 11. scripta ad Episcopos *per Dardaniam, sive per Illyricum* constitutos, addunt alii *& Daciam*. Alia item numero 13. ad Dardanos etiam Episcopos missa. Hæ duæ posteriores epistolæ diverso quidem tempore datæ sunt, quæ enim est numero 11. data est nonis Augusti sub Consulatu Asterii, & Præsidii, sive anno 494. Incipit *audientes*: Quæ numero 13. est, data fertur Kalendis Februarii sequentis anni 495. sub Consulatu Valentis. Incipit *Valde mirati sumus*. Utraque tamen spectat Acacii caussam. Gratianus de prioribus Gelasii epistolis ad Dardanos nullam mentionem fecit, tantum de duabus posterioribus 11. & 13.

Ex 11. epistola decerptus est canon 4. cau. 24. qu. 2., cujus verba omnino consonant cum vulgatis epistolæ codicibus, atque eo collineant, ut ostendatur, neminem ex Episcopis debere in communionem Ecclesiasticam recipere nomen Acacii, utpote qui in pace Ecclesiæ non obierat, sed damnatus velut hæreticus, imo etiam hæreticorum patronus. *Can. 4. cau. 24. qu. 2.*

In epistola 13. fusius persequitur Gelasius caussam Acacii, de qua jam superius sermonem habui, ubi de Commonitorio ad Faustum. Et quidem initio ait, se mirari *Can. 2. cau. 24. qu. 1.*

rari viros Catholicos adhuc dubitare, an Acacio communicandum esset; quia nondum speciali Concilio fuisset damnatus. Asserit hinc, quoties in Conciliis quædam generaliter jam sunt constituta, retractari amplius novis Conciliis non posse, & quamquam novæ hæreticorum hominum caussæ emergant, has debere sine novo Concilio juxta veterum Conciliorum sanctiones ab Ecclesiasticis Pontificibus definiri; Quamobrem Concilium Chalcedonense jam satis de Eutychianorum hæresi egisse, & quando illam anathemate damnavit, non solum illius temporis, sed & posteriores hæreticos anathemate perculisse; propterea Acacium proprio facto, quod Eutychianis adhæreret, sine nova discussione fuisse damnatum. Huc pertinent verba canonis 2. cau. 24. qu. 1. ibi: *Quæ majores nostri divina inspiratione cernentes, necessarie præcaverunt, ut quæ contra* (in aliquibus codicibus legitur, *ut contra*) *unamquamque hæresim coacta semel Synodus pro fide, communione, & veritate Catholica, atque Apostolica promulgasset, non finerent post hæc novis retractationibus mutilari, ne pravis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi, sed auctore cujuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato, sufficere judicarunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus, quoniam manifeste quilibet vel professione sua, vel communione posset agnosci. Et ut priora taceamus, quæ diligentius inquisitor facile poterit vestigare, Sabellium damnavit Synodus, nec, ut Sectatores ejus postea damnarentur, necesse fuit singulas viritim Synodos celebrari, sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctos, qui vel pravitatis illius, vel communionis extitere participes, universalis Ecclesia duxit esse refutandos. Sic propter blasphæmias Arii forma fidei, communionisque catholicæ Nicæno prolata conventu, Arianos omnes, vel quisquis in hanc pestem sive consensu, sive communione deciderit, sine retractatione conclusit. Sic Eunomium, Macedonium, Nestorium Synodus semel gesta condemnans, ulterius ad nova Concilia venire non sivit &c.* Ita supplendus erit memoratus canon Gratianeus.

Can. 1. cau. 25. qu. 1. Post nonnulla ad eandem rem demonstrandam allata subsequitur Gelasius, concludens: *Quibus convenienter, ut dictum est, ex paterna traditione perpensis, confidimus, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, non aliquam magis exequi Sedem præ ceteris oportere, quam primam, quæ & unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit, pro suo scilicet Principatu, quem B. Petrus Apostolus Domini voce perceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, & tenuit semper, & retinet.* Hæc referuntur apud Gratianum in can. 1. cau. 25. qu. 1., quæ propterea ad ipsam epistolam exacta, uti decet, statim videntur Gratiani proposito minime accommodari: Etenim Gratianus ex illis adnititur probare, neminem magis, quam Apostolicum, decreta sanctorum canonum servare oportere: At vero verba Gelasii alio pertinent. Postquam ipse adseruit, Acacium jam sententia Chalcedonensis Concilii generaliter cum omnibus ejusdem hæreseos consortibus fuisse damnatum, illud adjecit, eandem damnationem executioni demandandam fuisse sententia Romani Episcopi, ad quem potissimum pertinet ex suprema in Ecclesiam auctoritate generales Conciliorum sanctiones emergentibus singulorum caussis accommodare. Et quidem id opportunum erat demonstrare adversus Acacii Patronos, qui Felicis III. Papæ sententiam ad Acacii damnationem prolatam improbabant, adfirmantes non Papæ sententia, sed novo Concilio Acacii caussam confici debuisse.

Non

Non heic constitit Gelasius, sed demonstravit, quibus modis sese erga Acacium exhibuerint Pontifices Maximi, ut eum, antequam damnarent, ad unitatem Catholicam invitarent, itidemque demonstravit ad se pertinuisse de Acacio sententiam ferre, præsertim quod Orientales primarum sedium Episcopi Eutychianis favere viderentur. Inter cetera ita subdidit: *Non reticemus autem, quod cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum Sedes B. Petri Apostoli jus habeat resolvendi, utpote quod de omni Ecclesia fas habeat judicandi, neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio, siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo sit appellare permissus. Quapropter cum satis constet, Acacium nullum habuisse Pontificium, sententia Sedis Apostolicæ damnatum, sine ulla ejus notione solvendi, dicant certe qua Synodo hoc ille præsumserit, quod nec sic quidem absque Apostolica Sede fas haberet efficere? Cujus Sedis Episcopus? Cujus Metropolitanæ Civitatis Antistes? nonne Paræciæ Heracliensis Ecclesiæ? Si illi certe licuit sine Synodo sententiam Apostolicæ Sedis abrumpere, nulla ejus consultatione quæsita, itane vero non licuit Primæ Sedi Chalcedonensis Synodi constituta, sicut decuit, exequenti, hujusmodi prævaricatorem sua auctoritate detrudere? Sed nec illa præterimus, quod Apostolica Sedes frequenter, ut dictum est, more majorum, etiam sine ulla Synodo præcedente, & absolvendi, quod Synodus inique damnaverat, & damnandi nulla existente Synodo, quos oportuit, habuerit facultatem &c.* His supplere juvabit canones 17. & 18. cau. 9. qu. 3., quæ fragmenta nescio qua de caussa ita distinxerit Gratianus, cum in utroque eadem sententia contineatur; nisi forte quod Gratianus crediderit, eadem a Gelasio tradi diversis in monumentis, idest & in epistola ad Episcopos per Dardaniam constitutos, quemadmodum habet in inscriptione canonis 18., & in Encyclica ad omnes Episcopos, quemadmodum habet in inscriptione capitis 17. Verum hac in re decipi facile potuit ex codicum diversitate, ex quibus fragmenta sua derivabat. Unum hoc loco adjiciam, nimirum postrema illa verba *& hoc nimirum &c.* in can. 17., non haberi in hac parte epistolæ Gelasii, sed descripta esse ex præcedentibus, ex iis videlicet, quæ superius exhibui ad canonem 1. cau. 25. qu. 1. Can. 17. & 18. cau. 9. qu. 3.

Cum vero potissimum insisterent Græci Acacii Patroni, necessitatem allegantes convocandæ Synodi Acacii damnandi caussa, Gelasius inter cetera opposuit, non potuisse Synodum convocari apud Græcos, in qua Concilii Chalcedonensis decreta executioni commode demandarentur, quod Episcopi Orientales non satis adhærerent Concilii Chalcedonensis doctrinæ. Ait ille: *Cum quibus ergo erat Synodus ineunda? Catholici Pontifices fuerant undique jam depulsi, solique remanserant socii perfidorum, cum quibus jam nec licebat habere conventum, quia moris Ecclesiastici omnino non esset, cum his, qui pollutam communionem tenerent, permixtamque cum perfidis, ullum miscere Concilium*; (Hæc verba, *quia moris &c.* in aliquibus codicibus desiderantur) *Propheta quoque dicente, non sedi in Concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo: Odivi congregationem malignorum, & cum impiis non sedebo.* (Rursum verba hæc, *Odivi &c.* desiderantur in aliquot codicibus) *Recte igitur per Chalcedonensis Synodi formam hujusmodi prævaricatio repulsa est, potius quam ad Concilium, quod nec opus erat post primam Synodum, nec cum talibus habere* (legunt alii *haberi*) *licebat, adducta est &c.* Sic supplendus erit canon 36. cau. 24. qu. 3. Quæ sequuntur in §. *Canonum magistris* jam superius integra exhibui, ubi de Commonitorio Gelasii ad Faustum. Can. 36. cau. 24. qu. 3.

Acacii

Can. 15. dist. 96. Acacii defensores aliam caussam adferebant, ex qua a Romanis Antistitibus ille damnari non potuisset. Adferebant, post translatam in urbem Constantinopolitanam Imperii sedem, & Imperialem dignitatem, Episcopatum ejusdem urbis nemini subjectum fuisse, sed veluti primum in Ecclesia habendum esse, cujus Antistitem nemo alius condemnaret. Ad hæc ait Gelasius: *Risimus autem, quod prærogativam volunt Acacio comparari, quia Episcopus fuerit Regiæ Civitatis. Numquid apud Ravennam, apud Mediolanum, Sirmium, apud Treviros multis temporibus non constitit Imperator? Numquidnam harum urbium Sacerdotes, ultra mensuram sibimet antiquitus deputatam, quidpiam suis dignitatibus usurparunt?* Et post pauca leguntur ea, quæ Gratianus retulit in principio canonis 15. dist. 96. ibi: *Sicut enim quamvis parva Civitas prærogativam præsentis regni non minuit, sic Imperialis præsentiæ mensuram dispensationis religiosæ non mutat.* Quæ sequuntur in §. *Semper est effectum,* usque in finem, multo postea in epistola ipsa leguntur. Multa enim a Gelasio objecta fuerunt adversus Acacium, inter cetera quod Acacius nonnulla pertentasset in caussis Episcopi Alexandrini, & Antiocheni. Excusabant factum Acaciani, ajentes non Acacium, sed Principem potius præcepisse, quæ gesta fuerant. Urgebat Gelasius his verbis: *Sed Principi christiano decuerat suggerere Sacerdotem, maxime cujus familiaritate, & favore fruebatur, salvam fore de ejusdem injuria contumeliaque vindictam tantum, ut Ecclesiæ sineret christianus Princeps regulam custodiri, quia & nova in utroque Pontifice caussa esset exorta; & novam discussionem consequenter inquireret, & sicut semper esset effectum, ac divinæ pariter leges, humanæque censerent,* (hæc verba *ac divinæ &c.* in aliquot exemplaribus desiderantur) *ut Sacerdotali Concilio de Sacerdotibus* (legunt alii: *de Sacerdotalibus*) *judicia provenirent; non a sæculari viderentur qualescumque Pontifices, etsi errore humanitus accedente, non tamen religionem ullatenus excedentes, potestate percelli: An adhuc justa ratione Principi suggerenda non erant? Regiæ Civitatis honore sublimis, si factus erat illa Regia Civitate sublimior, tanto magis in his suggerendis debuit esse constantior &c.*

Can. 6. dist. 64. Refertur ex epistola Gelasii ad Episcopos Dardaniæ canon 6. dist. 64. Verum in nulla ejusdem Pontificis ad Dardanos Episcopos scripta epistola legitur. Non ignoramus tamen, quibus ex fontibus hoc fragmentum Gratianus exhauserit. Accepit scilicet ex Anselmo Lucensi recentiore Collectore, qui in lib. 6. suæ Collectionis cap. 39. hæc ex epistola Gelasii ad Natalem Episcopum refert. *Quia per ambitiones illicitas non pudet quosdam Ecclesiarum jura turbare, ac privilegia, quæ Metropolitanis, vel Provincialibus Episcopis decrevit antiquitas, temeraria præsumtione pervadere, propter quod etiam communionis Apostolicæ desiderant tenere discidium, quo scilicet ab ejus auctoritate divisi velut impune proprias usurpationes exerceant, non respicientes, quod æterno Judici rationem tam de Catholicæ sinceritatis injuria, quam de traditionum præjudicio paternarum non sine perpetuæ sint damnationis interitu reddituri. Si in hac obstinatione permanserint, Charitatem tuam duximus instruendam, nos pariter ad Metropolitanos vestræ Provinciæ, sive cujusquam contiguæ, quæ catholicam servant unitatem, magnopere delegasse, ut obeuntes Episcopos in eadem regione Metropolitanus suus debeat ordinare; eundemque ipsum Metropolitanum, si humana morte transierit, nonnisi comprovinciales Episcopi juxta formam veterem studeant ordinare, quatenus quæ veneranda decrevit antiquitas, nullus sibimet contra fas usurpare contendat.* Integra hæc verba describere volui, quod Gratianus in fine eadem paullisper immutaverit de more suo. Verum quam fidem præstabimus Anselmo Lucensi, qui primus,

primus, & solus ex Collectoribus ante Gratianum Gelasianum istud fragmentum edidit? Ipsemet Anselmus ex iis se esse professus fuit, qui capita veterum Auctorum, non qualia in integris codicibus exhibentur, sed per compendium in aliam rationem digesta descripserunt, quamobrem Collectionem suam *compendiosam* appellavit. Deinde cum idem hoc caput affabre efformatum videatur, ut temporibus ejusdem Anselmi inserviret, quibus nimirum de ordinatione, & electione Episcoporum acerrimæ erant controversiæ, non potest non suboriri gravissima suspicio, cum in controversiis iisdem Anselmus ipse maximam partem habuerit, earumque de caussa nonnulla perpessus fuerit. Sane Gelasii temporibus nulla esse caussa poterat, cur adeo alacriter in tuenda Metropolitanorum jurisdictione in ordinandis Episcopis Pontifex idem insisteret; præsertim in Oriente, ubi Episcopi majore fulgentes dignitate Acacianis favebant, resque erat plena periculi, vividius, ac constantius majorum Episcoporum jurisdictionem, licet canonibus consonam, vindicare. Adest quidem apud Collectores germana epistola Gelasii ad Natalem, quam exhibet Labbeana Collectio recentioris Venetæ editionis tom. 5. pag. 206., sed Natalis ille non Episcopus est, sed Monachus, & Abbas; deinde, etsi ibidem multa Gelasius scribat de sollicitudine Ecclesiarum & Episcoporum habenda, ut evitetur communio cum pravis hominibus, quales erant Acaciani, tamen nihil habetur, quod cum memorato Anselmi Lucensis fragmento commune videatur. Memorat quidem illic Gelasius, se similia jam scripsisse ad Episcopos Dardaniæ. At quid aliud hinc deduci potest, quam nova conjectura, ex qua suspicemur, Anselmum Lucensem eam ad Felicem Abbatem epistolam aliter digessisse, ex errore scripsisse Felicem Episcopum, imo etiam adjecisse ad marginem, similia scripta fuisse ad Episcopos Dardaniæ, unde Gratianus, aut quisquis auctor Gratiano fuerit, tribuerit idem caput Gelasio ad Dardanos rescribenti?

Epistolam quoque Gelasii ad Dardanos scriptam laudat inscriptio canonis 9. cau. 16. qu. 3., falso tamen: Nicolaus I. in epistola ad Episcopos Galliæ eadem verba refert nomine Gelasii in epistola ad Orientales. Adest inter epistolas Felicis III. Papæ quidam tractatus adversus Acacium, qui exhibetur in memorata Labbeana editione tom. 5. pag. 185., & principio suo carens ex defectu MSS. Codicum, ex quibus excerptus est. Priora, quæ ibidem describuntur verba, eadem sunt cum fragmento Gratiani ita concepta: *Post quingentos annos constituta Christi eos velle subvertere*, (de Acacianis, ut reor, loquitur) *cum triginta annorum lex hominum non possit abrumpi*. Sane facile fuit hæc Gelasio tribuere Felicis successori; cum enim adversus Acacium, & Acacianos plurima scripta fuerint a Felice æque, atque a Gelasio, epistolæ horum Pontificum facile confundi in codicibus potuerunt. Addi etiam potest, eam sententiam tribui quoquo modo Gelasio potuisse, quia similia quædam Gelasii nomine referuntur in epistola ejus ad Siculos, quemadmodum observabam ad canonem 2. cau. 16. qu. 3.

Can. 9. cau. 16. qu. 3.

De Epistola ad Episcopos Orientis.

Inter Gelasianas in Collectionibus recentioribus habetur numero 15. epistola ad Episcopos Orientis, sed non integra ad nos usque pervenit, cum illius initium desideretur. In ea idipsum fere continetur, quod in aliis in caussa Acacii scriptis pa-

 tam

lam sit, convenit cum illis stylus, & sententiarum singularum ratio, ut proinde omnium statim adpareat esse eundem auctorem. Nec mirum, si pluries eadem scripsisse Gelasium constet; etenim maxima ipse angebatur sollicitudine in caussa Acacianorum, quam apud omnes fere Episcopos insequi tunc decebat; ne forte Acacii Patroni facile Episcoporum, præsertim Orientalium, animis illuderent.

Can.12. dist.96. Unum est Gratiani fragmentum ex hac epistola, videlicet canon 12. dist. 96., cujus sententia ut perspicua reddatur, supponere oportet Gelasium apud Orientales Episcopos conquestum, quod, Acacio penes Imperatorem curante, Episcopi omnes Catholici, etiam Metropolitæ, qui Acacianæ hæresi minime adhærebant, a propriis sedibus expulsi fuissent innoxii, inauditi, indiscussi, nedum inconvicti, atque in locum viventium expulsorum totidem hæretici Episcopi ordinati. Id patet ex ipsiusmet epistolæ verbis. Sed præterea Gelasius Episcopos Orientales objurgat, quod non statim Ecclesiasticæ utilitati consuluissent, ejectorumque fratrum caussam non suscepissent, ibi: *Cur compassi non estis tantis Fratribus vestris? Cur non adistis Imperatorem? Cur non Ecclesiæ caussam, & Sacerdotii miserabilem decolorationem continuatis vocibus deflevistis? Allegantes nunquam de Pontificibus, nisi Ecclesiam judicasse &c.* Subsequuntur hic verba Gratiani.

Can.46. cau. 11. qu. 3. Ex epistola Gelasii ad Orientales refertur canon 46. cau. 11. qu. 3., verum in ea epistola, quam in præsentia expendebam, minime legitur. Imo quæ ibidem Gratianus addit *de damnatione Dioscori* extra rem omnino sunt, quum Dioscorus jam sententia Concilii Chalcedonensis damnatus fuisset; propterea melius legendum de damnatione Acacii, quemadmodum Ivo scripsit in cap. 8. partis 14. sui Decreti. Jamdiu Romani Correctores observaverunt, sententiam hujus canonis legi in tomo Gelasii de anathematis vinculo, quem tomum tanquam informem, & sine ullo ordine compositum, initio quidem abruptum, in reliquo variis, minimeque invicem connexis sententiis compaginatum jure optimo Scipio Maffejus ait, *nihil ferme aliud esse, quam centonem ex diversis fragmentis librariorum vitio contextum.* Sane ego, cum ibidem plurima agnoscam eo pertinentia, ut Acacius tum demum sit absolvendus, quum ab errore suo resipiscat, noverimque Acacium jam obiisse Gelasii temporibus, frustra propterea ea Gelasio tribuerem, quibus Acacius ad pœnitentiam invitetur. Siquis desiderat verba, quibuscum a Romanis Correctoribus consonare dicitur Gratiani fragmentum, hæc sunt: *Cui erranti pœna præfigitur, quamdiu manet errans, eadem pœna constringitur, quia errans esse non potest sine pœna errati. Hæc eadem pœna perpetua est, nunquamque solvenda, quamdiu errans esse perstiterit. Qui si errans esse destiterit, pœna, quæ erranti est præfixa perpetua, non erranti, idest alteri effecto, quam cui præfixa est, non solum non potest esse perpetua, sed nec jam pœna &c.* Hæc porro etsi quidpiam commune habeant cum canone Gratiani, nondum tamen ipsum canonem exhibent, quem video potius pertinere ad Felicem III. Gelasii Prædecessorem. Felix III. in tractatu hodie edito non satis integro adversus Acacii sectatores inter cetera hæc scribit: *Si nullam meam putat esse sententiam* (idest eam, qua Felix Acacium damnaverat) *contemnat illam: Quid tantopere poscit absolvi? Si poscit absolvi, & esse alicujus utique momenti non dubitat, & justæ damnationis esse confirmat, qua se teneri non declinat obstrictum. Itaque fateatur errorem, cui est illata sententia, deponat errorem, & vacua sententia est. Si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum, & Ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia. Ita ergo ea se absolvi non desideret, qua se*

nulla-

nullatenus perspicit obligatum. Sunt hæc ipsamet Gratiani verba, quæ ego ad suum autographum exigenda curavi: neque enim negotium facessit, quod Gratianus non Felicis, sed Gelasii nomen inscripsit; nam ex iis, quæ jam superius attigimus, constat, apud veteres rescripta tum Felicis III., tum Gelasii adversus Acacium, & Acacianos fuisse adeo permixta, atque confusa, ut eadem promiscue alterutri tribuerentur.

De Epistola ad Anastasium Imperatorem.

Elegantissima est, quæ profertur Gelasii epistola ad Anastasium Imperatorem, cujus scribendæ occasio hæc fuit. Celebrato jam Chalcedonensi Concilio, atque in eo damnata hæresi Eutychianorum, Anastasius Augustus vulgo credebatur Eutychianis ipsis favere, spreta Generalis Concilli sententia, erant enim assidue adstantes Imperatoris lateri viri hæretici maxime subdoli, & ad decipiendum ita dixerim nati. Id Gelasius ægre admodum sensit, plurimum extimescens, ne catholicæ fidei caussa deterior fieret, hæreticis ipsis Anastasii patrocinium publice ostentantibus. Imo hæretici ut de Augusto benemererentur, ejusque animum a Pontifice Romano abstraherent, asserere non dubitaverant, Gelasium follicitum apud Romanos esse, ut a Constantinopolitano Imperio recederent, minuerentque Imperatoris auctoritatem. En jacta inter Anastasium, Gelasiumque dolendi discidii semina, quæ in caussa fuerunt, cur Imperator Legatis in Occidentales Provincias missis prohibuerit, ne Gelasium suo nomine salutarent, quandoquidem alias mutua hæc salutationum officia in usu erant; Gelasius quoque Legatos in Orientalem Ecclesiam mittens epistolis eosdem non commendaverit Imperatori. Hinc Imperator, urgentibus Eutychianis, qui nullum non movebant lapidem, ut infensum Gelasio Anastasium redderent, gravissime de Gelasio conquestus est, quod cum ad Gelasii ejusdem notitiam pervenisset, statim Pontificis animum adeo commovit, ut celeri manu epistolam scriberet, qua inter cetera prudenti simul, eruditoque sermone illum ab Eutychiana hæresi, atque ab Eutychianorum consortio, quoad fieri posset, averteret. Initio vero suum erga illum amorem profitetur, quem his verbis potissimum exprimit: *Gloriose Fili, te, sicut Romanus natus, Romanum Principem amo, colo, suscipio*. Dein sese ex officio obstrictum subdit, ut ipsum ab hæresi avertat, unaque exorat, *ne intimatam suis sensibus veritatem arbitretur injuriam*. *Duo quippe* (scribit Gelasius; quæ verba retulit Gratianus in can. 10. dist. 96.) *sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus Domino in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti etenim, Fili Clementissime, quod licet* ((hæc omisit Gratianus) *præsideas humano generi dignitate, rerum tamen Præsulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis expetis, inque sumendis cœlestibus Sacramentis, eisque, ut competit, disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius, quam præesse. Nosti itaque inter hæc* (rursum hic prosequitur Gratianus) *ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Si enim, quantum ad ordinem pertinet publicæ disciplinæ, cognoscentes Imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent Religionis Antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videan-* Can. 10. dist. 96.

tur obviare sententiæ, quo, rogo, te decet affectu eis obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis? &c. Sic integram describere volui Gelasii sententiam, cui sicut quædam detraxit utilia Gratianus, ita nonnulla adjecit in verſ. *talibus*, usque in finem ab historica veritate longe remota, quorum etiam ne verbum quidem apud Gelasium reperitur, imo si ea Gelasius scripsisset, eo vel magis Anastasii animum exasperasset, quod sane in ea epistola non sibi Gelasius proposuerat. Sane, quæ in eo versiculo describuntur, multo recentiorem, & imperitum auctorem habere ex eo facile colligitur, quod tribuat falso librum Pastoralem S. Ambrosio, quemadmodum suo loco demonstrandum erit. Quod si inspiciamus fontem, ex quo hæc omnia Gratianus exhausit, videlicet caput ultimum partis 5. Ivonis Carnotensis, plura agnoscemus ibidem congesta, Gelasianis temporibus posteriora: Nimirum ibi mentio fit & de Pipino Rege, & de Carolo Imperatore, & de Vigilio Papa, ac de Theodora Justiniani Imperatoris uxore. Melius forte hæc adscriberentur Gregorio VII. Pontifici in Regesto, in quo eadem fere tradi videntur; sed de eo opportunior alibi erit occasio differendi. Interea adnotare sufficiet, quod asseritur de Arcadio, tamquam purum, putumque mendacium a viris eruditis judicari, ex quibus inter ceteros Natalis Alexander in histor. Eccles. cap. 2. art. 1., tradens, epistolas Innocentii ad Arcadium, & Arcadii ad Innocentium, quibus qui factum illud probant, innituntur, confictas fuisse a Georgio quodam solitario, idque evidentissimo argumento demonstrat. Quod de Sancto Ambrosio subditur apud Gratianum, suo etiam in loco discutietur.

De Epistola ad Anastasium Episcopum.

Can. 2. dist. 87. Exhibetur apud Gratianum, non vero apud Collectores Gratiano antiquiores, rescriptum Gelasii ad Anastasium Episcopum in inscriptione canonis 2. dist. 87., in quo Pontifex Anastasio commendat Clericos Maximum, & Januarium pupillos, parentum, aut propinquorum auxilio destitutos. Non est cur diutius immorer in investiganda hujus rescripti fide, atque auctoritate. Stylus a Gelasiano non dissonat, imo & sententia rescripti generalibus Gelasii sententiis conformis est. Quid enim aliud dicitur in dicto canone 2., quam Pontifices pupillorum præsertim tuitionem gerere debere? At vero similia leguntur in epistola Gelasii ad Episcopos Siciliæ ibi: *Facultates Ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem, ita tamen, ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, necnon Clericorum stipendia distribuere debeant*. Eadem disciplina recepta est, ac probata in Concilio Aurelianensi I. anni 511. can. 18., seu can. 1. dist. 82., & Gregorio Magno passim in suis epistolis. Quamquam vero hæc probent, istam Gelasio convenire sententiam, nondum tamen satis agnitum videtur, quis Anastasius ille Episcopus fuerit, ad quem Gelasius scribebat, & cui Maximum, ac Januarium commendabat. Arbitror ego, lumen adferri posse huic canoni ex illis, quæ tradidit Baluzius in tomo 5. Miscellaneorum pag. 459., ubi refertur quoddam Gelasii decretum ita inscriptum: *Dulcio defensori*: Estque hujusmodi: *Ecce, sicut magnitudinis vestræ desiderium postulavit, sine mora aliqua, & sine ullo dispendio, ita ut nec ipsas dare Ecclesiasticis officiis consuetudines sineremus, Anastasium Diaconem Lucerinæ Civitati ordinavimus Sacerdotem. Propterea nunc magnificentia vestra ejusdem Episcopi, vel Ecclesiæ Lucerinæ utilitatibus in uni-*

universis, quæ sunt necessaria, libenter impendat, & competentia vigilantiæ suæ tribuat Christiana devotione solatia. Ex his facile erit conjicere, in canone 2. memorato contineri rescriptum ad Anastasium Lucerinæ Ecclesiæ, in Beneventana Neapolitanorum Provincia Episcopum, & quidem tunc Romano Antistiti etiam tamquam Metropolitæ subjectum; eidem insuper Lucerino Antistiti commendatos fuisse pupillos Maximum, & Januarium, quæ conjectura ex eo vel maxime adjuvatur, quod in Baluziano fragmento legamus, illud potissimum a Romano Pontifice mandatum fuisse Defensori, ut Anastasio Ecclesiasticis usibus necessaria solatia competenti vigilantia suppeditarentur.

Ex Epistola ad Bonifacium Episcopum.

Nomine Gelasii Papæ ad Bonifacium Episcopum scribentis laudatur canon 32. cau. 17. qu. 4., cujus tamen verba duobus in locis ab Ivone Carnotensi descripta diversis auctoribus tribuuntur. In parte 3. cap. 115. exhibetur quasi rescriptum Gelasii; at in parte 16. cap. 68. quasi rescriptum Gregorii, utrobique ad Bonifacium Episcopum. Sane in codicibus Ivonis primum irrepsit mendum; etenim in dicto cap. 115. partis 3. Gregorii potius, quam Gelasii nomen edendum erat, atque editum ab Ivone supponitur, quemadmodum deducitur ex inscriptione capitis sequentis 116. ibi: *Idem Petro Subdiacono Campaniæ*. Quis vero eo nomine denotatur, quam auctor capitis præcedentis? Cum igitur capitis 116. auctor Gregorius sit, etiam capitis 115. auctor Gregorius esse debuit. Itaque si in codice Gratiani agnoscendum erratum est ex corruptis Ivonis codicibus profectum, ad Ivonis codicem confugere juvabit; atque Gregorio tribuendum foret fragmentum illud, utpote duobus in locis Gregorio ab Ivone tributum, si Ivonis auctoritas plurimum valeret ad fidem monumentis Ecclesiasticis præstandam. At vero inter epistolas Gregorii rescriptum illud minime legimus, nec antiquior Ivone Collector mentionem ullibi rescripti ejusdem fecit. Ceterum quicumque auctor canonis esse dicatur, verosimile est, illum circa tempora Gelasii editum fuisse, ac propterea ante tempora Gregorii Magni; siquidem disciplina, quæ ex hoc rescripto invecta supponitur, in usu esse cœpit tempore Concilii Aurelianensis I. anni 511., in quo canone 5. legitur, quid de servis agendum sit, quoties ad Ecclesiam pro qualibet culpa confugerint, quemadmodum exhibetur in can. 36. vers. *servus* cau. 17. qu. 4. Hanc ad rem non erit incongruum animadvertere originem, & incrementum hujus disciplinæ. Mos olim vigebat apud servos, ut quoties indignationem Domini metuerent, confugerent ad Ecclesias, ex intercessione Episcoporum sperantes futurum, ut Domini ad pietatem, ac clementiam concitarentur. Verum cum pluries contingeret, fieri id vel ex injusta confugientium protervia, vel ex Clericorum immoderata custodia, qui debitores in Ecclesiis latitantes in præjudicium creditorum clanculum fovebant, Arcadius Imperator constituit, servos omnes, ancillasque, item debitores in fraudem creditorum ad Ecclesias confugientes exhibendos esse statim, ac postulanti tradendos l. 3. cod. Theodos. de his, qui ad Eccles. confug. Facit ad hanc ipsam rem Sozomenus lib. 8. histor. cap. 7., & Socrates lib. 6. cap. 5. Non viguit diu constitutio Arcadii, nam Theodosius junior, aliique Imperatores decreverunt, prodesse posse servis ad Ecclesias confugientibus Cleri-

Can. 32. cau. 17. qu. 4.

Clericorum intercessiones. Tum vero Episcopi illud curare canonibus cœperunt, ut & confugientibus auxilia non denegarent, & alias abusibus illinc gliscentibus obviam irent, nec passim, & sine discrimine, Dominorum juribus detraherent. Constituerunt eam ob caussam, ut Domini servos ab Ecclesia extrahi postulantes jurarent, se capitalem pœnam de servis suis non esse sumturos, quo jurejurando, veluti cautione quadam, præstito a Clericis servos suos reciperent. Hujusmodi est canon Concilii Aurelianensis nuper commemoratus ad annum 511., quem expendentes Epaonenses Patres in Concilio anni 517. in can. 39. voluerunt, ut, si quando servi ad Ecclesiam confugissent, Dominis jurantibus restituerentur, ita tamen, ut liceret Dominis servos eosdem cuicumque operi addicere, aut capillis denudare, quasi in opprobrium, ac pœnam fugæ. His addi potest lex 6. cod. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt, quæ omnia si apprime considerentur, facile demonstrabunt, auctorem Gratiani canonis [illegible] circa tempora aut Concilii Aurelianensis, aut etiam Gelasii, quicumque tandem ille esse videatur.

De Epistola ad Clerum Brundusii, & Tarentinum.

Can. 26. cau. 12. qu. 2. & Can. 17. de conf. dist. 4.

Ex Collectione Anselmi Lucensis lib. 6. cap. 46. Gratianus laudavit duos canones nomine Gelasii, videlicet canonem 26. cau. 12. qu. 2. & can. 17. de conf. dist. 4., priorem ex epistola ad Clerum, & ordinem, & plebem Brundusii, posteriorem ex epistola ad Clerum, & plebem Tarentinam. Uterque canon uno contextu apud Anselmum legitur, & quasi ex eadem Gelasii epistola his verbis: *Gelasius Clero, Ordini, & plebi Brendesii: Concesso vobis, quem petistis, Antistite* (consonant hæc cum dicto canone 26.) *Fratre jam, & Coepiscopo meo Juliano, necessarium fuit, eodem ad Ecclesiam suam mox remisso, ad vos nostra scripta pariter destinare, quibus agnosceretis, eidem fuisse præceptum, ne unquam ordinationes præsumat illicitas. Ne bigamum, & qui virginem non est sortitus uxorem, atque illiteratum, vel obnoxium, in aliqua parte corporis debilem, notatumque modis omnibus ad Sacros Ordines permittat accedere. Quod etiam de peregrinis, atque incognitis, vel expetentibus cavere debebit, quia hujusmodi a venerabilibus prohibentur officiis, ac nihil ex ministeriis, atque ornatu, postremo de quacumque re, quam constat ad Ecclesiam pertinere, audeat in alterum qualibet ratione transferre. Reditus, & oblationes fidelium in quatuor partes dividat, quarum sibi unam ipse retineat, alteram Clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat, fabricis tertiam, quarum rationem divino est redditurus examini. Sacris quoque Ordinibus applicandos hac observatione promoveat, ut jejunio quarti, septimi, & decimi mensis vespere sabbati Presbyteros, atque Diaconos ordinandos esse cognoscat. Venerabilis etiam* (consonant hæc cum dicto can. 17.) *baptismi Sacramentum, nisi in festivitate Paschali, & Pentecostes, tradere non præsumat, exceptis ægritudine laborantibus.* Ita Anselmus Lucensis: An vero hæc recte tribuantur Gelasio, ipse dubitaverim, ac potius dixerim, referenda esse ad auctorem libri Diurni Romanorum Pontificum, apud quem eadem fere leguntur, ibi: *Papa ille, Clero, Ordini, & plebi consistentibus Civitate illa: Dilectissimis Filiis in Domino salutem. Probabilibus desideriis nihil attulimus tarditatis. Fratrem jam Coepiscopum nostrum illum vobis ordina-*

dinavimus Sacerdotem, cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, neque illiteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut expœnitentem, vel curiæ, aut cuilibet conditioni obnoxium, notatumque ad Sacros Ordines permittat accedere. Sed si quos hujusmodi forte repererit, non audeat promovere. Afros passim ad Ecclesiasticos ordines prætendentes nulla ratione suscipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati. Ministeria, atque ornatum Ecclesiæ, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem non minuere studeat, sed augere. De reditu vero Ecclesiæ, vel oblatione fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam sibi ipsi retineat, alteram Clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat, tertiam pauperibus, & peregrinis, quartam Ecclesiasticis fabricis noverit reservandam, de quibus divino erit redditurus judicio rationem. Ordinationes vero Presbyterorum, seu Diaconorum, nonnisi quarti, septimi, & decimi mensium jejuniis, sed & ingressu quadragesimalis, atque medio vespere Sabbati noverit celebrandas. Sacrosancti autem baptismi Sacramentum nonnisi in Paschali festivitate, & Pentecoste meminerit esse præbendum, exceptis his, qui mortis urgentur periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subveniri. Huic ergo Sedis nostræ præcepta servanti devotis animis obsequi vos oportet, ut irreprehensibile, placidumque fiat corpus Ecclesiæ per Christum Dominum nostrum, qui vivit, & regnat cum Deo Patre omnipotente, & Spiritu S. per omnia sæcula sæculorum. Amen. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi Filii. Ex his plane deducitur, hanc esse jamdiu constitutam generalem formulam, qua sese explicare solebant Pontifices Maximi, dum Episcopos postulantibus populis consecrabant, atque in plebes mittebant. Ex his præterea liquet, nihil aliud, quam ipsam hanc formulam in memoratos Gratiani canones esse relatam. Quod si Anselmus Lucensis Gelasii nomen adjecit scribentis ad Clerum, ordinem, & populum Brendesii, seu Brundusii, ex quo Gratianus erravit, id tribuendum est Anselmo ipsi, qui eandem formulam nominibus specialiter accommodare voluerit arbitrio suo dispositis, vel qui crediderit, eam formulam ex decretis potissimum Gelasii Papæ fuisse primum elucubratam. Revera bigamos, illiteratos, corpore vitiatos, pœnitentiæ semel addictos, curiæ, aliique conditioni obnoxios ordinibus sacris non esse initiandos ipse Gelasius decrevit in can. 59. dist. 50., reditum Ecclesiæ in quatuor partes distribuendum, in can. 18. de cons. dist. 4., ordinandos Clericos quarti, septimi, & decimi mensis, item quadragesimalis jejunii tempore, in can. ult. dist. 75., demum baptisma tantum in Paschatis, & Pentecoste solemnitatibus regulariter esse administrandum, in can. 18. de cons. dist. 4. Quid mirum igitur esse cuiquam poterit, si ea formula ex Gelasii constitutionibus maxima in parte composita Gelasio tributa fuerit apud aliquos Collectores? Præterea & ipsum *Brendesii*, sive *Brundusii* nomen ex errore adjici potuit; cum enim memorata Gelasii decreta decerpta sint ex epistola Gelasii ad Episcopos Brutios, facile evenire potuit, ut Collector pro voce *Brutii* legerit *Brundusii*, vel *Brendesii.* Possent etiam iidem canones æque adscribi Gregorio II. Est enim quoddam ejusdem Pontificis Capitulare datum Martiniano Episcopo, Georgio Presbytero, & Dorotheo Diacono in remotas Provincias proficiscentibus, ubi inter cetera cap. 5. hæc leguntur; quæ sane eadem propemodum sunt cum memoratis Gratiani fragmentis. *Ut ordinatis Episcopis unicuique illorum hoc detis ex figura nostræ ordinationis in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat illicitas*; & paullo infra: *De reditu vero Ecclesiæ, vel oblationibus fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam sibi reti-*

retineat, alteram Clericis pro suorum officiorum sedulitate distribuat, tertiam pauperibus, & peregrinis, quartam Ecclesiasticis fabricis noverit reservandam, de quibus divinæ erit redditurus judicio rationem. Item paullo inferius: *Sacrosancti autem baptismi Sacramentum, nonnisi in Paschali festivitate, & Pentecoste noverit esse præbendum, exceptis iis, quibus mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire.* Quod vero Gregorius II. scripsit, plurimi etiam alii Pontifices forte scripserunt, si hæc, ut ajebam, tamquam formula generalis in libro Diurno continebatur.

De Epistola ad Cœlestinum Episcopum.

Can. 3. dist. 24. Lucas Holstenius edidit aliquot fragmenta epistolarum Gelasii ex Collectione Deusdedit Cardinalis. Inter hæc legimus: *Gelasius Cœlestino Episcopo inter cetera. In Ecclesia B. Martyris Eleutherii, quæ in Histoniensium Civitatis Parochia probatur esse constructa, Julianum Diaconum, si nil in eo est, quod contra canonum veniat instituta, Presbyteri honore decorabis, sciturus eum Visitatoris te nomine, non Cardinalis creasse Pontificis.* Consonat istud fragmentum cum Gratianeo canone 3. dist. 24., ubi tamen Gratianus ipse plura describit. Ego non dubito, quin revera hoc rescriptum sit Gelasio tribuendum. Licet enim in Collectionibus epistolarum Gelasii desideretur, parum refert: nimirum Collectores contenti fuerunt referre epistolas decretales generaliter in Ecclesiarum utilitatem editas; de peculiaribus, & privatas caussas spectantibus rescriptis parum, aut nihil solliciti fuerunt. Vix de nonnullorum Pontificum gestis hanc curam quispiam exhibuit, ut omnia colligeret ob eximiam, quam in auctorem profitebatur, reverentiam, ut contigit in epistolis Gregorii Magni, quæ in plures libros, quasi in singularem codicem, ac collectionem, per ordinem temporum distributæ fuerunt. Ceterum in Gelasianis, aliorumque Pontificum rescriptis non ita res sese habuit, sed nonnulla ipsorum aut integra, aut in parte perierunt, aut hinc illinc per fragmenta, centonesque derivare vix possumus. Sane in memorato canone 3. nihil est, quod Gelasio convenire non possit. Congruit stylus optime cum ceteris Gelasii opusculis comparandus: convenit etiam integra rescripti sententia. Vacaverat Stromensis Ecclesia, seu, ut alii legunt, Storiensis; & antequam novus ordinaretur Episcopus, obierat Presbyter addictus Ecclesiæ S. Eleutherii Martyris in Diœcesi Stromensi constitutæ. Hæc S. Eleutherii Ecclesia, utpote non insueto concursu populi frequentata, non poterat diutius destituta Presbytero manere, nec æquum erat, ut expectaretur Stromensis Episcopi consecratio. Gelasius mandavit Cœlestino Episcopo, forte illi Ecclesiæ proximo, ut ipse Presbyterum ordinaret, ad eum gradum promovendo Diaconum ejusdem Ecclesiæ Julianum, & vice Juliani Felicissimum quemdam substitueret, dummodo nihil contra canonum disciplinam admitteretur, subjiciens id esse a Cœlestino peragendum, quasi a Visitatore, non quasi ab Episcopo Cardinali. Hæc omnia si consideres, ea invenies Gelasii temporibus consentanea. Siquidem apud veteres in usu erat, ut Ecclesiis vacantibus darentur Visitatores, qui velut Episcopi ea negotia gererent, quæ gerenda necessario essent, & differri nullatenus possent. Ii apud Afros *Interventores*, aut *Intercessores* vocabantur Concilio Carthaginensi vulgo 5. can. 8., seu in codice canonum Ecclesiæ Africanæ can. 74. In aliis autem Provinciis Occidentalibus

libus

libus vocabantur *Visitatores*. Et quidem jam a temporibus Gelasii Visitatorum disciplina invaluerat; nam illorum mentionem, quasi jam antea constitutorum, facit Symmachus Gelasii successor in epist. ad Cæsarium Arelatensem cap. 5. Non memoro Gregorium Magnum, qui in suis epistolis Visitatores passim vacantibus Ecclesiis adsignat lib. 1. epist. 51. 55., & 76.; lib. 2. epist. 19. & 20.; lib. 4. epist. 13., ut ceteras omittam. Non memoro etiam Concilium apud Carisiacum anni 877., ubi generaliter præcipitur, ut Visitatores Ecclesiis vacantibus dentur can. 8., ex his enim liquido demonstrari posset, Visitatorum constituendorum disciplinam a quinto Ecclesiæ sæculo usque ad nonum viguisse, qua fieret, ut Ecclesiarum vacantium necessitatibus per alios Episcopos, Romani ut plurimum Antistitis auctoritate, consuleretur. Hinc distinguebatur Episcopus *Visitator* ab Episcopo *Cardinali*; Cardinalem enim Episcopum appellabant eum, qui certæ Ecclesiæ adscribebatur in vim suæ ordinationis, quemadmodum etiam Presbyterum, aut Diaconum Cardinalem Gregorius Magnus aliquando nominavit. Itaque Gelasius jure optimo Cœlestino commisit, ut ordinationes Clericorum in certa Ecclesia celebraret, ita tamen ut id perageret jure Visitatoris, non vero jure Episcopi Cardinalis, sive, ut hodie loquerentur Pragmatici, jure ordinario.

De Epistola ad Cresconium, & Johannem Messaliæ Episcopos.

Canon 19. cau. 25. qu. 2., quem Gratianus, aut quicumque Gratiano auctor extitit, Gelasio tribuit in epist. ad Cresconium, & Johannem Messaliæ Episcopos his verbis: *Decessorum statuta, sicut legitima, & justa successorem custodire convenit, ita debet etiam male facta corrigere*, perperam eidem Pontifici adscriptus est, aut saltem a Collectoribus in aliam prorsus sententiam, & a Gelasiana diversam detortus. Revera cum hodie integram hujusmodi epistolam non habeamus, operæ prætium erit animadvertere, utrum illud fragmentum consonet, an potius adversetur ceteris Gelasii monumentis. Ego sane agnosco potius adversari; nam siquis unquam Decessorum suorum memoriam veneratus est, veterumque Patrum prudentiam custodire semper studuit, atque imitari, is fuit Gelasius. Hujus rei argumentum perspicuum suppeditat una Gelasii epistola ad Honorium Episcopum, quem Pontifex monet, ne Pelagianorum hæresim latius vagari sinat. Inter cetera ibidem hæc leguntur: *Numquidnam licet nobis a venerandis Patribus damnata dissolvere, & ab illis excisa nefaria dogmata retractare? Quid est ergo, quod magnopere præcavemus, ne cujuslibet hæresis semel dejecta pernicies ad examen denuo venire contendat? Si quæ antiquitus a nostris majoribus cognita, discussa, refutata sunt, restauranda nitamur; nonne ipsi nos, quod absit, & quod nunquam catholica patietur Ecclesia, adversariis veritatis universis contra nos resurgendi proponimus exemplum? Ubi est, quod scriptum est: Terminos Patrum tuorum non transgrediersi: &: interroga Patres tuos, & annuntiabunt tibi, & seniores tuos, & dicent tibi? Quid ergo tendimus ultra definita majorum, aut cur nobis non sufficit? .... Numquid aut sapientiores illis sumus, aut poterimus firma stabilitate constare, si ea, quæ ab illis constituta sunt, subruamus? &c.* Constat itaque Gelasii eam fuisse sententiam, ut nusquam voluerit, statuta

Can. 19. cau. 25. qu. 2.

majorum in novam discussionem venire, quod sane convenire non potest cum sententia canonis 19. cau. 25. qu. 2., in quo cum custodienda proponantur Decessorum statuta legitima, ac justa, corrigenda vero malefacta, remanet amplus arbitrariæ discussioni locus, qua justa a male factis discriminari quis possit. Auctor illius canonis, ut arbitror, quum illum Gelasio tribuit, forte abusus est verbis ejusdem Papæ, quæ habentur in cap. 1. epistolæ ad Episcopos Lucaniæ, sive in can. 6. cau. 1. qu. 7., in quo decretum legimus, aliquando a veterum statutis recedendum fore, non quod male facta deprehendantur, sed dispensatione sic exigente, ubi nimirum certis in casibus aliud exigere videtur vel necessitas, vel utilitas Ecclesiarum. Qui primus hoc fragmentum edidisse videtur, is est Anselmus Lucensis in lib. 2. contra Vvibertum.

De Epistola ad Ezechiam Comitem, item de Epistola ad Crispinum, & Sabinum Episcopos.

Can. 12. & 13. cau. 11. qu. 1. Simul jungendos arbitror canones 12. & 13. cau. 11. qu. 1. Gelasii nomine a Gratiano descriptos, licet ille ex epistola ad Ezechiam comitem, iste ex epistola ad Crispinum, & Sabinum Episcopos depromtus fuisse dicatur; etenim in utroque fragmento eadem caussa pertractatur, & ex unius interpretatione, ac discussione alterum quoque discussum, atque explanatum intelligitur; imo & ex utriusque collatione eorundem fides, & auctoritas investigatur. Ego quidem scio de Sabino Episcopo mentionem fieri, quasi ad eum Gelasius scripserit, apud Cardinalem Deusdedit in collectione, quemadmodum Lucas Holstenius testatur hoc referens fragmentum: *Idem Gelasius Sabino Episcopo: Quartum Defensorem Diaconum sibimet consecrari populus Grumentinæ Civitatis exposcit. Hunc ergo si nil est, quod ejus personæ possit opponi, Diaconii provectione decorabis, ut noverit tamen dilectio tua, hoc se delegantibus Nobis exequi Visitatoris officio, non potestate proprii Sacerdotis*. Si ex hoc fragmento aliquid certi deduci potest, adparet Sabinum Episcopum non Grumentinam Ecclesiam rexisse, sed prope Grumentinam Ecclesiam gessisse Episcopatum, ac vacante eadem Ecclesia Grumentina datum fuisse Pontificia auctoritate Visitatorem, juxta ea, quæ superius adnotabam ad canonem 3. dist. 24. Dicere igitur quispiam posset ad interpretationem canonis 12. & 13. cau. 11. qu. 1., eundem esse Felicem Episcopum, cui, tanquam Visitatori vacantis Ecclesiæ Grumentinæ, mandata fuerit discussio propositæ caussæ Clericorum Sylvestri, & Faustiniani, juncto tamen Crispino Episcopo, ut commodius per duos judices, arbitrosve controversia finiretur. Verum multa me movent, ne hosce canones Gelasio tribuendos putem. Paucis in primis canonum sententiam referam, deinde prodam falsitatis illorum non sane contemnenda argumenta.

Proposuisse feruntur Sylvester, & Faustinianus Ecclesiæ Grumentinæ Clerici, post Clericatum jamdiu susceptum, se opprimi a quadam Theodora, sive a manumissoris sui hæredibus, ut servi esse pronunciarentur, & ab Ecclesiasticis muneribus avocarentur: Gelasius in hac caussa Ezechiæ Comiti eosdem Clericos commendavit, ne vis in illos ab adversariis inferretur; Crispino autem, & Sabino Episcopis mandatur, ut hæredes manumissoris contra factum defuncti venientes

tam-

tamquam indignos hæreditate defuncti spoliandos declarent; Archidiaconum demum Ecclesiæ Grumentinæ excidisse abs jurisdictione sua, quod eosdem Clericos etiam vexasset, caussæque cognitionem totam ex ipsorum delegatorum potestate pendere. In duobus hisce fragmentis sibimet in referenda facti serie contradicit Gelasius: Nam in canone 12. Sylvester, ac Faustinianus *ingenui* primum dicuntur, quod sane nomen nonnisi de illis intelligebatur, Gelasii temporibus, qui liberi nati fuissent, etiamsi aliquandiu in servitute postea mansissent, ac postremo manumissi essent, §. 1. instit. de ingenuis; at in eodem canone, & in canone sequenti dicuntur *absoluti pristinæ conditionis nexibus*, & accepisse *libertatem sibi Domini sui benignitate concessam*, quandoquidem jam *a cunabulis* Clericos factos fuisse dicatur, quod sane facile intelligi nequit, nisi proponantur in servitute nati, ac propterea non ingenui, sed libertini, quæ sane nomina Gelasii tempore maxime distinguebantur, arg. l. 1. ff. si ingenuus esse dicetur. Præterea quæ ibidem dicuntur de jurisdictione Archidiaconi in utroque canone in dirimendis hujusmodi controversiis, ætati Gelasii convenire haudquaquam possunt, sed tantummodo posterioribus sæculis, quibus hujus jurisdictionis Archidiaconalis plurima existunt monumenta, cujusmodi sub finem quinti, aut initium sexti sæculi desiderantur. Quod ut perspicue intelligatur, observandum est, quum olim introduci cœpit manumissio in Sacrosanctis Ecclesiis, Clericos, qui manumissionis præcipui testes fuerant, Episcopos præsertim, ac majores Ecclesiæ viros patrocinium quoddam libertis præstitisse, officiisque suis curasse, ne amplius in pristinam servitutem redigerentur. Caussa vero agebatur *apud acta municipum* etiam post medium quintum sæculum, uti deducitur ex canone 34. Concilii Arelatensis II. anni 452. Primum audiri Ecclesiam debere in caussis hujus generis, voluerunt Agathenses Patres consentiente etiam Alarico Rege in can. 29. edito anno 506., quem refert Gratianus in can. 7. dist. 87. Hinc suborta occasio fuit viris Ecclesiasticis acta manumissionum describendi in Chartulariis Ecclesiarum per Notarios Ecclesiasticos. Et quemadmodum Notariis Archidiaconus præerat, paullatim factum est, ut Archidiaconi quandam harum caussarum notionem obtinuerint, non quidem ut ipsi jam jurisdictionem nacti essent, sed tanquam manumissorum procuratores, aut defensores coram judice competenti. Sane vel sexto Ecclesiæ sæculo nullam fuisse adhuc jurisdictionem Ecclesiasticam Archidiaconis quæsitam, demonstrat canon 4. Concilii Tarraconensis anni 516., seu canon 1. cau. 15. qu. 4., ubi memorantur Ecclesiastici viri jurisdictione Ecclesiastica fungentes, quin tamen de Archidiaconis sermo ullus instituatur. Ubi vero recentiore tempore Episcopalis jurisdictio partim ex Justiniani Imperatoris Constitutionibus, partim ex consuetudinibus patere latius cœpit, ac multitudo caussarum dirimendarum exegit, ut Archidiaconi in dirimendis controversiis vices Episcoporum gererent, Archidiaconi non tamquam testes, & defensores manumissionis aliorum judiciis accesserunt, sed sibi hanc judicandi potestatem vindicarunt, suffragio etiam legum publicarum. Nam in lege Ripuariorum, quæ prope medium sexti sæculi edita fertur, cap. 58. hæc statuta fuit: *Jubemus, ut qualiscumque Francus, Ripuarius, seu Tabularius servum suum pro animæ suæ remedio, seu pro pretio secundum legem Romanam libertare voluerit, ut in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, qua Ecclesia vivit, scribere faciat: & tam ipse, quam & omnis procreatio ejus liberi* per-

permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant. . . . Et non aliubi, nisi ad Ecclesiam, ubi relaxati sunt, mallum teneant. En primum lege publica concessum, ut servorum apud Ecclesias manumissorum caussæ ad Episcopum, sive ad Archidiaconum Episcopi nomine pertinerent. Res paullatim crevit adeo, ut passim reciperetur eadem disciplina, atque in Conciliis confirmaretur. Quæ omnia cum ita sint, quis dixerit sententiam memoratorum capitum Gratianeorum Gelasio tribui posse, cum aliquanto recentiorem exhibeant disciplinam? Illud demum animadvertitur, non convenire Gelasio Papæ ea, quæ in favorem ibidem dicuntur Clericorum, qui a servitutis conditione ad Ecclesiasticum gradum promoti fuerant: Hasce etenim ordinationes etiam consentientibus Dominis factas ad custodiendam Clericalis Ordinis dignitatem Gelasius idem improbavit in epistola ad Episcopos Lucaniæ, can. 12. dist. 54. Nihil adjicio de foro cœlestis militis, quod ibidem memoratur, fortassis enim temporibus Gelasii nondum obtinuerat ejusmodi disciplina, præsertim in conspectu postremorum verborum, ibi: *Ecclesiæ jura, quæ vetusti Principes assidua sanctione firmaverunt*, quæ verba melius, quam Gelasio vetusto Pontifici, alteri auctori sæculi 8. aut 9. convenirent.

De Epistola ad Elpidium Episcopum.

Elpidium quendam Volaterranum Episcopum Gelasii Papæ temporibus vixisse indubitatum est, nam subscripsit anno 501. & 502. Conciliis Romano 3. & 4. sub Symmacho; Erat enim tum universa Tuscia, in qua Volaterranus Episcopus constitutus erat, Romano Pontifici immediate subjecta. Degebat etiamtum Rex Theodoricus in Urbe Ravenna, & toti ferme Italiæ dominabatur. Hujus rei argumentum suppeditat auctor Pontificalis in Symmacho Gelasii successore, enarrans, contendentibus de Summo Pontificatu Symmacho eodem, ac Laurentio, rem eo redactam fuisse ad evitanda certamina, ut ad Theodoricum Regem deferretur dirimenda. Hæc si vera sunt, uti verissima, non dubitaverim, quin canon 26. cau. 23. qu. 8. jure optimo sit Gelasio adscriptus, & quidem in epistola ad Elpidium. Quamquam enim hæc epistola perierit, quemadmodum aliæ plurimæ, quæ privatorum quorundam caussas spectabant, ea tamen, quæ ibidem exhibentur, a Gelasii temporibus, & a Gelasio ipso minime dissonant. Quid enim aliud ibi Gelasius scribit, quam Elpidium jure etiam Metropoleos sibi subjectum non debuisse sponte ad commeatum novi Principis proficisci, Romano Pontifice inconsulto? Hæc sane conformia erant Concilio Antiocheno, cujus canonibus præstitutum erat, ut nemo ex Episcopis sponte ad Principes accederet, non obtenta a Metropolitano facultate; can. 27. cau. 23. qu. 8. Et quidem harum canonicarum definitionum caussa optima erat, ac providentissima: Etenim apud veteres molestiam ingesserunt Principibus Episcopi nonnulli, præsertim apud Græcos; atque ut de ceteris sileam, quid ipsa ætate Gelasii apud Anastasium Imperatorem non moliti sunt Acaciani Episcopi, seu Acacii Episcopi defensores? Ecclesiæ autem intererat, ut Imperatores recens ad fidem Christianam conversi, quoad fieri poterat, ad unitatem fidei, & Ecclesiæ custodiendam allicerentur, non Episcoporum exemplo gravissimo proposito, quoquomodo amoverentur. Erant præterea singularia tempore Gelasii adjuncta respectu Theodorici Regis: Ipse erat Arianorum Patronus, recens Italia potitus in

Can. 26. cau. 23. qu. 8.

disciſ-

discissionem Imperii Romani; quamobrem non satis opportunum visum Gelasio fuit, ut Elpidius statim, ac sponte ad novi Principis comitatum accederet. Integram quidem ad uberiorem canonis interpretationem non habemus Gelasii epistolam: Verum Romani Correctores aliqua jam ex Prolycarpi collectione adjecerunt.

Ex eadem epistola depromtus videtur canon 92. cau. 1. qu. 1., quod non solum probat Gratianus in sua inscriptione, sed & Ivo duobus in locis, videlicet in cap. 90. parte 2., & cap. 110. parte 6. Hinc vero magis, magisque auguror, Gelasium, quoad fieri posset, avertere voluisse animum Elpidii, ut a communione hæreticorum, aut saltem eorum, qui de hæresi suspecti videbantur, recederet, propterea sine caussa non proficisceretur Ravennam, qua in Urbe Ariani numero plurimi Theodorici Regis lateri adstabant animo, ac religione concordes, si tamen eorum religio hoc nomine digna erat. Eadem ferme ratione scribebat Gelasius ad Euphemium Episcopum Constantinopolitanum, dum eum monebat, ut ab Eutychianis omnino recederet, inquiens: *Rejectis contagiis perfidorum, integra fide, sincera sui communione potiatur communio Catholica, atque Apostolica, ne hæreticorum tabe depulsa, intemeratam suæ fidei confessionem nitatur adstruere &c.* Idipsum ad Episcopos Dardaniæ in epistola quæ incipit: *Ubi primum*, in qua eos monuit, ne contagione Eutychianorum sinceritatem Catholicam inficere niterentur. Idipsum in epistola ad omnes Episcopos per Picenum prope finem; idipsum in epist. ad Anastasium Imperatorem, quæ incipit *Famuli vestræ*; idipsum demum in epist. ad Episcopos per Dardaniam, & Illyricum, quæ incipit *Audientes* in illis potissimum verbis: *Absint ergo a fidelibus Christi viperæ capitis dira commercia, & procul a cælestibus pascuis mortifera venena pellantur, ut salutaris alimonia panis illius, qui de cælo descendit, fideles hanc sumentes ad vitam perducat æternam.* Can. 92. cau. 1. qu. 1.

De Epistola ad Epiphanium Episcopum.

Fuit Epiphanius Ticinensis Episcopus Gelasio Pontifici admodum dilectus; Hic ad gentis suæ captivos redimendos in Gallias profectus est anno circiter 494., quem Gelasius idem per epistolam Rustico Arelatensi Episcopo commendavit, quemadmodum eruitur ex epistola edita in tom. 5. Spicilegii Dacheriani. Tribuitur Gelasio epistola ad Epiphanium, ex qua decerptus dicitur canon 11. cau. 17. qu. 4., quemadmodum etiam tribuitur eisdem verbis apud Ivonem in parte 3. cap. 119. Etsi hæc integra non pervenerit ad nostram usque ætatem, tamen genuina esse videtur, utpote quæ illorum temporum adjunctis apprime conveniat. Certum est enim ex his, quæ nuper dixeram, Gelasium scripsisse ad Epiphanium in Galliis degentem; immo & mentem suam apud Gallicanos Episcopos, præsertim apud Rusticum Arelatensem, aperuisse. Erat tunc temporis abusus in Gallia, quo Ecclesiarum bona diripiebantur, quemadmodum liquet ex epistola Cæsarii Arelatensis ad Symmachum, & rescripto Symmachi ad Cæsarium circa annum 502. Quid convenientius erat, quam ab Epiphanio redditum fuisse certiorem Gelasium de ea re, ac Gelasium rescripsisse, se Episcopos jam monuisse, ut bonorum Ecclesiasticorum detentores injustos, sive, ut dicitur, violatores Ecclesiarum, ab ingressu Ecclesiæ arcerent? Can. 11. cau. 17. qu. 4.

De

De Epistola ad Fabianum Episcopum.

Can. 5. cau. 10. qu. 3. Non omnes Gratiani codices eandem exhibent inscriptionem canonis 5. cau. 10. qu. 3., vulgati enim tribuunt Gelasio ad Fabianum Episcopum scribenti; aliqui vero tribuunt quidem Gelasio, sed scribenti ad Sabinum Episcopum. Nominum similitudo Amanuensibus, aut Typographis occasionem errandi præbere potuit. Ceterum ego, si eum canonem, velut genuinum Gelasii monumentum, reciperem, legendum potius existimarem Sabinum, quam Fabianum; siquidem in dyptycis Episcopalibus Gelasiani temporis ignotum prorsus est Fabiani Episcopi nomen; Sabinum vero Episcopum Canusinum interfuisse scimus in Concilio Romano circa annum 531., & in Constantinopolitano anni 536., cumque ibidem primo loco idem Sabinus recenseatur, verosimile est seniorem ceteris extitisse, qui propterea jam Episcopus esse potuerit anno circiter 495. quo vivebat Gelasius. (Erat olim Canusina Ecclesia in Barensi provincia, nunc Barensi Archiepiscopatui juncta). Verum fragmentum illud Gratiani arbitror depromtum esse ex corruptis, falsatisque alicujus Monasterii, in quo Gratianus ipse degebat, codicibus, effictumque esse sæculo circiter undecimo, vel ipsamet ætate Gratiani. Hujus rei suspicio non tantum ex eo nascitur, quod nemo ex Collectoribus Gratiano vetustioribus hujus fragmenti mentionem fecerit, sed ex eo etiam, quod illud monumentum Monacho cuidam, & Monachorum sæculi undecimi voluntati maxime convenit, minus autem convenire Gelasio potest. Quod a Monachis sæculo undecimo confictum videtur, spectat illa verba fragmenti, quibus dicitur, unumquemque baptizari posse *aut in vicina sibi Ecclesia, aut in electa pro suæ mentis arbitrio*. Hæc erat Monachorum sollicitudo ea ætate, ut officia Ecclesiastica sibi, quoad fieri posset, contradicentibus licet Clericis, vindicarent, uti liquet ex innumeris propemodum monumentis illius sæculi, quorum aliqua retulit Gratianus in caussa 16. qu. 1. Hinc palam profitebantur, in potestate cujuspiam esse, sicut sepulturam eligere, ita Sacramenta ubicumque suscipere, etiam extra Parochialem Ecclesiam, in cujus ambitu quisque degeret, contra quam sacrorum canonum definitiones exigerent. Quod sane in memorato canone adeo perspicue adparet, ut non aliam, nisi Monachi cujuspiam manum, agnoscere quispiam possit, Monachi inquam, neque enim, ut alias demonstravi, ab hisce fragmentis illius conditionis homines erant tunc temporis alieni. Non consonat autem temporibus Gelasii, quod dicitur de Ecclesia vicina, aut pro arbitrio eligenda, in qua quispiam baptizetur; etenim olim vix in unaquaque civitate una baptismalis Ecclesia constructa erat, licet forte plures essent Parochiales, ut proinde non fieret locus quæstioni, an quis proximiorem, an remotiorem Ecclesiam eligeret, an aliam quamcumque pro arbitrio in baptismate suscipiendo. Videantur adnotationes Baluzii ad Capitularia Francorum tom. 2. pag. 1063. verbo *Ecclesiæ baptismales*. Jungatur etiam canon 59. Synodi Quinisextæ, nec non canon 48. Concilii Meldensis anni 845., ut æque constet in Occidentali, atque Orientali Ecclesia post constitutas Parochias, constitutas fuisse baptismales Ecclesias, in quibus, & non alibi pro arbitrio, regenerationis sacræ mysterium celebraretur. Præterea non convenit Gelasii temporibus, quod dicitur initio canonis, apud Fabianum, sive apud Sabinum constitutionem editam fuisse,

se, qua certus baptizandorum numerus præfiniretur, ultra quem non liceret Episcopo alios ad baptismum admittere. Quis talia unquam audivit in tota Ecclesiastica antiquitate, nimirum desipuisse Episcopum illum, ut *constitutione* lata id caveret, & adeo perperam de baptismo sentiret, ut non esse omnibus necessarium arbitraretur, sed veluti merum ritum in aliquorum tantummodo persona complendum? De Cathedratico nihil adjicio; etenim, an jam temporibus Gelasii Episcopis lueretur, dubitare jure, & merito quispiam posset; nondum enim tum distributa, divisaque prorsus erant Cathedralium Ecclesiarum, & Episcoporum jura ab juribus Ecclesiarum, & Clericorum inferiorum, ad quos oblationes de manu laicorum devenirent. Dixerim tantummodo, Gelasium nullo modo potuisse, ut in canone dicitur, adserere, Cathedraticum exigendum esse, *non amplius, quam vetusti moris esse constiterit*. Quis sane in Ecclesiastica disciplina paulisper versatus Gelasii tempore agnoverit rationem, qua determinarentur jura Cathedratici juxta morem vetustum? Profecto Cathedratici luendi consuetudo saltem ad quartum Ecclesiæ sæculum esset referenda.

De epistola ad Gerontium, & alios Episcopos.

Inter fragmenta Gelasio tributa apud Gratianum pluries fit mentio Gerontii cujusdam Episcopi, qui in aliquibus codicibus Leontius perperam, & corrupto nomine appellatur. Si pro germanis habenda sunt illa monumenta, ego in Gerontio facile agnoverim Episcopum illum Fidenatem in Latio constitutum, quem scimus interfuisse Romanis Conciliis 3. & 4. sub Symmacho anno 501. & 502., quum nemo alius proponi possit Episcopus, cui epistolæ Gelasianæ accomodari facile queant. Illi modo jungitur nomen Petri, modo Johannis, modo Philippi, modo Germani Episcoporum. Petrus sane fuit Gelasii tempore etiam in Latio Laurensis Episcopus, quem anno 487. scimus interfuisse in Concilio Romano sub Felice III. Gelasii decessore, ad quem Gelasii epistola referri posset, nisi forte quispiam arbitraretur referendam ad Petrum Episcopum Ravennatem, qui sub Symmacho Papa interfuit Conciliis Romanis anni 501. 502. 503. & 584. Johannes, ad quem etiam Gelasii epistola scripta fertur, vel est Ariminensis, qui interfuit aliquot Romanis Conciliis sub Symmacho, vel Thuritanus, qui adfuit in Romano Concilio anni 501., vel Spoletanus, qui in eisdem Romanis Conciliis Symmachi interfuit; vel demum Vibonensis Episcopus, cujus nomen adparet in subscriptionibus Concilii Romani sub Symmacho anni 499. Philippus alius esse nequit, nisi Episcopus Numanates ex Piceno, cujus fit mentio in Concilio Romano 3. Felicis III. anni 487. Demum Germanus fuit Episcopus ille Pisaurensis, quem memorant acta Concilii Romani anni 499. sub Symmacho celebrati. Ita quodammodo sub incerto de his Episcopis disserui, quod non satis aperte constet, quos Gelasianæ epistolæ, seu fragmenta epistolarum spectent, præsertim etiam quod non adeo certi esse possumus de eorundem fragmentorum fide, atque integritate, quæ vel ex uno Gratiano, aut ex aliis non prorsus, & undequaque probatis Collectoribus pendet. Ut vero exordiar a canone 11. dist. 63., is hanc habet inscriptionem: *Gelasius Papa Philippo, & Geruntino Episcopis*. In aliquibus codicibus pro *Geruntino* legitur *Gerontio*, in aliis *Gerentino*. Epistolæ argumentum est de plebe *Can.11. dist.63.*

Dio-

Diotrensi, quæ lugebat, se suo Rectore, sive Episcopo destitui; ceterum jam unus electus fuerat *a paucis, & tenuioribus*, jam Episcoporum Philippi; & Gerontii suffragio probatus. Hinc Gelasius monet Episcopos eosdem Philipphum, & Gerontium, ut curent Episcopum consecrari, & quidem eum, qui electus fuisset communi omnium suffragio, sine ulla contradictione, non prout cuicumque libuisset. Ego de hujus fragmenti auctoritate plurimum dubito, animadvertens in primis, Anselmum Lucensem primum fuisse inter Collectores, qui illud in codicem suum referret. Quis autem ignorat eidem Collectori parum fidendum esse in illis, quæ ipsius proposito conveniebant, in quibus recensendis non solum nullum habuit delectum, sed & nonnulla ingenio suo elucubravit, aut jam elucubrata diverso ordine, atque structura composuit? Quoniam vero præcipuum ipsius propositum in electionibus sacrorum Antistitum versabatur, facile agnoscitur quemadmodum idem canon 11. Anselmo congrueret. Præterea obscurum est nomen plebis Diotrensis, cujus Episcopum eligendum esse ibidem dicitur, nec facile quispiam divinare poterit, ad quem Episcopatum canon ipse pertineat, qua in re industria illius eo maxime dignoscitur, qui Gelasii fragmentum primus descripsit, quo sub ignotis nominibus facilius illuderet. His accedit, Ecclesiæ illi vacanti non unum datum fuisse Visitatorem Episcopum, sed duos effingi designatos, Philippum, & Gerontium, & quidem illum ex Piceno, istum ex Latio; quum tamen unus tantummodo Ecclesiæ vacanti Visitator dari soleret Episcopus, & quidem ut plurimum ex proximioribus. Hinc etiam in diro schismate, quod concitatum est Romæ occasione electionis Symmachi Pontificis, nonnisi unum datum esse Romanæ Ecclesiæ Visitatorem novimus, ad cujus curam spectaret contentiones omnes pacare. Quis itaque dixerit duobus Visitatoribus indiguisse Ecclesiam Diotrensem, cui ut consuleretur e duabus aliis Ecclesiis essent Antistites avocandi? Insuper disciplina, quæ ibidem dicitur Gelasii tempore viguisse, juxta quam ad electionem novi Episcopi confluere deberent omnes Diœcesani ex quibuscumque Parochiis cum universa turba, & quidem sæpius, non congruit vetustis moribus Episcopalium electionum, quæ a solo Clero, & populo civitatis celebrabantur. Quod si nomine *omnium Parochiarum* quis intelligeret eas, quæ essent in Civitate constitutæ, novum suppeditaretur argumentum, quo recentius epistola eadem efformata videretur; siquidem Gelasii ætate nondum receptum erat, ut in una civitate plures Parochiæ constituerentur. Unum hic addo, quod spectat canonis ejusdem verba: nimirum in postrema parte, ubi legitur: *a constitutis possit revocare præscriptis*, in vetustioribus Gratiani codicibus legitur: *a constitutis possit revocare rescriptis*.

Can. 1. & 3. dist. 87. Potius videntur Gelasio convenire canones 1. & 3. dist. 87., quos ex uno, eodemque monumento depromtos olim fuisse non dubito, cum idem sit in utroque argumentum. Quamquam enim canon 1. videatur ex nonnullis Gratiani codicibus epistolam continere ad Gerontium, & Petrum; canon vero 2. epistolam ad Leontium & Petrum; tamen facile est suspicari, inscriptiones hujusmodi vitio librariorum fuisse corruptas; neque enim in omnibus codicibus eædem prorsus sunt; sed alicubi nomen Leontii, alicubi nomen Gerontii legitur. Quemadmodum autem superius animadverti, Gelasii tempore fuisse & Gerontium & Petrum in Latio Episcopos, illum Fidenatem, hunc Laurensem, admodum verosimile est, Sanctum Pontificem orphanorum, & viduarum in Latio consistentium caussas utrique Episcopo eadem epistola commendasse. Stylus a Gelasiano non dissonat; sententia etiam plu-

plurimum congruit cum aliis Gelasii capitibus, quorum aliqua videre superius quispiam poterit ad canonem 2. dist. 87. Immo quod ibidem Gelasius scribit, consonat etiam cum aliis veterum Patrum, & Maximorum Pontificum monumentis. Ex veteribus Patribus, ut ceteros omittam numero plurimos, laudari possent Carthaginenses Antistites in can. 101. Concilii Carthaginensis vulgo 4., & ex Pontificibus Maximis laudari posset Leo IV. in homilia de cura pastorali ita scribens: *Curam pauperum, peregrinorum, & orphanorum habete.* Non opus est pluribus in re tritissima, ac pervagata.

In canone 24. de pœn. dist. 4. nihil est, quod speciali indigeat animadversione, cum ille referendus sit ad canonem 29. cau. 23. qu. 4., in quo integra sententia exhibetur. Sed & in canone 29. nihil est, quod a Gelasio Pontifice alienum videatur. Etsi enim ad plures Episcopos Gerontium, Johannem, Germanum, & Petrum scripta Epistola sit, id tamen ex eo forte profluxit, quod caussa Stephani ibidem memorata plures diversarum civitatum homines spectaverit. Agitur ibi de Stephano quodam, qui injuriam in alios intulerat, alias autem dicebatur injuriam eandem remissam fuisse. Scribit Gelasius, injuriæ judicium *redivivo dolore* (ita legendum arbitror, non ut in aliquibus Gratiani codicibus *recidivo dolore*) iterari non debere. Plane sunt hæ Romani juris principia, ex quibus receptum est, per pœnitentiam recoli non posse injuriam semel remissam l. 11. §. 1. ff. de injuriis, l. 17. §. 1. ff. de pactis. Addidit Gelasius divinum exemplum, quo dimissa semel peccata redire Deus clementissime non patitur. *Can. 29. cau. 23. qu. 4. & Can. 24. de pœn. dist. 4.*

De Epistola ad Herculentium, Stephanum, & Justum Episcopos.

Non dubito, quin epistola relata apud Gratianum in can. 10. dist. 54. vere Gelasii sit, cum illa maxime conveniat aliis ejusdem Pontificis sententiis, eique nonnulla rerum, quæ ibidem memorantur, adjuncta suffragari quodammodo videantur. Restituenda in primis erit Gratiani scriptura, exigendaque ad codicem Ivonis, utpote antiquiorem. Habet Ivo in parte 6. cap. 354. *Gelasius Herculentio, Stephano, & Justo Episcopis. Nuper etenim actores illustris fœminæ* (quæ priora leguntur verba apud Gratianum, omisit Ivo; erant enim illa adinstar præfationis in epistola) *Placidiæ petitorii oblatione conquesti sunt, Sabinum Marcellianensis, sive Cusilinatis urbis Antistitem Antiochum servum juris patronæ suæ, absentis Dominæ occasione captata, ad presbyterii honorem usque perductum, ejusque fratrem Leontium Clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, Fratres charissimi, inter supradictos actores, & eos, qui conditionis extremæ repetuntur, objectam cognitionem vobis nostra auctoritate deputamus, ut omni veritate discussa, si revera objectam sibi maculam justitiæ refragationis non potuerit ratione diluere, Leontium Clericum, quem gradus præfinitus legibus non defendit, ad sequendam cognitionis* (melius hic forte legit Gratianus *conditionis*) *suæ necessitatem modis omnibus redhibete. Antiochum vero, quia per Sacerdotium non jam potest retolli, si in suam Ecclesiam in hoc, in quo est, honore desiderat collocare, non velut redditum sibi, sed habeat pro ministeriorum celebratione susceptum.* Siquis mature epistolam istam perpendet, eandem referet directam ad Africanos Episcopos *Can. 10. dist. 54.*

scopos. Erat tunc Africana Ecclesia diris vexationibus concussa, Episcopatus turbati, nonnulli etiam eversi; quique ibidem erant constituti Episcopi, nullis servatis legibus pro arbitrio res Ecclesiasticas moderabantur. Sabinus quidam Marcellianensis Episcopus in Provincia Africæ Proconsulari (forte etiam regebat Ecclesiam Culsitanam in eadem Provincia vacantem, quamobrem & Marcellianensis, & Culsitanus Episcopus appellari a Gelasio potuit, sive Cusilinates, ut habet Ivo, aut Clusitanus, ut legit Gratianus) sacris ordinibus insigniverat homines servili conditioni subjectos in fraudem Placidiæ illorum dominæ. Vigebat apud Africanos vetus consuetudo, ut in caussis Ecclesiasticis Judices in Provinciis designarentur a Primatibus, cujus disciplinæ vestigia supersunt in cap. 3. de foro compet. apud Gregorium IX. At vero rebus Africæ, ut ajebam, turbatis Placidiæ Actores apud Pontificem Maximum querelam proponentes, Judices postularunt. Annuit Gelasius, Judicesque delegavit tres Africæ Episcopos, Herculentium ignoti, quoad sciam, nominis virum; item Justum, quem arbitror fuisse Episcopum Acufidensem in Mauritania Sitifensi; hic enim anno 484. cum aliis numero plurimis fidei suæ rationem reddidit in Urbe Carthaginensi Rege postulante. His junxit Gelasius Stephanum, quem puto Sinitensem fuisse in Numidia Episcopum, quemque eodem tempore vixisse constat. Eam mandati formam illis sequendam proposuit Pontifex Maximus, ut illi, qui nondum erant sacris susceptis ordinibus Deo dicati, in pristinam restituerentur servitutem; ii vero, qui Presbyteratus dignitate sacrati essent, in gradu suo consisterent, id vix dominæ concedendo, ut siquam sui juris Ecclesiam haberet, in ea Sacerdotem illum constitui postularet. Sic in similibus caussis aliis rescripsit Gelasius, ut in can. 9. 11. & 12. dist. 54., in quibus conqueritur, passim Episcoporum placito hujusmodi homines servili conditioni obnoxios ordinari. Videantur ea, quæ diximus, aut inferius observabimus ad memoratos canones, ut enim eandem propemodum sententiam, licet in pluribus propositis speciebus, exhibent, ita demonstrant sine ulla difficultate Gelasio adscribi facile posse.

De epistola ad Honorium Episcopum.

Can. 5. cau. 13. qu. 2. Canonem 5. cau. 13. qu. 2. Gelasio Papæ ad Honorium Episcopum scribenti tributum retulit Gratianus, ut exinde ostenderet, servos testamenti condendi facultate destitui. Sententia sane Romani juris principiis apprime conformis, quæque ea demonstratione non indigebat, quæ penderet ex canone, cujus vix inter veteres Collectores vestigium est apud Ivonem in cap. 111. partis 16., qualis est quintus memoratus Gratianeus. Quæ ibidem laudatur Gelasii epistola, deperiit; ut enim continebat singulare mandatum pertinens ad rem privatam, certaque Ecclesiæ prædia, facile excidere potuit, quemadmodum tot alia similia monumenta exciderunt Pontificum veterum, si forte illos excipias, quorum epistolæ in libellos singulari solertia distributæ, ac collectæ fuerunt, quemadmodum contigit in epistolis Magni Gregorii. Ceterum non video, cur Ivoni, & Gratiano hac in parte morem gerere quispiam non possit; quidquid enim in eo capite continetur, minime dissonat, aut a Gelasii temporibus, aut a Gelasii ejusdem doctrina. Agitur de Ampliato quodam servo Ecclesiæ, qui Ecclesiastica quædam prædia conduxerat, eamque ob rem pluribus capitibus, nimirum & caussa rationum reddendarum, &

caussa

caussa conditionis suæ Ecclesiæ erat obnoxius. Is nihilominus testamentum condiderat, deque rebus, quas possidebat, ex arbitrio, ac libere disposuerat. Id intelligens Gelasius Honoratum Episcopum monuit, (forte hic Honoratus fuit Dalmatiæ Episcopus, cujus nomen exhibent duæ Gelasii epistolæ 5., & 6.) ne ea occasione juribus, ac bonis Ecclesiæ fraus fieret, mandavitque, ut Sedis Apostolicæ auctoritate non fineret, post mortem testatoris illius bona Ecclesiastica in alios transferri, sed potius penes defuncti filios, quibus etiam commissum erat Ecclesiasticum patrimonium, remanere curaret. Sollicitudo singularis, quam de certis illis bonis Gelasius habuit, indicat ea bona pertinuisse ad Romanam Ecclesiam; neque enim ignoratur, Romanam Ecclesiam in pluribus Diœcesibus, ac Provinciis prædia possedisse, quorum caussa non multo postea, temporibus nimirum Pelagii II., aut Gregorii Magni, Defensores numero plurimi in diversis regionibus constituti fuerunt. Ampliatus autem conductor, de quo illic agitur, ut reor, fuit colonus Ecclesiæ juxta mores quinti Ecclesiæ sæculi, & sequentium, quibus servi Ecclesiarum prædiis rusticis Ecclesiasticis excolendis addicebantur, eadem obligatione & in servorum filios, quos servos originarios appellabant, perpetuo transeunte. De his sermo est apud Leonem Magnum in canone 21. dist. 54., apud ipsummet Gelasium in epistola ad Episcopos per Lucaniam, seu in can. 12. dist. 54., apud Gregorium Magnum in epist. 42. lib. 1. Et quidem Gelasii tempore hujusmodi servi coloni testamentum condere nullatenus poterant juxta generales juris regulas, sed quidquid adquirebant, quasi peculium Ecclesiasticum habebatur, quæ disciplina viguit usque ad tempora Gregorii Magni. Sed sub Gregorio Magno, cum mitius etiam juxta jus civile Romanorum haberi cœpisset servilis conditionis jugum, non quidem colonis illis testandi facultas concessa est, sed indultum, ut bona illorum decedentium filii, vel parentes tenerent, quæ recens consuetudo benignitatem, pietatemque virorum Ecclesiasticorum quammaxime decebat, dummodo tamen Ecclesiastica prædia in Ecclesiæ semper jure consisterent. Ita scribit Gregorius epist. 42. lib. 1. ad Petrum Siciliæ Subdiaconum: *Cognovimus etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes sui non permittuntur succedere, sed res eorum ad usus Ecclesiæ pertrahuntur; de qua re definimus, ut parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, hæredes eis succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur. Si vero filios parvulos aliquis reliquerit, quousque ad ætatem talem perveniant, ut substantiam suam regere valeant, personæ eligantur cautæ, quibus parentum eorum res tradi debeant ad custodiendum &c.* Itaque paullo rigidior erat disciplina, quæ in hac re tempore Gelasii vigebat, aliquantisper inflexa recentiore ætate, seu tempore Gregorii; ex cujus definitione præsidium etiam capere possumus, ut epistolam illam Gelasio tributam apud Gratianum, & Ivonem, vere esse Gelasii validius judicemus.

De epistola ad Johannem Episcopum Soranum.

Cum non alium noverim Anselmo Lucensi antiquiorem Collectorem, qui palam ediderit Gelasii nomine canonem 7. de cons. dist. 1., jure ac merito de ejusdem auctoritate dubitavero; præsertim, quod dubitationem augeant non contemnendæ conjecturæ. Dicitur ibi Megetia quædam spectabilis fœmina a Gelasio pa- *Can. 7. de cons. dist. 1.*

 stu-

stulasse, ut templum, quod ipsa in Sorana Diœcesi in prædiis suorum sepulturæ destinatis construxerat, dedicaret. Erat Sorana Ecclesia, uti & recentioribus temporibus, Romano Pontifici velut Metropolitæ subjecta in Campania Felice. Gelasius rescripsit, se id benigne indulgere, quin tamen jam editis præceptionibus derogaretur, mandans Johanni Sorano Episcopo, ut in iis locis divina celebrentur officia, non publica frequentatione, aut processione, sed defunctorum tantum subsidio, quorum cadavera jacere ibidem dicebantur. Verosimilia quædam in hoc fragmento quidem adparent, quatenus jam tum oratoria celebrari extra Urbes consuevisse certum est, quemadmodum deducitur ex can. 33. Concilii Aurelianensis 4. anni 541., item Gelasii tempore Provinciali decreto in Romana Diœcesi statutum fuerat, ne quispiam sine Sedis Apostolicæ facultate Ecclesiam dedicaret, quemadmodum facile colligitur ex canonibus 4. & 6. de cons. dist. 1., quibus & addi forte posset canon 5. Præterea quinto, & sexto Ecclesiæ sæculo publicas in Ecclesiis pro defunctis orationes celebratas fuisse liquido constat ex Concilio Bracarensi 3. anni 572. can. ult., ex quibus conjicere forte quispiam posset, ea, quæ in dicto canone 7. continentur, & Gelasio, & Gelasii temporibus convenire. Verum aliqua sunt, quæ negotium facessunt, & quidem non leve. Etenim in primis non consonat cum disciplina quinti, aut sexti sæculi, quod ibi dicitur, ideo constructum esse templum in prædiis, quod ibidem cadavera tumularentur; siquidem tunc alius sepulturis, alius Ecclesiis construendis locus erat, quemadmodum alias memini me demonstravisse; demonstratque perspicue canon 9. Theodulphi Aurelianensis Episcopi in Capitulari ad Diœceseos suæ rectum regimen edito, quo invecta consuetudo de tumulandis in Ecclesia cadaveribus octavo etiam Ecclesiæ sæculo improbata animadvertitur. Illam autem eo pressius improbasset Gelasius Papa, quo deterius erat sui temporis nonnullorum exemplum. Videlicet plurimi Ecclesias novas construxerant, & improborum hominum nominibus dedicandas curaverant, illorum nimirum, quorum cadavera veluti sanctorum ibidem condita demonstrabantur, quemadmodum superius ostendi ad canones 4. & 6. de cons. dist. 1. Quod cum detestatus Gelasius fuisset in epistola ad Episcopos Lucaniæ, Brutiorum, & Siciliæ cap. 25., quis facile sibi persuadebit, inducendo eidem abusui novam occasionem dedisse rescripto suo ad Johannem Soranum, Megetiæ petitionibus indulgendo? Præterea num Soranam Ecclesiam Gelasii tempore regeret Johannes Episcopus, incertum penitus est; neque enim monumenta Ecclesiastica illius temporis de eodem faciunt mentionem. Potius mentio fit Sebastiani Sorani Episcopi in Concilio Romano anni 501., quinto scilicet anno a morte Gelasii; At Johannis Sorani nomen adparet in libris epistolarum Gregorii VII. ad calcem libri 1., quem fortasse scribere voluit, aut Anselmus Lucensis, aut alius quilibet Anselmi contemporaneus, dum fragmentum illud Gelasio adscriberet. Hinc vero conjectura deducitur, ex qua Anselmum, aut quemvis alium capitis illius auctorem agnoscamus, de cujus fide parum integra eruditi viri sæpe, ac sæpius conquesti sunt. Neque vero de Anselmo temere judicamus, quem scimus plura confinxisse, ubi proposito erat inserviendum. Porro in contentionibus Ecclesiarum ipse promovendæ alicujus partis studiosissimus fuit, nec pepercit diuturnis investigationibus monumentorum sine delectu exhaustorum, dummodo adversariorum partem conficeret. Sæculo undecimo, quo florebat Anselmus, Episcopi Gallicani ægre tulerunt, in Diœcesi Turonensi consecratam fuisse Ecclesiam auctoritate Johannis Pontificis Maximi

ximi

ximi a Petro Cardinali, ita obtinente post subreptitias, aut obreptitias preces Fulcone comite, qui ab Episcopo Turonensi obtinere id ipsum non potuerat. Hinc autem simultates, atque contentiones exortas scribit Glabrus Rodulphus lib. 2. cap. 4. Histor. Ecclef. Quamobrem Anselmus Lucensis a rebus istiusmodi, ac disputationibus fovendis minime alienus tale fragmentum Gelasio adscripsit, quod plurimum inserviret quæstioni propositæ adversus Gallicanos Antistites dirimendæ. Quæ omnia ita observata velim, non quod certo ex illis deducendum existimem, dictum canonem falso per Anselmum adscriptum fuisse Gelasio, sed quod non levis falsi monumenti suspicio suboriri videatur.

De Epistola ad Johannem Episcopum Viennensem.

In codicibus Gratiani sive vetustis, sive recentioribus canon 33. cau. 17. qu. 4. Gelasio tribuitur scribenti ad Johannem Episcopum Viennensem. At vero apud Ivonem in parte 16. cap. 77. tribuitur Gelasio scribenti ad Johannem Episcopum Vivavensem, sive, quod idem est, Saltzburgensem. Ex hac autem inscriptione, sive Gratianum, sive Ivonem sequamur, deducitur non esse germanum hujusmodi canonem. Neque enim temporibus Gelasii ullus fuit ejus nomine Antistes in Ecclesia Viennensi; aut in urbe Vivavensi, sive Saltzburgo instituta erat Episcopalis sedes, quod & Baluzius notavit in notis ad Gratianum. Sed & incertam reddit capitis ejusdem auctoritatem, quæ ibidem Gelasii nomine sententia refertur. Etsi enim subobscura videatur epistolæ species, hæc tamen, quoad commodius fieri potest, elicitur. Felix quidam servus Orthasii vexationem domini fugiens sese receperat in Ecclesiam, quæ ibidem appellatur *Basilica Barbarorum*. Præceperat Gelasius, ut servus idem ab Ecclesia egrederetur, adjecta conditione, ut nihil asperum, aut durum pateretur, si justam fugæ suæ caussam fuisse ostendisset, secus vero apud dominum legitimas pœnas lueret. Caussa apud Romanum Antistitem discussa fertur, in qua Orthasius vicit, & Felix custodiæ mancipatus arbitrio domini erat prorsus obnoxius, eamque ob rem Romam etiam se contulerunt servi in custodia detenti uxor, & filiæ, subsidium fortasse parenti suo, quoad fieri poterat, præstituræ. Integra hæc facti series, quæ magis magisque percipitur, ubi pro verbo *præcipimus* legatur *præcepimus*, quemadmodum habetur in codicibus Ivonis, aberrat a similitudine veri. Nemo enim facile sibi persuadere poterit, eam caussam, qualis refertur, adeo gravem fuisse, ut ad judicium Pontificis Maximi deferretur a remotissimis usque Civitatibus, qualis erat aut Viennensis, aut Saltzburgensis; ut non solum servus ipse, ejusque uxor, & filiæ (si tamen, quam duxerat servus, uxor appellari Gelasii tempore poterat), sed etiam Orthasius dominus Romam ea de caussa perrexisset. Sane in hac, aut simili specie tunc observandum erat, quod declinante quarto sæculo statuerat Leo Imperator in l. 6. §. 5. cod. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Qui illorum temporum disciplinam de servis ad Ecclesias confugientibus custoditam scire desiderat, præter constitutiones Imperatorum sub eodem titulo positas, observare poterit canonem 3. Concilii Aurelianensis 5. anni 549.

Can. 33. cau. 17. qu. 4.

De epistola ad Justinum Archidiaconum, & Faustinum Defensorem.

Can. 23. & 25. cau. 12. qu. 2. Non eadem est auctoritas canonis 23., ac sit canonis 25. cau. 12. qu. 2., licet uterque Gelasio tribuatur in epistola ad Justinum Archidiaconum, & Faustinum Defensorem. In canone 25. illud ipsum fragmentum est, quod retulit Ivo plenius in cap. 151. parte 3. Et quidem ex eo corruptam Gratiani inscriptionem jure optimo emendaverunt Correctores Romani, quemadmodum ipsi in sua adnotatione aperte demonstrant. Adjiciam ego non pauca ex ipso Ivone, quae apud Gratianum desiderantur. In prioribus verbis legit Ivo: *Volatoranae*, (vel, ut alii codices exhibent, *Vulteranae*) *Ecclesiae actus, vel patrimonium, quod hactenus comperimus destitutum, vel post damnationem Eucharisti, quo fuerat &c.* Item apud Ivonem pro nomine Episcopi *Eumancii* legitur nomen *Eumatii*; ac demum post verba illa postrema Gratiani: *patiamini generari*, haec subsequuntur apud Ivonem: *Siquod vero in Ecclesiae vestrae damnum, aut in his, quae sunt praeceptionis nostrae prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat, censeamus. Decimas justo ordine non tantum nobis, sed majoribus visum est, plebibusque tantum, ubi Sacrosancta dantur baptismata, deberi.* An posteriora haec verba a vers. *decimas* &c. ad epistolam Gelasii pertineant, ego dubitaverim, cum ea quaestio, num decimae baptismali tantum Ecclesiae deberentur, posterioribus saeculis suborta fuerit, quemadmodum facile demonstrari posset ex Capitulari Karoli, quod retulit Regino in lib. 1. de Eccles. discipl. cap. 52., ex Capitulari Ticinensi Ludovici Imperatoris anni circiter 855. cap. 12., ex Leone IV. apud Gratianum in cau. 13. qu. 1. parte 2. vers. *de decimis*, & can. 45. cau. 16. qu. 1., ubi eadem omnino verba leguntur, ac ea, quae nuper ex Ivone descripsi sub nomine Leonis IV. Porro in iis verbis deceptus forte fuit Ivo ex quodam exemplari, in quo plures constitutiones, vel epistolae Pontificiae, aut illarum fragmentum quodpiam sine ordine, ac diligentia adjecta fuerint. Ceterum, quae in prioribus ejusdem capitis verbis ab initio usque ad illa, *ut quid fieri debeat, censeamus*, plurimum conveniunt Gelasio, ejusque temporibus. Agitur ibidem, nil ego dubito, de Ecclesia Volaterrana in Etruria constituta, recens etiam Pontifici Maximo immediate subjecta. Ejus urbis Episcopus promovendis Ecclesiae suae utilitatibus parum sollicitus fuerat; ille enim erat Elpidius, de quo superius egi ad canonem 92. cau. 1. qu. 1., & can. 26. cau. 23. qu. 8., qui aliquandiu ab Ecclesia sua abfuit ignorante primum, deinde reluctante Gelasio, quemadmodum ex iis, quae ibidem tradidi, perspicue liquet. Quid opportunius Gelasio videri potuit, quam res Volaterranae Ecclesiae, cujus specialem etiam curam Metropolitico jure gerebat, commendare Archidiacono, ac Defensori? Jam tum constituti Archidiaconi fuerant, qui Episcopos prae ceteris in administratione Ecclesiasticorum redituum juvabant. Usus praeterea invalere coeperat Defensorum, illorum saltem, quos ab Imperatoribus, aliisve supremam potestatem habentibus Episcopi postulabant, tuendorum Ecclesiae bonorum caussa, juxta canonem Concilii Carthaginensis relatum in can. 10. cau. 23. qu. 3., quorum paucis annis post Gelasii obitum meminit Synodus Romana

mana 4. sub Symmacho cap. 7. Itaque & Faustino Defensori, & Justino Archidiacono commendata sunt jura Volaterranæ Ecclesiæ, quorum plura jam ab Episcopis erant alienata. Et idipsum consonat Gelasianis temporibus; etenim ex Concilio memorato Romano sub Symmacho, aliisque initio sexti sæculi celebratis, facile adparet, quanta fuerit Episcoporum oscitantia, aut facilitas in alienandis bonis Ecclesiarum suarum. Difficultatem forte movere poterunt verba illa: *Quia contra constituta Synodi ab Episcopis prædia alienari nullo potuerunt commento*, quasi Gelasius supponat Synodum celebratam jam tum fuisse, qua prohibita esset bonorum Ecclesiasticorum alienatio, quæ constitutio non ad aliam Synodum referri posse videtur, nisi ad Synodum Romanam sub Symmacho Gelasio recentiorem. Verum quis prohibet ea verba referre ad Synodum Romanam sub Gelasio, vel priorem, vel posteriorem, quarum acta integra ad nos usque non pervenerunt? Dicere etiam quispiam poterit, nomine Synodi ibidem non intelligi eam, quæ generatim caverit, ne bona Ecclesiastica alienarentur, sed intelligi conventum Clericorum Volaterranorum, qui Episcopo suo alienanti non consenserant. Etenim ea ætate, quotiescumque negotium Ecclesiasticum peragendum erat, Episcopus Cleri consilium convocata Synodo expetebat. Eucharistus autem, Eumatius, & Opilio, qui in dicto canone alienavisse bona Ecclesiastica dicuntur, contra Cleri sui sententiam, quod idem est, ac contra Synodum, ad alienationem processerant. Hanc interpretationem probant verba illa Gelasii subsequentia: *Sit emtoribus ad eum recursus, qui præsumsit aliquid de Ecclesiæ rebus illicita venditione distrahere &c.*, quæ sane verba non totius Cleri consensu factam indicant distractionem, sed unius Episcopi. Demum in dicto canone 25. concluditur, in quatuor portiones Ecclesiasticos proventus distribuendos esse; qua in sententia nemo non videt ipsasmet Gelasii sanctiones, quales habentur in epistola ad Episcopos per Lucaniam in can. 27. cau. 12. qu. 2., quem jam superius expendebam.

Hæc vero ipsa, quæ animadverti ad canonem 25. cau. 12. qu. 2., aperte demonstrant, non eandem esse auctoritatem canonis 23. eadem caussa, & quæstione. Eandem ipse habet inscriptionem, nimirum Gelasii ad Justinum Archidiaconum, & Faustinum Defensorem scribentis; ac si ipsum cum canone 25. conferas, nihil aliud adparebit, quam auctorem canonis 23. studuisse Gelasii sententias imitari, quales habentur in canone 25. Sane verosimile non est, Gelasium ipsum ad eosdem scribentem eadem bis edidisse, quasi fingeret Justinum, & Faustinum suorum præceptorum immemores. Itaque arbitror eum, qui primus edidit eundem canonem 23., voluisse paullo aliter describere, quæ Gelasii erant juxta canonem 25., in describendo vero aliqua forte per imperitiam immutasse, nisi forte immutavisse dicatur, ut proposito suo serviret. Revera initio canonis dicitur, Episcopi loco alium esse eligendum, qui nomine Episcopi universa Ecclesiastica bona disponat, deinde subjicitur, omnia ad Episcopum esse referenda. Non consonant hæc invicem; nam si omnia ad Episcopum referenda erant, frustra alius erat designandus, qui & loco, & nomine Episcopi cuncta disponeret. Qui primum eundem canonem edidit, videtur esse Anselmus Lucensis, quem deinde alii canonum Collectores sequuti sunt. Canisius in collectaneis Anselmi ejusdem paullo aliter fragmentum retulit, atque habeatur apud Gratianum. In inscriptione ita exhibuit: *Idem* (nimirum Gelasius) *Justino Archidiacono, & Fausto*. Verba vero canonis, quæ a Gratiano aliquantulum discrepant, sunt sequentia: *Vobis, & famæ vestræ consultum duximus*

ximus . . . ut de medio sequestretur, & quartæ portiones, vel fidelium oblationes de hac fiant modis omnibus pensione . . . aliam Clericus pro suo judicio, & electione dispertiat, tertiam pauperibus sub omnium conscientia faciat erogari; Fabricis vero, quod competit, ad ordinationem Pontificis erogatione vestra decernimus esse pensandum. Siquid forte sub annua remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte custode condatur in thecis, ut si major emerserit fabrica, sint subsidio, quæ diversi temporis diligentia petuerint custodiri &c.

De epistolis ad Martinum, & ad Justum Episcopos.

Can. 9. dist. 54. Ad Martinum, & Justum Episcopos scripta apud Gratianum fertur epistola, quæ continetur in can. 9. dist. 54. Emendanda sane inscriptio est ex codice Ivonis, utpote antiquiore, in quo ita legimus in inscriptione capitis 353. parte 6. *Gelasius Martyrio, & Justo Episcopis*. Non erant isti Episcopi a Romana Civitate admodum dissiti; nam in primis Martyrius præerat Ecclesiæ Tarracinensi in Campania, de quo fidem faciunt monumenta tum Concilii Romani anni 499., tum alterius Concilii Romani anni 502. Deinde Justus non ille est Acufidensis in Mauritania Sitifensi Episcopus, ad quem scriptam fuisse aliam Gelasii epistolam superius adserebam ad can. 10. dist. 54., sed potius Episcopus Acherontinus in antiqua Lucania, quæ recens ad Provinciam pertinet Regni Neapolitani. De hoc Justo mentio est in Concilio Romano anni 499. Neque vero quispiam utrumque confundat, sive quem spectat d. can. 9., sive quem spectat d. can. 10. dist. 54. ex eo, quod utroq; in loco eadem materies tractetur, de servis non ordinandis; etenim præter ea, quæ suo loco animadvertebam ad canonem 10., demonstrans, Justum, de quo ibidem agebatur, Africanum Episcopum fuisse, plurimum movere debet diversa ratio, qua Gelasius de eadem re in utraque epistola scribit. In canone 10. conqueritur Gelasius de Episcopis, quod *antiquas regulas, nec decreta noviter directa cogitarent*, quibus nimirum cavebatur, ne servilis conditionis homines ipsorum domino ignorante ad sacros ordines promoverentur. In canone 9. conqueritur de Episcopis, quod non solum antiquas regulas parvipenderent in ordinatione servorum, sed præterea non observarent, *quod novella synodali explanatione comprehensum erat*. Hæc synodalis explanatio opponenda jure optimo erat Episcopis Tarracinensi, & Acherontino, utpote qui Romanæ Synodi Provincialis constitutionibus veluti suffraganei suo etiam suffragio adstringebantur; non erat opponenda Episcopis Africanis, ad quos eadem non pertinebat. Itaque Gelasius apud Episcopos Romanæ Provinciæ in memorato canone 9. commendat veterem disciplinam, juxta quam servi invitis, aut ignorantibus dominis non ordinarentur, imo memoriam renovat *novellæ synodalis explanationis*, quam ipse ad eosdem Episcopos miserat ad eandem rem. Illa est epistola Gelasii ad Episcopos Lucaniæ, Brutiorum, ac Siciliæ, præsertim vero in capite 14., quod Gratianus retulit in can. 12. dist. 54. Quæ omnia cum invicem consonent, & Gelasio omni ex parte convenire videantur, nihil est, in quo Gratiani fragmentum rejiciamus, præsertim etiam, si conferatur cum canone 10. & 11. eadem distinctione 54.

Ad

Ad eundem Justum Acherontinum Episcopum directum arbitror rescriptum; quod legimus in can. 7. cau. 16. qu. 3., cujus integrum monumentum deperiit quidem, quamobrem nemo facile poterit integram Gelasii sententiam exhibere, qualis ex proposita specie erueretur; Attamen non dubito, quin recte Gelasio tribuatur, cum nihil ibidem contineatur a Gelasianis temporibus, aut a Gelasio ipso alienum; cum praeterea Ivo Carnotensis duplici in loco illud ipsum fragmentum descripserit, videlicet in cap. 135. part. 3., & in cap. 105. part. 6. Illud autem in ipso Ivonis codice est animadvertendum, non eadem omnino utrobique verba describi; nam ubi Gratianus legit: *Siqua pars confidit*, Ivo habet in dicto cap. 135. *Siqua pars diffidet*, & in dicto cap. 105. *Siqua pars fidit*. Praeterea ubi Gratianus legit: *Possedisse probatur*, Ivo in eodem cap. 135. habet: *Possedisse perhibetur*, & in cap. 105. *Possedisse probabitur*. In codice autem vetere MS. Panormiae, qui adservatur in Bibliotheca Regii Athenaei, pro adverbio illo *fideliter*, recentiore manu emendatum est ita, ut legatur *firmiter*; item pro illis Gratiani verbis: *Siqua pars confidit, praebeat Sacramentum*, ita legitur scriptum: *Siqua pars fidei praebeat Sacramentum*.

Can. 7. cau. 16. qu. 3.

De Epistolis ad Majoricum, Serenum, & Johannem Episcopos.

Edidit Lucas Holstenius ex Collectione Deusdedit nonnullas Gelasii Papae epistolas, inter quas haec habetur: *Gelasius Majorico, Sereno, & Johanni Episcopis. Qui & humanis legibus incivili temeritate calcatis, & reverentia religionis abjecta vel Ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum prosilire dispendium, nec hujusmodi saltem commoniti, convictique nequitiam sopire consentiunt, atque illata sacris rebus detrimenta sarcire, merito divini muneris sunt participatione privandi; ut hujus perceptione careant, quod sacrilegis ausibus habuere despectui. Quapropter Dionysii, qui sicut vestrae textus relationis ostendit, non solum Vibonensis Ecclesiae jura turbare, sed etiam repensare, quod nequiter admiserant, respuerunt, sacrae communionis arceantur accessu, donec quae honori divino competunt, discant devota mente deferre. Contra quos etiam quidquid publicis legibus agi poterit, minime negligatur. Ut qui utrumque temserunt, utrisque cohibiti, tam sibi, quam ceteris praebeant, quod necessaria disciplina poscit exemplum. Caelestinus vero Presbyter Fratris, & Coepiscopi nostri Sereni, qui contra Pontificale judicium, contraque Apostolicae Sedis mandata prorumpens supradictis communionem sacram ministrare praesumsit, cum non potuerit ignorare sententiam proprii Sacerdotis, ab officio protinus Ecclesiastico pellatur, ut nullus Ecclesiae ministrorum contra Pontificalia instituta venire contendat.* Ex hoc monumento depromtus est canon 24. cau. 12. qu. 2., ubi tamen nonnulla omissa sunt, quae sane si ex nuper descriptis suppleantur, integram propemodum Gelasii sententiam palam facient. Etiam Ivo Carnotensis sive in cap. 150. part. 3., sive in cap. 185. part. 4. hujus epistolae meminit; sed priora tantum retulit verba, ab illis *Qui & humanis*, usque ad illa *habuere despectui*. Quum vero & Ivo, & Deusdedit in prioribus verbis omnino consonent, jure ex iisdem Gratianum emendabimus; ut non sit legendum: *Qui & divinis, & humanis legibus &c.*, sed potius, *qui & humanis legibus &c.* Porro in-

Can. 24. cau. 12. qu. 2.

tegrum superius exhibitum monumentum partim demonstrat, partim conjecturam præbet, ut dignoscamus, quinam fuerint Episcopi, ad quos Gelasius scripserit. Agitur ibidem de Ecclesia Vibonensi, cujus inter ceteras jura a Dionysiis quibusdam turbata dicuntur. Facile igitur colligo Johannem, ad quem Gelasius scribit, Vibonensem Episcopum fuisse, quod eo luculentius demonstratur, quo apertius liquet, Johannem Vibonensem subscripsisse Romano Concilio anni 499., tribus circiter annis post obitum Gelasii. Huic addo Serenum Nolanum, qui & eidem Synodo Romanæ subscripsit, nec longe dissitus erat ab Episcopatu Vibonensi, proindeque communem propemodum caussam cum Johanne Vibonensi habere poterat. De Majorico altum est in Ecclesiasticis monumentis silentium, nisi quispiam codices forte emendare maluerit, & pro Majorico Mercurium substituat Sutrinum Episcopum, qui & in eodem Romano Concilio anni 499. cum aliis interfuit. Quod si subobscurum Gratiani canonem ita ad ampliores codices exactum in meliori lumine collocare quispiam modo velit, facile ibidem agnoscet agi de iis, qui Ecclesiam Vibonensem turbabant, ejus jura diminuentes, eosdemque Ecclesiæ communione Pontificia auctoritate privari, imo etiam jure privatos extitisse; Presbyteros vero, qui cum illis Sacra Mysteria celebrare spreta Episcopali sententia voluerant, ab Ecclesiastico officio dejiciendos. Non dissonant hæc a Gelasii temporibus; etenim circa finem quinti sæculi fuisse turbatores Ecclesiarum, rerumque Ecclesiasticarum, præsertim in Romana Provincia, demonstrant perspicue Romana ipsa Concilia sub Symmacho Pontifice celebrata in ipsomet initio sexti sæculi, demonstrat etiam Gelasius ipse, qui passim in epistolis suis Ecclesiarum sui temporis inopiam deplorat, atque conqueritur. Item alias Gelasius removendos voluit ab officio Ecclesiastico Sacerdotes, quoties in re gravi suis Antistitibus, præceptisve Apostolicis non obtemperaverint, arg. can. 99. cau. 1. qu. 1.

Can. 25. cau. 25. qu. 2. & Can. 12. de conf. dist. 2. Etiam ad Johannem Vibonensem Episcopum, nec non ad Majoricum pertinent duo Gratiani fragmenta, nimirum canon 25. cau. 25. qu. 2., nec non canon 12. de conf. dist. 2., utpote quos apud aliquos ex Collectoribus simul junctos repererunt Correctores Romani, non tamen apud Ivonem, quidquid ipsi fateantur; Etenim qui est canon 25. apud Gratianum, is est apud Ivonem 18. parte 10., qui vere est apud Gratianum canon 12., is est apud Ivonem canon 89. part. 2., licet utrobique sub inscriptione: *Gelasius Majorico, & Johanni Episcopis*. Ibidem autem constat, Gelasium conquestum fuisse apud illos Episcopos de pluribus violatæ canonum prudentiæ capitibus. In primis perspicua esse videtur caussa canonis 25. cau. 25. qu. 2., in quo tamen describendo non omnes omnino consonant codices. Nam apud Ivonem hæc occurrunt a Gratianeis exemplaribus diversa: *Ita nos quidem latinorum cædes geminata Pontificum horrendi sceleris atrocitate confudit, ut diu constitutio nostræ deliberationis hæsitaret, dum & ingerere quemquam parricidalibus exemplis dubitaremus Antistitem. Quapropter jam velut usum . . . . ut paræciæ vices ab extrinsecus positis Sacerdotibus gubernentur, quia* (legunt alii *qui*) *ibidem commanentes ferro didicerunt necare Pastores, inauditoque facinore, quod etiam nullis Provinciis nusquam prorsus acciderit. . . . . quæ Præsules ministrando sibi fidem Christianam, sine persecutore prosternat. Curandum . . . eoque modo vel illa, dum in quos sæviat, non habebit, ab hujusmodi temeritate desistat, vel aliis imitantibus dira contagia non præbeat. Egeat . . . aliunde depensis . . . crudeliter macularat . . . sive scilicet instinctu domestico, seu furiis incitata nefas hoc committit exterius*. Ita concluditur Ivonis caput,

put, apud quem desiderantur ea, quæ apud Gratianum sequuntur in vers. *Præbeat*. Non videtur contemnenda Ivonis lectio, tanquam codicis antiquioris, excepta voce *Latinorum*, quæ habetur in principio, pro qua sane legendum est, non *Syllanorum*, quemadmodum habebant aliquot codices Gratianei, sed *Scillacinorum*, ut habet codex Anselmi Lucensis, seu *Scyllacenorum*, seu etiam *Squillatinorum*, ut habent emendatiora Gratiani exemplaria. Erat Scyllacium, sive Squillacium Urbs Episcopalis in Calabria ulteriore, ac propterea in eadem Provincia, in qua erat Johannes Vibonensis Episcopus. Ibidem, uti perspicue ex Gelasii epistola liquet, duo jam fuerant odio civium Episcopi interfecti, eamque ob rem Gelasius vacanti Ecclesiæ non illico consuluit, sed illius regimen duobus in vicinia constitutis Episcopis Majorico, & Johanni commisit, ne forte, si alium successorem ocius designasset, simili ille fato subjaceret. Illud sane animadvertendum est, deduci perperam ex hac epistola, Ecclesiam Episcopali dignitate privari, in qua populus aut Episcopum aliquando interfecit, aut Episcopos interficere consuevit; quemadmodum ostendere voluit Gratianus; etenim si Ivonis codicem potius, quam Gratianeum sequamur, constabit potius, Gelasium ad tempus quidem Scyllacenos Episcopo suo destitui voluisse, non vero in perpetuum Scyllacenam Ecclesiam Episcopatu privari. Et quidem lectionem Ivonis confirmat rei exitus; scimus enim, non multo post Gelasii obitum Scyllacenos Episcopos & interfuisse, & subscripsisse Ecclesiasticis monumentis. Sic Zacchæus Scyllacenus Episcopus anno 553. subscripsit Constituto Vigilii Papæ; & Augustinus Scyllacenus Episcopus subscripsit Concilio Romano anni 649., ut alios posteriores omittam.

Apud eosdem Episcopos conquestus præterea fuit Gelasius, quod nonnulli in eadem Provincia existerent, qui dum ad Sacram Eucharistiam accederent, de sacro quidem Pane participabant, at vero a Vino, seu Christi Sanguine sub vini specie exhibito abstinebant. Gelasii verba habemus in can. 12. de cons. dist. 2., referuntur præterea apud Ivonem in cap. 82. partis 2. his verbis: *Gelasius Majorico, & Johanni Episcopis: Comperimus autem, quod quidam in eadem regione sumta tantum Corporis Sacri portione a Calice Sacri cruoris abstineant. &c.* Eadem laudavit Auctor Micrologi in cap. 19., ubi improbatur illorum consuetudo, qui sacratum Panem non seorsim a sacrato Vino sumebant, sed Panem Vino intinctum, eamque ad rem adfertur Gelasii Papæ decretum his verbis: *Unde & Gelasius Papa in ordine quinquagesimusprimus scribens quibusdam Episcopis, excommunicari illos præcepit, quicumque sumto Corpore Dominico a Calicis participatione se abstinerent, nam & ipse in eodem decreto asserit: Hujusmodi Sacramentorum divisio sine grandi sacrilegio provenire non poterit*. Illam ipsam Gelasii epistolam commemoravit Algerus in lib. 2. de Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini in fine capitis 8. ibi: *Item Gelasius Majorico, & Johanni Episcopis: Comperimus, quod quidam sumta tantum Corporis Sacri portione a Calice Sacri Cruoris abstineant, qui procul dubio aut integra Sacramenta accipiant, aut ab integris arceantur, quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire*. Non desunt alii ejusdem sæculi scriptores, qui ejusdem monumenti mentionem faciant. Verum, etsi temere his omnibus Collectoribus denegari fides videretur, si forte in discrimen adduceretur capitis ejusdem auctoritas, non defuerunt tamen, quibus idem caput negotium facessere potuit, quasi Gelasius decreverit, communionem sub utraque specie omnibus indiscriminatim fidelibus fuisse præceptam, nec alterutram speciem sine grandi sacrilegio

legio omitti posse. Jamdiu mentem Sancti Pontificis exposuerunt, & quidem optime, viri eruditi, non quidem illi, qui asseruerunt, agi apud Gelasium de Sacerdotibus Sacra Mysteria celebrantibus, quos propterea reprehendit Baronius ad annum 496. num. 20. 21. & sequ., sed illi, qui animadverterunt Gelasii ætate extitisse Manichæos, qui inani superstitione ducti a vino abstinebant, proindeque dum se Catholicos publice fingerent, ad Sacram Synaxim accedentes de Panis quidem, non de Vini Sacramento participabant. Hos damnandos Gelasius judicavit; atque eam ad rem pertinere videntur verba illa: *Quoniam nescio qua superstitione videntur obstringi*: Hæc interpretatio sententiam Gelasii sententiæ Leonis Magni consentaneam facit. Nimirum Leo Magnus id apertius expressit in sermone 41., sive 4. de Quadragesima ita loquens de Manichæis: *Cumque ad tegendum infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in Sacramentorum Communione se temperant, ut interdum, ne penitus latere non possint, ore indigno Christi Corpus accipiant, Sanguinem autem redemtionis nostræ haurire omnino declinent. Quod ideo vestræ notum facimus Sanctitati, ut vobis hujuscemodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, a Sanctorum societate Sacerdotali auctoritate pellantur*. Quod itaque Romæ contigerat sub Sancto Leone, in Calabria ulteriore contigit temporibus Gelasii; Manichæi enim undequaque jactati modo in unam, modo in alteram Provinciam sese recipiebant, quemadmodum universi propemodum Ecclesiasticæ historiæ scriptores tradiderunt. Unum adhuc me moratur in hac interpretatione, ceteroquin pervagata, ac fere communi, quod desumitur ex laudato capite 19. Micrologi; Auctor enim ejusdem libri Gelasii decreto usus est, ut demonstraret sacrum Vinum seorsim a sacro Pane sumendum a Christianis esse, non panem intinctum vino. Vel ergo Gelasius de Manichæis non loquebatur, qui non tantum a vino abstinebant, sed nec panem vino intinctum suscipiebant; vel auctor Micrologi Gelasii mentem non agnovit. Verum, licet parum solliciti esse debeamus de auctore Micrologi, utpote satis obscuro, tamen dixerimus, illum usum fuisse non integra Gelasii sententia, quasi hæc ad rem ejusdem esset prorsus accommodata, sed potius generali Gelasii ratione, scribentis, *Divisionem unius, ejusdemque mysterii non posse sine grandi sacrilegio provenire*.

De Epistola ad Maximum, & Eusebium Episcopos.

Can. 5. cau. 16. qu. 4. Canon 5. cau. 16. qu. 4. apud Collectores omnes eandem omnino inscriptionem habet, & ubique tribuitur Gelasio ad Maximum, & Eusebium Episcopos scribenti. Verba tamen Gelasianæ epistolæ non eadem ubique describuntur. Tria potissimum exemplaria, præter Gratianeum, proferam. Primum Ivonis in cap. 97. part. 3., alterum Anselmi Lucensis in Collectaneis editis a Canisio, postremum Baluzii in Miscellaneis, ex quibus etiam exhibuit Mansius in supplemento Labbeano. Cum his autem omnibus Gratianeum codicem conferam hoc modo: *Licet in regulis* (omittitur in tribus illis codicibus particula *in*) *contineatur antiquis, Parochias unicuique Ecclesiæ pristina dispositione deputatas nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam exempli mali temeritate crescente, universalis* (tres illi codices habent:

habent: *Ubique universalis*) *confusio nasceretur*, *tamen etiam decretis nostris* (Anselmus, & Baluzius scribunt: *Jam in decretis nostris*) *ante non multum temporis destinatis, omnia jussimus, quæ taliter fuerunt invasa, restitui. Sed quia temeritas pervadentium legem sibi putat posse generari, si sceleri suo pertinaciam retentionis adjungat, ea, quæ inter Fratrem, & Coepiscopum nostrum Constantium Anuscanæ* (tres illi codices exhibent *Camiscanæ*, alii Gratiani codices habent *Canuscanæ*, aut *Tamuscanæ*) *Ecclesiæ Sacerdotem, & inter nuncios directos* (verba illa *inter nuncios* in tribus illis codicibus desiderantur) *ab Anconitano Pontifice decrevimus, per vos impleri cupimus, tunc formam in ceteris cognitionibus, quæ sit sequenda, perscripsimus. Nulla igitur præsumtione statum Parochiarum, qui perpetuæ ætatis firmitate duravit, patimur immutari, quia nec negligentia Pontificis, nec temporalis objectio* (legit Anselmus, & Baluzius *abjectio*) *quia per incuriam forte generatur, neque ignavia faciente consensus adhibitus* (Ivo omisit vocem *adhibitus*) *nec subrepente supplicatione* (legit Baluzius, & Ivo: *Nec subripiente supplicatione*) *præceptio divellere potest semel Diœcesim constitutam, ex qua semper ad regenerationem, atque consignationem plebs devota convenit.* (Baluzius, & Anselmus legunt: *Plebs devota consistit.*) *Territorium etiam* (postrema hæc verba usque in finem in omnibus codicibus uno excepto Gratiani codice desiderantur) *non facere Diœcesim olim noscitur ordinatum*. Ita ad varios codices exactum Gratiani fragmentum clarius Gelasii sententiam exhibebit. In primis illud animadverto, nomine Parochiæ ibi non intelligi eam, qualis hodie Parochia dicitur, sive fidelium cœtum sub uno Parocho Sacramenta administrante, sed potius intelligi Diœcesim, sive fidelium cœtum sub uno Episcopo in diversas Parochias, ut recentiore utar phrasi, distributum. Sane Parochiæ vocabulum hac in significatione acceptum fuisse a Gelasio, manifeste demonstrat canon 25. cau. 25. qu. 2., ea autem in significatione accipiendum esse in eodem canone 5., facile probatur ex eo, quod ad antiquas regulas Gelasius sese referat, quales sane sunt, quæ in Antiocheno Concilio constitutæ fuerant can. 9. ibi: *Unusquisque Episcopus habeat suæ Parochiæ potestatem*, quibus sane verbis Parochiæ nomen idem significat, quod nomen Diœceseos. Deinde animadvertitur, contentionem propositam ibidem fuisse dirimendam inter Episcopum Anconitanum, nec non inter Episcopum Anuscanum, seu Camiscanum, seu Canuscanum, seu Tamuscanum de finibus, & usurpatione Diœceseos. Depravati sane codices omnes hac in parte videntur, cum non facile inveniri possit Anuscana, aut similis nominis Ecclesia Anconitanæ finitima, ut propterea inter utramque suboriri de finibus controversia potuerit. Forte pro *Anuscana* Ecclesia *Asculanam* legendam putarem, cui Constantinus Episcopus præerat. Ut vero inter Constantinum, & Anconitanum Episcopum controversia finiretur, Gelasius caussam dirimendam commendavit Eusebio, & Maximo. Eusebius erat Fanensis Episcopus in Anconitana etiam vicinia constitutus, atque ejus mentionem faciunt acta Concilii Romani sub Symmacho anni 502., item acta alterius Romani Concilii anni 503. Quis autem fuerit Maximus Episcopus, certo definire non ausim; forte tamen esse potuit Maximus Bleranus in Etruria Episcopus, qui interfuit Concilio Romano Felicis III. anni 487., item Concilio sub Symmacho anni 501., nisi quispiam vellet pro *Maximo* legendum esse *Maximiano*, cujus sane nomine veniret Maximianus Perusinus in Umbria Episcopus, qui etiam interfuit memorato Concilio Romano anni 501. Hæc vero nonnullis leviora videbuntur, cum sit adhuc investiganda in hoc fragmento præcipua Gelasii sententia. Interpretes universi,

universi, etiam cultiores, ex eo canone deducendum putaverunt, Parochiarum limites præscribi non posse, ubi certo pridem definiti fuerint, quo etiam pertinet sententia cap. 4. de Parochiis. Id mihi perspicuum esse videtur, imo etiam ipsis præcipuis præscriptionum regulis non adversatur. Certum est, jura præscriptionum, sive usucapionum a Romanorum vetustissimis legibus ortum habuisse; a Romano autem foro facile ad res Ecclesiasticas fuisse traducta, præsertim cum usucapiendi potestas bono publico inserviret, ne rerum dominia, vel jura manerent in incerto, perpetuisque contentionibus, ac jurgiis litigantium subjacerent. Itaque usucapionis, ac præscriptionis qualitates eædem fuerunt in Ecclesiasticis rebus, ac fuerint in civilibus; cum præscriptio a rebus civilibus ad Ecclesiasticas traducta cum suis qualitatibus derivata fuerit. At vero in civilibus negotiis ita obtinuerat præscriptio, atque usucapio, ut in terminis, sive finibus prædiorum locum nullatenus haberet, quatenus finium ac terminorum designatio jure publico facta fuerat, & ad privatorum jura minime pertinebat. Huc referenda est lex 5. cod. finium regundorum, ita concepta: *Quinque pedum præscriptione submota, finalis jurgii, vel locorum libera peragatur intentio*, quæ verba licet viris jurisperitissimis difficultatibus obvoluta visa fuerint gravissimis, tamen hac arbitror interpretatione explicanda. Jamdiu veteribus Romanorum legibus cautum erat, ne spatia, quæ inter confines agros intercedebant, usucaperentur. Erant illa juris publici, & ideo definita, ut finitimorum jurgiis nulla tribueretur occasio, propterea que singularis erat ratio, ne eadem præscriberentur, aut usucaperentur, quod in ea specie præscriptio, atque usucapio non ad quietem publicam, & tranquillitatem hominum ordinata fuisset, quemadmodum ordinabatur in ceteris caussis. Porro iisdem Romanorum legibus cautum etiam fuerat, ut vix limitares ad quinque pedes extenderentur, non vero minore spatio concluderentur. Hinc oriri disputatio potuit de viis, quæ latiores extitissent, & ultra quinque pedes, nimirum num istæ, in ea saltem parte, quæ latius extendebatur, usucapi possent. Ut enim major illa extentio juris privati esse videbatur, ita & legitimam usucapionem admittere, quæ privatorum jura sine exceptione spectabat. Disputationi obviam iverunt, aut etiam finem imposuerunt Imperatores in dicta lege 5., decernentes, finalis jurgii, vel locorum liberam peragi intentionem posse, submota quinque pedum præscriptione, id est, spatium quinque pedum nulli usucapioni veluti publicum subjacere, at vero spatium, quod quinque pedes excederet, quodque Imperatores appellant *locum*, & *finale jurgium* (loci nomen eadem significatione sumitur in l. 60. de verbor. signif.) usucapi recte posse. Igitur cum limites publico jure constituti nullatenus privatorum arbitrio, seu conniventia, aut tacita voluntate mutari possent usu, nemini mirum videbitur, si eadem regula in rebus Ecclesiasticis usucapiendis recepta fuerit, ut omnia propemodum Ecclesiarum jura præscriptioni obnoxia sint; limites vero Parochiarum, sive Diœceseon, sive Provinciarum a præscriptione immunes habeantur, quoties certo constet eos aliquando definitos fuisse.

De Epistola ad Palladium Episcopum.

Can. 12. dist. 55. Integra Gelasii epistola ad Palladium Episcopum, qualis referri videtur in canone 12. dist. 55., ad nos usque non pervenit, nisi subsidio Collectorum recentiorum

rum, Ivonis, Anselmi, aliorumque ejusdem sæculi Scriptorum. Erat illud singulare rescriptum ad Stephani cujusdam caussam pertinens, ac propterea non magna solertia apud veteres custoditum. Nihil sane in eo est, quod a Gelasio abjudicari possit. Illud animadvertero, Palladium, de quo ibidem agitur, Episcopum eum fuisse, qui subscripsit Concilio Romano sub Symmacho anno 499., & Sulmontinæ Ecclesiæ in Aprutio citeriore præfuisse. Ei commissa fuit Stephani Presbyteri caussa, qui barbarorum e Tuscia prodeuntium, & diversa loca devastantium impetum effugiens ita debilitatus fuerat, ut Ecclesiasticis ministeriis per biennium vacare non potuisset. Præterea observatur, nonnulla in codice Ivonis parte 6. cap. 107. paullo aliter legi; nam ubi Gratianus habet: *ita & siquis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus*, scripsit Ivo: *Ita & siquis in eo actu fuerit constitutus, ac fuerit sauciatus*. Item pro verbo *susceipisset*, legit Ivo, *suscepit*, pro vocibus illis *interiores partes*, legit Ivo, *inferiores partes*, item pro illis *in invaletudinem*, Ivo omissa particula *in* legit *invaletudinem*. Imo & ipsi Ivonis codices non omnes invicem consonant, nam ubi aliqua exemplaria una cum Gratiani codicibus exhibent, *nuper propter Provinciæ vastitatem, quam Thusciæ præ omnibus Barbarorum &c.*, exhibent alia exemplaria: *nuper propter Provinciæ vastitatem Thusciæ, quam præ omnibus Provinciis Barbarorum &c.* Demum & codicum varietas animadvertitur, si cum Gratianeo codice conferatur codex Panormiæ. In eo, quem præ manibus habui, in Regio Athenæo adservato pro illis verbis: *oblato, quod habetur in subditis*, legi: *ablato, quod habebatur in subditis*; item pro illis verbis, *præ omnibus barbarorum feritas &c.* legi: *præ omnibus barbarorum diversa sectantium ambiguitas invexit animorum, cum imminentes &c.* Ibidem etiam omittitur particula *vix* in illis Gratiani verbis, *quæ vix adhibita*, omittitur etiam particula *in* in illis Gratiani verbis: *in invaletudinem*.

De Epistola ad Quingesium Episcopum.

Dissimilem in diversis codicibus Gratiani esse inscriptionem canonis 50. cau. 11. qu. 1., recte animadverterunt Correctores Romani. Vulgati Gratiani codices ita exhibent: *Gelasius Papa Quingesio Episcopo*. Vidi ego veteres MSS. Codices, in quibus legitur *Quinquagesimo Episcopo*. Alii etiam habent *L. Episcopo*. Alii demum *Lucio*. Nemo non videt nomen *Quinquagesimi*, aut exinde corruptum nomen *Quingesii*, ex crassa Amanuensis imperitia profectum esse, qui scilicet literam *L.* pro numero quinquagesimo intelligens, cum alias Lucium significaret, non Lucium, sed Quinquagesimum Episcopum nominavit. Verum ego progredior ulterius, & reor, hunc canonem falso adscriptum esse Gelasio, aut saltem tantam vim illi non inesse, ut certo Gelasio tribui possit. Quis primus illud fragmentum ediderit aut Gelasii, & cujuspiam alterius nomine, ignotum est. Sane apud neminem ex Collectoribus Gratiano antiquioribus legitur; imo non desunt etiam Gratiani codices, in quibus illud ipsum fragmentum desideratur. Inter ceteros unus extat vetustissimus MSS. Codex membranaceus in Bibliotheca Regii Athenæi, in quo post canonem *In Clericorum*, qui est 49. cau. 11. qu. 1., statim ad verba quæstionis secundæ, *Quod vero culpa illa &c.* gradus fit; eamque ob rem non solum omissus est canon *quia res* 50. Gelasio in aliis codicibus tributus, verum etiam omissa sunt verba illa Gratiani post canonem 49. *Res vero in litigio posita*

Can. 50. cau. 11. qu. 1.

sita ante legitimum cognitionis eventum in nullam debet omnino transferri personam. Quamquam vero id tribuere quispiam posset incuriæ Amanuensis, tamen hanc rem, quæ dubietate non caret, magis, ac magis in incerto collocat Gratiani propositum. Nimirum Gratianus in quæst. 1. nihil disputandum proposuerat de translatione rei litigiosæ in aliquem, sed tantum de competenti foro Clericorum agendum susceperat. Quamobrem inverosimile omnino non est, verba tum Gratiani, tum Gelasio tributa in dicto can. 50., utpote ad Gratiani quæstionem non pertinentia, recentiore manu adjecta fuisse. At si ipsam canonis sententiam scrutemur, magis magisque constabit, illam a germana jurisprudentia abhorrere, proindeque non facile Gelasio Viro Jurisconsultissimo tribuendam. Asseritur ibidem, rem in litigio positam a nemine interea possidendam, neminem sinendum exigere pensiones, præjudicia demum omnia submovenda esse. Verum quo pertinent saluberrima possessionum interdicta, quorum vi publicæ tranquillitatis caussa interea possessor rei litigiosæ in sua possessione defenditur? Quis præjudicia, sive præjudiciales actiones Gelasio displicuisse adseveret, quando hæ ex publica utilitate perpetuo petitorium judicium præcedere consueverunt, ubi præsertim petitorium judicium facile, & quantocius expediri non possit? Sequestrationi perraro fit locus, tum demum scilicet, quum de possessoris dolo ac fraude suspicio suboriatur, quod in judiciis præsertim Ecclesiasticis rarius fieri, ipsamet Pragmaticorum documenta demonstrant, quemadmodum apud Fabrum in codice lib. 4. tit. 3. defin. 3. num. 8.

De Epistolis ad Rufinum, & Aprilem.

Can. 11. dist. 10. & Can. 11. dist. 54. Si præcipuam sententiam canonis 11. dist. 54. spectaveris, qua nimirum statuitur, servos sine Dominorum voluntate sacris ordinibus non esse initiandos, non dubium erit, quin Gelasio Pontifici illam jure optimo tribuere possis. Consonat cum ea canon 12. dist. 54., erutus ex epistola Gelasii ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos; consonant alia, & quidem plura hujusmodi monumenta, inter cetera canon 9. & 10. dist. 54., ex quibus facile constabit, in dicto canone 11. dist. 54. nihil penitus contineri, quod Gelasii doctrinæ adversetur. Sed præterea nonnulla in eodem canone animadverto, quæ Gelasianis temporibus apprime conveniunt. Scripta fertur ea epistola ad Rufinum, & Aprilem. Porro Rufinus erat Gelasii tempore Canusinus Episcopus in Provincia Barensi in Regno Neapolitano, cujus mentio fit in Concilio Romano anni 499., Aprilis autem erat Episcopus Lateranensis in citeriore Principatu Regni Neapolitani, qui interfuit Concilio Romano anni 501., item Concilio Romano anni 502., demum Concilio Romano anni 504., quibus sane congruum fuit, ut Gelasius caussam committeret cognoscendam de servis in Nucerina Civitate ordinatis, cum Nucerina Urbs sive Lateranensi, sive Canusinæ, quibus præerant Rufinus, & Aprilis, esset finitima. Hinc vero facile noverit unusquisque, verosimili admodum ratione emendanda esse Gratiani, aliorumque Collectorum exemplaria in illis verbis: *A Lucerino Pontifice*, pro quibus hæc erunt commodius substituenda: *A Nucerino Pontifice*. Eam ad rem epistolæ auctor ad *Patrum regulas* sese refert. Jure optimo poterat id Gelasius adserere; etenim servos sacris ordinibus non esse initiandos, jamdudum sacris Canonibus constitutum fuerat. Hujus rei argumento esse possunt

possunt decreta Leonis Magni in epistola ad Episcopos per Campaniam &c. constitutos, cujus fragmenta sunt in can. 1. & 21. dist. 54., item canon 3. Concilii Gangrensis, necnon canon 4. Concilii Chalcedonensis. Praeterea auctor epistolae sese refert ad *admonitiones modernas*. Antonius Augustinus in Dialogo 19. lib. 1. de emendatione Gratiani asserit apud Gratianum ita potius legendum esse: *Quis autem leges Principum, aut Patrum regulas, aut admonitiones paternas dicat &c.*, atque hanc lectionem probatam vult Baluzius ex quodam Romano libro in adnotationibus ad Antonium Augustinum. Si quispiam sequi malit Antonium Augustinum, nomine *paternarum admonitionum* facile intelliget nuper laudatam epistolam Leonis Magni, aut canones Gangrenses, vel etiam canones Chalcedonenses. At vero si quispiam Gratiani potius, & Ivonis codicem vulgatum sequatur, legendumque arbitretur: *Admonitiones modernas*, id referre facile poterit ad ipsam Gelasii epistolam scriptam ad plures Italiae Episcopos, cujus fragmentum recensetur in dicto canone 12. dist. 54. Haec omnia, ut ajebam, adeo Gelasio Papae conveniunt, ut nihil sit, in quo non ipsemet Gelasius agnosci possit. Unum tamen superest, quod investigandum est, num Gelasio conveniat, atque ea verba spectat: *Quis aut* (sive, si legendum est cum Antonio Augustino, *quis autem*) *leges Principum &c.* Quaenam erant Gelasii tempore leges Principum, quibus cautum jam fuerat, ne servi dominis non consentientibus ad sacros Ordines promoverentur? Sunt qui huc referunt Constitutionem Justiniani Imperatoris in Novella 123. cap. 17. Potuissent eo etiam referre Capitularia Caroli Magni pluribus quidem in locis. Verum & Carolus Magnus, & Justinianus Imperatores multo recentiores Gelasio sunt, quorum propterea jurisprudentiam Gelasius laudare non potuit. Arbitror ego, Gelasium voluisse illic commemorare Constitutionem Leonis, & Anthemii, quam legimus in l. 37. cod. de Episcopis & Clericis. De canone 11. dist. 10. nihil amplius adjicio, cum referendus sit ad dictum canonem 11. dist. 54., tamquam fragmentum ex illo decerptum.

Ex epistola etiam Gelasii ad Rufinum Episcopum retulit Gratianus canonem 13. dist. 55. Verum in primis animadverto, in codice Ivonis antiquiore in parte 6. cap. 111. tribui potius Pelagio Papae ad Rufinum Episcopum scribenti. Mansius in Labbaeano supplemento eundem canonem referens, sub nomine Pelagii descripsit, adnotans in aliis codicibus haberi sub nomine Gelasii. Frequenter id contigit, praesertim in vetustis codicibus MSS., ut haec nomina Gelasii, & Pelagii promiscue describerentur, adeo ut viderim ego Panormiae codicem, in quo, ubi refertur canon 26. lib. 4., qui idem est cum Gratianeo can. 2. cau. 6. qu. 3., ita legitur: *In decretis Pelagii: Gelasius Papa Romanus Episcopis omnibus. Scitote &c.* Sane, si ex canonis ejusdem sententia licet augurari, quisnam fuerit ipsius canonis auctor, facile conjicietur, Gelasio perperam fuisse tributum. Imo & si, quod sentio, libere aperiam, arbitror falso etiam tribui sive Gelasio, sive Pelagio, quicumque ipse sit, primus nimirum ejus nominis, vel secundus. Proponitur ibidem species de Presbytero, qui iracundia correptus in Diaconum quendam irruit, eundemque non solum fuste percussit, sed & oculo eruto afflixit. Auctor Epistolae Rufinum Episcopum monet, ut Presbyterum a gradu suo dejectum poenitentiae caussa in Monasterium releget, laica tantummodo communione concessa; caveat autem, ne Diaconum oculo carentem ad Sacerdotalem ordinem promoveat, id suadentibus generalibus sacrorum canonum regulis, quae prohibent, ne quis, qui

Can. 13. dist. 55.

oculo careat, etiam quocunque fato, ad sacra ministeria accedat. Si nihil aliud in hoc fragmento haberetur, quam Presbyterum, qui a gradu suo dejicitur, laica communione donandum esse, id sane non dissonaret a veterum disciplina; etenim dejectis Clericis laicam communionem concessam fuisse scimus ex epistola Siricii ad Himerium Tarraconensem, sive can. 5. dist. 84., item ex Basilio in epist. ad Amphilochium can. 32. At vero cum dicatur, Presbyterum a gradu suo dejectum in Monasterium pœnitentiæ caussa detrudendum fore, non possum sane hanc sententiam Gelasio tribuere, nisi fingam Monasteria jam plurima tunc temporis ædificata fuisse, eademque Clericis pœnitentibus patuisse, quod sane probare difficillimum esset; neque enim constat, hanc disciplinam vetustiorem esse Concilio Agathensi anni 506., si tamen canon 50. inter canones ejusdem Concilii vere Agathensis Concilii est, quem Eruditi Viri ad Concilia referunt posterioris ætatis. Melius diceret, qui originem ejus disciplinæ repeteret ex canone 22. Concilii Epaonensis anni 517., ubi in Monasterium detrudendos esse Clericos decernitur, qui crimen capitale admisissent; cui deinde canoni morem gesserunt Patres Concilii Aurelianensis III. anni 538. can. 7., Patres Concilii Toletani IV. anni 633. can. 29., & Concilii Toletani VIII. anni 653. can. 3., quibus addi posset can. 8. dist. 81. Imo observanda occurrit hac in re vetus ipsa disciplina, quam exhibet Vir Eruditissimus Petrus de Marca in interpretatione canonis *Clericus* cau. 3. qu. 4. Tradit ipse, non eandem Clericis reis inflictam perpetuo pœnam fuisse media Ecclesiæ ætate, sed modo laicam communionem tantum concessam post dejectionem a gradu, modo illos in Monasteria fuisse detrusos, quod pœnarum discrimen ipsa criminum, seu delictorum diversitas efficiebat. Nam si crimen a Clerico admissum ex gravioribus fuisset, vel Ecclesiasticum, vel publicum & civile, Clericus in laicam communionem dejiciebatur; at Monasterio addicebatur tum demum, si Clericus in Ecclesiastico ministerio obeundo deliquisset. Quæ si vera sunt, non video, qua ratione utraque pœna in dicto canone 13. jungatur; imo & Monasterio pœnitentiæ caussa addicatur Clericus, qui publici criminis reus agnoscitur. Difficultatem etiam graviorem patitur altera canonis pars, in qua dicitur, oculo carentem ex generali canonum sacrorum disciplina a Sacerdotali honore arcendum esse. Id non tam a Gelasii, quam etiam a Pelagii sive I., sive II. temporibus alienum est. Qui enim in primis canones illi demonstrari poterunt, in quibus ea disciplina tradatur? Imo in contrarium urgent quinti, aut sexti Ecclesiæ sæculi monumenta, quibus nimirum vixit & Pelagius uterque, & Gelasius. Profero in medium canonem 76., apud alios 77. ex vulgo Apostolicis; etsi enim facile Apostolis ipsis non tribuatur, quinto tamen, vel sexto Ecclesiæ sæculo pro generali, germanaque disciplina Ecclesiæ habebatur. Ita ibidem legimus: *Siqui vel oculo orbatus, vel femore oblæsus, Episcopatu autem dignus sit, fiat. Non enim Corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio*; & in can. sequenti: *Qui autem est surdus, & cæcus, ne sit Episcopus, non ut pollutus, sed ne Ecclesiastica impediantur*. Hinc Balsamon ad interrogationem 23. Marci Alexandrini his canonibus usus est, ut ostenderet mancos, aut monoculos posse ad Sacerdotium promoveri, dummodo corporis vitium tale non proponatur, quod sacrum officium a Sacerdote obeundum impediat. Consulatur Vvanespen, qui nonnulla adfert ad hanc rem veteris Ecclesiasticæ Historiæ monumenta in parte 2. Jur. Eccles. universi tit. 10. cap. 5., ostendens, tum demum corpore vitiatos apud veteres ab ordinibus sacris fuisse remotos,

quando aut vitium ipsi sibimet intulerint, aut tale vitium fuerit, quod officio sacro fungi non fineret ordinatos. Quamobrem frustra apud Gratianum aut Gelasius, aut Pelagius inducitur, tradens canonum eam fuisse quinto, aut sexto sæculo disciplinam generalem, ut qui oculo careret, a sacro ordine suscipiendo arceretur, quum nec de hujusmodi canonibus constet, alias autem longe diversa in parte adpareat Virorum Ecclesiasticorum consuetudo, atque doctrina. Forte igitur quispiam in eo fragmento elucubrando abuti voluit canone 11. Concilii Ilerdensis ita expresso: *Siqui Clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a Pontifice districtius vindicetur.* Forte quispiam latius expendere malens pœnitentiam Clericis percussoribus indicendam, ea descripsit, quæ in dicto canone 13. legimus, eademque Pelagio tribuit, quod crederet Ilerdense Concilium Pelagii Pontificis temporibus celebratum fuisse, sive anno 546. quemadmodum nonnulli Viri Eruditi tradiderunt. Aut forte quispiam abuti voluit fragmento epistolæ Gelasii ad Episcopos Lucaniæ, quale habetur in can. 1. dist. 36., quem tamen intelligendum esse de iis, qui propria voluntate semetipsos abscideriint, facile demonstrat mentio ibidem facta *antiquæ traditionis*, quæ sane ad canones Nicæni I. Concilii est referenda, quemadmodum superius animadvertebam.

De epistolis ad Rusticum, & Fortunatum.

Quandam Gelasii epistolam ad Rusticum Lugdunensem Episcopum edidit Dacherius in tom. 5. sui Spicilegii pag. mihi 304. Quæ tamen ibidem legimus non disciplinam Ecclesiasticam respiciunt, sed potius caussam Acacii, de qua jam superius sermo fuit instituendus. Quamobrem ad illam epistolam frustra referret quispiam canonem 2. cau. 7. qu. 2., qui tributus est Gelasio ad Rusticum, & Fortunatum scribenti, cum ibidem non de Acacii caussa, aut alias stabilienda fide tractetur, sed potius de Ecclesiastica disciplina in singulari caussa Foropopiliensis Episcopi, gravi morbo identidem correpti. Erat Foropopiliensis (ita legendum arbitror, non Foropopulensis, uti habent Gratiani Codices) Episcopus olim in Romana Provincia, & Maximo Pontifici etiam tamquam Metropolitæ suberat. Cum itaque eo morbo correptus diceretur, quo vel in ipsis sacris officiis adfectus ministeria sacra turbaret potius, quam conficeret, fertur Gelasius Foropopiliensis Ecclesiæ visitationem commisisse Rustico, & Fortunato Episcopis, illis commendans, ut de rei veritate cognoscerent. Rusticus ille, qui ibidem memoratur, Episcopus esse non potest Buxentinus, constitutus in Principatu citeriore Regni Neapolitani sub Salerno; cujus mentio fit in Concilio Romano anni 501., hic enim cum esset ab Urbe Foropopiliensi dissitus, non satis commode visitationem illius Ecclesiæ obire poterat. Potius dicendus esset Cœlius Rusticus Episcopus Minturnensis in Latio, qui primus post Symmachum Papam subscripsit Romano Concilio anni 499.; eademque ratione Fortunatus, qui ibidem memoratur, dicendus esset Episcopus Fulginas, qui subscripsit Concilio Romano anni 499., deinde alteri Romano Concilio anni 501. Verum parum ego Gratiano indulgere soleo in illis capitibus, quæ apud antiquiores Collectores aliquo nomine illustres desiderantur, quæ præsertim nonnulla continent a veri specie aliquatenus aliena. Sane memoratus canon 2. primum apud Gratianum adparet, non autem in vetustioribus Colle-

Can. 2. cau. 7. qu. 2.

ctionibus ex illis, quæ ad nos usque pervenerunt. Deinde proponuntur conquesti fuisse de Præsule *suo* non solum Foropopiliensis Ecclesiæ Clerici, ac Laici, sed etiam Sabinus Episcopus, & Pelagius. Nescio qua ratione Sabinus Episcopus, & Pelagius potuerint *suum* Præsulem adpellare Episcopum Foropopiliensem, qui nullos suæ jurisdictioni obnoxios habebat Antistites. Præterea Gelasius fingitur de ea caussa ad duos Episcopos scripsisse, Rusticum, & Fortunatum; at in postremis epistolæ verbis, ubi probandum demandatur, an revera Foropopiliensis Episcopus morbo gravissimo corriperetur, Gelasius ad unum Rusticum sermonem dirigit, quasi de Fortunati sollicitudine dubitaret, quem tamen ad caussæ cognitionem cum Rustico peragendam æque selegerat. His accedit, visitationem alienarum Ecclesiarum tunc temporis non consuevisse Episcopis demandari, nisi quoties aut illarum Episcopi obiissent, novusque eligendus foret Antistes, aut Episcopi earundem gravi crimine admisso ab Ecclesia sua erant deturbandi. At vero ubi Foropopiliensis Episcopus gravi corporis morbo aliquando detineretur, non justa videbatur occasio, visitationem illius Ecclesiæ Episcopis aliis demandandi. Num enim caussa infirmitatis hujusmodi, quasi publico judicio, damnandus erat Episcopus, ut ab Ecclesia sua quodammodo pelleretur? Non hæc erat juris Ecclesiastici doctrina, quemadmodum nuper superius ostendebam ad canonem 13. dist. 55. Illud demum mihi negotium facessit, quod in fine ejusdem canonis 2. animadverto, nimirum ita Foropopiliensem Episcopum Rustici Episcopi custodiæ mancipari, *ut carnibus indifferenter uti compelleretur*; quasi Episcopi infirmitas probanda esset, eo præcepto vitæ tenore, quo facilius in infirmitatem, quam forte cibi parcitate, aut qualitate evaderet, collapsus demonstraretur. Hæ porro gravissimæ conjecturæ plurimum me movent, ut concludam, hanc epistolam perperam fuisse Gelasio tributam. Ego sane reor, auctorem hujus canonis præ oculis habuisse epistolas Isidori Mercatoris, atque inter ceteras epistolam Pii Papæ, ad quam pertinet Gratianeus canon 3. dist. 33. Nonnihil adhuc superest observandum ad emendationem canonis, quemadmodum monuit Baluzius in notis ad Gratianum, cujus verba hoc in loco integra referam. Ait ille ad illa verba canonis *triginta diebus*. *In codice Sangermanensi legitur*, ut eum lxxx. diebus; *in regio*, ut eum vl lxxx. diebus. *Sed duo puncta supposita sunt literis* vl, *quæ ostendunt illas esse superfluas*. *In antiquiore Victorino*, ut eum l. xxx. diebus, *quo loco litera* l *divisa est per lineolam superius, ut significet* vel. *Verum mendum heic est*. *Codex Colbertinus*, ut eum xxx. diebus. *Recentior Victorinus*: ut eum l triginta diebus; *quo etiam loco litera* l *significat* vel. *Prima editio Moguntina*: ut eum xxx. diebus: *Veneta*: ut eum vel xxx. diebus, *quo etiam modo legunt Demochares, & Contius*. *At Correctores Romani expunxerunt particulam* vel, *ut simpliciter legerent* triginta. *Fortassis nonnullorum veterum scriptorum auctoritas, & vestigia sinceræ lectionis in aliis ostendunt legendum esse* octuaginta.

Can. 5. dist. 87. Quis fuerit Fortunatus Episcopus, ad quem directa est epistola, cujus fragmentum habemus in can. 5. dist. 87., incertum prorsus habeo; fuit enim temporibus Gelasii sive Fortunatus Fulginas superius memoratus, sive Fortunatus Anagninus, sive Fortunatus Suessanus, qui omnes interfuerunt Concilio Romano anni 499., omnes etiam Romano Pontifici tunc immediate, velut Metropolitæ, subjecti, ad quos propterea indiscriminatim eadem epistola referri commodissime posset. Nihil est in eo fragmento, quod aut a Gelasio, aut a Gelasianis temporibus alienum videatur.

deatur. Imo quod ibidem conjicitur de negligentia Diaconi in bonis illorum, qui ejus curæ commendati fuerant, facile de Gelasianis temporibus intelligitur, quibus Ministri Ecclesiæ ad alienationes rerum sibi commendatarum libentissime deveniebant, quemadmodum docent Romana Concilia sub Symmacho Pontifice celebrata initio sexti sæculi. Alias vero scimus, Gelasium Papam pia animi adfectione ductum fuisse, ut illorum personis, qui alieno auxilio indigerent, provida quaque ratione opitularetur, quemadmodum inter cetera docent monumenta illa, quæ retulit Gratianus numero plura in dist. 87., docerent alia etiam, si ad nos usque monumenta Gelasii integra pervenissent, quæ privatorum caussas respiciunt. Pervenit autem memoratus canon 5. non tantum opera Gratiani, sed etiam opera Ivonis in cap. 109. parte 6., ex quo Romani Correctores Gratianeum codicem aliquantisper emendandum voluerunt.

De Epistola ad Senecionem Episcopum.

Apud Interpretes sacrorum canonum vulgatissimi sunt canones 26. & 27. cau. 16. qu. 7., etenim nonnulli crediderunt, hinc originem sumsisse jura, præsertim honorifica, Fundatorum, seu Patronorum. Nonnullos e converso paullisper torsisse visum est jus, quod ibi dicitur processionis, quod & Fundatori concessum esse dicitur, alias vero Fidelibus omnibus esse commune. Nihil est, quod hoc in loco ad canonis interpretationem adjiciam post egregiam, eruditissimamque canonis expositionem editam a Francisco Florente tom. 2. operum Juridicorum pag. mihi 83. & sequentibus. Tantum adnotavero, processionis nomen pro publico conventu usurpatum fuisse in aliis Gelasio tributis capitibus, nimirum in can. 3. dist. 24., in canone 5. & 7. de conf. dist. 1., eamque ob rem consecrata Ecclesia dari Fundatoribus jus processionis Christianis omnibus commune, nihil aliud esse potuisse apud Gelasium, quam concessam fundatoribus facultatem, ut ipsi conventum in Ecclesia ædificata fidelium celebrare possint; quidquid alii ad hanc rem tradiderint, qui processionis jura singularia ex errore invexerunt. Potius mihi elaborandum erit, investigandumque in canonum eorundem vim, atque auctoritatem exhibendam, si tamen exhiberi quoquo modo possit. Nimirum plurimum vereor, ne uterque canon commentitius sit, posterioribus demum sæculis editus, atque ut venerabilior videretur, Gelasio Sanctissimo æque, atque eruditissimo Pontifici tributus. Nondum Gelasii temporibus invaluerat, ut laici Ecclesias, quas ipsi ædificaverant, in suum quodammodo privatum jus omnino converterent, partim, ut Parochorum vigilantiam eluderent, quod octavo sæculo factum fuisse lugebat Agobardus Lugdunensis in libro de privilegio, & jure Sacerdotii cap. 11., partim ut reditus Ecclesiasticos a se, vel majoribus suis dimissos quoquo modo recuperarent, quemadmodum sæculorum octavi, noni, & sequentium innumera propemodum monumenta demonstrant. Quamobrem frustra Gelasius cavisset, ut ædificatoribus Ecclesiarum nihil aliud juris concederetur, quam jus processionis, quod Christianis omnibus dicitur esse commune. E contrario quum abusus jurispatronatus irrepere cœpit post septimum Ecclesiæ sæculum, nihil adversus illum accommodatius videri poterat, quam canones edere, quibus Patronorum jura cohiberi viderentur. At vero ex iis, qui adversus abusum illum scripserunt, non defuerunt, qui sine delectu falsa

Can. 26. & 27. cau. 16. qu. 7.

ger-

germanis monumentis jungerent monumenta, imo etiam falsa componerent sub nomine virorum gravissimorum, dummodo proposito suo servirent. Hujusmodi fuisse videtur Anselmus Lucensis, qui in Collectione sua indiscriminatim usus est illis capitibus, quæ rei suæ aptiora dignoscebat, quemcumque tandem auctorem haberent. Cum autem primus ipse fuerit, qui duos canones illos ediderit, qui sunt 26. & 27. cau. 16. qu. 7. apud Gratianum, hinc non levis desumitur conjectura, ex qua iidem vere Gelasio tribui non facile debeant ex unius Anselmi testimonio. Quis non agnoscat nimiam ibi Gelasii sollicitudinem aut in cavendo, ne quidpiam præter processionis aditum sibi vindicent fundatores, aut in cavendo, ut Fundatores donationem solemnem conficiant, quod posterioribus sæculis caveri sollicitius cœpit, Concilio Wormaciensi anni 868. can. 3., & eisdem fere temporibus apud Jonam Aurelianensem in epistola, quam edidit Baluzius post notas ad Reginonem pag. 622., nec non apud Hincmarum in capitulis tit. 4. §. ultimo. His accedit duos illos canones ita descriptos esse, ut, licet ad diversorum caussas pertineant, invicem tamen ita consonent, ut unus quasi exemplar alterius videatur; at Gelasii tempore nondum vigebant illæ Curialium formulæ, quæ in similibus caussis promiscue describerentur. Præterea Gelasius in epistola ad Episcopos Lucaniæ gravissime conquestus est, quod Ecclesiæ institutæ, atque jamdiu dedicatæ ministris propemodum destitutæ essent, eamque caussam opportuno remedio indigerent. Quis itaque credat in his temporum adjunctis, Gelasium facile concessisse, ut novæ dedicarentur Ecclesiæ? Id enim potius in destitutionem lugendam aliarum Ecclesiarum facile vergebat adversus ejusdem Gelasii voluntatem. Atque hæc animadversio eo gravior reddetur, quo simplicius conferatur cum alio Gelasii monumento, quod habemus in can. 7. dist. 1. de cons. Ibi enim Sanctus idem Pontifex adeo caute Megetiæ spectabili fœminæ oratorii dedicationem concessit, ut tantum ibidem defunctorum nomine celebrarentur divina officia, publica tamen frequentatione, & processione cessante. Digna illa erat Gelasii sollicitudo, qui destitutis Parochiis consulendum potissimum proposuerat, non fidelium animos ad oratoria privatorum divertere. Imo Gelasius in eadem epistola profitetur, se id indulsisse, humanitatis intuitu, atque ut Matronæ, quam *spectabilem* vocat, quoad fieri per tempora posset, morem gereret. Non igitur video, qua ratione ampliorem dederit facultatem, publicæ nimirum processionis, Julio, aut Frigentio, quin tamen exprimeret singularia illorum merita, & quasi hæc dedicandorum oratoriorum concessio tunc vulgaris esset, & sine discrimine obtineretur. Hæc omnia si invicem jungantur, argumento erunt non contemnendo, quo memoratis canonibus parum, aut nihil fidere quispiam possit.

De Epistola ad Syracusanum, Constantinum, & Laurentium Episcopos.

Can. 34. cau. 17. qu. 4. Antequam de canone 34. cau. 17. qu. 4., qui Gelasio ad Syracusanum, Constantinum, & Laurentium Episcopos scribenti tribuitur, verba faciam, paucis tradenda est, quæ apud veteres viguerit disciplina de Judæis Christiana mancipia possidentibus, aut etiam circumcidentibus; id enim ad vim, auctoritatemque dicti cano-

canonis 34. expendendam plurimum facit. Vetustissimis Romanorum legibus vetitum erat, indicta deportationis poena, nequis Judaico ritu se, servosve suos circumcidi pateretur, imo & circumcidens poena capitis plectebatur, uti tradit Paullus in lib. 5. sententiarum tit. 22. §. 3. Tantum id Judæis permissum erat, ut impune ritum sequerentur suum ipsi, dummodo alios non circumciderent, alienæ scilicet nationis homines, ne servos quidem suo dominio obnoxios, indicta poena capitis in reos, vel deportationis, ut rursus tradit Paullus in loco memorato §. ult., & Modestinus in l. 11. ff. ad legem Cornel. de Sicariis, ubi dicitur, D. Pium ita pridem constituisse. Constantinus Imperator illud præterea addidit, ut si Judæus mancipium Christianum, vel cujuslibet alterius sectæ sibi obnoxium circumcidisset, cicumcisus ipse statim libertatem consequeretur, l. 1. cod. Theodos. ne Christianum mancipium. Heic vero non constitit idem Imperator, qui cum probe dignosceret, grave Christianis fuisse fidei periculum, si in servitutem Judæorum abduci aliquando possent, vetuit insuper, ne Judæi compararent alterius sectæ, vel nationis mancipia, poena indicta amissionis mancipii, & si mancipium Christianum fuisset, non solum mancipium statim auferendum voluit, sed etiam emtoris bona publicari, l. 2. cod. Theodos. eodem titulo. (non desunt qui posteriorem hanc legem tribuant Constantio Imperatori, & successori Constantini). Atque hæ Principum Constitutiones futuras tantummodo Christianorum mancipiorum adquisitiones prohibebant, ad mancipia jam Judæis adquisita non pertinebant. Hanc ob rem Valentinianus, & Theodosius in l. 5. cod. Theodos. de contrah. emtione, postquam confirmaverunt aliorum Imperatorum sanctiones de servis Christianis minime comparandis, voluerunt, ut siqui ex Christianis servitute Judæorum adhuc premerentur, soluto per Christianos competenti pretio, ab indigna servitute redimerentur. Verum non multos post annos mitius cum Judæis actum est in Imperio Occidentali sub Honorio anno circiter 415., etenim Honorius Imperator plura quidem adversus Hæreticos constituit tamquam veræ Christi doctrinæ patronus; attamen erga Judæos clemens, ac benignus visus est, quemadmodum demonstrant leges 17. 20. 23. & 24. cod. Theodos. de Judæis, lex ult. eodem codice de Feriis, & lex 8. eodem codice de executoribus. Hinc ipse facultatem fecit Judæis, ut Christiana mancipia rursus habere in sua potestate valerent, ea dumtaxat adjecta conditione, ut propriam religionem servos custodire permitterent, l. 3. cod. Theodos. ne Christianum mancipium, edita anno 415. Non ita Theodosius Imperator in Oriente, qui eodem anno 415. lege sua Constantianam legem confirmaverat, sive in ea parte, qua cautum erat, ne Judæi servos suos Christianos, aut alios quoscumque Judaica nota afficerent, sive in ea parte, qua constitutum erat, ne mancipia Christiana apud Judæos retinerentur l. 22. cod. Theodos. de Judæis. Idipsum idem Imperator probavit anno 417. Cum enim agnovisset, ex memorata Honorii lege palmam quodammodo tulisse sibi visos esse Judæos, quemadmodum circa eadem tempora querebatur Rutilius Numatianus lib. 1. itinerarii de Judæis scribens, *Victoresque suos natio victa premit*, statim Theodosius generali lege sanxit, ne Judæi servos Christianos comparare auderent, nec largitatis titulo consequi, ita tamen legem suam moderatus est, ne videretur Honorii constitutionem nuper latam penitus contemsisse, aut reprobasse, volens in primis, ut quæ mancipia jam antea comparata fuissent, ab anno scilicet 415. usque ad annum 417., libere a Judæis possiderentur, imo & in posterum adquiri alia possent uni-

universali tantum titulo hæreditatis, vel fideicommissi; quibus tamen in casibus nullo modo Judæi servos illos in suam superstitionem adducerent, imo nec volentes quidem reciperent. Hæc eadem lex relata est in codicem Justinianeum sub titulo, ne Christianum mancipium; sed hoc ipsum monumentum non laudo, cum perperam depravatum fuerit a Triboniano, tutiusque sit ad codicem Theodosianum in hac parte confugere. Quum vero obiisset Honorius in Occidente Imperator anno 423., & Theodosius in Occidentem etiam Imperium suum extenderit, liberius, & latius extendendas renovavit veteres Leges de Christianis mancipiis ab Judæis minime comparandis his verbis, quæ habentur in l. ult. cod. Theodos. ne Christianum mancipium: *Christiana mancipia Judæorum nemo audeat comparare. Nefas enim æstimamus, religiosissimos famulos impiissimorum emtorum inquinari dominio. Quod siquis hoc fecerit, statutæ pœnæ absque omni erit dilatione obnoxius.* Porro statuta pœna erat, ut servus ipse id palam faciens libertate donaretur, aliquando etiam bona emtoris publicarentur, si insuper Judæus Judaica quadam nota servum affecerit, capitali pœna plecteretur; quod demum confirmaverunt Theodosius & Valentinianus in novellis Constitutionibus tit. 3. His ita præhabitis nemo amplius dubitaverit in definienda disciplina juris, quæ in hac parte mancipiorum Christianorum ab Judæis minime possidendorum, præsertim titulo singulari emtionis, Gelasii Pontificis temporibus vigere poterat. Hinc vero palam fit canonem 34. cau. 17. qu. 4. Gelasii temporibus nullatenus convenire; Floruit enim Gelasius anno circiter septuagesimo post leges Theodosii Junioris, quibus gravissimæ inflictæ erant pœnæ adversus Judæos Christiana mancipia comparantes. Quomodo itaque ea species Gelasio proponi poterat de Juda Judæo, qui *ante paucos annos* Christianum mancipium comparaverat? Forte dices, Judæum illum publicas leges fuisse transgressum? At vero ipsa facti series in eodem canone exhibita hanc interpretationem non patitur; etenim Judas ipse exhibetur postulasse mancipium sibi restitui, *asserens se ante paucos annos comparasse*. Nemo facile sponte sua asserit id, in quo gravissime adversus leges deliquit, quodque professus capitalem pœnam securus expectet. Ut igitur verosimilis species proponeretur, oporteret, ut temporibus Gelasii adhuc viguisse demonstraretur memorata lex Honorii Imperatoris, quam tamen tantum viguisse ostendi ab anno 415. usque ad annum 417. Num forte referes adquisitionem servi Christiani abs Judæo factam ad adquisitionem hæreditariam, vel fideicommissariam Gelasii ætate forte adhuc permissam, uti deducitur ex Constitutionibus supra laudatis? Verum verba illa: *se asserit comparasse* ab hac rursus interpretatione aliena esse videntur, cum *comparandi* verbum ad singulares adquisitionum modos pertineat juxta phrasim eorundem Imperatorum in eisdem superius memoratis legibus, præsertim in dicta lege Theodosii, quæ est ultima in cod. Theodosiano sub titulo ne Christianum mancipium. Si hæc, ut arbitror, vera sunt, frustra laborandum esset in investigando, quis sit Syracusanus ille Episcopus, ad quem Gelasius fingitur rescripsisse. Ivo Carnotensis in parte 13. Decreti cap. 113, illum non Syracusanum, sed Syracusium nominat. De aliis Episcopis Constantino, & Laurentio facile notitiam haberemus; etenim Gelasii tempore erat Constantinus Episcopus Venafranus, qui subscripsit Concilio Romano anni 499., & ad ipsum non inverosimile est directam epistolam, in qua ageretur de servo, qui ad Ecclesiam Venafranam confugerat. Erat præterea Laurentius Episcopus Bovianensis prope Venafranam Ecclesiam constitutus, qui interfuit Concilio Romano anni 401,

Unum

Unum adhuc adjicio; nimirum apud Ivonem pro illis Gratiani verbis, *quapropter vestra diligentèr inter utrumque sollicita cura rerum &c.* ita legitur: *quapropter diligenter vestra inter utrumque sollicitudo rerum &c.*

De epistola ad Victorem, Constantinum, Martyrium, Felicissimum, & Timotheum Episcopos.

Ubi perpendendus occurrit canon 10. cau. 17. qu. 4. laudatus ex epistola Gelasii ad Victorem, Constantinum, Martyrium, Felicissimum, & Timotheum Episcopos, re mature pensata adhuc fateor, me hærere in incerto, cum æqua sint in utramque partem, nec contemnenda argumenta, quibus modo moveri me sentio, ut canonem illum inter germana Gelasii monumenta recenseam, modo ut a Gelasio prorsus abjudicem. Quamobrem liceat mihi eadem tantummodo exponere, eorum, qui sanius sapiunt, judicium libentissime expectaturo. Illud quidem pro certo est, eundem canonem a nonnullis Collectoribus Gratiano antiquioribus memorari, inter ceteros apud Ivonem in parte 3. cap. 120., ubi tamen pro illis verbis Gratiani: *Sacra communione indicavit . . . qui admittere . . . qui injuriam sanctorum locorum prosiluisse probabuntur &c.* ita legitur: *Sacra communione judicavit ... ubi admittere ... qui in injuriam sanctorum locorum prosiluisse probantur &c.* Can. 10. cau. 17. qu. 4.

Itaque in primis multa in eo canone dignoscuntur & Gelasio ipsi, & Gelasii temporibus convenientia. Nimirum Epiphanius Beneventanus Episcopus, de quo ibidem mentio fit, Gelasio contemporaneus fuit, subscripsitque Romano Concilio anni 499. Item cum proponatur, municipes quosdam Beneventanæ Civitatis infecutos fuisse Curialem suum eo usque, ut ille ne in templo quidem securus extiterit, id sane illa tempora designat, quibus Curiales odio apud municipes habebantur. At vero id congruit Gelasii temporibus, quibus non ignoramus, Curiales, caussa nimis importunæ exactionis, civium sibi obnoxiorum odia in se convertisse. Hujus rei testis est Salvianus, qui labente quinto sæculo ita scribebat in lib. 5. de gubernatione Dei. *Quæ enim sunt non modo urbes, sed etiam municipia, atque vici, ubi non quot Curiales fuerint, tot tyranni sunt? . . . Quis ergo, ut dixi, locus est, ubi non a Principalibus Civitatum, viduarum, & pupillorum viscera devorentur, & cum his fere omnium sanctorum? . . . Nemo itaque horum tutus est, nec ulli admodum præter summos a vastatione latrocinii populantis immunes.* His accedit, propositæ caussæ discussionem, diremtionemque mandatam exhiberi a Gelasio Episcopis in Beneventana vicinia constitutis, qualis erat Constantinus, quem tunc temporis Capuanum Episcopum fuisse scimus, cum interfuerit Concilio Romano anni 487., subscripseritque alteri Concilio Romano anni 499., qualis præterea erat Martyrius Episcopus Terracinensis, qui interfuit Romanis Conciliis anni 495., & 499., qualis insuper fuit Felicissimus Episcopus Sabinensis, qui etiam interfuit in Concilio Romano anni 487., qualis demum fuit Timotheus Episcopus Abellinas, qui subscripsit Concilio Romano anni 499. De Victore verba non facio, quum de eo non facile constet. Hæ sane conjecturæ si invicem jungantur, quadam similitudine veri memoratum Gratiani canonem exornabunt.

At enim vero nonnullæ aliæ in contrarium conjecturæ non contemnendæ trahere nonnullos videbuntur. Vvanespen in sua dissertatione canonica de asylo templo-

rum cap. 3. ex eo, quod hæc epistola inter vulgatas Gelasianas desideretur apud Collectores etiam diligentissimos, deduxit *non exiguum argumentum*, ut ipse ait, *hanc epistolam huic Pontifici recentiore manu suppositam*. Id sane levissimum est, quum pateat, Gelasiana monumenta ad privatorum potissimum caussas pertinentia maxima in parte periisse. Potior conjectura est, quæ deducitur ex eo, quod Gelasius exhibeatur, in duorum hominum caussa singulari tot fere integræ Provinciæ Episcopos designasse, ad quorum sollicitudinem pertineret, inquirere de veritate rei gestæ, & in reos anathematis sententiam pronunciare. Imo, quod amplius esse videtur, Gelasius caussæ cognitorem non designavit Epiphanium Episcopum Beneventanum, in cujus Ecclesia facinus admissum fuerat, sed extraneos Episcopos tantum; Præterea pœna, quæ ibidem adversus reos infligitur, asperrimis concipitur formulis, illis præsertim verbis: *Nec enim jure ad supplicandum debet admitti, qui admittere sacrilegium non dubitavit*, quasi Gelasius vir ceteroqui piissimus, ac prudentissimus reorum preces spreverit, & irremissibili anathemate damnaverit. Asperior etiam præter morem est integra epistola, ut Gelasianum stylum exhibere non facile possit. Animadvertere etiam juvabit, in eadem materie recentioribus sæculis nonnulla fuisse veteribus Sanctissimis Antistitibus falso tributa, inter cetera falso adscriptam fuisse Augustino epistolam ad Bonifacium Comitem, ex qua depromtus est canon 8. cau. 17. qu. 4., accurati Augustinianorum operum Revisores testati sunt. At cum hoc ipsum fragmentum apud Ivonem fere junctum habeatur cum eadem Gelasii epistola in eadem parte 3. Decreti cap. 120., & 122., videtur Ivo codicibus depravatis usus fuisse in illis omnibus describendis, in quibus scilicet spuria germanis commixta deprehenderentur, & quidem eadem manu composita, atque eodem etiam auctore sub diversorum nomine ex industria elaborata. Demum suspicio falsitatis eo gravior redditur, quod auctor epistolæ videatur ignorasse aliquot Christianorum Imperatorum leges in eadem proposita specie Curialium ad Ecclesiam confugientium l. 3. cum similibus cod. Theodos. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt, cum qua conferri jure possent, quæ in toto eodem titulo tradit Gothofredus elegantissime; at vero Gelasium constitutiones sacras, quæ suo potissimum tempore vigebant, ubique passim promulgatas, ac receptas ignorasse nemo uspiam dixerit. Potius itaque videretur, memoratam epistolam recentiori auctori tribuendam fore; neque enim ignoro, recentiore ætate eandem, quæ ibidem generaliter traditur, disciplinam receptam fuisse.

De Epistola ad Victorem Episcopum.

Can. 9. dist. 74. Quod nomine Gelasii ad Victorem Episcopum scribentis refertur in can. 9. dist. 74. jam eodem nomine descripserat Ivo Carnotensis in parte 6. cap. 106. usque ad illa verba, *in Presbyteratum studeas promovere*; quæ vero apud Gratianum sequuntur, illic desiderantur. Ivonem itaque secuti sunt recentiores Collectores, quorum aliqui, ut monent Correctores Romani, adjecerunt, epistolam scriptam esse ad Victorem Alexandrinum. Quis fuerit Victor Alexandrinus, non satis constat ex monumentis Ecclesiasticis. Ego potius suspicarer, eum fuisse Victorem Episcopum Lunensem, quem scimus interfuisse Romanis Conciliis anni 501. 502. 503. & 504. Quæ in eo capite habentur, minime dissonant a Gelasii temporibus; etenim qualis tunc fuerit Diaconorum ambitus, qui Presbyteratus ordinem negligebant, facile

facile constat ex epistola ejusdem Gelasii ad Episcopos Lucaniæ cap. 7. & 8. Item Ecclesias Sacerdotali officio tunc destitutas fuisse, idem Gelasius conquestus est initio ejusdem epistolæ ad Episcopos Lucaniæ, aliarumque Provinciarum.

De epistola ad Theodoricum Regem.

Antonius Augustinus in dialogo 19. lib. 1. de emend. Gratiani canonem 12. dist. 10. inter incerta, sive incertæ fidei, atque auctoritatis capita refert. Ego vero nil dubito, quin jure Gelasio Papæ tributus fuerit, & quidem ad Theodoricum Regem scribenti, non solum ex eo, quod Ivo Carnotensis in parte 4. cap. 180. eodem nomine monumentum retulerit, verum etiam, & potissimum, quod temporibus Gelasii Theodoricus Rex Italia fere universa potitus fuerit, maximeque decuerit Romanum Antistitem, novi Principis animum per epistolam ad Romanæ Ecclesiæ benevolentiam excitare, ea præsertim ætate, qua Imperialibus privilegiis Romana eadem Ecclesia jamdiu decorata fuerat, ac distincta, quibus servandis, custodiendisve plurimum valere poterat Theodorici auctoritas; ut omittam etiam alias caussas, ac præ ceteris caussam fidei, quæ ab Arianis sub eodem Principe turbabatur. Sane in memorato Gratiani fragmento Gelasius exhibetur apud Theodoricum Regem postulare, ut privilegia jamdiu Romanæ Ecclesiæ concessa servaret. Quid congruentius esse poterat, dum Theodoricus ipse Italiam regendam susciperet, & supremam loco Imperatorum potestatem explicaret? Imo quoties hanc epistolam Gelasio tribuemus, exinde illud honorificentissimum Gelasio eidem accedet, quod nimirum plurimum apud Theodoricum valuerit; Nam scimus Theodoricum Regem, etsi Arianorum potius hæresi faventem, Romanam tamen Ecclesiam benevolo animo excoluisse, quemadmodum testatur Isidorus Hispalensis in Chronico Gothorum æra 554., ac deduci etiam potest ex præcepto ejusdem Theodorici ad Senatum Urbis Romæ directo edito apud Lucam Holstenium. Quemadmodum igitur, quod favore Mediolanensis Ecclesiæ idem Theodoricus statuit, tribuendum jure optimo est petitionibus Eustorgii Mediolanensis Episcopi, uti colligitur perspicue ex epistola Theodorici ad Adilam Comitem apud Cassiodorum lib. 2. variar. epist. 29., jure merito conjicere possumus Theodoricum eundem Romanæ Ecclesiæ benevolentiam exhibuisse ex petitione Gelasii Antistitis prudentissimi Romanæ ipsius Ecclesiæ. *Can. 12. dist. 10.*

De Ceteris Canonibus Gelasio tributis.

Quæ huc usque descripta sunt nomine Gelasii monumenta, ex certis ejusdem epistolis, aut aliis actibus excerpta indicantur. Alia adhuc supersunt apud Gratianum, quæ ita Gelasio tribuuntur, ut ignores, quo illa exigi merito possint. Inprimis ex iis est canon 48. dist. 50. in cujus inscriptione minime consonant codices Gratianei: etenim in aliis Gelasio, in aliis, & quidem vetustissimis, Pelagio tribuitur. Verum non opus est argumentis, ut quis facile percipiat, neque ad Gelasium, neque ad Pelagium, sive ille primus sit, sive secundus, illum referri posse. Stylus ipse capitis ab illorum Pontificum monumentis prorsus alienus est, & *Can. 48. dist. 50.*

perspicue dignoscitur ex formulis, sæculo septimo, aut etiam posterioribus, fuisse elucubratum canonem, cum apprime conveniant cum stylo Legum Longobardarum, aut Legum Bajuvariorum septimo Ecclesiæ sæculo editarum; quod illico videt quicumque vel in earundem legum lectione aliquantisper versatus fuerit. Nonnihil cum eodem canone videtur commune habere constitutio quædam Regis Rotharis in lib. 1. legum Longobardarum tit. 26. num. 6. ibi: *Si mulier libera sulfreal super furtum comprehensa fuerit, furtum, quod fecerit, sibi novum reddat; nam alia culpa non requiratur pro eo, quod injuriam passa est, & vitio suo reputet, quia operam indecentem facere tentavit*. Unum adhuc juvabit animadvertere, quod ex codicum Gratianeorum varietate dependet; nimirum ubi in recentioribus aliquot Gratiani editionibus legitur, *si caballos alienos tulerit*, in antiquioribus editionibus ita legitur: *si caballos alienos furatos tulerit*.

Can. 1. cau. 2. qu. 3. In vetustis Gratiani codicibus etiam tribuebatur Gelasio canon 1. cau. 2. qu. 3., sed jam Correctores Romani pro Gelasii nomine substituerunt nomen Caji Pontificis, quatenus idem fragmentum legitur in epistola Cajo a Mercatore tributa. At vero jam superius cap. 26. de hoc fragmento actum est, simulque traditum, Isidorum Mercatorem usum fuisse in eo componendo legibus codicis Theodosiani.

Can. 48. cau. 2. qu. 7. Nomine etiam Gelasii Papæ laudatur canon 48. cau. 2. qu. 7., in quo Romani Correctores tantum solliciti fuerunt, ut illum ad vetusta Gratiani exemplaria exigerent, & quid apud alios Collectores desideraretur, adnotarent. Illud adhuc observandum arbitror, hunc eundem canonem apud Ivonem in parte 3. Decreti cap. 151. junctum legi cum verbis canonis 25. cau. 12. qu. 2., itaut post illa verba canonis 25. *in detrimentis alicujus rei patiamini generari*, hæc statim sequantur: *Siquod vero in Ecclesiæ vestræ damnum, aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat, censeamus*. Jam superius hæc ipse verba retuli ad canonem 25. nuper memoratum, tradidique Gelasio jure congruere posse, una tamen animadverti in eodem capite describendo Ivonem præ oculis habuisse corruptos codices, in quibus varia fragmenta ex diversa decerpta locis simul adsuta continerentur. Hinc hoc in loco illud adjicere non dubitaverim, Ivonem variis forte ex laciniis hoc ipsum caput contexuisse, imo & ex variis Gelasii fragmentis unum monumentum consarcinasse. Habetur epistola Gelasii ad Justinum Archidiaconum, & Faustinum Defensorem, ex qua Ivo excerpserat caput 151., & Gratianus dictum canonem 25., inter miscellanea Baluzii tom. 5. ex Vetusto MS. eruta; in ea tamen leguntur quidem verba canonis 25. cau. 12. qu. 2., non vero verba canonis 48. cau. 2. qu. 7., quemadmodum leguntur apud Ivonem in cap. 151. part. 3. Alias vero verba canonis ejusdem 48. video in Collectione Deusdedit Collectione Ivonis paullo antiquiore lib. 3. cap. 99. depromta referri ex epistola Gelasii ad Respectum, & Leoninum Episcopos, hisce verbis concepta: *Johannes Archidiaconus Falerionensis Urbis eversionem Ecclesiæ ab eo, qui Præsulis nomine censetur effectum grandi nobis supplicatione conquestus est, itaut se videlicet de loci sui administratione dejecto iter sibi liberum ad depopulandas facultates aperiret Ecclesiæ. Nam ministeriis, & ornatu pro sua voluntate distracto prædium etiam paternum, quod in alimoniam Clericorum decerptor ejus reliquerat, velut proprium suis utilitatibus vindicavit, obviantemque supradictum Archidiaconum, ceterosque complures, qui pariter reclamabant, ab ordinibus suis credidit excludendos; & ideo, Fratres charissimi, divinitatis intuitu Ecclesiæ caussam*

sum-

summa attentione trutinantes omni veritate discussa de compertis cita nostris auribus relatione signate, ut perspecta instructione diligentiæ vestræ, quid fieri debeat, censeamus. Video quidem, hoc suo fragmento antiquitati universæ fortasse ignoto Deusdedit voluisse instituto suo servire; verum fortassis etiam video, hæc eadem posteriora verba apud Ivonem transferri in aliam epistolam potuisse, sive alteri Gelasianæ epistolæ adsui, sicut & alia, quæ Gelasii non sunt, in fine Ivoniani capitis juncta fuerunt, quemadmodum superius demonstrabam ad dictum canonem 25. cau. 12. qu. 2. Quamobrem jure concludere potero, auctoritatem canonis 48. cau. 2. qu. 7. ex Deusdedit fide omnino pendere, ex quo Ivo videtur in suum codicem monumentum traduxisse, ad calcem alterius epistolæ Gelasianæ, & ex utroque Gratianus reticito nomine epistolæ, cujus fragmentum describebat, ideo, quod non una eademque epistola laudaretur apud Deusdedit, quæ apud Ivonem.

In vetustis Gratiani exemplaribus Gelasio Pontifici etiam tribuebatur canon 13. cau. 3. qu. 5. Verum Romani Correctores jam retulerunt ad epistolam, quæ Pelagio II. Pontifici adscripta est. Nominis similitudo errandi occasionem dedit. De ipso autem canone commodius inferius agendum erit in cap. 58. *Can. 13. cau. 3. qu. 5.*

Canonem 37. & 38. cau. 11. qu. 3. jam nomine Gelasii Papæ in decretis cap. 2. & 3., sive, ut aliæ editiones exhibent, 13. retulerunt Burchardus lib. 11. cap. 47. & 48., & Ivo parte 14. cap. 111. & 112. Et quidem canon 37. consonat cum aliorum Collectorum editionibus, dummodo in postremis verbis ita legamus cum Ivone, *quibus vivis non communicavimus, mortuis communicare non possumus*, aut cum Burchardo, *mortuis non communicare possumus*. Hæc sane lectio erit Gratianeæ anteferenda, cum videatur magis consonare cum sententia Leonis Magni, ad quam refertur, juxta canonem 1. cau. 24. qu. 2. At canon 38. Gratianeus ita suppleri poterit ex codicibus Ivonis, & Burchardi, quos sequendos voluit auctor Palearum: *Hi sane, qui ante audientiam communicare tentaverint, donec per pœnitentiam reatum suum defleant, ad communionem nullo modo reducantur* (ita legitur apud Burchardum; apud Ivonem vero habetur *perducantur*) *excepto mortis interitu urgente. Qui vero excommunicato scienter communicaverit, & amodo saltem in domo* (ita Burchardus: legit Ivo: *& animo saltem in domo*) *simul oraverit, atque latebras defensionis, ne cominus* (aliqui Ivonis codices exhibent: *ne quominus*) *ad satisfactionem perducatur, præbuerit, donec ab excommunicatore pœnitentiam suscipiat, Corporis, & Sanguinis Domini communione privatum se esse cognoscat, & delictum secundum canones pœniteat*. Non dubito, quin hæc fuerint a recentioribus Collectoribus composita, ætate nimirum Burchardi, qua communione Ecclesiastica plurimi ob res Ecclesiasticas vi possessas dejecti fuerant, iidemque eandem Ecclesiæ censuram contemnebant; Ideo vero tributa fuerunt Gelasio, quia nonnulla his similia apud Gelasium legantur adversus Acacium, & Acacii Defensores. Revera Gelasius in epistola ad Euphemium, sive, ut alii vocant, Euphemium, docet non alia de caussa Acacium jam fuisse damnatum, quia Chalcedonensis Synodus anathemate percellendo Eutychianos hæreticos, tacite & Acacium prædamnavit, utpote, qui cum Eutychianis postea communicavit. Idipsum tradit in epist. ad Episcopos Dardaniæ, in epistola ad Natalem Abbatem, & in commonitorio ad Faustum scribit: *Decessores mei, Sacerdotes, qui prævaricatoribus se communicasse propria voce confessi sunt, a communione Apostolica submoverunt*. Et paullo infra de iis, qui in errore persistentes obierint: *Mortuos suscitasse legimus Christum, in errore mortuos absolvisse non legimus*. *Can. 37. & 38. cau. 11. qu. 3.*

mus. Præ ceteris idipsum legimus in epistola ad Episcopos Dardaniæ, & Illyrici, ubi duo potissimum traduntur; in primis neminem cum hæreticis quacumque ratione communicare debere, deinde eum, qui in anathemate pervicax obierit, non esse ullatenus absolvendum; quæ sane omnia plurimum consonant cum memoratis Gratiani canonibus. At vero unum est, quod Gelasianæ sententiæ adjectum videtur in eisdem canonibus; nimirum excommunicatum intra annum coram suo excommunicatore caussam suam peragere debere, secus sibi videri *aditum audientiæ clausisse*. Non consonat id cum Gelasii epistolis. Etenim pluries Sanctus idem Pontifex protestatus est, se, aliosque Pontifices Maximos paratos extitisse, ut Acacium, & ei communicantes, si ad unitatem catholicam reverterentur, audirent; nec annalem, aut alium etiam ampliorem terminum præstituerunt. Hæc temporis præstitutio potius sæculis recentioribus fieri cœpit, cum gravissimus esset, & inferendus pœnarum Ecclesiasticarum contemtus. Atque isti disciplinæ occasionem quodammodo præbere potuerunt vetusti canones, quibus Episcopi ad Concilium Provinciale non accedentes sine caussa, excommunicati dicebantur usque ad Synodum sequentem, in qua se purgare de admissa negligentia deberent; cum vero aliquando Provinciales Synodi annuo tempore renovarentur, hinc potuit usque ad annum protendi excommunicationis purgatio, quo elapso gravior excommunicati pœna redderetur. Verumtamen hæc veterum canonum sententia referenda erit ad varias excommunicationis species, de quibus passim Interpretes excultiores verba faciunt, ut qui per annum a leviore excommunicatione solvendum se non curaverit, communione Ecclesiastica penitus careret, non vero ita repelleretur, ut audiri, ac recipi pœnitens non amplius posset, quod ex Gratianeo canone 37. deduci videtur. Itaque concludere jure potero, memoratos canones cum Gelasii sententiis in parte congruere, in parte autem sanius esse intelligendos, ut cum germana canonum disciplina conveniant.

Can. 15. cau. 16. qu. 1. Parum, aut nihil est, quod animadvertamus ad canonem 15. cau. 16. qu. 1., qui in emendatioribus Gratiani codicibus his verbis concipitur. *Consideratio Ecclesiasticæ utilitatis hoc postulat, ex justa dispositione testatoris servandum arbitrium esse*. Romani Correctores cum Gelasii epistolam indicare non possent, ad quam idem fragmentum exigerent, adnotaverunt similia quædam reperiri apud Gregorium in can. 4. cau. 13. qu. 2. junctis ad eundem canonem ipsorum Correctorum notis. Potuissent etiam commodius subjicere oculis canonem præcedentem, sive canonem 14. cau. 16. qu. 2., in quo eadem sententia sub Gregorii nomine legitur. Essent alia monumenta Ecclesiastica numero plurima, quæ ad eandem rem explicandam laudari potuissent. Num vero hæc valerent ad propositum Gratiani confirmandum, qui ex veterum Patrum dictis inferebat, posse unumquemque sibi in Monasticis locis sepulturam eligere, maxime dubitaverim, cum temporibus aut Gelasii, aut Gregorii nondum disputationum istarum suborta esset occasio. Imo ex hoc suspicio subesse potest, Gratianum utpote Monachum in illis canonibus ad ad eam rem pertinentibus usum fuisse Monasterii sui codicibus, qui sane in ea materie corruptissimi esse poterant, ex apocryphis, & incertæ auctoritatis ut plurimum capitibus compositi, quemadmodum Monasteriorum codices sæculo undecimo fuisse depravatos universi Viri eruditi jamdiu agnoverunt. Hinc vero nemo non videt, hujusmodi fragmentum Gelasii incertum prorsus esse, nec tuto posse tamquam firmum Ecclesiasticæ disciplinæ argumentum produci.

Eadem

Eadem esse debet sententia de canone 28. cau. 16. qu. 1., quem sane ignoraverim, an Gelasio, an Pelagio Papæ inscripserit Gratianus, cum frequentissime occurrat in nominibus hisce erratum fuisse. Suboritur mihi suspicio ex epistola Pelagio I. tributa apud Baluzium in tomo 5. Miscellaneorum pag. 465., quæ scripta fertur ad Marcellum Episcopum Senoniensem. In ea postquam descripta sunt verba canonis 20. dist. 24., post pauca ita sequitur: *Pari etiam auctoritate mandamus, ut de Monasteriis probatæ vitæ Monachos debeas ad sacratos ordines promovendos eligere, eo dumtaxat moderamine custodito, ut neque monasteria ab optimis Personis ex toto vacuata reddantur, neque Ecclesiæ remaneant sine Sacerdotibus destitutæ*. Verum sive Pelagio, sive Gelasio hæc inscripta ferantur, nullum dubium esse potest, quin ea undecimo, aut duodecimo sæculo a Monachis conficta fuerint, nomine vetustissimorum Pontificum. Licet enim vel a prima Monachorum institutione contigerit sive in Occidentali, sive in Orientali Ecclesia, ut sæpe, ac sæpius, qui inter Monachos essent optimi, Ecclesiasticis ordinibus decorarentur, atque a Monasteriis ad Ecclesias advocarentur, tamen sæculo 11., aut 12. exortæ fuerunt inter Monachos, ac Clericos gravissimæ concertationes, (quemadmodum universa propemodum illius temporis Concilia testantur), ex quibus Clerici a sacris officiis Monachos excludendos penitus esse dicebant, e contrario Monachi nil antiquius habebant, quam ut Sacramenta ministrare sive in Monasteriis, sive extra Monasteria possent. In hac diutissima, atque acerrima contentione mirum est, quot monumenta Monachi effinxerint etiam adversus Episcopos, quorum auctoritatem eludere satagebant; quod & alias demonstravi, & apud eruditos hujus rei Scriptores vulgatissimum est. Quæ cum ita sint, afferi haud temere poterit, memoratum canonem falso tributum fuisse Gelasio industria Monachorum, præsertim quod sciamus, apud neminem ex Collectoribus Gratiano vetustioribus recenseri, sed ab uno Gratiano editum fuisse, qui & Monachus erat, & corruptis Monasteriorum Bibliothecis utebatur. Quod si quis adhuc ad monumenta Gelasii eundem canonem exigendum adamaret, posset ejus oculis subjici caput 2. Gelasianæ epistolæ ad Episcopos Lucaniæ, seu canon 8. dist. 77., in quo Sanctus Pontifex tradebat, quibusnam animi dotibus ornatus esse debuerat, qui ad Clerum promovendus erat, sive is ex Laicis, sive ex Monasteriis advocandus proponeretur, quod forte occasionem Monachis dare potuit, ut quod ipsi de Monachorum ordinationibus scribebant, Gelasio tribuerent. Ceterum Gelasius nusquam constituit, ut Abbate Monasterii petente Monachum ad Clerum admitti, Episcopus assentiri deberet, cum constet paullo post Gelasii ætatem Conciliorum suffragio probatum, ut tum demum Episcopi Monachos ad Clerum vocarent, quoties necessitas Ecclesiarum id postularet, & quidem ex Abbatum consensione, quemadmodum deducitur ex Concilio Agathensi anni 506. can. 27., & Concilio Ilerdensi anni 524. can. 3., quibus jungi potest epistola Gregorii Magni 27. ad Candidum Episcopum lib. 5. *Can. 28. cau. 16. qu. 1.*

Quod contigit in canone 1. cau. 16. qu. 3., ut Gelasio tribueretur, quod legitur in Concilio Chalcedonensi, quemadmodum suo in loco demonstratum est; idipsum fere evenit in inscriptione canonis 8. eadem caussa, & quæstione; etenim is canon Gelasio tribuitur, sed vel ipsa canonis verba, illa præsertim, quæ ita concipiuntur, *Placuit huic sanctæ, magnæ Synodo &c.*, declarant falso Gelasio tributum esse, unaque agnoscuntur ad Concilium generale VIII., sive Constantinopolitanum IV. sub Hadriano II. celebratum pertinere, quemadmodum liquet ex collatione *Can. 1. & 8. cau. 16. qu. 3.*

latione canonis 18. ejusdem Synodi, cujus verba penitus consonant cum canone Gratianeo. Sane quod Gelasii nomen istis canonibus inscriberetur, ex eo profectum arbitror, quia apud aliquos traditum est, Gelasium Pontificem fuisse tricenariæ præscriptionis auctorem, quemadmodum superius retuli ad alios canones Gelasii nomine inscriptos. Quomodocumque vero invehi potuerit in rebus Ecclesiasticis tricenaria præscriptio, quod alias abunde prosecutus sum, certum est inter constituta Gelasii nonnihil simile reperiri, inter ea nimirum, quæ potius Felici III. tribuenda videntur, sed quoniam sunt scripta adversus Acacium, contra quem etiam scripsit Gelasius, ideo a nonnullis Gelasio adjudicata fuerunt. Itaque Felix III. adversus Acacianos scribens ajebat, Christi constituta non potuisse everti ab hæreticis, hisce verbis abruptis, quæ habentur in tom. 5. Labbeanæ editionis Venetæ pag. 185. *Post quingentos annos constituta Christi eos velle subvertere, cum triginta annorum lex hominum non possit abrumpi*. Hinc nil mirum esse potest, si sententia dicti canonis 8. apud Gratianum Gelasio quoquo modo tribui potuerit. Videantur, quæ superius exhibentur ad canonem 9. cau. 16. qu. 3.

Can. 8. cau. 16. qu. 6. Canonem 8. cau. 16. qu. 6. falso tributum esse Gelasio, facile demonstratur; ibidem enim fit mentio munificentiarum, quas Episcopi Clericis, aut aliis benemeritis hominibus concesserant, quæque a successoribus Episcopis minime revocandæ dicuntur. At vero temporibus Gelasii, sive sub finem quinti sæculi, nondum usus invaluerat, ut Episcopi Clericis Ecclesiastica bona usus caussa concederent, sed adhuc per Oeconomos singula Ecclesiæ bona administrabantur tributis in singulos Clericos redditum, seu obventionum portionibus. Origo illius concessionis, ac singularis munificentiæ a Viris eruditissimis repetitur primum ex Concilio Agathensi anni 506., in cujus canone 7. ita legimus: *Minusculas vero res, aut Ecclesiæ minus utiles peregrinis, vel Clericis, salvo jure Ecclesiæ, in usu præstari permittimus*; idipsum propemodum eruitur ex canone 22. ejusdem Concilii, seu can. 32. cau. 12. qu. 2. Quæ sane verba quoties adamussim perpendantur, nemo percipiet, quomodo jam sua ætate Gelasius dicere potuisset aliquando erga Clericos suos, aut sibi servientes *munificentias* Episcopos exhibuisse. Id potius dici potuit recentiore tempore, quo sacri Antistites non amplius res minusculas, vel Ecclesiæ minus utiles Clericis, aliisque benemeritis concedere consueverunt. Hinc jure arbitrabor, auctorem canonis 8. cau. 16. qu. 6. sub nomine Gelasii voluisse referre sententiam posteriorum Conciliorum. Revera in Concilio Aurelianensi III. anni 538. can. 17. eadem propemodum sententia legitur, his verbis expressa. *De munificentiis vero Sacerdotum id observandum, ut si quid præsenti tempore* (notatu digna sunt postrema hæc verba, quibus recens inducta disciplina significatur) *a Clericis de decedentium munificentiis habetur, vel possidetur, deinceps a successoribus nullatenus auferatur, ita ut qui decessorum largitatibus gaudent, officia Ecclesiæ, obedientiam, & affectum Sacerdotibus præbeant. De quibus tamen munificentiis, quæ præsenti tempore ab his, sicut dictum est, possidentur, si pro opportunitate Episcopo placuerit, quod voluerit commutare, sine accipientis dispendio, in locis aliis commutetur. De munificentiis vero præsentibus, quas unusquisque Clericis pro sua gratia eorum obsequiis æstimat conferendas, sicut in arbitrio dantis est, ut tribuere, quibus voluerit, debeat, ita si inobedientia, vel contumacia in aliquo accipientis extiterit, culpa agnita, in arbitrio sit præsidentis, utrum, vel qualiter debeat revocari*. Huc itaque referri jure poterit memoratus Gratiani canon, quem in aliam ab authographo formam redigere potuit Anselmus Lu-

Lucensis, retenta sententia, quod non semel hic Collector fecisse probatur.

Canon 5. cau. 22. qu. 2. apud unum Gratianum legitur, frustraque sive apud veteres Collectores canonum, sive apud eos, qui Gelasii monumenta congesserunt, investigares. Si ex authenticis scripturis erui quoquo modo posset, Paullum Apostolum promisisse se ad Hispanos iturum, ego pro certo haberem, fragmentum istud nullo jure a Gelasio abjudicandum esse, aut ab aliquo Pontifice Maximo, qui prope Gelasii tempora vixerit. Vel enim Gelasium, vel Pelagium hujus nominis II. ipse laudarem; præsertim cum noverim apud Collectores, Pelagii, & Gelasii monumenta promiscue laudari consuevisse, nominum similitudine errandi occasionem præbente. Et quidem si fragmentum istud Gelasio tribueremus, a cujus stylo minime dissonare videtur, facile conjicerem, ibidem agnosci opus quoddam Gelasii adversus Priscillianistas editum, quod ad nos usque minime pervenerit. Porro quinto Ecclesiæ sæculo Priscillianistæ nihil sollicitius in vulgus spargebant, quam mendaciorum formulas; has enim passim ajebant in sacris Literis qua veteris, qua novi testamenti probari. Adversus ipsos quemadmodum paullo antea scripserat Sanctus Augustinus, ita scribere facile potuit Gelasius, explicando nonnulla sacrarum literarum testimonia, quæ a Priscillianistis in medium producebantur. Sanctus Augustinus inter cetera in Sermone 133. de verbis Evangelii Johannis cap. 7. interpretatur, qua ratione, & sine ulla mendacii specie Christus Dominus dixerit, se ad templum festivitatis caussa non ascensurum, cum tamen illum revera ascendisse deprehendatur. Eadem ratione Gelasius explicare potuit nonnulla Apostolorum gesta, quæ mendacii speciem apud Priscillianistas habebant, sed revera sunt a mendacio aliena. Huc pertinebat protestatio Petri Apostoli detrectantis pedum lotionem a Christo faciendam, deinde vero eidem lotioni sese libentissime subjicientis; quemadmodum habetur in cap. 13. Evangelii Johannis. Huc quoque pertinebat nonnullorum traditio, asserentium Paullum Apostolum promisisse, se ad Hispanos iturum, atque a data hujusmodi fide recessisse. Quæ cum optima ratione in eodem canone Gratianeo, licet paucis, explicata videantur, ego sane non auderem eadem a Gelasio Viro sapientissimo abjudicare, præsertim cum de ea re edisserendi Sanctissimo Pontifici occasio optima fuerit, nimirum custodiendæ optimæ morum regulæ adversus Priscillianistas, & mendacii improbandi. At vero siquis potius amaret, hæc Pelagio II. Pontifici tradere, parem eidem Pontifici ita scribendi oblatam occasionem agnoscerem. Nemo ignorat, quam gravis adhuc vigeret temporibus Pelagii II. controversia in caussa trium Capitulorum, quæ reprobata nuper fuerat in Concilio Constantinopolitano II., alias autem probata a pluribus ferebatur in Concilio Chalcedonensi. In eadem caussa plures, & magni nominis Antistites a Sede Apostolica defecerant, præ ceteris allegantes, Vigilium Pontificem, qui in caussa trium Capitulorum nonnulla peregerat, modo illa probasse, modo damnasse; ac propterea illius auctoritati, quemadmodum, & Synodo sub ipso celebratæ parum esse fidendum. Hos viros schismatis auctores, vel patronos Pelagius II. totis viribus exagitavit, atque confecit, ostendendo ex ipsis sacrarum literarum exemplis posse aliquando justis de caussis sine ulla mendacii specie a priore sententia recedi. Videatur ad hanc rem epistola Pelagii II. ad Eliam Aquilejensem, aliosque Istriæ Episcopos schismaticos, qui damnationi trium Capitulorum nondum consenserant. Sane exempla, quæ in memorato can. 5. cau. 22. qu. 2. referuntur, a Pelagii ejusdem proposito aliena non videntur, eamque ob

Can. 5. cau. 22. qu. 2.

rem Pelagio fortassis tribui jure ab aliquo possent. Fateor, hac in parte destituimur monumentis, quibus rem istam paullo liberius conficiamus. At vero in re obscurissima satis mihi est qualequale lumen adtulisse.

Can. 4. cau. 22. qu. 5. Canonem 4. cau. 22. qu. 5. nemo ambiget, quin potius ad librum aliquem poenitentialem referat potius, quam ad Gelasium, aut quemvis alium Pontificem Maximum. Notant Romani Correctores apud Polycarpum hunc canonem tribui Pio, apud alios collectores tribui Pelagio. Hinc sane ex nominis similitudine, uti in aliis plurimis contigit, factum est, ut pro Pelagio Gelasius apud Gratianum scriberetur. Verum in antiquioribus collectionibus breviatis characteribus arbitror inscriptionem capitis ita exhibitam fuisse *ex P.* aut, *ex PL.* quae nota significaret Poenitentialem librum; attamen Amanuenses aut ignaros, aut incautos scripsisse *ex Pio*, aut *ex Pelagio*, alios deinde *ex Gelasio*. Ceterum vulgatissimi sunt poenitentialium libri, in quibus eadem traduntur. In poenitentiali, quem descripsit Regino in lib. 1. de Ecclesiasticis disciplinis cap. 300. ita legitur: *Si sciens pejerasti, & alios in perjurium induxisti, septem annos poenitere debes*; & rursus idem Regino in lib. 2. cap. 324. ita scripsit: *Ex Poenitentiali*: *Quicumque sciens pejeraverit, septem annos poeniteat, & post haec communionem accipiat*. Idipsum legitur in Poenitentiali Halitgarii lib. 4. cap. 28., in epistola Rhabani ad Heribaldum cap. 18., imo & eadem verba, quae apud Gratianum in dicto canone 4. laudantur, descripta legimus in Poenitentiali Romano edito ab Antonio Augustino tit. 2. cap. 5. Quod autem subditur tam apud Gratianum, quam apud auctorem Poenitentialis Antonii Augustini de iis, qui perjuris consentiunt, aequali poena plectendis, videtur desumtum ex Concilio Turonensi III. anni 813. can. 34. ibi: *Et hoc notandum, quod non solum illi, qui pejerant, sed etiam qui perjuris consentiunt, simili plectendi sunt damnatione*.

Can. 49. cau. 27. qu. 2. & can. 2. cau. 36. qu. 1. Quae verba sub Gelasii nomine retulit Gratianus in can. 49. cau. 27. qu. 2., eadem omnino descripsit in can. 2. cau. 36. qu. 1. An vero jure optimo tributa Gelasio fuerint, merito dubitaverim, non solum quod inter Gelasii monumenta apud Collectores eorundem minime reperiantur, sed potissimum quod sententia illius fragmenti non satis convenire videatur Gelasii temporibus. Revera quaenam designari potest nomine *Legis Praeteritorum Principum*, quae raptum ibi dixerit esse commissum, ubi puella videatur abducta? Qui notas Gratiani codicibus adjecerunt, canones illos referendos voluerunt ad legem 1. cod. Theodos. de raptu virginum, vel viduarum, quae est Constantini Imperatoris. Verum nihil tale ex eadem lege deduci potest. Voluit quidem Imperator, gravi poena puniendos esse puellarum raptores, sed quonam in loco crimen raptus videretur admissum fuisse, minime definierunt. Forte melius designari potuisset lex 1. cod. Theodos. de accusationibus, & inscriptionibus, qua definitum ab Imperatore Constantino dignoscimus, raptorem virginis intra Provinciam, in qua facinus admiserit, esse publicis legibus subigendum. Forte, inquam, melius designari potuisset: at nondum heic Gelasii sententia deprehenderetur. In memoratis Gratiani canonibus legitur, raptum ibidem admissum dici ex Principum legibus, *ubi puella abducta est*, nimirum licet fortassis in aliam Provinciam abducta fuerit, in qua videatur scelus omnino perfectum. Sed in Constitutione Constantini Imperatoris non istud erat propositum. Tantum volebat Imperator, raptum, sicut & cetera flagitia, in Provincia illa puniri, in qua admissa fuerant, atque an raptus in Provincia illa admissus diceretur,

tur, e qua puella fuisset abducta, an in illa, ad quam perducta fuisset, indefinitum reliquit. Praeterea temporibus Gelasii Legum nomen non facile accommodabatur Constitutionibus, rescriptisve Imperatorum, quae suum singulare propriumque nomen habebant, & vulgo a Legibus distingui solebant. Hinc inverosimile est, Gelasium Imperatorum sanctiones, aut edicta *Legem* appellavisse. Potius ego video, ea verba canonum Gratianeorum Gelasio tributa facile referri posse ad Leges Regis Rotharis, quae habentur in lib. 1. Legum Longobardarum, tit. 31. num. 8. & 9. ibi: *Siquis rapuerit aidiam alienam, & in curte alterius duxerit, & secutus fuerit Dominus, & parentes ejus, & ille, cujus curtis fuerit, antesteterit, & non permisisset vindicare, aut foras extrahere, componat solidos* xl., *medium Regi, & medium, cujus aldia fuerit. Siquis ancillam alienam rapuerit, & in curte aliena duxerit, & secutus fuerit Dominus, aut parentes ejus, & ille, cujus curtis fuerit, antesteterit, componat solidos* xx. *qui antesteterit, medium Regi, & medium, cujus ancilla fuerit.* Hae sane Leges esse potuerunt Principum, qui constituerunt, in raptu non considerandum esse locum, in quem rapta puella deducta fuerit, sed potius locum, a quo deducta fuisset. Porro Gelasius Papa, qui sub finem quinti Ecclesiastici saeculi obiit, memorare non potuit, aut explicare Leges Rotharis Regis, qui septimo Ecclesiae saeculo floruit; quamobrem jure optimo videntur laudata Gratiani fragmenta tribuenda esse auctori Gelasio longe recentiori, qui nimirum Rotharis Regis leges fuerit interpretatus.

Demum Gelasio Papae tribuuntur verba canonis 5. de conf. dist. 1. primum apud Anselmum Lucensem, deinde ex ejus codice apud recentiores Collectores. Inter cetera ibidem adferitur, *Ecclesiam noviter conditam sine Summi Pontificis auctoritate non posse dedicari*, idque consonum esse *antiquis canonibus*. In vulgatis animadversionibus Gratianeo codici adjectis ad illa verba *antiquis canonibus*, ita legitur: *Socrates in Ecclesiastica historia lib. 2. cap. 8. & 17. refert tamquam antiquissimum canonem, sine Romani Episcopi auctoritate nullam Ecclesiam posse dedicari.* Qui ita scripserunt, forte aliis codicibus usi sunt, quam iis, qui nomine Socratis editi sunt; nam in vulgata Socratis historia nihil tale uspiam legitur. Sententia capitis 8. lib. 2. apud Socratem haec est. Eusebius Nicomediensis Arianorum Antesignanus curaverat, ut Episcoporum Concilium Antiochiae celebraretur, ea potissimum mente, ut Nicaena fides convenientium Episcoporum suffragio se suadente, aut etiam quoquomodo impellente, everteretur. Et quidem vir subdolus consilium hoc suum non aperuit palam, sed tantum Antistites invitavit caussa dedicandae novae Ecclesiae, quam Constantinus Imperator aedificare coeperat, Constantius Constantini filius perfecerat, ratus ea occasione se fieri voti compotem posse. Convenerunt illuc Episcopi ex diversis Provinciis nonaginta ac Synodum celebrarunt. Maximus Hierosolymitanus, alias Eusebii arte deceptus, interesse noluit. Julius Romanus Antistes, neque per se, neque per legatos interfuit, *cum tamen* (haec sunt Socratis verba) *Ecclesiastica regula vetet, ne absque consensu Romani Pontificis quidquam in Ecclesia decernatur*. Sententia capitis 17. eodem libro apud Socratem haec est. Conquestus fuit Julius adversus Arianos Episcopos, qui curante Eusebio Nicomediensi Antiochiam convenerant Synodum celebraturi, ex eo quod ad Romanum Antistitem acrem, & Episcopis prorsus indignam epistolam scripsissent, item ex eo quod regulam fidei corrumpere voluissent, inter cetera vero, *quod* (sunt rursus verba Socratis) *contra canones ipsum ad Synodum non vocassent, cum Ecclesia-*

Can. 5. de conf. dist. 1.

stica regula interdictum sit, ne praeter sententiam Romani Pontificis quidquam ab Ecclesiis decernatur. Nihil plane aliud apud Socratem exhibetur, quod ad rem Gratianei canonis quoquo modo possit accedere. At vero in his, quae nuper explicavi, quid continetur, ex quo deducatur, *sine Romani Episcopi auctoritate nullam Ecclesiam posse dedicari*? Imo potius contrarium deduci videtur. Si enim Eusebius Synodum clanculum celebraturus eo praetextu usus est, ut Episcopos ad dedicationem Ecclesiae convocaret, quid amabo clarius, quam tunc temporis pervagatum fuisse, liberam extitisse penes Episcopos templorum dedicationem? Julius, ait Socrates, conquestus est de celebrato Concilio irrequisito Romano Antistite in caussa gravissima, quae Nicaenam fidem spectaret, non de dedicata Ecclesia. Quod si eo amplius progredi licet, quo progressi sunt viri eruditissimi, agnoscemus Socratem in ea re nonnihil defecisse; etenim in epistola Julii ad Episcopos Antiocheni Concilii, quae habetur integra apud Athanasium in defensione 2. adversus Arianos, ne legitur quidem eum fuisse conquestum, quod Orientales Romano Antistite irrequisito Concilium congregassent. Refero verba Valesii in adnotationibus ad Socratem dicto cap. 17. ita scribentis: *Quod vero addit Socrates, Julium in suis literis conquestum esse, quod ipsum non invitassent ad Synodum, regulam enim esse Ecclesiasticam, ut absque consensu Episcopi Romani nihil in Ecclesia decerni possit, id in epistola illa nusquam legitur. Queritur quidem, nec immerito, Julius, quod Orientales accepta ipsius epistola, qua ad Synodum Romanam vocabantur, parviducentes hanc ipsius citationem Gregorium Athanasii loco ordinaverant, sed de illa Ecclesiastica regula nihil dicit. Sozomenus tamen idem habet, quod Socrates*. Haec ita digesta facile demonstrant, non potuisse Gelasium ea scribere, quae in dicto canone 5. legimus, nisi ipsum in scribendo parum accuratum, uti Sozomenum, & Socratem, quisquam dicere vellet, contra quam de viro sanctissimo atque eruditissimo egregii viri perpetuo testati sunt. Sed praeterea, si conferatur idem canon cum cap. 25. epistolae Gelasii ad Episcopos Lucaniae, facile constabit, in germanis Gelasii monumentis legi quidem, in dedicationibus Ecclesiarum Episcopos Romano Antistiti immediate subjectos debuisse praeceptiones Apostolicas petere, nullibi tamen id refertur ad veteres canones, sed ad adjuncta illius aetatis Gelasiana Constitutio exigenda est, quemadmodum superius ad eandem epistolam animadvertebam. Adde in eodem canone 5. Romanum Antistitem appellari *Summum Pontificem*, quae appellatio recentior quinto saeculo esse videtur. Item ibidem adseritur bis consecratam fuisse eandem Basilicam, quod tamen adversus vetustissimam Ecclesiae praxim admitteretur; quum consecratio Ecclesiarum baptismati fidelium aequiparata fuerit; utrumque autem bis celebrari non potuerit. Illud sane facile concludetur, eum canonem illi auctori tribuendum esse, qui quoquomodo imitari studuerit Gelasii sententias, quae habentur in can. 4. & 6. de conf. dist. 1., licet illas aliquantisper depravaverit, & in parte a Gelasii proposito alienas reddiderit; eaque de caussa, quod nimirum Gelasii sententiis convenire plurimum arbitraretur, Gelasio eidem adscripserit.

CAPUT

CAPUT XLVII.

De Anastasio II.

Ad Anastasium II. Pontificem duo canones apud Gratianum pertinere videntur.

Ex ejusdem Pontificis gestis.	*Can. 9. dist. 19. falsitatis redarguitur apud Librum Pontificalem.*
Ex epist. ad ad Anastasium Augustum.	*Can. 8. dist. 19. perperam a Gratiano notatus.*

EX his, quæ superius & de Felice III., & de Gelasio Pontificibus enarrata sunt, liquet, circa finem sæculi Ecclesiæ quinti maxime turbatam fuisse Orientalem Ecclesiam ex caussa Acacianorum, quibus Imperator Anastasius favere videbatur. In his temporum, ac locorum adjunctis mortuo Gelasio Anastasius II. Pontificatum maximum gessit per annos fere duos, ab anno scilicet 496. mense Novembri, usque vel annum 498. ejusdem mensis. Erat quidem ille vir & doctrina, & moribus integerrimus: at non fuit constans apud posteros ejusdem nominis fama: non enim defuerunt, qui scriberent, illum Acacianis communicasse, imo & Acacium in sedem suam voluisse restituere, quod ideo exequi non potuerit, quia divino Judicio percussus interiit. Lugubrem hanc historiam narrat Gratianus in can. 9. dist. 19., & quidem eadem ipsa refertur in libro Pontificali, cujus hæc sunt verba: *Anastasius natione Romanus ex Patre Petro de Regione quinta caput Tauri, sedit anno uno, mensibus undecim, diebus 24. Hic fuit temporibus Theodorici Regis. Hic fecit confessionem B. Laurentii martyris ex argento pensante libras 80. Eodem tempore multi Clerici, & Presbyteri se a communione ipsius exemerunt*, (legunt alii *eruerunt*), *eo quod communicasset sine consilio Episcoporum, vel Presbyterorum, vel Cleri cunctæ Ecclesiæ Catholicæ Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communis erat Acacio, & quia occulte voluit revocare Acacium, & non potuit. Qui nutu divino percussus est &c.* Isthæc eadem sunt, quæ Gratianus descripsit, quæque jam Romani Correctores tamquam apocrypha rejecerunt ex luculentissima ratione, nimirum quia Acacius jam pridem objerat, & quidem etiam ante Gelasium Anastasii Prædecessorem. Anastasius Bibliothecarius, qui libri Pontificalis auctor esse dicitur, ex libris Græcorum, præsertim Photianis, deceptus est. Ut enim erat Photio amicissimus, inito arctissimo fœdere in Urbe Constantinopolitana, quum legationis munere fungeretur apud Basilium Imperatorem mandante Ludovico Augusto, quemadmodum mutuæ Anastasii & Photii epistolæ testantur, nihil antiquius habuit Anastasius in describendis Romanorum Antistitum gestis, quam Græcorum monumentis uti, illis præsertim, quæ a Photio excipere potuisset. At vero quis ignorat, Photium Codices Ecclesiasticos depravasse producendi sui schismatis, suæque contentionis gratia, in odium præsertim Pontificum Romanorum, quorum primatum, auctoritatemque detestabatur? Porro vero-

Can. 9. dist. 19.

verosimile est, Photium ea de Anastasio II. Pontifice tradidisse, ut palam faceret Romanos Episcopos non omnes semper in una eademque sententia constitisse, sed quod a decessoribus statutum erat, a successoribus fuisse emendatum; esse item nonnullos ex Romanis Antistitibus, qui malo consilio Ecclesiam administrarunt, Deoque ultore pœnas luerunt improbæ administrationis. Hæc sine discrimine Anastasius Bibliothecarius excepit, & in Pontificali descripsit, quod etiam alii recipere non dubitaverunt ex verosimilibus conjecturis. Miserat Leo magnus epistolam ad Thessalonicenses, quam Græci interpretes non multo postea corruperunt. Id ubi scivit Anastasius II. a Photino Thessalonicensi Diacono Leonis epistolam petiit, ut ex prototypo, qui in Romana Ecclesia servabatur, emendaretur. En occasionem subortam, qua posset a schismaticis effingi, Anastasium II. communicasse cum Photino Acaciano, & cum illo de restituendo Acacio tractasse. Additum est, Anastasium ea de caussa fuisse percussum. Ex alia conjectura hoc erratum facile irrepsit. Beda, Cedrenus, ac Zonaras, item Paullus Diaconus scripserunt, Anastasium Imperatorem, qui alias Acacianis favebat, fulmine ictum fuisse. Quid verosimilius apud calumniatores esse potuit, seditiososque viros, quam Anastasio Pontifici adtribuere, quod ab historicis de Anastasio Augusto scriptum fuerat? Confecta res videretur, nisi unum adhuc adnotandum esset ex codice Ivonis Carnotensis, qui postrema ejusdem canonis verba ita refert: *Et quia occulte voluit revocare Acacium, & non potuit, quia divino nutu percussus est Acacius*, parte 14. decreti cap. 40. Ita etiam legi in libro Cæsaraugustano notavit Antonius Augustinus in dial. 6. lib. 1. de emendatione Gratiani, ubi tamen probare omnino non possum, quod ipse ait, Gratianum codices in ea parte corrupisse; etenim liber Pontificalis, ex quo & Ivo, & Gratianus fragmentum desumserunt, Gratiano ipsi, non Ivoni consonat; Forte potius Ivo, & auctor libri Cæsaraugustani verba illa, *quia divino nutu percussus est*, ad Acacium expresso ejus nomine referenda maluerunt, quia eadem de Anastasio Pontifice intelligi non posse crediderint.

Can. 8. dist. 19. Ad hæc in meliore lumine collocanda plurimum facere potest ejusdem Anastasii Papæ epistola ad Anastasium Imperatorem, data in exordio Pontificatus ipsius, in qua ubi plura in laudem Imperatoris prolata sunt, progreditur Pontifex ad caussam Acacii, quem jam vita functum esse dicit, justeque a Felice Papa damnatum. Rogat autem inter cetera, ut Acacii nomen reticeatur ab omnibus, sive, quod idem est, a sacris dyptichis deleatur; ac ne durum id videatur illis numero plurimis, qui ab Acacio aut baptizati, aut ordinati fuerant, docet & baptismum, & ordinationem ab Acacio susceptam valuisse, non quod Dei gratia penes eos extitisset, qui Acacio in schismate communicassent, sed quod nec baptismus, nec ordo semel collatus iterum esset conferendus. Huc pertinet canon 8. dist. 19. cujus verba consonant cum ipsamet Anastasii epistola, dummodo ubi legit Gratianus: *Adeo autem non quæritur &c.* legamus: *A Deo autem non quæritur &c.* Item ubi legit Gratianus: *quod quidem generaliter verum est, nisi aliquorum in tantum se extenderet curiosa suspicio, ut &c.* legamus: *quod cum ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa suspicio, ut &c.* Hæc ita concepta non video, cur a Gratiano improbata fuerint, quasi præcedentium Patrum decretis, evangelicisque præceptis contraria, quemadmodum & Romani Correctores observaverunt ante eumdem canonem 8. Illud certum est, eam Anastasii œconomiam ab Justino Imperatore laudibus exornatam fuisse, ita scribente ad Hormisdam Pontificem. *Anastasius religio-*

ligiosissimæ memoriæ, vestræ culmen Ecclesiæ, palam aperteque constituit, cum hoc idem negotium scriberet decessori nostro, satis esse pacem affectantibus, si nomen tantum reticeatur Acacii. Ergo priora vestræ sedis constituta sequitur, qui non omnes memorias mortuorum judicat contemnendas.

CAPUT XLVIII.

De Symmacho.

Quæ Symmacho Papæ adscribuntur, alia depromta sunt ex Conciliis in ejusdem caussa celebratis, alia ex ipsius epistolis.

Ex Concilio Romano I.	*Can.* 2. *dist.* 79. *Can.* 10. *dist.* 79. } *simul jungendi, atque ex integris Concilii Capitibus emendandi.*
Ex Concilio Romano IV. & Libello Ennodii.	*Can.* 1. *dist.* 96. *ex integra Synodo supplendus.*
	Can. 20. *cau.* 12. *qu.* 2. *ex integra Synodo supplendus.*
	Can. 23. *cau.* 16. *qu.* 7. *referendus ad can.* 1. *dist.* 96.
	Can. 24. *cau.* 16. *qu.* 7. *referendus ad can.* 1. *dist.* 96.
	Can. 1. *cau.* 17. *qu.* 4. *referendus ad can.* 20. *cau.* 12. *qu.* 2.
	Can. 6. *dist.* 17. *est in libello Ennodii in sequenti Synodo confirmato.*
	Can. 1. *dist.* 40. *est in libello Ennodii.*
	Can. 1. *cau.* 8. *qu.* 4. *est in libello Ennodii.*
	Can. 14. *cau.* 9. *qu.* 3. *est in libello Ennodii.*
Ex Concilio Romano V.	*Can.* 3. *cau.* 3. *qu.* 5. *cum ipsis Concilii actibus consonat.*
Ex Concilio Romano VI.	*Can.* 2. *dist.* 10. *cum sequentibus jungendus.*
	Can. 21. *cau.* 12. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 57. *cau.* 16. *qu.* 1.
	Can. 57. *cau.* 16. *qu.* 1. *jungendus cum can.* 21. *cau.* 12. *qu.* 2.
	Can. 58. *cau.* 16. *qu.* 1. *referendus ad canonem præcedentem.*
Ex ep. ad Laurentium Mediolanensem.	*Can.* 45. *cau.* 1. *qu.* 1. *recte consonat cum epistolæ exemplaribus.*
Ex ep. ad Cæsarium Episc.	*Can.* 118. *cau.* 1. *qu.* 1. *Can.* 1. *cau.* 1. *qu.* 6. } *simul jungendi, & ex integris epistolæ exemplaribus supplendi.*
	Can. 61. *cau.* 16. *qu.* 1. *ex aliis ejusdem temporis monumentis interpretandus.*
	Can. 3. *cau.* 27. *qu.* 1. *falso tributus Gelasio.*
	Can. 2. *cau.* 36. *qu.* 2. *ex integra epistola emendandus.*
Adjiciuntur	*Can.* 2. *dist.* 81. *referendus aut ad libellum Ennodii, aut ad epistolam Symmachi ad Laurentium.*
	Can. 8. *cau.* 30. *qu.* 1. *pertinet ad Pœnitentialem Romanum Antonii Augustini.*

Quæ

Quæ contentiones esse cœperunt acres inter Orientalem Ecclesiam, ac Romanam ex caussa Acacii, & Acacianorum, sive Eutychianorum temporibus Felicis III., Gelasii, & Anastasii II., eo graviores factæ sunt post ejusdem Anastasii obitum. Dum enim Clerus, populusque Romanus de novo Antistite eligendo deliberabant, qui Acacianis favebant nihil solertius, vividiusque exoptabant, quam ut talis ordinaretur, qui non decessorum gesta imitaretur, sed potius revocaret. Laurentius quidam Romanæ Ecclesiæ Presbyter Acacianorum Patronis, specialiter vero Festo Senatori spoponderat, se illis morem gesturum; si ad Summum ipse Pontificatum eveheretur. En originem schismatis, quod, Laurentianum apud Scriptores Ecclesiasticos adpellatur. Qui Acacianorum caussam tuebantur Laurentium, qui illos, illorumque hæresim detestabantur, Symmachum integerrimæ doctrinæ, ac fidei virum elegerunt. Hinc eo res redacta est ob animorum æstum, ut ad arma, & cædes deveniretur, donec curante Theodorico Rege, qui plurimum de infausto, & adversus Romanam Urbem eventu expavescebat, remoto Laurentio Symmachus tamquam germanus Romanæ Ecclesiæ Antistes agnitus est. Verum non potuerunt pacari statim Acacianorum animi ad turbandam Romanam Ecclesiam proni, præsertim ubi Laurentius cum suis vires addebat; quamobrem Symmachi Pontificatus ab anno 498. usque ad annum 514. variis vicissitudinibus obnoxius fuit, quemadmodum ex sequentibus animadversionibus abunde liquebit.

De Concilio Romano I.

Statim ac Symmachus sibi visus est tuto Romanam Ecclesiam regere, nemine contradicente, imo & Laurentio ejecto, Synodum plurium Episcoporum Romæ celebrandam indixit, ut electionibus Maximorum Pontificum in posterum celebrandis consuleretur, ne iterum illarum occasione frequens emergerent seditiones, ac schismata. Celebratum Concilium est initio anni 499. convenientibus Episcopis 72., & unanimi consensione certæ præstitutæ sunt regulæ, quibus etiam subscripsere præter Diaconos aliquot Presbyteri numero 67., inter quos primo loco *Cælius Laurentius Archipresbyter tituli S. Praxedis*, quem eundem esse ajunt ac Laurentium adversus Symmachum in Pontificem ordinatum. Auctor libri Pontificalis scribit, eundem Laurentium in hoc ipso Concilio bono pacis, & *intuitu misericordiæ* Episcopatu Nucerino insignitum fuisse: Verum non omnes historici idipsum probant. Id sane in actis Concilii minime legitur; sed tantummodo capita 5. ad electionem Romanorum Antistitum pertinentia. Major eorum pars apud Gratianum refertur in can. 2. & 10. dist. 79., qui ita erunt jungendi, atque emendandi. *Propter frequentes ambitus quorundam, & Ecclesiæ nuditatem, vel populi collisionem, quæ molesta, & iniqua incompetenter Episcopatum desiderantium generavit aviditas, ut extinguatur futuris præsumtio tam perniciosa temporibus, constituit Sancta Synodus, ut si Presbyter, aut Diaconus, aut Clericus Papa incolumi, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano Pontificatu commodare, aut pitacia promittere* (legunt alii: *pittacia committere*. Pittacii, seu pitacii, sive etiam pictacii nomen libellum quendam sive scripturam significat. Sic Zaccharias Papa in epistola ad Theodorum Ticinensem Pittacium sibi oblatum esse, sive epistolam profitetur,) *aut sacramentum præbere tentaverit, aut aliquod certe suffragium polliceri, vel de hac caussa*

Can. 2. & 10. dist. 79.

sa privatis conventiculis factis deliberare, atque decernere, loci sui dignitate, atque communione privetur. Universa Synodus surgens, privetur, acclamavit: Exaudi Christe: Symmacho vita. Dictum est decies. Hic pax cum Symmacho. Dictum est quinquies. Cujus sedem, & annos. Dictum est octies. Pari severitate feriendo eum, qui hoc vivo, sicut dictum est, Pontifice, quolibet modo fuerit ambiisse convictus, aut certe tentasse, omnibus pariter hujus culpæ reis anathematis pœna plectendis. Symmachus Episcopus dixit: Ergo Universitati placet, & ab omnibus recognoscitur, vel probatur ista sententia? Universa Synodus dixit: Placet, & quod omnibus placet, fiat. Hæc leguntur in capite 3. Synodi, nec non in dicto canone 2. principio apud Gratianum. Sequitur caput 4. Concilii, quod legimus in can. 10. dist. 79. *Si, quod absit, transitus Papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris, ut supra placuit, non possit ante decernere, si quidem in unum totius inclinaverit Ecclesiastici Ordinis electio, consecretur electus Episcopus. Si autem, ut fieri solet, studia cœperint esse diversa eorum, de quibus certamen emerserit, vincat sententia plurimorum: Sic tamen, ut Sacerdotio careat, qui captus promissione non recto judicio de electione decreverit. Synodus dixit: Placet. Dictum est decies.* Sequitur hinc caput 5., cujus fragmentum habetur in dicto canone 2. ejusdem distinctionis ibi: *Propter occultas autem fraudes, & conjurationum secretas insidias, quas hujus sententia districtionis consequitur, siquis ad Ecclesiasticam pertulerit notitiam consilia eorum, qui contra hanc Synodum de Pontificali egerint ambitu, & rationabili probatione convicerit, particeps actionis hujusmodi non solum purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quæ non indigna sit, sublevetur. Universa Synodus surgens acclamavit: Placent omnia &c.* Unum adhuc observandum est in prioribus verbis Gratianei canonis 2., quod jam observarunt Collectores Conciliorum, videlicet ea verba: *Ut siquis Papa superstite pro Romano Pontificatu cuique quolibet modo favorem præstare convincitur, loci sui ordine privetur*, in pluribus codicibus desiderari; Quamobrem probabilis est conjectura, ut illis contineatur integra sequentis canonis sententia quasi per compendium de more aliquorum Collectorum præmissa.

De Concilio Romano IV., & Ennodii Libello.

Pax reddita Urbi Ecclesiæque Romanæ non diu vigere potuit, eam turbantibus Laurentiani schismatis auctoribus; ut enim Symmachus nunquam adduci potuit, ut Acacianis faveret, qui erat præcipuus Laurentianorum scopus, ita eorundem Laurentianorum improbitate tanquam publicorum criminum reus accusatus est per calumniam, ut a Summo Pontificatu decidisse declararetur, ad quem juste ascendisse, dudum fuerat pronunciatum. Hinc nova contentionum occasio, quæ eo pervenerunt, ut administratione rerum Ecclesiasticarum Symmacho interdictum fuerit, datusque Romanæ Ecclesiæ Visitator, qui vice Pontificis omnia gereret, inter ceteros auctoritatem præstante Theodorico Rege, cujus, ut ipsemet in suis epistolis profitetur, maximi intererat, ne Romana Civitas contentionibus quateretur in sui regni perniciem. In hac caussa dicitur celebratum Concilium Romæ 115. Episcoporum anno 500., quo & absolutus est Symmachus, & damnatus Petrus Altinensis Episcopus, quem Visitatorem constituerant. Præterea celebratum aliud Concilium Romæ anno 501., quo eadem definita fuerunt. Sed celebrior Synodus

 est

est Romana 4., quam & Palmarem adpellant, quod celebrata esset in Basilica Sancti Petri, cujus porticus adpellabatur *ad Palmaria*, quemadmodum tradit Anastasius in Honorio Papa. Posteriorum istarum Synodorum acta nonnulli confundunt codices, nec satis acta unius ab actis alterius secerni facile possunt. Illud unum praecipuum est, Symmachi Papae caussam bonam visam fuisse, Pontificios honores illi decretos; itidem consultum esse Ecclesiasticis utilitatibus, decernendo ne a sacris administris bona Ecclesiarum alienarentur. Duae itaque potissimae fuerunt ejus Concilii caussae, quarum prior ad Symmachi personam, altera ad bona Ecclesiarum, ac praesertim Romanae Ecclesiae regimen referebatur. Quod ad primam pertinet, licet res bene cesserit Symmacho, tamen non destiterunt Symmachi accusatores, sicut & in Symmachum, ita in eandem Synodum invehi, illamque detestari, libello etiam publice edito sub hoc themate: *Adversus Synodum absolutionis incongruae.* E contrario fuerunt, qui Synodum ipsam, Symmachique caussam defenderent, inter quos Ennodius Ticinensis Episcopus edito libello apologetico. Quoniam vero, ut nuper ajebam, acta Synodi posteriore aetate valde confusa fuerunt, nil mirum est, si aliquando apud Collectores canonum verba Ennodii usurpata fuerint pro sententiis Synodi; id enim vel ex eo facile fieri potuit, quod libellus Ennodii ipsimet Synodo subjectus edi consueverit. Altera caussa pendebat ex legibus paullo antea latis anno circiter 483. ab Odoacre Rege Herulorum, & Italiae. Hic Princeps, licet Arianorum Patronus, suasu, ac monitu, ut ipse ajebat, Simplicii Papae dudum vita functi, duo constituerat; in primis ut nemo rite electus in Romanum Antistitem censeretur, nisi consilium suffragiumque Regis Italiae intercessisset; deinde ut bona quidem Ecclesiarum minime necessaria distraherentur, praedia vero, quae necessitati Ecclesiarum serviebant, perpetuo manerent in Ecclesiae potestate. Huc igitur pertinet integra Synodus hodie in octo capita distributa in editionibus Conciliorum.

Can. 1. dist. 96. Can. 23. & 24. cau. 16. qu. 7. In cap. 1. legimus canonem 1. dist. 96., in quo sequentia legenda erunt, atque supplenda: *Bene quidem fraternitas vestra ... fecit respuere, quos propterea schisma fecisse apud vos constitit, quibus misericordiam tamen, quam Deus mandat universis impendi, sicut oportuit, non negastis; si duritia cordis eorum non sibi adquirat poenam, dum contemnit oblata remedia, quorum excessus enarrare ... ne vero ego inde disputem, sed ut possit vestrum judicare concilium ... Hormisda Diaconus recitavit: Cum in unum apud B. Petrum Apostolum resedissent sublimis, & eminentissimus Vir ... Quamquam studii vestri, ac religionis intersit ... Viri Papae nostri Simplicii, quam ante oculos ... celebretur electio. Et cum legeret, Cresconius Episcopus ... quocumque titulo, atque commento alienentur ... Hormisda Diaconus legit: Quam etiam poenam placuit accipientis haeredes, prohaeredesque respicere. In qua re ... convenerat, in alienitatem transferantur ... aliquam potestatem, cui obsequendi* (legunt alii: *cui subsequendi*) *manet necessitas ... evidentissimis documentis constat invalida ... non existente Praesule, qui praerogativa Beati meritis Apostoli Petri per universum orbem ... Sancta Synodus dixit: Liquet secundum prosecutionem ... nullius esse momenti, quam, etiamsi aliqua posset subsistere ratione, modis omnibus &c.* Sic ad suam integritatem restitutus est Gratianeus canon, ad quem alia fragmenta reduci debent, videlicet canon 23. & 24. cau. 16. qu. 7., ex quibus adparet, ibi revocatam fuisse legem ab Ariano Principe antea latam, hortatu, ut ille ajebat, Simplicii Papae, de prohibenda alienatione rerum Ecclesiasticarum etiam auctoritate Pontificis Maximi, item de ejusdem Pontificis Maximi electione.

Quam-

Quamquam vero Symmachum ab eadem dudum lata lege Synodus solverit, ipse tamen Symmachus ne videretur ea in parte liberam nimis, & effrænem sibi vindicare in rebus Romanæ Ecclesiæ potestatem, prudentissime novam legem, & priori ferme similem, & Synodi & sua etiam auctoritate firmandam edi suasit, quam ajebat Ecclesiæ maxime utilem futuram. Hinc ait: *His ergo perpensis, mansuro cum Dei nostri consideratione decreto, sancimus, ut nulli Apostolicæ Sedis Præsuli a præsenti die (donec disponente Domino Catholicæ fidei manserit doctrina salutaris) liceat prædium rusticum, quantæcumque fuerit vel magnitudinis, vel exiguitatis, sub perpetua alienatione, vel commutatione ad cujuslibet jura transferre. Nec cujusquam excusentur necessitatis obtentu, quippe cum non sit personale, quod loquimur: nec aliquis Clericorum, vel Laicorum sub hac occasione accepta tueatur. Sed nec in usufructuario jure aliquibus dare liceat, nec data retinere, præter Clericos, & captivos, atque peregrinos, ne malæ tractationis ministretur occasio, cum liberalitati illi alia itinera reserventur. Sane tantum domus in quibuslibet urbibus constitutæ, quarum statum necesse est expensa non modica sustentari, acceptis, si offerri contigerit, sub justa æstimatione reditibus, & divini timore judicii, commutentur*. (legunt alii: *commodentur*.) *Pari etiam Ecclesiarum per omnes Romanæ Civitatis titulos, qui sunt Presbyteri, vel quicumque fuerint, adstringi volumus lege custodes: quia nefas dictu est, obligatione, qua se per charitatem Christi connectit Summus Pontifex, ea hominem secundi in Ecclesia ordinis non teneri. Quicumque tamen* (hæc habentur in can. 1. cau. 17. qu. 4. plurimum tamen immutata, atque corrupta) *obligatus Dei, & decreti hujus immemor, cujus Romanæ Civitatis Sacerdotes volumus religiosis nexibus devinciri, in constitutum præsens committens, quidquam de jure titulorum, vel Ecclesiæ superius præfatæ quolibet modo, præter aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si accesserint aliqua mobilia, ad ornamenta divina minime pertinentia, perpetuo jure, exceptis dumtaxat sub præfata conditione domibus, alienare tentaverit, donator, alienator, ac venditor honoris sui amissione mulctetur. Præterea qui petierit, aut acceperit, vel qui Presbyterorum, aut Diaconorum, seu Defensorum danti subscripserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur. Sitque accipienti, vel subscribenti de personis superius comprehensis, idest, quas anathemate feriri censuimus (instituta pœna contubernalium servata) quam præmisimus in alienatore vindicta: Nisi forte & alienator sibi dum repetit, & qui acceperit celeri restitutione, prospexerit. Quod si minore animæ suæ cura quisquam remedium oblatum forte neglexerit, supra ea pœnarum genera, quæ superius tenentur adscripta contra fas siquod conceptum fuerit documentum, universis viribus, quamvis ab initio nullas habuerit, effætetur. Sed etiam liceat quibuscumque Ecclesiasticis Personis vocem contradictionis afferre, & Ecclesiastica auctoritate fulciri, itaut cum fructibus possit alienata reposcere; nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta contra fas sine aliqua pietatis consideratione dispergit. Hujus autem constitutionis legem in Apostolica tantum volumus Sede servari, in universis Ecclesiis per Provincias secundum animarum considerationem, quem proposito religionis convenire Rectores earum viderint, more servato*. His non solum ad optimos codices exactus est memoratus canon 1. cau. 17. qu. 4., quem perperam Gratianus de omnibus generaliter Ecclesiis, & Episcopis editum voluit, verum etiam canon 20. cau. 12. qu. 2., quem paucis Gratianus expressit, imo & ab ipso authographo dissonum reddidit, præsertim in postremis verbis; Ubi enim Romana Synodus, imo & Symmachus ipse decretum illud

Can. 20. cau. 12. qu. 2.

Can. 1. cau. 17. qu. 4.

illud voluerunt ad solam Romanam Ecclesiam pertinere, aliarum autem Ecclesiarum regimen liberum suis Antistitibus reliquerunt, Gratianus voluit Ecclesias universas eodem canone comprehendi. Præterea ex his ita descriptis adparet etiam, qua ratione interpretari debeamus ea Gratianei canonis verba *pro aliqua necessitate,* cujus necessitatis nomine non Ecclesiarum ipsarum necessitas intelligitur, sed potius privatorum, quorum favore alienatio fieret, quemadmodum exigunt illa Concilii verba: *Nec cujusquam excusentur necessitatis obtentu, quippe cum non sit personale, quod loquimur.* Demum observatione dignum est, eam legem sibimetipsi Symmachum Pontificem dixisse, liberaque illi se subjecisse voluntate, uti demonstrant ea verba: *Sancta Synodus dixit . . . in vestra est potestate sequenda disponere*, item illa: *nefas dictu est, obligatione, qua se per charitatem Christi connectit Summus Pontifex &c.* Quamobrem quod in postrema canonis parte legitur de anathemate, & revocatione rerum alienatarum, verosimilius est non ad factum Romani Pontificis pertinere, sed potius ad factum eorum, qui Romanæ Ecclesiæ titulis præerant, qui arctius eodem decreto adstringebantur.

Can. 1. dist. 40. Quæ huc usque explicata sunt ad ipsam Synodum pertinent: Sunt & alia apud Gratianum, quæ potius leguntur in libello apologetico, quem pro eadem Synodo Romana 4. scripsit Ennodius Ticinensis Episcopus, uti jam superius animadverti. Ennodius in principio inimicos Symmachi tamquam schismaticos non esse audiendos scribit; nihilominus tamen profitetur, se velle eorundem objectionibus satisfacere. Cum vero passim objiceretur, Symmachum esse gravissimis criminibus irretitum, respondit Ennodius nunquam id probari in judicio potuisse, alias vero præsumendum non fore Pontificem Maximum talem esse, qualem passim Symmachum ejus hostes effingebant. Huc pertinet canon 1. dist. 40., qui sane non Symmachi est, sed Ennodii, uti recte animadverterunt Romani Correctores, repetentis non tantum auctoritatem, sed etiam morum integritatem in Romano Pontifice ex successione S. Petri Principis Apostolorum.

Can. 1. cau. 8. qu. 4. Alia inimicorum Symmachi objectio erat, quod Symmachus in propria caussa Synodum ipse Romæ convocasset. Ennodius inquit, Synodi Romanæ convocationem ad Pontificis Romani auctoritatem pertinuisse, his verbis: *Nonne directa verba sunt canonum: quicumque Clericorum ab Episcopo suo, ante sententiæ tempus, pro dubia suspicione discesserit, manifestam in eum remanere censuram? Ad hujus rei ministerium devotum Deo oportuit agmen occurrere, ut perditi, & profligati gregis ulceribus medicorum exercitus subveniret; quia quoties morborum violentia celeri gressu ad animæ secreta festinat, obvias manus adferre non potest salutare consilium, nisi ex collatione multorum. Nam & hoc a Rege nostra poposcit allegatio, ut abscissis Clericorum præjudiciis de accusatorum Papæ merito per humanum os supernum judicaret Imperium. Videamus tamen, si placet & illas didascalici* (sic ironice accusatorum libellum appellabat Ennodius, quasi libellum accuratum, & ad docendum aptissimum) *libelli vestri relegamus argutias: habentibus etiam nobis ante oculos Patrum sanctiones, quibus excessuum vestrorum sentina ponderetur. Lex Ecclesiastica Pontificem ab illis accusatum, priusquam sub lucem objecta constiterint, exigit non relinqui. Vos vero divini, ut puto, juris memores, qui levia errata despicitis, qui peccati nobilitate gaudetis &c.* Ex hisce verbis supplendus erit canon 1. cau. 8. qu. 4.

Urge-

Urgebant adverſarii Symmachi, aſſerentes etiam ſine Symmacho potuiſſe Concilium Romæ convenire, adjecta hac ratione: *Ergo Concilia Sacerdotum Eccleſiaſticis legibus quotannis decreta per Provincias, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt?* Reſpondit Ennodius: *Legite, inſaniſſimi, aliquando in illis præter Apoſtolici apicis ſanctionem aliquid conſtitutum, & non de majoribus negotiis ad collationem ſiquid occurrit, præfatæ Sedis arbitrio fuiſſe ſervatum. Sic enim habes: ſiquis Epiſcoporum judicio Provinciali depoſitus fuerit, Romanum Papam, ſi placet, rurſus adpellet &c.* Hæc referenda ſunt ad Concilium Sardicenſe can. 3. At vero quis ſtatim non videt ex iſtis emendandum Gratiani canonem 6. diſt. 17., qui non ſolum falſo adſcriptus eſt Symmacho, verum etiam in aliam omnino ſententiam detortus? Can. 6. diſt. 17.

In eo iterum ſuffugium quærebant inimici Symmachi, quod Symmachus jam ſua auctoritate propemodum ſuſpenſus eſſet, dato jam Sedi Apoſtolicæ Viſitatore Theodorici Regis auctoritate. Reſpondit Ennodius, irritam eſſe Viſitatoris hujuſce conſtitutionem, inquiens: *Aliorum forte hominum cauſſas Deus voluerit per homines terminare: Sedis iſtius Præſulem ſuo, ſine quæſtione, reſervavit arbitrio., &c.*, quæ integra habentur in can. 14. cau. 9. qu. 3. Can. 14. cau. 9. qu. 3.

De Concilio Romano V.

Synodus Romana v. ſub Symmacho celebrata vulgo dicitur a ducentis octodecim Epiſcopis: Verum cum Epiſcoporum plurium ſubſcriptiones ibidem legantur, qui interfuerunt Chalcedonenſi Concilio ante annos 50. & amplius, illud omnino inveroſimile videtur. Ejus celebrandæ occaſio hæc fuit. Prodierat, ut diximus, Schiſmaticorum opera libellus adverſus Synodum Romanam iv., ejuſdemque conſtituta in cauſſa Symmachi. Id cum novas concitaret turbas, ac ſeditiones, utiliſſima viſa eſt nova Synodus, celebrata, ut vulgo creditur, anno 503., vel, ut Pagio placet, anno 504. In ea primum confirmata ſunt, quæ in præcedenti Concilio decreta fuerant, deinde probatus eſt Ennodii libellus adverſus inimicos Symmachi, & in apologiam Synodi iv. elucubratus. Hinc jure optimo concludemus ea, quæ ex libello Ennodii Gratianus retulit, quæque nuper commemorabam, habenda eſſe, ac ſi in hoc quinto Concilio edita fuerint. In hac Synodo legimus verba Gratiani in can. 3. cau. 3. qu. 5., in quo adparet, quam graves pœnæ inflictæ fuerint adverſus eos, qui Synodi hujus decretis minime paruiſſent. Nimirum agebatur de auferendo diſſidio, quod adhuc fovebant Laurentiani ſchiſmatis auctores, qui præcedenti Concilio non ſolum non obtemperabant, verum etiam conviciis laceſſebant, & tamquam improborum hominum conventiculum palam libellis editis vociferabantur. Conſonant his poſtrema Concilii verba, ibi: *Univerſa Synodus dixit: Quiſquis Clericorum, aut Monachorum, aut Laicorum tam majoris Ordinis, quam etiam inferioris, poſt hanc formam a nobis prolatam, his decretis contraire præſumſerit, ſtatutis canonicis velut ſchiſmaticus percellatur.* In illis Gratiani verbis: *Et exilio, ſuis omnibus ſublatis, perpetuo tradantur*, ſuſpicor forte legendum eſſe: *Et exitio, ſuis omnibus &c.* Etenim ſimilis formula habetur in Synodo Romana vi., ubi de rerum Eccleſiaſticarum injuſtis detentoribus dicitur: *Ne illi in ruinam incidant, & perpetuo damnentur exitio.* Can. 3. cau. 3. qu. 5.

De

De Concilio Romano VI.

Anno circiter 504. rursum convenerunt Episcopi numero plurimi, quorum tamen nomina incerta sunt ob codicum varietatem. Synodi convocandæ caussa fuit Ecclesiarum utilitas, quarum bona undequaque devastabantur, prædiaque ab injustis possessoribus detinebantur. Salubria Episcoporum convenientium decreta probavit etiam Rex Theodoricus, quacumque tandem voluntate Ecclesiæ Romanæ, Catholicæque utilitates prosequeretur. Apud Cassiodorum in lib. 2. variar. epist. 29. & lib. 4. epist. 17. hujus rei egregia habemus monumenta. Itaque initio Concilii ex sententia Symmachi Papæ statuitur, eos esse ab Ecclesiæ liminibus arcendos Episcopi auctoritate, qui absque ejusdem Episcopi jussu Ecclesiastica bona possideant, adjecta ratione: *Indigne enim ad Altare Dei properare promittitur* (legunt alii *permittitur*) *qui res Ecclesiasticas audet invadere, aut injuste, idest sine licentia Episcopi, possidere, aut iniqua, vel injusta defensione in eis perdurat*. Ita legendus initio erit canon 21. cau. 12. qu. 2., cujus verba ex sequentibus ita supplenda erunt, atque emendanda: Pergit enim Symmachus, inquiens: *Necatores etiam pauperum judicandi sunt præfixo tenore, & si non emendaverint vitium, extirpandi. Debet tamen esse provisio, ut vindictam admonitio manifesta præcedat, & res usurpatas injuste qui abstulit, aut injuste ablatas retinet, æquitate patrocinante legibus restituat. Quod si neglexerit, & necessitas compulerit, demum prædonem Sacerdotalis districtio maturata percellat. Neque quisquam per internas res Deum defensare nitatur, quia Dei potentia cunctorum regnorum terminos singulari damnatione concludit.* (in aliis codicibus ita legitur: *Neque enim quisquam per imperia terrena res Domini interna defensare nitatur, quia Dei potentia cunctorum regnorum terminos singulari dominatione concludit.*) *Quod si præsumserit, & ipsius offensam, & prædictæ damnationis periculum sustinebit. Competitoribus etiam hujusmodi fræna districtionis imponimus, qui facultates Ecclesiæ sub specie largitatis Regiæ, vel cujuscumque potestatis improba subreptione pervaserint. Sera namque his rebus pœnitudine commovemur, cum jam transactis temporibus contra hujusmodi personas canonum suffulti præsidio, se Sacerdotes Domini erigere debuissent, ut non mansuetudo indulgentiæ ad similia perpetranda improborum audaciam adhuc quotidie provocaret. Nunc tarde, injuriarum mole depressi, damnis quoque Dominicis compellentibus, excitamur. Quod si is, qui res Dei competit, in aliis, quam ubi res agitur, maxime solet territoriis commorari, Sacerdotem loci ipsius, ubi habitat, hujusmodi pravitate contemtus neglectu personæ Episcopus literis instructum reddat.* (legunt alii: *Ubi habitat Episcopus hujusmodi pravitate contemtus neglectæ personæ literis reddat instructum.*) *Tunc Antistes ipsius fratris anxietate comperta aut pervasorem rerum Dominicarum admonitione corrigat, aut prætaxata canonica districtione condemnet. Unde & in canonibus &c.* Quæ sequuntur hoc in loco, habentur in can. 57. cau. 16. qu. 1. usque ad verba illa *transferri, vel converti*, ex quibus emendandus erit versiculus *Valde iniquum* usque ad verba: *vel converti permittatur* in dicto canone 21. cau. 12. qu. 2. Hinc statim sequuntur in Concilio, quæ in eodem can. 21. Gratianus descripsit in vers. *Propterea* usque in finem; ubi tamen pro illis verbis *& institutæ pœnæ contubernium*, aliqui codices habent *& in statuta pœna contubernium*. Post hæc sequuntur in actis Synodi acclamationes Patrum, quibus se Symmachi sententiis consentire

Can. 21. cau. 12. qu. 2.

Can. 57. cau. 16. qu. 1.

sentire profitebantur. Rursum autem Symmachus post pauca ita prosequutus est: *Similiter & hoc ad omnium Ecclesiarum notitiam, &c.*, quæ legimus eisdem omnino verbis in can. 58. cau. 16. qu. 1. & statim: *Generaliter vero, &c.*, quæ habentur in dicto canone 57. a vers. *Generaliter*, usque ad verba, *ut præceptum est judicemur*. Sequentia Symmachi verba hæc sunt. *Sanandum est ergo hoc celerius, ne longius execrandus animis morbus inserpat, ut, si medicus cum viderit hujus terreni corporis aliquem esse languorem, magnum suæ artis æstimat documentum, si cito quis illius interventu desperatus evadat, vel cum postea vulnus adspexerit, adhibet fomenta, vel cetera, quibus illud posset, quod natum fuerat vulnus, obduci: ac, si id manens sanari non potuit, ne corpus reliquum sua tabe corrumpat, ferro amputat, quod nocebat, quo reliquum integrum servet, & intactum. Præcidendum id ergo est, quod velut puro, sanoque nimium corpori vulnus obrepsit, ne cum tardius abstergitur in ipsis pene visceribus hujus mali non exaurienda post sentina considat. Ferro enim abscindenda sunt vulnera, &c.*, quæ leguntur in dicto canone 57. a vers. *Ferro* usque in finem. Can. 58. cau. 16. qu. 1.

Sic plures corrupti apud Gratianum canones restituti sunt, & ad codices integros exacti. Unum adhuc superest observandum de canone 2. dist. 10. Is legitur post pauca, ubi nimirum Symmachus auditis Episcoporum acclamationibus, novis repetitisque ad eandem rem sententiis, & formulis sancire firmius visus est, ne in bonis suis Ecclesiæ detrimentum paterentur. Can. 2. dist. 10.

De epistola ad Laurentium Mediolanensem.

In Conciliis fere omnibus sub Symmacho celebratis, illis præsertim, quæ ad Symmachi ejusdem caussam pertinuerunt, non interfuit tantum, sed etiam maximam auctoritatem explicavit Laurentius Mediolanensis Episcopus, qui, ubi Symmachus non subscripsit, primo ipse subscripsit loco, aut ubi subscripsit Symmachus, a Symmacho primus. Quamobrem nemo non videt, ubi Symmacho caussa bene cessit, plurimum idipsum tributum fuisse prudentiæ Laurentii, cujus potissimum auctoritate, ac moderatione quotquot adversus Romanum Pontificem opposita fuerant, irrita ceciderunt. Id occasionem dedit Symmacho, epistolam in grati animi testimonium, ac monumentum perenne ad Laurentium scribendi, in qua ejus laudes perstricto quidem, sed prægnanti stylo persequitur; quod demonstrant postrema epistolæ verba: *Hæc beatitudini tuæ quasi strictim pro linguæ meæ commendatione dedicavi: Si precibus tuis vitæ successus adriserit, gestorum tuorum plena me relatione consecrabo, ut quæ universis nota sunt, mansuris in posterum literis, quatenus gaudeat ætas secutura serventur.* Ad eandem epistolam referendus est canon 45. cau. 1. qu. 1., ubi enim Symmachus laudat in Laurentio & morum integritatem, & doctrinam eximiam, & plane officio parem, ait: *Vilissimis comparandus est, nisi præcellat scientia, & sanctitate, qui est honore præstantior.* Can. 45. cau. 1. qu. 1.

De Epistola ad Cæsarium Episcopum Arelatensem.

Cæsarius Arelatensis Episcopus initio 6. sæculi cum agnosceret nonnullos abusus in varias Galliarum Provincias irrepere, certas regulas postulavit a Symmacho Ponti-

Pontifice Maximo, quas & ipse custodiret, aliisque custodiendas proponeret. Nimirum tunc Episcopi ægro animo intuebantur bona Ecclesiarum alienari, eos in Antistites ordinari, qui muneri subeundo non erant pares, feminas Deo sacratas conjugibus jungi, & his similia. Sex capitibus propositis rescripsit Symmachus, quorum in primo legitur canon 61. cau. 16. qu. 1., ita emendandus: *Possessiones igi-*
Can.61. cau. 16. qu. 1. *tur, quas unusquisque Ecclesiæ proprio dedit, aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis, atque contractibus, vel sub quocumque argumento non patimur: nisi forsitan aut Clericis honorum meritis, aut Monasteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis necessitas largiri suaserit, sic tamen ut hæc ipsa non perpetuo, sed temporaliter, donec vixerint, perfruantur*. Sententia generalis hujusce canonis, qua prohibetur, ne bona Ecclesiarum alienentur, consonat cum sententia Concilii Romani VI. sub Symmacho eodem, quemadmodum adparet ex can. 21. cau. 12. qu. 2. Tres ibidem proponuntur exceptiones. Prior est, si Episcopus bona Ecclesiarum Clericis honorum meritis largienda existimaverit. Hinc nonnulli repetunt beneficiorum originem, qualia recentiore ætate obtinuerunt. Etenim vetustissimis temporibus bona omnia Ecclesiarum in manu, & potestate Episcopi erant, ita ut Clerici ab Episcopis, vel ab alio Episcopi nomine, quod sibi necessarium erat, annuis, menstruis, aut etiam diurnis portionibus acciperent. Postea vero primum factum, ut Presbyteris ruralibus, quos Parochos adpellabant, bonorum administrationem concederent, eorundemque exemplo Presbyteris illis, qui in Civitatibus titulos, sive Ecclesias tegere dicebantur. Id etiam totum constat ex Concilio Agathensi, cui præfuit idem Cæsarius anno 506., præsertim vero can. 32., & 33. cau. 12. qu. 2. Altera exceptio est, si Monasteriis aliquid donetur intuitu religionis. Id sane non habetur in Synodo Romana IV. sub Symmacho; ibi enim cap. 4. legimus: *Sed nec in usufructuario jure aliquibus dare liceat, nec data retinere, præter Clericos, & captivos, atque peregrinos; ne malæ tractationis ministretur occasio &c.* Item nec habetur in Concilio Agathensi sub Cæsario celebrato, nam in can. 7. hæc legimus: *Minusculas vero res, aut Ecclesiæ minus utiles, peregrinis, vel Clericis, salvo jure Ecclesiæ, in usum præstari permittimus*. Quamobrem facile suspicor, eam adjectam fuisse posteriore ætate, præsertim cum noverim recentioribus demum temporibus nonnulla Ecclesiarum bona Monasteriis addici. Tertia exceptio spectat peregrinos, quam memorata tum Symmachi, tum Concilii Agathensis loca confirmant.

Can. 2. cau. 36. qu. 2. & Can. 3. cau. 27. qu. 1. In 2. & 3. epistolæ capite modum expendit Symmachus, quo quispiam ad Superiores Ecclesiasticos gradus promoveatur. At in tertio sermonem habet de raptoribus viduarum, aut virginum Deo sacratarum. Verba Symmachi habentur in can. 2. cau. 36. qu. 2., ibi: *Raptores igitur viduarum, vel virginum pro immanitate tanti facinoris detestamur, illos vehementius persequendo, qui Deo sacratas virgines, vel volentes, vel invitas matrimonio suo sociare tentaverint, quas pro tam nefandi criminis atrocitate a communione suspendi præcipimus*. Cum hoc capite jungendum etiam erit caput 5. ejusdem epistolæ, quod retulit Gratianus sub Gelasii nomine in can. 3. cau. 27. qu. 1.

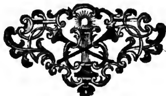
Can.118. cau. 1. qu. 1. & Can. 1. cau. 1. qu. 6. Jungendi simul sunt canon 118. cau. 1. qu. 1., & canon 1. cau. 1. qu. 6., uterque enim ex eodem capite ultimo epistolæ Symmachi depromtus est, ibi: *Nullus itaque per ambitum ad Episcopatus honorem permittatur accedere. Nam cum hic excessus in laica conversatione culpetur, quis dubitat, quod religionis, & Deo servientibus inurat opprobrium? Siquis Episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas*
minime

minime suffragatrices adhibeat: Nec ad decretum sibi faciendum Clericos, vel Cives subscribere, adhibito cujuslibet generis timore, compellat, vel præmiis aliquibus hortetur. Decretum sine Visitatoris præsentia (Visitatorem eum fuisse, qui vacanti Ecclesiæ dabatur, ut ejusdem necessitatibus consuleret, jam superius animadverti) *nemo conficiat, cujus testimonio Clericorum, aut Civium possit unanimitas declarari.*

De Ceteris Capitibus Symmacho tributis.

Duplici de caussa potuit Gratianus Symmacho Papæ adscribere canonem 2. dist. 81. Et primo quidem, quia in libello Ennodii apologetico pro IV. Romana Synodo habeatur; etenim Ennodius inter cetera Symmachi inimicos insequitur, ajendo prope finem, neminem debere accusatoris, aut monitoris officio fungi, nisi qui criminis expers habeatur, ibi: *Nemo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorem innocentiæ conversatione demonstrat.* Hæc sane eadem sunt cum canone 2. dist. 81. Altera caussa esse potuit, quod similia quædam legamus in epistola Symmachi ad Laurentium Mediolanensem; ubi enim Laurentium ipsum laudat, quod virtutibus Episcopalibus egregie ornatus esset, inquit: *Manet te singularis sapientia, quæ licet generaliter optanda est, tamen existit in magistro necessaria: Frustra monitoris personam suscipit, qui impacti non prævalet æstimare pondus officii . . . Tu his eruditus, & formatus cœli beneficiis, plus agendo populum instituces, quam docendo. Illa monita discipulorum conscientiam erudiunt, quæ probantur exemplo. Sine pudore invitat ad innocentiam, qui illam fuerit ipse sectatus.* Nihil hic adjicio aut de libello Ennodii, aut de epistola Symmachi ad Laurentium; cum de utropue superius egerim. Can. 2. dist. 81.

Canonem 8. cau. 30. qu. 1. falso esse Symmacho adscriptum, facile ea demonstrant, quæ jam superius tradidi ad canonem 9. & 10. eadem caussa, & quæstione; etenim & Symmacho, & Sylvestro ibidem memorato recentior est disciplina, quæ in eisdem canonibus exhibetur. Mendum profluxit ex auctoribus Pœnitentialium, a quibus hoc fragmentum repetendum est. Illi enim recentiores, ut disciplinæ a se inductæ majorem adderent auctoritatem, solebant adjicere capitibus suis nomina vetustissimorum Pontificum. Ita evenit in dicto canone 8. Habetur in Pœnitentiali, quem Romanum appellavit, ediditque Antonius Augustinus, & quidem nomine Symmachi Papæ eisdem omnino verbis in tit. 8. cap. 3. Can. 8. cau. 30. qu. 1.

CAPUT XLIX.

De Hormisda.

Hormisdæ Pontifici sequentia capita adscribuntur.

Ex epist. ad Johannem Episcopum.	*Can. 6. cau. 25. qu. 2. paullo varius in aliquot exemplaribus.*
Ex epist. ad Episcopos Hispaniæ.	*Can. 2. dist. 61.* } *Can. 3. dist. 61.* } *simul jungendi, & ex integra epistola supplendi.* *Can. 9. cau. 25. qu. 1. consonat cum pluribus Hormisdæ monumentis.*
Ex epist. ad Eusebium Episcopum.	*Can. 2. cau. 31. qu. 2. Hormisdæ falso tributus.*
Adjiciuntur.	*Can. 29. dist. 50.* } *Can. 58. dist. 50.* } *simul jungendi, apocryphi quidem, sed ab Hormisdæ sententiis non alieni.* *Can. 2. cau. 30. qu. 5. pertinet potius ad Capitularia Francorum.* *Can. 25. de cons. dist. 1. pertinet potius ad Capitularia Francorum.*

SUb Hormisda Pontifice ab anno videlicet 514. usque ad annum 523. res Ecclesiæ Orientalis in bonam frugem converti visæ sunt, partim studio optimi Pontificis, cujus sollicitudine Legati selecti in eas Provincias missi sunt adversus Eutychianos, atque Acacianos, partim auctoritate Justini Imperatoris, Viri Catholicæ fidei Patroni, & unitatis amatoris, qui mortuo Anastasio in Imperio Constantinopolitano successit. Damnatæ igitur Eutychianorum reliquiæ, confirmataque Concilia Oecumenica Ecclesiastica fuerunt pulsis hæreticis. In Italia regnum tenebat Theodoricus, qui etsi Arianorum hæresi favere videretur, res tamen Ecclesiasticas ipsum etiam Pontificem Hormisdam benevola voluntate prosequutus est. In Galliis Clodoveus Rex docente Rhemigio Rhemensi Catholicam fidem, pietatemque in Deum fovebat: Item in Africa sub finem Pontificatus Hormisdæ restituti sunt ad suas sedes Catholici Antistites antea ab hæreticis in exilium pulsi, Ecclesiæ apertæ, & religionis officia restaurata. Quæ omnia, ut videtur, voluntatem optimam Hormisdæ explere satis potuerunt.

De

De Epiſtola ad Johannem Epiſcopum.

Poſtquam Theodoricus Rex Italiæ anno circiter 510. Hiſpaniarum quoque regnum ſuſcepit, Hiſpaniarum Eccleſiæ cœperunt magis ac magis cum Eccleſiis Italiæ, ac potiſſimum Romana conjungi. Hinc anno circiter 516. Johannes Tarraconenſis Epiſcopus literas ad Hormiſdam Pontificem ſcripſit, quibus ſignificabat, plures in Hiſpaniis irrepſiſſe abuſus, qui emendari omnino debebant, propterea que ſe a Romana Eccleſia poſtulare generales regulas, ad quas mores ſuæ, ac finitimarum Eccleſiarum formarentur. Id æquo, lubentique animo excepit Hormiſdas, qui ejuſdem, laudans ſollicitudinem, curam ita probavit, ut non ſolum quid agendum eſſet, quive canones ſequendi forent, ipſe proponeret, ſed etiam illum tamquam Sedis Apoſtolicæ Vicarium in Hiſpania conſtitueret. Id totum liquet ex epiſtola ejuſdem Hormiſdæ ad ipſum directa, quæ incipit *Fecit dilectio tua*, ad quam referendus erit canon 6. cau. 25. qu. 2., in quo ubi legitur in nonnullis codicibus *pendantur*, legendum erit juxta optima epiſtolæ exemplaria: *pandantur*. Sane ex eo liquet, qua ratione idem Johannes mandatum Pontificis Maximi ſuſceperit, & quomodo commiſſa fuerit ipſi ſacrorum canonum exequutio. Eadem epiſtola ita ſignatur: *Data quarto nonas Aprilis Agapito V. C. Conſule*; qui annus incidit in 517. juxta emendationem Severini Binii, aut ſignatur ſecundo Conſulatu Agapiti, qui incidit in annum 521. Verum aut in hanc, aut in alias notarum conſularium ſubſcriptiones aliquod mendum irrepſit: Etenim in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ data anno 517., ſeu Conſulatu Agapiti, jam mentio fit epiſtolarum Johannis Tarraconenſis; & in Concilio Tarraconenſi anni 516., necnon in Concilio Gerundenſi anni 517. Johannes idem Tarraconenſis jam viſus eſt Vicarii Apoſtolicæ Sedis munere functus fuiſſe, dum Conciliis eiſdem præfuit, ac primus ſubſcripſit.

Can. 6. cau. 25. qu. 2.

De Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ.

Argumentum epiſtolæ, quam ſub Conſulatu Agapeti, ſeu anno 517., ut ſuperius attigi, ſcripſit Hormiſdas ad univerſos Hiſpaniæ Epiſcopos, pendet ex epiſtola nuper explicata ipſius Hormiſdæ ad Johannem Tarraconenſem. Ut enim abs Johanne acceperat Pontifex Maximus, diſciplinam Eccleſiaſticam lapſam propemodum fuiſſe in Hiſpaniis, ita curavit per epiſtolam illarum Provinciarum Antiſtites admonere, ut quæ moribus pravis interierant optima, reſtituerentur juxta ſacrorum canonum ſanctiones; præcipue vero ut rite ordinarentur Epiſcopi, & annua Antiſtitum Concilia frequentarentur. Huc pertinent canon 2. & 3. diſt. 61. ita legendi ex integris epiſtolæ exemplaribus: *Ut in Sacerdotibus ordinandis, quæ ſunt a Patribus præſcripta, & definita cogitetis, quia ſicut eſt caput Eccleſiæ Chriſtus, Chriſti autem Vicarii Sacerdotes, ſic & in eligendis his curam oportet eſſe perſpicuam. Irreprehenſibiles enim eſſe convenit, quos præeſſe neceſſe eſt corrigendis: nec quidquid illi deeſſe perſonæ, penes quam eſt religionis ſumma, & ſubſtantia diſciplinæ. Aſtimet quis pretium Dominici gregis, ut ſciat, quod meritum conſtituendi deceat eſſe Paſtoris. Hoc*

Can. 2. & 3. diſt. 61.

ita fiet, si non Sacerdotii gradus saltu quodam passim laicis transferantur. Longa debet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ. Non negamus esse in laicis Deo placitos mores, sed milites suos probatos sibi quærunt instituta fidelia. Discere prius quisque debet, antequam doceat; & exemplum religiosæ conversationis de se potius aliis præstare, quam sumere. Emendatiorem esse convenit populo, quem necesse est orare pro populo. Longa observatione religiosus cultus tradatur, ut luceat, & Clericalibus obsequiis erudiendus inserviat, ut ad venerandi gradus summa perductus, qui sit fructus humilitatis, ostendat. Nec leve, nec vacuum fuit, quod nec apud veteres quidem, nisi Levitici generis viri, ad sancta admittebantur altaria, ne pessime, meritis contemptis, aut pretio, aut præsumtione ad sacros cultus impar accederet. Tunc migrabant per illam prærogativam familiarum ad instituta cultorum, nunc est doctrina pro genere quod illis fuit nasci, hoc nobis imbui. Illos tabernaculo dabat natura, nos altaribus parturit disciplina. Nec tantum de laicis consecrari inhibemus, sed nec de pœnitentibus quidem quisquam ad hujusmodi gradum profanus temerator adspiret. Satis illi postulanti sit venia. Qua conscientia absolvat reum, qui se peccata sua populo scit teste confessum? Quis enim, quem paullo ante vidit jacentem, veneretur Antistitem? Præferens miserandi criminis labem, non habet lucidam Sacerdotii dignitatem.

Can. 9. cau. 25. qu. 1. Ex eadem epistola ad Episcopos Hispaniæ laudatur apud Gratianum canon 9. cau. 25. qu. 1., verum non satis recte. Fateor quidem, initio ejusdem epistolæ nonnulla haberi similia in illis verbis: *Nec unquam ab illa via, quæ Christus est, devio tramite declinemus, ne ab eo juste, quem nos impie relinquimus, deseramur. Quod, cum superni favoris auxilio, ea nobis potest ratione contingere, si Apostolica dogmata, si Patrum mandata servemus.* Verum eadem Gratiani verba potius legimus in regula fidei, seu libello, quem Hormisdas per Pulionem Ecclesiæ Romanæ Subdiaconum misit ad Johannem Episcopum Nicopolitanum anno 516., cuique idem Johannes subscripsit. Ejus hæc sunt priora verba: *Prima salus est, regulam rectæ fidei custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare.* Eadem omnino habentur in simili libello, seu regula fidei, quam professus est postulante Hormisda Johannes alter Episcopus Constantinopolitanus. Quum vero eundem libellum Hormisdas miserit ad Episcopos Hispaniæ in epistola, quæ incipit *Inter ea*, quæque in recentioribus Collectionibus est 51., jure dixerimus, inscriptionem apud Gratianum germanam esse. Porro in hac epistola Hormisdas suadet Hispaniæ Episcopis, ne quemquam ex Orientalibus recipiant, nisi fidem professi fuerint juxta formulam in eodem libello descriptam.

De Epistola ad Eusebium Episcopum.

Can. 2. cau. 31. qu. 2. Quicumque canonem 2. cau. 31. qu. 2. accurate perpenderit, facile animadvertet, sive ex stylo, sive ex sententia decreti illum falso tributum esse Hormisdæ, & quidem in epistola ad Eusebium Episcopum. Non est id tribuendum Gratiano, sed potius Palearum auctori, qui canonem eundem Gratiani decreto inseruit ex prima Collectione Decretalium excerptum, in qua eadem verba leguntur cap. 2. de desponsat. impuberum nomine Hormisdæ ad Eusebium Episcopum scribentis. Adnotavit Antonius Augustinus in notis ad eandem Collectionem, in nonnullis codicibus legi non nomen Hormisdæ, sed potius nomen Honorii III. Utrum vero

vero Honorio III. sit tribuendum, plurimum ipse dubitaverim, cum auctor primæ Decretalium Collectionis non videatur ejusdem Pontificis tempora attigisse. Potius crederem, canonem ipsum tribuendum fore Honorio II., vel quod in Decretalibus Gregorii IX. sub nomine Honorii referatur (ubi notandum est non haberi postrema illa verba, quæ leguntur in Gratiani codice; *Hoc ab omnibus orthodoxæ fidei &c.*) vel quod sub Honorii II. temporibus ea disciplina recipi visa est, qua fieret, ut Parentes impuberes filios possent conjugio alligare, quod ab ipsis dissolvi non posset, etiam quum puberes facti filii fuissent. Id sane Parentes contra generales juris utriusque regulas se facere posse crediderunt, quod usus invaluisset, sua voluntate invitos filios posse se Monasteriis addicere impuberes. Verum non diu id obtinuit, sed passim receptum est, ut, quemadmodum Parentes nequeunt amplius invitos filios Monasticæ vitæ tradere, ita quoque nequeant conjugio sociare. Videatur ad hanc rem Franciscus Florens in Commentario hujus caussæ, & quæstionis; item Vvanespen in Brevi Commentario in Gratianum, ubi non sine ratione etiam eo progreditur, ut hunc canonem prorsus apocryphum dicendum velit. Et quidem mihi magis opinio ista probatur, cum certa hujusmodi disciplina nusquam obtinuerit, ut filiæ in quacumque ætate constitutæ possent ex sola Parentum voluntate nuptiis adstringi, etiam invitæ, & repugnantes; inverosimile autem sit, aut Pontificem Maximum in hac specie ita decrevisse: *Hæc omnibus orthodoxæ fidei sancimus, & vobis tenenda mandamus*, quemadmodum legitur in 1. Collectione Decretalium, aut si ita decrevit, certam hanc disciplinam receptam aliquandiu non fuisse. Scio quidem, Glossographos aliquot ita canonem fuisse interpretatos, quasi honestum filiis haberetur sequi paternam voluntatem, non necessarium. At vero hæc interpretatio illis canonis verbis omnino repugnat: *Omnino observare, & adimplere debet.*

De Ceteris Canonibus Hormisdæ adscriptis.

Certo certius est, canones 29. & 58. dist. 50. falso adscriptos fuisse Hormisdæ Pontifici, quod vel illud unum evidentissime demonstrat, nimirum quum memoretur ibidem Johannes Pontifex Maximus, qui Hormisdæ ipsi successit. Ex toto autem eorundem, qui sane simul jungendi sunt, canonum contextu liquet, illorum auctorem non alium fuisse, quam ignoti nominis Collectorem, qui variis productis Patrum veterum fragmentis ostendere voluerit eos, qui in gravissimum adulterii crimen prolapsi fuerint, non posse ad pristinum Ecclesiasticum gradum, ne post pœnitentiam quidem, revocari. Sane eos canones ipse reperio inter canones selectos ex antiqua Collectione Codicis Herovalliani, quam edidit pag. 97. Jacobus Petit in tomo 1. Pœnitentialis Theodori Cantuariensis; inter cetera autem pag. 143. hæc leguntur: *Epistola Hormisdæ Papæ per universas Provincias.* (hanc inscriptionem ipsemet Petit in suis adnotationibus animadvertit posteriore manu exaratam esse) *Siquis Diaconus, vel Presbyter* (hic est Gratianeus canon 29.) *post acceptam benedictionem Leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio abjiciatur. Ecce manifestissime constat, quod secundum titulos antiquorum Patrum a S. Johanne Papa transmissos* (Gratianus loco istorum verborum habet: *Patrum Sancto Spiritu suggerente conscriptos*) & 318. *Episcoporum sententias Canones*

Can. 29. & 58. dist. 50.

Galli-

Gallicani continere videntur, quod Clerici in adulterium deprehensi, & aut ipsi confessi, aut ab aliis revicti ad honorem redire non possunt. Et quia fortasse non desunt, quibus pro nimia pietate suprascripta Sanctorum Patrum severitas minime placeat, sciant se, & 318. Episcoporum, & qui reliquos canones constituerunt, vel statuerunt, sententias reprehendere, vel damnare. Sed fortasse major est in illis pietas, quam in supradictis 318. Episcopis? Major in illis misericordia, quam in S. Johanne Papa? Major charitas, quam in reliquis Sanctis Sacerdotibus, qui hæc exempla, vel remedia Ecclesiarum suis definitionibus deliberaverunt? Et ideo aut prona voluntate præceptis illorum consentiant, aut omnibus illis contrarios se, & inimicos esse cognoscant. Quæ est justitiæ inimica benignitas, palpare criminosos, & vulnera eorum usque in diem judicii incurata servare? Quod si eos durissimam pœnitentiam per plures annos agere videremus, sic & idipsum, & saluti eorum consulere, ut & canonum deberemus statuta servare. Cum vero in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi, vel plangendi adpareat, nec B. David imitentur, qui dixit: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo: & illud: Cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam; nec eos jejuniis, vel lectionibus vacare videamus; possumus agnoscere, si ad honorem pristinum redirent, cum quanta negligentia, & cum quanto tepore, & inimica animæ securitate permanerent, credentes, quod sic eis non acta digne pœnitentia dimiserit Deus, quomodo & Sacerdotes indulsisse videntur. Vere dico, quia illi ipsi, quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi advenerint contra nos ipsos caussas dicturi sunt, dicentes: quod dum asperitatem linguæ eorum expavimus, aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes libenter accepimus, nos eos, dum illis inutiliter indulgeremus, in peccatis permanere, aut ipsa peccata etiam augere permiserimus, non recordantes illud, quod in veteri Testamento scriptum est, quia uno peccante contra omnes ira Dei desæviet. O pietas! O misericordia! (Hæc omittuntur apud Gratianum) *uni parcere, & omnes exemplo malo in discrimen adducere. Non ita suadet S. Cyprianus dicens: Qui peccantem verbis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec premit delicta, sed fovet: & iterum: Imperitus est medicus, qui ante dejectam putredinem superducit vulneri cicatricem, & ideo diligenter perpendite, si aut potest, aut debet fieri, ut tantorum, ac talium, quos supra memoravimus, Sacerdotum canones contemnentes, aliter, quam illi statuerunt, obsecrare, vel agere præsumamus; præcipue cum, si illorum 318. Episcoporum, qui per omnes Ecclesias Concilia fieri statuerunt, tam sancta decreta neglexerimus, non solum illos despiciemus, sed & Africanos, & omnes reliquos, qui ipsis ordinantibus per totum mundum pro Ecclesiastica disciplina aliquid statuerunt, cum peccato animæ nostræ contemnemus. Ego me in hoc periculo mittere omnino non audeo, quia nec talia sunt merita mea, ut aliorum peccata in me excipere præsumam, nec tantam eloquentiam habeo, ut ante tribunal Christi contra tantos, ac tales sanctos Sacerdotes, qui canones statuerunt, causas dicere possim. Videat unusquisque, qui aliter sentire, vel observare disponit, qualiter possit in die judicii reddere rationem. Ego, in quantum vires dignatur dare Deus, volo eorum præceptionibus obedire, quia cum illis non rixas, sed pacem, & qualemcumque partem habere desidero. Et hoc diligenter attendendum est, ut illi Clerici, qui ad uxores proprias redeunt, ad integrum ab officio suspendantur, & sic etiam digami, & internuptarum mariti, qui utique rem licitam faciunt, Clerici tamen ordinari non possunt, & si ordinati fuerint, dejiciantur; de quibus etiam Sanctus Faustus in epistola sua dixit:*

Per-

Perdit gratiam consecrati, qui adhuc officium vult excitare mariti. Cum hæc a tantis, ac talibus viris statuta sint, qua conscientia quisquam dicere poterit, quod ille, qui adulterium commiserit, iterum ad honorem redire possit? Quod si aliquis dicat: Ergo negas misericordiam Dei, qui dixit: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat; & illud: Numquid qui cadit, non adjiciet, ut resurgat? Et peccator in quacumque die conversus fuerit, omnes iniquitates ejus oblivioni tradentur. Ad hanc objectionem libera voce respondere & possumus, & debemus: Absit a nobis, ut de istis sententiis videamur vel leviter dubitare. Definitissime enim credimus, quod is, qui usque ad finem vitæ suæ pœnitentiam digne egerit, non solum indulgentiam accipiet, sed etiam ad vitam æternam perveniet. Propter regulam tamen Ecclesiasticam, & propter antiquorum Patrum statuta, quæ absit a nobis ut aut reprehendere, aut discutere audeamus, cum credamus ad vitam æternam post peractam pœnitentiam venire, ad honorem Clericatus secundum tantorum Patrum præcepta novimus non debere reverti; In tantum, ut in canonibus scriptum sit: Ne ullus unquam Clericus pœnitens ordinetur. Et si ille, qui ultro petit pœnitentiam (hæc retulit Gratianus in memorato canone 58.) *quamvis eam perfecte agat, non potest Episcopus, aut Presbyter ordinari, ita ut etiamsi per ignorantiam ordinatus fuerit, dejiciatur; ille qui invitus ad pœnitentiam agendam in Monasterium mittitur, (& utique quid aliud, quam pœnitens dicendus est?) qua conscientia ad Sacerdotium redire permittitur? Nemo mihi alia qualibet contra auctoritatem Sedis Apostolicæ, vel contra 318. Episcoporum præcepta, vel reliquorum canonum statuta objiciat: Quia quidquid contra illorum definitionem, in quibus Spiritum S. loquutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito; valde enim metuo, & contremisco illam damnationem, quam Heli Sacerdos propter stultam indulgentiam accipere meruit, qui pro eo, quod filios suos negligenter castigavit, & eos nec cædere, nec excommunicare voluit, ipsi filii uno die occisi sunt, & 30. millia de populo interfecti sunt, & Arca Testamenti capta est, & ipse retro cadens fractis cervicibus mortuus est, & nomen ipsius de libro vitæ deletum est, & contra Phinees, qui pro eo, quod zelo Dei commotus duos adulteros interfecit, totum populum Dei ira liberavit. Nec hoc ideo dico, ut sicut ille fecit, etiam nunc per mortem corporis Sacerdotes Domini debeant vindicare, sed quia melius est, ut unusquisque parvo tempore in hoc mundo confusionem sustineat, quam postea ad supplicia æterna perveniat, & multum ei utilius est propter aliorum exemplum, quamdiu vivit, remotus ab honore pœnitentiam agat, & remedium sibi in die necessitatis adquirat. Quicumque parvitati meæ in hac caussa voluerit esse onerosus, aliud responsum ei non dare delibero, nisi quod supradicti canones continere videntur.* Integrum descripsi ejusdem collectionis fragmentum, ut exinde constaret non solum, qualis esset auctoris integra sententia, ad quam Gratianei canones exigantur, verum etiam quibus de caussis jure sit idem fragmentum ab Hormisda abjudicandum. Ceterum dissimulare nemo potest, sententias ibidem traditas vetustis sacris canonibus omnino consonare, inter ceteros canoni 23. Concilii Arausicani I., can. 4. Concilii Aurelianensis V., canoni 68. Concilii Carthaginensis vulgo IV., can. 3. Concilii Epaonensis, & can. 43. Concilii Agathensis. Addere his omnibus possem consonare Hormisdæ Pontificis sententiam in ea parte, in qua dicitur, neminem ex Pœnitentibus posse ad sacros Ordines evehi, quemadmodum idem Pontifex scribit in epistola ad Hispaniæ Episcopos superius memorata, cujus etiam verba huc spectantia superius retuli ad canones 2., & 3. dist. 61. Ex hoc autem ipso pro-

profectum forte fuit, ut ii canones Gratianei apud Collectores antiquiores nomine Hormisdæ descripti fuerint.

Can. 2. cau. 30. qu. 5. Sed præterea falso tributus est Hormisdæ Papæ canon 2. cau. 30. qu. 5. non quidem primum a Gratiano, sed a Burchardo in cap. 3. lib. 9., quem etiam secuutus est Ivo Carnotensis. Hinc vero patet, eundem canonem non potuisse in secunda Collectione Decretalium titulo de clandestina desponsatione adscribi Alexandro III. tamquam primo ejusdem auctori, cum Alexander III. non tam post Gratianum, quam post Ivonem, ac Burchardum vixerit. Errati auctor fuit Burchardus, qui, ut alias sæpe tradidi, quoties sententias Francorum Capitularium referre voluit, alium omnino a germano auctorem inscripsit. Legerat ipse aut in Capitulari Vernensi sub Pippino Rege anni 755. cap. 15. *Ut omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles, quam ignobiles*; aut in Capitulis Herardi Turonensis cap. 130. *Ut nullus occulte nuptias faciat*; aut in lib. 6. Capitularium cap. 133. *Nec sine publicis nuptiis quisquam nubere præsumat*; aut demum in lib. 7. cap. 179. cui consonat Concilium Troslejanum cap. 8., & Isaac Lingonensis in tit. 5. cap. 6. *Sancitum est, ut publicæ nuptiæ ab his, qui nubere cupiunt, fiant... Sed prius conveniendus est Sacerdos, in cujus Parochia nuptiæ fieri debent in Ecclesia coram populo &c.* Omnes istiusmodi sententias paucis perstrinxit, eisdem etiam retentis verbis, atque de more suo uni ex veteribus Pontificibus pro lubito adtribuit.

Can. 25. de consf. dist. 1. Burchardo etiam ex eadem ratione imputandum est, si canon 25. de cons. dist. 1. apud Gratianum tribuatur Hormisdæ. Huic Pontifici ante Gratianum tribuit Ivo, sed Ivoni errandi occasionem Burchardus ipse præbuit. Porro non solum Burchardus reticere voluit, auctores Capitularium Francorum esse auctores ejusdem canonis, verum etiam canonem ipsum corrupit, & ex duobus omnino disjunctis Capitularium fragmentis composuit. Revera, omissis iis, quæ Romani Correctores observaverunt, conferendo codicem Gratiani cum codice Ivonis, & Burchardi, ita statutum legitur, ut nullus Presbyter aliud erigere possit Altare in Ecclesia, quam quod ab Episcopo loci consecratum fuerit. Deinde pœna adjicitur adversus Presbyterum ita facientem, ut si Clericus est degradetur, si vero laicus, anathematizetur. Non video quomodo hæc invicem consonent, aut quomodo Presbyteri in duplicem ordinem distribuantur, quorum alii laici anathemate percellendi, alii Clerici, & a gradu dejiciendi, quoties statutum minime custodiant. Referenda igitur res erit ad integros Capitularium codices, & unaquæque sententia ad sua capita exigenda. In lib. 6. Capitularium cap. 202. ita legitur: *Ut nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo sanctificatum est, ut sit discretio inter sacratum, & non sacratum*. Sic explicit integrum Capitularium caput; deinde vero post multa ad Ecclesiasticam stabiliendam disciplinam pertinentia a laicis, ac Clericis custodienda in cap. 303. ita subjicitur: *Siquis statuta supergressus corruperit, vel pro nihilo habenda putaverit, si laicus est, communione, si Clericus, honore privetur*. Hæc posteriora cum prioribus conjungere Burchardus non dubitavit.

CAPUT

CAPUT L.

De Johanne.

Johannis I. nomen præſeferunt ſequentia capita apud Gratianum.

Ex epiſt. ad Epiſcopos Italiæ.	*Can. 21. de conſ. diſt. 1. ab Iſidoro Mercatore confictus.*	
Ex epiſt. ad Zacchariam Archiepiſcopum.	*Can. 1. cau. 2. qu. 2.* *Can. 3. cau. 3. qu. 1.* *Can. 1. cau. 3. qu. 2.* *Can. 7. cau. 12. qu. 2.*	*apocryphi, & aliis Mercatoris ſententiis conformes.*
Ex ep. ad Salomonem Regem Brittonum.	*Can. 10. cau. 3. qu. 6. eſt potius Nicolai I.*	
Ex epiſt. ad Iſaac Epiſcopũ Syracuſanum.	*Can. 1. cau. 16. qu. 2. Johanni falſo tributus.*	

QUum in Oriente Imperator Juſtinus res Eccleſiæ cum ſummo bonorum profectu foveret, in Italia vero Theodoricus Rex eandem rationem inire videretur, Johannes poſt Hormiſdæ obitum anno 523. Maximus Pontifex inauguratus eo curam ſuam totam, ſollicitudinemque convertit, ut Arianorum conventicula dirimeret, illorum Eccleſias in Eccleſias Catholicorum dedicando. Quod tamen ubi ſcivit Rex Theodoricus animo Arianus, ægre admodum tulit ita, ut Pontificem Maximum injuriis acerbiſſimis laceſſitum Ravennæ carcere detinuerit uſque ad necem, quæ adcidit anno 526. Hæc facile demonſtrantur ex Gregorio Turonenſi Scriptore fere contemporaneo in cap. 40. libri de gloria Martyrum. Cetera, quæ auctor libri Pontificalis de eo Pontifice memorat, lubentiſſime prætermitto; ſunt enim admodum dubia, imo etiam contradictionibus implicata. Quod ad rem meam attinet, illud animadvertere juvabit, ſingula fere, quæ Johanni per Gratianum adſcripta ſunt, tamquam ſuppoſititia recenſeri.

De epiſtola ad Epiſcopos Italiæ.

Iſidorus Mercator cum plures epiſtolas vetuſtiſſimis Pontificibus adſcripſiſſet, iis etiam aliquod adſcribere voluit, qui ſuis temporibus eſſent proximiores. Inter has eſt epiſtola Johannis dicta numero 2. ad Epiſcopos Italiæ, cujus Data Conſula-

ris hæc est: *Data* 3. *Idus Junii Maximo, & Olybrio Viris Clarif. Coss.* Exinde autem ejus epistolæ falsitas adparet, cum vel ipso teste Baronio ad annum 526. §. 3., qui ceteroquin eandem epistolam velut germanam recepit, Maximus, & Olybrius diversis temporibus gesserint consulatum, item Maximus fuerit consul anno 523., nec propterea potuerit Johannes scribere eodem anno 3. Idus Junii, qui mense tantum Augusto Pontificatum suscepit; Olybrius autem Consul fuerit anno 526., quo obiit Johannes mense Majo, nec propterea fingendus erat scripsisse mense Junio. Præterea integra fere hæc epistola de more Mercatoris confecta est ex variis Patrum laciniis, Leonis Magni epist. 70., & Paulli Apostoli ad Cor. iis demtis, ex quibus auctor Pontificalis, aliique Scriptores errandi, fabulasque in vulgus spargendi occasionem sumserunt. Non possum ab illis recensendis abstinere, utpote quæ a Gratiano relata sunt in can. 21. de conf. dist. 1. Hortatur in epistola Johannes Italiæ Episcopos, ut adversus Arianos *armentur gladio Spiritus Sancti*, eorumque perfidiam opprimere valeant, *ut nec radix ejus in postremum inveniatur*. Statimque hæc subjicit, quæ ad Gratiani fragmentum pertinent: *Ecclesias vero Arianorum, ubicumque inveneritis, Catholicas eas divinis precibus, & operibus absque ulla mora consecrate; quia & nos quando fuimus Constantinopoli, tam pro Religione Catholica, quam & pro Regis Theodorici caussa negotii, suadente atque hortante, Arianosque extirpante piissimo, atque christianissimo Justino Orthodoxo Imperatore, quascumque illis in partibus eorum Ecclesias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus. Et quamquam prædictus Theodoricus Rex, eorum peste tactus intrinsecus, & obvolutus extrinsecus, nos, & omnem regionem nostram perdere & gladio, & igne minetur, nolite tamen propterea deficere, sed viriliter in agro dominico elaborare studete &c.* Historicam quandam narrationem continet hæc epistola, quam auctor libri Pontificalis latius prosequutus est. Exinde enim fertur Johannem statim electum, fuisse accitum Ravennam a Rege Theodorico, ut ejus legatione fungeretur apud Justinum Imperatorem in Urbe Constantinopolitana, ea de caussa quod Justinus in Oriente acerrime insequeretur Arianos, Arianorumque deleret Ecclesias, quibus Theodoricus patrocinium impendere se profitebatur, minitatus se similia in Italia perpetraturum, si ab incepto non destitisset Justinus. Fertur hinc eam legationem suscepisse Pontificem Maximum, eundemque quod petitum fuerat ab Imperatore obtinuisse. Isidorus Mercator in verbis supra descriptis fingit, Johannem in Oriente dedicasse Catholico ritu quascumque reperit Arianorum Ecclesias; deinde redeuntem in Italiam aliis Episcopis, ut similiter dedicarent, auctorem fuisse. Non video sane, quomodo hæc constare invicem possint. Probrum in primis esse videtur Pontifici Maximo, functum ideo fuisse Legatione Theodorici ad Justinum, ut Justinum induceret ad favendum Arianæ perfidiæ: quod si dicatur, id agi a Pontifice prudentissime potuisse, ne Italiam perderet, quemadmodum minitabatur Theodoricus, cur, inquam, Isidorus Mercator inducit Johannem excitantem Episcopos ceteros ad evertendas Ecclesias Arianorum? Cur idem Pontifex in Occidente fit quodammodo Arianorum patronus, quos in Italia totis viribus insequendos clamat? Deinde si Johannes ita functus est Legatione Theodorici, ut quod petierat, abs Justino impetrasset, caussa producatur in medium, cur redux in Italiam honorifice potius non exceptus fuerit a Theodorico, & cur afflictus fuerit cruciatibus plane gravissimis? Qui de hujus epistolæ auctoritate bene opinantur, inter quos Cardinalis Baronius, innituntur testimonio Gregorii Turonensis superius memo-

Can. 21. de conf. dist. 1.

morato; sed, tanti Viri venia dixerim, Gregorius Turonensis nihil de epistola loquitur, neque hæc omnia, quæ in epistola continentur, probat: tantum asserit Johannem dedicasse in Italia Ecclesias Arianorum, hinc autem subortam occasionem dissidii inter eumdem, ac Regem Theodoricum. Hæc vero potius epistolæ illius auctoritatem infirmant; si enim verum est, quod ait Gregorius, Johannem dedicasse in Italia Ecclesias Arianorum, quomodo verum esse potest ideo Constantinopolim perrexisse, ut, ne Arianorum Ecclesiæ dedicarentur, operam suam impenderet? Siquis in hac dedicandarum Ecclesiarum ab Hæreticis quodammodo evictarum materie aliqua addiscere voluerit ex authenticis illis temporis monumentis, adeat Concilium Epaonense anni 517., in quo canone 33. constitutum legitur, ne Basilicæ Hæreticorum uspiam purgentur, nec sacris usibus applicentur; nisi agatur de Basilicis, quas Hæretici a Christianis olim abstulerint, quæve recens, quasi reversæ postliminio, a Catholicis fuerint revocatæ.

De Epistola ad Zachariam Archiepiscopum.

Potiore sane ratione inter figmenta Isidori Mercatoris recensenda erit epistola, cui titulus: *Johannes Urbis Romæ Episcopus Zachariæ Archiepiscopo salutem*. Præterquamquod enim eandem habet adjectam Consularem notam, quam præcedens epistola, ibi: *Data 15. Kal. Novembris Maximo, & Olybrio Viris Clariss. Coss.*, nihil aliud continet, quam paucis perstricta illa omnia, quæ idem Pseudo-Isidorus passim in ceteris suis epistolis tradiderat; nimirum de Episcopis non accusandis, de ejectis ante sententiam restituendis, & similibus. Plura etiam ibidem describuntur ex Innocentii epistolis, aliisque Zosimi, Prosperi, Symmachi, & Ennodii monumentis.

Si canonem 1. cau. 3. qu. 2. observemus, agnoscere poterimus cum epistola Eusebio adscripta consonare, præsertim si illum conferamus cum can. 6. eadem cau. 3. qu. 2., quamquam in epistola Johannis non eadem legantur, quæ apud Gratianum, ibi: *Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ sibi sublatæ sunt, cum omni privilegio suis restitui, & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur, & ab omnibus quisque suæ Provinciæ Episcopis audiantur*. *Can. 1. cau. 3. qu. 2.*

Post pauca in eadem epistola subsequuntur verba canonis 1. cau. 2. qu. 2., cujus verba Romani Correctores ad integra exemplaria jam exegerunt. Similia autem etiam leguntur in epistola 2. Eusebio Pontifici tributa. *Can. 1. cau. 2. qu. 2.*

Item post aliqua referuntur verba canonis 3. cau. 3. qu. 1. quæ etiam ex Eusebii epistola depromta fuisse ipsemet Gratianus testatur in canone 4. eadem caussa, & quæstione. Romani Correctores eidem canoni nonnulla adjecerunt, atque ad integros epistolæ codices exegerunt. *Can. 3. cau. 3. qu. 1.*

Demum in eadem epistola legitur canon 7. cau. 12. qu. 2., cujus sententia refertur apud Eusebium in canone 10. ejusdem caussæ & quæstionis, atque in horum interpretatione animadvertenda est Mercatoris imperitia, asserentis juxta leges sæculi pœnam furti undecuplum fuisse, quando tamen certissimum erat ætate Johannis ex legibus Romanis, quæ in usu maxime erant, dupli vel quadrupli pœnam pro *Can. 7. cau. 12. qu. 2.*

furti qualitate fuisse indictam, quamquam deinde recentiorum Principum placitis fuerit in aliquibus Provinciis exasperata.

De Epistola ad Salomonem Regem Brittonum.

Can. 10. cau. 3. qu. 6. Nemo dubitare potest, epistolam ad Salomonem Regem Brittonum scriptam, ex qua depromtus est canon 10. cau. 3. qu. 6., non pertinere ad Johannem I., quod apertissimum facit mentio ibidem facta Caroli Imperatoris, mentio ejusdem Salomonis, qui tempore Caroli Calvi vixit, mentio demum controversiæ, quæ fuit inter Episcopos Brittaniæ, & inter Archiepiscopum Turonensem; quæ gravissima extitit Caroli Calvi temporibus. Si Johannis nomen, prout habent Gratiani codices recentiores, retinere deberemus, fragmentum illud potius Johanni VIII. tribuendum foret. Sed vereor, quin verius adscribendum sit Nicolao I., cui non solum vulgatæ collectiones epistolarum Pontificiarum integram epistolam adscribunt; verum etiam antiqui Gratiani codices ante Romanam correctionem editi Nicolai nomen inscriptum præseferunt. Imperatori Carolo Magno subjecti Brittones, uti perspicue demonstrat canon 37. cau. 11. qu. 1., petierant, ut sibi Rex constitueretur Imperatori ipsi subjectus; quod obtinuerunt, necessitate quadam ita exigente, ut professus est Carolus Calvus in Capitulari anni 877. apud Carisiacum cap. 23., hac tamen adjecta conditione, ut ex certa tantum familia progeniti Regio nomine ac dignitate potirentur. Inter hos Reges postremus fuit Salomon, qui obiit anno 874., quamobrem per Carolum Calvum nuper laudato capite libere idem regnum avocatum est, his verbis: *Qualiter regnum, quod necessitate Brittonibus quondam juramento confirmatum fuerat, quia de illis, quibus firmatum est, nullus superstes est, a fidelibus nostris recipiatur*. Non desunt, qui putent, Salomonem primum fuisse, & unicum Brittonum Regem, obtenta dignitate a Carolo Calvo bellis Brittannicis fatigato. Hæc tamen res eo clarior evadet, quo solertius caussam inquiram, quam in epistola ad Salomonem Nicolaus tractabat. Graphice eam describere videtur auctor opusculi, quod Sirmondus edidit in Analectis post adnotationes ad Capitularia Francorum num. 5. Refert ille, Numenojum Salomonis prædecessorem plures Urbes invasisse, illisque potitum fuisse, ex quo nihil ardentius optavit, quam ut Regio titulo decoraretur. Id sibi commodius cessurum ratus est, si Episcopos in sua ditione consistentes expelleret, aliosque ambitus sui conscios subrogaret. Et quidem hoc consilium facile exequutus est; etenim evocatis in unum Episcopis ac Proceribus, palam conqueri cœpit de Episcopis, quod variis & gravissimis criminibus irretiti essent, testibus etiam productis, quos ad id paratos instruxerat, una etiam minitans, ut si forte Episcopi inficias ivissent, eosdem capite damnaret. Nemo non videt hinc, quo terrore Episcopi concussi fuerint, qui metu supplicii statim confessi sunt se fecisse, de quibus ne cogitaverant quidem. Dissoluto Concilio optimam se caussam habere existimans Numenojus, alios in locum illorum elegit Episcopos, illi vero ad Carolum Francorum Regem sese contulerunt, ut quid gestum a Numenojo esset, renunciarent, ac de injuria conquererentur. Interea vero Numenojus cogitans Episcopos, quos elegerat, ab Archiepiscopo Turonensi, cui tanquam Metropolitano Brittones suberant, non esse benedictionem, seu consecrationem consecuturos, in sua ipse ditione

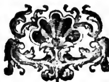
tione Archiepiscopum creavit, aliosque Episcopos, ut ipse, ipsiusque consortes omnia libere moderarentur. Turonensis Archiepiscopus ægre sensit, ea ratione jura sua diminui, quæ sane tempore Numenoji facile recuperare non potuit; proindeque tempore successoris Salomonis postulavit, ut sua sibi jurisdictio restitueretur. Et quidem sub Carolo Calvo hæc tractata fuerunt, videlicet ut & Brittonum Episcopi Turonensi Metropolitæ subjicerentur, ut antea; & Salomon Regi Carolo fidem suam obstringeret, ac servaret. Quod constat etiam ex Synodo Tullensi apud Saponarias anni 859. cap. 8. ibi: *Ad Episcopos siquidem Brittonum, qui se contra auctoritatem a Metropoli sua moliuntur discindere, Synodus literas secundum auctoritatem sacram direxit, quatenus ad suam Metropolim redeant, eique debito jure se subdant, nec a canonica, & Episcopali communione se segregent. Excommunicatis etiam, sicut sacræ decernunt regulæ, nequaquam communicent, & Salomonem commoneant, ut promissam fidem glorioso Regi Karolo observet, & ipse, & Brittones communicantes ipsi se sacra communione non privent.* Ex his plana erit interpretatio memorati canonis 10. cau. 3. qu. 6., integræque epistolæ Nicolai I. Pontificis, ex qua liquet, jam inter Carolum, & Salomonem initam fuisse pacem; unum illud supererat, ut caussa ejectorum, suffectorumque Episcoporum dirimeretur. Siquis integram legere epistolam desideret, eam inveniet in recentioribus Conciliorum, & Pontificiarum Epistolarum Collectionibus in appendice epistolarum Nicolai I. epist. 22. junctis observationibus Jacobi Sirmondi, & Harduini. Quod vero nomen Johannis Papæ adscriptum fuerit in aliquot Codicibus, id factum arbitror ex marginali quadam adnotatione, qua animadvertendum quispiam studiosus voluerit, de eadem caussa aliam esse Johannis VIII. Epistolam ad Episcopos Brittaniæ scriptam, quæ in recentioribus codicibus est 124.

De epistola ad Isaac Episcopum Syracusanum.

Non opus est pluribus ad demonstrandum, canonem 1. cau. 16. qu. 2. Johanni I. Pontifici nulla ratione convenire posse, cum sufficiat vel ejusdem verba spectare, ut statim appareat fuisse suppositum. Imo ego arbitror, nec Johanni VIII., quod aliqui censuerunt, adscribi recte posse, sed ab otiosis hominibus circa seculum XI., aut XII. confictum fuisse. Paucis idipsum tradit Wanespen in Brevi commentario in Gratianum ita scribens ad hunc canonem: *Non indicatur, cujus Johannis sit, neque alibi hæc epistola reperitur, eamque fictitiam esse, ipse contextus admodum verosimile facit*. Agitur ibi de Ecclesiis, quæ Episcopali auctoritate Monachis, seu Monasteriis concessæ fuerunt, decerniturque liberum esse Monachis ibidem Sacerdotes constituere, sive *investitores suarum Ecclesiarum fieri*, sive, quod idem significat, *investituram concedere*, & quidem irrequisitis Episcopis. Quis non agnoscat in hac re sæculi 11. & 12. contentiones, pugnantibus Monachis adversus Episcopos, & in libertatem proclamantibus? Revera vel temporibus Johannis X. anno 922. ea disciplina obtinebat, ut licet Monachis capellæ concessæ dudum fuissent, adhuc tamen illæ ab Episcoporum institutione penderent; quemadmodum manifeste comprobat Concilium Confluentinum ejusdem anni celebratum præsentibus Carolo Franciæ, & Henrico Germaniæ Regibus in can. 6., cujus hæc sunt verba: *Hoc quoque statutum est, quatenus Ecclesiæ quorumcumque Monachorum in singulis Parochiis sitæ,*

Can. 1. cau. 16. qu. 2.

stae, Episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia in exercendis Ecclesiasticae curae negotiis sollicite exhibeant. Ipsi procul dubio Monachi Episcopis suis in omnibus obediant. Primum singulari privilegio concessum adparet Monasterio Cluniacensi ab Agapito II. Pontifice circa annum 946., ut capellae in Monasterii ejusdem potestatem redactae manerent perpetuo in potestate Monachorum, & siquae aliae auctoritate Episcopi erigerentur, nullum damnum Monasterio circa decimas ingererent, quemadmodum legimus in epistola ejusdem Agapiti ad Aymardum Abbatem. Paullatim uberiora etiam privilegia concedi coeperunt Monasteriis a Pontificibus Maximis non quidem generaliter, sed pro petitionibus nonnullorum, praesertim Fundatorum, uti liquet ex epistola Leonis IX. ad Fulconem Corbejensem Abbatem circa annum 1050. aliisque id genus bene multis. Ceterum sub finem etiam 11. saeculi liquet, non licuisse Monachis hujusmodi jura Episcoporum propria non obtenta ab Episcopis facultate sibi vindicare, uti demonstrari posset ex can. 9. cau. 16. qu. 1. Quid plura? De hac institutionum Ecclesiasticarum materie disputatum etiam fuit temporibus Gratiano recentioribus, hinc Abbatibus privilegia sua allegantibus, illinc Episcopis aegre ferentibus sua jura diminui, quemadmodum liquet ex pluribus capitibus in Collectionem Gregorii IX. relatis, inter cetera cap. 15. & 18. de praescriptionibus, & cap. 6. de Religiosis domibus; quae sane disputationes facile dirimi potuissent, si germanus fuisset habitus memoratus canon Johanni Papae tributus. Hinc jure merito canon idem tanquam apocryphus judicandus erit, Monachorum quorumdam opera editus, qui conarentur Episcoporum auctoritatem in Clericis designandis in capellis sibi subjectis eludere; potiore autem jure reprobanda erit industria illius, qui in Labbeana Collectione Veneta recentiore hanc ipsam epistolam retulit inter epistolas Johannis IV. circa annum 640., cui sane tempori nulla ratione congruere potest. Potius laudandus esset Pithoeus, qui in sua editione Gratiani canonem forte tribuendum voluit Johanni VIII., non quod revera esset Johannis VIII., sed quod ex epistolis Johannis VIII. videtur depromta canonis ejusdem praefatio, quemadmodum liquet conferenti ipsius canonis praefationem cum praefatione epistolae 65. 169. 183., 286. & aliarum Johannis VIII. in eadem Labbeana editione.

CAPUT

CAPUT LI.

De Felice IV.

Unicam retulit Gratianus Felicis IV. nomine epistolam, ex qua depromta sunt sequentia capita.

Can. 1. *de conf. dist.* 1. *Can.* 2. *de conf. dist.* 1. *Can.*11. *de conf. dist.* 1. *Can.*16. *de conf. dist.* 1.	Apocryphi omnes, & ad integram epistolam exigendi.

FElici IV., qui sedit in Maximo Pontificatu ab anno 526. mense Julio usque ad annum 530. mense Octobri, Isidorus Mercator duas epistolas tribuit, priorem ad omnes Episcopos per diversas Provincias constitutos, alteram ad Sabinam. De posteriore sermonem non habeo; ex ea enim nihil est apud Gratianum. Prima vero perspicuo argumento apocrypha demonstratur; plura enim ex Leone Magno, & Gregorio Magno depromta fuerunt, præsertim ex lib. 4. Gregorii epist. 36., item ex epistolis Innocentii, & Siricii, & passim recentiorum monumenta una cum vetustiorum sententiis congesta. Inter cetera hæc scribit: *Sanctitatis vestræ scripta, quæ ad Sedem Apostolicam misistis super quibusdam consultis, quasi ad caput, ut inde acciperetis responsa, unde omnis Ecclesia totius religionis sumsit exordium, gratanter accepi, & vobis respondere curavi*. Quis non videat hic oscitantiam Mercatoris, qui fingit Felicem uno eodemque tempore esse ab omnibus universarum Provinciarum Episcopis interrogatum incredibili quodam casu, ita ut una epistola posset omnibus satisfacere. Imo, quod mirum est, cum in tota epistola nil aliud rescriptum adpareat, quam de Ecclesiarum dedicationibus, de eadem re ab universis Episcopi fingitur Pontifex interrogatus fuisse. Hinc vero liquet abunde, quæ sit auctoritas canonum Gratiani ex hac epistola depromtorum. Isti sunt canones 1. 2. 11. & 16., quibus addi potest canon 17. de conf. dist. 1., qui omnes, uti a Gratiano non satis ordinate digesti sunt, nec satis juxta fidem integrorum exemplarium, ita erunt potius describendi. *De Ecclesiarum enim consecratione* (hic est canon 1. apud Gratianum) *& de Missarum celebrationibus non alicubi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere liquet omnibus, quibus sunt nota novi, ac veteris Testamenti præcepta. Tabernaculum vero Mosem* (hic est canon 2.) *Domino præcipiente fecisse & sacrasse cum Mensa, & Altari ejus, & ceteris vasis utensilibus .... divinis præceptis, ac precibus ea sacrasse .... & templum Domini ædificare voluit, sed ... Salomonque filius ejus ... in libro Regum inter cetera legitur ita: ædificans, inquit Salomon Domino &c.* Hæc omittuntur a Gratiano, cum pluribus, quæ sequuntur ex cap. 8. libri 3. Regum excerpta. Post quæ ita sequitur Pseudo-Felix, & cum eo Gratianus in memorato canone 2. *Fecit ergo Salomon in tempore illo .... & pigritia agatur. Satius ergo* (hæc omisit Gratianus in eodem canone 2., sed alia methodo descripta retulit in canonem 11.) *est, Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi, ut*

Can. 1. 2. 11. & 16. *de conf. dist.* 1.

ut sæpe dictum est, pro summa contingat necessitate, quoniam necessitas non habet legem; unde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus; & in Exodo legitur: Vos vidistis, quia de cœlo loquutus sum vobis: non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos facietis vobis: Altare de terra facietis mihi, & offeretis super illud holocausta, & pacifica vestra, oves vestras, & boves in omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei: Et sicut non alii, quam sacrati Domino Sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super Altare offerre, sic nec in aliis, quam in præfatis Domino sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Si autem, ut legitur in Concilio Laodicensi (hæc rursus habentur apud Gratianum in memorato canone 2. vers. *si autem*) *cap. 26. quod hi, qui . . . . ad eos gradus sunt sacrati . . . . offerri licet. Quod autem . . . . . Episcopis, & Presbyteris. Solemnitates vero dedicationum* (hæc habentur in can. 16.) *Ecclesiarum, & Sacerdotum . . . . celebrandæ ipso Domino exempla dante, qui ad festum dedicationis Templi omnibus id faciendo dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est: Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Jesus in Templo, in porticu Salomonis. Quod autem octo dierum sint Encænia celebranda, in libro Regum, peracta dedicatione Templi reperies. De Ecclesiarum vero consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura . . . . ne talis trepidatio faciat deteriorationem, quoniam . . . . nescitur factum.* Postrema hæc verba, quæ omissa maxima in parte fuerunt in dicto canone 16., a Gratiano relata inde sunt in canonem 17., sed nomine Gregorii Papæ. Unum adnotandum superest, quod attinet ad dedicationes Sacerdotum, & Episcoporum, ut ait Gratianus in can. 16., per singulos annos solemniter celebrandas; ex eo enim argumentum depromitur ad demonstrandum, in hisce capitibus eam contineri disciplinam, quæ sacris canonibus generatim non consonat; nullibi enim constat annuatim consuevisse in Ecclesia, sicut Ecclesiarum, ita & Sacerdotum, aut Episcoporum consecrationes solemniter celebrari.

CAPUT LII.

De Bonifacio II.

Unicum Bonifacii II. nomine habemus fragmentum in codice Gratiani ex ejus epistola ad Eulalium.

[*Can. 7. dist. 89. ab Isidoro Mercatore confictus.*

Vita functo Felice, diro quidem, sed brevi schismate discissa fuit Romana Ecclesia, aliis Bonifacium, aliis Dioscorum eligentibus anno Domini 530., sed Dioscoro post exiguum tempus obeunte fine controversia rexit Ecclesiam Bonifacius brevi etiam tempore per biennium scilicet, aut per annum tantummodo, ut alii volunt. Quod apud Gratianum illius nomine refertur fragmentum in can. 7. dist. 89., ejusdem revera non est, sed potius Isidori Mercatoris, qui huic Pontifici adfinxit epistolam ad Eulalium, ut dicitur, Episcopum Alexandrinum. Sane verba

Can. 7. dist. 89.

verba memorati canonis eadem sunt cum verbis epistolæ, dummodo adnotationes adjiciantur Romanorum Correctorum. Habentur præterea apud Leonem Magnum epist. 24., apud Pseudo-Zephirinum epist. 2., Pseudo-Dionysium epist. 2., Pseudo-Liberium epist. 13., & Gregorium Magnum lib. 4. epist. 52., ut proinde non sint omnino rejicienda, sed potius, si Leonis, & Gregorii epistolas adtendamus, tanquam optima disciplinæ sacræ monumenta haberi debeant. Ceterum ea ad Eulalium epistola hisce rationibus passim a Bonifacio abjudicatur. Fingitur ab auctore, Carthaginensem Ecclesiam jam a tempore Aurelii Episcopi a Romana defecisse, ac tum demum reconciliatam tempore Bonifacii rogante Eulalio Episcopo Carthaginensi: Fingitur præterea, de hac unitate Ecclesiarum certiorem redditum per epistolam Pontificis Maximi Eulalium Episcopum Alexandrinum. Hæc sane a veritate aliena videntur, vel quod tunc temporis nullus fuerit Eulalius Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopus, quam tenebat ex hæreticis Timotheus, & ex Orthodoxis Asterius; vel quia, si verum esset a temporibus Aurelii Carthaginensem Ecclesiam fuisse a Romana sejunctam, habendi essent velut in schismate, ac defectione mortui viri sanctissimi Fulgentius, atque Augustinus, & tot alii Martyres illius temporis, quemadmodum observavit Baronius in notis Martyrologii ad diem 16. Octobris; vel etiam, quod nullus tunc fuerit in Carthaginensi Ecclesia Catholicus Antistes, qui conjungi cum Romana Ecclesia a Bonifacio postularet sub Gilimere Ariano Rege; vel demum, quod in hac ipsa epistola mentio fiat Justini Imperatoris, quasi Orientale tum teneret Imperium, quod tamen gerebat Justinianus Justini successor.

CAPUT LIII.

De Silverio.

Omisso Johanne II., & Agapeto, utpote quos præteriit Gratianus, gradum facio ad Silverium, cui duo, vel tria fragmenta adscribuntur.

Ex epistola ad Vigilium Episcopum.	*Can.* 30. §. *ult. cau.* 23. *qu.* 4. *jungendus cum can.* 22. *cau.* 25. *qu.* 2. *Can.* 22. *cau.* 25. *qu.* 2. *apocryphus, & a Gratiani proposito alienus.*
Ex epistola ad Amatorem Episcopum.	*Can.* 30. *cau.* 23. *qu.* 3. *apocryphus.*

Electus Silverius in Romanum Antistitem anno 536. mense Junio, per annum tantummodo pacifice tenuit Maximum Pontificatum, postea vero curante Theodora Augusta in exilium pulsus fuit, suffecto in ipsius locum Vigilio, ac demum exul objit anno 540. Duas epistolas huic Pontifici tribuit Isidorus Mercator, quarum prior ad Vigilium, altera ad Amatorem Episcopum directa fertur.

De epiſtola ad Vigilium Epiſcopum.

Quem hac epiſtola alloqui fingitur Silverius, Vigilius eſt in ejus locum in Romana Sede ſuffectus. Eum Silverius anathemate percellens inducitur, quemadmodum patet ex §. *habeto* canonis 30. cau. 23. qu. 4., poſt cujus §. verba, hæc ſtatim ſubjiciuntur in epiſtola: *Sic enim decet fidem Sanctorum Patrum in Eccleſia ſervari Catholica, ut quod habuit amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, aſſumſerit*; quæ Gratianus retulit in can. 22. cau. 25. qu. 2., quamquam Collectoris propoſito parum eſſent accommodata. Etenim Gratianus demonſtraturus erat, privilegium omnino amittendum eſſe ab eo, qui permiſſa abuteretur poteſtate. At quæ de Vigilio illic dicuntur, ad nullum privilegium, quo ille abuſus eſſet, pertinere poſſunt, ſed ad munus Summi Pontificis, quod ille ſemoto Silverio per vim aſſumſerat. Apocrypham vero hanc epiſtolam evincunt præter falſam conſularem notam ibi: *Data 8. Kal. Julii Principe Baſilio*, ſubſcriptiones quatuor Epiſcoporum poſt Silverium, nimirum Terracinenſis, Fundani, Firmani, & Minturnenſis, omnium ex Campania. Plane inveroſimile prorſus eſt, quatuor Campaniæ Epiſcopos ſubſcripſiſſe poſt Vigilium non in Campania, ſed in extremis Aſiæ partibus relegatum. Inveroſimilis item Baſilii Principis deſignatio, ſiquidem Baſilii Principis nomen eo tempore prorſus ignotum eſt, præſertim in Conſularibus faſtis. Sunt, fateor, qui loco Baſilii Beliſſarium ſubſtituunt; ſed neque id convenire poteſt, ſiquidem, Baronio teſte, nullus Silverii tempore fuit Belizarii Conſulatus, qui incidit potius in annum 535., ac propterea uno anno, antequam Silverius Sedem Pontificiam conſcendiſſet.

Can. 30. §. ult. cau. 23. qu. 4. & Can. 22. cau. 25. qu. 2.

De epiſtola ad Amatorem Epiſcopum.

Vulgo arbitrantur, Amatorem, ad quem Silverius reſcripſiſſe dicitur, fuiſſe Epiſcopum Auguſtodunenſem, qui eo tempore egregia ſanctitatis fama claruit. Hunc finxit Mercator ſcripſiſſe ad exulem Silverium ſolatoriam epiſtolam, ſubſidiumque præbuiſſe triginta librarum argenti, ac rogaviſſe, ut ſibi de vitæ ratione, quam Silverius agebat, renunciaretur. Finxit præterea Mercator, Silverium reſcripſiſſe commendando Epiſcopi charitatem, qua *plenum* Amatorem aſſeruit. Ubi vero iſta ſcribuntur, uſurpantur verba Gregorii Magni lib. 4. epiſt. 50. Deinde aſſerit auctor epiſtolæ, ſe innumera mala in exilio perpeti, cauſſamque edocet, modumque, quibus pulſus fuit his verbis: *Ante omnia vero Patricia infeſta mihi erat, eo quod non reſtituebam Anthimum dudum Patriarcham Conſtantinopolitanum, quem ſanctæ memoriæ Agapetus prædeceſſor meus ſuis meritis damnavit. Urgente quoque ejus juſſione exierunt quidam falſi teſtes, dicentes adverſum me crimina, quorum nunquam particeps fui, ſed dum multi in eadem accuſatione perſiſterent, timuit Beliſſarius Patricius noſter, & mandavit me ad ſe venire pacifice pro quibuſdam Eccleſiaſticis diſpoſitionibus in palatium Principis &c.* Quæ ſequuntur retulit Gratianus in can. 30. cau. 23. qu. 4. Plura tamen hic inveroſimilia, aut improprie dicta: Theodora enim non *Patricia*, ſed *Auguſta* honoris cauſſa appellabatur; Item concipi facile nequit, quo-

Can. 30. cau. 23. qu. 4.

quomodo in exilio Silverius Concilium celebraverit Episcoporum, quum ipse in arctissima detineretur custodia, ita ut ipse scripsisse fingatur, se *pane tribulationis, & aqua angustiæ sustentari*. Nec etiam facile percipitur, quomodo potuerit illam argenti summam ab Amatore recipere, quin impedimento essent custodes, quorum curæ mandatum erat, ut inedia Pontifex consumeretur, uti scribit Liberatus Diaconus. Præterea Mercatoris manum facile produnt ea, quæ ibidem subjiciuntur de accusationibus Episcoporum, quæque etiam leguntur in epistolis Eusebio, & Fabiano tributis. Demum falsitas Consularis notæ apocrypham esse docet epistolam ibi: *Data 9. Kal. Decembris Justiniano V., & Belissario viris clariss. Coss.* Nullus in tota Consulum epocha quintus Justiniani Consulatus, & Belissarius solum Magistratum gessit anno 535., anno nimirum, antequam Silverius Pontifex eligeretur, si Baronio fides ad annum 539. §. 6., ubi hanc ipsam epistolam ex mendaci Consulum nota, aliisque argumentis indignam putat, quæ Silverii nomine censeatur. Gratianus in descriptione dicti canonis 30. nomina immutaverat; siquidem & Sylvestro canonem adscripserat, & in prioribus verbis pro Belissario Guilisarium scripserat. Hodie ex Romana Correctione Silverii nomen adpositum est, retento tamen nomine Guilisarii, quia, ut ajunt Correctores, vox *Guilisarius est initium capitis*.

CAPUT LIV.

De Vigilio.

Vigilio tribuuntur sequentes duo canones.

Ex epistola ad Eutherium. { *Can.* 12. *cau.* 2. *qu.* 6. *dubiæ auctoritatis.*
Can. 24. *de conf. dist.* 1. *paullo varius in diversis exemplaribus.*

Tempora, quibus Vigilius Romanam tenuit Sedem, ita recensenda sunt, ut posteriora omnino a prioribus secernantur. Etenim Vigilius ab anno 536. usque ad annum 540 præter regulam suffectus fuit in locum Silverii adhuc viventis, atque ideo ejecti, quod Theodoræ Augustæ voluntati in certis Ecclesiasticæ fidei caussis morem gerere detrectasset; ab anno vero 540. quo Silverius obiit, usque ad annum 555. Ecclesiæ præfuit legitimo Romani Cleri, populique consensu. Sane quocumque tempore maxime exagitatus est propter fidei caussas, urgente præ ceteris Theodora, quam ab initio sui Patronam habuerat; inter alias caussas trium Capitulorum, & Concilii Constantinopolitani II. generalis eundem gravissime defatigavit. Mihi, ne a proposito aberrem, una est expendenda epistola, quæ incipit *Directas ad nos*, dataque dicitur *Kalendis Martii Volusiano, & Johanne viris clarissimis Coss.*, scriptaque ad Eutherium Episcopum, quem alii Eutherum, alii Eleutherium, alii Eucherium nominant. In primis non multum auctoritatis illi epistolæ inest, cum eo tempore edita proponatur, quo Vigilius non jure Romanæ Ecclesiæ præerat, anno nimirum 538. Deinde observavit jam Baluzius, falso epistolam inscribi ad Eutherium, sed inscribi debere ad Profuturum Bracarensem, idque non solum

 pro-

bavit ex codice vetustissimo Ecclesiæ Lugdunensis, & tribus aliis vetustissimis Colbertinis, verum etiam ex eo, quod in actis Concilii 1. Bracarensis mentio facta fuerit de epistola Vigilii ad Profuturum, quæ aliter, quam in hoc monumento, demonstrari non potest. Continet hæc epistola in vulgatis editionibus capita septem; sed in codice antiquissimo Colbertino, quem memoratus Baluzius laudavit, caput 6. & 7. desiderantur, at sub finem capitis quinti hæc verba leguntur: *Deus te incolumem custodiat, Frater charissime. Data Romæ 3. Kal. Jul. Flavio Johanne viro clarissimo consule*. Cardinalis de Aguirre in tom. 2. Conciliorum Hispaniæ pag.278. codicem Colbertinum ait non esse anteferendum aliis codicibus universis, præsertim Hispanicis, quos Loaisa vidit & contulit, in quibus postrema illa capita continentur, addita etiam ratione, quia codex Colbertinus scriptus esse potuerit in Gallia, quo tempore, inclinante scilicet sæculo 9., caput ultimum illius epistolæ adversabatur Episcopis Gallicanis de appellatione ad Romanam Sedem introducenda disputantibus. Ego sane in hac re a Baluzio potius recedendum arbitrarer, nisi agnoscerem postrema illa epistolæ capita præcedentibus non esse connexa, imo in iis auctorem rursum ea tractanda suscipere, de quibus egerat aut in præfatione, aut in cap. 3. Siquidem in præfatione de Sedis Apostolicæ dignitate, & fide agitur, de qua rursus in cap. ultimo; in capite autem 3. agitur de forma Sacramenti baptismatis, de qua iterum agitur in capite penultimo, sive 6., postquam in cap. 4. & 5. actum fuerit de fabricis Ecclesiarum, & de Paschali observatione. Illud etiam me admodum tenet, quod sub finem 5. capitis auctor epistolæ ita concludit, ut integram epistolam, perfectamque concludere videatur, his verbis: *His igitur fraternitatis tuæ inquisitioni responsis, Deum nostrum quantum possumus exoramus, ut &c.*

His generaliter traditis, facilius expenduntur Gratianei canones, præsertim vero canon 12. cau. 2. qu. 6., hic enim pertinet ad caput ultimum epistolæ, quod scilicet in memorato codice desiderari Baluzius adserit. Canon autem 24. de cons. dist. 1. legitur in cap. 3. his verbis: *De fabrica vero cujuslibet Ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere*. (ita habent vulgati codices: Baluzius legit ex codice Colbertino *efficere*) *si per eam minime aqua benedicta jactetur, quia consecrationem cujuslibet Ecclesiæ, in qua Spiritus Sancti ara non ponitur* (legit Baluzius ex eodem codice: *in qua Sanctuaria non ponuntur*) *celebritatem tantum scimus esse Missarum. Et ideo, siqua Sanctorum Basilica a fundamentis etiam fuerit innovata, sine aliqua dubitatione, cum in ea Missarum fuerit celebrata solemnitas, totius sanctificatio consecrationis implebitur. Si vero sanctuaria, quæ habebat, ablata sunt, rursus eorum repositione, & Missarum solemnitate, reverentiam sanctificationis accipiet.*

Can.12. cau. 2. qu. 6. & Can.24. de cons. dist. 1.

CAPUT

CAPUT LV.

De Pelagio.

Quæ Pelagio tribuuntur apud Gratianum, aut alios Collectores ita obſcura ſunt, ut plerumque ignoretur, num Pelagio I., num II. ejus nominis ſint tribuenda. Videntur ſequentia laudari ex Pelagio I.

Ex epiſt. ad Narſetem.	*Can.* 4. *diſt.* 17. *jungendus cum can.* 20. *cau.* 11. *qu.* 1. *Can.* 42. *cau.* 23. *qu.* 5. *conſonat cnm aliis Pelagii monumentis.* *Can.* 43. *cau.* 23. *qu.* 5. *paullo varius in diverſis exemplaribus.* *Can.* 44. *cau.* 23. *qu.* 5. *conſonat cum aliis Pelagii monumentis.*
Ex epiſt. ad Childebertum Regem.	*Can.* 10. *cau.* 25. *qu.* 1. *ex integra epiſtola ſupplendus.*
Ex epiſt. ad Viatorem, & Pancratium.	*Can.* 34. *cau.* 24. *qu.* 1. *paullo varius in diverſis exemplaribus.*
Ex epiſt. ad Benegeſtum Defenſorem.	*Can.* 15. *cau.* 11. *qu.* 1. *referendus potius ad Pelagium II.*
Ex epiſt. ad Sergium Cancellarium.	*Can.* 16. *cau.* 11. *qu.* 1. *referendus potius ad Pelagium II.*
Ex epiſt. ad Johannem Patritium.	*Can.* 45. *cau.* 23. *qu.* 2. *potius referendus ad epiſtolam ad Narſetem.* *Can.* 33. *cau.* 24. *qu.* 1. *ex aliis exemplaribus ſupplendus.*
Ex epiſt. ad Laurentium Epiſcopum Centumcellenſem.	*Can.* 15. *diſt.* 63. *ſupplendus ex aliis exemplaribus.*

Ex

Ex epiſt. ad Mellitum, ſeu Melleum Subdiaconum.	*Can. 4. cau. 18. qu. 2.* *Can. 5. cau. 32. qu. 1.*	*Apocryphi, & a temporibus Pelagii alieni.*
Ex epiſt. ad Anglium Epiſcopum.	*Can. 13. cau. 24. qu. 3.*	*cum aliis Pelagii epiſtolis conſonat.*
Ex ep. ad Armentariū Magiſtrū militū.	*Can. 21. cau. 25. qu. 2.*	*incertæ admodum auctoritatis.*
Ex ep. ad Sindulam Magiſtrū militum.	*Can. 19. cau. 3. qu. 9.*	*explicandus ex aliis Pelagii fragmentis.*
Ex epiſt. ad Decoratum Patritium.	*Can. 20. cau. 3. qu. 9.*	*commendatitiam epiſtolam continet.*
Ex epiſt. ad Bonū Epiſcopū Savinatem.	*Can. 31. cau. 16. qu. 1.*	*dubiæ auctoritatis.*
Ex epiſt. ad Clerum Nardienſem.	*Can. 18. cau. 7. qu. 1.*	*poſterioribus temporibus magis congruit.*
Ex epiſt. ad Johannem Comitem.	*Can. 16. cau. 25. qu. 2.*	*congruit cum ſententiis Codicis Juſtinianei.*
Ex ep. ad Gaudentiū Epiſc.	*Can. 30. de conſ. diſt. 4.* *Can. 82. de conſ. diſt. 4.*	*ſimul jungendi, nec non ex Ivonis exemplaribus emendandi.*
Ex epiſt. ad Hoſtilium Epiſcopum.	*Can. 2. cau. 12. qu. 2.*	*non diſſonat a Pelagii temporibus.*
Ex ep. ad Julianum Epiſc. Grumentinum.	*Can. 14. diſt. 63.*	*jungendus cum can. 12. diſt. 76.*

Ex

Ex ep. ad Petrũ Episcopum Potentinum.	*Can.* 12. *dist.* 76. *jungendus cum can.* 14. *dist.* 63.
Ex epist. ad Marcellum Episcopum.	*Can.* 20. *dist.* 34. *non consonat Pelagii temporibus.*
Ex epist. ad Petrum Presbyterum.	*Can.* 9. *cau.* 13. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 44. *cau.* 23. *qu.* 5.
Ex epist. ad Cethegum Patricium.	*Can.* 13. *dist.* 28. *incertæ auctoritatis.*
Ex epist. ad Constantinum Defensorem.	*Can.* 11. *dist.* 81. *incertæ auctoritatis.*
Ex epist. ad Opilionem Defensorem.	*Can.* 9. *cau.* 18. *qu.* 2. *recentioribus temporibus magis congruit.*
Ex epist. ad Potentium Defensorem.	*Can.* 1. *cau.* 32. *qu.* 3. *falso tributus Pelagio.*
Ex epist. ad Paulinum Solitarium.	*Can.* 18. *cau.* 16. *qu.* 1. *incertæ auctoritatis.*
Adjiciuntur	*Can.* 1. *dist.* 91. *jungendus cum can.* 30. *cau.* 18. *qu.* 2. *Can.* 1. *dist.* 100. *falso tributus Pelagio.* *Can.* 30. *cau.* 18. *qu.* 2. *jungendus cum can.* 1. *dist.* 91.

POst obitum Vigilii Papæ nemini profecto cautius Ecclesiæ universæ cura committi potuit, quam Pelagio, quem & rerum agendarum diuturnus usus, & probata in publicis muneribus fides Romanis plurimum commendaverant. Jamdiu ille in Romana Ecclesia Diaconi ministerio cum laude functus fuerat, triumque Maximorum Pontificum, Agapeti, Silverii, ac Vigilii Apocrysarius electus Imperatoris gratiam in Urbe Constantinopoleos sibi conciliaverat; deinde Romam reversus legationem obierat ad Totilam Gothorum Regem tunc instantem Urbi cum ingenti instructo exercitu, quem etsi eo adducere non potuisset, ut ab armorum strepitu contineret, post occupatam tamen Urbem plurimis civibus apud Regem Victorem præsidio fuerat, rursumque missus Constantinopolim, ut pacem ibidem

ibidem inter Græcos, Romanosque sanciendam curaret. Tanta hujus Viri præstantissimi in Patriam merita facile viam ipsi pararunt ad Pontificiam Sedem, quam obtinuit anno 555., vel, ut aliis placet, anno 556., tenuitque usque ad annum 559., vel, ut aliis placet, ad annum usque 566. Variæ fuerunt ejusdem Pontificis epistolæ, varia rescripta, passim apud Collectores sacrorum canonum memorata, licet omnia ex omni parte non ad nos integra pervenerint. Curabo, quoad fieri per me poterit, ut ea, quæ apud Gratianum legimus, accurate investigentur, atque ad sui auctoris mentem, ac tempora exigantur.

De Epistolis ad Narsetem.

Narses, quem alii Narsetem, alii Narsen adpellant, Ducis exercituum munere in Italia fungebatur Pelagii tempore, Vir Patricius, virtute potens, ejusque conditionis, ut Pontificem Maximum juvare plurimum posset, fuit arctissima necessitudine cum Pelagio junctus, quemadmodum inter plures testatur auctor Pontificalis, ita ut graviora negotia Pelagius cum Narsetis consilio susciperet, atque exequeretur. Ducis auctoritate usus est Pontifex ad compescendos Antistites schismaticos, qui in caussa trium Capitulorum non solum Vigilii Prædecessoris, sed etiam Concilii II. Constantinopolitani generalis doctrinam suscipere detrectaverunt, quique ob eam caussam & a Pelagio ipso concitato schismate deficere, & Narsetem Ecclesiæ suæ communione privare non dubitarunt. In recentioribus Labbei editionibus quatuor numero 2. 3. 4. & 5. recensentur Pelagii ad Narsetem epistolæ ejusdem propemodum argumenti; in omnibus enim illud curandum vult Pontifex, ut schismatici Episcopi coerceantur. Ad priorem epistolam pertinet canon 44. cau. 23. qu. 5., in caussa duorum schismaticorum Antistitum, qui postquam a Romanæ Ecclesiæ fide defecerant, rerum Ecclesiasticarum nullam gerebant curam, sed potius illas perdebant. Hos scripsit Pelagius Narsetis ipsius potestate compescendos esse. Similia quædam ejusdem Pelagii nomine habentur in monumento, quod evulgavit Holstenius, nomine epistolæ ad Anilanum Comitem, ubi Pelagius asserit se Petrum Apostolicæ Sedis Presbyterum una cum Projecto Sedis ejusdem Notario direxisse, ut superborum quorundam spiritus comprimerentur, quamobrem ipsius Anilani auxilium implorat in omnibus, quæ *ad unitatem Ecclesiasticam pertinent, vel ad excessuum correptionem*. Antonius Augustinus in memorato canone 44. asserit dialogo 2. lib. 1. de emend. Grat. eum, qui dicitur *Thracius*, in collectione Anselmi appellari *Arsacium*, in aliquibus codicibus *Tertium*; item hanc epistolam in aliquibus codicibus non Pelagio, sed Gelasio fuisse tributam.

Can. 44. cau. 23. qu. 5.

In secunda epistola leguntur primo verba canonis 42., & statim post ipsa, verba canonis 43. cau. 23. qu. 5. eisdem omnino formulis, dummodo tamen observemus, ubi Gratianus legit in can. 43. *Quomodo semper factum est*, integra epistolæ exemplaria habere: *Quomodo factum est*, omissa particula *semper*. Illud præterea animadvertendum est, verba canonis 42. eadem fere repeti in epistola ad Valerianum Patricium edita inter monumenta Holstenii, ab illis scilicet: *Nec in hac parte vos hominum vaniloquia retardent*, usque ad illa *providentia culminis vestri deducti sunt*. Utrobique autem ea adparet Pelagii sollicitudo, ut compescerentur schis-

Can. 42. & 43. cau. 23. qu. 5.

schismaticorum Episcoporum conatus. In postrema epistola ex quatuor memoratis leguntur canon 4. dist. 17. & canon 20. cau. 11. qu. 1., qui apud Gratianum nomine Gregorii Magni laudantur, hoc ordine describendi: *Istud est quod a vobis poposcimus, &c.*, quemadmodum in canone 20., & deinde statim: *Nec licuit alicui aliquando, &c.*, quemadmodum in can. 4. Ivo Carnotensis in parte 4. cap. 239. jam verba canonis 4. dist. 17. retulerat nomine Pelagii in epistola ad Valerianum Patricium, qualem revera haberi apud Holstenium nuper tradidi, in cujus initio ex ipsa verba leguntur. Gregorii nomen forte ex eo adjectum est, vel quod in epistolis Gregorii Magni plura non absimilia habeantur in caussa trium Capitulorum, & schismaticorum Antistitum; vel quod epistola Pelagii I. haberetur inter epistolas Pelagii, crederetur que ad Pelagium II. pertinere, cujus epistolis scribendis tamquam Notarius addictus aliquando fuit Gregorius Magnus, uti tradit Paullus Diaconus lib. 3. de gestis Longobardorum cap. 10. Quod si quisquam propius ad istorum capitum interpretationem accedere voluerit, hæc ipsi erunt necessario animadvertenda. Inter Episcopos, qui concitato schismate in caussa trium Capitulorum ab unitate Ecclesiæ Romanæ defecerant, fuit Paullinus Aquilejensis (non sane is, qui sanctitate ac doctrina conspicuus vixit sub finem 8. sæculi, sed qui Macedonio successit anno circiter 550.) Is in Concilio Constantinopolitano II. generali præsens adfuerat, atque pro defendenda trium Capitulorum caussa acerrime dimicaverat, ita ut etiam post absolutam Synodum, damnataque Capitula in suo errore perstiterit, imo & alios in eundem errorem pertraxerit. Pertraxerat inter ceteros Mediolanensem Episcopum, quem tamquam consortem sui schismatis ipse ordinaverat. Eum potissimum movebat vulgaris illa ratio, qua trium Capitulorum defensores utebantur: Nimirum putabant, tria Capitula jam probata, ac recepta fuisse in Concilio Chalcedonensi, ac propterea sine injuria Concilii Chalcedonensis non potuisse aliquando damnari. Pelagius Papa, qui totis viribus conabatur, ut schismatici compescerentur, monitis primum usus est, deinde canonicis pœnis, dejectione videlicet ab Episcopali gradu. Quod cum parum prodesset, (tanta erat schismaticorum Antistitum pervicacia), Narsetem Præfectum Imperatoris Justiniani mandato res Italicas administrantem rogavit, ut ipse potestate sua illos compesceret, imo compescendos ad Imperatorem mitteret; Noverat enim, quanta cura id perfecisset Justinianus, qui in damnatione trium Capitulorum plurimum in ipsomet Concilio Constantinopolitano laboraverat. Jam vero facile constat ex his, qua ratione Mediolanensis Antistes contra canonicam consuetudinem, & contra morem antiquum ordinatus fuisse dicatur; nimirum quia a viro schismatico Aquilejensi Antistite, & extra Aquilejensem Provinciam, cui Veneti tantum, & Istrii Episcopi suberant, fuerat consecratus. Item constat, qualis esset de universali Synodo dubitatio, cujus dirimendæ caussa ad Sedem Apostolicam deveniendum foret: Nimirum dubitatio de Synodis Chalcedonensi, & Constantinopolitana II., quæ invicem in trium Capitulorum caussa adversari videbantur; quamque dubitationem si unusquisque Episcopus dirimendam proprio arbitrio voluisset, facile schismata deteriora fiebant, & Ecclesiæ unitas jam discissa majus in dies detrimentum patiebatur. Hæc si præ oculis habeantur, facile quispiam deducet, canonem 4. dist. 17. parum Gratiani proposito esse accommodatum.

Can. 4. dist. 17. & can. 20. cau. 11. qu. 1.

De Epistola ad Childebertum Regem.

Can.10. cau.25. qu.1. Quum variæ hæreses Occidentalem Ecclesiam sexto sæculo turbarent, Childebertus Rex Galliarum Religiosissimus a Pelagio postulaverat, ut certam sibi proponeret fidei formulam, quam ipse cum suis sine dubitatione sequeretur, præsertim vero ut illam proderet, quæ jamdiu a Leone Magno conscripta fuerat. Id statim præstitit Pontifex, mittens ad Regem accurate formatam fidei professionem, adjecta epistola, ex qua depromtus est canon 10. cau. 25. qu. 1., cum hac epigraphe; *Profitetur Pelagius Papa tomum sui Decessoris per omnia servare*, quæ verba referuntur ad professionem fidei a Leone Magno compositam, quam ut Childebertus sibi proponi postulabat, ita se perpetuo custoditurum Pelagius profitebatur, initio epistolæ ita scribens: *Humani generis Salvator, ac Dominus discipulos suos docens, ait: Non est voluntas Patris vestri, qui in cælis est, ut unus saltem pereat de pusillis, de quibus nec scandalizari quemquam sine magni asserit comparatione supplicii. Cum igitur etiam de pusillis ista forma præcepti sit, quanto nobis studio, ac labore satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ Regibus ministremus, quibus nos etiam subditos esse sanctæ Scripturæ præcipiunt? &c.*, quæ habentur apud Gratianum, ubi pro verbo *significavimus* legendum suadent alii codices: *signavimus*.

De Epistola ad Viatorem, & Pancratium.

Can.34. cau.24. qu.1. Epistolam Pelagii ad Viatorem, & Pancratium Viros illustres non quidem integram (illa enim deperiit) sed maxima in parte edidit Holstenius, ea præsertim omnia, quæ Gratianus retulit in can. 34. cau. 24. qu. 1., his verbis adjectis in principio: *A schismaticorum Sacrificiis, potius autem sacrilegiis, abstinere debetis. Schisma siquidem ipsum, quod græcum nomen est, &c.* & in fine: *Simul enim cum ab ea quisque recesserit, esse desistit Ecclesia. Unum Hierusalem templum est; idolis necesse est ut immolet, qui semetipsum diviserit.* Adparet etiam in editione Holstenii scripturæ diversitas in monumento Augustini, quemadmodum adnotaverunt jam Romani Correctores. Argumentum autem epistolæ Pelagio prorsus convenit: Quum enim tunc temporis schisma dirissimum vigeret in caussa trium Capitulorum, & Concilii V. Generalis, Pontifex Maximus pro viribus unumquemque monebat, Viros præsertim illustres, quorum exempla populus facile sequebatur, ne cum hominibus schismaticis communicarent.

De Epistolis ad Benegestum Defensorem, & ad Sergium Cancellarium.

Can.15. & 16. cau.11. qu.1. Canones 15., & 16. cau. 11. qu. 1. potius referendi essent ad Pelagium II., quemadmodum referuntur apud Labbeum in fragmentis adjectis epistolis ejusdem Papæ,

Papæ, & apud Mansium in Labbeano supplemento. Sane idem, & unus utriusque auctor esse videtur, cum Gratianus, postquam in canone 15. adposuerit nomen Pelagii ad Benegestum Defensorem scribentis, subdiderit in canone sequenti: *Idem Sergio Cancellario*. Lucas Holstenius canonem 15. inter epistolas Pelagii I. descripsit, non quidem ut integram exhiberet epistolam, sed ejus fragmentum his verbis: *Propter quod experientiæ tuæ præsenti auctoritate mandamus, ut quibus in caussis quælibet Ecclesiastici officii persona loco petitoris existit quemdam laicum pulsatura, apud Provinciæ Judicem suas proponere non desinat actiones. In his vero negotiis, in quibus Ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo ad Episcopi, vel Episcoporum in loco, ubi quæstio vertitur, constitutorum occurrat indifferenter examen, nullis caussæ dictionem frustrationibus declinando: quatenus omne negotii meritum de sola veritate sua, solisque legibus disceptatum, Cleri proveniente sententia, terminetur. Annitente quoque executione tua, ut quæ statui contigerint, effectui mancipentur, nulla ad nos de cujusquam Ecclesiastici pulsati contumacia deinceps querimonia reditura, per quam non solum contumaces excessus, verum tua quoque negligentia sit plectenda*. Canonem 16., qui est ex epistola ad Sergium Cancellarium, licet ad suum hodie authographum exigi nequeat, cum tamen eandem omnino sententiam contineat, ex qua judiciorum inter Clericos, & Laicos, actores reosque forma traditur, non dubium est, ad eundem auctorem pertinere. Ego verosimilius putaverim, tribuenda esse hæc fragmenta Pelagio potius II., qui vixit anno 577., huic enim tempori facilius accommodatur, quæ ibidem traditur, disciplina. Prodierant tunc jam, vulgatæque fuerant Novellæ Justiniani Imperatoris, quibus cautum, (Novella nimirum 83. principio), Clericos debere in civilibus actionibus coram Viris Ecclesiasticis conveniri, quo sane pertinent postrema illa verba canonis 16. *Clericis vero pulsatis in Episcopali judicio forum competere Principalium quoque sanctionum designat auctoritas*: An vero jam temporibus Pelagii I., sive anno circiter 555. satis essent vulgatæ Justiniani leges, definire non ausim. Præterea illa Defensorum Ecclesiasticorum delegatio, quæ in Benegesto contingit, videtur attingere tempora Pelagii II., & Gregorii Magni, sive annum circiter 580., & sequentia, quibus Defensorum Ecclesiasticorum usus in caussis Clericorum dirimendis invaluit. Fuerant jam, fateor, antea Defensores constituti non solum in civili regimine, ut patet inter cetera ex toto titulo codicis de Defensoribus Civitatum, verum etiam in Ecclesiasticis administrationibus, quemadmodum constat ex Concilio Carthaginensi vulgo V. in can. 10. cau. 23. qu. 3., sed isti ab Imperatoribus petebantur, ut adversus impetum turbatorum sarta tectaque bona Ecclesiastica servarent, non ut caussas Clericorum dirimerent. Quum vero Justiniani Imperatoris constitutio usu recepta passim fuit, hoc etiam caussarum dirimendarum munus Ecclesiarum Defensoribus, qui tum viri Ecclesiastici erant, demandatum est, ut passim ex epistolis Gregorii Magni deducitur.

De Epistola ad Johannem Patritium.

Edidit Lucas Holstenius partem epistolæ Pelagii I. ad Johannem Patricium Caburtarium, ad quam referendus est canon 33. cau. 24. qu. 1., & quidem nonnulla ex Holstenio erunt adjicienda, quæ Gratianus omisit: etenim post verba Can. 33. cau. 24. qu. 1.

illa *ordinaretur Ecclesia*, ita legendum erit: *Noli catholicam semper mentem aliqua schismaticorum communione polluere. Unum Christi Corpus, unam constat esse Ecclesiam. Divisum ab unitate altare veritatem Christi Corporis non potest congregare: Toleranda sunt in compage corporis positorum etiam illa nonnunquam vitia, quæ pro unitate interdum parcentes resecare non possumus. Quia & Evangelicum Agricolam, minus adferentem fructum palmitem, si tamen in vite maneant, purgare posse noster Salvator edocuit: abscissum autem a vite palmitem, nisi igni ad comburendum, aptum esse non posse, ejusdem cœlestis Magistri veritate didicimus. Noli ergo eorum, qui igni apti sunt, non consecrationi, sed execrationibus consentire. Nec existimes illos, vel dici Ecclesiam posse; etenim, cum, sicut diximus, Ecclesia una sit &c.* Non sunt hæc a Pelagio I. abjudicanda, utpote quæ & cum aliis ipsius capitibus consonent, epistolis præsertim ad Narsetem missis, & ejus temporibus omnino conveniant, quibus, ut superius dictum est, Aquilejensis Episcopus schismate a Romana Ecclesia defecerat in caussa trium Capitulorum, & Mediolanensem Episcopum sui dissidii consortem contra canones, & consuetudinem Ecclesiasticam ordinaverat.

Can. 45. cau. 23. qu. 5. At vero canon 45. cau. 23. qu. 5., quamquam Pelagio I. jure tribuatur, melius referendus erit ad Epistolam ejusdem Pontificis ad Narsetem Patricium, quæ ex quatuor ad ipsum directis, ut suo loco dictum est, habetur numero tertia. Gratianus canonem tribuit Pelagio in epistola ad Johannem Patricium. Melius junxisset canonibus præcedentibus, quos recte, ut jam adnotavimus, ex epistola ad Narsetem laudaverat. Verba sane Gratiani cum ipsa epistola consonant, idemque exhibent cum ceteris epistolis ad Narsetem scriptis argumentum, nimirum de schismaticis coercendis, ac præsertim Paulino Aquilejensi schismaticorum tunc facile Principe. Verum hac in re animum subit non contemnenda observatio, quæ proficiscitur ex varietate inscriptionis memorati canonis 45., quem Gratianus ex epistola ad Johannem Patritium, Collectores alii, inter quos Anselmus lib. 2. cap. 47. ex epistola ad Narsetem Patricium se depromsisse testati sunt. Etenim, ut verum fatear, cum inciderim in varias hujusmodi epistolas Pelagii I., ut plurimum apud Anselmum in collectione exhibitas, singulas ejusdem argumenti, subiit animum suspicio, cogitanti, forte Anselmum esse earundem auctorem, per quas proposito suo serviret. Verum hæc inscriptionis diversitas apud Anselmum, & apud Gratianum alio me distrahit. Si enim primum in Anselmi codice hæ epistolæ adparuissent, Gratianus nonnisi ex codice Anselmi depromere potuisset, præsertim cum ab ætate Anselmi ad ætatem Gratiani vix quinquaginta circiter anni effluxerint. At si Gratianus ex Anselmi codice epistolas quasi ex fonte suo exhausisset, & inscriptionem capitum, qualis erat in codice Anselmi, non aliam in suum codicem transtulisset. Quod cum ita contigerit, subest non levis conjectura, ut credamus præter Anselmi codicem alios fuisse, in quibus hæc Pelagii I. monumenta continerentur.

De

De Epiſtola ad Laurentium Epiſcopum Centumcellenſem.

Edidit etiam Lucas Holſtenius epiſtolam Pelagii ad Laurentium Centumcellenſem Epiſcopum, quam fere integram exhibet Gratianus in can. 15. diſt. 63. Pauca, quæ apud Holſtenium ſubjiciuntur poſt illa verba *non differas promovere*, heic deſcribam. Proſequitur Pelagius: *Caveat ſibi Presbyter ille nunquam ſe ſine noſtri, & tui nominis recitatione ſacra myſteria celebrare*. Hujus epiſtolæ argumentum perſpicuum eſt, necnon generali canonum diſciplinæ conſonat, qua opportunum ſemper creditum eſt, militiæ adſtrictos ad gradus Eccleſiaſticos non promoveri, niſi forte ab ea legitimis modis ſoluti fuiſſent. Hinc milites, qui apud Pelagium ordinari ſe poſtulabant in Diœceſi Centumcellenſi, exhibuerunt ſui Principis, ut ibi dicitur, Sacram, qua demonſtrarent ſe militia prorſus ſolutos eſſe; quamobrem Pelagius, ut ordinarentur, Centumcellenſi Epiſcopo ſuffraganeo ſuo mandavit. *Can 15. diſt. 63.*

De Epiſtola ad Mellitum, ſeu Melleum Subdiaconum.

Nec Pelagii I., nec Pelagii II. eſſe poteſt epiſtola ad Mellitum, qui aliis in locis Melleus vocatur; quod magis, magiſque demonſtrabitur, quoties duo Gratiani fragmenta jungantur, nimirum canon 4. cau. 18. qu. 2., & canon 5. cau. 32. qu. 1. (neque enim dubito utriuſque fragmenti unum, eundemque auctorem eſſe, licet primum Pelagio Papæ tribuatur ad Mellitum Subdiaconum, alterum Pelagio ad Melleum Subdiaconum ſcribenti; nam apud Ivonem, ubi refertur idem canon 4. cau. 18. qu. 2., tribuitur Pelagio Papæ ad Melleum, qui a Gratiano tribuitur Pelagio Papæ ad Mellitum). Pelagio I. non poteſt in primis adſcribi illa epiſtola, cum in ea agatur de Abbatibus ordinandis prævia Monachorum electione, & eadem pene formula, quæ præſtituitur in regula S. Benedicti, quæ nonniſi ætate Gregorii Magni, ſeu ſub finem ſexti ſæculi recepta, ac probata fertur; imo quod ſubditur de Domino poſſeſſionis in dicto can. 4., non eſt conſonum Benedicti regulæ, ex qua non conſtat Dominum poſſeſſionis, aut alium quempiam admiſſum fuiſſe in electione Abbatis. Porro inveroſimile eſt, quo primum tempore prodiit regula Benedicti Monachorum fere omnium Occidentalium Patris, qui ſæculo Eccleſiæ ſexto eximiam ſibi peperit inſtaurandæ Monaſticæ vitæ famam, eique conjunctam venerationem, regulam ipſam ſtatim pro neglecta habitam fuiſſe, Monachorumque ſuffragiis, quæ una in Abbatis electione Benedictus voluerat, voluntatem Domini poſſeſſionis acceſſiſſe. Præterea pœna illa decalvationis in adulteros infligenda, qualis innuitur in dicto canone 5., ſupponit jam in uſu fuiſſe apud Romanos non leges Juſtinianeas, quæ Pelagii tempore promulgatæ receptæque erant, ſed Leges Vviſigothorum, quarum in lib. 12. tit. 3. cap. 8. ſtatutum eſt, ut qui inceſta conjugia, & contra leges inierint, decalventur, atque exilio pellantur. Quid aliud porro innuit auctor dicti canonis 5. in cauſſa Benedicti ibidem memorati, quem, quod adulterium *Can. 4. cau. 18. qu. 2. & Can. 5. cau. 32. qu. 1.*

rium perpetrasset, voluit decalvari primum, deinde exilio pelli in patrimonium Provinciæ Apuliæ. Mitto hic aliam conjecturam falsitatis; non enim certum esse crediderim, Apuliæ Provinciam tunc jam obnoxiam fuisse temporali Romani Antistitis jurisdictioni, in quam reos ipse Pontifex pelleret, & quidem ea ratione, quam memoratum Gratiani fragmentum exhibet. Hæc autem argumenta aperte etiam demonstrant, eosdem canones ne tribui quidem posse Pelagio II., qui non longe a Pelagio I. vixit, scilicet desinente propemodum sæculo sexto.

Juvat tamen aliqua hic adjicere, quibus & quod nuper dictum est, meliori in lumine collocetur, & commodior obtineatur præsertim dicti canonis 4. interpretatio. In regula Sancti Benedicti cap. 64. hæc habetur Abbatis eligendi norma: *In Abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur, quem sibi omnis concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars, quamvis parva, congregationis saniori consilio elegerit. Vitæ autem merito, & sapientiæ doctrina eligatur, qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis.* Hæc disciplina medio sexto sæculo a Monachorum Parentibus instituta, prope finem ejusdem sæculi, & moribus diuturnis recepta, & Pontificum Maximorum sanctionibus confirmata sine ulla controversia multo tempore perseveravit, præsertim quousque a Monasteriis abfuerunt ambitus, contentiones, & dominandi libido. Hinc in Ecclesiasticis monumentis sexti, septimique sæculi nihil omnino occurrit, ex quo adpareat de eare disputatum aliquando fuisse. At vero sub finem sæculi octavi, nec non sequentibus temporibus, ubi Monachorum virtus minui cœpit, ubi etiam locupletiora facta fuere Monasteria, cœperunt Abbatum munera, ac dignitates præstantiores videri, ad quas non tam ipsi Monachi, ut præficerentur, quam alii etiam laici, ut quoscumque cuperent, ipsi præficerent, adspirare. Inter istos potissima visa est illorum caussa, qui aut Monasteria construxerant, aut constructa bonis auxerant, aut in suam clientelam susceperant, aut in territorio, ubi sita Monasteria fuerant, jurisdictionem explicabant, quæcumque tandem esset illorum jurisdictio; imo & non defuerunt ex istis, qui, quamvis laici, Abbatum dignitatem sibi vindicarent honore tenus, ac jure, non munere, atque officio. Non opus probationibus in hac re iis omnibus tritissima, qui vel primum attigerint Ecclesiastica illorum sæculorum monumenta. Hinc vero nihil antiquius habere cœperunt Monachi, quam curare totis viribus, ut pristina disciplina restitueretur, præsertim vero libera in Abbatum electionibus Monachorum suffragia essent. Ac quoniam res erat cum laicis potentioribus agenda, potissimum, veluti privilegio quodam contra receptas consuetudines, id obtinere curarunt ex Principum decretis, modo in uno, modo in altero Monasterio, ut sic paullatim vetus disciplina reviviseeret, quemadmodum paullatim etiam ciderat. Id abunde probant plura monumenta, edita a Baluzio in appendice actorum veterum adjecta Francorum Capitularibus numero 15. & sequentibus; in qua habetur privilegium Pippini pro Monasterio Funcellensi, Ludovici Pii pro Monasterio Balneolensi, item Pippini Regis Aquitanorum pro Monasteriis Carcassonensis Diœcesis, Karoli Calvi pro Monasterio S. Gratæ, pro Monasterio S. Petri, pro Monasterio Arulensi, aliaque numero plurima his similia, quod adeo in usum excrevit, ut publica haberetur, consuetaque formula horum privilegiorum a Principibus concedendorum, quam propterea edidit Marculfus in in libro 1. Formularum num. 1. Hisce privilegiis passim freti Monachi in libertatem veterem proclamare cœperunt, quam aut in Conciliis Nationalibus, aut Summorum

morum Pontificum decretis confirmari curarunt. Laudabilis fane effet vetuftæ difciplinæ zelus, fi nonnulli ex Monachis fervidiores facti inter medias contentiones perfidiæ non levis argumenta non præbuiffent. Nimirum non defuerunt, qui privilegia, diplomata, decreta, refcripta qua Principum, qua Pontificum Maximorum effingerent, propriaque manu elucubrarent, quibus ut majorem vim, auctoritatemque præberent, vetuftiffimorum Pontificum, eorum præfertim, qui Monaftici ftatus fundamentis jaciendis operam præftare potuerunt, fexto videlicet fæculo, nomina infcripferunt. Hinc plura confinxerunt nomine Gregorii Magni, aliquot etiam nomine Pelagii, five primus fuerit, five fecundus; uterque enim eodem fæculo Pontificatum tenuit, potuitque nafcentes quodammodo Monachos adjuvare, ac promovere. Hæc Monachorum quorundam falfa monumenta non folum detexit pofterioribus fæculis Innocentius III. in cap. 6. de fide inftrument., verum etiam auctor epiftolæ 68. inter epiftolas Petri Blefenfis tom. 24. Bibliothecæ Patrum, quæ eft epiftola Archiepifcopi Cantuarienfis ad Alexandrum III., ubi ita fermo inftituitur de Abbate cujufdam Monafterii: *Nec illius admittatis privilegia, donec manifefte liqueat ex collatione fcripturæ, & Bullarum, quo tempore, & a quibus Patribus fint indulta. Falfariorum enim præftigiofa malitia ita in Epifcoporum contumeliam fe armavit, ut falfitas in omnium fere Monafteriorum exemtione prævaleat.* His addi poffet epift. 24. lib. 7., epift. 31. lib. 9. & epift. 33. lib. 1. apud Gregorium VII., nec non epift. 19. inter epiftolas Alexandri II. Quæ cum ita fint, ego facile fufpicor, memoratum canonem 4. cau. 18. qu. 1. a Monachis ipfis fuiffe confictum, qua ætate Epifcoporum jurifdictionem eludere potiffimum voluerunt, & fine Epifcopis Abbates præficere, unum vix admittentes Dominum poffeffionis, cujus forte auctoritate magis ac magis Epifcopum excluderent, aut alios quofcumque laicos. Pelagii nomen adpofuerunt, ut facilius antiqui Pontificis nomine illuderent; item nomen Melliti adjecerunt, forte quod id nomen apud Monachos familiare effet, in memoriam Melliti cujufdam Londinenfis Epifcopi, qui vixit anno 610., & in cauffis Monachorum pertractandis Romam ivit tempore Bonifacii IV. de quo meminit Beda in lib. 2. hiftoriæ Anglorum cap. 4., quemque iidem Monachi falfarii conficto a fe privilegio Gregorii Magni favore Monafterii S. Medardi fubfcripfiffe voluerunt.

De Epiftola ad Anglium Epifcopum.

Quis fuerit Anglius Epifcopus, ad quem fcripferit Pelagius Papa, prorfus ignotum eft, præfertim cum integra epiftola perierit, folumque fuperfit fragmentum in can. 13. cau. 24. qu. 3. ita conceptum. *Apoftolicæ auctoritatis exemplo didicimus errantium, & in errorem mittentium fpiritus tradendos effe Satanæ, ut blafphemare dedifcant.* Non eft, cur diutius in hac re fit elaborandum, cum hæc fententia fexcentis Ecclefiaftici juris capitibus confonet, imo & ex ipfifmet Paulli Apoftoli documentis proficifcatur. Proferam in medium caput 8. Concilii Metenfis anni 859., ubi fimilis propemodum fententia legitur his verbis: *Plerumque dedifcit errare, cui nemo confentit; & iterum S. Paullus cum talibus hominibus nec cibum fumere permittit.* Quod fi quifpiam ad Pelagii Papæ epiftolas fragmentum illud exigere voluerit, fimilem fententiam reperiet apud Pelagium I. in epift. 7. ad univerfum Populum

Can. 13. cau. 24. qu. 3.

Dei

Dei de Fide Catholica, & in epistola ad Johannem Patricium, ex qua depromtum esse diximus canonem 33. cau. 24. qu. 1. Similem etiam sententiam reperiet apud Pelagium II. in epist. 5. ad Eliam, & Episcopos Italiæ, & in epist. 8. ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum.

De Epistola ad Armentarium Magistrum Militum.

Can. 21. cau. 25. qu. 2. Qui primus canonem 21. cau. 25. qu. 2. edidit, is est Anselmus Lucensis, & quidem nomine Pelagii Papæ ad Armentarium Magistrum militum. Num vero sicut in aliis pluribus, ita & in hac re integra sit Anselmi fides, maxime dubitaverim: video enim & ejusdem fragmenti quodcumque vestigium apud vetustiores periisse, alias autem canonem illum plurimum conducere potuisse proposito Anselmi, quamobrem non inanis omnino suscipio videatur, eundem fuisse ab Anselmo ipso confictum, præsertim quod aliis in capitibus Collector idem parem de se suspicionem dederit. Nimirum notum est omnibus, tempore Anselmi jura Ecclesiarum auctoritate etiam Episcoporum diminuta fuisse, quibuscumque tandem titulis adquisita olim essent: Anselmus ut eadem restituere conaretur, non dubitavit & vetera monumenta confingere, quibus Episcopis facultatem ademtam demonstraret disponendi pro arbitrio de rebus Ecclesiarum. Sic interpretor eundem canonem juxta mentem Anselmi, ubi dicitur Pontificibus liberam non esse facultatem discedendi ab juribus Ecclesiæ, ubi præsertim ipsa documentorum intercedentium fuerint auctoritate firmata, spreta interpretatione Gratiani in ea parte, qua subdit id definitum esse de juribus Monasteriorum, quæ interpretatio ceteroqui venia dignissima est in Gratiano ipso, utpote Monacho, ac Monasteriorum suorum producendis juribus intento. At vero Anselmus commodius, quam Pelagio, eam sententiam Symmacho tribuisset in Synodo Romana VI. jura Ecclesiarum incolumia esse debere constituenti arg. can. 57. cau. 16. qu. 1. Nisi dicere velimus Anselmum abuti voluisse variis Pelagii aut I., aut II. monumentis, in quibus Ecclesiarum dogmata eadem semper apud Pontifices custodiri debere traditur, illa præsertim quæ in generalibus Conciliis definita sunt. Sic docet Pelagius I. in epistola ad Episcopos Tusciæ, & in epist. ad Childebertum Regem, ex qua depromtus est canon 10. cau. 25. qu. 1. Idipsum Pelagius II. in epist. ad Clerum Catinensem juxta ea, quæ habentur in fine canonis 1. cau. 8. qu. 3., aut in epistola ad Johannem Constantinopolitanum, in qua illud alacriter contendit, ut Constantinopolitanus Episcopus Johannes primas non ambiat in Ecclesia sedes, quod ejus decessores Episcopi literis professi fuerint, se Romanæ Ecclesiæ subjacere.

De Epistola ad Sindulam Magistrum Militum.

Can. 19. cau. 3. qu. 9. Frustra hodie quispiam, ut arbitror, quæreret epistolam Pelagii, sive primus ille, sive secundus sit, ad Sindulam Magistrum Militum, ex qua depromtus est canon 19. cau. 3. qu. 9. Romani Correctores recte animadverterunt, ex epistola Pelagii ad eundem Sindulam laudari caput 67. partis 8. apud Ivonem Carnotensem, cujus verba hæc sunt. ***Hortamur, ut nihil ulterius Montanianus, qui se contra*** *omnem*

omnem veritatem, & contra leges, dum sit ex ancilla genitus, legitimum filium tentat adstruere, sensibus vestris qualibet forte subripiat, quia Montanianum illum, de cujus substantia agitur, constat sine propriis liberis decessisse, & germani fratris filios, qui ei legitima ratione succedunt, superstites dimisisse, ac propterea istum Montanianum, de cujus substantia agitur, nullam habere in illius defuncti successione personam. Nam etsi Principalia Sacra promeruit, hoc illis legitimis successoribus praejudicare nil poterit, quia ipse Clementissimus Imperator generales leges protulit, quibus jubet nulli, qui in precibus suis deprehenditur esse mentitus, ea sacra prodesse, quae meruit. Qui cum esset naturalis, se contra veritatem dicit esse legitimum, quod nulla ratione monstrari lege potuit. Nonnihil juvat hoc Ivonis fragmentum integrum protulisse; etenim in primis facile ex eo constat, non Pelagium II., sed I. illum esse, qui ad Sindulam Magistrum Militum scribebat, quod ex solo Gratiani fragmento satis non liquet. Revera cum apud Ivonem mentio fiat viventis Imperatoris, qui generales leges protulit, quibus jubebat, ne quispiam obreptitio rescripto uti posset, certum est ibidem intelligi Justinianum, qui tempore Pelagii I. vivebat. arg. tituli codicis, de precibus Imperatori offerendis, & tituli, si contra jus vel utilitatem publicam. Deinde constat Pelagium in his, & similibus caussis auxilium impendisse hortationibus suis apud publicos Magistratus, ut patet ex verbo illo apud Ivonem *Hortamur &c.* Quod si hinc ad Gratiani fragmentum gradum faciamus, eo clarius adparebit, Pelagium I. legum Justinianearum normam fuisse sequutum, dum ait chartas non esse recipiendas, quae absente adversario datae fuerant arg. l. penult. & ult. cod. de fide instrum. Posset praeterea Gratianeus canon referri ad eandem caussam, quae pertractari videtur in capite Ivonis, dummodo nomine Lucidii is designatus intelligatur, qui vel Montaniani ex ancilla geniti procurator existeret, vel unus ex iis esset, qui adversus eundem Montanianum de hereditate contenderet. Unum addo: nimirum emendationem commode faciendam esse in canone Gratiani; ubi enim legit Gratianus: *Talia Reges non recipiunt*, accommodatius opinor legi: *Talia leges non recipiunt*; vel quod Pelagius leges Justinianeas ibi spectabat, vel quod simili formula in memorato Ivonis fragmento usus fuisse videtur.

De Epistola ad Decoratum Patritium.

Quod officium oppressis inter forenses contentiones viris apud Sindulam Magistrum militum praestitit Pelagius I., uti adparet ex canone 19. cau. 3. qu. 9. idipsum omnino exhibuit in epistola ad Decoratum Patritium, quem iisdem fere verbis alloquitur in canone 20. ejusdem caussae, & quaestionis, ibi *Hortamur, &c.* qua formula eadem usus est apud laudatum Sindulam, quemadmodum liquet ex capite Ivonis superius descripto. Cujus caussam spectaret ibi Pelagius, non satis constat, cum epistola isthaec perierit, & vix illius fragmentum apud Gratianum supersit. Erant istae epistolae omnino privatae, quibus Pontifex Maximus privatorum caussas ita Magistratibus commendabat, ut omnia juxta leges, & aequitatem legum ipsarum magistram definirentur: At vero qui sacrorum scriniorum curam habuerunt in monumentorum ingenti multitudine harum commendatitiarum epistolarum perire memoriam facile passi sunt, in alia majoris momenti monumenta incumbentes.

Can. 20. cau. 3. qu. 9.

De Epistola ad Bonum Episcopum Savinatem.

Can. 31. cau. 16. qu. 1. Si genuinum esset Pelagii monumentum, quod refertur veluti ex ipsius epistola ad Bonum Episcopum Savinatem in can. 31. cau. 16. qu. 1., ego non dubitarem, quin potius scribendum esset *Gavinatem*, pro voce illa *Savinatem*, quo nomine designaretur Gaviensis, seu Gabinensis olim in Latio Ecclesiæ Episcopus, quemadmodum aliquot eruditi legendum putarunt. Verum res valde dubia est, cum nullibi liqueat inter Ecclesiastica sexti sæculi monumenta, quis fuerit Bonus ille Savitias, seu Gavinas, ad quem scripta Pelagii epistola dici possit. Imo ipsimet Gratianei codices una cum codicibus aliorum Collectorum tenebras monumento offundunt; modo enim canon ille Gelasio, modo Pelagio Pontifici adscribitur, etiam in eisdem codicibus, in quibus in inscriptione capitis legitur Pelagii nomen, at in argumento inscribitur nomen Gelasii. In collectionibus monumentorum sive ad Pelagium, sive ad Gelasium pertinentibus hæc epistola desideratur. Eam retulit ex Gratiano Mansius in supplemento Labbeano sub Pelagio I., ubi tamen professus est, sese vadem non exhibere, illum, aliosque canones ad Pelagium I. pertinere; interea vero adnotavit in suo vetusto codice Gratianeo legi *Presbyteri*, ubi alii codices habent *Presbyterii*; quæ sane adnotatio respondet nonnullis codicibus editis, quorum plures habeo antiquos, in quibus etiam lego *Presbyteri*. Siquis capitis hujus sententiam consideraverit, facile agnoscet, illud posterioribus sæculis maxime convenire, quo nimirum tempore acres fuerunt inter Clericos, & Monachos controversiæ, num Monachi ad regendas Ecclesias advocari possent, atque Ecclesiasticis muneribus fungi. Tum vero nemo non ignorat vel mediocriter in hujusmodi rebus versatus, quot figmenta e Monasteriis prolata in medium fuerint, quorum plurima Gregorio Magno tributa fuisse scimus; eamque ob rem quis fidejussor erit, inter illa hoc etiam monumentum facile recenseri non debere, præsertim cum apud antiquiores Collectores non habeatur? Primum illud retulit in suam Collectionem Anselmus, cujus tamen auctoritas in ea re, de qua ibidem agitur, tanti esse non potest, ut pro firmo veri præsidio habeatur. His accedit, Pelagii I. tempore (eo minus Gelasii) Monachos non consuevisse, imo non facile potuisse in Italia ad Ecclesias regendas vocari, cum vix remotissimis, abditisque in locis Anachoritarum casellæ laterent, at Monasteria vix erigi cœperint. Præterea virum illum Magnificum Theodorum *Filium & Consiliarium* suum adpellat Pontifex Maximus, quæ verba de laico & nobili viro intelligi tantum possunt, simulque haud queunt aut Pelagio, aut Gelasio facile accommodari; cum Pontifices illius ætatis nusquam laicis tamquam consiliariis usi fuerint, ne in regendis Ecclesiis Clericorum suorum officia negligere viderentur, contra quam vigeret generalis canonum disciplina. Demum admonitio illa Pontificis, qua mandabat Bono Episcopo, ut Monachum Ordine Diaconatus initiaret, sibi reservans Presbyteratus concessionem, nec illi quidem tempori congruit; nec enim moris erat Romanorum Antistitum sibi reservare Sacerdotum consecrationes in Diœcesibus inferiorum Episcoporum, etsi isti etiam tamquam suffraganei Romano Pontifici subderentur.

De

De Epiſtola ad Clerum Narnienſem.

Inſcriptio canonis 18. cau. 7. qu. 1. non in omnibus Gratiani codicibus eadem exhibetur: etenim vulgata exemplaria ita habent: *Pelagius Papa Clero Narnienſi*, alia *Clero Navarienſi*: alia etiam: *Clero Narinenſi*: Non eſt ſane ſingularis ratio, qua a vulgatis codicibus recedendum ſit. Manſius in ſupplemento Labbeano hoc fragmentum tribuit Pelagio II. hac adjecta ratione, *quod ſub priori Pelagio Narnienſibus præerat Juvenalis II., ut ex tabulis Ughelii diximus*. At vero, etiamſi hæc ratio perſpicue demonſtret, canonem illum Pelagio I. tribui nequaquam poſſe, vereor tamen, ne Pelagio II. haud facile tribuat, cum eam ob rem demonſtrandum adhuc eſſet, Johannem Epiſcopum fuiſſe Eccleſiæ Narnienſis temporibus Pelagii Junioris. Johannis Narnienſis in Umbria Epiſcopi mentio potius fit in Concilio Romano anni 963. quo potius tempore confectam arbitror ſub Pelagii nomine epiſtolam illam, de qua in præſentia ſermo eſt. Et quidem mea hæc de canonis auctoritate opinio non levibus innititur conjecturis, ſive quod apud Collectores Gratiano antiquiores ille canon deſideretur; ſive quod ſupponatur, viros non idoneos rebus Eccleſiaſticis adminiſtrandis eligi conſueviſſe in Antiſtites, quod depravatis decimi Eccleſiæ ſæculi moribus plurimum convenit; ſive quod cura gerendi Eccleſiæ patrimonii in eo canone Epiſcoporum propria dicatur; id autem non congruat temporibus Pelagii I. aut II., quibus Eccleſiaſtici patrimonii ſollicitudo non penes Epiſcopos, ſed penes Subdiaconos erat; Quamobrem fruſtra Johannes Epiſcopus Narnienſis poſtulaſſet, ſe ab eadem cura eximi, aut in ſui locum Conſtitutum Presbyterum ſuffici. Demum quoties obſerventur controverſiæ illæ acerrimæ, quæ nono Eccleſiæ ſæculo exarſerunt de Chorepiſcoporum Civitatenſium officio, juxta ea, quæ ſuperius tradidi in hac parte 2. cap. 34. de epiſtola 5. de Chorepiſcopis, ſub nomine Damaſi, ſtatim animadvertetur, ſæculo Eccleſiæ 9. & 10. fuiſſe nonnullorum Epiſcoporum morem, quo Antiſtites ipſi aut rebus Eccleſiaſticis impares, aut in eiſdem negligentes Vicarios quoſdam Sacerdotes ſub nomine Chorepiſcoporum ſibi conſtituebant. At vero Conſtitutus ille, de quo in memorato Gratiani canone ſermo fit, Sacerdotii dignitate decoratus, quem in ſui vicem Narnienſis Eccleſiæ negotia adminiſtrare poſtulavit Johannes Epiſcopus, quonam alio munere fungi dici poterat, quam Chorepiſcopi Civitatenſis? Quæ cum ita ſint, ego facile arbitrabor, canonem eundem temporibus Pelagio aut I., aut II. recentioribus melius convenire.

Can. 18. cau. 7. qu. 1.

De Epiſtola ad Johannem Comitem.

Etſi de canone 16. cau. 25. qu. 2. non alibi apud Collectores canonum mentio fiat, quam apud Gratianum, & Ivonem, non dubito tamen, quin idem canon jure optimo Pelagio I. tribuatur. Quiſquis enim fuerit Johannes ille, ad quem ſcripta epiſtola fertur; qualiſcumque etiam fuerit cauſſa, quam Pelagius ſcribendo ſpectaverit, ipſius tamen reſcripti tenor Pelagio eidem plurimum congruit. Agebatur de eo, qui Sacras, ideſt Imperatorias Juſſiones ſe præ manibus habere dicebat.

Can. 16. cau. 25. qu. 2.

tebat. Quis per hæc melius exhibetur, quam Justinianus Imperator Pelagio I. contemporaneus, de cujus sollicitudine etiam in rebus ipsis Ecclesiasticis maxima nemo est qui ambigat? Respondet Pontifex Maximus Sacris Jussionibus morem gerendum esse, *quæ cum juris, & legum ratione concordant*, non autem illis, *quæ subreptione, vel falsis precibus impetrantur*; & quidem hæc juxta id, *quod ipse Clementissimus Princeps generalibus legibus constituerat*. Porro id manifeste indigitat eundem Imperatorem Justinianum, qui generalibus legibus Pelagii ejusdem temporibus nuperrime caverat, ne rescripta falsis precibus impetrata vim ullam haberent, quemadmodum perspicue colligitur ex toto titulo codicis Justinianei si contra jus, vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum, vel impetratum.

De Epistola ad Gaudentium Episcopum.

Can. 30. & 82. de conf. dist. 4. Recte monuerunt Romani Correctores, ad unam eandemque Epistolam pertinere, proindeque jungendos esse canones 30. & 82. de conf. dist. 4. Revera conjuncti habentur apud Ivonem in parte 1. cap. 161., quod hoc in loco describam, ut exinde Gratianeus codex nonnihil depravatus emendetur. *Pelagius Papa Gaudentio Episcopo. De hæreticis, ex quibus* (ex prioribus hisce verbis emendandus erit memoratus canon 82.) *per Paulinum Filium tuum Virum clarissimum nos consulendos esse duxisti; ut si quidam ex iis reverti volunt ad catholicam Fidem, utrum baptizandi sint, an tantummodo reconciliandi, hæc tuam volumus fraternitatem custodire quæ circa Sirmiæ, & Simgidunæ, aliaque vicina loca (ubi istius hæresis homines multi sunt), novimus custodiri, ut quia in nomine solummodo Christi una etiam mersione se adserunt baptizari. Evangelium vero præceptum (ipso Deo Domino, & Salvatore nostro Jesu Christo tradente) nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam mersione baptisma unicuique tribuere, dicente Domino nostro discipulis suis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Si revera* (en memoratum canonem 30.) *hi de præfatis hæreticis, qui in locis dilectioni tuæ destinatis vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizates fuisse forsitan confitentur, sine cujusdam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes, Sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod in Trinitatis nomine fuerint baptizati, sola conciliationis gratia impensa, catholicæ reconciliare fidei maturabis, ut tali dispositione servata, nihil aliter, quam quod evangelica jubet auctoritas, temeritatis cujusdam spiritu videatur effectum*. Sic ad meliores, vetustioresque codices restituti sunt Gratiani canones, quos ego suspicor potius ad Pelagium II., quam ad Pelagium I. pertinere. Si enim Pelagio II. tribuantur, facile conjicere licebit, epistolam illam scriptam fuisse ad Gaudentium Nolanum Episcopum, cujus in administrandis Ecclesiis sollicitudinem sicut probavit Pelagii II. successor Gregorius Magnus in lib. 4. Regesti epist. 13. & 26., ita probare etiam potuit idem Pelagius, ubi ad Nolanam Ecclesiam e Sirmio, & Simgiduno trans Adriaticum constitutis Provinciis confluerent nonnulli ab hæreticis baptizati. Nemo ignorat, quantum turbatæ ob hæreses, præsertim Eutychianorum, tunc temporis fuissent illæ Provinciæ, in quibus aut variæ formulæ fidei ab hæreticis solebant edi, aut callide nonnulla produci pri-

primo obtutu Catholicæ fidei consona, at revera ad hæreticorum sententias quasi per gradus conducentia. Hinc cum Eutychiani unicam in Christi naturam esse dicerent, a recepto Ecclesiæ usu in Sacramento baptismatis conferendo recedere aliquando voluerunt, a trina mersione abstinentes, quemadmodum etiam ab invocatione expressa Sanctissimæ Trinitatis, contenti Christi nomen pronunciare, quasi sub Christi nomine ipsam Dei naturam significarent sine humanæ naturæ consortio, quod conferendo baptismati opportunum ducebant. Obviam ivit Pelagius novæ huic disciplinæ, quæ etsi suapte natura nihil improbum contineret, non tamen temporum illorum adjunctis opportuna videri poterat. Sane si de trina immersione sermo fiat, nemo ignorat, eam non necessariam judicari, ac valere posse baptismum una tantum immersione consecratum. At si de sola Christi Domini invocatione quæratur, adhuc inter Catholicos controversia hodie viget in hac re, præsertim postquam Nicolaus I. in can. 24. de consecr. dist. 4. sensisse dignoscitur, sufficere Christi Domini invocationem, non invocato expresse nomine Patris, Filii, ac Sancti Spiritus. Itaque Pelagius id omne improbandum esse a Gaudentio proposuit, quo Eutychianorum hæresis foveri, dissimularique quoquo modo posset, voluitque eos esse rebaptizandos, qui aut unica tantum mersione, aut uno invocato nomine Christi baptizati fuissent. Nec forte dicas, eam non esse generalis Ecclesiæ mentem perpetuam, constantemque, ut trina mersio necessaria in baptismate sit; aut decreto Pelagii adversari memoratum Nicolai I. rescriptum in ea parte, quæ spectat solius Christi Domini invocationem; ut enim abstineam in præsentia ab interpretatione rescripti Nicolai, in quod passim Viri Eruditi commentaria ediderunt, illud unum dixero, maximum esse discrimen inter eos, qui sacras baptismatis formulas adversus receptum in Ecclesia ritum corrumpunt, depravantque, ut hæresim inducant, illosque, qui idipsum peragunt ex ignorantia, non integram forte formulam proferentes, sed quid ipsi proferre voluerint satis explicantes. Illi Sacramentum non confecerunt, isti e contrario ministrarunt; illorum, non istorum baptisma iterandum erit: atque hanc distinctionem tradidisse visus est Summus Pontifex in can. 86. de conf. dist. 4. Quæ si vera sunt, jure Pelagius improbare potuit hæreticorum baptisma, & iterandum a venientibus ad Ecclesiam adserere, ubi ab hæreticis collatum fuisset ideo formulas tam mersionis, quam invocationis Divini nominis corrumpentibus, ut hæresim introducerent; quamquam non illud ipsum probaverint recentiores Pontifices, ubi eadem in baptismo ministrando ratio, ac finis non adesset. Atque ita visus sum conciliavisse duo monumenta Pontificum Maximorum Pelagii, & Nicolai, in quibus manifestam antinomiam universi propemodum agnoverunt Scriptores, aliamque propterea viam in utroque interpretando iniverunt, qualiscumque tandem hæc sit habenda.

De Epistola ad Hostilium Episcopum.

Quod sub nomine Pelagii ad Hostilium Episcopum scribentis legitur in can. 2. cau. 12. qu. 2. solius Gratiani testimonio innititur; cum neque in generalibus Pontificiorum monumentorum codicibus, neque in vetustioribus canonum Collectionibus habeatur: immo nec satis constare potest, quis fuerit Hostilius ille Episcopus, *Can. 2. cau. 12. qu. 2.*
ad

ad quem epistola scripta fertur, aut in qua Provincia degeret. Siquis Gratiano fidendum esse malit in hac re, ego improbare non ausim, cum nihil ibidem contineatur, quod a Pelagio I. alienum videri quoquo modo possit: imo agnosco sæculo Ecclesiæ 6. Clericos facile adductos fuisse, ut res Ecclesiasticas, Deoque dicatas adversus statuta Sanctorum Patrum distraherent, quod occasionem dedit Conciliis illius ætatis magis magisque alienationes hujusmodi prohibendi; quamobrem potuit Hostilius, aut quisquis alius Episcopus, ut major Diœcesanis statutis vis inesset, atque auctoritas, confirmationem statutorum eorundem alienationes interdicentium a Pelagio ipso Pontifice postulare.

De Epistola ad Julianum Episcopum Grumentinum. Item alia Epistola ad Petrum Episcopum Potentinum.

Can. 14. dist. 63. & Can. 12. dist. 76. Jungendas arbitror duas epistolas, quarum una ad Julianum Episcopum Grumentinum., altera ad Petrum Episcopum Potentinum scripta fertur, quia una eademque caussa in utraque tractatur, quemadmodum liquet ex collatione canonis 14. dist. 63. cum canone 12. dist. 76. Non omnes Gratiani codices invicem consonant; etenim in inscriptione canonis 14. dist. 63. Episcopum Grumentinum alii nominant *Julianum*, alii *Tullianum*, quemadmodum ex suo Codice MS. observavit Mansius, & antea observaverat Pithæus; deinde in nonnullis codicibus post illa verba, *qui illic conveniunt postulari*, statim sequitur: *Hoc itaque dicimus, &c.* quemadmodum animadvertit Mansius, & ego ex collatione plurium codicum novi; in aliis, & quidem vulgatis recentioribus legitur: *Qui illic conveniunt postulari. Et infra: sed nunc hoc dicimus, &c.* Item in inscriptione canonis 12. dist. 76. Petrus alicubi dicitur Episcopus *Potentinus*, alicubi *Pontinus*. Verba canonis 14. dist. 63. habentur apud Ivonem in parte 6. cap. 112., in quo cum multa habeantur, quæ desiderantur apud Gratianum, integrum propterea canonem, qualis apud Ivonem est, hoc in loco recensebo. Scribit Ivo: *Pelagius Tuliano Episcopo Grumentino. Literas charitatis tuæ suscepimus, quibus significas Latinum Diaconum tuum ad Episcopatum Ecclesiæ Marcellianensis a Clero, & ab omnibus illic convenientibus postulari, de quo jam ante hoc tempus, retinemus nobis a Visitatore, & quibusdam loci habitatoribus fuisse relatum. Sed nos credentes, quia jam dimissoriam ipsius a tua charitate perceperint, scripsimus eum venire debere. Verum quia nunc consulis, utrum nobis de persona ejus placeat, & a te debeat relaxari, ad nos nihil attinet, nisi ut qui Sacerdotem necessarium habent, concorditer personam eligant, cui canones obviare non possint. Sed & nunc hoc dicimus, ut si eum omnes eligunt, & vis eum concedere, gratum nobis esse cognosce; &, si potest, ante diem sanctum festinet occurrere, ut vel Sabbato ipso noctis magnæ post baptismum, cum Dei gratia valeat ordinari. Alioquin necesse est eos usque ad quarti mensis jejunia sustinere.* Hæc Ivonis traditio magis in aperto collocat caussam, de qua in memoratis Gratiani fragmentis agitur. Nimirum proponitur, Marcellianensem Ecclesiam, quæ & Ecclesiæ Culusitanæ (hanc Clusitanam vocat Gratianus in memorato canone 12.) aliquandiu unita fuisse videtur, argumento ca-

nonis

nonis 10. dist. 54., vacavisse, eamque ob rem Visitatorem vacanti Ecclesiæ præstitutum fuisse, cujus officio Clerus, & cives universi ad Antistitis electionem convenerant. Latinus Grumentinæ Ecclesiæ Diaconus electus fuisse dicitur, idemque a Pelagio Pontifice Romam consecrationis caussa advocatur; imo eam ob caussam exhibetur Pelagius scribens ad Tulianum, seu Julianum Episcopum Grumentinum, profitens sibi rem gratam fieri, quoties Latinus idem Episcopatus Marcellianensis caussa ab Ecclesia Grumentina honeste mitteretur, ut in can. 14. dist. 63., item exhibetur scribens ad Petrum Episcopum Potentinum, cui mandat, ut electum Episcopum quantocius Romam mittat, quo *in magno Sabbato post horam baptismatis ordinaretur*, quod si ante memoratum diem non accessisset, *cogeretur usque ad quarti mensis jejunia sustinere*; quemadmodum legimus in memorato can. 12. dist. 76. Hæc omnia si adamussim considerentur facile in suspicionem inducent, fore, ut canones illi a Pelagio Pontifice abjudicentur. Inprimis non video, quomodo contingere potuerit, Potentinum Episcopum sollicitudinem habuisse Marcellianensis Ecclesiæ, cum ille in Apulia constitutus esset, at Marcellianensis Ecclesia ad Africanas Provincias pertineret. His accedit, in Africa non consuevisse vacantibus Ecclesiis Visitatores dari, quemadmodum in laudatis fragmentis dicitur, sed Interventores, aut Intercessores. Præterea quicumque eosdem canones velut germanos reciperet, docere deberet, ubinam sita in Africa esset Grumentina Ecclesia, cui Tulianus, seu Julianus præesset, & ex qua Latinus Diaconus ad regendam Marcellianensem Ecclesiam fuerit advocatus. Scio quidem, nonnullis placuisse Grumentinam Ecclesiam in Lucania fingere: At vero non video, qua ratione Africani Marcellianensis Ecclesiæ Clerici, & populus potuerint in Diaconum Grumentinæ in Lucania Ecclesiæ consentire. Animadvertendum etiam est, Africanam Ecclesiam Pelagii Papæ temporibus fuisse impiorum hominum ausu undecumque concussam, in qua propterea non facile erat Episcoporum electiones unanimi Clericorum, & totius populi conventu, ac consensione celebrari, quemadmodum in memoratis canonibus celebratas fuisse fingitur. Urget etiam aliud argumentum, ex eo deductum, quod mandetur electo Episcopo, ut quamcitissime Romam accedat consecrandus Paschalis baptismatis tempore; neque enim arbitror Africanæ Ecclesiæ veteris disciplinæ congruere, ut electi Antistites Romæ ordinarentur, quemadmodum ex antiquis monumentis facile colligit unusquisque. Post hæc supervacaneum videtur inquirere, num Pelagius voluerit in electi Episcopi consecratione ita se gerere, ut aut illum in Sabbato Paschali ordinaret, aut in longius tempus, videlicet in quarti mensis Jejunia differret, etenim hæc animadversio non levis esset momenti, quum non facile constet, an in ordine Episcopali conferendo, sicut in ceteris ordinibus, certa per annum tempora constituta essent, imo eas ordinationes diu differri non potuisse, certo scimus arg. canonis 2. dist. 75. cum similibus; quod eo vel magis respectu Africanæ Ecclesiæ observandum erat, quo Africana eadem Ecclesia Episcoporum subsidio celerius indigebat. Hæc porro omnia satis demonstrare videntur, memoratos Gratiani canones Pelagio Pontifici nullatenus tribui posse.

De

De Epistola ad Marcellum Episcopum.

Can. 20. dist. 34. Verba canonis 20. dist. 34. eadem retulit Ivo parte 6. cap. 113. sub nomine Pelagii ad Marcellum Episcopum Atoniensem scribentis; ubi tamen pro voce illa Gratianea *iterum*, legitur *interim*. Baluzius in tom. 5. Miscellaneorum pag. 465. ex aliis codicibus canonem & emendavit, & supplevit his verbis: *Pelagius I. Marcello Episcopo Senoniensi. Charitati tuæ, quæ observare debet, significare curavimus, idest, ut Valentino Clerico, cui mulier cum alio ante velata, non tamen ei nupta, sed virgo permanens, post mortem ejus, cum quo velata erat, sponso, conjugali est copula sociata, quia interim velamen acceperit, nullum in promovendo generetur obstaculum, quia nihil est, quantum ad hunc articulum pertinet, quod ei de canonicis obviet constitutis*. Et post pauca: *Pari etiam auctoritate mandamus, ut de monasteriis probatæ vitæ Monachos debeas ad sacratos ordines promovendos eligere, eo dumtaxat moderamine custodito, ut neque monasteria ab optimis personis ex toto vacuata reddantur, neque Ecclesiæ remaneant sine Sacerdotibus destitutæ*. Posteriora hæc verba, quæ apud Gratianum minime referuntur, sed consonant cum iis, quæ legimus sub Gelasii nomine in can. 28. cau. 16. qu. 1., facile indicant integrum hunc canonem Pelagio I. tribui neutiquam posse juxta ea, quæ superius tradidi ad eundem canonem 28., nimirum, quæ ibidem pertractantur nec Gelasii, nec Pelagii I. temporibus satis convenire videntur. His accedit, ibidem mentionem fieri puellarum ante nuptias velatarum, quod indicat disciplinam Pelagio I. longe vetustiorem; etenim ejusdem Pontificis tempore velari jam cœperant virgines in signum consecrationis, ac velum ipsum inter Deo dicatarum virginum insignia recipi cœperat, cujus rei fidem faciunt plurima monumenta sæculi 5., atque inter cetera epistola Gelasii Papæ ad Episcopos per Lucaniam. Quamobrem verosimile non est, adhuc Pelagii temporibus velari virgines consuevisse in sponsalium signum, quemadmodum traditur in memorato canone 20., cujus postrema verba rursus descripsit Gratianus post canonem 29. cau. 27. qu. 2. vers. *item si sponsa*. Verosimile est auctorem illius canonis ideo hæc tribuisse Pelagio I., quia auctor Pontificalis in vita ejusdem Pontificis Valentinum quendam memorat Notarium rebus Ecclesiasticis ab illo præfectum.

De epistola ad Petrum Presbyterum.

Can. 9. cau. 3. qu. 2. Romani Correctores ad canonem 9. cau. 3. qu. 2. observaverunt, in vulgatis Gratiani codicibus Maximilianum, de quo ibidem mentio fit, Presbyterum adpellari, sed in vetustis codicibus nomen Presbyteri desiderari. Observavit etiam Mansius in suo vetusto codice MS. non Maximilianum legi, sed Maximianum, quemadmodum pro illis verbis, *facultas Ecclesiæ, quam &c.* legitur: *facultates Ecclesiæ, quas &c.* Subdiderunt præterea Romani Correctores, Gratianum intellexisse sententiam canonis de Episcopo, non de Presbytero. Porro, ut canonis ejusdem vis, auctoritas, ac tenor intelligatur, nihil arbitror commodius esse posse, quam ut idem jungatur cum canone 44. cau. 23. qu. 5. Siquidem ex eo facile constabit, quis

quis fuerit Maximilianus Episcopus, in cujus res Ecclesiasticas omnino perdentis caussa missus fuit Petrus Romanæ Ecclesiæ Presbyter, ac Pelagii ejusdem Legatus una cum Projecto Notario, qui viris eximiis commendati fuere, ut potestate sua liberius, & efficacius uterentur.

De epistola ad Cethegum Patricium.

Lucas Holstenius primus edidit epistolam, quæ a Pelagio I. ad Cethegum in Sicilia Patricium scripta fertur his verbis: *Quod de ordinando Ecclesiæ Catanensis Episcopo salubris electione judicii fieri desiderastis, agnovimus; confestim sequenti die eum juxta morem discutientes, tertio, quo venit, die Episcopum consecrare curavimus. Simili quidem modo & de Syracusanæ Urbis Antistite optaveramus in ipso initio gloriæ vestræ desideriis obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotii coegisset; ob hoc, quod vel personæ qualitas, sicut & vos melius nostis, vel superstes uxor, aut filii, per quos Ecclesiastica solet periclitari substantia, nostros animos diutius ab ejus ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro pene anno distulimus, opinantes, quod melius Syracusanorum provenire electio potuisset. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter persliterunt, & nullus est alius in eadem repertus Ecclesia, nisi longioris adhuc temporis differretur spatiis, ne paullo amplius insanirent, sicut Filii nostri Magnifici viri Prætoris testificatione didicimus, inter hujusmodi ambiguitates illud consultius judicavimus faciendum, ut congrua providentia caussam, propter quam principalis constitutio habentes filios, & uxores ad Episcopatus prohibet ordinem promovere, salva dispositione Concilii muniremus. Qua de re summo studio ab eodem, priusquam a nobis eum contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur, quantula esset præsentis temporis habita rerum descriptione, substantiam, & nihil unquam per se, aut per filios, aut uxorem, sive per quamlibet propinquam, aut domesticam, vel extraneam forte personam de rebus usurparet Ecclesiæ; & universa sui Episcopatus quæsita tempore Ecclesiæ dominio sociaret, nihil ultra id, quod modo descriptum est, filiis suis, vel hæredibus relicturus.* Hujus ejusdem epistolæ meminisse videtur Ivo Carnotensis in epist. 55. ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum ita scribens: *Papa Pelagius quendam Syracusanæ Urbis electum uxorem habentem, & filios, cum ista occasione ordinationem ejus multo tempore distulisset, postea interveniente Cethego Patricio, quia Ecclesia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter perstitit, accepta ab eo cautione, quæ competebat, ordinari permisit.* Id retulit Gratianus in can. 13. dist. 28. Ut verum fatear, anceps ego hæreo, utrum epistolam istam germanam esse Pelagii putem. Ut enim ipsa ex Collectione Anselmi primum eruta videtur, admodum vereor, ne circa sæculum XI. composita fuerit, ut ejusdem temporis adjunctis indulgeretur. Me movent plurimum verba illa: *Salva dispositione Concilii*, quandoquidem scimus temporibus Pelagii I. nullum fuisse Concilium celebratum, quod laudari potuisset ad eam rem pertinens, nimirum ad caussam Episcoporum, qui velut Patresfamilias & uxorem, & liberos in manu haberent; imo hoc perspicue videtur spectare sæculum X., aut XI., quibus hujusmodi designari Episcopi ut plurimum consueverunt, eamque ob rem Concilia plurima celebrata fuisse nemo ignorat. Quod præterea dicitur de *principali constitutione*, qua cavebatur, ne habentes filios,

Can. 13. dist. 28.

& uxores ad Episcopatus promoverentur, id quidem referri commode potest ad Novellas Justiniani 6. cap. 1. §. 3. & 4., & 123. cap. 1., sed an eædem leges jam Romæ, & in Sicilia receptæ fuerint, non ausim adserere; aut si receptæ fuerunt, qua ratione ab illis Pelagius recedere potuit, non facile percipio. Porro video ex can. 12. Concilii Turonensis II. anni 567. nondum receptum generaliter fuisse in Occidentali Ecclesia, ut illi, quibus uxores essent, ab Episcopatibus arcerentur. Jungi his potest canon 1. Concilii Lugdunensis anni 581. Quæ sane omnia quoties matura animi meditatione perpendantur, illud saltem evincent, ut memorati Gratianei canonis vis, & auctoritas in incerto propemodum pendeat.

De epistola ad Constantinum Defensorem.

Can. 11. dist. 81. Quod legimus in can. 11. dist. 81., Romanum quendam Clericum adulterii caussa non tantummodo e gradu suo dejectum fuisse, sed in monasterium pœnitentiæ caussa relegatum, non videtur dissonare a disciplina sexti sæculi, quo vivebat Pelagius Pontifex. Etenim liquet id perspicue ex can. 7. Concilii Aurelianensis III. anni 538. ibi: *De adulteriis autem honoratorum Clericorum id observandum est, ut siquis adulterasse aut confessus fuerit, vel convictus, depositus ab officio, communione concessa, in monasterio toto suæ vitæ tempore retrudatur*. Immo & in Concilio Narbonensi sub Pelagio II. Pontifice celebrato anno 589. pœna eadem regulariter statuta videtur in omnes Clericos capitalium criminum reos, quemadmodum recte colligitur ex canone 6. At vero num canon idem 11. dist. 81. jure Pelagio, vel I., vel II. Pontifici tribuatur, plurimum dubito, ex ea ratione, quod fingatur, in Urbe Romana Pelagii Papæ temporibus constituta monasteria fuisse, quæ tamen scimus in recessu sylvarum potius consuevisse ædificari, & Monachos solitudini tunc temporis vacavisse ex omnibus Historiæ Ecclesiasticæ monumentis accipimus, ut propterea, siquando Monachi ad Urbes accedebant, Monachorum quodammodo nomen amittere vulgo censerentur, & quasi a suis institutionibus, ac regulari proposito alieni. Quidquod enim cum primum Clerici monasteriis addicti pœnitentiæ caussa deportari quodammodo dicebantur, nisi quod Clerici iidem & extra Ecclesias, & extra Urbes in solitudines dejicerentur? Nihil etiam adjicio ad hanc rem, eam Romani Clerici caussam ex iis non fuisse, quæ Defensoris officium attingere viderentur; quamobrem frustra de ea re Pelagius Constantinum Defensorem monuisset. Non prætерea memoro, Ecclesiæ Thæanensis Clericum in Apulia constitutum, ac delinquentem, Romæ, sive in amplissima Urbe pœnitentiam delicti obire non debuisse, quamquam in monasterio inclusum; etenim vel in Apulia monasteria non deerant, vel non erat Clericus reus ad Urbem frequentatissimam advocari pœnitentiæ caussa, cum Clericos pœnitentiis publicis addici disciplina Ecclesiastica interdiceret; ac siquando in monasteria mitti potuerunt, ideo factum id fuit, quod monasteria in recessu sita essent, eamque ob rem ibidem Clerici non indecore & Deo, & Ecclesiæ satisfacere valebant.

De

De epiſtola ad Opilionem Defenſorem.

Et Pelagio hujus nominis I., & Pelagio II. tribuit Manſius in ſuo ſupplemento Labbeano canonem 9. cau. 18. qu. 2., qui tamen utriuſque eſſe nullatenus poteſt. Gratianus non ſatis expreſſit, an I., an II. Pelagio ſit adſcribendus, niſi forte quiſpiam præferendum ceteris codicibus malit ejuſdem Manſii codicem, in quo, ipſo teſte, nomen Pelagii II. adſcriptum eſt. Sunt aliqui etiam codices, in quibus pro nomine *Opilionis* legunt nomen *Apollonii*; atque hac in re difficile eſſet divinare, qualis præferenda ſcriptura foret. Ego, ut verum fatear, in ancipiti hæreo, an hic canon alterutri Pelagio jure tribuendus ſit, an potius figmentis recentioris ætatis accenſendus. Huic dubitationi cauſſam præbent haud contemnendæ conjecturæ. Ut enim omittam, illud fragmentum vix apud Gratianum, & Anſelmum Lucenſem adparere, nemo ignorat, quot in monaſteriis figmenta ad res monaſticas pertinentia ſæculo XI. prodierint, ubi præſertim de Abbatum electionibus, & electorum poteſtate ageretur. Qui vero fictitias epiſtolas produxerunt, eas tribuerunt priſcis illis Pontificibus, quorum tempore monaſtica vita excultior videri cœpit, atque inſtaurari. Huc adferri poſſent numero non pauca apocrypha fragmenta, quæ Gregorio Magno adjudicata fuerunt, quo fieret, ut majorem vim apud omnes exererent. Forte igitur Pelagius II. Gregorii prædeceſſor, quo ſane tempore res Monachorum optimis inſtitutionibus illuſtrabantur, in medium prolatus eſt a Monachis ætatis longe recentioris, quaſi auctor monumentorum ad monaſteria pertinentium. At vero, qui eadem monumenta confinxerunt, vix ſe continere potuerunt intra res vetuſtis illis temporibus accommodatas. Sic in memorato canone 9. proponuntur Monachi eo uſque in ea fuiſſe poteſtate, ut Abbates ſuos pro arbitrio dejicerent, & in locum dejectorum alios conſtituerent; imo & eadem poteſtate abuſi fuerint, eamque ob rem neceſſaria fuerit conſtitutio, qua in officio continerentur. Porro hæc ſupponunt diſciplinæ monaſticæ gravem lapſum, contra quam legitima illius ſæculi argumenta demonſtrent; ſcimus enim ſexto ſæculo poſt S. Benedicti ſaluberrimas inſtitutiones Monachos eos fuiſſe, qui vitæ ſanctimonia, ac præſertim humilitate ad miraculum excellebant. Immo, cum tunc temporis Abbates Epiſcopis Diœceſanis omnino ſubeſſent, nec eligi, aut dejici unquam poſſent Epiſcopis non intervenientibus, nemo facile percipiet, qua ratione Pelagius conſtituere potuerit, ut Monachi Abbati ſuo humilius ſubeſſent, nec de eo ejiciendo facile meditarentur. At e converſo cum circa nonum, aut decimum Eccleſiæ ſæculum noverimus frequentes fuiſſe inter Monachos, & inter Abbates controverſias, quibus ſedandis & maxima fuit Pientiſſimorum Principum ſollicitudo, & anxia Pontificum omnium cura, quam illorum ſæculorum edita paſſim Eccleſiaſtica geſta demonſtrant, veroſimilius erit memorati canonis ſententiam recentiorum eorundem temporum auctori tribuere.

Can. 9. cau. 18. qu. 2.

De epistola ad Potentium Defensorem.

Can. 1. cau. 32. qu. 3. Canon 1. cau. 32. qu. 3. apud viros eruditos parum tuto Pelagio Papæ tribuitur, quamquam & apud Gratianum, & apud Ivonem in parte 8. cap. 27. illi adscriptus fuerit in epistola ad Potentium Defensorem. Vvanespen in brevi commentario ad 2. partem Gratiani ita habet: *Hactenus responsum hoc inter epistolas, aut decreta Pelagio I., vel II. adsignata non reperi, ideoque nihil certi inde concludi potest &c.* Mansius in suo Labbeano supplemento illum recensuit inter monumenta Pelagii I., at nihil aliud se recensere ibidem professus est, quam quod apud Gratianum sub ejusdem Pontificis nomine referebatur. Ego animadverto ulterius, apud Gratianum parum aptam speciem propositam fuisse in dicta quæstione 3., quæ ex Pelagii monumento dirimeretur. Quæstio 3. his verbis exprimitur: *Cujus arbitrium aliqua sequatur* (intellige in nuptiis celebrandis) *an liberi avi, an originarii patris?* Paullo antea Gratianus idem avum non liberum tantum adpellaverat, sed & ingenuum. Verum quis non agnoscit ibidem manifestam antinomiam? Si pater cujuspiam originarius erat, avus necessario servituti obnoxius esse debuit, cum originarii alii non dicerentur, nisi qui ex patre servo originem traherent. Quæcumque vero sit Gratiani sententia, non ego facile adducor, ut memoratum canonem Pelagio jure tributum agnoscam. Etenim inverosimile est, Potentium Defensorem de re tritissima dubitasse, & Pelagium Pontificem interrogasse, inverosimile etiam est, Pelagium ipsum respondisse in ea re, quæ receptissima erat, & sine ulla prorsus difficultate, quasi novam ipse constitutione, vel decreto controversiam dirimeret, quemadmodum indicant postrema illa canonis verba, *decernimus attendi*. Revera etiamsi ageretur de patre, & avo liberis, quis vel in primis tantummodo juris elementis eruditus ignorat, in matrimonio filiæ in potestate avi adhuc cum patre existentis solum consensum avi requiri, cum requiratur juxta Romanas leges consensus illius, qui patriam habet potestatem? Perspicua est ad hanc rem & Pomponii, & Paulli sententia in l. 3. ff. de ritu nuptiarum, cui addi potest lex 16. §. ult. eod. tit. ibi: *Neptis vero si nubat, voluntas, & auctoritas avi sufficiet*; quamquam aliter contingeret in nepote uxorem ducente, qui & avi & patris voluntatem, atque auctoritatem exquirere debebat, ea discriminis ratione, quod in nepte nubente tantum inspicitur patria potestas, quæ in solo avo habetur; at in nepote uxorem ducente, præter patriam potestatem avi, inspicitur jus suitatis, quod inter patrem, & liberos ex eo matrimonio nascituros intercederet; regula autem juris exigit neminem alicui invito suum adnasci posse. Igitur in proposita Gratiani specie non de nepote, sed de nepte agebatur. Quæ dubitatio esse poterat, quin non requireretur, nec attendendus esset consensus & auctoritas patris, ubi jam habebatur consensus, & auctoritas avi? Quæ cum vera etiam fuissent, si actum esset de avo & patre liberis, ingenuisve hominibus, eo potiore ratione obtinuissent sine ulla difficultate in proposita specie, ubi pater servus erat, cujus propterea nulla erat potestas in filiam. Cum hæc Pelagii seu I., seu II. temporibus certissima essent, non video, qua ratione ejusmodi constitutio Pelagio I. tributa fuerit, eamque ob rem vereor, ne quod ejus nomine fragmentum refertur, ignoto cuipiam auctori verosimilius tribuatur, qui quemadmodum in aliis nonnullis, ita & in hac specie sub nomine vetustissimorum Pontificum illudere voluerit posteritati.

De

De epiſtola ad Paulinum Solitarium.

Antequam de auctoritate canonis 18. cau. 16. qu. 1. nonnulla tradam, juvabit varietatem codicum animadvertere. Exhibebo quid vetuſti Gratiani codices haberent, unaque quid alii Collectores ſcripſerint adnotabo: ita Gratianus. *Pelagius Papa Paulino Solitario*. (ait Manſius in ſuo codice legi: *Paulino Sobantio*; quis tamen iſte Paulinus Sobantius eſſe potuerit, res valde in obſcuro latere videtur. Legunt alii *Paulino Salonitano*, alii etiam *Paulino Solatino*. Quocumque reſpicias ignota prorſus nomina.) *Probinum Samariæ* (Romani Correctores voluerunt legendum potius eſſe *Probinum Phariæ*, quod apud Anſelmum & Polycarpum ita habeatur, unaque indicaverunt Phariam eſſe Civitatem Dalmatiæ) *& Milianum, atque Probinianum* (animadvertit Manſius in ſupplemento Labbeano ita potius legi in codice ſuo Gratianeo: *Probinum Labariæ, & Julianum, atque Probianum*) *vel alios Pſeudo-Monachos Johanni Defenſori præcipimus, ut eos debeat detinere; quatenus, ſiquam deſiderant ſuæ contentionis rationem cognoſcere, ad nos, ut informentur, debeant exhiberi. Certe, ſi ſola obſtinatione ab Eccleſiaſtico corpore ſunt ſciſſi, in Reatina, ſicut petiſti, inſula, ut exulent, prædicto Defenſori duximus injungendum*. Franciſcus Florens in tractatu ad cauſſam 16. Gratiani de hoc canone loquens, ait, non ſatis conſtare de hujus canonis auctoritate, imo incertum eſſe, num potius Pelagio I., an Pelagio II. ſit tribuendus. Et quidem hujus dubitationis non levia ſuppetunt argumenta. Ut enim abſtineam a veterum Collectorum ſilentio memorando, plurimum facere poteſt, quod ex ipſomet canonis argumento eruitur: nimirum cauſſa illorum Monachorum, quos Pſeudo-Monachos Summus Pontifex vocat, ea non erat, in qua exilio in inſula deputando rei damnarentur, qui procul a monaſterio receſſerant, cum potius ad cœnobia ſua ſub arctiori cuſtodia juxta ſacrorum canonum diſciplinam remittendi fuiſſent. Nec forte dicas, ideo Pſeudo-Monachos illos in inſulam fuiſſe relegatos, quod a monaſteriis ob pertinaciam ejecti fuiſſent, quod indicare videntur verba illa: *Obſtinatione ab Eccleſiaſtico corpore ſunt ſciſſi*; ſiquidem idipſum recentiorem denotat auctorem poſt Pelagii I., aut II. tempora ſcribentem: videlicet nondum illa ætate obtinuerat, ut monaſteria, ſeu cænobia *Eccleſiaſticis corporibus* accenſerentur, ut proinde diceretur ejectus, aut ſciſſus ab Eccleſiaſtico corpore, qui a monaſterio ejectus, aut ſciſſus proponeretur. Corpora Eccleſiaſtica tum demum monaſteria dici potuerunt, cum primum Monachi paſſim ſacris ordinibus inſigniri cœperunt, ſuiſque in monaſteriis ſacra miniſteria obiverunt, quod ſane longe poſt ſextum Eccleſiæ ſæculum viguit.

Can. 18. cau. 16. qu. 1.

De reliquis Capitibus Pelagio tributis.

Quamquam in codicibus Gratiani diverſis auctoribus tribuantur canon 1. diſt. 91., & canon 30. cau. 18. qu. 2., ille nimirum Pelagio, iſte ante Romanam Correctionem Gelaſio, tamen ſi emendatiores, vetuſtioreſque codices ſequi debeamus, Pelagii nomen utrique fragmento rectius inſcribendum fuit, quod Romani Correctores executi ſunt. In utroque fragmento agitur de Eleutherio Epiſcopo de-

Can. 1. diſt. 91. & Can. 30. cau. 18. qu. 2.

qui-

quibusdam Diœceseos suæ abusibus conquerente. Igitur vel utrumque fragmentum Pelagio, vel utrumque Gelasio tribuendum erat. At vero Anselmus Lucensis utrumque caput una conjunxit, ac Pelagio potius adscripsit. Quidni antiquiorem Collectorem sequamur, & non potius agnoscamus erratum in nonnullis codicibus Gratiani, qui sane fragmenta eadem procul dubio ex Anselmo derivavit? Hæc tamen tanti momenti esse nequeunt, ut arbitrer, utrumque fragmentum Pelagio vel I., vel II. recte tributum fuisse. Pertinent hæc ad recentiora tempora. Etsi enim in can. 1. dist. 91. nihil reperiatur, quod sexti sæculi Pontificibus nequeat accommodari, tamen in canone 30. cau. 18. qu. 2. vel ipse stylus, & sermo parum politus, ceterisque Pelagii vel I., vel II. monumentis prorsus inconveniens posteriorem auctorem fuisse indicat. Sed præterea monastica disciplina, quæ ibidem custodienda mandatur, nimirum de Monachis Missas in monasterio facientibus, de Eulogiis Episcopo a Monachis offerendis, sexto sæculo longe recentior fuisse videtur, ac potius congruit illis temporibus, quibus singularia privilegia post octavum sæculum concedi, qua ab Episcopis Diœcesanis, qua a Pontificibus Maximis cœperunt. Demum idipsum ostendunt conditiones, quæ ibidem memorantur, adjectæ tempore dedicationis monasterii, juxta quas dicuntur privilegia quædam, aut jura concessa monasterio fuisse. Ast hæ fundationum conditiones post octavum sæculum fieri demum consuevisse nemo ignorat, qui in monasteriorum juribus discernendis vel mediocriter versatus fuerit: Tunc enim fundatores incolumia voluerunt quædam jura monasteriis, idque in fundationis limine expresserunt, quum Episcopi paullo asperius Monachos exagitarunt, & monasteriorum bona ac reditus in parte sibi vindicare voluerunt, quod sane vel Pelagii I., vel Pelagii II. temporibus nunquam obtinuerat.

Can. 1. dist. 100. Siquod vero est a Pelagio seu I., seu II. abjudicandum monumentum, illud sane est, quod habetur in canone 1. dist. 100., quamquam enim sive apud Ivonem, sive apud Gratianum Pelagio tribuatur, tamen vel ipsa Collectorum varietas, vel materies, quæ ibidem pertractatur, recentioribus potius sæculis accommodata satis indicat, Pelagium Pontificem non esse illius auctorem. Ajebam in primis, varios in inscriptione canonis esse codices Collectorum. Revera apud Burchardum in lib. 1. cap. 25., item apud Anselmum, atque apud auctorem Panormiæ idem monumentum tribuitur Damaso Papæ. At vero sint hæc observata, non quidem ut canonem tributum velim potius Damaso, quam Pelagio, sed ut interea constet, parum fidendum esse hujusmodi Collectorum codicibus, ac præsertim in inscriptionibus monumentorum. Ceterum gravissima sunt argumenta, ex quibus deducitur, eundem canonem nec Damaso, nec Pelagio Pontificibus convenire. Statutum ibidem legimus, generaliter Metropolitas omnes Pallium postulare debere, antequam Archiepiscopalem jurisdictionem exerceant. Hæc porro recentiorem indicant disciplinam, cujus rei argumento gravissimo esse potest epistola ultima lib. 10. ad Petrum Episcopum scripta apud Gregorium Magnum Pontificem & Damaso, & utroque Pelagio recentiorem; ibi enim in signum privilegii singularis Petro Pallium concessum dicitur, quod aliis Episcopis etiam Metropolitico honore præditis non facile conferebatur. Eadem singularis privilegii caussa Gregorius Magnus Pallium misit ad Andream Episcopum Nicomediensem, uti liquet ex ejus epistola 7. lib. 5., item ad Augustinum Episcopum Anglorum, quemadmodum demonstrat epistola 15. lib. 12., præterea ad Syagrium Episcopum Augustodunensem, quod eruitur ex epistola

epistola 113. lib. 7. Quidquod Vigilio Papæ Pelagii I. prædecessori in epistola ad Auxanium Arelatensem Episcopum, non aliter eidem postulanti Pallii honorem concedendum esse placuit, quamquam Arelatensis Episcopus privilegiis pluribus abundaret, quam Imperatoris consensus accessisset? Erat tunc Pallium non tam Ecclesiasticum, quam decorum insigne Principum, quod non passim Archiepiscopis omnibus concedebatur. Consuetudo petendi, obtinendique ab Archiepiscopis Pallii visa fuit introduci nono Ecclesiæ sæculo, & recentioribus etiam temporibus ea imposita Archiepiscopis petendi Pallii necessitas fuit, ut nisi illud intra certum temporis spatium postulassent, jurisdictione Archiepiscopali uti non possent. Hinc Gregorius VII. in lib. 9. Regesti epist. 1. gravissime objurgavit Vuillelmum Rothomagensem Episcopum, quod Pallium ab Apostolica Sede pro more adquirere postposuisset, inquiens: *Te ipsum namque non ignorare putamus, quam districte Sanctorum Patrum censura in eos judicandum statuerit, qui post consecrationem suam per tres continuos menses Pallium, quod sui sit officii, obtinere tepuerint. Proinde Apostolica tibi præcipimus auctoritate, ut quia Sanctorum Patrum statuta parvipendisti, nullum deinceps Episcopum, vel Sacerdotem ordinare, seu Ecclesias præsumas consecrare, donec honoris tui supplementum, Pallii videlicet usum, ab hac Sede impetraveris.* Hæc sane omnia facile demonstrant, laudatum Gratiani canonem non facile alicui ex Pontificibus sexti Ecclesiæ sæculi tribui posse. Cur vero ex conjecturis, utut gravissimis, argumenta depromam, cum idipsum perspicue constare possit ex collatione ejusdem canonis cum monumentis Concilii Ravennatensis anni 877., etenim in eo ita statutum legimus canone 1. & 2. *Quisquis Metropolitanus intra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, Palliumque suscipiendum ab Apostolica Sede, nulla inevitabili necessitate imminente, non miserit, commissa sibi careat dignitate; ita ut tamdiu Episcopali illi Sedi cedat, omnique consecrandi licentia careat, quamdiu in exponenda fide, & in expetendo Pallio priscum morem contempserit. Sit licentia Metropolitanis aliis post secundam, & tertiam commonitionem viduatis Ecclesiis cum consilio Romani Pontificis ordinando Episcopum subvenire. Si vero consecrandi Episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses Ecclesia viduata consistat, communione privetur, quousque aut loco cedat, aut se consecrandum præbere non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, neque ibi, neque alibi consecrationis donum percipiat, immo Metropolitani sui judicio cedat.* Hæc sane cum memorato Gratiani canone collata, ex uno eodemque fonte derivare videntur, ut propterea quod Gratianus Pelagio tribuit, melius Ravennatensi Concilio adscriberetur, demta vix canonis illius brevi præfatione, quæ vel a Collectore adjecta est, vel, si forte in ipso Concilio sub Gratiani tempus habebatur, recentiore ætate deperiit ex oscitantia Amanuensium, qui in describendis Conciliorum monumentis solos Conciliorum canones, præfationibus Conciliorum omissis, brevitatis ergo describere consueverunt.

CAPUT

CAPUT LVI.

De Johanne III.

Unum est Gratiani fragmentum Johanni III. tributum ex Epistola ad Episcopos Galliæ, & Germaniæ.

(*Can.* 1. *cau.* 8. *qu.* 1. *ab Isidoro Mercatore confictus*.

EPistolam ad Episcopos Galliæ, & Germaniæ Johanni III., qui Romanam Sedem tenuit ab anno 559. usque ad annum 572., adfinxit Isidorus Mercator, cujus tamen artem, ut in ceteris, ita & in hoc monumento eruditi omnes agnoverunt. Integra epistola eo potissimum tendit, ut demonstretur, Chorepiscoporum officium improbandum esse, atque abrogandum, eamque ad rem laudatur epistola de Chorepiscopis sub nomine Damasi, quæ falsa etiam ab omnibus habetur. Inter cetera traditur, Chorepiscopos locum tenere septuaginta Discipulorum Domini juxta Concilii Neocæsariensis canones, quamobrem eos non debere sibi vindicare officia Apostolorum, eorumque, qui in jura Apostolorum successerunt, Episcoporum. Aptum ad rem demonstrandam auctor credidit argumentum, ajendo Linum, & Cletum fuisse Petri Apostoli in Romana Ecclesia Chorepiscopos, nihil tamen peregisse ex iis, quæ Petro in signum eximii ordinis erant reservata; quam sententiam retulit eisdem verbis Gratianus in can. 1. cau. 8. qu. 1. Porro ex hac Chorepiscoporum caussa jam falsitatis Isidorum redarguit Baronius ad annum 572. §. 3., hæc enim pertinet ad recentiora tempora, quibus, ut alibi jam demonstravi, de munere Chorepiscoporum abrogando exortæ controversiæ fuerunt. Præterea quod ibidem dicitur de electione Clementis a Petro facta, incidit in alia monumenta ejusdem Mercatoris, videlicet in epistolas ipsi Clementi tributas, in quibus hæc fabella contexta est. Addit Baronius notæ Consularis argumentum; etenim epistola proponitur *data* 14. *Kal. Augusti Justino 6. & Narsete Viris Clariss. Coss.* Hic Consulatus incidit in annum 572., ac propterea 14. Kal. Augusti scribere epistolam non potuit, qui eodem anno obierat tertio Idus Julii. Dixerim sane cum Binio in notis ad hanc epistolam, vehementer esse dolendum, quod deperditis omnibus germanis hujusce Pontificis epistolis, ad nos unum hoc commentitium pervenerit monumentum.

CAPUT LVII.

De Benedicto.

Ex epistola Benedicti ad Gradensem Patriarcham refertur apud Gratianum sequens caput.

(*Can.* 18. *cau.* 27. *qu.* 2. *apocryphus*.

POst Johannem III. successit in Romano Pontificatu Benedictus anno 573., obiit autem anno 577. Hujus tempore maxima fuit Longobardorum tyrannis adversus Ecclesiam; illorum enim cultus in Idola pronus odio eosdem in Christianos incenderat. In Collectionibus Ecclesiasticorum monumentorum unica recensetur Benedicti epistola ad David Episcopum; sed hæc, ut ex mercibus Isidori derivatur, ita ab omnibus rejicitur. Ex alia epistola quoddam fragmentum retulit auctor Palearum in can. 18. cau. 27. qu. 2. Verum & illud tamquam apocryphum ab eruditis viris recensetur, & quidem manifestissimis argumentis. Testantur Romani Correctores, eundem canonem legi in prima Collectione Decretalium a Bernardo Papiensi edita, ex qua forte in Gratiani codicem transferri potuit. Est ibidem aliqua scripturæ varietas, nam pro illis verbis: *Lex divinæ constitutionis . . . censura Apostolici Magistratus . . . . de hujusmodi &c.* habet Bernardus Papiensis: *Lex divinæ dispositionis . . . censura Apostolici Magisterii . . . de re hujusmodi &c.* Verum non major est hac in re Bernardi Papiensis auctoritas, quam Gratiani, aut illius, qui Paleas Gratianeo codici adjecit; præsertim, quod Gregorius IX., qui *resecatis superfluis* voluit novam Collectionem Decretalium fieri, noluerit idem monumentum in suam Collectionem traduci. Antonius Augustinus in notis Collectionis ejusdem I. Decretalium, ubi hoc fragmentum expendit, ad illa verba: *Reddimus vobis certissimum*, ait: *Parum mihi grata sunt hæc verba, ut alia non pauca hujus rescripti, cujus scriptor alia locutus lingua videtur, quam ceteri.* Sane ibidem Benedictus appellat se novo vocabulo *Apostolicæ Cathedræ cessorem*, dicit se *censura Apostolici Magistratus mandare*, item verba Dei Creatoris Adæ loquenti accommodat contra sacrarum literarum testimonia, matrimonium inquit, nisi carnali copula invicem sibi cohæreant conjuges, contra Patrum Ecclesiasticorum doctrinam non subsistere. Demum ipsamet epistolæ inscriptio falsam esse epistolam docet, ibi: *Benedictus Servus Servorum Dei Grandensi Patriarchæ salutem.* Duo ibidem menda reperies. Primum in Pontificis appellatione; neque enim tum adhuc utebantur eo nomine, quo primum usus dicitur Gregorius Magnus, ut Constantinopolitanis Episcopis ambitus nomina quærentibus, humilitatem opponeret, quemadmodum testatur Johannes Diaconus lib. 2. vitæ Gregorii cap. 1. Alterum mendum est in Gradensi Patriarcha: nimirum tempore Benedicti nondum erat institutus Gradensis Patriarchatus. Primum enim Paulinus Aquilejensis Patriarcha Gradum secesserat anno 565., ut Longobardorum vim evaderet, cui ibidem mortuo successit Probinus, quemadmodum & Probino Elias retento semper nomine Patriarchæ Aquilejensis. Cum vero no-

 vissent

visset Elias se, suosve successores difficilius Aquilejam reversuros, petiit, obtinuitque a Pelagio II. Pontifice Maximo anno 580., ut Patriarchatus Aquilejensis Gradum transferretur, ipseque non amplius Aquilejensis, sed Gradensis Patriarcha diceretur. Quomodo itaque ad Patriarcham Gradensem scribere potuit Benedictus, quando liquet Gradensem Patriarchatum a successore ejusdem Benedicti Pelagio II. fuisse primo institutum? Tot, tantaque rationum momenta, si canonem illum apocryphum esse non demonstrant, nescio prorsus, qua ratione germana a commentitiis discriminari quispiam poterit.

CAPUT LVIII.

De Pelagio II.

En capita Pelagio II. tributa apud Gratianum.

Ex epist. ad Benignum Archiepiscopum.	*Can.* 35. *cau.* 7. *qu.* 1. *apocryphus, & ad integram epistolam exigendus.* *Can.* 36. *cau.* 7. *qu.* 1. *apocryphus, & ad integram epistolam exigendus.* *Can.* 82. *cau.* 11. *qu.* 3. *apocryphus, & jungendus cum can.* 36. *cau.* 7. *qu.* 1.
Ex epist. ad Episcopos Italiæ.	*Can.* 54. *cau.* 2. *qu.* 7. *apocryphus, atque emendandus.* *Can.* 2. *cau.* 3. *qu.* 2. } *apocryphi, & consonant cum aliis Mercatoris capitibus.* *Can.* 6. *cau.* 3. *qu.* 5. }
Ex epist. ad Episcopos, qui convenerant ad illicitam vocationem Johannis Constantinopolitani.	*Can.* 5. *dist.* 17. *apocryphus, & ex epistola supplendus.* *Can.* 4. *dist.* 99. *apocryphus, sed Gregorii sententiis conformis.* *Can.* 13. *cau.* 3. *qu.* 5. *apocryphus, & Mercatoris sententiis consonans.* *Can.* 2. *cau.* 6. *qu.* 3. *apocryphus, & a temporibus Pelagii alienus.*
Ex ep. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ.	*Can.* 71. *de cons. dist.* 1. *apocryphus, & a Pelagii temporibus alienus.*
Ex epist. ad Eucarpum Messanensem, & alia ad Clerum Catinensem.	*Can.* 17. *dist.* 61. } *dubiæ admodum auctoritatis.* *Can.* 1. *cau.* 8. *qu.* 3. }

Ex

Ex epist. ad Florentinum Episcopum.	*Can. 7. dist. 34. consonat temporibus Pelagii II.*
Ex epist. ad Antoninam, & Deciam.	*Can. 20. cau. 16. qu. 1. apprime congruit temporibus Pelagii II.*
Ex epist. ad Cresconiũ Illustrem.	*Can. 4. cau. 10. qu. 3.* *Can. 10. cau. 10. qu. 3.* } *eandem omnino sententiam exhibent.*

TEmpora, quibus Pelagius II. Pontificiam Sedem tenuit, ab anno scilicet 577. usque ad annum 590., nec Ecclesiæ, nec Imperio Occidentali felicia esse potuerunt. Nimirum Occidentalem Ecclesiam turbabant adhuc diuturna schismata olim concitata in caussa trium Capitulorum post celebratum Concilium Constantinopolitanum II., Occidentale autem Imperium quassabant vi, armisque Longobardorum exercitus. Quamobrem non tam doctrina adversus schismaticos, quam animi moderatione in quibuscumque caussis suscipiendis Pelagio opus erat, quam plane ostendunt germana, quæ ad nos usque pervenerunt, illius monumenta. Germana, inquam, nam nonnulla sunt, quæ eidem Pontifici ab Isidoro Mercatore falso adscripta sunt, quemadmodum ex sequentibus animadversionibus constabit.

De Epistola ad Benignum Archiepiscopum.

Quicumque ex recentioribus aut novas Collectiones Pontificiarum epistolarum exornarunt, aut in Decretales ipsas incubuerunt, statim agnoverunt epistolam ad Benignum Archiepiscopum falso tributam fuisse Pelagio, eandemque esse a Mercatore confictam. Ejus auctoris manum facile prodit styli barbaries, quæ uti epistolam prorsus similem reddit ceteris illius epistolis, ita ab epistolis genuinis Pelagii prorsus absimilem facit; sententiæ quoque parum aptæ, ut plurimum autem eædem cum sententiis passim traditis in epistolis ceteris Mercatoris, præter nonnulla sine delectu subrepta ex aliquot monumentis Leonis Magni, Cœlestini, Zosimi, Ennodii in apologia pro Symmacho, & aliorum, quod Mercatori admodum fuit familiare. Quoniam vero potissimus epistolæ scopus eo tendit, ut tradatur, Episcopos justa de caussa posse de una in aliam Ecclesiam transferri, eo potissimum utitur argumento, quod Christus ipsemet Dominus de uno in alium locum secesserit, quum illum Judæi insequerentur; quod sane Pelagio viro gravissimo non convenire certum habeo.

Ad hanc epistolam pertinet canon 35. cau. 7. qu. 1. Proponitur Benignus a Pelagio quæsiisse, num liceret Episcopo de una in aliam Civitatem transire, quum vetustis canonibus id fieri prohiberetur. Respondet Epistolæ auctor: *Scias, frater dilectissime, aliud esse caussam necessitatis, & utilitatis; & aliud caussam præsumtionis, & propriæ voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, idest qui non caussa avaritiæ, aut dominationis, aut propriæ voluntatis, vel suæ electionis migrat de* Can. 35. cau. 7. qu. 1.

Civitate ad Civitatem, sed caussa necessitatis, aut utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati, aut voluntati praeferenda est. Aliud est enim mutare, aliud mutari, sic aliud ministrare, aliud ministrari, unde Dominus in Evangelio loquitur dicens; non veni ministrari, sed ministrare. Hinc Mercator expendit veteres canones, quibus vetitae videntur Episcoporum translationes, ac subdit: *Nam aliud est sponte transire, & aliud est coacte, aut necessitate venire. Unde non isti mutant Civitates, sed mutantur, quia non sponte, sed coacte hoc agunt.* Haec exinde confirmans exemplo Petri Apostoli, Alexandri Hierosolymitani, Gregorii Nazianzeni, & Procli Constantinopolitani, ita concludit: *Non ergo bene intelligunt Ecclesiasticas regulas, qui hoc negant caussa utilitatis, aut necessitatis fieri non posse, quoties communis utilitas, & necessitas persuaserit.* Plura ex istis jam tradiderat Mercator in epistola, quam Antero Papae tribuerat.

Can. 36. cau. 7. qu. 1. & Can. 82. cau. 11. qu. 3. Huc quoque referendi sunt canon 36. cau. 7. qu. 1., & canon 82. cau. 11. qu. 3., ait enim Mercator, caussam legitimam translationis esse, ubi Episcopus *persecutionem patiatur*, eaque in specie non tantum Episcopis facultatem fieri, sed & praeceptum Domini imminere in cap. 10. Matthaei, cui omnino est obtemperandum. Hac occasione exemplum tradit de iis, qui olim, dum a Saul vexabantur, confugiebant in Civitatem David, his verbis, quae a Gratiano referuntur in principio dicti canonis 36. *Omnis enim, qui gemebat, & vexabatur a Saul, fugiebat, & veniebat ad David. Si ergo piissimus, atque justissimus David sciret peccatum esse, persecutionem fugientes, & transeuntes de loco ad locum, & de Civitate ad Civitatem, tales nequaquam reciperet, nec secum teneret, nec in aliis Civitatibus collocaret.* (Aliquid sane valeret hoc argumentum, si aut factum David de Episcopis intelligi posset, aut Mercator de Episcopis ipse sermonem non instituisset.) *Qui enim persequuntur Domini Episcopos, eosque de Civitatibus ad Civitates transire compellunt, nec eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Jesum Christum, cujus legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant Episcopi, quoniam non sponte, sed coacte hoc agunt, sed illi, a quibus persequuntur: nec ipsis Episcopis hoc imputari potest, sed illis, qui eos hoc agere cogunt. Sanctus enim Protomartyr Stephanus* (haec omittuntur in canone 36., sed pertinent ad dictum canonem 82.) *lapidabatur, sed Jesus suscipiebat plagas. Ideoque unicuique praevidendum est, ne aliquem injuste persequatur, judicet, vel puniat, ne Jesum persequatur, judicet, & puniat. Qui autem negant* (haec habentur in memorato canone 36.) *misericordiam faciendam fugientibus, ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia, & veritas, & omnibus necessitatem patientibus subvenire jubet. Pauca sunt, Frater, quae asserui: sed quanta ex his pendeant tua providentia poteris aestimare. Quare hanc adnituntur malevoli irrumpere misericordiam? Cur illudere variis intentionibus felicitatem? Excusationem jam non habet furor iste in credentibus, nec interest quibus itineribus ad mundi Principem currat, qui a benevolentia fratrum descifcit, aut necessitatem patientibus misericordiam negat. Negat misericordiam necessitatem patientibus, qui populis indigentibus Divinis mysteriis, & non habentibus proprium Episcopum, qui eos instruat, caussa utilitatis, atque necessitatis* (sibi videtur hic contradicere Isidorus, cum necessitatem majorem pati videantur populi, quos Episcopus immisericors publicae vexationis tempore deserat,) *ex alia Civitate, licet minor sit, in eam, quae non habet Episcopum doctiorem, vel utiliorem meliori consilio, non sponte transeuntem, sed majorum exhortatione mutare, aut Episcopum ejectum, & persecutionem patientem caussa utili-*

utilitatis, aut necessitatis imthronizari non permittit. Ex his facile quispiam intelliget memoratos Gratiani canones, præsertim vero agnoscet canonem 82. non convenire ullatenus proposito Gratiani, qui alias consonat cum epistola 2. Marcellino Mercatoris figmento tributa; in ea quippe hæc leguntur: *Detractiones, & accusationes, atque persecutiones inter Christianos oppido vitandæ sunt, quia licet pauci simus in comparatione aliorum, si tamen unanimes fuerimus, facilius adversariis resistemus. Sanctus enim Protomartyr Stephanus lapidabatur, sed Jesus suscipiebat plagas; ideo unicuique providendum est, ne aliquem juste judicet, aut puniat, ne Jesum judicet, aut puniat*.

De Epistola ad Episcopos Italiæ.

Eundem Isidorum auctorem habet altera epistola sub hac inscriptione: *Dilectissimis, atque clarissimis fratribus universis Episcopis, & cunctis specialiter per Campaniæ, & Italiæ Provincias militantibus Domino Pelagius salutem*. In hoc ipso titulo imperitia Mercatoris arguitur, quasi in una Campania ille crediderit plures extitisse Provincias, quasi etiam crediderit Provincias Campaniæ ad Provincias Italiæ non pertinere. In tota autem epistola præter aliquot sententias ex libro sententiarum Prosperi, aut ex Ennodio, aut ex Conciliis Romanis sub Symmacho, & Martino I. celebratis, nihil aliud fere continetur, quam quod idem Mercator aliis præcedentibus Pontificibus adscripserat. Sic recitantur inter cetera fragmenta epistolæ 1., & 2. Zephirini, epistolæ 1. Marcelli, epistolæ 3. Fabiani, epistolæ 2. Felicis, epistolæ 2. Sixti II., epistolæ 2. Evaristi, epistolæ 2. Julii, epistolæ 2. Callisti, epistolæ 1. Alexandri, epistolæ 2. Stephani, epistolæ 1. Melchiadis, ut omittam epistolas Eusebii, Caji, Damasi, & Pontiani; ex quibus facile liquet, auctorem harum epistolarum in hac ipsa epistola merces suas, ita dixerim., profudisse.

Ex hac epistola non satis recte descriptus est canon 54. cau. 2. qu. 7., etenim in epistola nulla de Monachis fit mentio, quemadmodum in fragmento Gratiani. Agebatur apud Pseudo-Pelagium de accusationibus Episcoporum, ad quas non omnes passim admittendos esse decernebatur. Dicitur autem inter cetera: *Similiter & omnes, quos Divinæ leges mortuos appellant, submovendos esse ab eadem accusatione, & publicæ pœnitentiæ submittendos judicamus*. Similia leguntur in epistola 2. Pseudo-Stephani ibi: *Eorum autem accusandi Sacerdotes, vel testificandi in eos vocem obstruimus, quos humanis, vel divinis vocibus damnatos, vel mortuos esse agnoscimus*. Idipsum in epistola Pseudo-Melchiadis ibi: *Eorum os accusandi Sacerdotes, vel testificandi in eos obstruimus, quos non humanis, sed divinis vocibus mortuos esse scimus*. Ex his adparet, Gratianum, aut quisquis Gratiano auctor extitit, accommodasse Monachis, quod Mercator de iis dixerat, qui divinis vocibus mortui nuncupantur, (quos eorum nomine intellexit, aliis divinandum relinquo), item accommodasse generaliter negotiis omnibus sive Ecclesiasticis, ut dicitur, sive sæcularibus, quæ singulari jure de accusationibus Episcoporum in epistola ipsa traduntur. Integra vero Mercatoris sententia refertur apud Gratianum in can. 6. cau. 3. qu. 5., cujus verba etiam repetuntur in epistola 2. Callisti, epistola 2. Evaristi, epistola 1. Sixti, epistola 2. Julii, & epistola 1. Felicis, quæ sane omnia nemi-

Can. 54. cau. 2. qu. 7. & Can. 6. cau. 3. qu. 5.

nem

nem dubitare sinunt, quin hujuscemodi sententias velut Pseudo-Isidori germanas agnoscat.

Can. 2. cau. 3. qu. 2. Iterum dignoscimus Mercatoris axiomata in canone 2. cau. 3. qu. 2. Non solum enim in hac Pelagii epistola ita legimus: *Neque dum Ecclesiæ alicujus Episcopi, aut possessiones, vel res ab æmulis ejus, vel a quibuscumque aliis non sua sponte detinentur, aliquid illi debet, aut potest a quoquam ante redintegrationem omnium rerum suarum objici; sed prius illi legibus redintegranda sunt omnia, & postea tempore a Patribus præfinito sunt negotia ventilanda*; verum etiam idipsum fere legimus in epistola 2. Zephirini, epistola 2. Fabiani, epistola 2. Stephani, epistola 2. Sixti, epistola 2. Felicis, epistola 2. Eusebii, epistola 2. Marcelli, & epistola 2. Julii, quarum singula capita cum memorato Gratiani canone convenientia hic referre nimis operosum esset.

De Epistola ad Episcopos, qui convenerant ad illicitam vocationem Johannis Constantinopolitani.

Inter epistolas Pelagii numero 8. recensetur epistola data Kal. Martii anno 587. indictione 5. cum hac inscriptione: *Dilectissimis Fratribus universis Episcopis, qui illicita vocatione Johannis Constantinopolitani Episcopi ad Synodum Constantinopolim convenerunt, Pelagius*. Ejus argumentum hoc est. Johannes Constantinopolitanus Antistes cognomento Jejunator vix Ecclesiam Constantinopolitanam, anno nimirum 583., obtinuit, nihil vividius optavit, quam ut suorum aliquot Prædecessorum ambitum promoveret, seque non solum supra ceteros Græcos Episcopos, verum etiam supra ipsum Romanum Pontificem eveheret. Hinc se universalem Episcopum nominavit, suique juris esse adseruit, ut totius Ecclesiæ Concilia indiceret, ac celebraret. Ægre id sensit Pelagius, agnoscens in dies Ecclesiam Græcam magis ac magis in schismata pronam. Cumque intellexisset, Johannem jam universorum Episcoporum Concilium indixisse, eosdemque Episcopos numero plurimos paruisse, ad Concilium conveniendo, penes illos vehementer conquestus est, quasi schismatico viro non consentirent tantum, sed & cum eo schisma magis ac magis commoverent. De hujus epistolæ fide, atque integritate jam diutius decertarunt viri studiosi sacrorum monumentorum, sive ex Catholicis, sive ex Hæreticis, quorum alii ex animi sententia germanam, alii apocrypham crediderunt; alii vero vel germanam, vel apocrypham dixerunt, quod vel suis sententiis propugnandis favere, vel adversari rati sunt. Hinc nonnulli ex Catholicis ardentiori fortasse zelo correpti, ubi visum est ipsis epistolam hanc argumentum ad firmandam Romani Pontificis auctoritatem porrigere, sine epistolæ examine illam statim receperunt, eaque usi sunt. E contrario nonnulli ex hæreticis, quia & ipsi nonnulla adversus Pontificis Primatum visi sibi sunt posse argumenta depromere, ex invidia nostrorum, parum solliciti facti de epistolæ veritate, in eam statim tamquam firmissimum monumentum incubuerunt. Apage hæc inopportuna partium studia, quæ hæreticorum perfidiam magis ac magis ostendunt, Catholicorum vero quorundam nimis anxiam curam, qui dum optima habent, certissimaque suorum dogmatum argumenta, alia

alia undique exquirunt, & quomodocumque, quibus credunt illa magis, magisque firmari. Ego sane illis adhæreo, qui pensata, ut decet, atque ad rectum criterium exacta ipsa epistola, eandem velut ab Isidoro Mercatore confictam prorsus rejiciunt, nec dignam putant, ex qua ad fidem, aut disciplinam Ecclesiæ tradendam, firmandamque præsidium adferatur. Certa ab incertis separanda sunt. Certum in primis est, eo Johannis Constantinopolitani ambitum progressum fuisse, ut se universalem Episcopum nominarit, ut Concilium etiam universale Episcoporum indixerit, eidemque Episcopi numero plurimi ex Græcis obtemperaverint. Certum præterea est, Pelagium ad Johannem ipsum scripsisse, ne in suo schismate diutius versaretur. Imo Gregorius Magnus Pelagii successor in epist. 36. lib. 4. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum earum epistolarum Pelagii exemplaria mittere se profitetur. Non hæc sunt, quæ in controversiam deducuntur. Illud quæritur, num epistola, quæ apud Isidorum Mercatorem legitur, & ex eo apud alios Collectores descripta numero 8., eadem sit, quam Pelagius ipse scripserit. Quoniam vero in ea sunt plurima apocryphi monumenti argumenta, hinc facile deducitur, in ea germanam Pelagii epistolam agnosci neutiquam posse. Revera in eadem Gregorii Magni epistola nuper laudata, in qua Gregorius profitetur se exemplar mittere epistolæ Pelagii, plura inveniuntur verba, quæ eadem sunt cum verbis epistolæ Mercatoris. Non est autem verosimile, Gregorium in scripto suo voluisse repetere fusa oratione, quæ eadem in exemplari epistolæ Pelagii, juncto sui Prædecessoris nomine significabat. Præterea stylus hujus epistolæ, de qua quæritur, omnino alienus est a stylo epistolarum Pelagii, ut liquet hanc eandem epistolam conferenti cum epistola 7. ad Eliam, & Episcopos Istriæ. Convenit autem potius cum stylo, repetitisque sententiis Isidori Mercatoris; quatenus initium epistolæ depromtum est ex epistola 53. Leonis Magni, quod fuit Mercatori familiare; alia depromta in parte ex epistola 47. ejusdem Leonis, ex epist. 36. lib. 4. apud Gregorium, ex epistola encyclica Martini I. adjecta Concilio Lateranensi, quæ monumenta pluries Mercator idem studuit in suas epistolas transducere, nedum imitari. Addi posset his, multa ibidem contineri, quæ in aliis epistolis veteribus Pontificibus a Mercatore tributis continentur, nimirum in epistola 4. Damasi, epistola 1. Felicis II., epistola Ægiptiorum ad Felicem II., epistola 2. Julii, epistola 1. Anacleti, & epistola Sixti, ut alias omittam numero plurimas. Demum, quæ in epistola leguntur, adeo inordinatam sententiarum, verborumque farraginem exhibent, ex scripturarum & Patrum testimoniis sine methodo compositam, ut omnia non aliam, nisi Mercatoris, manum prodere videantur, quemadmodum legenti facile patet.

Initio epistolæ post recitata nonnulla verba Leonis Magni, auctor profitetur ad Sedem Apostolicam relatum esse, Johannem Constantinopolitanum se Episcopum universalem nominasse, eoque titulo generalium Conciliorum convocandorum potestatem sibi vindicasse. Ad hanc rem ita fingitur Pelagius scripsisse. *Multis denuo Apostolicis, & canonicis, atque Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari: quapropter, ut jam dictum est, recte non Concilium, sed vestrum Conventiculum, vel Conciliabulum cassatur, & quidquid in eo actum est, irritum habetur, & vacuum. Vos quoque deinceps, ut nullius hortatu talia præsumatis, si Apostolicæ Sedis communione carere non vultis. &c.* Retulit hæc Gratianus in principio canonis 5. dist. 17. & quidem Gregorius Magnus testatur in

Can. 5. princ. dist. 17.

in epistola 36. lib. 4. revera a Pelagio reprobata fuisse acta Synodi Johannis Constantinopolitani; sed ex eo ipso probatur clarius hanc epistolam, de qua loquimur, Pelagii non esse; cum enim hæc epistola datam exhibeat anni 587. mense Martio, & Gregorius scribens anno 595. asserat ante octo annos Synodum Constantinopolitanam fuisse celebratam, idest anno 588., ut ostendit Pagius ad aunum 588. num. 5. & seqqu., non possunt hæc & Concilii, & epistolæ tempora invicem conciliari, cum epistola Concilio recentior esse deberet, non epistola Concilium.

Can. 4. dist. 99. Prosequitur auctor epistolæ; & ait, Episcopos Constantinopolitanos veteres Johannis Prædecessores, imo & Johannem ipsum jamdiu scriptis obedientiam Romano Antistiti fuisse professos, quæ scripta in Archivo Romanæ Ecclesiæ custodiebantur, item in illis scriptis anathematizari eos, qui moliti quidpiam essent contra Romanam Sedem: proindeque Johannem ipsum propria jam sententia, & professione anathemate perstrictum esse, dum se supra Romanam Sedem evehi cuperet. Num hæc vera omnia esse possint, præsertim in conspectu Acaciani schismatis, item ambitus Anatolii, aliorumque Constantinopolitanorum Antistitum, quibus non tam in dignitate, quam in ambitu Johannes hæres & successor exstiterat, facile unusquisque judicabit. Ceterum quod dicitur, Johannem esse sua ipsius professione anathematizatum, videtur depromtum ex sententiis Maximorum Pontificum Pelagii Prædecessorum in opusculis contra Acacianos; ubi enim Acacium damnatum ajebant, quin opus esset Concilio, ajebant jam sua ipsius professione Acacium fuisse damnatum, quum ipse Euthychianos omnes damnaverat. Ita in operibus Gelasii, Felicis III. & aliorum. Hinc subjiciuntur hæc verba: *Universalitatis quoque nomen, quod sibi illicite usurpavit, nolite attendere, nec vocatione ejus ad Synodum absque auctoritate Sedis Apostolicæ unquam venire, si Apostolicæ Sedis, & ceterorum Episcoporum communione vultis frui. Nullus Patriarcharum hoc tam profano vocabulo unquam utatur, quia si Summus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit hoc, absit a fidelis cujusquam mente hoc sibi vel velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacumque parte videatur. Quapropter charitas vestra neminem unquam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem offert indebitum.* Ex his sane emendandus erit Gratiani canon 4. dist. 99., cujus sententiam etiamsi Pelagio Papæ recte tribuere non possimus, non dubitandum tamen, quin consonet cum sententia Gregorii Magni ita scribentis in epist. 36. lib. 4. *Nullus Decessorum meorum hoc tam profano vocabulo* (videlicet Episcopi universalis) *uti consuevit, quia videlicet si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit hoc, absit a Christiani mente, id sibi velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacumque parte videatur. . . . . Quapropter sanctitas vestra neminem unquam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum detrahat, cum alteri honorem offert indebitum.* Non persequor ulterius verba Gregorii Magni, quamquam plura adhuc apud ipsum sint, quæ auctor epistolæ Pelagii ibidem scripsit de nomine Episcopi universalis.

Can. 2. cau. 6. q. 3. Sed hæc satis visa sunt Mercatori, ut caussam Johannis Constantinopolitani persequeretur. Non potuit tamen continere, quin alia adjiceret ad rem suam de judiciis Episcoporum, de quibus fingit Pelagium ipsum fuisse ab Episcopis Orientalibus interrogatum, ibi: *De cetero, Fratres, super Provinciæ caussa, unde Sedem Apo-*

Apostolicam dudum consulere voluistis, videtur nobis sufficienter tractatum a Sanctis Prædecessoribus nostris. Sed quia denuo nostram mediocritatem de eadem re interrogare dignum duxistis, scitote, certam Provinciam esse, quæ habet decem, vel undecim Civitates, & unum Regem, &c., quæ habentur integra in canone 2. cau. 6. qu. 3., in quibus sane nemo non agnoscit imperitiam Isidori, fingentis Episcopos, qui tamquam supremum Ecclesiæ Principem concitato schismate Constantinopolitanum Episcopum agnoverant, a Pelagio expetiisse, quid in judiciis Ecclesiasticis, & qua ratione agendum; fingentis iterum jam hanc materiem a Pontificibus Pelagii decessoribus fuisse abunde discussam, quorum sane nomine alii intelligi nequeunt, quam ii, quorum nomine multa Isidorus idem confinxit; fingentis demum, in unaquaque Ecclesiastica Metropoli unum Regem tunc extitisse, quod sane nonnisi posterioribus temporibus congruere potuit, quibus Romanum Imperium in frustula quodammodo divisum, ac distributum adparuit. Cetera non memoro aut de numero Suffraganeorum, aut de caussis Civitatum ab Episcopis dirimendis; singulas enim persequi pudet nugas Isidori. Tantum dicam, verba illa, quæ apud Gratianum leguntur: *Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ac Civitatum*, desiderari in codice MS. Panormiæ veteri, qui adservatur in Bibliotheca Regii Athenæi, ubi ita legitur: *Ad quorum judicium omnes caussæ referantur &c.*

Post verba memorati canonis 2. cau. 6. qu. 3. in epistola ipsa statim sequuntur verba canonis 5. vers. *Si vero* dist. 17., ubi sane auctor epistolæ sese refert ad canonem 3. & 4. Concilii Sardicensis, de quo egi ad canonem 7. cau. 6. qu. 4., neque enim alia Synodus Pelagio vetustior designari potest, in qua similia quædam definita videantur. Quod tamen an opportunum esse potuerit Pelagio II., non ipse crediderim, cum res esset apud Orientales Episcopos, qui tunc Concilium Sardicense nondum receperant. *Can. 5. vers. Si vero dist. 17.*

Prosequitur tandem Mercator, & ait: *Ceterorum Sanctorum Patrum statuta sequentes, Synodali auctoritate omnes, qui adversus Patres armantur, ut Patrum invasores, & mactatores infames esse censemus; quoniam ea vulnera, quæ fomentis non sanantur, ferro abscindi, vel curari necesse est.* Et in fine epistolæ, postquam nonnulla tradidit de iis, qui fratribus insidiantur, & falsis criminibus objectis nocent, concludit: *Horum igitur vitiorum auctores, vel patratores non sunt in accusatione Pontificum recipiendi, sed penitus repellendi, quoniam jubent canonica decreta Patrum, ut accusatio, vel testimonium eorum, qui odio quoslibet insequuntur, vel qui inimici, aut suspecti habentur, nullo modo recipiantur. Quorum statuta & nos firmantes, eadem omnibus inviolabiliter futuris temporibus tenere censemus.* Hæc referuntur apud Gratianum in can. 13. cau. 3. qu. 5. ubi sane nomine veterum Patrum alii intelligi nequeunt, quam ii, quibus Mercator adscripsit epistolas, nimirum Alexander, Fabianus, Telesphorus, Stephanus, Eusebius, in quorum confictis epistolis eadem etiam verba recitantur. *Can. 13. cau. 3. qu. 5.*

De Epistola ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ.

Ut dignoscatur, canonem 71. de conf. dist. 1. falso adscribi Pelagio II., exhibebo integram ipsam epistolam, ex qua ille canon depromtus est: *Pelagius Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ Sedis Episcopus universis Germaniarum, ac Galliarum* *Can. 71. de conf. dist. 1.*

rum regionum Episcopis. Cum in Dei nomine Romana Ecclesia (priora hæc epistolæ verba de more Isidori Mercatoris excerpta sunt ex epistola 88. Leonis Magni) *Synodum Episcoporum, sive ceterorum Consacerdotum Dei fidelium congregatam habuissemus, & de Ecclesiasticis statutis, ut sunt ab Apostolis, & Sanctis Patribus tradita, diligentius tractaremus, supervenere literæ vestræ, & ut magnæ essent auctoritatis, etiam vivæ voces præcesserunt, rogantes, ut ordinem Præfationum, quem Sancta Romana Ecclesia hactenus haberet, nostris literis vobis remandaremus. Tunc de vestra voluntate, & studio tam bono multum gavisi sumus, & sacrum Ordinem Romanum, Sacraque constituta nostrorum Antecessorum solerter relegentes, invenimus has novem Præfationes in sacro Catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit: Unam in Albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de S. Trinitate, octavam de Cruce, nonam de Jejunio, & Quadragesima tantummodo dicendam. Has Præfationes tenet, & custodit S. Romana Ecclesia. Has tenendas vobis mandamus.* Quicumque integram hanc epistolam perpenderit, statim eam a recentiore auctore confictam facile judicabit. In primis enim Pelagii II. temporibus non convenire dignoscet conjunctionem illam Antistitum Germaniarum, & Galliarum, qui communem disciplinam Ecclesiasticam habere, & Ecclesiasticis rebus in communi uti cœperunt temporibus Gregorii III., & Zachariæ Pontificum, sive prope medium octavi sæculi, quemadmodum multis monumentis demonstrat Baluzius in notis ad Gratianum, & ad memoratum canonem 71., ibidemque ad suam rem laudat Cardinalem Bona lib. 2. Rerum Liturgicarum cap. 10. Præterea non est verosimile, Germaniarum, & Galliarum Episcopos ideo in unum convenisse, ut de Præfationum sacrarum numero, quæ res non adeo gravis videtur, Summum Pontificem interrogarent, præsertim cum Gallicana Ecclesia usque ad Carolum Magnum suos habuerit, retinueritque singulares ritus a ritibus Ecclesiæ Romanæ distinctos. Inverosimile etiam est, Pelagium ita inde professum fuisse, ut de illorum Episcoporum *voluntate, & studio tam bono multum gavisus esset*, ut etiam ob eam caussam veterum constituta *solerter relegeret*, ceteroquin in re, quam quotidiana praxis obviam faciebat. Ex quibus Viri eruditi passim concludunt, memoratum canonem Gratianeum aut inter Mercatoris monumenta rejiciendum esse, aut recentiori alicui auctori tribuendum. Videsis adnotationes Antonii Pagii ad annum 590. n. 5.

De Epistola ad Eucarpum Messanensem, & ad Clerum Catinensem.

Can. 17. dist. 61. & Can. 1. cau. 8. qu. 3. Duas epistolas Pelagio tributas, alteram ad Eucarpum Messanensem, alteram ad Clerum Catinensem, nectendas esse hoc in loco censui, quod idem sit utriusque argumentum. Vacasse proponitur Ecclesia Catinensis, cui Pelagius de more illius sæculi Visitatorem dedit Eucarpum Messanensem Episcopum, cujus interea auctoritate, atque prudentia usque ad electionem Antistitis omnia administrarentur, imo & optimi Antistitis electio juxta canonum regulas fieret. Qua formula, quove mandato Eucarpus fuerit institutus Catinensis Ecclesiæ Visitator, colligimus

gimus ex canone 17. dist. 61., qua itidem ratione sub Eucarpo Visitatore Clerus Catinensis debuerit ad Episcopi electionem progredi, facile eruimus ex canone 1. cau. 8. qu. 5. Nihil in eisdem canonibus reperitur, quod a temporibus Pelagii II., aut ab ipsius Pelagii sententiis possit esse alienum. In primis Siciliæ Episcopatus singulari etiam jure Romani Pontificis regimini subdebantur; Hinc Gregorius Magnus Pelagii successor Petro Subdiacono suas vices commisit, ut Siculis Episcopis frequenter etiam aut in Syracusana, aut in Catanensi* urbe congregatis præesset, epist. 1. lib. 1. Præterea erant tunc instituti in Sicilia Prætores, quorum auctoritate civilia negotia administrabantur, uti constat ex epist. 2. lib. 1. Gregorii Magni; quamobrem Pelagius de Catanensis Ecclesiæ statu conscius fieri potuit a Leone Prætore Romam reverso, uti dicitur in can. 1. cau. 9. qu. 3. An vero pro certo habere quisque debeat, has epistolas Pelagio jure tribui, adfirmare ipse non ausim; imo nec adserere potius Pelagio II., quam Pelagio I. esse adscribendas; Ideo enim ad Pelagium II. ego referendas esse arbitratus sum, quod in recentioribus Ecclesiasticorum monumentorum Collectionibus canon 1. cau. 8. qu. 3. inter fragmenta Pelagii II. recenseatur. Qui me in dubio propemodum hærentem facit, est Anselmus Lucensis, qui primus in libro 6. suæ Collectionis cap. 40., & 44. harum epistolarum mentionem fecit, quin tamen de illis ne vestigium quidem extet apud vetustiores Collectores, imo nec mentio fiat in veteribus Ecclesiasticis monumentis aut Eucarpi Messanensis, aut Elpidii Catinensis. (Nisi forte in quodam incertæ fidei monumento edito a Luca Holstenio inter rescripta Pelagii I., quod habetur in recentioribus Labbeanis Collectionibus post epistolas ejusdem Pelagii. Quamobrem non video, quomodo Pelagio II. tribuatur in eisdem Collectionibus epistola, qua de electione Elpidii Catanensis agatur, confictum autem fuerit jam Pelagium I. ad Elpidium Catanensem scripsisse). Alias autem Anselmi fides non satis apud omnes probata est, ubi proposito suo serviebat, idest ubi agebatur de Episcoporum electionibus celebrandis. Addo, in dicto can. 17. dist. 61. inter cetera, quæ ab Eucarpo Visitatore custodienda præstituuntur in electione Episcopi, illud maxime commendari, ut is ad Episcopatum promoveatur, *qui nec uxorem habeat, aut filios*, quod mandatum aptius convenire poterat sæculi XI. Pontificibus, qua nimirum ætate & vivebat Anselmus, & Clerici ferme omnes continentiæ legibus minime obtemperabant. Non omittam tamen animadvertere, Baluzium in lib. 5. Miscellan. pag. 467. edidisse ampliore formula hoc ipsum, de quo agimus, fragmentum, ibi: *Pelagius Eucarpo Episcopo Messanensi. Caritatem illam, qua dilectionem tuam semper amavimus, omnia superare secundum Apostolum credimus, & nullum sanctitati tuæ laborem pro Ecclesiastico statu onerosum existere. Scit Fraternitas tua, quia pro peccatis nostris omnes, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Jesu Christi. Hæc ideo prælibavimus, quia tibi rursus Catinensis Ecclesiæ Visitationem injungimus, cujus Episcopum de hac luce transisse suscepta Cleri relatione didicimus. Mox ergo dilectio tua ad supradictam Catinensem Ecclesiam pergat, & hominem de Clero, qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus inimicum, eligi cum auxilio Dei compellat, atque suadeat, & statim eum ad urbem Romanam cum decreto, & testificatione relationis tuæ transmitte.* Ex his liquet, aliqua desiderari in Baluzii codice, quæ apud Gratianum habentur, & e converso.

De Epistola ad Florentinum Episcopum.

Can. 7. dist. 34. Potius congruit Pelagio II. epistola ad Florentinum Episcopum, ex qua depromtus est canon 7. dist. 34. Etsi enim qui prius eandem evulgaverit, esse videatur Anselmus Lucensis lib. 7. cap. 68., cum tamen epistolæ argumentum non illud fuerit, cujus gratia idem Collector nullum delectum habuerit, non adeo facile in suspicionem venio, ut epistolam ab ipso, aut ab alio ejusdem ætatis arbitrer fuisse confictam. Agitur ibidem de dispensatione a recta sacrorum canonum disciplina, temporibus ita exigentibus facienda. Tempora autem in memorato canone 7. designata satis congruunt temporibus Pelagii II., quibus nimirum universa Italia armis defatigata grave excidium perpessa fuerat. Baluzius in lib. quinto superius memorato sub nomine Pelagii II. eandem epistolam retulit, & quidem adjectis iis, quæ apud Gratianum desiderari liquet, ubi scilicet in codicibus Gratianeis habetur: *& infra*. En Baluzianum monumentum. *Fraternitatis tuæ relatione suscepta ejus latorem secundas quidem nuptias expertum non fuisse didicimus, castitatem tamen cum priori non servasse conjugio designasti. Et quamvis multa sint, quæ in hujusmodi casibus observari canonicæ jubeat sublimitatis auctoritas, tamen quia defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram, & ætas istius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur, ut ad Diaconatum possit provehi, temporum, ut dictum est, condescendentes defectui, concessisse nos noveris, ita tamen, ut de moribus, & vita, vel actu ipsius tu in diem judicii ante tribunal illud terribile reddas communi Domino rationem, quia sic præterita præ angustia temporis mitigamus, ut caute, atque sollicite futuris excessibus obviemus. Propter quod jubemus Micinam ancillam, de qua se post uxoris transitum habere confessus est filios, neque cum ipso manere liceat, & cuicumque Monasterio continentiam professura tua dispositione tradatur, ut meliori sorte, ad quod promovetur, officium sub bonæ possit famæ merito ministrare, nec aliqua opinionis ejus maculandæ relinquatur occasio.*

De epistola ad Antoninam, & Deciam.

Can. 20. cau. 16. qu. 1. Num epistola ad Antoninam Patriciam, & Deciam, ex qua Gratianus fragmentum exhibuit in canone 20. cau. 16. qu. 1., tribuenda potius sit Pelagio II., quam I., incertum est ob incuriam veterum Collectorum Gratiani, necnon Ivonis in parte 7. cap. 23. minime indicantium, ad quem ex duobus Pontificibus pertineat. Controversiam diremisse videntur recentiores epistolarum Pontificiarum Collectores, qui illam inter fragmenta Pelagii II. recensuerunt. Sane, si quid est quod Pelagio II., ejusque temporibus conveniat, illud est monumentum. Postquam enim Justinianus Ecclesiastici fori jura latius extendere visus est in Novellis suis Constitutionibus, Pontifices Maximi Viros Ecclesiasticos in Civitatibus, aut Provinciis designare cœperunt, quos Defensores vocabant, quorum cura, ac sollicitudo in dirimendis Ecclesiarum, & Clericorum controversiis consisteret. Horum Defensorum passim mentionem facit Gregorius Magnus Pelagii II. successor. Temporibus

ribus etiam Pelagii II. Duce Benedicto Monachorum Occidentalium Parente, passim erigi Monasteria cœperunt, in quibus viri optimi virtutibus imbuebantur, cum Ecclesiæ utilitate maxima; fiebat enim aliquando, ut illinc adsumerentur, qui Clerici fierent post diuturnam probationem, & Ecclesiis auctoritate Episcopi ordinati ministrarent. En in his temporum adjunctis verosimile argumentum canonis 20. cau. 16. qu. 1. Cum Defensor in certa Provincia, aut Civitate caussarum Ecclesiasticarum dirimendarum caussa designandus esset, Antonina quædam Patricia, & Decia Pelagium Pontificem rogaverant, ut quendam Monachum probatæ vitæ, integrisque moribus ornatum illi muneri præficeret. Respondit Pelagius, id parum Monasticæ conditioni, ac Monacho illi posse congruere, quatenus, qui in Monasteriis degebant, fori contentionibus finiendis non satis apti videbantur, cum Monachorum vita a ratione vitæ Judicis sit quam longe remota. Potius spondet Pontifex Maximus, se illum opportunius ad Clericorum officia promoturum. Hoc Pelagii monumentum meo judicio optimum est ad dignoscendam disciplinam Ecclesiasticam sexti sæculi; ibidem enim & graphice describitur, quale esset officium Defensorum, traditur præterea, quid tum a Monachis ex vi propriæ institutionis perageretur, quave ratione ad Ecclesiasticos gradus promoverentur; imo etiam docemur, quæ essent tunc potissima Clericorum officia.

De Epistola ad Cresconium Illustrem.

Sive apud Anselmum Lucensem, sive apud Ivonem Carnotensem, quorum fragmenta retulit Gratianus in can. 4. & 10. cau. 10. qu. 3., mentio fit epistolæ Pelagii ad Cresconium Illustrem, cujus nomine Pelagium I. intellexerunt recentiores monumentorum Ecclesiasticorum Collectores. Quin Pelagio II. tribuenda sit illa epistola, ego minime dubitaverim. Etenim ex epistola Gregorii Magni ad Episcopos Siciliæ 22. lib. 11. liquet, tunc temporis Episcopos Siciliæ Clericis suis graves fuisse exactione pecuniæ, immo & Gregorius Magnus fatetur, a Decessore suo (qui sane est Pelagius II.) missum fuisse Diaconum in Siciliam, ut Episcopis mandaretur, ne ultra modum pecuniam a fidelibus extorquerent. Quid sane dubium esse potest, Pelagium eundem apud Cresconium Illustrem, virum forte Magistratu fungentem, de eadem re conquestum fuisse, ac postulasse, ne Episcopi diutius potestate sua abuti permitterentur, sed tantum duos solidos Cathedratici nomine acciperent? Sane duorum solidorum Cathedratici nomine a Clericis luendorum disciplina sexto sæculo vigebat, quemadmodum jam observavi ad canones Concilii Bracarensis II. Verum num eadem Pelagii verba habeamus apud Gratianum adserere nequeo, aut saltem quæ sint, indicare. In canone 4. eadem est sententia, quæ in canone 10., diversis verborum formulis expressa. Verba canonis 4. ex Ivonis codice, verba canonis 10. ex Collectione Anselmi derivata sunt. Pelagium eadem diversis formulis repetiisse in eadem epistola, dum ad Virum Illustrem scriberet, inverosimile est. Aut ergo Ivo, aut Anselmus verba ipsa Pelagii corruperunt. Quem potius sequar, ignoro, cum utrumque non semper verba ipsa monumentorum sacrorum retulisse noverim. Satis igitur sit, illud constanter Pelagio adscribere, in quo utrumque fragmentum consonat, idest, sive canon 4., sive canon 10. memorati.

Can. 4. & 10. cau. 10. qu. 3.

Quæ de Pontificibus Maximis ex proposito tradenda erant, non uno commode comprehendi volumine potuerunt; quamobrem quæ multa adhuc supersunt, in alio exhibebuntur.

